mihail drumeș

SE REVARSÁ APELE

MIHAIL DRUMEŞ

SE REVARSĂ APELE

Cronică împletită dintr-o seamă de povestiri despre oameni şi fapte întîmplate în cei dintîi ani ai veacului nostru şi despre răscoalele ţăranilor din acea vreme

Editura Militară – Bucureşti, 1961

Versiunea digitală 1.0 decembrie 2021

Amintirii mamei mele
Despina
M. D.

PARTEA ÎNTÎI
ÎNCEPUT DE DRUM

Săru-mîinile, cucoane,
Dă-mi şi mie trei pogoane…
(I.C. VISSARION)

BUCUROŞI DE OASPEŢI?

În ziua de vineri 31 decembrie 1899, era mare fierbere în casele boierului Alexandru Dănescu din comuna Şipotele, judeţul Romanaţi.

Îndată după sărbătorile Crăciunului, cocoana Smaranda, soţia moşierului, pornise din nou cu ajutorul slugilor curăţenia casei în vederea revelionului. Duşumelele odăilor de musafiri, ale saloanelor şi sufrageriilor fură lustruite lună, pereţii frecaţi şi curăţaţi cu săpun, mobilele grele de stejar urnite din loc şi şterse de colb, covoarele scoase afară şi bătute, iar perdelele spălate şi călcate cu fierul.

În cuhnia cea mare era şi mai multă zarvă: cele două cuptoare încinse gemeau de cozonaci, baclavale şi cataifuri. În şopron se coceau la ţest pîinile dospite şi plăcintele cu brînză de vaci. Lucille, bucătăreasa, o franţuzoaică venită de la Paris acum douăzeci de ani, lăsase în plata Domnului sautés-urile şi vol-au-vent-urile şi pregătise o oală mare cu sarmale cît pumnul, după datină, cîteva tăvi cu purcei şi raţe pe varză, un cazan cu ciorbă de potroace şi o sumedenie de străchini cu piftie de curcan.

În noaptea aceasta, pogora pe pămînt nu numai un an proaspăt, ci şi un nou veac, veacul al douăzecilea, şi trebuia să fie întîmpinat cu belşug ca să-i meargă boierului Dănescu şi de-aci înainte toate din plin.

La ospăţul revelionului, era poftită, între alţii, şi o faţă mare: principesa Neaga Basarab, os domnesc, care de curînd se măritase a treia oară cu moşierul Kostache Suditu, fratele nevestei Dănescului şi prefectul judeţului.

— Vin musafirii! Vin musafirii! strigă Daria, bătînd din palme.

Tatăl fetei, moşierul Alexandru Dănescu, se apropie de fereastră şi scormoni cu ochii zarea necuprinsă. Pe şoseaua albă, ca smîntîna, nu se zărea nici urmă de sanie.

— Unde sînt, că nu văd nimic?…

— Uite colo, sania, ca o mogîldeaţă pe coama Călmăţuiului. Acum coteşte şi o ia la vale.

— Hei, fată, eu n-am ochii tăi vultureşti! rosti boierul cu părere de rău în glas. Duc în spate o jumătate de secol. Nu-i glumă!

— Mai ţine încă paisprezece ani, ciripi Daria şi i se căţără în spinare ca o pisică alintată.

— Ce înseamnă asta? Ştii că nu-mi plac obrăzniciile, o mustră moşierul, supărat de zburdălnicia codanei şi, cu un gest domol, o desprinse din spate.

Fata alergă din nou la fereastră deşirînd ghemul privirilor pe toată lungimea peisajului:

— Uite, acum se desluşesc bine. Dar nu e numai prefectul şi „prefectura", mai e încă o persoană... ba sînt două...

În clipa aceea, intră Haralamb, fiul moşierului, întors de vreo două săptămîni de la Paris, unde studia muzica.

— Harry, vin musafirii! ţipă Daria sărind în sus de bucurie.

— Ce-mi spui mie? Anunţă pe doamna... mă-ta, răspunse tînărul laconic.

Fata ţîşni din cameră ca un glonţ din puşcă şi porni în sus pe scări, urcînd treptele cîte două-trei.

Pe drumul Caracalului, se auzea tot mai desluşit clinchet de zurgălăi. Ghiţă şi Florea, argaţii de la curte, se repeziră să deschidă poarta cea mare, după ce rîniră mai întîi zăpada îngheţată de sub ea. Vîntul pornise a colinda prin sate, peste cîmpii şi dealuri, şuierînd mînios. Osman, dulăul cît un viţel, o zbughi pe poartă, tipărind pe albul zăpezii urmele labelor.

— Ghiţă, răcni boierul Dănescu, ieşind pe peronul conacului, cine a dat drumul jigodiei? Pune mîna pe el şi leagă-l.

— Măria-ta, a scăpat din lanţ, afurisitul. Da-i vin eu acuşica de hac...

Sania încărcată cu musafiri intră falnic pe poartă. Tocmai atunci Osman sări înaintea cailor, lătrînd fioros, dar Ghiţă, cu o săritură voinicească, îl înhăţă vîrtos.

— Mă, vită încălţată, nu puteai să legi cîinele? Ce păzeşti aici? se răţoi la argat principesa Neaga, soţia prefectului, o femeie de vreo douăzeci şi nouă de ani, care abia se mai vedea din blănurile cu care era înfofolită.

Sania se opri pe peronul conacului, în spatele statuii care înfăţişa pe boierul Alexandru Dănescu, stăpînul moşiei Şipotele.

— Bucuroşi de oaspeţi? strigă prefectul Kostache Suditu, un bărbat de vreo patruzeci de ani, manierat şi jovial, cu mustăţile rase ca actorul Petre Liciu.

— Bucuroşi, bucuroşi, mai e vorbă? răspunse moşierul Dănescu.

Haralamb, feciorul Dănescului, se repezi şi ajută pe principesă să coboare din sanie.

— Fii binevenită, ilustră rămăşiţă voievodală, în umila noastră cocioabă, care şi-a luat curajul să-ţi adăpostească osemintele.

Neaga, care într-adevăr era un sac de oase, auzind această urare bizară, izbucni în rîs:

— Ah, j'y suis. Dumneata eşti vestitul Aral?

— Eu, mărită faraoană, în carne şi oase: născut la 16 mai 1880 şi trăsnit încă din leagăn datorită lipsei paratonerului descoperit cu 128 de ani mai înainte. Actualmente student multiplu la Paris. Semne particulare: logodit cu genialitatea.

Haralamb debită vertiginos toate acestea, ca o poezie învăţată pe dinafară.

— Patetică autobiografie, rîse principesa. Dă-mi voie să-ţi prezint pe secretarul meu, ziaristul Pavel Şoimu.

— Mor de plăcere să cunosc un bandit al călimării, rosti „trăsnitul din leagăn" şi strînse vîrtos mîna unui tînăr oacheş şi zvelt, îmbrăcat într-un palton cu guler de lutru.

Deodată principesa Neaga tresări speriată şi se adresă unei femei uriaşe, cu o umbră de mustaţă destul de pronunţată sub nas:

— Mam-Anny, ce face Lady a mea?

— Merçi-bien, mormăi dădaca prinţesei din fundul săniei.

— A, aveţi un căţeluş, strigă Daria, apropiindu-se curioasă. Să-l văd, să-l văd şi eu!

— Poftim, mademoiselle! şi bătrîna dădacă îi întinse un manşon în care era îndesată o ciozvîrtă de căţeluşă de i se zărea numai botul.

— Vai ce drăguţ e, mînca-l-ar mama de băieţel cuminte!... Ce-i, băiat sau fată?

— Dacă o cheamă Lady, e, desigur, domnişoară.

Numaidecît „domnişoara" Lady începu să latre furioasă din celula ei de mătase, încît Daria, speriată, era cît p-aci s-o scape din mîini.

— Qu'est-ce que tu as, mon amour? Sois tranquille, grosse bete![1] o mustră prinţesa Neaga şi trecu manşonul bărbatului ei.

În timp ce argaţii cărau geamantanele sub supravegherea bătrînei dădace, prinţesa căscă ochii la statuia lui Alexandru Dănescu.

— Al cui e monumentul? Al lui Ienăchiţă Văcărescu?

Răbufni o cascadă de rîsete: Daria rîdea să moară ţinîndu-se cu mîinile de burtă. Întîlnind privirea mustrătoare a tatălui ei, fugi în casă.

— Ce Văcărescu, ma chère? răspunse prefectul. E statuia lui Alexandru...

— Care Alexandru? Cel Bun?

— Nu, frate, ce tot îi dai zor cu... E a cumnatului Dănescu...

— Daa? făcu mirată prinţesa. Ascultă, Kosty, să-mi comanzi şi mie una...

---

[1] Ce ai, dragostea mea? Stai cuminte, animal nesuferit!

— Bine, cherie, îţi comand şi zece, dar pînă atunci să mergem înăuntru, că aici am degerat de tot…

Musafirii şi gazdele pătrunseră în hol unde domnea o căldură plăcută, îmbietoare. Prefectul Suditu se adresă soră-si:

— Smarandă, fii bună şi arată-ne încăperile pe care ni le-ai rezervat. Avem nevoie de patru odăi.

— De ce patru? se miră moşieriţa. Tu cu nevastă-ta nu staţi într-o cameră?

— Nevesti-mi îi place să doarmă singură şi nu suferă s-o deranjeze cineva.

— Şi eu cînd m-oi mărita o să-mi fac dormitor separat, exclamă Daria, cucerită subit de acest fel de convieţuire.

— Ia, uite, neobrăzata? o mustră maică-sa. Să-ţi vezi mai întîi de carte şi pe urmă să te gîndeşti la măritiş.

— Parcă numai eu mă gîndesc?… Despre ce crezi că vorbesc fetele la şcoală? S-o auzi pe Irinel ce-i dă cu gura!

Irinel era o colegă a Dariei, fiica moşierului Geblescu din Craiova.

— Daria! strigă maică-sa îngrozită şi instinctiv apăsă mîna pe piept, ca să mai potolească bătăile inimii, fiindcă Smaranda, ca toţi ceilalţi din familia Sudiţilor, suferea de cord.

— Unde înveţi, domnişoară? o întrebă ziaristul Şoimu.

— La călugăriţe, la Craiova…

— În ce clasă?

— Într-a patra…

— Bravo… se cheamă că eşti domnişoară mare. Ai căpătat note bune?

— Ehe, numai nouă şi zece… şi pe deasupra o insignă de merit. Uite, asta… şi îi arătă o insignă mică, ovală, prinsă deasupra şorţuleţului ei de şcolăriţă, pe care erau gravate cîteva litere.

— Ce insignă e aceea? Nu mi-ai spus nimic pînă acum! se miră maică-sa.

— Şi, mă rog, ce scrie pe ea? se interesă gazetarul.

— Dacă vă interesează, poftim, citiţi şi dumneavoastră…

Tînărul se apropie să citească inscripţia, dar în clipa aceea fu împroşcat pe faţă de un ţîşnet neaşteptat de apă, care îl făcu să se tragă înapoi, speriat. Cei de faţă izbucniră în rîs. Mai tare decît toţi rîdea, bineînţeles, Daria. Lady începu şi ea să latre asmuţită, întărind larma.

— Vai, Daria, se poate să faci asemenea glume cu un domn străin? o admonestă mama. Ce purtări sînt astea?

— Vă rog să mă scuzaţi, domnule ziarist, ciripi Daria, printre hohotele de rîs care o scuturau, păcăleala era rezervată pentru unchiul

Kostache, însă dumneavoastră aţi picat ca musca în lapte... Îmi pare rău, dar n-am ce vă face...

— A, aşa, ştrengăriţo, pe mine mă ochiseşi? Lasă că te învăţ eu minte! o ameninţă prefectul, trăgînd-o uşor de ureche. Apoi o sărută pe creştet, spunînd moşierului: Ce drăguţă s-a făcut puştanca!

— Mai degrabă neastîmpărată, răspunse Dănescu. Ei, nu vă urcaţi?

— Ba da... Haidem!

— Mamă, lasă-mă pe mine să-i conduc, se rugă Daria.

-— Nu se poate, fetiţa mea. Numai stăpîna casei se cuvine să conducă pe oaspeţi.

Spunînd acestea, cucoana Smaranda dădu să urce pe trepte. Dar în acea clipă, Daria strigă:

— Lady, scumpica, a făcut ceva minuscul pe fotoliu!

Neaga, auzind una ca asta, luă căţeluşa în braţe şi o mustră cu asprime:

— Darling, aşa te-am învăţat, să faci lucruri infame? Şi tu, Kosty, ce păzeşti? De ce n-ai dus-o la toaletă?

— Fira! Fira! strigă cucoana Smaranda, vino cu o cîrpă şi curăţă fotelul!

— Acuşica, măria-ta! se auzi glasul slujnicii.

După cîteva clipe o femeie trupeşă, între două vîrste, se ivi în hol, ţinînd un lighean în braţe.

— Uite ce porcărie a făcut, bodogăni ea. Să te păzească Maica Precista de musafiri care nu-şi lasă animalele acasă...

— Haide, curăţă şi taci din gură, netoato, o admonesta moşierul.

Fira tăcu îmbufnată şi se apucă să cureţe. Cucoana Smaranda, care condusese pe oaspeţi sus, la etaj, se întoarse.

— Nu aşa, fată, nu cu apă rece. Cum te-am învăţat eu? Du-te şi adă apă fiartă...

În aşteptarea Firei, moşiereasa întrebă pe ziaristul Şoimu:

— Dumneata nu vrei să te odihneşti puţin?

— Cu voia dumneavoastră, doamnă...

— Harry, fii drăguţ şi arată-i domnului odaia de lîngă baie.

— Mulţumesc cu respect! şi tînărul bucureştean se plecă adînc în faţa moşieriţei, apoi urcă scara împreună cu Haralamb.

Pendula uriaşă din sufragerie, „Paul Garnier“, bătu trei lovituri sonore, cu un ecou grav şi prelung.

O RAITĂ PRIN VIAŢA DĂNESCULUI

Alexandru Dănescu, născut în Valea Vlăicii, la Craiova, pe la mijlocul anului 1846, era al patrulea copil al serdarului Simion Dănescu.

Odraslele boiernaşului veniseră cam plăpînde pe lume şi trăiau ca nişte lumînările aprinse în bătaia vîntului. Rar se întîmpla să n-aibă nevoie de doctor măcar o dată pe lună. Moartea care-i pîndea din umbră, ca o pasăre de pradă, dădu iama prin ei cînd îi veni bine. Cei doi băieţi mai mari, Şerban şi Vladimir, se prăpădiră de anghină difterică, amîndoi în aceeaşi zi, iar Anton, cu doi ani mai tîrziu, de oftică. Rămase în viaţă doar cel mai mic, dar se clătina şi el zgîlţîit de boli, căci era firav la trup şi cam pămîntiu la faţă. Părinţii, speriaţi să nu-l piardă şi pe Alexandru, tocmiră un doctor să şadă cu ei în casă şi să-i poarte de grijă.

Astfel, prîslea crescu mare, înfofolit şi cocoloşit, cu o droaie de ochi aţintiţi asupra lui. Nu-l îmboldiră prea tare la învăţătură de frică să nu-i clatine sănătatea. Puteau să trăiască boierii şi fără carte multă dobîndită prin şcoli, aşa cum trăia şi serdarul Simion, care nu ştia decît să scrie şi să citească.

Abia împlinise optsprezece ani, că băiatul ameţi pe taică-su să-l trimeată în străinătate. Părinţii se sfătuiră între ei, întrebară rudele şi pînă la urmă îi făcură pe voie. Avea dreptate Alexăndrel, se schimbaseră vremurile: un boier care n-a dat cu nasul pe la Paris şi nu ştie o boabă franţuzeşte, greu să fie boier de-adevăratelea…

Tînărul Dănescu locuia într-o pensiune din cartierul Latin. Acolo se legă de bucătăreasă, o pariziancă vioaie şi descurcăreaţă, numită Lucille. Perechea îndrăgostită îşi mută cuibul în altă parte şi trei ani cît mai rămase la Paris, feciorul serdarului nu se dezlipi de Lucille, care îi gătea de mîncare, îi spăla rufele şi-i dezmierda tinereţea.

În acest timp odrasla de moşier nu se gîndi să urmeze vreo facultate. De altfel nici n-avea pregătirea. Frecventa teatrele, muzeele şi cafenelele, în special cafeneaua „Vachette“, unde cunoscu o mulţime de pictori şi poeţi. Văzu la „Comedia Franceză“ pe Rachel în *Fedra* şi rămase dezamăgit. În schimb, se topea după *Curierul din Lyon*, *O crimă celebră* sau *Fata Aerului*. Se ducea de obicei cu Lucille, care la comedii rîdea de zgîlţîia teatrul din temelii, iar la drame plîngea cu sughiţuri.

Odată, prin mijlocirea unui prieten francez, cunoscu pe poetul Lamartine, care-i scrisese pe coperta lui *Jocelyn* cîteva rînduri măgulitoare „prinţului valah“. Acest fapt gîdilă orgoliul tînărului şi-i născu pasiunea de a citi şi memora versuri. După ce, într-un cerc de prieteni, declamă cu succes *Le lac* şi *La mort du loup*, Dănescu se apucă să înveţe pe dinafară o sumedenie de poezii din clasicii francezi.

Serdarul îi trimise cîteva scrisori să se întoarcă în ţară că nu mai are cu ce să-l ţină, dar fecioru-său amîna mereu plecarea, susţinînd că nu şi-a terminat „studiile“. Numai o telegramă care îi vestea că maică-sa, Ruxandra, e greu bolnavă îl urni din loc. Cînd ajunse acasă n-o mai află în viaţă.

Din cauza cheltuielilor mari cu întreţinerea băiatului la Paris şi boala soţiei, serdarul fusese nevoit să vîndă casele din Craiova şi se mutase la conacul moşiei din Şipotele. Tînărul Alexandru nu reuşi să se obişnuiască multă vreme cu noua viaţă. Mai întîi nu-i pria mîncarea. Unde erau sautés-urile pe care i le făcea Lucille, prăjiturile cu frişcă sau lichiorurile preparate cu atîta măiestrie?

— Cheam-o încoace, mă băiete, îi spuse taică-său, poate că vine, dacă n-o avea ceva mai bun de făcut pe-acolo.

Îi expediară bani de drum, însă bucătăreasa, care între timp se măritase, trimise în locu-i pe-o nepoată numită tot Lucille.

Acum tînărului boier Alexandru Dănescu nu-i rămînea decît să se însoare. Pusese ochii pe Smaranda Suditu, cea mai bogată fată de prin părţile Romanaţului. Nu pica ea de frumuseţe, dar era fragedă — abia împlinise optsprezece ani — şi educată la călugăriţe. Pe deasupra moşia ei de zestre se învecina cu a sa. Totuşi, treaba nu merse pe roate. Datorită averii roiau în jurul fetei o droaie de pretendenţi. Cele mai multe şanse le avea avocatul şi moşierul Nicolae Gheţu. Însă Dănescu reuşi să-l înlăture. Aflînd că rivalul său întreţinea legături de dragoste cu o impiegată de la poştă, se duse la ea şi-o îndemnă să trimeată Smarandei o scrisoare plină de blesteme şi ameninţări. Atît le trebui Sudiţilor, oameni simpli şi bisericoşi, ca să întoarcă spatele „stricatului“ pretendent. Şi dădură pe fiica lor lui Alexandru Dănescu. Nunta ţinu o săptămînă încheiată. Naşul însurăţeilor, moşierul Barbu Schileru, le dărui o caleaşcă nouă-nouţă, cu doi telegari focoşi, arăbeşti.

Dincă Dănescu, fratele cel mic al serdarului, *Milionerul* cum îi spuneau caracalenii, de necaz că nu-l puseseră pe el să-i cunune şi ca să dea peste nas nunilor putrezi de bogaţi le cadorisi o casă cu un cat, pentru ca tinerii să aibă o „reşedinţă“ şi în capitala judeţului.

Averea Dănescului se umflă vîrtos: stăpînea acum o moşie de 8.000 de pogoane pămînt arabil, pădurea Fratoştiţa de 300 de pogoane, o vie indigenă şi nobilă de 120 de pogoane, başca 400 pogoane livezi şi o moară mecanică.

Moşierul refăcu din temelie casa bătrînească, ridicîndu-i încă un etaj. Avea acum, sus, nu mai puţin de şaisprezece odăi de dormit pentru familie şi musafiri, dispuse de o parte şi de alta a unui hol imens şi încă o cameră, în apropiere de gura podului, unde juca de obicei cărţi. La

acestea se adăugau două băi şi o terasă lungă cît jumătate casa, pardosită cu plăci de marmură. La parter se legau de holul pe unde era intrarea principală două sufragerii, una mai mică, unde Dăneştii mîncau zilnic, şi alta mare pentru ospăţuri, precum şi două saloane, unul pentru ai casei, iar celălalt, întins cît o sală de spectacol, pentru musafiri. Tot la parter, în aripa dreaptă a conacului, se afla biroul moşierului şi biblioteca. La subsol erau bucătăriile, sufrageria „domestică", apoi odăile logofătului, bucătăresei şi ajutoarelor ei, cum şi ale slujnicelor şi argaţilor de la curte. Din subsol o scară cobora mai întîi în cămara de alimente, asemănătoare unei băcănii, ca să se oprească în pivniţa boltită şi răcoroasă ca zorile unui noiembrie, unde se aliniau, soldăţeşte, un pîlc de poloboace pîntecoase cu vin de felurite vîrste din via Dănescului şi chiar din alte locuri.

Administratorul locuia în curtea conacului, lîngă magazia principală de producte, într-o casă cu trei camere. Într-una din ele era instalată cancelaria moşiei.

După un an, în 1880, veni Haralamb pe lume, iar după alţi şase ani, poposi şi Daria pe pămînt. Copiii treziră casa din amorţire. Strigătele, ţopăielile şi rîsetul fetiţei zgîlţîiau clădirea, altminteri rece şi tăcută, înviorau grădina nesfîrşită a conacului şi răbufneau tocmai sus, pe creştetul Călmăţuiului sau jos, în balta Gorganului.

Poetul Haralamb Lecca, naşul băiatului, spuse odată:

— Pre legea mea, Daria suferă de sănătate!

Bătrînul serdar, care o ducea încă în ciuda celor optzeci de ani împliniţi, amintindu-şi de copilăria lui Alexandru, scursă sub supravegherea medicului, se minuna el însuşi de această schimbare a lucrurilor.

Băiatul însă, Haralamb, avea o fire ursuză, arţăgoasă, greu de îndurat. Îi plăcea să „epateze" şi se simţea bine numai în admiraţia oamenilor. Încolo era numai fiere şi zeflemea. Semăna mai degrabă cu poetul Lecca, naşul său, care-i dăduse propriul său nume.

În felul acesta Alexandru Dănescu păşi adînc în vîrstă, sprijinit de marea sa avere care-i dădea încredere şi îndrăzneală. Deprins de mic să nu îndure nici o împotrivire, căpătă convingerea că toate i se cuveneau şi că orice lucru îi era îngăduit. Nu se dete în lături să facă învoieli mai grele decît moşierii vecini. Mai luă obiceiul de a amenda pe oameni pentru orice fleac. Dacă nu-i dădea cineva bună-ziua sau îi spunea „boierule", în loc de „măria-ta", îl amenda pe loc cu cinci lei. Mai mult: nimeni din Şipotele n-avea voie să spună că locuinţa Dănescului este conac, ci castel. Pentru pricini mai grele, aplica amenzi şi mai mari.

Avea şi principii. Aşa de pildă, socotea că munca e o ruşine pentru boierul de viţă, menirea lui fiind să... poruncească, iar alţii să îndeplinească poruncile. Ţăranul era menit să muncească şi să asculte pe boier fără a crîcni, fiindcă nu putea să trăiască prin sine.

— Boierul care munceşte nu-i boier, ci neam prost, afirma el cu emfază, gîndindu-se la vecinul şi prietenul său, moşierul Iencuţu Mîrşanu din Vlădoaia, care în timpul treieratului supraveghea oamenii la arie, prăjindu-se în arşiţă şi înghiţind praful cît era ziulica de mare.

Credincios acestor principii, Dănescu angajase ca administrator al moşiei pe avocatul Scarlat Ionaşcu din Craiova. În felul acesta era scutit de a mai mişca un deget. Nu-i rămînea decît să controleze trimestrial dacă socotelile ieşeau la ţanc şi dacă poruncile pe care le dădea erau împlinite întocmai. De aceea şipotenii îl porecliseră „Trîndavu“.

Niciodată nu dădea mîna cu ţăranii, socotind că-i înjosire curată, nici cu orăşenii mai prejos decît el. De două ori pe an, de revelion şi de Paşti, catadicsea să poftească la castel pe „notabilii“ satului, maimuţărind pe vicontele De la Roseraie, în castelul căruia petrecuse un început de an.

Orgoliul îl îndemnă să-şi ridice o statuie pe care o aşeză în faţa conacului. Moşierul spunea că sculptorul Măţăoanu, petrecînd la Şipotele o lună, ţinuse să-l „nemurească“. În realitate el comandase lucrarea şi o plătise cu bani grei.

Moşierul Dănescu încercă să facă politică şi se înscrise la conservatori, partidul „marilor proprietari rurali“. Dar n-avea însuşiri potrivite ca să răzbească: nu era nici orator, nici om de acţiune, nici cărturar şi nici de „familie veche“. Iar cu demnităţi de mîna a doua nu se împăca el. Aşa că preferă să-şi vadă nesupărat de moşie, ducînd o viaţă de mare senior. În fiecare an, prin februarie sau martie, pleca în străinătate, iar în timpul verii şi toamna, la culesul viilor, invita la „castelul“ din Şipotele oameni cu vază, politicieni, artişti şi scriitori.

În schimb, Nicolae Gheţu, fostul său rival, care-i purta o ura nestinsă, izbuti să-şi facă o carieră politică sub liberali. Spunea adesea prietenilor săi:

-— Nu cunosc un pezevenghi mai mare ca Alexandru Dănescu.

Nu era adevărat. Mai erau şi alţii.

MUZICĂ DE CAMERĂ

I

Haralamb, fiul moşierului Dănescu, intră în camera lui unde domnea o dezordine cumplită. Cărţile zăceau, ca după o bătălie, care pe unde apucaseră să moară. Una pe divan, una pe lavoar, udă pe jumătate, alta

pe un scaun, cu coperta sfîşiată, alta sub pat, deschisă, cu filele vraişte. Partiturile n-aveau nici ele o soartă mai bună. Un maldăr cu vîrf aşezat pe un scaun, lîngă pian, se prăvălise jos, tapisînd duşumeaua cu sonate şi lieduri. Capul palid al lui Chopin de pe coperta *Préludes et Rondos* găsise în cădere un puişor de pernă, fugit din pat, şi acum odihnea pe reazemul scos în cale de binevoitoarea întîmplare. Iar Beethoven, volum masiv cu coperte groase, trona peste un teanc de compozitori mărunţi şi-i zdrobea parcă sub greutatea lui.

Tînărul se aşeză la pian şi îşi plimbă degetele pe clape. Era tulburat şi furios totodată pe sine şi pe toată omenirea. Această furie ciudată, ca de altfel toate sentimentele ce izvorau din fiinţa lui, se stîrnise din cauza prinţesei.

— Pre legea mea, se pare că mă „interesează“ osemintele astea ambulante, îşi spuse bufnind.

Se arăta puţintică la minte, teroriza pe toată lumea cu capriciile ei puerile şi nici nu era măcar frumoasă. Avea ochii şi gura disproporţionat de mari, care-i dădeau un aer exotic, ciudat, de fiinţă născută pe alte meleaguri. Îi plăcea însă că era înaltă şi zveltă, dar de-o slăbiciune înspăimîntătoare, ca un schelet împodobit cu fustă. Aceste „oseminte ambulante“ se trăgeau dintr-o familie vestită a Basarabilor, dar scăpătată cu timpul şi ajunsă în sapă de lemn. Neaga, născută la Paris, crescuse printre străini, departe de ţară. După ce divorţă de primul ei bărbat, contele de Tréville, cum şi de al doilea, bancherul Lövenstein, fusese silită să se mărite cu boiernaşul Kostache Suditu, mai prejos de rangul ei, a cărui avere însă trebuia să-i acopere nevoia de lux şi de risipă.

Haralamb începu să-şi plimbe degetele pe clape pînă cînd nimeri *Pastorala* de Mozart, pe care — furat de melodie — o cîntă pînă la capăt.

— Dantelă fabricată în serie!! decretă el cu infailibilă competinţă şi începu *Patetica* de Beethoven.

Execută cîteva măsuri din „grave“, apoi, nemulţumit, trecu brusc la „molto allegro e con brio“. În timp ce cînta, pufni din nas şi se întrebă, înciudat:

— De ce naiba a venit cu amantul?

Deodată se ridică de pe scaun şi fulgerînd cu privirile bustul lui Beethoven, pe care el însuşi îl aşezase deasupra pianului, şuieră printre dinţi:

— Ludi, ce zici de povestea asta?

II

În patul ei, cufundată în salteaua de puf, principesa Neaga se frămînta, întorcîndu-se cînd pe o parte, cînd pe alta, cuprinsă de neastîmpăr. În urechi îi sunau, venind de departe, pîlcuri de sunete, care o mîngîiau uneori, alteori o făceau să scrîşnească din dinţi.

Auzind paşi în hol, vîrî capul pe uşă. Ioana, fata din casă, tocmai trecea pe acolo.

— Cine cîntă la pian?

— Conaşul Haralamb.

— Mulţumesc!

Fără să mai stea pe gînduri prinţesa îşi aruncă pe umeri un capot străveziu de mătase, şi aşa dădu buzna peste Haralamb.

„Trăsnitul“ nu era omul care să se mire de o vizită feminină, chiar în aceste condiţii, adică fără o prealabilă bătaie în uşă sau un vestmînt decent. Ceea ce îl mira însă era chipul schimonosit al femeii pe care se abătuse parcă un chin mistuitor.

— Ce ai? Ce s-a întîmplat? bîigui Haralamb nedumerit, alergînd în întîmpinarea ei.

Dar principesa nu-i răspunse, se aşeză ca o halucinată pe scaunul gol dinaintea pianului, îşi răşchiră degetele-i lungi şi osoase, sub apăsarea cărora un pîlc de clape ţipară ca speriate.

Haralamb o privi cîtva timp uluit, apoi deodată o întrerupse:

— Ia cîntă asta! şi-i puse dinainte o partitură cu notele scrise alandala, plină de ştersături.

Ea aşternu curioasă ochii pe text.

— O sonată magnifică, îi explică tînărul. Încearcă, te rog…

— De cine?

— Nu importă…

— Şi cum e intitulată?…

— *Batraciana*.

— Bună! rîse Neaga. Pînă acum n-am mai auzit de aşa ceva.

— Cum era să auzi? Cine s-ar fi gîndit să aştearnă pe note cîntatul broaştelor?

— Atunci e o compoziţie proprie. Ça c'est très intéressant![2]

Şi curioasă începu să cînte bucata. Scrierea pianistică părea vie, însă grea, însemnînd mai degrabă o gimnastică a degetelor. Dar principesa care se juca de la patru ani cu clapele, învinse dificultăţile fără multe poticniri.

— Felicitările mele, Aral, spuse ea fără convingere gazdei, limbajul dumitale muzical posedă o pecete personală, ma parole![3]

---

[2] E foarte interesant!

[3] Pe cuvîntul meu!

Fără să mai aştepte răspunsul lui începu amuzată să improvizeze, brodînd variaţiuni pe motivul principal. Părea inspirată şi parcă înviase ca prin vrajă corul broaştelor din balta Gorganului. Cînd isprăvi ridică întrebător ochii spre el.

— Foarte bine! Foarte frumos! strigă Haralamb cu ochii înotînd într-o lumină ciudată. Dar de ce ai venit aici cu soţul şi cu amantul?

— Eşti nebun, Aral, făcu ea. Cum vreai să vin?

— Singură!

Ea se uită lung în ochii lui, apoi, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, începu să cînte un *Impromptu* de Schubert.

REVELIONUL

Cum înnoptă, viscolul se înteţi. Pe la orele nouă începură să sosească oaspeţii băştinaşi, precum şi cei din satele vecine. Cel dintîi care veni fu judecătorul de ocol, Filip Ghişcu, un tînăr înalt şi subţire, de vreo douăzeci şi trei de ani, avînd mustăcioara tunsă cu îngrijire şi părul pomădat. O dată cu el se arătă părintele Miron Gherase, străjuit de cele două fete ale sale, Elisabeta şi Ştefania.

— Ce-i cu preoteasa, părinte, o lăsaşi pe drum pradă viscolului? îl întîmpină moşierul, glumind.

— Ba acasă o lăsai, măria-ta, că de-aseară nu se prea simte în apele ei. De-aia chibzuirăm cu toţii să şadă preoteasa mai bine în crivatul ei cald, decît să înfrunte urgia de afară.

— Se motivează absenţa, strigă Daria topindu-se de rîs, deşi nu era nimic hazliu în scuzele invocate de preot, dar codana rîdea din te miri ce.

— Da, taică, se cheamă că e caz de boală... surîse părintele netezindu-şi barba albă care-i cotropea faţa şi pieptul.

Apoi sosiră în acelaşi timp, parcă s-ar fi vorbit, arendaşii Nicola Papadopol şi Gheorghe Calametescu, deşi cel dintîi venea de la Hurezani, iar cel de-al doilea, de la Cornăţel.

După aceea picară şi Mîrşanii, în păr, adică moşierul Iencuţu de la Vlădoaia cu nevastă-sa, cucoana Vasilichia, Andrei, fiul lor, întors o dată cu Haralamb de la Paris, unde făcuse dreptul şi Mădălina, fiica lor, de-o vîrstă cu Daria, care învăţa tot la Institutul Sf. Maria din Craiova.

— Dar pe Getta de ce n-aţi adus-o? se miră cucoana Smaranda.

Pe cînd soţia Mîrşanului explica pentru ce lăsase acasă pe fata ei cea mică — „E prea necoaptă pentru petreceri“ — poposi un grup întreg de „autorităţi“: Vasile Vîlsan, dirigintele oficiului poştal cu nevastă-sa, Marga, şi ea tot „petetistă“, învăţătorul Sorin Preda cu soţia lui, Simina,

de asemenea învăţătoare, şi Matei Oancea, primarul satului, cu fiu-său Zamfir, un flăcău de cincisprezece ani. Învăţătoarea, care purta costum naţional, stîrni exclamaţii de uimire şi fu pe loc înconjurată de femei, care-i admirară iia, fotele şi marama de borangic, toate lucrate de mîinile ei.

Alaiul musafirilor intră grabnic în casă, zgribulit de frig. Mai ales Mîrşanii, care bătuseră cinci kilometri, hîrţuiţi de vifor, adică drumul de la Vlădoaia pînă la Şipotele, învineţiseră de ger.

— Bîrrr, ce prăpăd s-a pus pe capul nostru! exclamă dîrdîind conul Iencuţu. Secolul ăsta nou se arată cam băţos după cum văd…

— Nu te speria, cucoane, glăsui preotul Gherase, că tot îi vin oamenii de hac.

Daria se apropie, grijulie, de prietena ei Mădălina:

— Madi, ce-i cu tine, ţi s-a învineţit năsucul.

— Tu, e un ger afară de crapă pietrele.

Pe cînd cele două codane vorbeau astfel, învăţătorul Preda se apropie de ele şontîc-şontîc — şchiopăta puţin din cauză că avusese un accident în timpul milităriei — şi le descusu cu părintească grijă, căci amîndouă îi fuseseră eleve:

— Ia, spuneţi, fetelor, cum stăm cu învăţătura?

— Dragă doamnă Preda, bărbatului dumitale îi cam fug ochii după… fetiţe, o tachină moşierul Mîrşanu pe învăţătoare.

Andrei Mîrşanu, care de cînd venise nu-şi mai lua ochii de pe tînăra învăţătoare, aruncă o glumă:

— Cred că ar fi mai logic ca domnul Preda să se pomenească fără nevastă.

Într-adevăr, Simina răspîndea un farmec straniu. Subţirică şi neîmplinită ca o copilă, cu părul bălai şi ochii mari de culoarea cerului, făptura învăţătoarei părea imaterială, străvezie, încît te aşteptai dintr-o clipă în alta să se topească în aer ca o dîră de fum.

În clipa aceea se aprinse brusc lumina electrică. Musafirii tresăriră surprinşi zărind pere de sticlă agăţate în tavan, în care pîlpîiau sîmburi orbitori de lumină. Parcă ziua se întorsese iarăşi în sufragerie.

— Minunat, taică, rosti preotul, lumina e va să zică izvorul înţelepciunii. Acum ne putem vedea mai lămurit la faţă şi cunoaşte mai adînc sufletele.

— Sigur că da, încuviinţă moşierul Dănescu umflîndu-se în pene. Doar nu degeaba m-a costat instalaţia o groază de bani… Numai pe motor am dat 2 500 de lei.

— Aoleo, măria-ta, opt perechi de boi, se miră primarul Oancea. După o clipă se grăbi să adauge: Fie, că face!

Serdarul Simion Dănescu, tatăl moşierului, un omuleţ cu pletele ninse şi cu barba atîrnînd pînă în brîu, intră voinicește, fără baston, pe uşa prea largă pentru el.

— La mulţi ani, cinstiţi oaspeţi! strigă moşneagul către musafiri.

— La mulţi ani, măria-ta, răspunseră glasuri din toate colţurile salonului, după care musafirii făcură roată în jurul lui.

— A, şi tu erai pe-aici, Gherase?... Vino mai la lumină, popo, să te văd ca lumea... Mă, pahonţule, d-apoi credeai că mă dau pe mîna ta, să mă bagi la cutie şi să-mi cînţi „veşnica pomenire“?

— Vai de mine, măria-ta, rosti preotul, dumneata eşti încă în putere... O mai duci un snop de ani, aşa cum mă vezi şi te văd.

— Măcar să împlineşti suta, serdare, grăi moşierul Mîrşanu, şi p-ormă om mai vedea ce-i de făcut.

— Cam greu, Mîrşene, nu mă mai ţin dîrlogii, băiete, dar o să-ncercăm, că încercarea moarte n-are. Vorba e: călării eu un secol bine — ha? Şi-acu o să încalec şi pe-al doilea... Asta putui, neică, asta făcui... Să vă văd pe voi, care ce brînză o să-mi faceţi!

— Apăi, strămoşule, sări prefectul, dacă ai de gînd să ne vezi şi pe noi ce brînză vom face, mi se pare că-ţi mai trebuie un secol.

— Ha-ha-ha, iabraş eşti, mînzule, rîse cu poftă serdarul. Mă-ncuiaşi, care va să zică. Apăi, cu deşteptăciunea ta, nu mă mir.

Tot învîrtindu-se printre musafiri, bătrînul serdar zări pe tînăra învăţătoare.

— Da tu cine eşti, ochioaso? Ia spune lui nen-tu cum te cheamă?

— E nevasta mea, măria-ta, răspunse în locul ei învăţătorul Preda.

— Aşaaa? Nevastă-ta?... De unde ai furat-o, măi Predo, că fumeia asta-i de viţă, nu-i de nasu tău.

Invitaţii pufniră de rîs. Nu-i vorbă, veseli şi dispuşi, rîdeau de fitece, molipsindu-se unul de la altul.

— Da ţe faţem aiţi? Ne uitamo ca pisicu la calendaro? interpelă arendaşul Nicola Papadopol pe stăpînul casei.

— Ai răbdare, grecule, să vie lăutarii, îi răspunse Dănescu.

— Au venit, măria-ta, strigă de la uşă logofătul Macarie. Hai, mă baragladinelor, intraţi uşurel, să nu faceţi tărăboi.

— S-au şters bine pe picioare? întrebă iute cucoana Smaranda.

— Lasă, măria-ta, avusei eu grijă.

— Aşa, Macarie, bine.

Taraful lui Gligă intră tiptil, călcînd în vîrful picioarelor şi se trase cu sfiiciune şi respect într-un colţ. Erau patru ţigani, doi cu viori, unul cu cobza şi cel din urmă cu ţambalul.

— Dar contrabasistul unde e? De ce n-a venit? întrebă moşierul Dănescu.

— Săru-mîna, să trăiţi, măria-ta, ieri noapte l-a călcat trinu, în gară la Vlăduleni, răspunse Gligă, starostele lăutarilor, cu glas plîngăreţ.

— Cum, mă, l-a călcat trenul? Vorbeşti serios?

— Apăi, măria-ta, de glumă mi-o fi arzînd, cînd plînge inima în mine? Voia să se ducă la Caracal la socru-su, şi nici că a ajuns, nici că s-a mai întors... Cum a lunecat sub roate, ce-a făcut, ce-a dres, numai Dumnezeu ştie. Nişte prăpădiţi de bocanci, atîta a mai rămas din el. Adineaori îl puserăm, proaspăt, în groapă, săracul!

Povestind acestea, ochii bătrînului lăutar şiroiau de lacrimi.

— Are nevastă, copii? îl întrebă gazetarul Pavel Şoimu.

— Cum să nu, măria-ta, şapte puradei şi cu muierea opt suflete... Toţi rămaseră să-i duc eu cu arcuşul... Başca cestălalţi trei...

— Sînt feciorii dumitale?

— D-apoi cum? Numai ăsta, ăl mic, nu şi-a pus pirostriile şi n-apasă prea tare.

— Da mai poţi, creştine, să cînţi la petrecere cînd adineauri ţi-ai îngropat băiatul? îl întrebă Vera, soţia administratorului Ionaşcu.

— Ce să facem, măria-ta, cîntăm, răspunse Gligă, că asta-i meseria noastră... Ne mai milostiveşte boierul cu un clondir de vin şi aşa uită omul de necaz.

— Car seul l'oubli permet d'exister[4], şopti Pavel Şoimu la urechea lui Andrei Mîrşanu, aducîndu-şi aminte de un vers citit cîndva.

— Bine, toate bune, haide să trecem la „treabă", că ne ghiorţăie maţele de foame şi nu şade frumos, zise bătrînul serdar. S-a făcut ceasul zece şi jumătate. Apoi, aducîndu-şi deodată aminte de ceva, adăugă repede: Unde ţi-e prinţesa, bre Kostache, că n-o văz de loc. Sau o ţii ferecată să nu ţi-o deoache careva?

— Face muzică cu Harry, răspunse cam îmbufnată cucoana Smaranda. Daria, du-te şi spune-le să coboare.

— Lasă că mă duc eu, zise prefectul. Neaga cu muzica ei e în stare să rabde de foame pînă în... secolul al douăzecilea.

După ce Kostache Suditu ieşi pe uşă, stăpîna casei se adresă musafirilor:

-— Dragii mei, poftiţi la masă!

Oaspeţii trecură în sufrageria cea mare, lucrată toată numai în stejar sculptat. Masa se întindea la mijloc, lungă de vreo şapte metri, cît ţinea încăperea. În jurul ei străjuiau scaunele cu spate înalt, ca nişte jilţuri.

---

[4] Căci numai uitarea ne îngăduie să trăim

Pe pereţi atîrnau tablouri, înfăţişînd tot soiul de fructe, legume şi vînaturi.

Masa gemea de bunătăţi. Pe mijlocul ei se răsfăţau cîteva platouri cu salată „à la boeuf“ pe care scria cu litere tăiate din sfeclă roşie „La mulţi ani 1900“. Pe alte farfurii făceau cu ochiul măsline, sardele „Robert“, şuncă de Praga, salam de Sibiu, tobă de porc, leberwurst şi slănină afumată, precum şi alte „entrées-uri“ asemănătoare. Din loc în loc, străjuiau, ca nişte santinele, carafe înalte, cu crîmpoşie din producţia viei Dănesculuı şi alte sticle mai puţin pîntecoase cu ţuică bătrînă de Drăgăşani.

Zamfir, băiatul primarului, care nu mai văzuse în viaţa lui asemenea masă încărcată, slobozi fără voie o exclamaţie de uimire:

— Uliuuu!

Dar tată-său numaidecît îl călcă pe picior, de teamă să nu-l facă de rîs în faţa boierilor.

Pe marginea mesei, în dreptul fiecărui scaun, se înşirau cartonaşe cu numele oaspetelui care trebuia să se aşeze în locul acela, iar sub şervet erau puse darurile Dăneştilor cu prilejul noului an.

Musafirii zoriră să-şi afle fiecare locul şi o dată cu el darul împărţit. Arendaşul grec, care fuma ţigară după ţigară, primi o tabacheră de aur cu iniţialele sale N.P., judecătorul Ghişcu, un portmoneu din piele de şarpe, Marga, soţia dirigintelui poştii, o brăţară de aur, Vera, nevasta administratorului Ionaşcu, care era poetă, un volum cu poeziile lui A. de Musset, legate frumos în piele cu iniţialele ei. Pînă şi Zamfir, feciorul primarului, se văzu în stăpînirea unui ceasornic cu lanţ de nichel. Tată-său, Oancea, rămăsese cu gura căscată văzînd asemenea revărsare de daruri scumpe şi făcu repede o socoteală în gînd: „Toate astea costă mai bine de douăzeci de perechi de boi. O cireadă întreagă dusă pe copcă... Mulţi bani au boierii, mulţi risipesc de-a surda...“

În timp ce oaspeţii se desfătau cu darurile primite, arendaşul Nicola Papadopol parcă luase foc lîngă Marga, soţia dirigintelui poştei. O sorbea cu privirile pe tînăra femeie, o brunetă negricioasă şi, ciudat, cu ochii albaştri. Amîndoi încinseseră o discuţie aprinsă fără a mai lua seama în jurul lor.

— Grecule, îi spunea Marga cu o familiaritate prea timpurie, vezi, nu te înfige, că te... prăjeşti. Eu sînt foc şi pară.

— Ma asta me plaţe, bre, la femeie... foco, ma nu gheţuşca! răspundea Nicola.

În sfîrşit, prefectul Suditu se întoarse în sufragerie. Era însoţit numai de Haralamb.

— Nevastă-mea se îmbracă în odaia ei. În cel mult zece minute va fi aici.

— Pînă atunci să zică ceva lăutarii, propuse moşierul Mîrşanu.

Lăutarii cîntară un marş zgomotos pe care Gligă îl combinase cu părţi auzite din alte două marşuri.

După cîteva clipe descendenta Basarabilor îşi făcu apariţia înveşmîntată somptuos într-o rochie neagră de catifea, lungă pînă în călcîie şi despicată în părţi, avînd spatele în întregime gol. Pe cap purta o diademă strălucitoare de diamante, care înfăţişa o coroană, iar în jurul gîtului i se încolăcea un colier de perle. În braţul drept ţinea pe Lady, căţeluşa de care nu se despărţea niciodată.

Taraful lui Gligă intonă acelaşi marş, însă cu mai multă însufleţire. Dar n-apucă să execute primele măsuri, că principesa holbă ochii spre lăutari şi răcni:

— Afară! Afară, papugiilor! Afară cu voi!

Căţelul începu şi el să latre furios la lăutari, voind parcă să-şi ajute stăpîna.

Taraful ţiganilor tăcu brusc şi rămase locului, paralizat, neştiind ce să facă. Oaspeţii se uitau buimăciţi unii la alţii.

— Afară, leprelor, n-auziţi? Marş afară! continuă să strige principesa scoasă din fire.

Moşierul Dănescu, cam stingherit de această intervenţie neprevăzută, făcu semn lăutarilor să iasă, după care poruncii logofătului Macarie:

— Să se ducă jos, în sufragerie.

— Cum poruncşti, măria-ta, rosti Gligă, plecîndu-se pînă la pămînt.

Lăutarii îşi luară instrumentele sub braţ şi ieşiră unul cîte unul ca nişte condamnaţi în drum spre spînzurătoare. După plecarea ţiganilor prefectul Suditu încercă să le ia apărarea:

— Draga mea, ai fost prea aspră! Ce vrei, să-ţi cînte muzică clasică? Unde mai pui că bieţii oameni sînt în doliu: unul dintre ai lor, contrabasistul, sau nu ştiu care, a fost tăiat de tren.

— Trenul ar fi trebuit să-i taie pe toţi. Dacă îi mai ascultam două minute, mă apucau toate nevricalele.

— A nu, asta nu, te rog, replică soţul ei, surîzînd ironic.

— Aferim, Kostache, zise moşneagul Simion, straşnică muiere ţi-ai luat, bre! Asta o face marţ pe Chiajna.

— Cine-i moşulică acesta? De ce se simte obligat să spună prostii?

— Dar, draga mea, e serdarul... Tatăl lui Alexandru, o lămuri prefectul.

— O, iartă-mă, cinstite serdare, făcu principesa schimbînd tonul, numai că pe Chiajna dumitale las-o acolo unde e!

Apoi zărind în capul mesei scaunul gol, se îndreptă într-acolo şi adresîndu-se comesenilor, răsuflă uşurată:

—Mesdames et messieurs, găsesc în fine timp să vă spun bonsoir… Fiţi pe pace: n-aţi pierdut nimic. Vă satur eu de muzică! Ei, gustăm ceva?

Părintele Gherase se ridică în picioare, îşi puse patrafirul pe după cap şi oficie o slujbă scurtă, binecuvîntînd bucatele. Oaspeţii se aşezară la locul lor şi începură să înfulece cu lăcomie, topind bunătăţile de pe masă. Nu se auzea decît zgomotul cuţitelor şi furculiţelor puse pe treabă. Vîlsan, dirigintele poştei care din timp în timp se uita la ceas, anunţă cu glas tare:

— Atenţie, e miezul nopţii!

În clipa cînd pendula începu să bată cele douăsprezece lovituri, lumina se stinse brusc. Anul şi veacul cel nou se furişară pe întuneric, nevăzuţi de nimeni. Musafirii izbucniră în urale, toţi, deodată, ca la comandă. De afară, în dreptul ferestrelor, se auzi o spuză de împuşcături: argaţii trăgeau cu pistoalele ca să omoare piaza rea.

Moşierul, ajutat de Haralamb, desfundă repede cîteva sticle de şampanie „Binet“. Dopurile pocniră şi ele tot ca puşca. Cupele rumenite se plimbară, strălucind prin văzduh, ciocnindu-se unele de altele cu clinchet sonor. Şi urările, după datină, izbucniră voioase, umplînd încăperea de larmă:

— La mulţi ani!

— Anul nou cu bucurie şi sănătate!

Haralamb strigă, biruind tumultul care domnea:

— Bine că am scăpat de veacul bărbilor şi trăsurilor cu cai!

Musafirii nu luară în seamă ceea ce spusese odrasla Dănesculuі. Se îmbrăţişau unii pe alţii, făcîndu-şi curaj să înfrunte primejdiile şi necunoscutul pe care-l aducea noul an. Erau asemenea unor călători îmbarcaţi pe o corabie care plecase într-o călătorie lungă. Cîţi din ei aveau să scape de mînia valurilor şi să ajungă teferi la ţărm?

SEMNE „RELE“

I

Dădaca prinţesei se strecură pe uşă şi după cîtva timp se întoarse cu un pachet.

— Daria, veacul cel nou ţi-a adus un cadou, exclamă principesa Neaga şi-i dădu pachetul.

— Vă mulţumesc, ma tante, sînteţi atît de drăguţă, ştiţi, ca o bomboană fondantă, rosti fata plăcut surprinsă şi se apucă să dezvelească pachetul.

Bucuria ei fu scurtă: darul era un aparat cu o tobă de metal, pe suprafaţa căreia se zărea un şănţuleţ în formă de spirală, iar în interior o membrană de pergament, cu un ac de oţel. Toba se învîrtea cu ajutorul unei manivele deasupra căreia se afla o pîlnie, ca o floare de rochiţa rîndunicii. „Ce bazaconie o fi asta?“ se întrebă Daria în sinea ei. Prinţesa ghici după norul care-i umbrea chipul că fata nu era mulţumită de cadou.

— Nu-ţi place, Daria?

— Ba da, însă nu ştiu ce este.

— Fii drăguţ, Kosty, se adresă Neaga bărbatului ei, şi arată-i cum funcţionează.

— Foarte simplu, nepoţico, uite-aşa…

Prefectul luă aparatul, îl fixă pe masă şi începu să învîrtească de mîner. Minunăţie: din burta cutiei de lemn ieşi pe pîlnie o melodie sprintenă, limpede, omenească. Un glas de femeie cînta un vals dintr-o veche operetă.

O uluire fără margini copleşi pe oaspeţi. Ce-o mai fi asta? Se poate o maşină să cînte cu glas omenesc? Aşa ceva nu s-a pomenit de cînd lumea şi pămîntul. Trebuie că-i păcăleală sau vrăjitorie.

— De unde ai găsit, alteţă, minunea aceea vorbitoare? întrebă respectuos dirigintele poştei.

— Am adus-o de la Paris, răspunse ea.

— Sînt p-acolo de vînzare? întrebă învăţătorul.

— Nu ştiu. Nu cred… Mie mi-a dat-o inventatorul.

— Chiar Edison? făcu judecătorul Ghişcu, mirat.

— De ce nu? Ţi se pare aşa de extraordinar faptul? L-am cunoscut cu cîteva zile înainte de întoarcere.

Prinţesei îi cam plăcea să se laude. Fonograful îl cumpărase pur şi simplu din comerţ, cu cîteva şlagăre la modă cîntate de Vaguet, Soulacroix şi Marignan.

— Sînt de vînzare fonografe, explică Andrei Mîrşanu, dar preţul e cam sărat. Chiar eu am vrut să cumpăr unul.

— Dumneata ai fost la Paris? îl întrebă principesa.

— Cunoaşte Parisul mai bine decît Vlădoaia natală, compusă dintr-un bulevard cu şasezeci şi două de bordeie, sări Haralamb neîntrebat.

Andrei rîse pesemne cu prea multă poftă de gluma prietenului său, încît îl podidi tusea. Haralamb profită de ocazie adăugă:

— A studiat dreptul la Sorbona şi acum tuşeşte... juridic, plimbîndu-se prin codul civil ca vodă prin lobodă. În afară de doctorat se mai poate lăuda că a văzut funeraliile preşedintelui Faure... Şi cu asta basta!

Andrei Mîrşanu, cam atins de aceste vorbe, îi întoarse vîrful spadei:

— Evident, eu tuşesc sau strănut „juridic“ din pricina meseriei. Dar tu, Haşule, ce faci dacă te întreabă cineva de profesie?

— Îi răspund: sînt de profesie fiul legitim al magnificului meu tată. Vreau să-mi petrec viaţa fără să fac altceva decît să lupt pentru a învinge plictiseala, boala nobilimii rurale...

— Frumoasă profesie ţi-ai ales, băiete, n-am ce zice, exclamă surîzînd acru moşierul Dănescu.

— Orice profesie e degradantă pentru om, cum degradant e hamul pentru cal şi... doctoratul pentru Andrei. Dacă ne întoarcem la Biblie, constatăm cu satisfacţie că Adam a fost de meserie bărbat, iar Eva de meserie femeie... Acesta-i idealul suprem al oricui mamifer de pe faţa pămîntului. Să-l atingă cine poate!

Şi cu un gest brusc, înhăţînd un pahar de pe masă, strigă:

— Trăiască ţăranii care ne duc în cîrcă fără a crîcni o iotă!

Principesa rîse auzind această urare şugubeaţă. Mai rîseră cîţiva, alţii zîmbiră numai.

— Ascultă, Haşule, ai început să nutreşti idei socialiste? Ţine-ţi gura! îl ameninţă cu degetul prefectul.

— Ia, stai, interveni Alexandru Dănescu, de ce ne duc în cîrcă ţăranii, mă băiete? Mai degrabă îi ducem noi în cîrcă, pentru că le dăm pămînt să muncească. Dacă nu le-am da pămînt, mă rog, ce-ar face dumnealor?

-— Ar rupe relaţiile cu propriile lor stomacuri şi s-ar răscula. Să vedeţi atunci ce-o să mai călărească pe biografiile noastre.

Prevestirea, făcută mai mult din spirit de contradicţie, rămase fără răspuns, căci în clipa aceea o răbufnitură crîncenă de vînt zgîlţîi zdravăn ferestrele, gata-gata să le smulgă din tocuri.

— Ha! Ce mai fuse asta? se miră arendaşul Calametescu. O să ne ia viscolul pe sus, cu casă cu tot.

— S-a pornit, nu glumă... Afară trebuie să fie sfîrşitul lumii; cu secolul ăsta nou nu miroase a bine. Prea veni cu năbădăi, mai zise şi părintele Gherase.

Deodată se auzi un zgomot asurzitor de uşă trîntită, urmat de zornăitul unor geamuri sparte.

Cucoana Smaranda sări în picioare şi ţipă îngrozită:

— Uşa de la hol!

Nicola Papadopol lăsă în pace pe nevasta dirigintelui şi o zbughi să vadă ce s-a întîmplat. După el se luă Scarlat Ionaşcu, administratorul moşiei şi logofătul Macarie, apoi veniră argaţii Ghiţă şi Florea şi în sfîrşit cucoana Smaranda cu Fira. În hol, viforul desfăcuse uşa masivă de stejar care nu se închidea tocmai bine şi o izbise aşa de puternic de perete, încît geamurile se prefăcuseră ţăndări.

— Semn rău, şopti Ghiţă argatul la urechea Firăi, gîndind nu atît la pagubă, care nu era mare, ci la faptul că fusese cea dintîi întîmplare a anului şi veacului celui nou.

— Ba că te-ai zice, răspunse femeia căzînd pe gînduri.

După repararea stricăciunii, soţia moşierului se întoarse în sufragerie unde prinţesa Neaga, Haralamb, prefectul Suditu, judecătorul Ghişcu şi Andrei Mîrşanu încinseseră o discuţie aprinsă despre cazul căpitanului Dreyfus, recent graţiat de guvernul francez.

După epuizarea acestui subiect, prefectul Suditu şi gazetarul Şoimu pomeniră de o eventuală remaniere a guvernului conservator, pe-atunci la putere. Era vorba ca Take Ionescu să treacă la Finanţe, doctorul Istrate la Instrucţie, iar generalul Manu să vie la Război.

— Apăi, pentru tine, Kostache, văz că nu rămîne nici un loc, îl zgîndări serdarul cu tîlc ascuns.

— Nici n-aş dori, spuse principesa, Kosty e bun pentru Paris.

— Aferim! Ministru plenipotenţiar. La mai mare, Kostache! strigă moşneagul, ciocnind paharul cu viitorul demnitar. Decît să stai un secol la Caracal, mai bine o săptămînă la Paris.

Principesa, văzînd că bărbatul ei băuse cam mult, îi făcu semn să nu întreacă măsura — suferea de inimă şi excesele îi făceau rău — dar Kostache se prefăcu că nu observă şi se alătură de părintele Gherase, singurul care o ducea la băutură.

— Noroc, părinţele, hai să mai gîlgîim un pic din sîngele Domnului!

N-avură parte de tovărăşie mai lungă, fiindcă oaspeţii fură poftiţi în salon, pentru dans. Aşa orînduise cucoana Smaranda.

— Să treacă tineretul în salon şi să joace pînă i-o veni sufletul la gură. Noi, moşnegii, rămînem aici să ne încercăm norocul, propuse Mîrşanu.

— Haidem, tinereţe, glăsui serdarul luînd cu o mînă pe Simina, chipeşa învăţătoare şi cu cealaltă pe Elisabeta, fiica cea mare a preotului.

Oaspeţii se porniră pe rîs văzînd caraghiosul trio, ale cărui margini nu adunau la un loc patruzeci de ani, iar mijlocul făcea el singur de două ori mai mult.

Salonul feeric luminat fusese pregătit pentru joc. Parchetul dat cu ceară luneca şi sclipea ca gheaţa. De jur împrejur erau aşezate scaune, şi din loc în loc măsuţe cu tăvi pline de bomboane, de ciocolată Kohler şi fursecuri aduse de la vestita cofetărie „Riegler“ din Bucureşti. Pe peretele din fundul salonului trona impunător un uriaş portret al moşierului Dănescu, încadrat cu o ramă cumpărată special de la Paris de la magazinul Drumont & Fils.

Fata moşierului aduse numaidecît fonograful cu plăcile, şi-l aşează pe o masă.

— Pune, Daria, un vals, o rugă principesa, apoi adresîndu-se lui Haralamb îi propuse: Hai să dansăm, Aral!

Şi-n măsurile valsului *Dunărea albastră*, Haralamb şi principesa Neaga se avîntară în joc, urmaţi de celelalte perechi. Ştefania şi Mădălina, neavînd parteneri, dansară împreună, iar Daria avea grijă de fonograf în lipsa lăutarilor izgoniţi.

Dintre bărbaţi, Andrei Mîrşanu dansa cel mai bine: era mlădios, avea graţie şi îndemînare, parcă ar fi fost într-adins făcut pentru joc. După aceea dansă gavota cu principesa, în admiraţia celorlalţi care încă nu cunoşteau acest joc. Apoi oaspeţii jucară cadrilul, „pas de patineurs“ şi „lancier“.

Dincolo, în sufragerie, moşierul Dănescu rîndui o ruletă, adusă mai de mult din Franţa şi ţinea banca. Ceilalţi pontau făcînd diverse combinaţii cu cai, transversale şi bandă. Numai primarul Oancea şi părintele Gherase, care nu puteau pricepe în ruptul capului jocul, pontau doar pe numere pline sau jucau la bandă.

— Les jeux sont faits, rien ne va plus![5] striga conu Alexandru şi, sucind mînerul, discul începea să se învîrtească cu bila pînă cînd aceasta se oprea în căsuţa vreunui număr.

Arendaşului Calametescu îi plăcea mult ruleta şi mai ales îl impresionau strigătele franţuzeşti ale moşierului. De asemenea primarul Oancea arăta jocului un respect deosebit, ţinînd seama că este de origine străină. Ba se simţea cotropit de mîndrie că ajunsese să practice şi el un joc atît de „nobil“ de care neam de neamul lui n-avusese habar. De aceea nici nu-i părea rău că pierde. Făcea, zău aşa, să topească o sută de lei, leafa lui pe o lună şi jumătate.

— Zero! strigă moşierul pentru a patra oară, adunînd cu lopăţica toate piesele de aur şi argint.

— Alexandre, mormăi prefectul, m-ai văduvit pînă acum de o sută de poli.

---

[5] Jocurile sînt făcute, nimic nu mai cade.

— Rien ne va plus! repeta mereu moşierul ca un automat, ţinînd monoclul prins de ochiul drept.

Dincolo, în salon, tinerii dansatori se îndurară, în sfîrşit, să joace şi pe cele trei codane: Daria, Mădălina şi Ştefania. Fata popii, care dansa cu judecătorul Ghişcu, se schimbase la faţă, parcă nu mai era ea: obrajii i se împurpuraseră ca macii, iar ochii roteau priviri speriate în toate părţile. Cînd se sfîrşi valsul, era leoarcă de sudoare.

— Ce-i cu tine, o întrebă Mădălina, ce-ai năduşit aşa?

— Cum să nu năduşească, răspunse Daria în locul Ştefaniei, e moartă după Ghişcu!

— Ba nu, zău? se miră Mădălina.

Fata popii protestă uşor, fără convingere:

— Vai, fetelor, isprăviţi cu prostiile!

— Taci, Mădălino, adause Daria, amorezata noastră ar putea să ne dea… în judecată pentru calomnie şi ne judecă însuşi… iubitul ei.

Izbucni o trombă de rîsete cristaline. Rîdea şi Ştefania.

În sufragerie jocul continua încins. Prefectul Suditu se ridică de la masa verde; pierduse vreo trei mii de lei şi rămăsese lefter.

Primarul Matei Oancea se scărpină după ceafă:

— Ei, drace cocoşat! Auzi colo: să pierzi zece perechi de boi! Şi boierului nici nu-i pasă!

Kostache Suditu şi soţia lui se retraseră în camerele lor să se odihnească. După plecarea prefectului, jocul se sparse. Toţi pierdeau afară de cei doi moşieri.

— Banul tot la ban trage, observă părintele Gherase.

Dănescu strînse muşamaua, ruleta şi celelalte unelte de joc şi le vîrî într-un dulap. Cînd se întoarse zări pe bătrînul serdar, cufundat într-un fotoliu. Era palid la faţă şi sufla greu.

— Ce ai, tată? Eşti cam tras la faţă…

— Nu prea mi-e bine, băiete. Ia dă-te mai încoace…

Moşneagul îi făcu semn să se apropie, şi în mare taină îi şopti la ureche:

— Auzi cum oftează casa?

— Doamne păzeşte-ne! Ce-ţi veni să spui asemenea vorbă? îl mustră Alexandru şi îşi făcu cruce. Mai bine du-te şi te culcă, tată!

II

Abia după aceea se porni petrecerea în lege. Taraful lui Gligă urcă sus în salon. Lăutele, cobza şi ţambalul, înfrîngînd opreliştea de pînă atunci, răsună biruitoare.

Cînd se iviră zorile, toată lumea era lihnită de foame, parcă trăsese din greu la plug. În sufragerie aşteptau aburind străchinile cu ciorbă de potroace şi alte bunătăţi.

Pe la ceasurile opt se arătă Ghiţă argatul:

— Măria-ta, pică un pîlc de copii cu sorcova. Să le dau drumul?

— Să vie! Să vie! strigară oaspeţii bucuroşi.

— Ghiţă, ai grijă să se scuture bine pe picioare, îi atrase atenţia cucoana Smaranda.

O spuză de băieţi şi fete, cu obrajii vineţi de frig, intrară sfioşi în sufragerie, ţinînd în mîini beţe împopoţonate cu flori multicolore de hîrtie. Încăperea prinse a răsuna de urările lor fragede:

Sorcova,
Vesela,
Să trăiţi
Să-mbătrîniţi…

Copiii debitau versurile monoton, de mîntuială, cu gîndul să isprăvească mai repede. Numai o fetiţă mai mărişoară, cu ochii vioi şi inteligenţi, sorcovea declamînd cu însufleţire şi chiar subliniind anumite versuri, fapt care atrase atenţia.

— Ia te uită la fetiţa asta ce drăguţ recită poezia, exclamă încîntată Vera Ionaşcu, soţia administratorului. A cui eşti, frumuşico?

— A lui Chiriţoiu, ciripi copila.

— Cîţi ani ai?

— Merg pe nouă.

O altă fetiţă, de vreo patru anişori, holbînd ochii la bunătăţile de pe masă, uitase să mai sorcovească pe boieri şi pe oaspeţi.

— Dar tu a cui eşti, micuţo? o întrebă Vera şi pe ea.

— Săru-mîna, răspunse copila, tot a lui Chiriţoiu.

— E soru-mea, o lămuri Cătălina, fata care declama frumos.

— Şi noi sîntem a lui Chiriţoiu, săriră doi băieţaşi, unul de cinci şi celălalt de şase anişori.

— Bine, frate, toţi sînteţi a lui Chiriţoiu? se miră Vera. Dar cîţi copii are omul ăsta?

Cucoana Smaranda o dumeri pe loc:

— N-ai auzit de Prăsilă, draga mea? Ai lui sînt. Are paisprezece copii.

— Serios? Ce le-o fi dînd să mănînce? se întrebă cucoana Vasilichia Mîrşanu.

— Ţăranii ăştia se prăsesc ca iepurii şi mor ca muştele, adăugă arendaşul Calametescu.

După ce isprăviră cu sorcovitul, copiii fură ospătaţi cu resturile de la masă, pe care le îmbucară cu lăcomie cît ai bate din palme.

— V-aţi săturat, măi? îi întrebă moşierul. Mai aveţi loc în burtă?

Copiii, ruşinaţi de întrebare, se codiră a răspunde. Vera Ionaşcu, miloasă de felul ei, interveni:

— Mai dă-le ceva, madam Dănescu, nu vezi că-s flămînzi, sărăcuţii?

Fira le aduse o tavă cu prăjituri şi cozonac. Doi dintre ei se înecară cu dulciurile şi începură a tuşi.

— Mîncaţi încet, copii, că nu vin tătarii, îi povăţui cu blîndeţe Simina, învăţătoarea. Nu vă zoreşte nimeni.

Pe la orele nouă, petrecerea se sparse. Oaspeţii părăsiră conacul îndreptîndu-se spre casele lor. Viscolul se muiase de tot, ca o dihanie care abia îşi trăgea sufletul. Pe cerul Şipotelor pluteau, cît vedeai cu ochii, nori roşii ca ţigla, aprinşi parcă de soarele care le dogorea în spinare. Cu toate astea, se lăsase un ger aspru, de îngheţa scuipatul pînă jos, pe pămînt.

— Ciudată privelişte! exclamă Alexandru Dănescu, ieşind pe peron ca să petreacă familia Mîrşanilor care se pregătea să pornească la Vlădoaia cu sania. Parcă s-a acoperit cerul de sînge.

— Pesemne că veacul cel nou o să ne aducă niscaiva războaie pe cap, răspunse Iencuţu Mîrşanu şi izbucni în rîs ca şi cum ar fi spus ceva hazliu.

Încolo, nimeni nu rîse.

UNORA PITA — ALTORA… COPITA

I

Kostache Suditu făcu ochi a doua zi pe la unsprezece, dar pregetă să se scoale. Mai zăbovi în pat, sub aşternutul cald şi moale pînă la amiază. Gîndurile îl purtară, ca de obicei, departe, pe malurile Senei, unde îşi petrecuse o bună parte din tinereţe. Parisul, cu farmecul său irezistibil, îl atrăgea ca o fostă iubită care-i dăruise cele mai frumoase ceasuri de dragoste. I-ar fi dat mîna să se întoarcă şi să rămînă acolo cît poftea: Sudiţii erau doar cei mai bogaţi moşieri din judeţ. Dar Kostache nu voia să taie cîinilor frunză aşa cum făceau alţi boieri. Nu. Pe el îl rodea ambiţia să ajungă cît mai sus, să joace un rol însemnat, să fie, în sfîrşit, cineva. Deocamdată visul lui de mărire dădea tîrcoale legaţiei române din capitala Franţei.

— Dacă pun mîna pe legaţie, am potcovit norocul, îşi spunea. Sînt doctor în drept de la Sorbona, sînt bogat.

Se simţea vesel, bine dispus. Coborî din pat, se bărbieri pe îndelete şi îşi făcu o frecţie cu „Houbigant“. Cînd fu gata îmbrăcat, „tiré à quatre

épingles“ cum îşi spunea, ieşi în hol şi bătu la uşa principesei. Nu-i răspunse nimeni. „O fi dormind încă“, gîndi el.

Înainte de a pleca, apăsă fără vrere pe clanţă. Uşa se crăpă de două degete. Prefectul se uită înăuntru: soţia lui nu era acolo, patul rămas nedesfăcut, o aştepta zadarnic. Tocmai atunci trecu prin hol Smaranda Dănescu. Zărind pe fratele ei, se opri şi-l întrebă:

— Ce face Neaga? S-a sculat?

— Da de unde? Cred că doarme…

— Cum doarme? N-o văd aici. E în camera ta?

Kostache picnit de o asemenea întrebare, surîse silnic şi răspunse cam contrariat:

— Ei, asta-i acum! Parcă are vreo importanţă unde doarme…

Soţia moşierului cătă îngrozită la el: înţelese că proaspăta ei cumnată se afla în braţele amantului pe care-l adusese cu dînsa, fără un pic de ruşine. Dar ceea ce nu putea să înţeleagă era că fratele ei ştia de acest lucru şi mai mult decît atît: îl încuviinţa.

— Fă-mă să pricep, ce-i cu tine? Cum e cu putinţă să accepţi o asemenea situaţie?

Kostache zîmbi îngăduitor, parc-ar fi vrut să spună: ce ţi-e şi cu fetele astea educate la călugăriţe!

— Draga mea, ce te miri aşa? Sînt lucruri perfect normale, care se întîmplă oriunde…

— Normale? La tine astea se cheamă normale?

— Smarando, stai să-ţi explic, văd că ai rămas cam în urmă. Cînd am luat pe Neaga, ştiam că are un amant. Nu mă deranja chiar dacă ar fi avut cinci. Je m’en fiche!

— Kostache, pentru numele lui Dumnezeu, tu n-ai o fărîmă de demnitate?

— Demnitate în afaceri? Haide, fii serioasă, soră dragă… Eu nu m-am însurat cu principesa: am făcut pur şi simplu o afacere. Mai întîi i-am plătit datorii de peste un milion…

— Mi se pare că ea a făcut afacerea, nu tu.

— Nu te pripi, surioară, Neaga e rudă prin alianţă cu Nababul[6] şi are vaste relaţii… cunoaşte pe cine nu te gîndeşti… E prietenă chiar cu Loubet, noul preşedinte al Franţei.

— Ei şi?

— Cum, „ei şi“…? Dar sînt pe cale să iau legaţia de la Paris. Primul-ministru i-a promis formal. Lucrurile sînt foarte avansate. N-ai citit în ziare, Creţeanu a fost rechemat acum o săptămînă. Un post ca ăsta face pe puţin douăzeci de milioane… ce zic douăzeci?… Chiar cincizeci… Ai

[6] Poreclă dată primului-ministru conservator Cantacuzino.

priceput „afacerea“? Credeai că frate-tău e un guguştiuc? Nu, fetiţo dragă... E drept că pînă acum mi s-a oferit doar prefectura judeţului, dar asta nu-i decît un simplu mizilic.

Izbucni într-un rîs zgomotos, după care adăugă:

— Aşa că face să închid ochii, ce zici? Dac-aş iubi-o, firește, s-ar complica situaţia. Dar nici vorbă de asta: mi-e indiferentă ca fotelul de colo. Alţii merg mai departe... aş putea să-ţi dau cîte exemple pofteşti. În definitiv, ce ştii tu de-astea in sihăstria în care trăieşti?

— Doamne, Kostache, mă sperie lumea în care te-ai vîrît, mă îngrozeşte... exclamă îngrijorată cucoana Smaranda şi îşi făcu o cruce mare pe piept.

II

După „explicaţia“ cu soră-sa, Kostache Suditu îmbrăcă paltonul căptuşit cu vidră, ridică gulerul care-i acoperea capul cu căciulă cu tot şi coborî de vale, în sat, ca să mai facă niţică „mişcare“. Priveliştea de-afară arăta nefirească, de vis. Satul se scălda într-o feerie albă, în care zăpada era atotstăpînă. Pomii cu chiciură păreau meri înfloriţi în miez de iarnă. De-o parte şi de alta, dealurile Călmăţuiului şi Frăsinetului erau acoperite cu plăpumi de vată, iar jos, în văgăună, o spuză de bordeie împrăştiate în jurul bălţii Gorganului se îmbogăţiseră ciudat cu acoperişuri de smîntînă. Chiar albia Olteţului se acoperise cu fîşii lungi de pînză nălbită.

Pe drumul troienit nu întîlni ţipenie de om. Numai un pîlc de copii, cu căciulile îndesate pe cap pînă în dreptul ochilor, mişunau pe lac, alergînd pe cîte o patină făcută rudimentar, din şină, sau trăgîndu-se unii pe alţii cu sania. Singură larma pe care o făceau ei dădea viaţă Şipotelor în ziua aceea de început de veac. „Ce pustietate, gîndi prefectul scuturîndu-se de frig. Şi biata soră-mea tocmai în văgăuna asta a fost sortită să-şi ducă viaţa“.

Ajunse la primărie. Acolo nu găsi decît un om de strajă, care dîrdîia de frig.

— Unde-i primarul şi notarul?

Moş Hristea, vătăşelul, cătă lung la boierul încotoşmănat, cu căciulă scumpă de astrahan.

— Apăi, în ziua asta, oamenii mai stau şi ei pe-acasă. Notaru trecu de dimineaţă la biserică, dar primaru socot că s-o fi hodinind în pat, că a chefuit sus, la curte, pînă-n zori, la rebelion.

Cînd se pregătea să plece, Kostache se pomeni cu un omuleţ nevolnic, cocoşat, avînd ochii mari, cît cepele.

— Să trăiţi, domnule prefect, bine-aţi venit pe la noi.

— Cine eşti tu? îl întrebă Kostache uitîndu-se lung la el.

— Apăi… notaru comunii… nu mă cunoaşteţi? Veniraţi în inspecţie?

Suditu nu-i răspunse şi o apucă pe uliţă în jos. Partenie îl urmă credincios ca umbra.

— Ai să-mi spui ceva, omule?

— Să mă iertaţi, don'prefect, de îndrăzneală, da eu aş crede că o ţuiculiţă fiartă nu strică pe geruleţul ăsta.

— Are bună, mă?

— Cine, Chioru? Pentru dumneavoastră o scoate pe-a mai bună, de la zăcătoare. Lăsaţi pe mine…

— Bine, mă, hai să încercăm.

Amîndoi intrară în cîrciuma lui Oeru, zis Chioru, care duhnea a alcool acrit. La o masă, în fund, stăteau cîţiva ţărani, printre care Pantelimon Gavrilă, Dumitru Spoială, Păun Vulpe, Ghiţă Cărare, Petre Dănilă şi Heruvim Tănase. Oamenii se cinsteau cu şeful postului de jandarmi, plutonierul major Becheru. La o masă bea de unul singur perceptorul satului, Tudor Mitache, zis Turcu.

Notarul strigă grijuliu oamenilor din cîrciumă:

— Sculaţi-vă în picioare. A venit don'prefect!

Ţăranii, dimpreună cu şeful postului şi perceptorul, se ridicară respectuoşi.

— La mulţi ani! Să trăiţi, don'prefect! Să vă dea Dumnezeu sănătate şi viaţă lungă.

-— La mulţi ani, oameni buni! răspunse Suditu, care se arăta de obicei prietenos cu „supuşii" săi. Apoi, glumind, adăugă: Văd că nu prea sînteţi duşi la biserică… Vă plac mai degrabă cele lumeşti, decît cele sfinte.

— Ce să facem, măria-ta, ne mai îndulcim şi noi necazurile, vorbi Ghiţă Cărare, un ţăran de vreo patruzeci de ani, fălcos şi bine legat la trup, care era mecanic la moara Dănesculuí. Nici toate ale doftorului, nici toate ale popii…

— Bravo, omule, îmi plăcu răspunsul. Cum te numeşti?

— Ghiţă Cărare, să trăiţi, răspunse ţăranul.

— Numai că după ce iasă de-aici îl cheamă Ghiţă… pe două cărări, zise Heruvim Tănase, zdrenţăros şi la gură şi la îmbrăcăminte.

— Şi asta e bună, rîse vesel prefectul. Dar tu de ce stai singur acolo? îl întrebă pe Turcu.

— Apăi nu putem ţine în spinare deodată şi jandarmeria şi percepţia. Le luăm pe rînd, că şi sfîntul, ca să-ţi ajute, trebuie să-i aprinzi candela, se grăbi să-l lămurească Păun Vulpe, în locul celui întrebat, înţelegînd

prin asta că ţăranilor nu le dă mîna să plătească băutura la amîndoi slujbaşii statului.

— Eu, să trăiţi, dom'prefect, nu prea mă bag cu oamenii ăştia, că-s răi şi nu plătesc dările, explică respectuos perceptorul. Cîini numai din pricina mea îi ţin, de nu te poţi apropia de vatra românului.

— Ba ţinem cîinii să ne păzească şi de „alţi" hoţi, sări Heruvim Tănase.

— Bună! Bună! aprobă Kostache Suditu, iar în sinea lui îşi spuse: „Al dracului şeful de secţie Becheru, îi cară pe ţărani în cîrciumă, ca să bea pe spinarea lor". Apoi adresîndu-se notarului, îl întrebă: Eu ce beau, mă Pafnutie, sau cum te cheamă.

— Partenie, să trăiţi, rectifică umil notarul, după care se răţoi la cîrciumar:

— Chiorule, scoate un kil de ţuică extra, de la mă-sa şi fierbe-l cu mirodenii şi acţibilduri cum ştii tu, tîlharule. Se aude, ai?

— Pentru dom'prefect?... Mai e vorbă?... Avem si noi obraz! Cine e tatăl nostru? Cine are grijă de zilele şi de muncuşoara noastră?

— Las-o mai uşurel cu guriţa şi cu „muncuşoara", îl repezi notarul. Ştii că nu-mi place trăncăneala pe uscat. Haide, fă-ţi meseria.

Pînă să fiarbă ţuica, prefectul intră în vorbă cu oamenii care atîta aşteptau: să fie traşi de limbă. Văzîndu-l bine dispus îşi deteră durerile în vileag. Cu izlazul comunal era prea de tot, îi prăpădeau taxele puse pe cap de vită. De ce, dincolo, în Dolj, se luau taxe mai mici şi dincoace mai mari? Nu-i tot ţara românească? Tot ea!

Cu podul de peste Olteţ, altă jale. Uite-aşa bîţîie cînd trece omu cu caru. Trebuie musai reparat, că zile multe n-are, într-o zi vin apele şi-l ia cu ele.

Pe urmă se plînseră de tărăşenia cu spitalul. Gheţu, fostul prefect liberal, a început construcţia, făcînd numai temelia şi-a lăsat-o paragină şi de-atunci nimeni n-a mai bătut un cui; păcat de banii aruncaţi în baltă. Nu de alta, dar un spital e mană cerească pentru şipoteni. Oamenii sînt nevoiţi să se ducă tocmai la Caracal, cale de 15 kilometri, ca să se lecuiască de boli; hai, să zici, vara mai merge să baţi atîta drum, însă iarna ce te faci, creştine, cum o-ntinzi pe ger şi pe viscol? Şi sînt, măre, în sat o groază de pelagroşi, alţii malarici din pricina bălţii. D-aia spitalul trebuie înălţat, că oamenii nu mai pridídesc cu bolile.

Dumitru Spoială, zis „Oţîrică", un ţăran nalt cît plopul, grăi cu vocea lui sonoră, căci fusese precupeţ cîţiva ani la oraş:

— Vorbirăm de spital, dar nu pomenirăm de boala noastră, care ne sapă la inimă.

— Ia spune, omule, îl îndemnă prefectul, ce boală o mai fi aia? Să te-aud!

— Apăi, măria-ta, boala de care suferim e că n-avem pămînt… Şi dacă n-avem pămînt n-avem nici viaţă, nici sănătate, nici spital, nici pod ca lumea, n-avem nimic, şi iote d-aia ne mănîncă sărăcia capu.

— Bată-te norocul, măi omule, şi ce vrei să-ţi fac? Să-ţi dau eu pămînt?

— Să-mi dai, măria-ta, să-mi dai, că dumneata eşti va să zică stăpînirea şi trebuie să ai grijă de fieştecare. Ce e drept nu e păcat.

— Ascultă, Spoială, deteşi „oţîrică“ în mintea copiilor? sări notarul neîntrebat. De unde vrei să-ţi dea pămînt domnu prefect? Din buzunar?

— Da ţie, Ioane, de unde îţi dete slujbuliţă, din buzunar? întrebă Păun Vulpe, un ţăran cu ochii vii, strălucitori, ca licuricii şi slab de-i numărai coastele.

Prefectul rîse voios, apoi rosti:

— Slujba i-am dat-o din buget.

— Apoi şi pămîntul tot de acolo, măria-ta. Cine face bugetu împarte berechetu, sări cu gura Heruvim Tănase.

— Măi, nu vorbiţi prostii, zise Becheru, şeful de post, voi habar n-aveţi de rînduielile statului… şi, adresîndu-se către prefect, rosti: Vă rog să iertaţi, dom'prefect, oamenii de pe-aici sînt proşti şi nu se pricep să şadă cuviincios de vorbă cu o mărime ca dumneavoastră.

— Lasă că nu mă supăr, Becherule, parcă aşa te cheamă, nu? Dimpotrivă, îmi place să le ascult păsurile şi ofurile. Ei sînt talpa ţării…

— Păcat că vă pierdeţi vremea, grăi tot şeful de jandarmi, că ţăranul nostru n-are decît un of: pămînt şi iar pămînt. Altceva nu ştie şi pe-asta o ţine într-una.

— Dacă ţara e mama noastră, trebuie să aibă grijă de toţi copiii ei. Să nu părtinească pe nici unul, zise domol Ghiţă Cărare. Cînd coace pita să n-o împartă la cei mai hrăpăreţi, iar celorlalţi să le arate cotul. Aşa ştiu eu…

— Unora pita, altora copita, completă spontan Heruvim Tănase, care se pricepea să potrivească vorbele făcîndu-le să sune din coadă.

Şi cum avea mîncărime la limbă, mai spuse cu curaj:

— Dacă noi sîntem talpa ţării, cum ziseraţi adineaori, de ce cîrmuirea ne calcă în picioare?

Prefectul Suditu rîse cam verzui şi gîndi că ţăranii, deşi le merge vorba că-s proşti, în realitate nu sînt de loc proşti; ba se află cîte unul care încuie cu o vorbă zece orăşeni tobă de carte. Aşa că rîsul său zgomotos ţinu loc de răspuns.

Petre Dănilă, sau Mutu cum îl porecliseră oamenii, care pînă atunci nu scosese nici un cuvînt, se adresă cam oţărît tovarăşilor săi:

— Mai isprăviţi o dată cu pămîntul. Cine bate toba la urechea surdului degeaba o bate.

— Să ne ierţi, măria-ta, spuseră cîţiva mai grijulii, oamenii de pe aici sînt blajini de felul lor şi supuşi, chit că se găsesc şi unii mai colţoşi care nu iau seama la gură. Se cheamă că şi pe-ăştia i-a răzbit nevoia.

— N-aveţi grijă, n-am de ce să mă supăr, îi linişti mărinimos prefectul. Cine ştie mai bine decît mine că voi ţăranii o duceţi greu.

— Apăi, vezi?…

În clipa aceea uşa cîrciumii se deschise şi clopoţelul deasupra ei sună dogit. În prag se ivi o arătare ciudată: o femeie de vreo cincizeci de ani, dar din cauza zbîrciturilor care-i devastaseră faţa, arăta trecută de şaptezeci. Era îmbrăcată numai în zdrenţe, avînd pe ea cinci-şase fuste, toate peticite şi ponosite. Capul şi-l înfăşurase într-un şal de lînă făcut ferfeniţă, iar pe umeri purta o rămăşiţă de broboadă, care o apăra de ger.

Cum intră, se duse la prefect şi-l întrebă ca pe o veche cunoştinţă:

— Nu-l văzuşi pe Lisandru?

Kostache Suditu se uită mirat la femeia cu priviri rătăcite, neştiind ce-i cu dînsa. Şeful de secţie, Becheru, vru să intervină, dar Stoian Ulmu îl opri şi răspunse el în locul prefectului:

— Vezi c-o luă de vale, spre judecătorie.

Femeia plecă repede fără altă vorbă, aşa cum făcea întotdeauna. Ţăranul explică prefectului:

— Iertaţi, măria-ta, e nebună. De vreo zece ani îl caută pe bărbatu-său şi nu-l mai găseşte.

Cîrciumarul aduse ţuica aburindă şi o turnă în ulcele de pămînt. Suditu apucă o ulcică de toartă şi închină:

— Noroc şi la mulţi ani, oameni buni!

— Să trăieşti, măria-ta! La mulţi ani! răsunară toate glasurile din cîrciumă.

— Negustorule, dă-le oamenilor să bea, să se sature, o vadră de vin, acolo…

Ţăranii rămaseră cam nedumeriţi de dărnicia boierului şi de aceea uitară să-i mulţumească, dar notarul, slugarnic, le aduse aminte. Însă nici Heruvim nu se lăsă şi-l atinse:

— Hei, omu deştept nu vinde via ca să cumpere stafide.

Partenie nu prea înţelese unele voia să bată ţăranul, dar n-apucă să-l întrebe, căci prefectul i-o luă înainte şi începu a vorbi ca la o adunare:

— Aşa, oameni buni, pot să vă declar sus şi tare: noi, conservatorii, sîntem de părere că trebuie să luăm măsuri serioase pentru a vă îmbunătăţi soarta. Guvernul de la Bucureşti studiază acum înfiinţarea unui cerc de studii economico-rurale care să facă anchete, să culeagă observaţii la faţa locului, să trimită un chestionar la sate asupra feluritelor probleme în legătură cu starea voastră. De asemenea vor apare lucrări economice interesante, nu bazate pe teorii, ci pe fapte concrete…

Ţăranii se uitară nedumeriţi unul la altul. Nu pricepeau o iotă din ceea ce îndruga prefectul, dar simţeau că acesta bătea apa în piuă.

— Fără dragostea supuşilor, degeaba se socoteşte vodă stăpîn, grăi Pantelimon Gavrilă cu glas răspicat.

Becheru, şeful postului, sări în picioare ca ars:

— Ce-ai spus, Pantelimoane? Ai înnebunit, mă, pobrigania mă-ti. Dacă nu-ţi legi gura e vai de tine.

Prefectul îl muie numaidecît.

— Lasă-l, Becherule, să spuie ce vrea… Avem sau nu libertatea cuvîntului şi a gîndirii?

— Avem, cum să nu, dar nu înţeleg cum permiteţi ca tocmai înaintea dumneavoastră să…

— Mă, nu fii prost, Becherule. E mai bine să vorbească omu-n faţă, decît în spate.

— Asta e drept, măria-ta, întări Petre Dănilă. Cum semeni grîul, aşa creşte. Pe Pantelimon l-a făcut mă-sa cu curaj mare… Iar don' şef de jandarmi, dacă se osteneşte să mi-l judece, mai mult pe sine vrea să se apere.

Apoi se adresă lui Becheru, spunînd:

— Dom'şef, să ştii că numai două lucruri nu le poţi ţine în mînă: aerul şi poporul.

După vreo jumătate de ceas, în care timp sporovăiră de toate, prefectul dădu să plece. Spoială, văzîndu-l cam cu chef, îl rugă să le facă măcar un atelier de împletituri, ca să aibă ce lucra oamenii iarna, să mai scoată sărăcia din casă, că trestie se găsea berechet la baltă.

Kostache Suditu vru să le făgăduiască, dar numaidecît dădu un pas înapoi speriat, văzînd pe Păun Vulpe cum se trăsese într-un colţ şi vărsa sînge.

— Ce-are ăsta? strigă prefectul. Duceţi-l acasă…

— E ofticos, să trăiţi. Mîine-poimîine se duce, săracu… îl lămuri Ghiţă Cărare. Multe boale sînt pe la noi în cap cu nevoile şi sărăcia.

Suditu le făgădui c-o să facă şi spital şi de toate şi plecă uitînd să plătească ţuica şi vinul cu care „cinstise" pe ţărani.

— Să trăiţi! Să trăieşti, măria-ta! La mulţi ani! Mai daţi pe la noi, nu ne uitaţi de tot! se auziră glasuri din toate părţile, petrecîndu-l.

După ce se depărtă cîţiva paşi, îşi aduse aminte că n-a plătit, dar pregetă să-şi scoată mănuşile şi să-şi descheie paltonul, mai ales pe aşa ger, ca să umble la portofel. Aşa că se întoarse şi strigă către Partenie, subalternul său:

— Pafnutie, vezi, achită cîrciumarului băutura în contul meu. Şi cînd vii la oraş să-mi ceri banii. Ai înţeles?

— Înţeles, să trăiţi, răspunse notarul, surîzînd acru, după care îi trînti, în gînd, o înjurătură neaoşă de-l trecu Olteţul.

UN PROASPĂT CIOCOI

Iancu Mîrşanu, născut în 1851, era de fel din comuna Vîrtopu, judeţul Romanaţi. Tată-său, Costică Mîrşanu, poreclit Berechet, ţinea cîrciuma de lîngă biserica satului, iar frate-său cel mare, Matei, altă cîrciumă, peste drum de primărie.

Iencuţu, aşa-l strigau toţi, arăta de mic isteţime şi mai ales şiretenie. Isprăvi şcoala ca o joacă, dar nu urmă mai departe, ci rămase să-l ajute pe tată-său la treburile prăvăliei. Se ducea la Segarcea după vin, uneori pînă la Drăgăşani pentru „crîmpoşie“ şi „ţuică bătrînă“, aducea peşte de la Potel şi coloniale de la Craiova.

Se făcuse un flăcău voinic şi chipeş. Oamenii din sat care aveau fete mari îi dădeau tîrcoale, fiindcă pe deasupra mai avea şi stare. Iencuţu însă nu se gîndea să-şi puie pirostriile. De cîtva timp era încurcat cu Xenia, ţiitoarea boierului Tiberiu Ciornei. Grecoaica, femeie focoasă, de fel din Constanţa, se cam săturase de dragostea moşierului, care nu mai era tînăr, şi punînd ochii pe Iencuţu, îl aducea noaptea la conac cînd boierul pleca la oraş după treburi.

Povestea acestei iubiri dosnice se lungea de cîteva luni, cînd se întîmplă ceva de pomină, care schimbă din temelie cursul vieţii lui Iencuţu Mîrşanu.

Într-o noapte geroasă, cînd boierul Ciornei era lipsă, fiul cîrciumarului, vestit din timp, se strecură în iatacul Xeniei, încotoşmănit într-o bundă miţoasă, care-i ţinea vară în spinare. De obicei venea nemîncat, căci grecoaicei îi plăcea să întindă masă îmbelşugată şi să benchetuiască îndelung înainte de drăgostire. De rîndul acesta Iencuţu adusese un şalău proaspăt, de la balta Potelului, ştiind că ibovnica lui se prăpădea după peşte. Bucuroasă de dar, femeia alergă în bucătărie să-l prăjească, iar tînărul rămase singur în iatacul îndoldorat de scoarţe olteneşti şi de mirodenii alese.

Îi plăcu mai abitir un covor care acoperea aproape tot peretele din fundul iatacului şi se gîndi cum să facă, cum să dreagă să cumpere unul la fel. Nu se putu stăpîni de a mîngîia covorul cu mîna, ca pe o fiinţă vie. Tot plimbîndu-şi palma pe netezimea lui aspră, simţi într-un loc o împiedicare, parcă ar fi fost un cui în perete, care făcea o mică umflătură. Apucă scoarţa de un colţ şi o trase la o parte să vadă ce-i în perete. Ciudăţenie: dădu peste o cheie. „Ce-i cu cheia asta? se întrebă surprins. Trebuie să fie o uşă tainică. Doar n-o să şadă de pomană cheia înfiptă în perete. Şi pentru care pricină avea nevoie boierul să facă o asemenea uşă?“

Îmboldit de curiozitate, răsuci cheia în broască şi deschise o uşă secretă. „Hm! Nu-i lucru curat pe aici“, gîndi el şi, întinzînd mîna, apucă sfeşnicul de pe masă, aprinse lumînarea şi pătrunse înăuntru.

La început nu-şi dădu prea bine seama de lucrurile care zăceau în odăiţa strîmtă, fără ferestre. Zări o maşină micuţă, cum au tipografii care fac invitaţii de nuntă, apoi o grămadă de cutii din tablă cu etichete de diferite culori, un maldăr de hîrtie, iar într-un colţ, rînduite cu grijă, un noian de pachete prinse pe mijloc cu o banderolă. Luă un pachet în mînă, îl cercetă curios şi tresări de uluire: „Sfinte Sisoie! Hîrtii de cîte o mie! Ia te uită matale cu ce treabă se îndeletnicea boierul nostru!“

Fără să mai stea pe gînduri, îşi umplu buzunarele cu pachete şi ce nu încăpu mai vîrî şi în sîn. Apoi trecu iute în iatac, încuie uşa şi trase covorul la loc. După aceea scoase pachetele şi le băgă în bundă, unde aveau mai multă lărgime.

Ibovnica se întoarse cu şalăul rumenit, dar lui Iencuţu nu-i mai ardea acum nici de ospăţ, nici de dragoste. Începu să se vaite că-l doare capul de i se sparge şi plecă, lăsînd pe grecoaică neagră de supărare.

Cum ajunse acasă se zăvorî în odaie, astupă fereastra cu un macat ca să nu se vadă din uliţă şi scoase prada la iveală. Erau cu toatele 29 de pachete cu hîrtii de cîte o mie de lei. Luă o bumaşcă noua-nouţă şi o privi adînc, cercetător, la lumina lămpii. Nici un cusur… absolut nici unul. Parcă o fătase maică-sa, Banca Naţională. „Dacă n-or fi bune? se întrebă zgîndărit de-o îndoială. Dar tot el singur îşi făcu curaj: Nu se poate! Trebuie să fie bune, ştie el boierul Ciornei ce face. Dumnezeule, ce noroc cu carul! Să-i pice omului, ca din cer, aproape trei milioane. Avere, nu jucărie, pe care n-ai dobîndi-o cu munca braţelor nici în o sută de vieţi.“

Tiberiu Ciornei nu putea să crîcnească, descoperind lipsa, chiar dacă ar afla că Iencuţu Mîrşanu i-a şterpelit gologanii. Să se ducă la şeful de post să facă plîngere, sau la Caracal, la procuror. Să vedem, îi dă mîna banditului?

A doua zi, n-apucase să se facă bine lumină, că Iencuţu asemui vreme de un ceas o bumaşcă de-a lui cu o bancnotă de o mie veritabilă. Nu era nici o deosebire între ele, semănau ca două gemene. Tot timpul se gîndi cum să facă, să se mai înfrupte cu un braţ zdravăn de pachete. Îi mişunau prin cap tot felul de planuri, unul mai năstruşnic decît altul.

Dar grecoaica nu-i mai trimise vorbă nici a doua, nici a treia zi. Or, fără semn din partea ei nu putea să se furişeze în iatacul ibovnicei şi de-acolo în „odăiţa fermecată“. Ce s-o fi întîmplat? O fi supărată femeia sau se întorsese boierul?

Abia în a patra zi află Iencuţu, şi o dată cu el tot satul, de „evenimentele“ de la conac.

Cică moşierul Ciornei adusese un meşter neamţ să-i facă hîrtii de cîte-o mie. Îl pusese să lucreze într-o odaie unde nu-l vedea şi nu-l auzea nimeni, nici chiar grecoaica. Cel puţin aşa spunea jandarmul Frăţilă de la secţie. A lucrat neamţul cît a lucrat pînă ce a isprăvit treaba şi a vrut să plece, dar stăpînul îl ţinea mereu cu vorba şi nu-i dădea drumul. Văzînd aşa, omul s-a luat de gînduri; i-a intrat frica în oase că-l omoară ca să scape de el, după ce-l umpluse de bani pînă-n gît.

Şi alaltăieri noapte, pe cînd boierul era lipsă, neamţul sparse uşa odăii unde era ferecat. Toţi se speriară şi logofătul şi argaţii şi slujnicele. Crezînd că e un hoţ, puseră mîna pe el si tot alaiul nimeri la secţie. Acolo neamţul mărturisi cu ce treburi se îndeletnicise la conac vreme de cîteva luni. Şeful de post nu cuteză să calce casa boierului, ci telefonă procurorului de la Caracal, care se deplasă la Vîrtopu şi, făcînd o percheziţie, descoperi bancnotele false, precum şi uneltele cu care fuseseră tipărite.

Tărăşenia stîrni pe-acea vreme vîlvă mare nu numai în judeţ, ci în toată ţara. Printre „corpurile delicte“ se afla, în afară de scule şi cîteva topuri de hîrtie, doar un singur pachet cu bancnote false. Gurile rele spuneau că anchetatorii ar fi găsit maldăre întregi de pachete de acestea, dar că şi le însuşiseră, fiindcă bancnotele erau lucrate cu măiestrie mare şi nu se deosebeau de loc de cele bune.

De-atunci satul Vîrtopu fu poreclit: Leu şi aşa-i rămase numele pînă azi.

Iencuţu crăpa de ciudă că „mirosise“ afacerea tocmai la spartul tîrgului, dar n-avu încotro: se mulţumi şi cu cele trei milioane picate „pe nepusă masă“.

Aşa că flăcăul, cu atîta bănet pus bine la păstrare, nu era prost să rămînă mai departe în sat ca să vîndă ţăranilor ţoiul de ţuică pe cinci parale. Plecă la Bucureşti, iar acolo nu se aşeză pe chefuri ca să toace banii. Nu. Iencuţu îşi pusese în gînd să ajungă boier. Avea stare destulă.

Îi lipsea însă „şcoala lumii“ cum spunea el, ca să poată scoate capul în societatea înaltă. Nu zăbovi mult şi plecă la Paris, căci nicăieri n-ar fi putut deprinde manierele elegante mai bine decît acolo.

Avu noroc. Chiar în prima săptămînă cunoscu pe Thérèse Robin, o tînără dintr-o familie nobilă scăpătată, care-l învăţă limba „domnului Voltaire“ şi cum să se poarte în societate. Era exact ceea ce rîvnise. Şcoala aceasta practică ţinu doi ani încheiaţi, după care se întoarse în ţară.

Acum nimeni n-ar fi crezut că Iencuţu Mîrşanu, care vorbea de Lemaître, de cursele de la Longchamps sau de cafeneaua „Vachette“, ar putea să fie odraslă de crîşmar, dintr-un sat de undeva de prin Oltenia. Abătîndu-se cîteva zile pe-acasă, răspîndi vorba că făcuse afaceri mari la Paris şi aşa îi merse vestea că se-mbogăţise.

Pe vremea aceea era tocmai de vînzare moşia Vlădoiencii, o boieroaică octogenară care, speriată de revoluţia de la 1848, plecase la Paris şi de-atunci nu se mai urnise de acolo. Tînărul Mîrşanu, însetat să ajungă mare proprietar, se repezi pînă la Vlădoaia, vizită conacul şi acareturile şi culese din gura oamenilor informaţiile de care avea nevoie. Apoi plecă la Paris să se înţeleagă cu bătrîna. Moşiereasa avea meteahna cenaclurilor literare. Publicase o plachetă de poezii mediocre şi se credea poetă mare. Invita o droaie de literaţi şi ziarişti, iar aceştia, în schimbul meselor bogate, îi lăudau versurile.

Iencuţu, muncit de un gînd ascuns, îndemnă pe Thérèse să-i ceară bătrînei un autograf. Aceasta îşi puse semnătura pe o hîrtie albă, aşa cum i-o dăduse prefăcuta admiratoare. Ibovnica mai trimise încă vreo două trei prietene, care se întoarseră de asemenea cu autografe din partea „marei poete“.

Aşa că Iencuţu, în clipa cînd se apucă să trateze vînzarea moşiei, avea în buzunar nu mai puţin de patru autografe. Înţelegerea se făcu repede: preţul era de patru milioane şi jumătate. Cumpărătorul vru să dea un milion la facerea actului, iar restul în patru ani. Bătrîna ţinea morţiş la un milion şi jumătate, iar restul în trei ani. Văzînd că n-are încotro, Mîrşanu se învoi şi aşa. Bineînţeles, nu mai plăti nici un gologan. Fosta proprietăreasă îl dete în judecată, dar pierdu procesul, fiindcă Iencuţu prezentă în instanţă autografele prefăcute în chitanţe, dovedind astfel că Vlădoianca primise toate ratele. Bătrîna se stinse de inimă rea.

Ajuns stăpînul moşiei Vlădoaia, Iencuţu se puse pe treabă. Repară conacul ajuns paragină, mai clădi un hambar şi înfrumuseţă grădina, croind cîteva alei prunduite şi nălţînd un chioşc unde benchetuia vara cu prietenii. De altfel conacul era singurul loc unde îşi petrecea timpul, fiindcă încolo, cătunul Vlădoaia care ţinea de Şipotele, era pustiu. În

afară de-o uliță pe care erau rînduite șaizeci-șaptezeci de colibe și bordeie, nu mai avea nimic: nici biserică, nici școală, nici primărie, nici judecătorie, ci doar o cîrciumă, ținută de Diaconeasa, o văduvă bătrînă, cu un picior în groapă.

Tocmai atunci se iscă războiul cu turcii. Proaspătul moșier se pricepu ce să facă pentru a fi scutit să treacă Dunărea. Pielea lui făcea mai mult decît cele cinci miișoare care îl ajutară să rămîie acasă, nesupărat de nimeni. După război, încercă să se însoare cu „o fată de familie". De rîndul acesta dete greș. Nici Cantacuzinii, nici Oteteleșanii, nici Grecenii nu catadicsiră să-și dea fetele după el, căci descoperiră obîrșia umilă a odraslei de cîrciumar din Vîrtopu. Pînă la urmă Iencuțu se însură, prin 1878, cu Vasilichia, fiica unui profesor pensionar, ea însăși profesoară de latină, care fu atrasă de mirajul averii.

După un an se ivi Andrei pe lume, iar mai tîrziu, prin 1886, se născu Mădălina. După alți cinci ani, veni tot o fată, Geta.

În ciuda istețimii și șireteniei, Iencuțu fu dominat de energica și practica lui soție, din cuvîntul căreia rareori ieșea. De altfel, îi impusese chiar de la început prin cultura ei și soțul devenise în realitate elevul doamnei profesoare.

— Măi, mi-am găsit beleaua cu Vasi, spunea adeseori prietenilor, vrea să mă facă tobă de carte. Eu n-am luat o femeie ca tot omul, m-am însurat cu universitatea, mama mă-si de treabă!

Își găsise oala capacul. Oricum, nu era rău. Fiindcă omul cu învățătură are patru ochi, șase urechi și opt capete.

ȚARINA LUI HODOROABĂ

I

Deși nu stăpînea decît șase pogoane de pămînt, tari și mari, Toader Hodoroabă, zis Țarină, era socotit printre gospodarii cuprinși ai Vlădoaiei, dimpreună cu Zaharia Zvîrlugă, moșul care trecuse de suta de ani. Ceilalți săteni, afară de Bogoe, Ciupagea, Mototolea, Cînepă și Gheorghiță al Floarei n-aveau nici o prăjină de pămînt, iar cei mai mulți nici vite de muncă.

Degeaba se străduia țăranul să-și mărească ogorul cu munca brațelor. Tot ce scotea abia îi ajungea să ducă zilele lui și ale familiei. Cu un ac, tot sărac!... Dacă se abătea vreo secetă, apoi urgia lui Dumnezeu... Se îngloda în datorii și cine știe cît timp era nevoit să tragă targa pe uscat pînă să scape de ele.

Avea un băiat și o fată, mari amîndoi. Băiatul, crescut otova, era morocănos din fire și tăcut ca lemnul. Greu îi scotea cineva o vorbă din

gură. Nu se înhăita cu alţii, umbla mai mult singuratic şi chiar cînd se îmbăta, bea de unul singur. Venindu-i sorocul, îşi făcea acum armata la Regimentul 19 infanterie. Deşi nu se împăca deloc cu el, bătrînul Ţarină îi îndura greu lipsa, fiindcă feciorul, cu toate metehnele, avea un bun: vrednicia. Muncea pe deşelate, de la răsăritul pînă la apusul soarelui, fără o clipă de hodină, decît pentru îmbucătură.

Fata, Ilinca, crescuse înaltă şi subţire ca nuiaua de salcie. Arăta chipeşă cu cosiţele ei negre şi ochii adînci, umbriţi de sprîncene dese. Păcat că era cam firavă, de-o clătina vîntul. Cînd împlini 16 ani, ieşind din copilărie, se prinse pentru întîiaşi dată în horă. De-aci înainte intra în rîndul fetelor de măritat care aşteptau peţitorii, dornice să înfiripeze un cămin. În duminica aceea venise la horă aproape toată suflarea din Şipotele şi Vlădoaia.

Ilinca se înveşmîntase într-o iie albă cu rîuri şi-şi prinsese în faţă şi spate cîte o fotă. Pe cap era legată cu o năframă deasupra unui fes, iar o salbă de mărgele roşii îi împrejmuia gîtul. Toată făptura ei mirosea a busuioc. Cînd lăutarii începură să cînte, ea, emoţionată, cu inima cît puricele, aruncă marama în pădurea de braţe a flăcăilor. Cei care aveau drag de ea se încăierară s-o apuce, fiindcă numai celui cu marama îi era îngăduit să joace întîia oară fata.

Gheorghiţă al Floarei, un flăcău cu fruntea naltă şi ochi visători, izbuti să înşface marama făcută ferfeniţă, smulgînd-o din mîinile lui Tudor, feciorul cel mare ai lui Prăsilă. Bucuros de biruinţă, o flutură în aer după care o prinse de cămaşă cu un ac, ca pe decoraţie. Păi o pierdea din ochi pe fata lui Toader Ţarină şi-ar fi crăpat de ciudă dacă i-o lua altul înainte să joace pe aleasa inimii lui. Perechea începu o învîrtită iute şi repede de-i fugea pămîntul de sub picioare ca un iepure speriat. Ilinca era frumoasă, toată numai zîmbet şi drăgălăşenie, ca o floare îmbobocită. Lumea se mira de unde scoate atîta vlagă, că doar inima era de ea.

Flăcăul, meşter la potrivit vorbele, striga în răstimpuri:

Mîndră ca a mea, fîrtate
Nu găseşti în şapte sate!

sau:

Joacă mîndro, că te-oi cere
Maică-ti, să-mi fii muiere.

Fata lui Ţarină, rumenită şi încinsă, trecu „proba“ cu bine, fără a osteni, jucînd cu încă trei flăcăi care apucaseră cîte-o bucăţică din maramă. După aceea îşi mai trase răsuflarea, hodinindu-se, în timp ce şipotenii porniră în cinstea ei o bătută îndrăcită.

Trecu şi asta cum trec şi cele bune şi cele rele…

Ca să mai alunge nevoile, moş Toader se hotărî să bage pe Ilinca slujnică la conac. Baba Anica, bucătăreasa, nu mai prididea cu treaba şi avea nevoie de ajutor. Muierea lui, Reghina, se făcu foc cînd auzi.

— Lasă fata că-i slabă, piele şi os, şi nu poate munci... Vrei s-o dai gata? Poate s-o mărita anu ăsta şi scapi de grija ei...

Numai că în casa lui Hodoroabă cînta cocoşul, nu găina. Aşa că Ilinca, vrînd-nevrînd, intră slugă la moşierul Mîrşanu, cu cinci poli pe an, mîncare şi cîte-o rochie de Paşti şi de Crăciun.

În acest fel, Toader Hodoroabă se mai scutură de nevoi. Îi mai rămăseseră două guri de hrănit: a lui şi a Reghinei. Poate aşa va izbuti să puie un ban de-o parte, ca să cumpere măcar un pogon-două, de la vecinu-său, Nică Gherghină, care plecase precupeţ la Bucureşti şi-avea pămîntul lîngă ţarina lui. Bătrînul se perpelea ca peştele pe uscat că nu fusese în stare pînă acum să-şi mărească ogorul nici cu o prăjină măcar. Şase pogoane îi lăsase tată-său moştenire şi cu ele rămăsese, mari şi late, ca un nevolnic.

Lumea credea că-i lipseşte o doagă, din cauză că Toader se afla toată vremea pe ogor, chiar duminica sau sărbătoarea, cînd omul mai stă pe-acasă, zăbovind în pat.

Aşa-i plăcea şi cine ce avea cu plăcerile lui? Ba, în nopţile senine de vară, nu se întorcea deloc acasă şi dormea pe cîmp.

— Ce zici, dodă, facem amîndoi nani-nani la noapte? întreba el ţarina, parcă ar fi fost o făptură vie.

Pesemne, din foşnetul lanului iscodit de suflarea unui vîntuleţ, părea că-i vine un răspuns pe plac.

— Fa, mîndruţo, să nu m-apuce vreo ploiţă, c-o punem de mămăligă... Ai?

Apoi se răzgîndea deodată:

— Lasă să toarne cu găleata, că-ţi prinde bine ploaia. Faci va să zică o băiţă... he-he!...

Şi rîdea, înveselit, de i se cutremura toată făptura. Altă dată, se aşeza ca de obicei la taifas cu ţarina.

— Ce zici, dodă, să încep de mîine aratul? Pînă vinerea ailantă mîntui treaba, să zicem, hai pînă sîmbătă, şi de luni pornesc semănatul. Aolică, am nişte sămînţă, m-m-m! ţîţa vacii! Mi-o aduse de la Caracal alde Petrache, care-i rudă nu-ş ce cu agronomu... Dacă scoatem şaizeci de baniţe la pogon, îl batem la şezut şi pe Ciupagea şi pe Bogoe. Ai? Se măsoară ei cu noi? Ehe, departe, neică, griva de iepure!

Şi ţarina, ca o femeie copleşită de iubire, parcă îl înţelegea şi îşi dădea osteneala să rodească îmbelşugat. Aşa se făcea că de cîţiva ani Toader scotea recolta cea mai mănoasă din tot satul.

Oamenii, care-i aflaseră meteahna, îl porecliră „Țarină“ și, cînd îl surprindeau că vorbește cu ogorul, spuneau:

— Stă de taifas cu ibovnica!

Iar cînd se culca noaptea pe cîmp, rîdeau tot așa:

— O lăsă pe Reghina și-acu doarme cu Țarina.

Muierea lui, aflînd batjocurile care roiau în spatele bărbatului, încercă să-l dezveţe de năravul cu pricina, dar îşi răci gura de pomană. Omul ce ştia, aia făcea. Nimeni nu putea să-I scoată din ale lui.

— Ei şi, dacă mă ţin de cîra ţarinei, fac vreun rău cuiva? Cine ne dă nouă să mîncăm? Lumea? Tot ţarina, săraca! Dac-oi muri, bagă-ţi în cap, acolo să mă-ngropi, în măruntaiele ei. Dacă mă duci în cimitir să ştii că ies într-o noapte din raclă şi te strîng de gît.

Reghina, văzînd aşa, îl lăsă în pace şi nu-şi mai puse mintea cu el.

De la un cîrd de vreme, Hodoroabă nu mai avea vorbă decît cu ţarina lui. Se sfătuia cu ea nu numai în privinţa recoltei, cum făcuse pînă atunci, ci în toate pricinile care îl frămîntau.

Umbla pe uliţă şi vorbea într-una cu o făptură închipuită:

— Ce zici, dodă, făcui rău dacă băgai fata în sirvici? Reghina nu vrea, da ea-i minte proastă de femeie. Ne stă rău cinci poli pe an, dacă-i punem frumuşel la chimir? Că de mîncare îi dă, şi de-mbrăcat o îmbracă boierii. Anu ăsta cinci, la anu încă cinci, iaca se fac zece poli. Mai luăm pe grîu încă pe atît... şi se strînge banu. Poate că în trei-patru ani ne-o ajuta sfîntuleţu să punem mîna pe un pogon de pămînt... şi peste alţi doi-trei, încă pe unu. Şi iac-aşa încropim o ciosvîrtă de stare, ca să nu ne ghiorţăie maţele pe uscat şi să stăm cu cinste în rîndul oamenilor.

II

Deunăzi, cînd sta să amurgească, alde Hodoroabă şi Reghina se pomeniră cu lelea Floarea, văduva lui Coţofană. De cînd aştepta Reghina pe mama lui Gheorghiţă! În sfîrşit venise şi ştia pentru ce pricină. Acum aştepta să deschidă vorba.

— Ştiţi că lui nepricopsitu de fi-miu îi sfîrîie călcîiele după Ilinca voastră.

— He, ce să-i faci, aşa-i sîngele fierbinte, trage la frăgezime, grăi Hodoroabă, scărpinîndu-se după ceafă.

Nu-i prea venea la îndemînă să-şi mărite fata aşa devreme, vez-că trebuia să se lingă pe bot de simbria ei şi acest lucru îi strica socotelile cu pămîntul. Dar nici nu putea să calce cu piciorul în norocul Ilincăi.

— Eu aş zice să-i adunăm pe amîndoi de pe drumuri; să nu ne pomenim ruşinaţi.

— Să-i adunăm, surată, bine ziseşi. Tinerii de azi se dau prea iute la miere. Băiatu-i bun, fata bună, ce să mai lungim povestea?

Şi începu tocmeala. Mama lui Gheorghiţă ţinea morţiş ca Toader Hodoroabă să-i dea Ilincăi trei pogoane de zestre, dar ţăranul se lăsa greu:

— Cît trăiesc eu nu m-ating de pămînt. Vreau să rămînă ţarina întreagă-întreguliţă. După ce-oi închide ochii, las fetii două pogoane, două feciorului şi două muierii. Nici pe Reghina, vezi, nu pot s-o arunc pe drumuri, că mi-a fost tovarăşă şi la bine şi la rău.

Văduva lui Coţofană îl asculta ca aiurită:

— Adică tragi nădejde ca noru-mea să-mi intre în casă numai cu cămaşa pe ea?

— Fieştecare face după puterea lui…

Leliţa Floarea plecă supărată foc, dar după o lună veni din nou. Gheorghiţă, bată-l norocul, ar fi luat pe Ilinca şi fără cămaşă. Era — ce mai încoace şi-ncolo — mort-copt după ea.

Hotărîră să facă nunta, mai spre toamnă, înainte de postul Crăciunului, ca să aibă fata vreme să-şi mai întocmească din lucruri după cuviinţă.

PLECĂM ÎMPREUNĂ

I

Pe la mijlocul lunii ianuarie, se întîmplă ceva de pomină cu prefectul Suditu. Era într-o duminică. Tocmai se pregătea să meargă la teatru, cînd poştaşul aduse o telegramă. Neaga, soţia lui, o desfăcu şi o citi. Kostache fusese numit ministru plenipotenţiar la Paris. Nababu îşi ţinuse făgăduiala.

Emoţionat, cu sufletul la gură, prefectul luă telegrama ca s-o citească şi el, să vadă cu ochii lui „minunea“… şi deodată sîngele îi fugi din obraji, o negură stranie i se lăsă pe dinainte, iar urechile îi ţiuiră ca o sonerie de alarmă. După cîteva clipe inima lui bolnavă încetă să mai bată. Principesa telefonă după doctor. Acesta nu făcu altceva decît să constate decesul.

—Bucuria prea mare i-a dat o puternică emoţie care i-a fost fatală, spuse medicul.

La înmormîntare veniră şi moşierii Dănescu şi Mîrşanu cu familiile. Ziaristul Pavel Şoimu, care între timp rupsese legătura cu Neaga şi plecase la Bucureşti, nu dădu nici un semn de viaţă.

Pe cînd se întorceau de la cimitir, Haralamb perora către Andrei Mîrşanu:

— Sînt unii morţi care au cîte ceva de spus. Unchiu-meu n-avea nimic de spus. De unde reiese, în chip evident, că era mai de mult decedat…

După moartea bărbatului, principesa Neaga se îndeletnici cu limpezirea uriaşei moşteniri care-i rămăsese. Tocmise un avocat ca să se ocupe de această problemă şi-l zorea s-o descurce într-o săptămînă, două. Dar trecuseră mai bine de trei luni şi moştenirea, departe de a fi lichidată, se încurca într-un labirint de forme.

Neaga ocărî pe avocat, care de-altfel n-avea nici o vină şi mai angajă unul. O bătea gîndul să plece la Paris şi ţinea să lase lucrurile limpezi în urma ei.

II

De la o vreme încoace, dorul păsării călătoare de a zbura în străinătate se înteţise. Avea cîteva sute de mii, bani peşin, care îi ajungeau să trăiască pe puţin trei-patru ani.

Într-o zi, cam pe la vremea prînzului, servitoarea o anunţă:

— Alteţă, a venit domnu Robu…

— Care Robu? se miră Neaga. Nu cunosc pe nimeni cu acest nume.

— Robul inimii tale, stăpînă, strigă Haralamb, dînd buzna în budoarul principesei.

— Aral! C'est toi? Mon dieu, quel plaisir![7] exclamă Neaga surprinsă. Bine că ţi-ai adus aminte de mine!

Tînărul îi sărută mîna, apoi fiecare deget în parte.

— Dacă ai fi venit mîine, pun rămăşag că nu mă găseai.

— De ce, pasăre călătoare? Vrei să-ţi iei din nou zborul pe alte meleaguri?

Principesa confirmă, înclinînd capul.

— Unde? Paris?

Neaga răspunse în acelaşi fel, apoi adăugă, mustrător:

— De atîtea luni să nu vii să mă vezi… M-ai uitat de tot.

— Ooo! făcu Haralamb cu un soi de disperare aproape caraghioasă. Stai jos să-ţi arăt dovezile, şi scoase din buzunar cîteva suluri de hîrtie.

— Ce sînt astea?

— Opt sonate pe care le-am zămislit şi care în fond sînt tot atîtea statui pentru tine.

— Vai, ce măgulitor! exclamă femeia întrucîtva gîdilată în amorul ei propriu.

---

[7] Aral! Tu? Ah, doamne, ce plăcere!

— Nu te pripi: s-ar putea să fie nişte tîmpenii pur şi simplu. Stai să-ţi cînt una din ele, am compus-o azi dimineaţă. E intitulată: *108 bătăi pe minut.*

Văzînd-o nedumerită, încercă să-i explice:

— De ce 108 şi nu 100 sau 110? Asta e altă problemă. Vrei s-o asculţi?

—De ce nu?

Haralamb trecu la pian şi execută sonata. Principesa, în spatele lui, asculta tolănită în fotoliu, jucîndu-se în neştire cu ciucurii de mătase. Ea, care avea, după spusa cuiva, toată muzica clasică în suflet şi în... vîrful degetelor, nu auzise încă o asemenea ciudăţenie pusă în „gura privighetorilor". Sau nu putea să înţeleagă?... Nu! Compoziţia n-o interesa, ci însuşi compozitorul.

După ce isprăvi, Haralamb veni în faţa ei, ca înaintea unui tribunal, aşteptînd verdictul.

— Ce zici?

Principesa se ridică în picioare. Părea gravă şi mult mai înaltă decît era. Se apropie de tînărul „compozitor", căruia o şuviţă de păr îi atîrna rebel pe frunte, îl înlănţui cu braţele şi îl sărută pe gură. Apoi şopti:

— Nu mai plec...

— Ba pleci, strigă Haralamb, în culmea fericirii, plecăm împreună!

Plecară chiar în noaptea aceea, nevăzuţi de nimeni...

FECIORUL „ÎMPUŞCATULUI"

I

Pantelimon era singurul băiat al lui Gruia Gavrilă, de loc din comuna Plopeni, judeţul Teleormanului. Acest Gruia, ca toţi ţăranii de prin partea locului, îşi ţinea viaţa muncind cu mîinile pe moşia boierului Grigore Plopeanu, om iute la mînie şi amarnic. Ceea ce cîştiga nu-i ajungea să sature cele două stomacuri, al său şi al băiatului, căci muierea i se prăpădise, nu de mult, de dalac. Ca să mai puie o ţoală pe ei sau să se apropie de-o pereche de opinci — nici gînd.

După ce boierul ajunse deputat, arendă moşia unui bulgar nesăţios, pus pe îmbogăţire. Viaţa oamenilor din sat se înăspri atît de tare, că nu mai era chip de trăit. Nici de trăit, nici de murit!

Prin 1878, după terminarea războiului de independenţă, arendaşul vru să se scape de pălmaşi, peste o sută la număr, şi nu le mai dete pămînt de muncit. Îşi pusese în cap să se ajute numai cu oamenii care aveau vite, socotind că munca acestora e mai spornică şi mai ieftină decît a celorlalţi.

Ce să facă ţăranii aruncaţi pe drumuri? Unde să se ducă? De ce meserie să se apuce? Se rugară de arendaş să-şi mute gîndul cel rău, ticluiră un răvaş boierului de la Bucureşti şi altul prefecturii. Toate strădaniile lor rămaseră fără rezultat. Arendaşul o ţinea pe a lui: nu şi nu.

— Apoi, dacă apucaşi pe drumu ăsta, nici dumitale n-o să-ţi meargă bine, zvîrli Gruia o vorbă grea arendaşului.

A doua zi de dimineaţă, conacul şi acareturile ardeau ca o torţă uriaşă sub cerul Plopenilor care se urcase sus de tot.

Băiatul, Pantelimon Gavrilă, să tot fi avut pe atunci zece-doisprezece ani. În acea zi cumplită, tocmai robotea prin ogradă cioplind un lemn, dar mai mult îi zburau ochii la focul de la curte. Dincolo, peste gard, vecinii vorbeau că boierul, auzind de prăpăd, ar fi venit valvîrtej de la Bucureşti. Nu trecu nici un ceas şi o trăsură neagră ca un dric se opri chiar în dreptul casei lor. Pantelimon alergă iute la poartă:

— E acasă tat-tu? îl întrebă moşierul încruntat.

— Săru-mîna, acasă, răspunse băiatul.

— Ia cheamă-l încoace.

Nu mai era nevoie. Gruia, auzind glasuri, ieşise în cerdac. Apoi liniştit, cu mersul lui domol şi tărăgănat, se apropie de caleaşca boierească.

— De ce, mă, banditule, mi-ai pus foc la conac şi m-ai adus la sapă de lemn? răcni fioros la el moşierul şi, fără să mai aştepte răspuns, scoase revolverul dinainte pregătit şi descărcă trei gloanţe în pieptul ţăranului.

— Stosu' mă-ti cui te-a făcut.

Atît apucă a îngîna Gruia, că i se topiră picioarele şi se prăvăli chemat de pămînt. După o clipă, ridicîndu-se într-o rînă, glăsui stins către băiat:

— Oane, tot nu-mi pare rău de ce făcui…

II

Niciodată nu uită Pantelimon Gavrilă această întîmplare petrecută sub ochii lui, care-i zgudui din rădăcini fiinţa şi-i aprinse o ură grea, mistuitoare, împotriva boierilor atotputernici. De atunci, oricine pomenea de el, nu-i spunea pe nume, cum era botezat, ci „feciorul împuşcatului“. Parcă ar fi vrut lumea, dîndu-i asemenea poreclă, să nu uite nimeni fapta mîrşavă a boierului, măcar atîta vreme cît o trăi băiatul. Dar Pantelimon nu rămase în sat. O rubedenie dinspre maică-sa, aciuată la Şipotele, care n-avea copii, îl luă la ea să-i facă un rost, şi astfel „feciorul împuşcatului“ se statornici pentru totdeauna în judeţul vecin.

La un an după moartea unchiului, Pantelimon se însură cu Maria, o nepoată de-a lui moş Cimpoieru. O luă numai cu ţoalele de pe ea şi, cu ce brumă îi mai rămăsese şi lui, întemeiară o gospodărie. Ar fi putut să puie mîna pe Ghiţa, sora lui Oancea, care avea zece pogoane, băşca lada de zestre, dar nu era omul să-şi ia vorba îndărăt.

Nici la Şipotele nu era mai uşoară viaţa, ca dincolo de Olt. Tot de muncit pe moşie trebuia să muncească, din zori şi pînă-n asfinţit şi tot cu nimic se alegea. Ivindu-se o „ocazie“, vîndu coliba din Plopeni, rămasă moştenire, şi cu banii dobîndiţi îşi cumpără o pereche de cai, o sanie şi o căruţă. E drept, se mai înlesnea omul cu cărăuşia, mai rupea cîte un ban de ici, de colo, şi astupa gropile săpate de nevoi. Dar îl seca perceptorul la pungă şi la inimă, încît uneori îi venea să lase toate baltă şi să-şi ia lumea în cap. Noroc că avea muierea înţeleaptă. Nu numai înţeleaptă, dar şi vrednică şi chibzuită.

Cînd veniră copiii, alte greutăţi, alte apăsări. Dar „feciorul împuşcatului“ se oţelise bine acum şi nu-l mai dobora nici un necaz.

Mihai se născu în joia mare a anului 1885, cînd de sus, din căciula cerului, se scuturau domol fulgi mari de zăpadă, de parcă vremea ieşise din călindar.

— Păcat, muică, sporovăiau babele, să slobozeşti viaţă în săptămîna patimilor. N-o să trăiască fătul şi, dac-o trăi, o să fie vai şi amar de zilişoarele lui.

Dar firea nu se sperie de născocirile beznei şi copilul crescu mare şi voinic, cu bujori în obraji şi cer primăvăratic sub pleoape.

Şipotenii se tot mirau de aşa mîndreţe de copil, parcă ar fi fost odraslă de boier, hrănită cu lapte şi miere, iar nu cu mămăligă, zeamă lungă de fasole şi borş de lobodă.

Muierea lui Pantelimon Gavrilă mai născu doi copii, dar amîndoi fură seceraţi de boli şi puşi în pămînt. Cînd Mihai smulse cîţiva ani din caierul vremii, toată lumea era a lui. Zburda pe cîmp, se căţăra prin pomi ca pisica, călărea pe deşălate şi nu-l mai încăpea nici casa, nici satul, nici lunca Olteţului. Nu numai că era iute ca o sfîrlează, dar se dovedi isteţ şi cu ţinere de minte. Aşa că învăţătura îi fu prietenă. Numai rareori se certa cu dînsa şi atunci duşmănia nu ţinea mult.

Odată, la o serbare de sfîrşit de an, tocmai cînd absolviseră şcoala primară, băieţii şi fetele pregăteau o piesă ocazională. În timpul repetiţiilor, Daria, fiica Dănescului, care juca în piesă, se certă din te miri ce cu Mihai şi-i dete o palmă. Atît îi trebui puiului de ţăran.

— Te-arunc în baltă, strigă el făcut foc şi, înşfăcînd-o în braţe, fugi cu ea spre lacul Gorganului, care era la o zvîrlitură de băţ.

Fata se zvîrcolea, ţipa, zvîrlea din picioare şi-l zgîria cu unghiile pe faţă. Dar flăcăiandrul nu-i lua în seamă zbuciumul. Tot alergînd aşa se împiedică şi se rostogoli cu povara din braţe. Fetele celelalte tăbărîră pe el. Îl zgîriară, îl traseră de păr, pînă cînd Mihai, năucit, le întoarse spatele.

Băiatul „bătut de fete“ îndură multă vreme ponosul acelei hîrţuieli. Zgîrieturile de pe faţă le şterse vremea cu buretele şi Mihai se făcu un flăcău chipeş, parcă era o poză ruptă dintr-o carte de poveşti.

NEVASTA DIRIGINTELUI

Marga era fiica lui Panait Avrămoiu, patronul bodegii la „Mielul de aur“, unde protipendada Caracalului îşi făcea veacul. Faima localului crescuse atît de mult, încît băştinaşii şterseseră din vocabularul lor cuvîntul *băutură*, înlocuindu-l cu *mielul* din emblemă. Dacă îi venea cuiva poftă să tragă la măsea nu spunea: *Mă duc să beau un vinişor*, ci: *Mă duc să fac un miel!*

Negoţul, mergînd strună, familia lui Avrămoiu înota în bănet pînă la coate. Marga crescu în puf, ca o prinţesă. Era voinică, avea trăsături regulate, buzele cărnoase, însă ieşise măslinie, aproape neagră, şi-şi însuşise un vocabular ca la uşa cortului, de care nimeni n-o mai putu dezbăra toată viaţa. În schimb ochii ei mari şi albaştri fascinau. Lumea se mira de bruneta cu ochii de culoarea cerului primăverii şi considera această ciudăţenie ca o cochetărie a firii.

După moartea părinţilor, falimentul bătu la uşă. Fata, neavînd încotro, se angajă impiegată la poştă. Se obişnui repede cu noua viaţă. Ba o găsi chiar mai plăcută decît aceea pe care o dusese pînă atunci. Şeful ei de la „Hugues“, Vasile Vîlsan, îi bătea mereu capul s-o ia de nevastă.

Marga nu voia să audă:

— Nu-ţi mai răci gura, mă bouleţ, că noi nu sîntem potriviţi pentru dormitor comun, îi spunea „ţigăncuşa“ cu vocabularul ei periferic. Unde moaşe-ta ai pomenit tu să se ia tusea cu junghiul?

— Dacă nu ne potrivim acum, o să ne potrivim cu timpul, mîncaţi-aş guriţa de bobocică, răspundea el candid…

În ciuda acestor hîrţuieli verbale încinse în faţa colegilor care se tăvăleau de rîs, Marga se mărită pînă la urmă cu Vîlsan, zis „Pletosu“ în derîdere, fiindcă era prematur chel, zis „Dobi“ (prescurtare de la dobitoc) zis „Bouleţ“ etc.

— Ai căpiat, tu? se cruceau colegele auzind de hotărîrea ei neaşteptată.

— Tăceți, guguștiucelor, că știe Mărguța ce face. Dobi e mîrțoaga caremi trebuie. Dacă ar fi gelos, nu l-aș lua nici moartă.

După cîteva luni de la nuntă, Vîlsan fu avansat oficiant si trimis să conducă oficiul poștal din comuna Șipotele, împreună cu soția, impiegată clasa I.

Astfel cei doi slujbași se instalară la Șipotele în localul oficiului poștal care avea și două odăi pentru locuința dirigintelui.

Marga, orășeancă din creștet pînă în tălpi, nu călcase niciodată cu piciorul pe la țară. Spre mirarea lui Vasile, femeii îi plăcu satul culcat la poalele celor două dealuri uriașe pe care se proptea cerul șip o teilor, cu seninul de apă al bălții Gorganului și cu Oltețul năpădit de zăvoaie și lunci.

— Dobi, știi că nu e urît aici? Mor după Șipotele astea cu apă ca gheața. Acasă am băut toată viața apă clocită.

Vîlsan nu mai putea de bucurie. Spre asfințit, luă pe nevastă-sa și pe o vecină, Leana, femeia lui Radu Viziru, singurul negustor din Șipotele, și făcură o plimbare prin sat. În „centru", între primărie și balta Gorganului, era un loc mare, unde se ținea tîrgul de săptămînă iar duminica hora, Drept în mijlocul lui se înălța un gorun uriaș, așa de gros că nu-l cuprindeau trei oameni înlănțuind brațele. Prăpădit de ani, se spunea că-i de pe vremea lui Țepeș-Vodă, trunchiul se găurise cu scorburi adînci, în care se ascundeau copiii.

Încolo, sărăcia rămăsese stăpînă pe sat. Colibele țărănești, cele mai multe făcute din pămînt sau din chirpici, aveau coperișuri din stuh sau din șindrilă, iar ferestrele de-o palmă erau lipite cu ziare vechi, în loc de geamuri.

Ajungînd la marginea satului zăriră cu surprindere cîteva bordeie cu pereții cam de înălțimea unui cîine și cu coperișurile năpădite de bălării.

— Astea ce-or mai fi? Grajduri pentru vite?

Leana rîse cu poftă de naivitatea soției dirigintelui. Femeile astea trăite la oraș, zău, n-au habar de felul cum trăiesc țăranii. Îi spuse:

— Da de unde? Sînt tot locuințe.

Într-adevăr, bordeiele erau locuite de oameni. Marga se convinse îndată auzind țipetele și blestemele unei femei snopită în bătaie.

— Asta e muierea lui Heruvim Tănase. În fiecare zi o bate, nelegiuitul, cînd se întoarce de la cîrciumă.

Înainte de a ajunge acasă, Vîlsanii se abătură pe la cișmeaua Băbăița, una dintre cele șapte cișmele, și cea mai mîndră — avea o troiță uriașă și cinci țuțuroaie — și umplură un ulcior cu apă rece și proaspătă.

A doua zi era duminică. După-amiază, în lipsă de altă distracție, soții Vîlsan se duseră să vadă hora. Șipotenii scoaseră respectuoși căciulile,

dîndu-le bineţe. Purtarea lor cuviincioasă făcu o deosebită impresie Margăi.

— Ascultă, bouleţ, zise ea mirată, nu credeam că ţăranii sînt aşa de bine crescuţi…

Pe cînd vorbeau astfel, trecu prin faţa lor o femeie frumoasă ca o cadră, îmbrăcată într-o rochie de stambă, trei coturi la leu. Marga se uită lung la ea şi întrebă pe nevasta vecinului:

— Cine e asta?

— E o ţărancă, nevasta unuia, Marin Viţu.

— N-am mai văzut aşa frumuseţă…

— Apăi să vedeţi că şi fetele îi seamănă. Patru are şi toate sînt frumoase de pică…

În timp ce o mînca din ochi pe femeia lui Marin Viţu, Marga aprinse o ţigară şi trase cu sete fumul, apoi îl slobozi expert pe gură, prefăcut inele-inele.

Sătencile, care erau cu ochii pe nevasta dirigintelui, tot cîntărind-o şi iscodindu-i orice mişcare, n-avură aceeaşi părere bună despre ea:

— Ia uite, fa, cum bea tiutun muierea dirigintelui, chicoti Bălaşa lui Stoian Ulmu, ghiontind pe vecina ei.

— Văz şi mă crucesc, bia! Bărbatu-său se uită la ea ca un viţel şi nu-i dă una peste bot s-o podidească sîngele, răspunse Tudora lui Dumitru Răzmeriţă.

Mai tîrzior se aflară şi alte noutăţi despre nevasta dirigintelui. Cică nu doarme în pat cu bărbatu-su, aşa cum a lăsat Dumnezeu, ci singură, ca văduva, şi că niciodată nu pune mîna pe vase — usca-i-s-ar mîinile — fiindcă netotu îi spală şi vasele şi boarfele, ca la o orbeaţă.

Dar ceea ce puse capac la toate se întîmplă într-o zi friguroasă de noiembrie, cînd Nicoliţa Opran zări pe Marga în pantaloni bărbăteşti în loc de fustă. Muierile, înspăimîntate de asemenea veste, îşi scuipară în sîn şi îşi făcură cîte trei cruci mari.

— Asta e urgie, nu muiere! murmurau îndîrjite şipotencile.

— Bătu-o-ar Dumnezeu şi maica precista, că tare mai e ţicnită, grăi moşneagul Barbu Găvană, unul dintre fruntaşii satului.

De atunci nimeni nu-i mai spuse Margăi decît „Ţîgnita“, şi aşa-i rămase numele. Ea aflînd cum o porecliseră oamenii, ridică din umeri, nepăsătoare:

— Scîrţ! De-aia nu mai pot! Or fi ei ţăranii cuviincioşi, dar prea sînt înapoiaţi.

După revelionul moşierului Dănescu, nevasta dirigintelui apucă pe un drum lăturalnic. Nicola Papadopol, arendaşul moşiei Hurezani, un bărbat de vreo patruzeci de ani, energic şi îndrăzneţ, fu de-a dreptul

fermecat de ţigăncuşa cu ochi albaştri. În inima lui aprinsă de meridional se născu numaidecît o pasiune mistuitoare. De vreo zece ori îşi făcu drum la Şipotele ca s-o vadă şi să schimbe o vorbă cu ea. Se înfiinţa la oficiu făcînd convorbiri telefonice inutile, pentru a justifica prezenţa faţă de Vîlsan. Ori de cîte ori venea Arhimede — aşa îi poreclise pe grec — Marga avea grijă să-l expedieze pe soţul ei, măcar cîteva minute ca să poată sta nestingherită de vorbă.

— Bouleţ, dă o fugă pînă la Mitrana Viţu şi adă-mi cîteva turte de unt. Hai, repede, că mor de foame.

O dată grecul îi propuse, între patru ochi, să facă împreună o plimbare la Bucureşti.

— Dumeta, Marghita, trebuie să vezi teatru, circu, destul te-ai plictisito aiţi.

— Bucureştiul ca Bucureştiul... Mai mult m-ar atrage Veneţia, Parisul, Madridul.

— Mergemu şi acolo... faţem înconzurul globului. Unde vrei mergemu... Ma ţe ziţe barbaţelu?

— Dă-l dracului de „barbaţel“, ce-o să zică? Doar mă duc să mă arăt unui doctor, nu să mă plimb... înţelegi, Arhimede, ăsta-i motivul...

— Ha-ha, me plaţe, esti foarte desteapta, ai mare curazo...

Marga huzuri cîteva zile prin capitală. Ziua cutreiera magazinele după cumpărături, seara petrecea la circul Sidoli, la teatrul Bossel sau Naţional, iar noaptea în braţele arendaşului.

„Dobi“ se bucură şi el, căci la întoarcere nevasta îi aduse un costum de haine de la Neumann de 50 de lei şi o pălărie „Borsalino“ de la Fain.

Şi după obiceiul său de a vorbi la plural, care de rîndul acesta se potrivi ca o transparentă aluzie, la infidelitatea ei, strigă, ţopăind prin odaie:

— Să ne trăiască nevestica!

DOI BATRÎNI

I

Barbu Găvană era de fel din Găvana, un sat la o depărtare de vreo zece kilometri de Şipotele, de unde îşi trăgea şi numele. Cu toate că ducea în spinare aproape şaizeci şi şapte de ierni, se ţinea în putere, pesemne unde avea firea veselă şi cam nepăsătoare. Ori de cîte ori îl întîlnea cineva, era gata să-i povestească tot ce se întîmplase în Şipotele şi satele vecine. Dar asta floare la ureche! Moş Barbu ştia lucruri mai mari, ştia ce se petrece şi prin alte ţări, chiar dincolo de apa oceanului, în împărăţia engliterului, unde oamenii înfulecă de cinci ori pe zi şi sătui tot nu sînt!

Fusese umblat prin tinereţe, fiindcă făcuse armata la marină. Ştia de Odesa, de Stambul, de Pireu şi Salonic. Destul şi atît!

Pe Sanda, muierea lui, o pierduse mai de mult, la cîţiva ani după terminarea războiului[8]. Avînd trei fete mari — atîtea îi mai rămăseseră, din opt copii — omul nu se mai însură a doua oară, ci se îngriji să scape de pietrele din casă. Pe cea mai mare, Florica, o mărită cu Păun Vulpe, pe cea mijlocie, Agapia, cu Petre Dănilă, iar pe cea mică, Zamfira, cu Ghiţă Cărare.

Fetele n-o brodiră cu măritişul, afară de cea mijlocie. Păun Vulpe, deşi muncitor şi cu ştiinţă de carte, avea o sănătate şubredă, suferind de tuberculoză, iar Ghiţă Cărare dăduse în patima beţiei şi mai mult cîrciumarul Chioru cunoştea gustul banilor cîştigaţi de el decît muierisa.

Moş Barbu şedea o lună la o fată, o lună la alta şi atît femeile cît şi bărbaţii trăgeau de el să mai rămîie, căci era vesel moşneagul şi ghiduşar, le spunea tot felul de snoave, de nu i s-ar fi urît cuiva să-l asculte nopţi de-a rîndul.

Cine nu-şi amintea de felul cum s-a luptat fruntaşul Barbu Găvană în războiul neatîrnării? Dacă nu era el, apoi nu mai cuceream noi reduta Griviţei nici peste o mie de ani. Ca apucat de furii smulsese stindardul din mîna sergentului Pană, sfîrtecat de o ghiulea lungă cît un par de telegraf. Şi chiar după ce căzuse maiorul Valter Mărăcineanu, el tot mai încins răcnea „Înainte fraţilor, să-i facem tocană“, pînă cînd pînza steagului se făcuse ferfeniţă. După biruinţă ostaşii se tot întrebau: „Unde e ăla cu „tocana“, de mergea la moarte ca la nuntă?“

Mai luptaseră la Griviţa şi alţi şipoteni, dar numai doi mai trăiau, Pavel Niţu şi Cimpoieru. Niţu ăsta mereu se încontra cu Găvană:

— Fugi d-aci Barbule, nu era nici un sergent Pană în batalionul maiorului Mărăcineanu. Portdrapel era plutonierul Neacşu, care a şi fost decorat…

— Ce Neacşu, mă Pavele, tu glumeşti, omule, sau n-ai călcat peacolo? Păi mie-mi spui, care mă strecuram printre ghiulele, iote-aşa, mie îmi spui de Neacşu? Da asta ce-i în sîn de-o port ca pe moaşte?

Şi Găvană arătă o cîrpă făcută ferfeniţă.

— Puneţi mîna, ia pune mîna, Pantelimoane, şi pipăie sa vezi, e steag sau ce e?

Şipotenii luau cîrpa în mîna şi o cîntăreau din ochi cu emoţie.

— Da, da, este, este… ce mai… Degeaba zici dumneata, nea Pavele, aşa şi pe dincolo.

Barbu Găvană continua înfierbîntat:

---

[8] E vorba de războiul din 1877.

— Vodă mă chemă numaidecît la el în cort. Stătea înconjurat numai de ghinărari, toţi cu bărbi ca ţapii. Zice către mine: „Tu eşti care ai cucerit Griviţa, băiete?“ „Eu, măria-ta, răspund pocnind pintenii, dar nu mă mulţumesc numai cu Griviţa, pusei ochii şi pe Plevna.“ „Bravo“, zice vodă şi mă bate pe umăr, ici pe umăru stîng, că el stătea acolo, aşa cum şezi tu, Ceacîrule şi eu aici, unde sînt acuşi. Şi mai spune: „Eşti un viteaz ca Peneş Curcanul“. „Sînt, măria-ta, zic, ca toţi oamenii din Şipotele“.

Pavel Niţu să se strice de rîs:

— Ţi-a spus ţie vodă palavrele astea? Mă, Barbule, fugi naibilor d-aci, că tu nici nu l-ai văzut la faţă… poate numai prin poze…

— Auziţi bre, lume, răcnea Barbu, auziţi ce bălmăjeşte nevolnicu ăsta. Să nu-ţi vie nebuneala la cap?

Oamenii, cuceriţi de vorba lui Găvană, îi ţineau partea:

— Ei, lasă, nea Pavele, prea le încondeiezi. Ţi-e necaz, se vede, că vodă nu te chemă pe dumneata şi-l chemă pe nea Barbu.

— Uite, să dea dumnezeu să-mi crape ochii din cap, dacă Barbu a călcat cu piciorul la Griviţa…

— Las-o încurcată. Ce mai! Zi mai departe, Barbule, ce-a fost pe-acolo?

— Vodă zor-nevoie să-mi dea o dicoraţie. „Nu te osteni, măria-ta, că eu nu umblu după tinichele. Dă-le altora care au stat pitiţi, ca alde Pavel Niţu“…

— Aha, i-o zise de-l ustură la ficaţi, rîseră oamenii. Aşa-i trebuie!

Şi tot repetînd născocirile lui, Barbu Găvană împuie într-atît capul şipotenilor, încît chiar Niţu, care într-adevăr luptase la Griviţa, începu să-l creadă:

— Mă Barbule, spune drept, sîntem numai noi doi, nu ne-aude nimeni: te-a chemat vodă sau ba?

— Cum să nu mă cheme, bre? Păi crezi că aş putea scoate din capul meu vorbele care mi le-a spus? Întreabă pe Cimpoieru, că el ştie.

— Şi de-adevărat i-ai şoptit să-mi dea mie dicoraţie că aş fi stat pitit în dosu frontului?

— Ba, că n-aveam inima aia. Cine nu ştie că te-ai bătut ca un paraleu şi te-a rănit de două ori. Aşa că făcea să-ţi dea dicoraţie.

— Două mi-a dat. Mai bine-mi dădea două pogoane, că dicoraţiile ţin de fudulie, nu ţin de foame.

De-atunci cei doi veterani se împrieteniră. Pavel nu-l mai contrazicea pe Barbu, ba dimpotrivă îi întărea spusele. Celuilalt, Cimpoieru, nu-i plăcea să se bage în vorbă.

Şipotenii nu se mai mirau auzind că Barbu fusese cîndva chemat chiar de sultan la Ţarigrad şi găzduit la serai. Mulţi dintre ei, ca Pantelimon Gavrilă, Enache Băboi, Petre Dănilă şi alţii nu dădeau crezare acestor baliverne, deşi le plăcea să le asculte, fiindcă moşul povestea viu şi colorat.

Atîta slăbiciune avea Barbu Găvană. Încolo, era drept şi săritor, iar oamenii îi purtau respect. O dată voiră să-l aleagă primar, dar se împotrivi Dănescu.

— Auzi, nici primar, se căina el. Dacă rămîneam la Ţarigrad, de mult aş fi ajuns sfetnicul sultanului.

II

Celălalt moşneag era Zaharia Zvîrlugă din Vlădoaia. Moartea, sărindu-i rîndul din catastif, omul se uitase trăind pe pămînt. Nu mai ştia nici data naşterii, însă era sigur că trecuse de suta de ani. Cu faţa pămîntie, zbîrcită şi tăbăcită, cu barba albă care-i coperea tot pieptul şi pletele ninse, arăta ca un patriarh din alte vremuri.

O dată, abătîndu-se pe la vecinul Mototolea, îl întîmpină fiul acestuia, Gore, pe-atunci copil de cinci ani, care se sperie şi fugi în casă, ţipînd:

— A venit Dumnezeu! A venit Dumnezeu!

Multă lume, chiar din judeţele învecinate, se minuna de asemenea viaţă fără moarte. Căci Zaharia Zvîrlugă nu dusese trai tihnit, fără griji, ca un mădular boieresc, ci dimpotrivă. La şaptesprezece ani ajunse unul dintre cei mai vajnici haiduci de-ai lui Iancu Jianu. Numai năprasnicul Corbeanu îl întrecea în voinicie, încolo nici Gruia, nici Mierlete, nici Udrea nu se măsurau cu el.

După prinderea Jianului, Zvîrlugă nimeri simbriaş la curtea domnească a lui Vodă Caragea şi fu pus să facă de strajă la iatacul domniţei Raluca.

Cum mai ofta după viaţa de haiduc sprintenă şi aspră, cînd se afla ziua la Rîmnicu-Vîlcii, iar seara tocmai la peştera Polovraci!

Cîteodată, însă, parcă îi plăcea şi viaţa de la curte. Domniţa Ralu, o vlăjgană slabă, cu faţa prelungă, care era numai ochi, cînta tare frumos, slujindu-se de un fel de ladă lustruită, cu un şir de beţe albe şi negre, pe care tot lovindu-le cu degetele ei plăpînde, scotea cîntece asemănătoare ţambalului, de se minuna oricine. Lada aceea fără doar şi poate trebuie să fi fost vrăjită, că nimeni altul nu se pricepea să umble pe la beţe şi chiar dacă ar fi umblat nu făcea mare ispravă, neştiindu-le seama.

Domniţei îi dădea tîrcoale un grăsan, îmbrăcat numai în mătăsuri şi sulemenit pe faţă ca muierile, anume Boţan[9], care cică era ambasador al Franciei, o ţară undeva pe la soare-apune, de care n-auzise pînă atunci. Acest ibovnic, cam mînă spartă, ori de cîte ori se strecura în iatacul Ralucăi, cînd bărbatu-su, boier Iordache, era dus după treburi, îi strecura lui Zvîrlugă cîte un galben în palmă. Bună treabă!

După ce Vodă Caragea se cărăbăni într-o noapte, cu tot calabalîcul, de frica turcilor, Zaharia, nemaiavînd ce face prin străini, se întoarse în judeţul Romanaţului, avînd la chimir vreo 30 de icuşari de aur, un constantinat, 16 mahmudele şi vreo 60 de rubiele.

Se aşează la Vlădoieni, aşa-i spunea cătunului pe-atunci, ridică o căsuţă şi-şi cumpără o palmă de pămînt, vreo şase pogoane. După aceea se însură cu Rafila, care-i dărui un fecior — pe Duţu.

În timpul mişcării de la 1848, Zaharia Zvîrlugă lipsi mai bine de trei săptămîni. Se lipise de răsculaţi şi pornise cu ei de la Caracal spre Craiova, unde era mare ban Dumitraşcu Bibescu, fratele domnitorului. Cînd se întoarse acasă nu mai găsi pe Rafila. Murise de o boală de stomac şi fusese îngropată de cîteva zile.

Trecînd anul de doliu, Zaharia îşi luă altă nevastă, pe Frusina, care la rîndul ei îi dărui două fete: pe Maranda şi Păuna.

Vremea curse repede, ca un pîrîu de munte. Cînd fostului haiduc îi sări în cîrcă al optzecelea an de viaţă, iacă trecu şi Frusina, muierea de a doua, în rîndul drepţilor. Mai vrînd, mai nevrînd, se însură a treia oară cu Dragodana, care avea pe jumătate anii moşneagului.

La rîndul lui, Duţu, feciorul cel mare, luă pe Florina, care-i aduse pe lume o fată chipeşă, cu ochii galeşi şi gura ca o cireaşă, anume Stanca. Păuna se mărită cu Matei Ciupagea şi făcu o spuză de copii, dar nu-i trăi decît băiatul, Ştefan, cu cap bun de învăţătură, vrednic şi supus ca o fată. Stanca, pîrguită şi ea, întemeie casă cu Stan Cînepă, şi aşa urmaşii lui Zaharia Zvîrlugă se înmulţiră ca ciupercile după ploaie.

Necazuri multe şi mărunte trecură prin lunga viaţă a moşneagului, dar nici una nu-l gîrbovi aşa de crunt ca încercarea cu nepotu-său Ştefan.

Cam pe la Sîn-Petru, băgă de seamă că flăcăul şedea mereu posac, gîndindu-se parcă într-aiurea, la lucruri străine. Nu puse prea mult la inimă chibzuind că poate i-o fi căzut dragă vreo fată şi aşa e la început cu pîrdalnica de dragoste te ia cam cu jale. Dar îl vedea alergînd pe cîmp sau pe uliţă pînă-i ajungea sufletul la gură, încît moşul se mira ce legătură o fi avînd alergătura aceea fără rost cu dragostea? Ba o dată, cînd şedeau pe prispă, Ştefăniţă sări în sus speriat:

---

[9] Beautemps

— Auleo, ursu…

Nu era nici un urs, de unde să vie urşii la Vlădoaia? I se năzărise lui aşa, din senin.

Mai trecură cîteva zile. Ştefan în loc să-şi vie în fire, dădea alte semne: cînd îl apuca o veselie pe nepusă masă de rîdea şi cînta parcă s-ar fi dus la nuntă, cînd îl podidea amarul, de nu ştiai ce să mai crezi. Se luară şi părinţii de gînduri.

Într-altă zi Ştefan se plînse că-l doare mîna de la degete pînă la umăr.

— Ai căzut pe undeva şi te-ai lovit? îl descusu maică-sa.

Flăcăul ridică din umeri: nici nu căzuse, nici nu se lovise.

— Bea niţică aghiazmă, că-ţi trece, şi Păuna luă sticla de la icoană şi vru să i-o dea.

Cînd văzu aghiazma, flăcăul slobozi un ţipăt de spaimă.

Şi azi rău, mîine mai rău, Ştefan se stricase la faţă de nu-l mai cunoştea nimeni. Moşneagul chemă pe baba Anica de la conac, trimiseră şi după Ghimpoaia din Şipotele. Geaba chematul şi trimisul! Nici una nici cealaltă nu-i ghiciră boala.

A doua zi, cu noaptea în cap, Zaharia luă feciorul şi-l duse la spital, la Caracal. Cînd îi veni rîndul, pe la amiazi, moşul intră în cabinetul medical ţinînd pe băiat de mînă. Un „doftor“ îmbrăcat în cearşaf alb, cu tichie pe cap tot albă şi ochelari pe nas, cercetă ne flăcău:

— Ia spune ce te doare?

— Apoi, aşa şi aşa, răspunse moşneagul în locul băiatului şi-i înşiră că are seara fierbinţeli, că geme în somn că i se năzare cîte toate şi pe deasupra nu pune un pic de apă în gură.

— Fuge de apă? strigă doctorul iscodit de un gînd şi numaidecît îl întrebă pe flăcău: Mă, nu te-a muşcat vreun cîine?

Ştefan se uită adînc în ochii doctorului:

— Ba m-a muşcat o javră.

— Cînd?

— Apăi or fi două luni de-atunci. M-a apucat uite, de ici, de mînă.

— De ce nu v-aţi dus la Bucureşti pentru injecţii şi mi-aţi venit mie pe cap? strigă doctorul supărat foc.

— Nu ştiam, să trăiţi… Dacă trebuie, ne ducem la Bucureşti, ne-om duce şi pe-acolo…

— Acum nu mai trebuie decît sapa şi lopata. Haide, plecaţi d-aci…

Din ziua aceea pogorî jalea peste familia lui Matei Ciupagea. Păuna, auzind că va pierde feciorul, îşi smulgea părul şi-şi rupea ţoalele de pe dînsa. Bătrînul Zaharia se ruga ceasuri întregi la icoană să se întîmple o minune şi să scape nepotul. Cum să-i intre lui în cap că asemenea mîndreţe de băiat era osîndit să putrezească în pămînt?

Aflase tot satul de năpasta lor. Vecinii, alde Bogoe şi Mototolea, ziceau că tot mai bine-i să se ducă la Bucureşti. Nu se ştie de unde sare iepurele, dar moaşa Dumitrana Murgu îi povăţui să nu mai prăpădească banii degeaba, că turbarea se vindecă numai cu zeamă de clopote.

Zilele ce veniră — nici la duşmani! Băiatului îi mergea din ce în ce mai rău: sufla greu, sughiţa, şi nu putea să înghită. Era aşa canon cu înghiţitul, încît pregeta să-şi înghită chiar scuipatul, darmite să puie ceva în gură. Cu toate că suferea de sete nu se atingea de apă ca de foc. Îi curgeau balele şi el le lăsa să curgă fără să le mai şteargă cu dosul mînecii. Într-o zi îl apucară furiile şi repezindu-se la cocină o dărîmă peste porc. Vlăguit de puteri se întoarse în casă şi se lungi pe laviţă. Stătu ce stătu culcat, apoi întorcînd capul către moşneag, spuse vorbele astea:

— Bunicule, mai bine v-aţi face pomană şi m-aţi omorî, că altă scăpare ştiţi că n-am. Zău, omorîţi-mă, că nu mai pot!

Părinţii rămaseră muţi, cufundaţi în durere şi deznădejde, cu pîraie de lacrimi pe obraji. Aşijderi moş Zaharia nu rosti un cuvînt, numai că, fără să vrea, trase cu coada ochiului la flinta lui de haiduc, atîrnată de perete. Păuna nu mai putu să rabde şi se furişă în grădină ca să plîngă nestingherită şi să-şi descarce inima.

A doua zi flăcăul se făcu nevăzut. Nimeni din sat nu ştia încotro apucase. Pe Matei îl bătu gîndul că s-o fi dus undeva să-şi facă seama. Ai casei îl adăstară pînă seara, apoi pînă la miezul nopţii fără să închidă ochii. Stăteau aşa cîteştrei nemişcaţi şi muţi, aşteptînd întoarcerea flăcăului, deşi ştiau că această întoarcere n-avea să le aducă vreo bucurie. Şi aşa se scurse, clipă cu clipă, toată noaptea, cît veşnicia de lungă.

Cînd mijea de ziuă, se auzi un urlet, ciudat, sfîşietor, care venea parcă din grădină.

— El e! tresări Păuna. S-a întors!

El era, Ştefan. Urletul lugubru se repetă, mai îngrozitor decît cel dintîi. Un alt urlet, venit mai de departe, acesta de cîine adevărat, îi ţinu hangul. Apoi se porni o ploaie de lătrături şi urlete care muşcau văzduhul. Parcă tot pămîntul trecuse în stăpînirea cîinilor, aşa se făceau auzite numai glasurile lor în puterea zorilor. Şi Ştefan fugise dintre oameni, trecînd de partea cîinilor.

Moş Zaharia se ridică anevoie de pe laviţă şi, întinzînd mina, desprinse flinta din cui. Apoi dădu să iasă.

— Ce vrei să faci, tată? întrebă Păuna cu spaimă mare, ghicind gîndul bătrînului.

— Lasă-l nevastă, lasă-l, murmură bărbatu-său Matei, cu glas pierit, mai bine aşa.

Femeia tăcu. Se adună pe pat, îşi duse genunchii la gură şi tremura vargă, în aşteptare.

N-aşteptă mult. O trosnitură grea parcă despică în două casa. Parcă o puse pe valuri şi o clătină, parcă o dărîmă pe ei. Amîndoi părinţii ieşiră în ogradă. Moş Zaharia venea din grădină cu trupul lui Ştefan atîrnînd moale în braţele lui.

SECETA

I

Mult sînge rău îşi făcură Dăneştii, auzind de neaşteptata plecare a fiului lor la Paris dimpreună cu prinţesa Neaga. Vestea îi păli ca un trăsnet, picat din senin.

— Asta-i răsplata că ne-am canonit cu el? se văita cucoana Smaranda. Şi folosind o expresie chiar a lui Haralamb, adause: E o piramidă de nerecunoştinţă.

— Degeaba, n-a ieşit om, murmură Alexandru Dănescu, negru de supărare. Noi, boierii, dacă vom pieri vreodată, apoi din cauza progeniturilor noastre o să pierim. Asta trebuie să ne intre bine în cap.

Cu oricine s-ar fi învoit Dăneştii să se însoare Haralamb, numai cu infernala Neaga nu! Chiar numele ei însemna o negaţie. Ţinuse trei bărbaţi şi pe toţi îi băgase în pămînt. Boala de inimă a lui Kostache se înrăutăţise desigur tot din pricina ei. Iute-iute îl dăduse gata şi pe el, şi, înainte de a toca averea rămasă de pe urma lui, înhăţase o nouă pradă. Cine ştie ce se va alege de zănatic!

După cîteva luni, prin noiembrie sau decembrie, primiră o telegramă, sucită şi ea ca tot ceea ce făcea odrasla lor. Conţinea doar cinci cuvinte: *Căsătorit schelet ambulant, felicitările interzise.*

Cu toate că se aşteptau la asemenea plăcintă, Dăneştii rămaseră consternaţi. Aşadar, drăceasca făptură izbutise să-l lege la gard, cu toate că număra opt sau chiar zece ani mai mult decît el, cu toate că n-avea nici o însuşire feminină, cu toate că…

II

Zilele veneau şi plecau una după alta, pînă ce deteră gata toate foile calendarului. Pe pămînt poposi al doilea an al veacului cel nou, anul 1901.

Rana Dăneştilor se mai zvîntă în lunile următoare, boierii se obişnuiră cu gîndul însurătorii lui Haralamb şi toate s-ar fi îndreptat, dacă… Dar veni seceta. Din iunie nu mai căzuse o picătură de apă.

Pământul se înţelenise, se făcuse pîrloagă şi pietroi. Pe spinarea lui se iviră crăpături care se plimbau în toate părţile, căscîndu-se din ce în ce mai adînc, gata să-i vezi măruntaiele. Olteţul secase de tot, parcă seceta avea putere să-l şteargă de pe hartă şi copiii jucau poarca pe albia lui ca pe uscat. Apa lacului scăzuse şi ea topită de arşiţă, iar trei dintre cele şapte şipote, pic... pic... pic... abia îşi trăgeau sufletul cu izvoarele pierite. Soarele dogorea de sus vărsînd vîlvătăi de foc, pîrjolind tot ce mai rămăsese verde pe întinsul ogoarelor.

Grîul se mai făcuse din cauza ploilor de la sfîrşitul lui prier, însă cu porumbul era prăpădenie. Se uitau ochii pe tarlale şi plîngeau: lujerii nu crescuseră mai mult de un genunchi de om, ca nişte pitici pricăjiţi şi se uscau pe zi ce trecea. Of! Of! Unde erau porumbii de astă-vară, de nu se vedea voinicul din mijlocul lor?!

De cum se trezeau şipotenii, în revărsat de zori, plimbau ochii pe coviltirul cerului, doar-doar o desluşi o umbră de noruleţ. Aş, nimic! Înălţimile se ţineau senine, oglindă. În ziua de rusalii se înnegurase parcă cerul, aprinzînd oamenilor o fărîmă de nădejde. Dar un vînt afurisit se stîrni nu ştiu de unde şi alungă norii pe-aici încolo, parcă nici n-ar fi fost.

— Măiculiţă, doamne, ce-o să mîncăm la iarnă şi ce-o să dăm la vite? se văitau şipotenii, îngrijaţi de năpasta care se abătuse pe capul lor.

— Ăsta e colac peste pupăză, zicea Prăsilă, îngrozit de povara celor paisprezece guri. Nu ne ajungea sărăcia, mai veni şi urgia...

Oamenii, apăsaţi de grijă, începură a da tîrcoale pe la curte după bucate şi se îndatorară pînă peste cap. Dumitru Răzmeriţă îşi vîndu munca pe-o jumătate de an pentru 35 de duble de porumb. Tot aşa făcu şi Pantelimon Gavrilă, Stoian Ulmu, Marin Viţu, Ion Buzatu şi alţii care n-aveau pămînt. Prăsilă, deşi se bucura de nume bun, abia căpătă 20 de bănicioare, fiindcă muierea lui potopită de plozi nu putea munci la cîmp. Şi astea cu cîntec, căci se legase să-i lucreze administratorului Ionaşcu un dulap de bucătărie fără plată.

În schimb, Ioniţă Poponete, Heruvim Tănase, Păun Vulpe şi toţi ceilalţi nu căpătară nimic. Administratorul îi amîna mereu, fără să le arate pricina. Le spunea că mai e destul timp, că n-a pierit nimeni de foame, ce s-au speriat aşa? Şi de-atunci nu mai liberă un bob de porumb din hambare.

III

Alt colac peste pupăză.

Cu cîteva zile înainte de rusalii, şipotenii se pomeniră cu o namilă de fier care cobora dealul Călmăţuiului vărsînd foc pe nări şi stîrnind o

larmă de ţi se făcea părul măciucă. Toată lumea se cruci văzînd o asemenea dihanie şi-şi scuipă în sîn, ca şi cum ar fi fost vorba de ceva necurat. Mai mult decît toţi se sperie Heruvim Tănase, care începu să zbiere ca scos din minţi:

— Magaoaia! Magaoaia!

Namila, care gonea duduind pe uliţă, aducea cu o trăsură boierească, însă ceva mai lunguiaţă şi cu roţile groase, ca colacii. Nu era trasă de cai, aşa cum a lăsat Dumnezeu, ci umbla nu ştiu-cum, singură, împinsă de duhuri. Şi pufnea şi duduia să-i crape omului fierea de spaimă. Asemenea lighioaie nu zăriseră şipotenii nici în somn, darmite cu ochii deschişi? Parcă toţi diavolii se cuibăriseră în burta ei şi făceau un tărăboi de să spargă auzul.

Păun Vulpe prinse de veste că în „magaoaie“ era pitulat un vizitiu care aducea leit cu feciorul Dănesculuí

— Mă, o fi el, n-o fi?... Cum o să ajungă o odraslă de boier să mîie caii?

— Care cai, Păune? unde văzuşi tu cai? Mînă dracii, că boierii umblă cu tot felul de vrăjitorii, zise moş Barbu Găvană, socru-său.

Într-adevăr, ţăranul nu se înşelase. În automobil era Haralamb la volan, iar alături de el, principesa Neaga, proaspăta lui soţie. Feciorul Dănesculuí încercase zadarnic să-şi plaseze compoziţiile. Editorii parizieni i le refuzaseră. Atunci le tipări pe socoteală proprie, dar fură înghiţite de marea nepăsare a publicului.

— Nu sînt „înţeles“, îşi spunea Haralamb, m-am născut cu un secol mai devreme.

Şi se apucă să scrie o operă. Între timp banii cu care cei doi soţi plecaseră în străinătate se topiră şi acum se întorceau lefteri în ţară, să facă rost de alţii. Se aleseseră, ce-i drept cu un automobil, marca Göbron, de 60 cai putere, cumpărat de la Paris cu bani grei şi pe care Haralamb învăţase să-l conducă.

Feciorul Dănesculuí arăta liniştit, cu cugetul împăcat ca şi cum toate s-ar fi petrecut în cea mai desăvîrşită ordine. Cînd văzu că părinţii lui n-o primiră destul de cald pe nevastă-sa, făcu pe miratul:

— În definitiv, ce aveţi cu ea? Am impresia că zece la sută sînteţi supăraţi.

— Cum să nu fim, Harry, dacă faci lucruri de-astea fără să ne întrebi măcar? izbucni cucoana Smaranda.

— Ce lucruri, madam Dănescu, vă rog, precizaţi, o interpelă pe maică-sa, numind-o astfel ori de cîte ori se necăjea pe dînsa.

Cucoana Smaranda izbucni în plîns şi, aruncîndu-i o privire de dojană, plecă din cameră. Haralamb se uită lung după ea, pufni din nas şi spuse tatălui său:

— Vă implor, comunicaţi doamnei că sînt major şi vaccinat.

— Eşti un zevzec, aia eşti! îi aruncă Dănescu şi ieşi furios la rîndu-i, luînd-o pe urmele cucoanei Smaranda.

— Prostia s-a mutat în acest castel fără să plătească chirie, conchise Haralamb cu glas tare.

Firește, tînăra şi nepotrivita pereche nu se sinchisi de loc de împotrivirea surdă a părinţilor. Atît Haralamb, cît şi Neaga îşi văzură liniştiţi de treburile lor. Toată ziua veneau-plecau, ba la Caracal, ba la Cornăţel, la Găvana sau la Golfinu. Îşi puseseră în gînd să vîndă tot — şi moşie, şi pădure, şi vie. Dar pentru asta era nevoie de alergătură, nu glumă. Ocupaseră trei camere la etaj, dintre care una o făcuseră sufragerie şi mîncau acolo, ca să evite a lua masa cu bătrînii.

În fiecare zi se certau din te miri ce. Certurile izbucneau chiar cînd se aflau în lume. O dată se duseră la Oficiul poştal şi, neînțelegîndu-se asupra textului unei telegrame, Neaga bătu nervoasă din picior:

— Batracian idiot!

— Galinacee descinsă din gîştele capitoliene!

— Compozitor de baltă!

— Vacă muzicală!

Curse o ploaie de înjurături, care năuciră pe Vîlsan, dirigintele oficiului.

— Porumbeilor, se poate? Să fim urbani, suflete pricăjite.

— Dă-te dracului şi tu, pitpalac poştal, îi aruncă dispreţuitor Haralamb.

Altă dată obişnuita ceartă degeneră în bătaie. Timp de o jumătate de oră se auziră ţipete, invective, zgomote înăbuşite, zornăit de geamuri sparte.

Pe fereastra deschisă zbură bustul lui Beethoven, care întîmplător pocni în cap statuia lui Alexandru Dănescu, din faţa castelului. Urmară busturile lui Mozart, Chopin şi Wagner, care — fiind din ghips — se prefăcură în bucăţele. Beligeranţii se aleseră cu zgîrieturi pe faţă şi hainele sfîşiate.

În sufletul cucoanei Smaranda licări o nădejde:

— Poate că bufniţa cotonogită va pleca, mîndria ereditară a unei principese nu va îndura asemenea jigniri.

Totuşi Neaga nu-şi părăsi bărbatul. Ba mai mult: pînă seara cei doi certăreţi se împăcaseră şi cîntau la pian, la patru mîini, o sonată de Mozart.

— Sînt nebuni de legat! decretă moşiereasa uluită, şi-şi făcu o cruce mare.

„ZEIŢA“

I

Andrei Mîrşanu, proaspăt doctor în drept de la Sorbona, plecă la Bucureşti să-şi echivaleze diploma. Într-o seară, ca să-şi mai omoare vremea, nimeri la Operă. Se cînta *Bărbierul din Sevilla* cu Angela Nanu în rolul Rosinei.

După ce se aşeză în stal, cumpără un program şi începu să-l frunzărească. În timpul acesta cineva îl bătu pe umăr:

— Ce-i cu tine, „marchize“? Te credeam pe malurile Senei.

— A, Duţu! Tu erai? Ce întîmplare să ne întîlnim după atîţia ani!...

Duţu Petrescu era un fost coleg de şcoală al lui Andrei de la Schewitz, apoi Sf. Sava.

— Ce faci? Cînd te-ai întors în ţară? Apropo, Andrei, am citit în *Universul* că ai luat doctoratul cu magna cum laude. Felicitările mele!

— Du-te naibii, nu-ţi bate joc de mine. Frate-tău să trăiască!

Apoi, cu glas scăzut, îi explică:

— De fapt, anunţul nu l-am dat eu. Babacu n-a avut de lucru. Dar, ia spune-mi: Aurel ce face? Nu s-a întors?

Aurel era fratele lui Duţu pe care moşierul Iencuţu Mîrşanu îl ţinuse în Franţa pe cheltuiala sa. În schimb, acesta, student sărac dar sîrguincios, se prezenta la examene în locul lui Andrei. În afară de Duţu nimeni nu mai ştia de aranjament.

Cortina se ridică. Andrei Mîrşanu se aprinse numaidecît, ca paiele lîngă foc, vrăjit nu numai de vocea tinerei cîntăreţe, care-i mergea drept la inimă, dar şi de frumuseţea ei neobişnuită.

— Ascultă, Duţule, de unde a răsărit steluţa asta? Pre legea mea dacă nu-i o adevărată Malibran[10].

— A fost mai întîi coristă, dar ca să nu se înmormînteze a şters-o în străinătate şi s-a pus pe muncă. Şi acum, uite, se pupă cu Adelina Patti bot în bot.

Cînd se termină actul întîi, ropoti un uragan de aplauze, să dărîme teatrul. Cortina ostenise tot ridicîndu-se şi coborînd. Cîntăreaţa, iscodită de beţia succesului şi inundată de flori, împărţea în dreapta şi-n stînga bezele cu o graţie neîntrecută.

---

[10] E vorba de cîntăreaţa Maria Felicia Garcia, zisă Malibran, de o rară frumuseţe, foarte preţuită de poeţii Lamartine şi Musset.

Andrei ardea vîlvătaie. În primul antract se repezi peste drum la „Marcus“, cumpără un coş cu crizanteme şi-l trimise actriţei cu cartea lui de vizită.

— Mă, guguştiucule, aşa de iute ţi s-au aprins călcîiele după dînsa? îl întrebă Duţu, maliţios.

Feciorul Mîrşanului n-avu răgaz să răspundă, căci în clipa aceea dete cu ochii de Pavel Şoimu.

— Lume nouă din Şipotele, strigă acesta întinzîndu-i mîna. Apoi îl iscodi, curios: Ei, îţi place vară-mea Angi?

— Care Angi? replică nedumerit Andrei.

Ziaristul izbucni într-un hohot de rîs.

— Angela Nanu, care alta?

— Ţi-e verişoară? Nu ştiam, bîigui încurcat Mîrşanu. Apoi dînd drumul admiraţiei, rosti teatral: E formidabilă, ma parole!

— Nu e nici o „formidabilă“, ci doar o cîntăreaţă care-şi ţine viitorul în braţe. Publicul a început să-i spuie „Zeiţa“. Deocamdată e singurul lucru care înseamnă ceva.

— Dragă domnule Şoimu, aş vrea s-o cunosc. Ce zici, s-ar putea să mă prezinţi?

— De ce nu? Mai sînt locuri libere pe lista suspinătorilor. Te previn însă că în capul listei e deputatul Alexandru Balotă. Aşa s-a obişnuit încă din alegeri: să fie cap de listă.

— Îţi spun drept: nu m-am gîndit la o aventură…

— Atunci aşteaptă-mă după reprezentaţie. Mergem la Tomek, unde vine Angela cu statul ei major să supeze.

II

Restaurantul neamţului Tomek era înţesat de lume, în special de fete din protipendada bucureşteană care, însoţite de părinţi, veneau să vadă pe idolii lor, Leonard şi Maximilian. Cîteva mese rămase goale purtau inscripţia vizibilă: rezervat. La una din aceste mese se aşezară Şoimu şi Mîrşanu.

— Fii sincer te rog şi spune-mi; trăieşte cu Balotă? întrebă Andrei pe prietenul său.

— Nici gînd. Dacă vrei să ştii adevărul, Angi e fată mare. Nu rîde! Pe onoarea mea…

— Dar cum se poate, în lumea în care se învîrteşte?…

— Uite că se poate. E fată deşteaptă, ambiţioasă şi… originală. Nu vrea să fie ca altele, vrea să fie ca ea.

— Urmăreşte o partidă strălucită?

— Cred mai degrabă că motivul pentru care se păstrează curată e să facă senzaţie.

— După cum o descrii, pare să fie o femeie interesantă.

— Mai interesantă decît crezi. Şi răzgîiată, mamă, mamă! Să vezi cum se alintă ca o fetiţă. Uite-o că vine!

Tînăra cîntăreaţă îşi făcu zgomotos apariţia în fruntea unui numeros grup de bărbaţi. Toate privirile clienţilor din local se adunară pe ea, ca un nimb de raze.

— Angi, o întîmpină Pavel Şoimu, dă-mi voie să-ţi prezint un proaspăt admirator: Andrei Mîrşanu, doctor în drept de la Paris.

Acesta se ridică respectuos în picioare.

— A, Mîrşanu… Mîrşanu… ciripi cîntăreaţa. Dumneata ai trimis fetiţei flori „mumoase“?

— Da, zeiţă, întări tînărul privind-o adînc, cu nesaţiu.

— Atunci pupă ici un degeţel, şi-i întinse degetul mic de la mîna dreaptă.

Andrei sărută degetul oferit. Răsfăţata artistă îl mai întrebă:

— Are să fie „muminte“ băiatul? N-o să-i facă curte fetiţei?

— A, nu… nu… făgădui automat Andrei cu un surîs abia perceptibil.

— Atunci, bine! Vino şi stai colea.

Mîrşanu se aşeză cuminte şi ascultător ca un copil de şcoală. Într-adevăr, această Angela Nanu coborîse parcă dintr-un tablou de Carlo Dolci, într-atît era de ispititoare. Chiar schimonoselile, care pe altcineva l-ar fi făcut ridicol, ei îi adăugau un farmec în plus.

Se aşezară şi ceilalţi bărbaţi, făcînd roată în jurul ei. Chelnerul veni să ia comanda. Deodată, ca din senin, Zeiţa izbucni în plîns. Toţi comesenii tresăriră nedumeriţi.

— Ce ţi-a venit, o întrebă primul de pe listă, Alexandru Balotă.

— Nesuferiţilor! Urîcioşilor! Pieriţi din ochii mei! Nu vreau să vă mai văd! ţipă ea furioasă, bătînd din picior.

— Dar ce ai, dragă? Ce s-a întîmplat?

Cîntăreaţa, plîngînd în hohote, ca şi cum ar fi picnit-o cine ştie ce nenorocire, rosti printre suspine:

— Nici unul dintre voi n-aţi remarcat că la cavatină fetiţa a luat pe *la* de sus, ca Adelina Patti!

Mesenii răsuflară uşuraţi că era vorba numai de atîta. După aceea porni cheful.

„MAGAOAIA“

I

Cîmpul se îmbolnăvise ca un trup omenesc istovit de sete. Tot ce crescuse hrănit de seva lui se usca, gata să-şi tragă sufletul. Soarele, care altădată îi era prieten şi-l ajutora să prindă grînele pîrg şi să se coacă, acum îşi arăta duşmănos colţii şi potopea de sus arşiţă năprasnică, să pîrjolească orice urmă de verdeaţă. Chiar vitele cînd scormoneau cu botul în pămînt, să afle o fărîmă de răcoare sau umezeală, tot peste încins şi iască dădeau.

Seceta se abătuse peste cîteva judeţe din cîmpia Dunării. Oamenii din alte părţi, mai ales de peste Olt, făcuseră sfeştanii pe cîmpul ars de dogoare şi văzînd că nu vine ploaia aduseseră de la Mitropolie moaştele sfîntului Dimitrie Basarabov ca să dea drumul la zăgazurile cerului.

Primarul Oancea, la rîndu-i, se mişcă şi el. Avînd din capul locului dezlegare de la moşierul Dănescu, se înţelese cu părintele Gherase să facă o sfeştanie la care să aducă şi sfintele moaşte.

— Măi fraţilor, se adresă Oancea către şipotenii pe care îi convocase la primărie, sfîntul e acuşi la Străjeşti. Ca să-l aducem încoace ne trebuie trei perechi de boi dintre ăi mai buni.

— Păi, tu, Matei, ai boi, o mîndreţe, zise bătrînul Niţu Pavel, care luptase la Plevna.

— Am, nea Pavele, răspunse primarul, nu zic ba. Dau şi eu o pereche, dar mai e nevoie de două perechi.

— Să dea Enache, să dea şi Călin că au, propuse Păun Vulpe.

— Mă, uşor e zisu din gură „să dea altu“, sări Enache Bădoi.

Primarul Oancea îi domoli însă pe loc.

— Stai, mă Enache, nu e vorba să ne certăm. Dacă tu nu vrei să dai, cerem la altul... Aici nu-i cu supărare.

— Cum să nu dau boii, nea Matei? Se poate? Îi dau... Da zisei şi eu aşa, că prea se bagă Păun ăsta în toate.

— Da tu, Căline, ce faci?

— Îi dau şi eu, răspunse Bîrligatu, cînd e vorba de sfeştanie, nu mai încape tocmă.

Heruvim Tănase se amestecă şi el în vorbă:

— La ce-o fi trebuind, nenişorule, trei perechi? Cu două tînjeli nu merge preasfîntu?

— Merge şi cu două, Heruvime, merge şi cu una, dar la mijloc e obrazul... e cinstea satului...

Oamenii deteră vitele fără a se mai codi. Aflaseră de păţania unui creştin din Drăgăneşti şi le intrase frica în oase. Cică omul s-a încăpăţînat să dea boii şi cînd camionul trecu cu moaştele sfîntului prin faţa casei lui, unul din boi căzu jos şi crăpă. Uite aşa sănătos tun cum era, fără boală, fără zăcut, îl trăsni moartea. Te pui cu puterea

sfîntului? E drept că Heruvim Tănase, auzind de înfricoşata întîmplare, obiectase că ce era boul vinovat ca să-l pedepsească sfîntul, că de ce nu l-a pedepsit pe rumîn, fiindcă rumînul n-a vrut să dea boii. Dar nimeni nu i-a răspuns, că oamenilor le e frică a cîrti despre cele sfinte.

Alaiul cu moaştele se întoarse pe-nserat în Şipotele şi trase de-a dreptul la biserică. Racla de aur, micuţă ca de copil, fu coborîtă din car şi aşezată pe un catafalc improvizat în mijlocul lăcaşului, sub policandrul cel mare. Patru sfeşnice, doldora de lumînări, străjuiau coşciugul. Sătenii, mai bine de-o sută la număr, făcură de veghe toată noaptea, împrăştiaţi prin curtea bisericii. Înfipte pe cruci, pe gard sau pe muşuroaie de ţărînă, ardeau lumînări cu nemiluita, osebit cele din policandre şi sfeşnice.

De sus, de la castel, principesa Neaga zări în vale biserica feeric luminată de spuza licuricilor.

— Aral, qu'est-ce qui se passe là-bas?[11]

— Troglodiţii păzesc moaştele sfîntului, să nu le fure cineva, o dumiri Haralamb.

Pe la nouă dimineaţa, alaiul porni din nou; în frunte păşeau cîţiva săteni ţinînd prapurile, apoi trei preoţi, părintele Gherase şi cei doi parohi din Cornăţel şi Hurezani, înveşmîntaţi în odăjdii, iar după ei venea carul încărcat de flori şi verdeaţă cu moaştele sfîntului tras de şase boi. În spate, la vreo zece paşi, mergea — abia tîrîndu-se — trăsura de la curte pe pernele căreia şedea tolănit boierul Dănescu şi administratorul Ionaşcu. Amîndoi ţineau umbrelele deschise să se apere de arşiţă. De jur-împrejur îi urma, ca pe nişte paşale, un pîlc de argaţi călări.

După ei venea norodul, mai întîi bărbaţii cu capetele descoperite ca la mort, apoi femeile şi copiii.

Cînd alaiul trecu prin faţa poştei, Marga întrebă pe bărbatu-său:

— Şi tu crezi, bouleţ, că din cauza chestiei ăşteia o să plouă?

— Sigur, sigur că da... se grăbi Vîlsan să confirme.

— Vax! S-o spui lui mutu, nu mie, făcu femeia neîncrezătoare.

Uriaşa rîmă omenească se tîrî sub vîlvătaie, urcă dealul Călmăţuiului şi poposi pe cîmpul nesfîrşit şi îndurerat. Oamenii îngenunchiară în ţărînă şi rămaseră aşa tot timpul cît ţinu slujba religioasă. Din cînd în cînd, iscodeau cerul cu priviri furişe, doar-doar or vedea înfiripîndu-se vreun noruleţ. Preoţii sfinţiră apa, iar părintele Gherase, luînd pămătuful de busuioc în mînă, stropi cu gesturi largi cîmpul însetat.

Porumbii pitici tresăriră la atingerea apei, după care jinduiau atîta...

---

[11] Ce se întîmplă pe-acolo?

Trecu o zi, două, trei. Nici gînd să plouă, nici un semn. Soarele tot aşa de năprasnic dogorea şi cerul tot limpede ca sticla rămînea.

— Ce să fie? Care-i pricina? Să nu aibă sfîntul putere? Om fi păcătuit cu ceva? se întrebau nedumeriţi ţăranii.

— Nu, măi fîrtaţi, sări moş Găvană, n-am păcătuit cu nimic. Pui mîna în foc că pricina e „magaoaia“. Să nu mă mişc din loc dacă vă mint.

Oamenii rămaseră cîteva clipe cu gura căscată. Iacă, la una ca asta nu se gîndiseră!

— Ba că te-ai zice, nea Barbule, rosti Prăsilă, cutremurîndu-se. Acolo-i pripăşit duhul necuratului…

— Mi-a spus Florea, argatu, cică a auzit de la boieri că „magaoaia“ are şaizeci de cai în burtă, destăinui cu fereală Stoian Ulmu, zis Ceacîru.

— Nu vorbi prostii, Ceacîrule; se amestecă Pantelimon Gavrilă, unde încape atîta herghelie în hardughia aia? Ba nu, zău!

— Tu vorbeşti prostii, Pantelimoane, îl mustră moş Găvană. Ce, adică trebuie să fie caii în carne şi oase? I-a omorît şi le-a luat sufletele ca să încapă în cutie. Iar ucigă-l toaca, pitit acolo, ţine hăţurile şi-i mînă.

— Nea Barbule, parcă nu-mi vine a crede.

— Aşa e, cum îţi spui, întări moşul. Să n-apuc ziua de mîine dacă n-o fi aşa!

— D-apoi cum? Nici că poate să fie altfel, mai spuseră cîţiva.

— Atunci e cu ochi şi cu sprîncene: magaoaia ne-aduse seceta! întări alt moşneag, Cimpoieru, rotind privirile în dreapta şi în stînga, ca sa adune părerile oamenilor.

…Şi vorba fîlfîi din aripi, cutreierînd pe uliţi şi intrînd prin case:

— Auzişi, fa Mitrano, că magaoaia veni cu seceta în cîrcă?

— Nea Dumitre, geaba cheltuim şi ne omorîm cu sfinţii: magaoaia a încuiat lacătele cerului.

— Fă, Nicoliţo, maică, să ştii de la mine: cît o sta magaoaia pe capul nostru, nu mai pupăm noi ploaie.

După ce răscoli tot satul Şipotele, vorba zbură la Vlădoaia, pe urmă la Hurezani, Cornăţel, Străjeşti şi mai încolo. Pînă atunci, cînd trecea „magaoaia“ pe uliţă, lumea alerga buluc s-o vadă cum aleargă singură, fără cai. De aici încolo, cînd se auzea de departe păcănitul motorului, şipotenii, bărbaţi, femei şi copii se ascundeau îngroziţi care pe unde apuca, parcă năvăliseră turcii. După aceea unele bătrîne aprindeau tămîie într-o ulcică de pămînt şi tămîiau fiecare în dreptul casei lor, să gonească duhurile necurate.

II

În după-amiaza acelei duminici de cuptor, pe cînd ţăranii erau strînşi la horă, se auzi de departe, dinspre castel, păcănitul sinistru al „magaoaiei“. Într-o clipită hora se sparse şi se risipi, ca un stol de porumbi surprinşi de uliu. Toţi fugiră de-a valma, care încotro, să se ascundă mai degrabă. În goana lor căpiată dădură unii peste alţii, se împiedicară, căzură…

Magaoaia, care vărsa foc pe nări şi scotea fum pe la coadă, se ivi duduind pe şosea. Haralamb, de la volan, observă panica „troglodiţilor“. Cum mai fugeau de le sfîrîiau călcîiele! Pe locul unde se întindea hora nu mai rămăsese picior de om.

Cînd ajunseră în dreptul primăriei se pomeniră cu Veta Moţoi, care făcu semn boierilor să oprească. Haralamb, vrînd-nevrînd, reuşi cu o sforţare să oprească automobilul abia la o jumătate metru de ea. Nebuna se apropie de prinţesă şi o întrebă:

— Nu văzuşi pe Lisandru?

Neaga o măsură lung întrebînd din ochi pe Haralamb: ce-o fi cu dihania din faţa lor?

— Elle est folle… je crois[12], şopti tînărul, după care răspunse femeii: N-am văzut pe nici un Lisandru. Nici nu-l cunosc.

Veta se depărtă fără să mai spună o vorbă. Haralamb vru să pornească, dar namila de fier, încăpăţînată, nu mai asculta de comenzi. Amuţise şi îngheţase pe loc. Fiul Dănescului coborî de la volan, ridică sus capacele, umblă la motor, la bujii, la acumulator. Nu găsea nicăieri buba. Şi cu toate astea „magaoaia“ se îndărătnicea să pornească. Parcă o deochiase nebuna cu uitătura ei seacă, fără expresie. Mai bine de o jumătate de oră boscorodi la fişe, se vîrî sub maşină — nimic. Nu era chip s-o urnească din loc.

— Las-o, m-am plictisit, să ne întoarcem! ţipă enervată Neaga.

— Bine, încuviinţă Haralamb, mîine îi vin eu de hac.

Se întoarseră pe jos la castel. Dihania rămase deocamdată pe loc. Urma să vie un argat de la curte, cu o pereche de boi, s-o ridice ca pe o căruţă nevolnică.

Îndată ce feciorul moşierului şi femeia lui se făcură nevăzuţi, oamenii prinseră a ieşi din ascunzişuri. Mare le fu mirarea cînd deteră cu ochii de „magaoaia“ fără viaţă, părăsită în mijlocul satului. Un copil neastîmpărat zvîrli cu o piatră în ea. Şi deodată, ca la poruncă, se abătu o grindină de pietre asupra dihaniei de fier.

Ţăranii, văzînd că „magaoaia“ nu sare să sugrume copiii, că e neputincioasă ca o stîrpitură, prinseră curaj. Cîţiva aduseră topoare şi tîrnăcoape şi lovind îndîrjiţi o făcură terci. Din canapelele îmbrăcate în

[12] E nebună… cred…

piele, acoperişul de pînză cauciucată, uşile, parbrizul, din tot ceea ce fusese fala ei nu rămase decît un morman de cioburi şi tinichele întristate.

Văduvei Nicoliţa Opran îi trecu prin gînd să toarne gaz peste ruinătură şi-i dete foc. Izbucni o vîlvătaie cu sumedenie de limbi.

Şipotenii priveau de departe, ca hipnotizaţi, cum flăcările mistuiau „magaoaia“ cu repeziciune. Cînd deodată se auzi un bubuit năprasnic. Explodase pesemne rezervorul de benzină.

Toată lumea căzu înspăimîntată la pămînt. Cel dintîi care se desmetici fu moş Barbu Găvană.

— A dat Dumnezeu şi a plesnit ucigă-l toaca.

Oamenii se ridicară şi ţopăiră de bucurie că îngenunchează puterea răufăcătoare a „magaoaiei“. Ochii lor scînteiau mai vii şi feţele li se aprinseră de lumină.

O nouă noapte pogorî peste satul Şipotelor, dar, lucru ciudat, uită să aprindă lumînările cerului şi candelabrul lunii. Tîlcul uitării acesteia se desluşi mai tîrziu, spre revărsatul zorilor, cînd lui moş Barbu Găvană, care încă nu făcuse ochi, i se păru că aude pe-afară un zgomot uluitor, neaşteptat. Ieşi iute pe prispă să se încredinţeze dacă nu-l înşelau urechile.

Ploua! Ploua! Ploua! şi nu ploua aşa, de mîntuială, turna cu găleata, de părea că se rupseseră zăgazurile cerului.

Copleşit de bucurie, alergă prin băltoace pînă la coliba de peste drum şi bătu cu putere în geam.

— Ghiţă! Ghiţă! Scoală de vezi cum plouă!

Nu se sculă numai gineri-su, Ghiţă Cărare. Cam o dată cu el se sculă tot satul.

UN MARE „PROSTĂNAC“

I

Vera, soţia administratorului Ionaşcu, deschise o fereastră spre trecut şi, sărind peste un deceniu, se pomeni adolescentă, în mijlocul visurilor. De altfel, fiinţa ei nu cunoştea ceva mai minunat decît visarea cu ochii deschişi. Cînd era copilă, se credea împărăteasa pisicilor şi adăpostea în casa părintească o colonie întreagă de mîţe. Mai tîrziu, cînd părinţii ei se mutară de la Soroca la Iaşi, unde închiriaseră o casă cu grădină, ea deveni regina florilor. Fratele ei, Serghei, care rămăsese în Rusia la un unchi, spunea în glumă prietenilor că soră-si îi lipseşte o doagă.

La Iaşi, Poleacovii, părinţii Verei, deschiseseră o cofetărie pe strada Lăpuşneanu, care mergea tîrîş-grăpiş. Fata era studentă la litere şi duminica dădea părinţilor o mînă de ajutor, servind în local clienţii. Avea talent literar: compusese o sumedenie de poezii. Cîteva, cele mai reuşite, apărură într-o revistă ieşeană. După aceea Vera se îmbolnăvi de ochi. Vederea îi slăbea din ce în ce, încît fu silită să renunţe la orice activitate intelectuală. Speriată, alergă la mai mulţi medici. Fiecare îi dădu reţete şi doctorii, dar boala mergea înainte. Ajunsese să vadă ca prin sită şi groaza de orbire puse stăpînire pe dînsa. O vecină îi spuse că de curînd a venit la Iaşi un medic oculist foarte bun, anume Miron Cimpoieru şi n-ar fi rău să-l consulte şi pe el.

Doctorul Cimpoieru se întorsese nu de mult de la Berlin, unde lucrase în clinica profesorului Neumann. De cum îl zări, Vera avu intuiţia că în viaţa ei s-a întîmplat ceva deosebit, hotărîtor. Cînd plecă, era în întregime alta. Şi nu se schimbase numai ea, ci tot ce o înconjura. Părinţii, casa în care locuia, vecinii, strada pe care stătea, toate luaseră altă înfăţişare. Parcă aveau acum alt rost, alt sens. În orice caz erau mai frumoase decît înainte. Nici boala care se înrăutăţise n-o mai înspăimînta. Ştia c-o va birui, nu se putea altfel. Şi ar fi vrut chiar să-i fie din ce în ce mai rău, ca să se ducă în fiecare zi la el…

Doctorul Cimpoieru o îngriji cu devotament mai bine de un an de zile, fără să bănuiască simţămintele pe care i le trezise. Era un bărbat înalt, robust, de vreo treizeci şi patru de ani, din trăsăturile căruia respira sănătatea. Zîmbea şăgalnic şi zîmbetul acesta cucerea, se lipea numaidecît de inima pacienţilor săi.

Vera suferea de deslipirea retinelor la amîndoi ochii şi trebuia să fie operată.

— Vreau să mă opereze doctorul Cimpoieru. Numai în el am încredere, spunea ea.

Şi el o operă. Două luni după aceea, stătu cu ochii bandajaţi în întuneric complet, într-o rezervă a spitalului Socola. Dar îi vedea în fiecare clipă cu ochii minţii şi sporovăia cu el cîte în lună şi în stele. Iar cînd doctorul venea şi o mîngîia pe frunte, ca pe un copil cuminte, nici o fiinţă de pe lume nu era mai fericită ca ea.

Minunea se înfăptui: văzu! Operaţia reuşise. Iar cînd ochii Verei fură dezlegaţi, tot pe el îl zări cel dîntîi. I se păru atunci un luceafăr coborît din înălţimile cerului, care-şi pierduse nemurirea numai ca să-i redea ei luminile ochilor… s-o facă fericită… s-o iubească!

Tot timpul convalescenţei pluti într-o fericire fără hotar. Ori de cîte ori venea doctorul în salon, la obişnuita vizită medicală, pentru ea era

sărbătoare. După ce pleca număra minutele şi orele rămase pînă să vină din nou, a doua zi.

O dată doctorul zăbovi mai mult la pacienta din rezerva nr. 5. Ca de obicei era vesel, bine dispus. Îi vorbi de profesorul Neumann, de vindecarea miraculoasă a unui suedez pe care-l operase la clinica din Berlin, apoi ajunse la destăinuiri:

— Cînd voi strînge bani mulţi, am de gînd să construiesc un spital în satul meu. Acest gînd mă urmăreşte de mult… de cînd eram elev…

La rîndul ei, Vera îi împărtăşi planurile pe care le nutrea:

— Visul meu e să scriu o carte de poezii care să fie tradusă în mai multe limbi străine.

— Nu ştiam că eşti poetă, făcu el plăcut surprins. Ai publicat ceva pînă acum? Aş fi curios să citesc ceva de dumneata.

— Dacă sînteţi curios, poftim, citiţi, şi Vera luă de pe măsuţă o revistă în care îi apăruse recent o poezie şi i-o dădu.

Doctorul se aşeză bine în scaun şi începu să citească. Era vorba de dragostea tăinuită a unei fete urîte, care-şi tîra pe pămînt umbra pustie, pînă în clipa cînd el îi ieşi înainte. Cum i-a zîmbit, ce vorbe i-a spus, nu-şi mai amintea de loc. Ştia doar că de atunci s-a făcut frumoasă şi în suflet i-a crescut o grădină cu flori minunate. Dar nu mai revenea, căci o ştia urîtă, cum o văzuse întîia dată. Robită de dor, fata voia să-l cheme, să-l dezmierde. Dacă dorul ei nu-l aducea, cum era să-l aducă glasul? Habar n-avea ce se întîmplase cu ea, că dragostea o făcuse cosînzeană. Oh, era un mare — un mare prostănac!

— Felicitările mele, spuse el, poezia e încîntătoare. Dumneata ai talent.

Apoi zîmbi şi ameninţînd cu degetul, o întrebă:

— Ia să-mi spui, ştrengăriţo, cine-i acest „mare prostănac“?

— Nu pot! Nu pot! ţipă ea, roşie ca sfecla şi îşi trase pătura peste faţă ca medicul să nu-i vadă tulburarea.

II

După ce ieşi din spital, Vera îl aştepta pe doctor în fiecare zi să se înfăţişeze părinţilor ei pentru a-i cere mîna.

Dar lunile zburau îndărăt una după alta şi alesul ei nici gînd să-i arate măcar un semn c-o iubeşte. În schimb avocatul Scarlat Ionaşcu, client obişnuit al cofetăriei, se îndrăgosti de ea şi o ceru de soţie. Vera nu vru să audă. I se părea un sacrilegiu, un act împotriva firii, să se mărite cu altcineva decît alesul inimii. Dar, timp de un an, părinţii îi bătură într-atîta capul, încît fata, împinsă pe culmile deznădejdii, prinse a frămînta gînduri de sinucidere.

— Eu, în locul tău, o povăţui o prietenă, cu simţ practic, m-aş logodi deocamdată cu avocatul, ca să văd cum reacţionează celălalt: crapă de gelozie sau tace ca mutul? Dacă tace, înseamnă că nu te iubeşte şi te măriţi cu Ionaşcu. Dacă deschide gura, n-are decît să te ceară şi să termine povestea. Simplu ca bună ziua — nu? De ce să-l aştepţi pînă la calendele greceşti?

Fata cofetarului găsi bun sfatul şi se logodi cu Scarlat Ionaşcu. Doctorul însă nu „crăpă de gelozie“, iar avocatul, sătul de logodna prelungită fără rost, grăbi nunta.

Tînărul soţ era fiul unui comerciant din Craiova. Absolvise Facultatea de Drept din Bucureşti, ajutat de tatăl său care-i trimitea cîte o sută de lei pe lună.

Cînd se întoarse acasă cu diploma de avocat, întrebă pe bătrîn:

— Cît ai cheltuit cu mine, tată, pe tot timpul învăţăturii?

— Vreo cinci mii, făcu mirat părintele. De ce mă întrebi?

— Pentru că vreau să-ţi întorc banii, şi băiatul scoţînd din buzunar cinci „cearşafuri“, le trînti victorios pe masă.

Bătrînul rămase uluit:

— Cum, mă Scarlate, n-ai cheltuit nici un ban pe-acolo? Cu ce te-ai ţinut?

Ba da, cheltuise, cum nu... Împrumuta bani pe gajuri colegilor aflaţi în nevoie şi cum datornicii nu plăteau la timp, el le vindea gajurile care făceau cel puţin dublu şi din prisosul astfel dobîndit îşi ducea viaţa, mîncînd cu cartelă la „Transvaal“ pe Academiei, iar dimineaţa şi seara kefir la „Lukianov“ pe Sărindar. Studenţii îl porecliseră „Gobsek“ după numele unui personaj balzacian, dar Scarlat îşi vedea nestingherit de cămătărie, care se dovedea atît de mănoasă.

Cîţiva ani, fiul stămbarului lîncezi ca avocat în Cetatea Banilor. Nu izbuti să-şi facă nici clientelă, nici nume. Pe urmă nimeri tocmai la Iaşi, ca secretar al maestrului Bădărău. Nici acolo nu făcu mare scofală. Se împăca greu cu maestrul şi mai ales cu droaia lui de secretari. După ce făcu nunta cu Vera se întoarse din nou la Craiova.

Nu mult după aceea, tatăl său închise ochii. Lichidarea prăvăliei bătrînului îi răpi mai multe luni, dar reuşi s-o facă în bune condiţiuni: îi rămăseseră vreo 400.000 lei, bani curaţi.

Între timp cunoscu pe Dănescu care îl angajă administrator la moşie, cu o leafă de 150 lei pe lună, plus masă şi casă. Avocatul se dovedi bun gospodar. Ţinea în regulă socotelile moşiei, făcînd o mulţime de economii şi îmbunătăţiri. Ba zgîndărit de meseria-i părăsită, porni un lung proces împotriva a douăzeci şi unu de ţărani împroprietăriţi prin legea din 1864, pentru redobîndirea a 240 pogoane teren arabil. Cercetînd arhiva

moşiei descoperise că în anul 1864 pământul acela fusese izlaz, după cum întărea un hrisov al serdarului Dănescu, dat de domnitorul Bibescu. Or, legea cu pricina scutea izlazurile de expropriere, aşa că cele 240 de pogoane trebuiau să fie înapoiate proprietarului.

Ţăranii tocmiră şi ei un avocat şi procesul care se judeca de cîţiva ani ajunse în faţa Curţii de Apel din Craiova.

La drept vorbind şi Scarlat Ionaşcu se săturase de viaţa de la Şipotele, ca de mere acre. Îl bătea gîndul să plece la Bucureşti şi să se apuce de cămătărie, vechea-i îndeletnicire. Avea strînşi 400.000 de lei bani peşin, adică moştenirea rămasă de la bătrîn, pe care o schimbase pentru uşurinţă în hîrtii de cîte o mie şi-i ţinea ascunşi sub saltea, başca o sută de mii împrumutaţi încoace şi-ncolo, pe polițe, cu dobîndă bună.

III

Cu tot măritişul, inima Verei rămase credincioasă medicului. Cît timp stătu la Iaşi cu bărbatul ei, se ducea mereu să-l consulte, deşi nu mai avea nimic la ochi. După ce se mută la Craiova şi de acolo la Şipotele, îşi alintă mai departe visul ei de dragoste. Publica regulat poezii în revistele ieşene, cu nădejdea că poate el va da peste numele ei. O dată vru să se repeadă la Iaşi ca să-l mai „consulte“, dar părinţii îi scriseră că doctorul se mutase la Bucureşti. De atunci îi pierdu urma.

Viaţa la ţară, cu monotonia ei, îi devenise nesuferită, mai ales de cînd ţărăncile o sîcîiau din pricina procesului. Într-o zi, întîlnind la şipotul Băbăiţei pe Rada lui Enache Bădoi, aceasta îi aruncă de la obraz:

— Rău face bărbatul dumitale că umblă să ne ia pîinea de la gură.

Altă dată auzi pe muierea lui Oprea Măruntu strigînd în spatele ei:

— Arde-l-ar focu şi pîrjolu pe-ăl de ne-apasă, nu l-ar mai răbda Dumnezeu pe lume. Că mai iute se mută boieru în pământ, decît o să se mute pământul nostru la boier.

Vera, chinuită de ameninţări, ţinea de rău pe bărbatu-sau, ocărîndu-l că se-apucase de proces. Ce-l durea pe el de Dănescu? Îi plîngeau copiii de foame? De ce să-şi ridice satul în cap pentru cîştigul boierului?

— Mi se pare că ai dreptate, încuviinţă Ionaşcu.

Discuţia fu curmată. Un ţăran bătrîn pătrunse la cancelaria administraţiei ca să ceară o păsuire pentru o datorie mai veche.

— Dacă poţi, îi şopti Vera la ureche, iartă-l de datorie, să-i mai îmbunăm pe ţărani.

— Cum te cheamă? îl întrebă Ionaşcu.

— Apăi, Cimpoieru… să trăiţi…

La auzul numelui, Vera tresări ca electrizată. Moşul observă mişcarea femeii şi ridică din umeri:

— Eu sînt… De ce te speriaşi aşa, cocoană?

— A, nu, făcu ea puţin stînjenită, nu m-am speriat. Mi-am adus aminte de un doctor care mi-a salvat vederea. Îl chema tot Cimpoieru, ca pe dumneata.

— Păi e băiatu meu…

— Da? Serios? Fiul dumitale? bîigui femeia pradă unei surprize răscolitoare. Nu ştiam…

Scarlat Ionaşcu era şi el numai mirare:

— Cum ai putut, moşule, să-l înveţi carte? Că n-am văzut copii de ţărani să umble prin şcoli…

— Păi să vezi cum a fost norocu băiatului: unchi-su, lăptaru, cînd a murit, i-a lăsat moştenire o sută douăzeci de poli, ştiind că-i place învăţătura. Cu banii ăştia l-am ţinut la şcoală, altfel de unde?

Vera, la rîndu-i, îl întrebă:

— Mai ştie de dumneata, sau te-o fi uitat?

— Vai de păcatele mele, se poate? Chiar deunăzi îmi bătu răvaş că se repede pe-acasă săptămîna viitoare. Ar veni el mai des da zice că nu-l lasă bolnavii…

— Te rog foarte mult, domnule Cimpoieru, anunţă-mă cînd soseşte fiul dumitale.

— Bine, cocoană, ţi-oi trimite vorbă. Da ce te-apucaşi acuma să mă „domneşti"? Zi-mi „moş Stane", aşa îmi zice lumea din sat.

Bătrînul plecă tare bucuros acasă, dar mai multă bucurie lăsă în urma lui.

IV

Cîteva zile mai tîrziu Vera era la moş Cimpoieru. Venise doctorul. O poftise în grădina din spatele casei, unde puseră o masă sub nuc. Cum n-aveau cu ce s-o „omenească", moşul aduse un clondir de ţuică.

— E bătrînă tot ca mine, zise el şi-i turnă într-o ulcică de pămînt.

— Nu beau, se sperie Vera, mi-e frică să nu mă-mbăt.

— Gustă un pic, o îndemnă doctorul Miron, nu-ţi face rău. Cel mult te dispune.

Doamna Ionaşcu îşi muie buzele, apoi văzînd că e bună, înghiţi o duşcă.

— Nu mă aşteptam să te revăd, zise doctorul după ce rămaseră singuri. Mai ales aici, în decorul acesta patern, izvor de nesecate amintiri pentru mine. Spune-mi drept, îţi place satul?

— O, da, răspunse Vera, respiră o tristeţe copleşitoare. De ce nu vii mai des?

— Ah, uitasem că eşti poetă. Ei bine, peste cîţiva ani mă întorc definitiv în „tristeţea asta copleşitoare", cum îi spui dumneata.

— Ce bine! Ce bine! bătu ea veselă din palme. Apoi deodată îl întrebă: Ce-o să faci aici?

— Dacă-ţi aminteşti, ţi-am vorbit o dată de un spital pe care am de gînd să-l ridic.

—Da, mi-aduc aminte. Şi vrei să-l construieşti cu banii dumitale? De ce nu-l face statul? E obligaţia lui.

— O, cîte drumuri n-am bătut, stăruind pe la toate autorităţile. Bineînţeles, n-am reuşit decît să fac fundaţia, atîta tot. Lupta aceasta în gol m-a îndîrjit: îl voi construi pe socoteala mea.

— Dar banii? Ai atîţia bani?

— Am strîns pînă acum ceva, însă e tare greu. Poate voi recurge la o colectă publică. Oricum, în cinci-şase ani rezolv problema. Îl şi văd înălţat, acolo, lîngă şcoală, dominînd balta Gorganului. Apoi, urmă, încălzit: E unicul ţel al vieţii mele. De altfel, gîndul de a construi acest spital mă obsedează de mult de tot, de cînd s-a stins surioara mea Gicuţa, doborîtă de anghină difterică.

Doctorul Miron tăcu. Vera, cu o mişcare scurtă, ridicînd ulcica de pe masă închină:

— Pentru realizarea cît mai grabnică a visului!

Ciocniră ulcelele de pămînt şi băură. Doctorul aprinse o ţigară, trase cîteva fumuri, după care spuse, schimbînd glasul:

— Mi se pare că am vorbit prea mult despre mine. Dumneata ce faci? Cum merge cu poezia? Pe cînd citim volumul?

Vera începu să rîdă.

— De ce rîzi?

— Îţi mai aduci aminte de bucata aceea „marele prostănac“ pe care ai citit-o pe cînd eram în spital?

— Da, desigur. Dar nu mi-ai mărturisit nici pînă azi cine era acel „mare prostănac“?

— Te interesează?

— Foarte mult…

Vera trase aer mult în piept şi, coborînd privirile de pe faţa bărbatului, zise:

— Ei bine, dumneata erai!

— Serios? făcu medicul surprins.

— Nu, nu, nu! Am glumit, retractă femeia, nu-i adevărat. Sînt ameţită de băutură… Te-am minţit…

Şi fugi ca o hoaţă, prinsă asupra faptului.

ZIUA AIA

I

Ion Poponete sau Ioniță, cum îl dezmierda lumea, era un țăran puțintel la făptură, cu capul cît o tărtăcuță. Avea fața aspră, zbîrcită înainte de vreme, din mijlocul căreia răsărea de-o parte și de alta o mustață lungă și stufoasă, fala lui. În fundul orbitelor îi jucau doi ochi mititei, plini de licurici. Cu toate că era așa, pipernicit, ca o plantă crescută pe piatră, dovedea multă vlagă, încît la muncă arar se întîmpla să-l întreacă cineva. Mai avea o însușire: nu-i plăcea să se înghesuie la vorbă, abia îi scoteai cuvîntul cu cleștele.

Umbla mereu posomorit, ca luat de șuvoiul gîndurilor, parcă frămînta cine știe ce ispravă măreață în tidva lui cît o ulcică. De fapt, Poponete nu se gîndea la nimic.

Pămînt n-avea nici o palmă și muncea pe moșia Dănescului cu Glafira, muieri-sa, și cei cinci vlăjgani ai lui. Însă cu toată truda, abia dovedea să nu crape de foame. Boierul și administratorul moșiei îi dădeau să muncească într-adins locurile cele mai rele. Nimeni nu s-ar fi încumetat să ia așa pămînt, dar Poponete nu se uita și-l lua. Ce să facă omul cu atîtea guri hulpave, care n-așteptau decît să pice prînzul sau cina? Muncea cu flăcăii lui pe deșelate și înghițea în sec.

Prigoana abătută pe capul lui se trăgea de acolo că Poponete nu saluta pe boier, dîndu-i respectul „cuvenit“. Ceilalți țărani, cînd se apropia Dănescu, scoteau căciulile din cap zicînd:

— Săru-mîna, măria-ta.

Numai Ioniță Poponete își vedea nestingherit de lucru ca și cînd n-ar fi fost acolo, de față, cu picioarele pe pămînt. Oamenii, grijulii, îl înghionteau, îi făceau semne, dar el n-aude, n-a vede. Fie că îi umbla gîndul într-altă parte, fie că se încăpățîna să dea binețe, nimeni n-ajungea să înțeleagă purtarea țăranului.

— De ce faci, măi omule, prostii d-astea? îl lua la rost nașul Dumitru Spoială, care îi botezase copiii. Te doare mîna să scoți bejarca din cap? Ori ți se înghesuie gologanii în pungă și n-ai unde-i ține?

Glafira, nevastă-sa, tot așa tăbăra cu gura pe el:

— Da ce, Ioniță, îți puseși în cap să îmbogățești boieru pe spinarea ta? Ce naiba are căciula aia de n-o urnești din cap, parcă ți-a bătut-o Țepeș în cuie?!

Poponete asculta mustrările, fără să descleșteze gura. Iacă, n-a scos căciula, nu i-a făcut cinstire boierului... Și nici n-o să-i facă. Da ce, parcă merită? Omenia cere omenie și cinstea așteaptă cinste. Așa a pomenit el.

— Ia lasă maică, sărea în vorbă Ion, băiatul cel mare. Bine face tata. Să mai vadă boierul nițică împotrivire și din partea noastră, nu numai supunere oarbă. Păi, zău așa, doamne iartă-mă....

— N-oi fi vrînd să-şi scoată căciula în faţa lu tat-tu?

— Să nu zici vorbă mare, deschise gura Poponete, o să vie odată şi ziua aia…

— Apăi culcă-te tu pe-o ureche, c-o să aştepţi mult şi bine ziua aia.

Pînă una-alta, moşierul Dănescu îl amenda ca de obicei cu cinci lei pentru „lipsă de cuviinţă“.

Azi-aşa, mîine-aşa, amenzile se adunau şi la răfuieli Poponete se pomenea că are de plătit o groază de bani.

— Aşa-ţi trebuie, dacă nu-ţi bagi minţile în cap, îl certa administratorul Scarlat Ionaşcu. Şi-o s-o păţi şi mai rău. Cu boierii ţi-ai găsit să te încontrezi tu?

Poponete, întunecat ca noaptea, ridica din umeri şi înghiţea în sec fără să scoată o vorbă. Dănescu, intrigat de încăpăţînarea ţăranului, nu vru să-i mai dea pămînt în dijmă. N-avea decît să plece la oraş, să se facă precupeţ sau să se bage la stăpîn. Dar Ionaşcu, administratorul moşiei, îi luă partea:

— Dă-l încolo de netot, nu trebuie să ne punem mintea cu el. Munceşte mai bine decît alţii. Numai lui îi dau pămîntul cel mai păcătos. Altcineva nici nu l-ar lua. E în interesul dumitale, coane Alexandre, să nu-l gonim din sat.

— Dacă-i aşa, să rămîie dracului pe loc.

II

Mai de mult, cu ani în urmă, Poponete mai dovedise o încăpăţînare: cu botezul celor cinci băieţi. La toţi nu vru să le dea alt nume decît Ion, adică aşa cum îl chema pe el.

— Mă, tu eşti o ţîrică scrîntit la cap, îl luă la trei păzeşte naşul, Dumitru Spoială, cînd veni timpul să boteze al doilea copil. Cum o să-l strigi tot Ion şi pe ăsta, ca pe cel din dinţii? Nu se poate. Aşa ceva nu s-a mai pomenit.

— Ba se poate, o ţinea morţiş Ioniţă. Dacă nu-l botezi cum vreau, pui alt naş.

Tot aşa se întîmplă cu al treilea, al patrulea şi al cincilea băiat. Tuturor le puse numele Ion.

Pînă la urmă lumea din sat se obişnui cu trăsneala lui Poponete şi striga pe copii, ca să-i deosebească pe unul de altul: Ion al doilea, Ion al treilea şi aşa mai departe…

— Iote, aşa avu neică chef să-i cheme pe cîrlani ca pe sultani, zicea Poponete.

— Ca pe sultani? Cum îi cheamă pe sultani? făcu nedumerită Glafira.

— Apăi, tu n-ai auzit? Mahomet al doilea, Mahomet al treilea şi tot aşa încolo…

— Ptiu! Bătu-te-ar Dumnezeu de nelegiuit. Te-ai dat în legea turcească, spurcăciune!

Şi Glafira îşi făcu o spuză de cruci.

III

— Măi, fîrtaţilor, spuse într-o zi Barbu Găvană oamenilor adunaţi la cîrciuma lui Chioru. Ştiţi că lui Poponete i-a intrat în cap că boierul trebuie să-şi scoată el întîi pălăria în faţa lui.

— Apăi, tată socrule, o să aştepte cam mult ziua aia, zise Ghiţă Cărare.

— Ba ar trebui să ne mai salute şi boierii, sări de colo Heruvim Tănase, că n-o cădea cerul pe ei. Noi destul am făcut scurtă la mînă.

Erau îndrituiţi ţăranii să vorbească astfel fiindcă amenzile curgeau potop pe spinarea lor. Pricina nu era numai obligaţia de-a saluta pe boier, mai erau şi altele: că nu-s carăle aliniate la treieriş, că nu-s boii potcoviţi, că cutare a sărit rîndul sau n-a venit la timp, cîte toate.

Poponete se strecura ca apa printre degete de noianul amenzilor care apăsau pe ţărani. Însă cînd era vorba să scoată căciula în faţa boierului, aici i se înfunda.

Spre toamnă, moşierul veni, ca de obicei, în inspecţie pe cîmp, însoţit de logofătul Macarie. Amîndoi erau călări.

— Cum merge cu munca, oameni buni? întrebă Dănescu.

Ţăranii îşi scoaseră căciulile din cap şi rămaseră cu ele în mînă.

— Bine, măria-ta, slavă Domnului…

Boierul le mai puse cîteva întrebări, apoi plecă mai departe pe ogorul unde lucra Poponete.

— Ei, Ioniţă, cum merge treaba?

Ţăranul opri boii şi, fără a scoate căciula, răspunse cu un gest vag care ar fi vrut să spună: Aşa şi aşa! Logofătul, mîniat foc, sări de pe cal şi, apropiindu-se de el, îl zgîlţîi:

— Bine mă, vită încălţată, tot nu te învăţaşi să scoţi căciula dinaintea măriei-sale?

Ţăranul n-apucă să spuie ceva, că Macarie îi trase o palmă de-i sări căciula cît colo, pe jos.

— Nu-i bine… mîrîi ţăranul, săgetînd cu privirile pe logofăt.

— Mai căşti şi gura? îl înfruntă Macarie pornit şi-i mai arse cîteva scatoalce îndesate.

Dar boierul îi făcu semn să nu-l mai bată, după care amîndoi, dînd bici cailor, porniră mai departe.

A doua zi administratorul Ionaşcu, zărind pe ţăran, îi strigă în derîdere:

— Bună ziua căciulă că stăpînul n-are gură. Apoi se apropie de el şi-l dojeni: Bine, mă omule, iar o făcuşi fiartă.

— De ce, dom'le administrator? Ce făcui? se miră candid Poponete.

— Pe dracu ghem! Iar te-a amendat boieru cu cinci lei. De ce nu scoţi, nărodule, căciula în faţa lui?

— Asta nu e drept. Logofătul mi-a ars cinci palme pentru treaba aia. Acum ori bătaie, ori amendă, amîndouă deodată nu se poate.

Administratorul Ionaşcu, ca avocat ce era, îşi aminti de principiul „non bis in idem" şi se miră în sinea lui de logica ţăranului.

— De, nu ştiu, caută şi vorbeşte cu boierul. Da tot mai bine-i să-i porţi respectul...

Ioniţă Poponete încercă de cîteva ori să stea de vorbă cu moşierul, dar nu izbuti. Administratorul Ionaşcu în schimb îi spuse că boierul nu vrea să-i şteargă amenda, ca să-i fie învăţătură de minte. Ţăranul nu se lăsă. Alergă la părintele Gherase, apoi la Vîlsan, dirigintele oficiului şi în sfîrşit la învăţătorul Preda şi tuturor le destăinui păsul. Aceştia stăruiră pe lîngă Dănescu să-i taie amenda, dar fără nici un rezultat.

Lui Poponete însă nu-i intra în cap: cum să plătească ei şi amendă şi totodată să mănînce bătaie pentru una şi aceeaşi pricină? Nu se poate şi nu se poate! Îndîrjit, plecă la Caracal. Un precupeţ din Şipotele, Niţă Lupan, cam rubedenie cu el, îi sări în ajutor:

— Vino cu mine, nea Ioniţă, o cunosc pe cucoana lui dom'prefect Gheţu, că eu îi duc zarzavat pentru casă şi atîta lucru o face dumneaei pentru mine.

Într-adevăr femeia îl pofti pe Poponete în casă şi acesta, căzînd în genunchi, povesti prefectului durerea care îl seca la inimă.

— Cum se poate, mă, cine i-a dat voie lui Dănescu al vostru să amendeze pe oameni? Ce e el? Autoritate?

— O fi şi otoritate, să trăiţi, dom' prefect, că el e de toate, o ţinea ţăranul, da nu e drept să-i plătesc şi amendă şi să mă şi bată logofătul.

— Uite ce e: să-mi faci o petiţie şi să mi-o dai.

— Vă fac, să trăiţi, încuviinţă adînc Poponete. Vă fac şi v-o dau va să zică dumneavoastră în mînă.

Un cunoscut al precupeţului izbuti să aşeze pe hîrtie păsul ţăranului, după care Poponete aşteptă şapte ceasuri încheiate în faţa porţii, pînă cînd „părintele judeţului" se întoarse acasă, pe la miezul nopţii.

Prefectul liberal Gheţu, care de mult timp purta sîmbetele lui Dănescu din pricină că-i suflase de sub nas pe fata Sudiţilor, găsi că a sosit momentul să-i plătească o mică poliţă. A doua zi trimise pe

subprefectul Udrea la Şipotele să facă o anchetă la faţa locului asupra amenzilor încasate de la ţărani, avînd ordin să le restituie îndată.

Subprefectul nu găsi pe moşier acasă. Plecase la Paris cu cucoana Smaranda pentru o lună de zile, cum făcea în fiecare an. Aşa că stătu de vorbă cu Scarlat Ionaşcu. Fără a-i destăinui pricina care îl mînase la Şipotele, Udrea ceru administratorului să scoată din registru amenzile încasate de la ţărani pe ultimii cinci ani. Şi cînd puse mîna pe lista întocmită şi semnată de Ionaşcu, tranc! îi băgă sub nas ordinul prefectului de a restitui oamenilor banii încasaţi pe nedrept. Un exemplar se afişă la primărie, iar vătăşelul bătu darabana, vestind locuitorii de hotărîrea pe care o luase „părintele judeţului“.

Un vînt călduţ de bucurie se stîrni în sat o dată cu vestea.

— Iete-te drăcie cu pălărie! chiui Dumitru Spoială, aşa daravelă nu s-a mai pomenit prin partea locului, de cînd e lumea şi pămîntu…

— Ce făcu, ce drese, uite c-o nimeri Poponete al nostru, se minuna moş Barbu Găvană.

Cînd se întoarse Dănescu din străinătate se făcu foc şi pară. Toată supărarea o vărsă pe administrator, care scosese lista oamenilor. Ionaşcu obiectă că nu putea să refuze, că nu ştiuse pentru ce avea nevoie subprefectul de listă, credea mai degrabă că-i vorba să aplice un impozit şi că la urma urmei îi atrăsese de mai multe ori atenţia că amenzile pe care le percepe ţăranilor sînt ilegale şi că o dată şi o dată va păţi buclucul. După ce-i spuse toate astea, îl anunţă că nu poate să mai rămînă administrator, că s-a săturat de slugărit ca ostaşii „pe mîncare şi dormit“ şi că într-o săptămînă, cel mult două, va pleca la Bucureşti.

Dănescu, văzînd că întinsese prea mult coarda, o lăsă mai moale şi zilele următoare reuşi a îndupleca pe Ionaşcu să rămîie pe loc. Ceea ce îl scotea din fire nu erau atît banii pe care trebuia să-i plătească oamenilor, cît faptul că autoritatea sa faţă de ţărani ieşea ştirbită. Dar, lasă, liberalii n-or să şadă la putere o veşnicie. Intră ea „rotativa“ în funcţiune şi dacă îl înscăunau conservatorii pe Oroveanu prefect, apoi Gheţu avea să plătească toate oalele sparte. Pînă atunci Ioniţă Poponete, pus în fruntea listei, încasă vreo şase sute de lei, bani care picaseră parcă din cer. Mai avu noroc că perceptorul Turcu era bolnav în casă şi n-avu cum să-l calce. Aşa că topi toţi banii tîrguind de la oraş lucruri de-ale casei şi mai înainte de toate cumpără şase căciuli, una pentru el, iar celelalte pentru copii. Căciula veche o atîrnă de tavan, să şadă acolo, la loc de cinste.

IV

În toamnă, cu puţin înainte de culesul viilor, Poponete închise ochii. Nici el, nici muieri-sa Glafira, nici băieţii nu ştiau ce avusese. Omul nu-şi controlase vreodată tensiunea, căci n-auzise niciodată de aşa ceva. Întorcîndu-se de la muncă, se simţi rău. Femeia trimise pe unul din băieţi după baba Ghimpoaia. Bătrîna stinse în apă un tăciune aprins, îl descîntă şi-i dădu să bea, dar bolnavului îi era tot mai rău pînă cînd nu mai suflă de loc.

În ziua aceea răcoroasă de toamnă, patru şipoteni vînjoşi, în frunte cu Petre Dănilă, purtau pe umeri năsălia pe care stătea încremenit Ioniţă Poponete.

Cînd alaiul trecu prin faţa primăriei, ţăranii văzură miraţi ieşind din primărie o seamă de boieri, printre care deslușiră pe moşierii Dănescu şi Mîrşanu, şi pe subprefectul şi primarul Caracalului. Ce-o fi fost, vreo inspecţie, vizită — habar n-aveau.

Şi cînd oamenii cu năsălia ajunseră în dreptul lor, boierii scoaseră smeriţi pălăriile de pe cap şi rămaseră cu ele în mînă pînă după trecerea mortului.

Moş Barbu Găvană tresări ca ars. Parcă nu-i venea a crede ochilor. Fulgerător îi veni în minte dorinţa răposatului, născută din ură, de-a fi şi el măcar o dată salutat de boieri. Trase cu coada ochiului la chipul îngheţat din raclă. Şi din nou tresări mai zguduit ca întîia dată: i se păru că mortul surîdea tainic, numai pentru inima lui, surîdea scăldat de-o nemărginită satisfacţie că soarta l-a răzbunat în cel din urmă ceas al rămînerii sale pe pămînt, că boierii se descoperiseră în faţa lui, că în sfîrşit venise „ziua aia“… „Al naibii, Ioniţă, gîndi moşneagul, tot prinse mişcarea!“

Petre Dănilă, unul din cei patru care duceau năsălia pe umeri, trăgînd cu coada ochiului la boierii înşiraţi cu pălăriile în mînă, dădu glas unui of din rărunchi şi şopti lui Bîrligatu:

— Măi, Căline, tată, om apuca noi vremea cînd boierii o să scoată căciula dinaintea noastră, chiar dacă sîntem vii, nu numai morţi?…

…Nici un creştin, trecut în lumea celor drepţi nu pogorî în groapă, de cînd era cimitirul din Şipotele, mai fericit ca Ioniţă Poponete.

ÎNVĂŢĂTORUL PREDA

Sorin Preda văzuse lumina zilei în Cetatea Banilor. Tatăl său, zeţar de meserie, era angajat la tipografia unui frate mai mare. Acesta scria broşuri populare cu isprăvile haiducilor şi după ce le tipărea, colinda prin bîlciuri să le vîndă.

Băiatul zeţarului, Sorin, avînd tragere de inimă la învăţătură, reuşi primul la examenul de intrare în şcoala normală. Nu căpătă însă bursă decît cu mare greutate. În vacanţe, în loc să hoinărească pe străzi, dădea bătrînului o mînă de ajutor, fie culegînd litere, fie învîrtind la roata maşinii plane, singura pe care o avea tipografia.

Astfel începu, încet-încet, să deschidă ochii asupra lumii şi să-şi tipărească propria fire.

Într-una din aceste vacanţe se întîmplă ceva uluitor pentru el. Începuseră alegerile parlamentare şi unchiul său, proprietarul tipografiei, căpătă o comandă urgentă de afişe electorale. Sorin dimpreună cu tată-său lucrară pe brînci trei zile şi trei nopţi ca s-o dea gata la timp. Alegerile erau zile de aur pentru tipografi. A doua zi după predarea afişelor se opri în faţa atelierului o trăsură luxoasă din care coborî şeful liberalilor din judeţ, moşierul Costică Păltineanu.

— Tu ai tipărit porcăriile astea? întrebă politicianul pe tipograf, arătîndu-i un afiş pe care îl ţinea în mînă.

— Da, să trăiţi, coane Costică, Ce s-a întîmplat?

— Uite ce s-a întîmplat, răspunse moşierul şi jart! jart! îi cîrpi bătrînului două palme răsunătoare pe obraji, după care îi aruncă în cap afişul făcut mototol şi plecă furios, înjurînd birjăreşte. În loc de *Păltineanu* fusese imprimat *Plătineanu*, însă nu din vina tipografului ci chiar a moşierului care nu observase greşeala la corectură.

Tînărul normalist rămase locului împietrit, fără să poată îngăima un cuvînt. Cînd văzu ochii bătrînului şiroind de lacrimi, se repezi şi-l îmbrăţişă:

— Nu plînge, tată, nu plînge! ţipă băiatul şi, acoperind pe bătrîn de sărutări, îşi amestecă lacrimile cu ale lui.

Întîmplarea asta pe care n-avea s-o uite niciodată îi umplu sufletul de revoltă împotriva moşierimii cîrmuitoare. În adîncul fiinţei rămase cu o ură vie, năbuşită, care mocnea ca tăciunele sub cenuşă. Ori de cîte ori întîlnea un boier, chit că nu era Păltineanu, tresărea ca fript:

— Ăsta l-a bătut pe tata!...

Ajunsese să-şi dea seama prea devreme de nedreptăţile sociale şi suferea cînd îşi arătau colţii, chiar dacă nu-l muşcau pe el. Ele îi călire firea de luptător care nu întîrzie să se arate.

O dată, înainte de vacanţa Paştelui, li se dete băieţilor la masă numai fasole, timp de o săptămînă. Normaliştii murmurau, dar atîta tot. Preda nu mai putu să rabde. Se sui pe un scaun şi cuvîntă colegilor:

— Dacă ne-aduce şi azi tot fasole, nimeni nu se atinge de ea. Ne ridicăm de la masă şi plecăm nemîncaţi. Facem aşa sau nu facem?

Elevii se legară să rabde de foame, fiindcă una ca asta nu mai era de înghiţit. Cînd fură aduse străchinile cu ciorba aburindă, toţi vărsară fasolea pe jos, pe ciment.

Tărăboi mare. Subdirectorul veni c-o falcă-n cer şi una-n pămînt, admonestă pe nemulţumiţi, dar nu luă nici o măsură disciplinară. De două zile şcoala rămăsese fără director şi se aştepta numirea unuia nou.

— Fraţilor, dacă ne ţinem tari, reuşim pînă la urmă, încuraja Preda pe colegii săi. Să nu ne dăm bătuţi în ruptul capului!

Cu toate astea, la cină, cîţiva elevi, răzbiţi de foame, capitulară, iar a doua zi le urmară exemplul şi ceilalţi. Numai Preda nu se atinse de mîncare nici în ziua aceea, nici în celelalte patru. Palid şi sleit de vlagă, căzu la pat. La infirmerie refuză îndîrjit de asemenea orice hrană. Voia să moară!

Cînd noului director, Sachelarie Munteanu, vestit dascăl de română, i se raportă cazul elevului aflat în a cincea zi de grevă a foamei, se duse întins la infirmerie să stea de vorbă cu el.

— Domnule director, spuse răspicat băiatul, nu pot suferi abuzul şi nedreptatea... Nu pot... Ce vreţi dacă nu pot?

Sachelarie Munteanu, emoţionat de dîrzenia elevului care arăta o fermitate de caracter rar întîlnită, îi strînse mîna şi de-atunci deveniră prieteni.

La examenul de absolvire, Preda ieşi tot întîiul. Directorul Sachelarie, de care se lipi cu dragostea şi entuziasmul adolescenţei, îi hotărî drumul pe care avea să meargă.

— Tu, Preda, ai stofă de apostol! Menirea ta e să luminezi satele, să le despresori de bezna în care stau cufundate, să ajungi ceea ce se cheamă un „glas“ al ţărănimii.

Aceste cuvinte, pe care le auzi din gura profesorului Munteanu, în ziua cînd îşi luă diploma, rămaseră pentru el un stindard pe care încă nu-l scăpase din mînă.

Înainte de-a intra în învăţămînt îşi făcu stagiul militar un an încheiat. În timpul manevrelor de toamnă, arătînd deosebite aptitudini, comandantul îi bătu capul să devie ofiţer activ, dar Preda nu vru să audă de aşa ceva. Nu-i vorbă, n-ajunse nici sublocotenent de rezervă. Suferind un accident — îl trîntise un cal nărăvaş — rămase de pe urma operaţiei cu un picior mai scurt şi fu reformat.

Întors la viaţa civilă, ar fi putut să-şi aleagă un post la oraş, chiar în Craiova, deoarece era cap de promoţie. Spre stupefacţia revizorului şcolar el ceru să fie trimis în comuna Ruşeţu, apoi la Tătărani şi, în sfîrşit, prin 1895, se transferă în comuna Şipotele.

Casa în care se adăpostea şcoala era dărăpănată, o bună parte din acoperiş fusese zburat de furtună şi cîrpit apoi de mîntuială. Cercevelele ferestrelor abia se mai ţineau, iar tavanul putred din cauza ploilor ameninţa să se prăbuşească.

Tînărul învăţător se puse pe treabă. Fără a cere ajutorul cuiva, repară singur şcoala. Făcu rost de cîteva foi de tablă şi căţărîndu-se pe acoperiş, cu tot beteşugul, drese stricăciunea. După aceea oamenii îl văzură lucrînd cu o rindea pînă noaptea tîrziu, ca să ia apoi seama că cercevelele şcoalei fuseseră înlocuite şi se închideau bine, iar vîntul nu-şi mai făcea mendrele prin clasă ca pe moşia lui.

— E inimos dascălul cel nou, spunea oamenilor Pantelimon Gavrilă, nu-l rabdă inima să şadă între ruine, ca fostul învăţător.

— Şi e îndemînatic: se pricepe la toate ca Prăsilă al nostru, îi ţineau hangul Marin Viţu, Dumitru Spoială şi alţi ţărani.

Încetul cu încetul şipotenii îl îndrăgiră, şi azi unul, mîine altul, prinseră a-i da cîte o mînă de ajutor, mai ales cei care aveau copii la şcoală.

O dată ce învăţătorul puse piciorul în prag, vru să facă un pas mare: să construiască un local nou. Cu toate că ura pe moşier ca pe unul din tagma celui care lovise pe tată-său, n-avu încotro: trebuia să se facă frate cu dracul pînă trecea puntea. Dacă Dănescu dădea lemnăria şi cărămida, treaba era pe jumătate împlinită.

— Această şcoală n-o faceţi pentru mine, eu sînt călător pe aceste meleaguri, o construiţi pentru oameni.

— Si-ar fi bine să-ţi poarte numele, măria-ta, adăugă primarul Oancea.

Ochii orgoliosului moşier sclipiră straniu: o instituţie de stat care îi va purta numele! Ademenit de nemurire, se hotărî să dea lemnăria şi cărămida, ba chiar stărui pe lîngă prefectul judeţului să prevadă în buget o sumă însemnată pentru construcţie. Şipotenii se învoiră să dea gratis mîna de lucru şi într-un an răsări ca din pămînt un mîndru local de şcoală, văruit în alb, ca o mireasă, cu clasele spaţioase şi luminate, cu bănci vopsite proaspăt şi sobe înalte de teracotă.

În timpul lucrului veniră liberalii la putere. Gheţu, noul prefect, care avea cunoscuta răfuială cu Dănescu, hotărî să se puie în fruntea clădirii denumirea „Şcoala Primară Mixtă, Regele Carol I“. Lovise cu străşnicie.

— Să poftească vreodată scîrba de Dănescu să dea jos numele regelui ca să-l schimbe cu al său, spunea Gheţu satisfăcut că-i mai plătise o poliţă.

Moşierul, supărat foc, încercă să-şi tragă materialele înapoi, făcînd gălăgie că fusese tras pe sfoară, dar nu izbuti nimic. Furia lui oarbă se

năpusti asupra învăţătorului. Pe de altă parte, prefectul — bănuind o cîrdăşie între rivalul său şi Preda — stărui ca învăţătorul să fie transferat în altă comună, dar revizorul şcolar tărăgăni într-adins lucrurile şi acesta rămase pe loc.

Dănescu, văzînd că şi învăţătorul era prigonit de acelaşi duşman, întoarse macazul şi-i arătă mai multă bunăvoinţă decît înainte. Oancea, primarul Şipotelor, nu se lăsă nici el mai prejos: îi ceru o fotografie ca s-o aşeze, la loc de cinste, în „salonul“ casei lui.

După doi ani Sorin Preda, cu chiu cu vai, reuşi să mai înfiinţeze un post de suplinitor şi ceru revizorului să-i trimită un băiat bun cu care să se ajute. Şi se pomeni cu Simina Lepădatu, o fată care abia părăsise băncile şcolii, fără a împlini nouăsprezece ani. Făptura ei puţină, ca de şcolăriţă, răspîndea o mireasmă de floare crescută în seră.

Povestea tinerei învăţătoare încăpea într-o frază: fruct al unei iubiri neîngăduite, fusese părăsită de mama ei în tinda unei biserici din capitală şi pînă la vîrsta de şapte ani crescuse la leagăn; după aceea o dăduseră la Azilul Elena Doamna şi acolo, copila, singură pe lume, învăţase carte cu rîvnă şi isprăvise şcoala normală; acum cobora în mijlocul oamenilor, ispitind cu frăgezimea ei toţi ochii şi neavînd altă armă decît mintea încă necoaptă.

Firește, cel dintîi fermecat de graţiile Siminei fu învăţătorul, care se îndrăgosti de colega lui. E drept că nici ea nu rămase rece faţă de atîtea dovezi de iubire. Niciodată nu s-ar fi gîndit să se mărite cu un bărbat şchiop şi cu faţa ciupită de vărsat. Dar încetul cu încetul se obişnui cu aceste beteşuguri, căci, avîndu-le zilnic în ochi, ajunsese să nu le mai vadă. Se căsătoriră în 1899.

Într-una din zile, Preda primi vestea că tatăl său, tipograful, care era greu bolnav, îşi dăduse obştescul sfîrşit. Unchiul murise mai de mult. La cîtva timp după aceea, şipotenii se pomeniră cu învăţătorul intrînd în comună cocoţat într-un car plin cu maşinării.

Sorin Preda adusese la Şipotele tipografia rămasă moştenire. N-avea decît un tighel, o plană nr. 6, trei regale şi o maşină de tăiat. Toate încăpură într-o cămăruţă din localul şcolii.

Cîtă nevoie simţea de o tipografie! O să-şi imprime mai întîi piesele de teatru pe care le scrisese, apoi va scoate o revistă pentru săteni.

Se puse pe treabă. Băieţii mai mari îi dădeau ajutor, unii culegînd litere la vingalac, alţii învîrtind la roata planei. Chiar fetelor le plăcea să fălţuiască coaiele proaspăt tipărite, pe care încă nu se zvîntase cerneala.

Cel mai iscusit se dovedi Mihai Gavrilă; culegea aproape trei-patru sute de litere pe oră. Ştefania, fiica părintelui Gherase, care avea talent

la pictură, făcea desenele în tuş, iar Simina le trimitea la o zincografie din Bucureşti ca să execute clişeele.

Şi aşa, o dată cu primăvara acelui an, apăru cel dintîi număr al revistei *Vorbe Bune*...

PIELEA LA SARAMURĂ

Cîteva luni de zile şipotenii fură deznodaţi în bătaie de şeful de post Ion Becheru ca să mărturisească cine a devastat şi a pus foc automobilului boierilor. Oamenii însă n-aveau ce mărturisi, chiar dacă i-ar fi tăiat jandarmii în bucăţi. Nu-şi dădeau seama cine fuseseră făptaşii, ştiau că toţi, ca la o poruncă, făcuseră pîzdării „magaoaia“ cea plină de duhuri necurate şi atunci cum putea să cadă vina pe Oprea Măruntu sau pe Dumitru Spoială, sau chiar pe moş Barbu Găvană? Careva mai slab de înger declarase şefului de post că Pantelimon Gavrilă ar fi pus foc „magaoaiei“. Dar se dovedi cu martori că în duminica aceea omul fusese la Hurezani cu căruţa. Tot aşa se întîmplă şi cu alţi bănuiţi.

Hărţuit pe de o parte de boieri, îndeosebi de principesă, plictisit pe de alta că tărăşenia nu se mai isprăvea, şeful de post Becheru întocmi acte de mîntuială şi le înaintă la judecătorie. Dar judecătorul Ghişcu, care nu voia să-şi puie satul în cap, mai ales că nu era o pricină dreaptă, înapoie dosarul pe motiv că nu se dovediseră făptaşii şi ca atare trebuiau continuate cercetările.

Principesa, văzînd că şeful de post tărăgănează lucrurile, interveni drastic pe lîngă Stamatiu, comandantul legiunii de jandarmi de la Caracal, să-l înlocuiască de îndată cu altul mai energic şi mai priceput.

Noul şef de post, Chiţu, mult mai tînăr decît Becheru, de cum îşi luă postul în primire, porni cercetările de la cap. Bătăile şi schingiuirile începură din nou. Cînd, deodată, se întîmplă un fapt neobişnuit care umplu lumea de mirare. Zamfir, băiatul primarului Oancea, se înfăţişă lui Chiţu.

— Uite ce e. Venii să-ţi spui că eu i-am făcut magaoaiei de petrecanie, cu mîna mea.

Chiţu se uită lung la el, ca la o dihanie.

— Ce mă, ai nebunit?

— N-am nebunit de loc. Eu am ciopîrţit-o cu tîrnăcopul şi i-am pus foc, nimeni altu.

— Şi tat-tu, primaru, ştie de isprava asta?

— Nu ştie, da o să afle.

Şeful de secţie ridică din umeri, apoi, după ce se gîndi o clipă, zise:

— Treci colea şi dă o declaraţie.

Zamfir luă condeiul în mînă şi după dictarea lui Chiţu umplu o foaie cu slova lui neîndemînatică. Pe măsură ce scria, se simţea mai uşurat şi mai senin că pusese capăt acestei prigoane. Oamenii din sat ajunseseră să fie trataţi mai rău decît vitele. Nu văzuse niciodată pe cineva să bată o vită cu atîta cruzime, cum băteau jandarmii pe ţărani. Şi pentru ce toate astea? Fusese doar de faţă la sfărîmarea „magaoaiei“: nu putea să fie învinuit cutare om sau cutare femeie, nu era drept, ci întreg satul, fiindcă toţi şipotenii luaseră parte la faptă, fiecare contribuind cu cîte o părticică.

— Iote ce ieşi din mucea primarului, se miră moş Barbu Găvană. Nu dădeai doi bani pe el, că părea nătîng, şi acum ce-i veni să facă pe Mihai Viteazu?

— Brava lui că luă magaoaia în cîrcă, exclamară cîţiva şipoteni cu mare admiraţie.

Primarul Matei Oancea alergă c-o falcă-n cer şi una-n pămînt la moşierul Dănescu, văicărindu-se deznădăjduit:

—Măria-ta, s-a scrîntit băiatu, nu ştiu ce l-a apucat. Scapă-mă de pacostea asta, că totdeauna am fost omul dumitale.

Alexandru Dănescu interveni pe lîngă noră-sa, principesa Neaga, proprietara maşinii, dar aceasta ţinea morţiş ca vinovatul s-o despăgubească nici mai mult nici mai puţin decît cu 90.000 lei, costul automobilului. Cînd află Oancea de suma pe care o pretindea boieriţa, mai-mai să-i vie leşin.

— Ce face? Nouăzeci de mii de lei? Păi asta e avere de paşă, nu glumă. Dacă aş vinde tot ce am agonisit, ăle treizeci de pogoane, via pusă pe rod, locurile de casă, livada şi chiar pe mine şi nevasta, tot n-aş aduna atîta bănet. Mai mult de două mii, bani peşin, n-am de unde să-i dau. Dacă nu vrea, să fie dumneaei sănătoasă, că de la mine nu mai pupă un creiţar. Să facă becisnicul puşcărie, pînă i-o putrezi oasele, dacă aşa i-a fost mintea.

Urmă procesul. Cum între timp principesa vînduse via de la Găvana şi plecase din nou cu Haralamb în Franţa, judecătorul Ghişcu achită pe inculpat din lipsă de probe.

Aureola lui Zamfir însă rămase. Chiar tată-său, care fusese atît de pornit împotriva flăcăului, văzînd cît crescuse el în ochii şipotenilor pentru îndrăzneaţa faptă, recunoscu în cele din urmă, biruit:

— De, o fi ştiut ceva, că nu şi-a pus degeaba pielea la saramură.

CORB LA CORB

Ioniță Poponete murise, dar isprava lui dobîndind multe vieți trăia pitulată în inimile oamenilor unde-și făcuse cuib.

O dată, pe-nserat, cînd șipotenii se întorceau de la arie, Prăsilă spuse așa, într-o doară:

— Mă, fîrtaților, de ce ne plăti Trîndavu amenzile numai pe cinci ani? Cu anii dinainte ce-i facem? O lăsăm moartă?

— Așa e, ziseră ceilalți din grup. Să ne plătească din urmă tot ce ne-a luat cu japca.

Acest gînd prinse a frămînta pe țărani. Cum de nu le trecuse prin cap una ca asta pe cînd trăia Poponete? Nu-i vorbă, nici acum nu-i tîrziu. Tot Ghețu e prefect și cum nu îl are pe Trîndavu la stomac, trebuie să se pripească a bate fierul cît e cald.

Cîteva seri se sfătuiră la Pantelimon acasă, în mare taină, să nu se ducă vorba pe unde nu trebuie.

— Mă, fraților, le grăi Pantelimon, ne ținem de mărunțișuri, pișcăm taurul în loc să-l luăm de coarne. Ce ne țin nouă de cald cîțiva gologănași, acolo, care o să ni-i dea îndărăt? Noi trebuie să silim pe boier a ne ușura învoielile, că astea ne scot sufletu și ne prăpădesc viața.

— Și asta și ailaltă, amîndouă, zise Dumitru Spoială.

— Nu vrem altceva decît să fim stăpîni pe viața și pe munca noastră, adăugă Marin Vițu.

Petre Dănilă pufni pe nas. Stăpîni pe viața și munca noastră? Ehe, n-ajung ei țăranii pînă aici orice ar face. Poate numai dacă s-o schimba rînduiala din temelie. Asta — altă socoteală...

— Dacă n-o vrea Trîndavu, să știți că eu îl omor, sări înfierbîntat Dumitru Răzmeriță după cum îi era felul.

— Fugi d-aci, Dumitre... și pe urmă ce faci?

— P... mă-si. Decît așa viață, mai bine cu labele pe piept. Voi nu-nțelegeți că nu mai pot trăi? Nu mai pot și gata... S-a terminat: nu mai pot.

— Parcă noi putem?

— Tocmai d-aia... Să s-aleagă într-un fel: ori albă, ori neagră...

— Și dacă-l omori, ce s-alege? S-alege prafu și pulberea și de tine și de noi. Vezi-ți, omule, de treabă...

Se înțeleseră să plece la Caracal doi dintre ei și anume: Petre Dănilă și Dumitru Spoială. Spoială îl cunoștea pe Niță Lupan precupețul care avea trecere pe lîngă cocoana domnului prefect. Amîndoi țăranii fură primiți de Ghețu pe la ora nouă dimineața. De cum îi văzu intrînd pe ușă strigă la ei, dojenitor, luîndu-le piuitul:

— Fir-ar a dracului de treabă, mă luarăţi cu noaptea-n cap. Nici să doarmă nu lăsaţi omu…

— Să ne iertaţi, măria-ta, nu ştiurăm că…

Ţăranii schimbară între ei priviri mirate. Soarele era de un sfîrtai pe cer şi dumnealui zice că-l scularăm cu noaptea-n cap. Aolică, mult mai dorm boierii ăştia. Cum de n-or face băşici la ochi?

— Ei, ia spuneţi repede ce păs vă aduce la mine? îi întrebă mai marele judeţului îngropîndu-se într-un fotoliu şi aprinzîndu-şi o ţigară.

Petre Dănilă dezlegă limba, fiindcă avea mai mult meşteşug la vorbire. Începu întîi cu chestia amenzilor, adevărată pacoste pe capul oamenilor. Din te miri ce boierul îi frigea, luîndu-le pîinea de la gură.

— Tot cu Dănescu mi-aţi venit? Parcă mi-aduc aminte că s-a aranjat povestea asta. Am trimis pe Udrea, ajutorul meu. Ori n-a făcut nimic, păcătosul?

— Ba ne-a dat atuncea banii îndărăt pe cinci ani…

— V-a dat, va să zică? Dacă v-a dat, ce mai vreţi?

— Apăi cu anii dinainte ce facem? Să ne dea şi pe anii dinainte, aşa-i drept…

Prefectul le spuse să-şi mute gîndul de la banii aceia, căci după lege, sînt prescrişi.

— Noi îi luăm şi aşa „proscrişi“ numai să ni-i dea, că-s luaţi cu anasîna, zise Spoială. Face-vă-ţ pomană, văzurăm ca aveţi inimă bună.

— Măi, oamenilor, înţelegeţi că nu se poate. Nu dă voie legea şi n-am cum s-o calc. Altă plîngere n-aveţi?

— Ba avem şi alta mai grea, d-aia o lăsarăm într-adins la urmă.

— Să aud despre ce este vorba?

— Apăi, despre învoieli, continuă Dănilă. Ţăranu nostru trebuie să lucreze la trei pogoane, unu şi jumătate pe seama moşiei, cu toate muncile; apoi pristosul, adică un pogon pe deasupra cu două rînduri de arături, semănat, secerat, treierat şi cărat. Başca patru zile cu caru, patru cu braţele şi alte două zile transport; başca trei pui de găină şi un purcel, osebit că din cele dintîi trei pogoane i se ia un pogon dijmă, plus cîte două duble boabe din cele două pogoane rămase.

— Staţi să notez, că m-am zăpăcit, zise prefectul şi luă un creion şi hîrtie. Ia mai zi-le o dată.

Petre Dănilă repetă cu exactitate angaralele învoielilor. „Părintele judeţului“ făcu la repezeală cîteva socoteli pe hîrtie după care grăi:

— Asta face mai mult decît una şi una, după cum se lucrează la mine pe moşie şi la alţi boieri.

— Face, măria-ta, aşa zicem şi noi.

— Păi de ce v-aţi legat să munciţi în condiţiile astea?

— Parcă e după noi?! Dumnealui ţine în mînă pîinea şi cuţitul. D-aia ne-a făcut învoieli într-adins încîlcite, ca să ne zăpăcească şi să tragă folosu.

Gheţu se gîndi cîteva clipe. Era o chestiune gravă. Oricît nu-l înghiţea pe Dănescu, era totuşi primejdios să ridice pe ţărani împotriva asupritorului lor: i-ar fi sărit în cap ceilalţi moşieri din judeţ. Se mai putea întîmpla ca ţăranii de pe alte moşii sau chiar de pe moşia lui, urmînd exemplul celor din Şipotele, să ridice şi ei pretenţii. Ce să se lege la cap dacă nu-l doare? Dă-l dracului pe Dănescu!…

— Uitaţi ce e, oameni buni, m-am gîndit şi socotit. Văd că nu e nimic de făcut. Aţi iscălit învoielile, primăria le-a întărit, n-am cum… să le stric… Nu mă lasă legea…

— Dar dreptatea? întrebară din ochi ţăranii.

Parcă ar fi aruncat undiţa în codru şi-ar fi slobozit puşca în baltă. Prefectul ocoli răspunsul şi le făcu vînt sfătuindu-i cu vorbă mieroasă că tot mai cuminte e să se înţeleagă cu boierul. El, ca autoritate, are să intervie, pe cale amiabilă, pe lîngă Dănescu să le mai „amelioreze“ învoielile, într-adevăr, destul de încîlcite.

Cînd se văzu în stradă, Petru Dănilă surîse amar şi clătinînd din cap murmură mai mult pentru sine:

— Corb la corb nu-şi scoate ochii!

Dumitru Spoială nu zise nici cîrc. Era verde-galben de supărare.

CHINTĂ REGALĂ DE VALET

I

O dată pe săptămînă, sîmbăta, se adunau la Dănescu arendaşii vecini Nicola Papadopol, Gheorghiţă Calametescu şi moşierul Mîrşanu. Tuspatru jucau poker în odaia de lîngă gura podului, special amenajată în acest scop. De regulă jocul se spărgea a doua zi dimineaţa, însă cîteodată ţinea şi duminică pînă seara tîrziu. În timpul prînzului sau cinei jucătorii nu se ridicau de la masa verde, căci n-aveau răbdare să mănînce tihnit ca oamenii. Ioana le aducea sandvişuri şi le înghesuia pe la colţurile mesei, amestecînd feliile de pîine cu aşii, valeţii şi damele.

Cel mai vesel dintre ei era Gheorghiţă Calametescu, care tot timpul jocului fredona unul şi acelaşi cîntec:

Negustor, negustoraş,
Hai la tîrg la Călăraşi…

— Mai isprăveşte, negustoraşule, cu tîmpenia asta, că ne scoţi din sărite, îl mustrau ceilalţi.

Calametescu însă nu putea să joace dacă nu cînta. Văzînd aşa, îl lăsau în pace.

O dată, într-o sîmbătă, pe la începutul verii, cei patru străjeri ai mesei verzi se hărţuiau între ei de cîteva ore, fără nici un rezultat. Grămezile de aur şi argint se îngroşau cînd la unul, cînd la altul, după toanele norocului. Cînd pendula din perete începu a măsura timpul pentru cealaltă zi, partenerii Dănescului se ridicară în picioare, ţinînd în mîini paharele rumene de vin:

— La mulţi ani, Alexandre!

— Sănătate şi noroc!

— Împlinirea tuturor dorinţelor!

Moşierul era emoţionat, se împlineau 53 de ani de cînd văzuse răsăritul soarelui.

Jocul reîncepu. Grecul împărţi cărţile. Dănescu prinse o pereche de aşi cu popi şi, vrînd să cîştige neapărat potul, ca să inaugureze cu bine ziua de naştere, relansă crezînd că Mîrşanu se va retrage. Dar acesta, prinzînd o chintă de popă, îi plăti şi cîştigă.

Dănescu se posomori. Al doilea pot îl cîştigă, ce-i drept, dar pe urmă nu-i mai intră o carte. Norocul se cramponase de „negustoraş“ şi nu se mai dezlipea de el. Gazda încercă să forţeze lucrurile, trăgînd o serie de cacialmale susţinute gras. Însă, Gheorghiţă, arendaşul, care avea o grămadă de bani dinainte, plătea cu orice carte şi cîştiga mereu.

Dănescu pierduse vreo 3.000 lei, dar nu-l necăjeau banii, ci faptul că tocmai de ziua lui de naştere îl părăsise norocul. Una ca asta nu i se mai întîmplase. Un tremur nervos îi contractă muşchii feţei, schimonosindu-i trăsăturile. Cumpătul, vestitul său cumpăt, începea să se ducă pe copcă.

II

Lumina albă a zorilor se adunase toată la fereşti şi privea nedumerită de-afară la cei patru bărbaţi care nu dormeau în paturile lor, ci, strînşi în jurul unei mese, pîndeau să se sfîşie parcă unul pe altul. Dănescu încă nu pierduse nădejdea că va cîştiga cu toată seceta care-l uscase pînă atunci. Norocul e schimbător, se-ntoarce ca roata pe toată obada.

Cînd pendula bătu patru lovituri sonore, arendaşul Papadopol tocmai împărţea cărţile. „Aha, trei aşi, îşi spuse Dănescu, clipind din ochi satisfăcut. De mult n-am mai prins aşa ceva“. Pe faţă îşi păstră mai departe posomoreala, ca nu cumva tovarăşii de joc să prindă de veste că i-a venit o carte bună. Mîrşanu deschise, Dănescu relansa de trei ori, grecul se retrase, iar „negustoraşul“, ca de obicei, ţinu relansul. Mîrşanu ceru o carte, ceilalţi cîte două.

Dănescu filă îndelung cărţile. În sfîrşit: prinsese încă un as! Făcuse aşadar carré de aşi. „Ah, Doamne, gîndi în sinea lui, dacă negustoraşul ar face şi el un carré… să vezi atunci ce mai tăvăleală!“

— Cip, rosti Mîrşanu, care pesemne izbutise să prindă o chintă sau un ful mic.

— Cer o sută, veni la rînd Dănescu.

Arendaşul se apucase să cînte ca de obicei, „*negustor-negustoraş*“. Auzind pe partener că cere o sută, replică surîzînd:

— Suta dumitale şi mie un leuşor pe deasupra.

Mîrşanu se retrase şi nu plăti.

— Leul dumitale şi mie o miişoară, răspunse Dănescu şi ochii-i sclipiră straniu.

Degajat şi nepăsător, fără a face vreun calcul al probabilităţii, „negustoraşul“ puse pe masă mia cerută de moşier:

— Mia dumitale şi mie un leuşor, adăugă el surîzînd mereu.

— Leuşorul dumitale şi mie zece mii, răbufni Dănescu.

Mîrşanu şi Papadopol tresăriră. Ce l-o fi apucat pe Alexandru de se dă aşa de urît la „negustoraş“? Arendaşul nu se sperie. Tot aşa, netulburat şi vesel, zise:

— Zece mii ai dumitale şi mie un leuşor…

Mîrşanu sări în sus:

— Măi, tu eşti lovit cu leuca? Plăteşte sec şi dă-l dracului de leuşor.

— Leul dumitale şi mie încă treizeci de mii, strigă moşierul fierbînd pa un vulcan.

— Eee, săriră cei doi care nu erau în joc, aţi întrecut măsura.

— Insist, treizeci de mii de care răspund în douăzeci şi patru de ore, adăugă grav Dănescu, scriind pe o bucată de hîrtie 30.000 şi iscălind-o cu numele lui.

— Treizeci de mii ai dumitale şi mie un leuşor, o ţinea morţiş „negustoraşul“, care aşternu o chitanţă asemănătoare cu a adversarului său.

— Leul dumitale şi mie cincizeci de mii, tună îndîrjit moşierul şi din nou puse pe hîrtie cifra şi semnătura.

— Jocul a deviat… ăsta nu mai e joc, e jupuială curată, decretă Mîrşanu supărat.

— Cincizeci de mii ai dumitale şi mie… spuse „negustoraşul“ gata să mai adauge leuşorul, dar se răzgîndi şi adăugă: Ce să-l mai pierd şi p-ăsta? Cred că trebuie să ai carré de aşi. Ţi-am plătit sec.

Spunînd acestea, iar se apucă să fredoneze cîntecul lui monoton şi obsedant:

Negustor, negustoraş,

Hai la tîrg la Călăraşi!

— Într-adevăr, am carré de aşi, anunţă cu emfază Dănescu.

— Regret, nu e bun. Chintă regală de valet…

Trăsnet! Cum chintă regală? De unde chintă? Moşierul holba ochii la cărţi şi nu-i venea să creadă.

— Ai cerut două cărţi…

— Parcă eu zic altfel? Am mers cu trei pici… la culoare… şi cînd colo a intrat o chintă regală…

—Măi, tu ai o oca de noroc şi nici un dram de minte, se minună Mîrşanu.

— Şi cu trei pici de-un fel ai ţinut relansul meu? continuă să se mire păgubaşul.

— Ba bine că nu… Cînd vrea Dumnezeu şi dracu vine cu colaci.

Dănescu, în culmea furiei, zvîrli cărţile pe jos şi le călcă în picioare, făcîndu-le zob.

— Alexandre, ce te-a apucat? se miră Mîrşanu. Pentru o sută de mii faci atîta tapaj? Suma asta e un fleac pentru tine. Şi pe urmă, s-avem pardon, tu singur eşti de vină.

— Gugumane, se răţoi tragic Dănescu la el, îmi faci mie morală? Ar trebui să-ţi cunoşti lungul nasului!

— Morală, nu… dar orişicît… o lăsă domol Mîrşanu scăzînd glasul.

Jocul mai continuă un timp, vlăguit, fără poftă, ca şi cum s-ar înfrupta cineva dintr-o mîncare rece, sleită, apoi se sparse.

III

Zilele următoare moşierul Dănescu căzu la învoială cu arendaşul Gheorghiţă Calametescu ca să-i dea moara sistematică în schimbul celor nouăzeci de mii de lei pierduţi la cărţi.

— Ce-am auzit, omule? îl întrebă moşierul Mîrşanu. E adevărat că ai ajuns morar… peste noapte?

— Dacă n-a avut de lucru conu Alexandru? răspunse arendaşul. A fost mai mult voia lui… Ce era să fac? Şi moara e bună. Parcă am băgat vreun ban în ea?

— Ascultă, negustoraşule, neapărat trebuie să zugrăveşti pe firmă o chintă regală de valet, că numai datorită ei ai devenit stăpînul morii. Aşa a făcut odinioară Oteteleşeanu: a pus să se sape un şapte de cupă pe frontispiciul castelului din Măgurele-Ilfov, cînd a cîştigat moşia la cărţi.

Cucoana Smaranda nu-i pomeni bărbatului nimic de isprava pe care o făcuse, ca şi cînd nu-i păsa de pierderea morii. Nici Dănescu nu suflă vreo vorbă şi întîmplarea se stinse departe de ei amîndoi. În schimb,

cînd vestea ajunse la urechile şipotenilor, aceştia se bucurară şi se cruciră totodată:

— Auzi, neică, ce n-ai mai auzit, zicea Călin Bîrligatu, Trîndavului nostru îi dă mîna să piardă într-o noapte la joc ceea ce nu putem agonisi noi în zece vieţi de om. Ptiu, bătu-l-ar Dumnezeu să-l bată!

— Lasă, mă, Căline tată, cerca vecinu-său Oprea Măruntu să-l domolească, poate o dată şi-o dată ne-o veni şi nouă apa la moară!...

ŞIRAGUL DE MĂRGELE

I

Într-o vineri, Mîrşanii, primind o telegramă alarmantă, plecară val-vîrtej la Craiova. Geta, surioara Mădălinei, care învăţa tot la călugăriţe, avusese o criză de apendicită şi trebuia să fie operată.

Andrei rămase la conac, pentru a nu lăsa casa pe mîna slugilor. De cînd se întorsese de la Bucureşti nu-i mai ieşea „Zeiţa“ din minte. Mereu îi sunau în urechi frînturi din frazele rostite de ea, mereu o vedea în închipuire, şerpuitoare ca o liană, copleşită de flori, împărţind de pe scenă bezele publicului care o aclama în delir. Nu întîlnise pînă atunci nici o femeie care să-l subjuge atît de tiranic ca această cîntăreaţă răsfăţată şi capricioasă ca o zi de primăvară. Cît timp zăbovise în Capitală — şi zăbovise mai bine de două luni — încercase pe toate căile să-i cîştige inima. Îi trimisese o grădină de flori, băşca daruri costisitoare, printre altele o capă de vulpi albastre. Degeaba! Nu reuşise decît să-i smulgă un surîs sau favoarea de a-i săruta pe rînd cîte un deget roz.

Nu ştia ce să mai facă, pe ce drum să apuce. O fi iubind pe deputatul Balotă? Nu-i venea a crede, fiindcă şi cu el se purta ca mîţa cu şoarecele. Iubea pe altcineva sau nu iubea pe nimeni? Oricum, femeia aceasta din cale afară de alintată ajunsese pentru el o enigmă fără dezlegare. Deznădăjduit, Andrei Mîrşanu bătu în retragere şi lăsînd-o în plata Domnului se întoarse la Vlădoaia cu diploma echivalată şi cu inima „zdrobită“.

II

A treia zi, duminică, Ilinca, ajutoarea babei Anica, se pregătea să plece la horă, unde o aştepta Gheorghiţă al ei. Logofătul Smarandache, care-i cam purta sîmbetele din cauză că-l repezise o dată cînd încercase s-o ciupească de sîn, o percheziţionă cînd fata dete să iasă pe poartă şi-i găsi un şirag de mărgele de-ale Mădălinei ascunse într-o legăturică.

— Ce e, fă, cu ăştea? D-aia te luară boierii în servici, ca să furi? Stai că vezi tu acuşa pe aghiuţă.

Ilinca, înspăimîntată nu atît de pedeapsă cît de ponosul ruşinii, începu să plîngă, dar logofătul nu era omul pe care să-i înmoaie lacrimile. O apucă brutal de mînă şi o tîrî în faţa lui Andrei Mîrşanu.

Acesta, supărat că logofătul îi stricase bunătate de somn în loc să aştepte pînă s-o trezi, îl întrebă răstit:

— Ce naiba a furat?

— Nişte mărgele, măria-ta, uite-le aici, şi Smarandache îi încredinţă „corpul delict".

Cînd văzu că era vorba de un fleac, fiul moşierului vru să-l facă pe logofăt cu ou şi cu oţet. Mărgelele cu pricina, pe care le cumpărase chiar el dintr-o gheretă de vechituri din Montmartre cu 80 de centime, nu meritau de loc zarva pe care voia s-o facă nerodul de logofăt. Mădălina nici nu se uitase la mărgele, socotindu-le prea ordinare.

Nici el nu-şi dădu seama ce-l opri să bruftuiască pe zeloasa slugă.

Totuşi îi făcu vînt, cu asprime în glas:

— Hai, du-te şi vezi-ţi de treabă!

Logofătul ieşi obidit. Andrei îşi aşternu, privirile pe vinovata care stătea ca pe ghimpi în pragul uşii, cu ochii plini de spaimă. N-o văzuse pîn-acum aşa de curăţel îmbrăcată în rochie de nansuc înflorită ca un măr.

— Va să zică tu eşti hoaţa, care fură... hai? se răsti la ea fără convingere. Ce să fac cu tine? Să te dau pe mîna jandarmilor?

Ilinca, auzind ce-o aşteaptă, izbucni din nou în plîns.

— Nu mă da, măria-ta, altă dată nu mai fac...

— Ba meriţi să stai doi ani la puşcărie, ca să te înveţi minte să mai furi.

— Măria-ta, iartă-mă! De cînd sînt n-am pus mîna pe lucru străin. Dar acuma nu ştiu cum se făcu. Îmi plăcură aşa de mult blestematele astea de mărgele, că-mi luă Dumnezeu minţile.

Tînărul o apucă de mînă. Mîna fetei era fierbinte ca jarul. Acest fapt îl surprinse pe Andrei. O privi scrutător cu coada ochiului, cum plîngea. Faţa îi era brăzdată de pîrîiaşe de lacrimi care se scurgeau încet pe valea obrajilor. „Ia te uită ce frumuşică e cînd plînge", constată el mintal. Şi fără să vrea, îi veni în minte Eleonora Duse pe care o văzuse la Paris în „Francesca da Rimini". Era atît de drăgălaşă cînd plîngea pe umărul lui Paolo Malatesta! Greu să găseşti o femeie care să rămîie frumoasă cînd plînge. Plînsul schimonoseşte, deformează trăsăturile, poceşte. Chiar „Zeiţa" se făcea urîtă cînd plîngea.

Şi acum, ce surpriză, să dea peste această comoară de drăgălăşenie întrupată într-o ţărancă. Nici altfel nu arăta rău. Era înaltă, mlădioasă,

cu ochi umbroşi. Cum de n-o remarcase pînă acum? Unde îi fuseseră ochii? Asemenea bucăţică...

— Uite ce, Ilinco, îmi calc pe inimă şi te iert dacă...

— Dacă?...

— Ei, înţelegi tu... spuse stăpînul, strîngînd-o la piept, dacă mă laşi să...

Ilinca, ghicindu-i gîndul, se trase brusc înapoi şi cătă cu spaimă în ochii lui.

— Dacă nu vrei, ştii ce te aşteaptă. Înfunzi puşcăria şi ajungi de rîsul satului. Gîndeşte-te bine şi alege.

— Nu pot! Nu pot, că-s fată... Nu s-a atins nimeni de mine... Nu! strigă ea cu revoltă înăbuşită.

— Ce strigi aşa? Şi dacă n-ăi mai fi fată, se prăpădeşte pămîntul?

Slujnica îl cîntări din ochi cu deznădejde mare. Apoi grăi cu glas rugător:

— Măria-ta, fie-ţi milă de tinereţele mele şi nu mă băga în pămînt. Taman sînt în vorbă cu un flăcău şi... dar nu cuteză să spună mai departe ce avea de gînd.

— Şi tu crezi, netoato, că te mai ia el de nevastă după ce ieşi din puşcărie? Cine e nerod să se însoare cu o hoaţă?

La auzul acestor cuvinte, Ilinca izbucni într-un plîns sfîşietor, din rărunchi. Lacrimi mai mari decît boabele mărgelelor furate i se scurgeau pe obrajii îmbujoraţi de ruşine şi deznădejde.

— Haide, isprăveşte cu bocitul şi nu da cu piciorul în noroc. Scapi de ocară şi logodnicul, dacă ţine la tine, te ia şi aşa. Parcă toate miresele sînt fete mari. Ei, asta-i!

— Mai adastă puţin... poate altă dată m-oi împăca cu gîndu... Lasă, altă dată! Altă dată! rosti fata convingător avînd aerul că găsise într-adevăr o soluţie salvatoare.

Andrei Mîrşanu ghici instinctiv că împotrivirea ei se muiase şi era timpul să treacă la faptă. Cu o mişcare neaşteptată o înşfăcă în braţe şi o trînti în pat. Dar fata sări jos, cu sprinteneala unei pisici.

— Nu, acum!... Nu vreau! Nu pot!

Atunci fiul moşierului o lăsă în pace şi, deschizînd uşa, strigă pe logofăt.

— Smarandache! Smarandache! Ia-o şi du-o la secţie pe hoaţa asta.

Ilinca ţipă ca o nebună:

— Nu mă duce la secţie, boierule, că... vreau!

— Bine că ţi-a venit mintea la cap.

Logofătul fu din nou concediat, iar Andrei închise în urma lui uşa cu cheia. Luă prada în braţe, ca pe un obiect neînsufleţit, o aşeză pe pat şi-i desfăcu picioarele. Ilinca murmura într-una cu glas stins, fără vlagă:

— Nu! Nu! Nu!

Cînd bărbatul se ridică de pe ea, slujnica ţîşni din pat, buimacă şi cu mişcări stîngace îşi netezi rochia şi-şi potrivi cosiţele răvăşite. Apoi se îndreptă spre ieşire.

— Poţi să iei mărgelele, acum sînt ale tale. Uite şi un pol să-ţi cumperi o rochie, şi feciorul Mîrşanului puse o piesă de aur pe masă lîngă şirag.

Ilinca ridică scurt privirile spre el, apoi, fără a rosti un cuvînt, deschise uşa şi plecă.

„Tot are niţică mîndrie“, gîndi Andrei surprins de refuzul ei de a lua mărgelele dăruite şi banii.

Slujnica, după ce coborî scara, nimeri la bucătărie şi se aşeză pe laviţă gîfîind.

— Ce-ai fată, nu ţi-e bine? o descusu baba Anica, bucătăreasa, o bătrînică puţintică la făptură, gîrbovă şi uscată ca pastrama, dar încă ageră şi bună la treabă.

— Nu prea, Babanico, mă trec fierbinţeli.

— Ce-ţi veni? Te-o fi făcut boierul cel tînăr ca pe-o albie de porci…

Ilinca nu răspunse. Răsufla adînc, trăgînd aer mult în piept.

— Proasto, dacă-i spuneai babei, îţi făcea rost de mărgele. Domnişoara a vrut să mi le dea, dar ce să facă Babanica cu ele? N-a avut de lucru afurisitul de Smarandache, lovi-l-ar boala, parcă boierii o să-i aşeze cruce de piatră la groapă. Să-ţi puie băbuţa o prişniţă la cap?

— Lasă Babanico… îmi trece şi aşa…

— Da asta ce-o mai fi, maică? se miră bătrîna văzînd o pată proaspătă pe rochie.

Ilinca se uită şi ea surprinsă, apoi făcu feţe-feţe.

— Parcă e sînge, fato… ai? Auliu, nu te-o fi ruşinat conaşu Andrei? Că e şi ăsta un curvar şi jumătate, lovi-l-ar strechea să-l lovească!

— Nu, Babanico, nu mi-a făcut nimic…

Ilinca plecă zorită acasă. Baba se uită lung după ea, apoi oftă:

— Vai de zilişoarele ei, săraca!

ÎNVOIELILE NU SE MIŞCĂ

Delegaţia trimisă la prefectul judeţului se întoarse acasă cu mîna goală. Neizbînda lui Petre Dănilă şi Dumitru Spoială întărîtă pe şipoteni.

Ştiau ei bine că dreptatea se trage de partea celui mai tare, dar nici aşa să tunzi oaia cu piele cu tot.

— Fîrtaţilor, o greşirăm, ce mai, recunoscu Pantelimon. Făcurăm ca pitulicea care pornind împotriva uliului chemă pe vultur într-ajutor. Ca să ne căpătăm drepturile, nu trebuie să ne rezemăm decît pe puterea noastră. Eu atît vă spui: dacă sîntem uniţi îl rămînem pe boier.

Moş Barbu Găvană încuviinţă din cap o dată cu ceilalţi:

— Aşa-i... Pe locu unde scuipă un sat întreg se face baltă.

Oamenii hotărîră să meargă la curte pentru a arăta Dănesculuí că nu-i chip de trăit, că nu pot să se ajungă şi că răbdarea are şi ea margini.

Gavrilă întrebă pe învăţător să audă ce zice dînsul despre încercare. Preda îi spuse una şi bună:

— Pe lumea asta nimic nu se dobîndeşte fără luptă. Nicăieri nu pică de sus.

— Bine, dacă-i pe luptă, las-pe noi. Luptăm pînă n-om mai putea.

Zis şi făcut. O delegaţie alcătuită din Pantelimon Gavrilă, Marin Viţu, Petre Dănilă şi Ion Buzatu se înfăţişă moşierului. În birou se afla şi administratorul Ionaşcu.

— Ia spuneţi ce este? Ce s-a întîmplat? îi pofti Dănescu a-şi dezlega limbile după ce mai întîi cîntări din ochi pe fiecare, vrînd parcă să le citească gîndul pe faţă.

— Nu venirăm de voie, măria-ta, venirăm de nevoie, începu vorbirea Pantelimon, că nevoile se ţin scai de capu nevoiaşului. Nu ştim ce să facem, ce să dregem, ca s-o brodim. Cînd e brînză, nu-i bărbînţă, cînd e sare, mălai n-are. Nu mai putem trăi aşa...

După această introducere se legă de învoieli, spunînd că-s prea grele, că le lua nu numai pîinea de la gură, dar şi sufletu din trup.

— Şi ce vreţi de la mine? Să schimb învoielile?

— Nu să le schimbi măria-ta, să le mai îndulceşti oleacă, să putem trăi şi noi. Că dacă murim toţi cine mai munceşte moşia? Nu rămîne pîrloagă?

Scarlat Ionaşcu intră în vorbă neîntrebat:

— Măi, rumînilor, voi nu ştiţi că un contract nu se poate modifica în timpul executării? Asta-i sfînt!

Dănescu încuviinţă dînd din cap spusa administratorului.

— Ei, aţi văzut? Dumnealui e avocat. Dacă zice că nu se poate, să ştiţi că aşa e. Mă mir cum de v-aţi gîndit la asemenea lucru.

— Dacă măria-ta vrea, se poate, stărui Petre Dănilă. Adică de ce nu s-ar putea?

— Noi venirăm la dumneata ca la un părinte, mai zise Marin Viţu, nu ca la avucat. Ştim noi cum te întorc avucaţii pe dos.

— Învoielile nu se pot mişca, rosti moşierul cu glas răspicat. Ce, adică ne jucăm de-a puia gaia? Sîntem oameni serioşi. Cine v-a băgat în cap prostia asta?

— Nevoia, cine să ne bage? răspunse Pantelimon. Nevoia învaţă pe om.

— N-o fi vreun instigator care vă îndeamnă la rele?

— Alt „stigator“ decît nevoia nu ştim.

Dănescu se ridică de pe scaun: semn că „audienţa“ era pe sfîrşite. Petre Dănilă văzînd aşa socoti că tot mai bine era să lungească lucrurile decît să le rupă. Zise:

— Măria-ta, mai gîndeşte-te la noapte şi-om veni mîine-poimîine după răspuns.

— Dacă m-aş gîndi o sută de nopţi, tot nu găsesc alt răspuns. Nu pot să stric învoielile. S-a isprăvit!

Ţăranii se uitară unul la altul, schimbînd priviri deznădăjduite. Pantelimon mai încercă marea cu degetul:

— Să zicem că acuşa nu se poate. Dar la toamnă cînd om face învoieli noi?

— Să trăim pîn-la toamnă, replică Dănescu.

Petre Dănilă îşi propti ochii pe el:

— Dumneata o să trăieşti, dar noi nu ştim dac-om apuca toamna.

— O apucaţi! O apucaţi! rîse administratorul Ionaşcu. Nu vă mai plîngeţi atîta. N-a murit nimeni de foame în Ţara românească.

— Ba a murit, dar nu ştii dumneata. Chiar la noi în sat a murit o văduvă, Oana lui Iepure. Au găsit-o vecinii moartă. Şi prin alte sate s-a întîmplat.

— Cine ştie, a fost un accident… sau un caz izolat… Eu ştiu că ţăranii au ce mînca. Numai să muncească…

— Nu zice nimeni să nu muncească. Dar să se aleagă cu ceva. Pe alte moşii dijmaşii iau una şi una… De pildă pe moşia lui Roşianu.

Dănescu sări cu gura:

— Şi voi ce luaţi? Nu luaţi tot aşa?…

— Nu luăm. Măria-ta ia cam două părţi şi noi una. Ce e drept nu-i păcat.

— Vă înşelaţi, încercă Ionaşcu să le schimbe convingerea. Vă fac socoteala.

— Pune condeiul jos, să vedem, ziseră ţăranii.

Administratorul începu să socotească: va să zică la trei pogoane, socotim unu şi jumătate, rămîne unu şi jumătate. Bun. Acum adăugăm pristosu… un pogon.

— Vezi că aci avem două rînduri de arătură.

— Două rînduri. Aşa. Mai punem zilele cu carul… astea fac atît… Pe urmă zilele cu braţul, atît…

Administratorul se pierdea în socoteala încîlcită, fără să-i dea de rost. Ţăranii, cu ochii pe el, aşteptau senini rezultatul. „Să vedem, cum o cîrmeşte. Oricît o fi el de avocat, greu să ne păcălească. N-are cum… N-a dat peste proşti în drum…“

Ion Buzatu zis Scriptură, care tăcuse pînă atunci, văzînd cum se canoneşte Ionaşcu să afle o ieşire, avu o idee:

— Domnule administrator, ce te omori de pomană? Dacă boieru zice că dumnealui ia o parte şi ţăranii o parte, trebuie că-i adevărat. Trece în învoieli aşa cum zice dumnealui şi-am isprăvit tîrgu…

Ceilalţi ţărani simţiră că Buzatu pusese degetul pe bubă:

— Aşa… Aşa…

Moşierul şi administratorul erau în încurcătură. Ce să le spună oamenilor, ca să iasă basma curată? Lui Dănescu nu-i venea nimic în minte. Nici lui Ionaşcu. Dar acesta, ca să nu tacă, îi trase iar pe spuza avocăţească:

— Măi, oameni buni, nu vă spusei adineauri că un contract nu se poate modifica în timpul executării?

— Dacă vor amîndouă părţile, se poate, o ţinu Petre Dănilă.

— Nu schimb nici o iotă! strigă Dănescu mînios. Învoielile rămîn aşa cum le-am întocmit.

— Nici la toamnă cînd le-om face p-ăle noi? făcură ţăranii.

— La toamnă le prelungim tot p-astea. Cui nu-i convine, e liber să muncească în altă parte.

— Apăi nu ne convine la nimeni aşa.

— Găsesc eu oameni cărora să le convină, nu rămîn cu pămîntul nemuncit, nu vă fie frică, şi făcînd cu mîna semn către uşă, le spuse: puteţi pleca.

Ţăranii nu se urneau din loc, ca munţii. Parcă nu le venea a crede că străduinţa lor de a obţine ceva fusese atît de zadarnică.

— Pe vorba asta rămăseşi, măria-ta?

Moşierul tocmai ieşise din birou fără a învrednici pe ţărani cu un răspuns. Nici nu era nevoie. Plecarea lui era mai grăitoare decît vorbele.

— Făcea bine boieru dacă nu pleca singur, grăi Buzatu zis Scriptură privind dispreţuitor pe urma Dănesculuí.

— Dar cu cine a plecat? întrebă mirat Ionaşcu, căci văzuse pe moşier ieşind singur.

— Apăi cu cine crezi Dumneata? A plecat cu dreptatea noastră în buzunar.

IBOVNICA LUI CĂLIN

Ioana era singura fată a lui Gheorghe Murgu, portar la gimnaziul din Caracal. Pînă la zece ani părinţii ei locuiseră într-o cocioabă din mahalaua Boldului, dar după aceea, tatăl ei, intrînd în serviciu la gimnaziu, se mutară chiar în localul şcolii, în două odăiţe, lîngă poartă. Cînd Ioana ajunse adolescentă mama ei se îmbolnăvi pe neaşteptate şi închise ochii.

Gheorghe Murgu nu se mai însură şi fata rămase să vadă de grijile casei. Era vrednică, pricepută, şi se descurca lesne. Crescuse mare, mergea pe optsprezece ani şi pe măsură ce creştea se făcea tot mai ispititoare. Lumea se mira de albeaţa ei neobişnuită, iar prietenele o porecliseră „Smîntînica“. Făcînd cunoştinţă cu locotenentul Vlad Mazilu de la regimentul 19 infanterie îi rămase gîndul la el. Era înalt, vînjos, bine legat, cu mustăcioara răsucită, nu prea deştept, care-şi purta uniforma cu o mîndrie ostentativă.

Într-o zi Vlăduţ, căci aşa îl dezmierdau toţi, afişînd intenţii serioase, îi propuse să-i facă o vizită pentru a-i cunoaşte părinţii, şi a-i cere mîna. Ioana, care-i spusese o dată, în treacăt, că tatăl ei „era la gimnaz“, lăsîndu-l să creadă că ar fi profesor, se înspăimîntă la gîndul că ofiţerul va descoperi că tatăl ei era doar portar şi amîna sub felurite pretexte această vizită. Îi destăinui însă că n-avea dota reglementară. Ofiţerul o linişti, făgăduindu-i că va cere dispensă de la minister, fiindcă el nu umblă după zestre si ar fi în stare s-o ia numai cu cămaşa pe ea.

Pînă la urmă Ioana aranjă întrevederea dintre locotenent şi tatăl ei în casa unei prietene. Gheorghe Murgu, de baştină din Şipotele, unde avea o soră, pe Dumitrana, moaşa satului, devenise cu timpul get-beget orăşean. Făcu o bună impresie ofiţerului, căci purta o barbă mare, despicată în două, care îl făcea impunător ca un preşedinte al Curţii de Casaţie.

Se făcea mare haz de o întîmplare petrecută nu demult, cînd secretarul general al Ministerului Instrucţiunii, venind în inspecţie, luă pe portarul gimnaziului drept director şi-i întinse mîna. Osebit de asta, Gheorghe Murgu avea un vocabular alcătuit din cuvinte radicale. Oricine stătea de vorbă cu tatăl Ioanei n-ar fi crezut în ruptul capului că el n-are decît două clase primare.

Astfel Ioana pluti în fericire aproape un an, pînă cînd tatăl observă că pîntecele ei se umflase neobişnuit de mult. Ea tăgădui la început, dar în cele din urmă n-avu încotro şi mărturisi că rămăsese însărcinată.

După aceea căzu şi trăsnetul: locotenentul fusese mutat în regimentul 34 infanterie, tocmai la Brăila şi plecase pe furiş fără să-şi ia rămas bun de la cineva.

Gheorghe Murgu, din toată sărăcia, încropi bani de drum şi plecă după el la Brăila. Acolo explică colonelului cum neonestul ofiţer îi lăsase fata în poziţie critică, că după codul onoarei se impun reparaţii. Toate strădaniile lui nu duseră la nici un rezultat.

Ioana nu mai putea scoate capul în lume de ruşine şi plecă la Şipotele, la mătuşa ei Dumitrana, unde născu doi gemeni: un băiat şi o fată. După aceea nevrînd să se mai întoarcă la oraş intră ca fată în casă la Dăneşti.

Tatăl ei, scos la pensie, se întoarse şi el la Şipotele şi fu angajat casier la Banca Populară. Cu ajutorul fie-si, intrînd pe sub pielea moşierului, ajunse în scurt timp primarul satului. Oancea căzuse în dizgraţie din pricina lui Zamfir şi nu mai fusese reales după expirarea mandatului.

Norocel şi Bobocica, copiii Ioanei, creşteau nestingheriţi în casa mătuşii Dumitrana, care-i socotea ca şi ai ei şi acum umblau la şcoală. Mama lor împlinise douăzeci şi şase de ani şi se făcuse parcă şi mai ispititoare decît era. Dar ce folos dacă n-avea noroc să găsească un bărbat? O sîcîia mereu logofătul — cică, s-o ia de nevastă. Ioanei nu-i plăcea de el, îi spunea „ţopîrlan cu păr pe limbă“ şi pe urmă ştia că-i încurcat cu Răcliţa. Ce să se lege dacă n-o durea capul?

Duminica avea „liber“. Se ducea de obicei la mătuşă-sa Dumitrana, unde-şi petrecea ziua în mijlocul copiilor, iar pe-nserat pleca înapoi la castel.

Însă de la un timp n-o mai îmbiau la venit copiii şi mătuşa, ci „altceva“. În casa vecină locuia Călin Bîrligatu, „făt-frumosul“ satului. Nu se ştia de ce-l poreclise lumea astfel, că de pus în ramă nu era el, cu tot părul lui cîrlionţat şi ochii mari şi focoşi. Poate unde avea o ciocîrlie pitulată în gîtlej. De-adevărat, cînta Călin ăsta de-i creştea rădăcini călătorului şi-şi uita de drum. Nimeni nu-l rămînea la cîntat. Şi tat-su avea darul ăsta, era va să zică ceva din familie. Nevastă-sa murise din facere şi Călin nu se îndura să se însoare a doua oară, cu toate că trecuseră ani de-atunci. Spunea că muierea de-a doua e ca mîncarea încălzită, dar era numai o vorbă.

Ioana, prinzînd drag de el, i se dete, repede, fără nazuri. Şi din acel ceas dragostea puse călcîi de stăpînă pe fiinţa ei. Nu mai rîvnea nici locotenenţi, ca Vlad, nici boieri, nimic, nimic. Inima-i era Călin, şi gîndul tot la el, ca bătut în cuie.

Îşi făcea de lucru şi pleca devreme de la mătuşă-sa. Se furişa în grădină unde o aştepta ibovnicul cu sacul plin de dezmierdări, iar cînd

amurgea se furişau în casă. Mama lui Bîrligatu nu-i stingherea, fiindcă bătrîna se culca o dată cu găinile.

Dragoste cu socoteală nu se poate. Aşa şi cu ei: se iubeau uitînd de măsură, parcă ar fi fost să moară în revărsatul zorilor şi pînă atunci voiau să stoarcă toată bucuria vieţii rămasă netrăită.

Uneori Ioana i se plîngea de logofăt că-i da ghes să i se bage în suflet. Dar ea n-avea ochi să-l vadă, de-ar fi poleit cu aur, fiindcă în dragoste ca şi în domnie nu încape tovărăşie.

— Ioană, dacă şezi cuminte, eu te iau, că-mi place mult de tine. Numai că trebuie să văd ce se alege cu pămîntu... Rămîi sărac lipit ori...

Femeia nu ştia nimic de procesul pe care îl pornise Dănescu împotriva ţăranilor ca să le ia loturile înapoi după ce părinţii lor fuseseră împroprietăriţi de mult, de pe vremea lui Cuza.

— Nu-i ajunge, nesătulului, opt mii de pogoane cîte are? zise Ioana pornită.

— Aşa-s boierii! De ce au, de-aia ar pofti să mai aibă. Dacă Trîndavului i-ar curge Olteţu în gură, n-ar zice: ho — destul! Şi pe deasupra mai e şi administratoru, care-i cîntă în strună şi-i deschide capu...

Femeia tăcu un timp, muncită de gînduri. Apoi, deodată, deschise gura:

— Lasă, Căline, că te scap de pacoste. Şi pe tine şi pe ăilalţi.

— Cum? se miră bărbatul. Crezi că poţi?

— O să încerc. Chiar dacă m-o prinde n-o să mă omoare.

Ioana se gîndea să pună mîna pe dosarul cu actele de care stăpînul ei se slujea în proces şi mai ales pe hrisovul serdarului care era piesa de temei.

De-atunci nu mai prididea cu tîrcoalele prin biroul Dănesculuí. De mai multe ori avu norocul să rămîie singură şi să cotrobăiască prin hîrţoage, doar-doar o da peste actul blestemat. Degeaba! Străduinţele ei nimereau mereu în gol: nu găsea nimic.

Atunci îi trecu prin minte că dosarul cu pricina trebuie să fie în cancelaria administratorului. Altundeva n-avea ce să caute. Hm! Cam prost! Pe-acolo n-avea cum să umble, fără a trezi bănuieli. Şi cu toate astea, trebuia să scape de năpastă pe Călin al ei orice s-ar întîmpla, chiar dacă ar face moarte de om.

Întîmplarea o ajută mai mult decît isteţimea. Într-o zi, pe cînd Ionaşcu era plecat la Caracal cu soţia, moşierul, avînd nevoie de o hîrtie, ceru Firei cheia de la cancelarie.

Aşadar în mîinile Firei era scăparea. Ea făcea curăţenie în locuinţa administratorului şi ţinea va să zică cheia. Pe urmă descoperi şi locul

unde o ţinea: pe tocul uşii, din camera ei, agăţată într-un cui. Putea s-o ia oricînd, fără s-o doară capul. Numai să nu fie nimeni acasă.

Se puse pe pîndit, mai cu seamă după-amiezile cînd soţii Ionaşcu coborau în sat, ducîndu-se în vizită cînd la părintele Gherase, cînd la învăţătorul Preda, sau la Vîlsani. Două săptămîni n-avu noroc. Parcă era un făcut: cînd pleca unul, cînd celălalt, niciodată amîndoi.

Dar în a treia săptămînă, soţii Ionaşcu plecară împreună. Ioana îi urmări cu privirile pînă trecură podul de peste rîu.

Era într-o zi de vineri...

MAREA CĂUTARE

Veta era singura soră a lui moş Barbu Găvană, mai mică decît el cu vreo nouă ani. Povestea ei o cunoşteau toţi oamenii din sat şi chiar de prin împrejurimi. Învăţătorul dinaintea lui Preda spunea că ieşise chiar în jurnal, în *Universul*, grozăvia pe care o păţise femeia. Se măritase cu Lisandru Moţoi din Şipotele, mai bine nu s-ar fi măritat şi-ar fi rămas fată mare toată viaţa. Dar ştie cineva pe lume ce-i e dat să tragă? Nu ştie.

În fine, ce făcu, ce drese, că după un timp perechea reuşi să-şi ridice o căsuţă numai cu două odăiţe şi prispă. Şi atît era bine, fiindcă amîndoi, ce-i drept, nu se dădeau îndărăt de la muncă şi arătau vrednicie.

Aşa trecură şase ani, cei mai buni. În acest timp Veta născu şase copii. Patru dintre ei se stinseră curînd, unul după altui, căci femeia era, ca toate sătencile, muncită din cale-afară —şi cînd să mai vadă de plozi, cu atîtea treburi pe cap? Din pricina asta, copiii creşteau mai mult la întîmplare, cum da Dumnezeu. Rămăsese în viaţă numai Petrişor, de cinci ani împliniţi, şi Olguţa, ultima născută, neînţărcată încă. Numai că traiul acestei perechi nu era de rîvnit. Lisandru îşi bătea mereu muierea din cauză că părinţii ei mai aveau să-i dea un rest de douăzeci de poli din zestrea Vetei şi iacă trecea an după an şi el nu mai vedea banii. I-adevărat că socru-său murise între timp, dar ce-i păsa lui? Hodoaşca bătrînă n-avea decît să vîndă casa şi să şadă la fi-su Barbu, ce-i trebuia ei casă? Şi-apoi, vorba e vorbă! Cu banii ăştia ce nu făcea Lisandru? De cînd tot vrea să cumpere o pereche de boi! Cît nu se ajută omul cu vitele, cum mai urneşte nevoile din bătătură. Dar bătrîna nu şi nu! Făcea pe n-aude, n-a vede. Eee, păi nu merge aşa, surată...

Cam prin 1895, în ajunul Crăciunului, Lisandru se întoarse acasă beat turtă. Cum o văzu pe Veta, iar i se făcu de banii aceia. Şi avînd arţag, se apucă să tîrnuie muierea. D-astă dată o bătu rău de tot şi o

goni la maică-sa cu amîndoi copiii. Să şadă acolo plăcintă pe capul hodoaşcăi şi să nu se întoarcă fără bani, că-i moartea pe ea: o toacă bucăţele, bucăţele, ca pe slănină! Săriră vecinii să-l mai îmbuneze, dar Lisandru mai rău se întărîtă, parcă turbase.

Femeia, fără a scoate o vorbă de împotrivire, luă fetiţa în braţe şi băiatul de mînă şi porni la drum cu amarul pînă-n gît. Ca să vezi, o alungase tocmai în ajunul Crăciunului! Fie! O trece şi asta…

Pînă la Găvana avea de bătut vreo zece kilometri prin ger şi nămeţi. Noroc că timpul era liniştit şi vîntul nu sufla nici un firicel. Dacă ar fi ştiut că o să înduplece pe maică-sa să facă vînzătoare casa, mai du-te vino. Dar slabă nădejde! Bătrîna îi spunea mereu:

— Mai aşteaptă, fată, că poate mor anu ăsta şi cui o să-i rămîie casa dacă nu ţie şi lui Barbu? De ce îmi pui laţu de gît să cad pe capu lu fi-miu, cînd am aici rostul meu şi am trăit în casă de cînd am văzut răsăritul soarelui?

E adevărat că părinţii ei făgăduiseră ginerelui un pogon de pămînt şi şapte sute de lei — foarte adevărat. Pogonul şi trei sute îi şi dăduseră, iar Lisandru vîndu pămîntul şi cu gologanii pe care-i mai avea nălţă casa îndatorîndu-se o parte. De bună seamă că părinţii i-ar fi dat şi restul de bani, dacă nu se îmbolnăvea taică-său pe neaşteptate. Du-te la oraş, cheltuieşte în dreapta şi în stînga, cu doftori şi cu leacuri. Măcar de-ar fi folosit la ceva. După aia — altă cheltuială cu îngropăciunea. Şi colac peste pupăză, iacătă şi perceptorul cu taxa de moştenire. Uite-aşa se topiră banii, cu necazurile, parcă n-ar fi fost.

Lisandru însă nu voia să ştie. Ţinea morţiş să-i dea datoria, că gologanii parcă sînt viaţa lui, încolo nimic nu e, nici înţelegere, nici îngăduinţă, nici omenie. E drept că sărăcia înrăieşte pe oameni, dar nici aşa! Dacă n-ar fi fost la mijloc dihonia asta, poate că Veta se înţelegea cu bărbatul, cine ştie? Îi plăcea de el, îi deschisese inima şi sufletul. La ce bun?

Şi cum i se plimbau femeii gîndurile astea prin cap în timp ce paşii o duceau în neştire, se ivi în zare pădurea Fratoştiţei. „N-or fi pe-acolo niscaiva lupi să mă prijoane“? o fulgeră prin minte şi chiar atunci, pe loc, ca un făcut, deosebi pe albul cîmpului cîteva pete cenuşii care se mişcau iute. „Vai de zilele mele, chiar lupi sînt“, tresări Veta îngrozită, slobozind un ţipăt.

Din acea clipă de spaimă se lăsă o negură pe mintea ei, încît nu-şi mai dete seama pe ce lume trăieşte. Se căţără ca o pisică în copacul din marginea şoselei, mirîndu-se mereu cum de-a răsărit acolo copacul ca din senin, parcă mai-nainte nu era. Fetiţa, părăsită jos în zăpadă prinse a scînci. Petrişor ţipă la rîndu-i:

— Mamă, vleau şi eu în pom!

După aceea Veta n-a mai ştiut ce-a fost. Parcă a auzit chirăitul spăimîntător al băiatului. Pe Olguţa n-a mai auzit-o de loc. Încolo, nimic. Nu-şi mai amintea cît a zăbovit sus, între crengile îngheţate, nici cînd a trecut pe-acolo o căruţă cu oameni, de la Cornăţel, de-au dat-o jos din copac mai mult moartă decît vie şi-au dus-o înapoi la Şipotele. Tot aşa, nu-şi mai aducea aminte dacă a fost sau nu la înmormîntarea rămăşiţelor copiilor.

Prin sat se auzeau şi unele glasuri cîrtind împotriva ei:

— O pedepsi Dumnezeu şi-i luă minţile, fiindcă lăsă copilaşii pradă fiarelor ca să-şi scape ea viaţa. Nu se îndură să moară o dată cu ei.

— Fă, nu mai vorbi aşa că vorbeşti cu păcat. Veta e vinovată săraca sau bărbatu-su care o îmbrînci în gura lupilor? Ea, chiar dacă a greşit, pătimeşte, da el, care stîrni nenorocirea, nu-l doare nici dosu.

În timpul bolii, Veta striga mereu după Lisandru, dar el nu dădea glas, nici se arăta prin bătătură.

— Lasă-l, nu-l mai chema că-i dus după treburi, îi spunea Florica, nepoată-sa, care vedea de ea.

Spre primăvară, cînd ieşi soarele, bolnava se ridică în picioare, dar pe bărbat tot nu-l văzu prin casă. Întrebă pe rude şi pe vecini: unde e Lisandru al ei, căci el îi mai rămăsese. Oamenii ridicau din umeri, nu ştiau.

Ştiau, dar nimeni nu îndrăznea să-i spuie că el fugise în lumea largă. Fie că-i fusese ruşine de ceea ce făcuse, fie că se temea de răzbunarea fratelui ei, Barbu sau a nepoţilor, fie că se îngrozea să trăiască mai departe cu muierea care-şi pierduse mintea, fapt era că omul se lipsi de casă şi de tot ce avea şi plecase cine ştie unde să-şi facă alt rost, fără să se mai uite îndărăt.

De-atunci Veta îl căuta mereu, în fiecare zi, în fiecare ceas, făcînd din această căutare necurmată însuşi rostul vieţii ei. Se scula dis-de-dimineaţă pusă pe treabă. Întîi începea cu vecinii, apoi pornea pe uliţă, se abătea pe la cîrciumă, la primărie, la judecătorie, pretutindeni, iar duminica şi sărbătorile îl căuta şi în biserică. Pe oricine întîlnea în cale, îi punea aceleaşi întrebare, neschimbată de ani:

— Nu văzuşi pe Lisandru?

Toţi îi răspundeau la fel, parcă erau vorbiţi între ei:

— Nu-l văzui.

Veta pleca mai departe ca să întrebe pe alţii, să întrebe mereu, zi şi noapte, iarnă şi vară, necontenit, fără răgaz, doar-doar o întîlni pe cineva să-i spuie unde-i Lisandru al ei.

Cîteodată colinda şi prin satele vecine, întrebînd şi pe-acolo oamenii de bărbatul pierit. Nu putea nimeni să-i dea de ştire unde se află cel căutat cu atîta rîvnă.

Asta era nebunia ei care ţinea de vreo 10 ani. Încolo, nu făcea nimănui vreun rău. Trăia printre oameni nepăsătoare, ca un lucru netrebnic. Seara se întorcea acasă frîntă de oboseală. Vecinele miloase îi dădeau cîte ceva de mîncare, să fie de sufletul morţilor. Şi-i mai măturau prin odaie, căci Veta nu se îngrijea de nimic.

Cocioaba se dărăpănă cu timpul, ajungînd paragină ca şi stăpînă-sa. Ploua înăuntru, în odaie, prin cîteva locuri şi trebuia reparat acoperişul. Îl repară Ghiţă Cărare, care ţinea o nepoată de-a ei. Îl repară într-o parte şi se strică într-alta. După asta veni pacostea cu percepţia. Femeia nu mai plătise dările casei de ani de zile. Ce ştia ea de impozite şi de marafeturi fiscale? Turcu, perceptorul, îi făcu somaţii peste somaţii şi în cele din urmă scoase casa în vînzare la licitaţie. Dar cine îndrăznea să se atingă de bunul oropsitei de soartă? Să i se întîmple cine ştie ce nenorocire?...

Şi într-o zi, cînd Turcu se abătu pe la veşnica lui debitoare, Veta îi ieşi înainte şi-l întrebă:

— Nu văzuşi pe Lisandru?

— Ba îl văzui adineauri, răspunse perceptorul în bătaie de joc.

— Unde? Unde? făcu femeia cu sufletul la gură.

— S-a pitulat în baltă şi te-aşteaptă acolo.

— Zău? În ce loc?

— Lîngă şipotul Băbăiţei. Du-te şi-l găseşti pe fundul apei stînd la taifas cu peştii.

Veta porni repede spre lacul Gorganului.

— Stai niţel, ce faci cu dările?

Dar femeia, zorită, nu-i răspunse. Pe chipul ei zbîrcit prea de timpuriu înflori o lumină care aproape îi schimonosea trăsăturile, fiindcă o viaţă de om nu cunoscuse zîmbet.

Oniţa, nevasta notarului Partenie, care auzise vorbirea o strigă din spate:

— Stai, Veto un' te duci?... Nu vezi că percictoru glumi cu tine?

Nebuna nu se mai uită îndărăt. Grăbea paşii pe uliţă, schimbînd chiar mersul ei tărăgănat de ani de zile. Cum ajunse la şipot, coborî malul şi intră în lac. Apa rece îi cuprinse întîi genunchii, apoi mijlocul, umerii şi după aceea o înghiţi.

Rada, nevasta lui Enache Bădoi, care venise cu ulciorul la şipot, o văzu, dar nu ştia ce vrea să facă, iar cînd nebuna începu să înainteze în adînc femeia strigă la dînsa:

— Veto, nu te duce mai departe, că te-neci…

Dar Veta nu-i răspunse. După ce se scufundă în apă, Rada începu să ţipe.

— S-a-necat Veta! S-a-necat Veta!

Se arătară cîţiva oameni, printre care nepotu-su Petre Dănilă. Acesta, aflînd despre ce-i vorba, clătină amar din cap:

— Pentru ea e mai bine acolo în fund decît aici, deasupra….

Cînd după cîteva zile, oamenii o scoaseră la suprafaţă, Zamfir Oancea dădu peste un schelet omenesc, topit aproape de atîta şedere în apă. Într-un picior avea o cizmă putredă, umflată şi un nod de frînghie. Oasele abia se mai ţineau între ele.

— Cine să fie înecatul? Trebuie c-o fi vreun venetic, că dacă era băştinaş i s-ar fi ştiut lipsa.

-— Asta-i cizma lui Lisandru! strigă moş Barbu Găvană. O cunosc după carîmbi…

Şipotenii, auzind una ca asta, fură zguduiţi ca de cutremur. Va să zică Lisandru Moţoi nu fugise hoţeşte în lumea largă, aşa cum umbla vorba, întorcînd spatele nenorocirii pricinuite de el. Iar Veta îl găsise şi acolo, tupilat în fundul lacului, căci marea şi necurmata ei căutare trebuia să izbutească chiar dincolo de viaţă.

DE-A CURMEZIŞUL

I

Şipotenii fierbeau mocnit ca oala acoperită. Pe faţa lor arar putea citi cineva ce-i roade pe dinăuntru. Cînd îi pustia deznădejdea văzînd cîinoşia vieţii pe care o duceau, cînd îi pîrjolea ura împotriva asupritorului, o ură grea, mistuitoare. Nu numai Răzmeriţă se gîndea să-l omoare pe boier, ca să scape satul de pacoste, se mai gîndeau şi alţii, fără a sufla o vorbă. Barbu Găvană spusese o dată cu tîlc că dacă scuipă tot satul răsare o baltă. Uite că nu răsărea nimic! Dănescu avea putere să strice şi zicalele bătrîneşti.

Pantelimon Gavrilă şi Petre Dănilă se sfătuiră într-ascuns cu Vlădoienii să vadă în ce ape se scaldă, căci şi ei munceau pe moşia Mîrşanului în aceleaşi condiţii. (Boier Iencuţu nu făcuse altceva decît copiase învoielile făcute de vecinul Dănescu).

— La toamnă, s-a isprăvit, nu le mai înnoim nici noi! strigă Stan Cînepă.

— Dacă n-oţi fi toţi pe-o vorbă? îl zgîndări Pantelimon.

— Ne-am înţeles între noi, n-avea grijă… Nu sare nimeni pîrleazu.

Va să zică puseseră la cale şi pe Vlădoieni. N-ar fi fost rău să se abată pe la Cornăţel şi Hurezani ca să le deschidă, şi pe-acolo, oamenilor capul. Dar Pantelimon nu se bizuia prea mult pe megieşi. Dacă vreo coadă de topor ducea vorba la curte stricînd toată treaba făcută pînă atunci?

Într-acestea se întîmplă altă pacoste. Dănescu cîştigă procesul cu loturile care se judeca în apel la Tribunalul din Craiova. Ţăranii, disperaţi că-şi vor pierde pămîntul, puseră pe avocatul lor să facă recurs la înalta Curte de Casaţie, vînzînd ce bruma aveau, pentru a face faţă cheltuielilor.

Acum tot satul clocotea împotriva Dănesculuí. Auzind pe părinţii lor cum blestemau pe boier, chiar copiii începură să-l urască, căci ura e tot aşa de molipsitoare ca boala.

II

Veni toamna. După dijmuitul porumbului, Ionaşcu începu a chema pe ţărani la administraţia moşiei ca să reînnoiască învoielile. La fiecare le fixa ziua cînd trebuia să se înfăţişeze pentru preschimbare. Nu se duse ţipenie de om.

Ionaşcu iscodit tot de mirare, întreba mereu pe argaţi:

— Măi, nu le-aţi spus oamenilor să vie?

— Ba le-am spus, cum să nu le spunem?

Cu toate astea nici a doua, nici a treia zi nu călcă picior de şipotean pe la curte. Dacă văzu aşa, administratorul n-avu încotro şi raportă lui Dănescu.

— Ce-i facem, coane Alexandre, oamenii nu vor să reînnoiască învoielile.

— A-ha, s-au pus în grevă? zise moşierul încruntînd sprîncenele. Lasă-i că vin ei singuri, ca ursu la miere.

Ionaşcu îşi văzu de treburi şi se puse pe aşteptat. Într-una din zile moşierul şi administratorul se pomeniră cu Iencuţu Mîrşanu. Venise călare de la Vlădoaia.

— Ai mei mi-au trimis vorbă că nu iscălesc învoielile dacă nu facem pe din două... Le-am cerut răgaz de gîndire şi d-aia, înainte de a le da răspunsul, am venit să mă sfătuiesc cu dumneata.

— Nu schimbi nimic din ce-a fost, rosti Dănescu. Dacă cedezi îţi strici şi dumitale socotelile şi mie.

— Aşadar, rezistenţă! exclamă Iencuţu rîzînd. Asta-i parola.

— Pe tot frontul! completă Dănescu.

În altă zi se abătu la curte noul primar Murgu.

— Măria-ta, nu ştiu ce-o fi cu oamenii ăştia ai noştri. Parcă au muţit şi surzit. Dacă-i întrebi ceva, nalţă din umeri; dacă le spui ceva se fac că n-aud. Tare sînt curios ce-o să iasă din afacerea asta…

— Ce-o să iasă nu te priveşte pe tine, se răsti moşierul la el. Mie să-mi afli pe cei care-i instigă…

— Sînt aflaţi, îi ştii şi dumneata.

— Ce vorbă-i asta? Nu-i ştiu de loc.

— Cine fuse astă-vară în delegaţie? Să-i numărăm: Pantelimon, Petrică, Mărin şi încă unul, îi uitai numele…

— Buzatu…

— Apăi ăştia sînt… Buzatu şi cu Viţu poţi să-i dai la o parte, sînt moi ca ceara…

— Nu mai sînt şi alţii…?

— Dac-o luăm aşa, e tot satu… Dinspre partea asta aş zice că n-ar fi rău să-i mai uşuraţi… Ce-i drept, o duc greu oamenii, de ce să mint?

— Tu vezi-ţi de treaba ta, sau vrei să te… uşurez şi pe tine de grija primăriei?

Gheorghe Murgu, dacă văzu că boierul e cătrănit, nu mai suflă o vorbă. Ce să se puie în rîcă cu el pentru oameni? Fiecare îşi păzeşte pielea…

Timpul curgea domol, cu zilele tot mai ciuntite. Trecu septembrie, veni octombrie. Seninul şi căldurica îşi luară tălpăşiţa lăsînd loc ploilor şi frigului. Dacă vremea o ţine tot aşa, muncile aratului şi semănatului n-aveau cînd să se mai facă. Pe Dănescu prinse a-l roade grija. Nu-i dea bună cu oamenii, va rămîne cu moşia nemuncită. Se sfătui cu administratorul şi logofătul. Acesta din urmă, ca să bată stăpînului în strună, îi propuse să aducă muncitori din alte părţi. Treaba nu era uşoară, fiecare om avea rostul lui. Totuşi Macarie se dete peste cap, făcu ce făcu şi aduse dintru început vreo şaizeci de oameni, culeşi de prin Popînzăleşti, de unde era el de baştină şi alte sate învecinate.

Şipotenii mirosiră tertipul şi ieşind în întîmpinarea lor, îi luară mai cu binele mai cu răul:

— De ce, mă, fraţilor, vă băgaţi în fasolea noastră? De ce umblaţi să ne daţi cu măciuca în cap făcîndu-i boierului mendrele? Cu bogăţia trăiraţi voi pînă acuşa ori cu sărăcia?

Megieşii, de unde să ştie de neînţelegerea dintre oameni şi boier, dacă logofătul nici nu deschisese gura despre aşa ceva? Se gîndiră şi socotiră că nu-i drept să vină peste şipoteni şi să le strice rosturile. Nici lor nu le-ar părea bine dacă ar veni alţii, venetici, să le ia pîinea de la gură. Şi făcură calea întoarsă, furioşi că Macarie le tăinuise zîzania.

Dănescu, scos şi el din ţîţîni că „zilierii“ trecuseră de partea şipotenilor, se gîndi să lase moşia nemuncită, numai aşa de ambiţie, ca să nu le satisfacă revendicările. Avea cu ce trăi încă o sută de ani de aci înainte; în privinţa asta nu-l durea capul. Dar, să vedem, ce-o să mănînce ţăranii? Nu va trece nici un an de zile şi vor crăpa de foame, becisnicii. Atunci să-i vezi cum se vor tîrî în genunchi, în faţa lui, să-i cerşească iertarea…

Administratorul Ionaşcu, zgîrcit cum era, neîndurîndu-se a pierde un gologan nici el, nici altcineva, îi schimbă gîndul.

— Nu faci bine, coane Alexandre. Dacă laşi moşia pîrloagă avem o pagubă de… şi numaidecît făcu socoteala pe hîrtie. De ce să suporţi de bună voie o asemenea pierdere? Numai pentru o ambiţie? Nu merită, pe onoarea mea! Pe urmă trebuie să ţii seama şi de alt aspect al problemei: cînd ţăranii n-or mai putea să rabde de foame, vor ataca hambarele. Să nu-ţi închipui că ei o să moară cu nasul în porumb, fără să se atingă de el. Dacă aşa stau lucrurile, de ce să nu evităm aceste neplăceri? Fă-le pe voie, mai scade-le acolo ceva, mai îndulceşte-le niţel…

Dănescu, încruntat, se gîndea mereu, se frămînta. Fumase ţigară după ţigară. Dar tot nu izbuti să se hotărască într-un fel.

— Să mai lăsăm să treacă o zi, două…

III

Ţăranii, nu mai puteau nici ei, se topiseră de-a-mpicioarele de aşteptare. Cu fiecare zi scursă, le seca nădejdea în izbîndă.

— Să ştiţi că Trîndavu lasă moşia nemuncită, spunea Pleznită oamenilor strînşi la Pantelimon acasă. Ce-i pasă lui? Are ce mînca. Dar noi?

Nimeni nu răspunse. Toţi aveau curajul pierit. Mai era şi vremea de-afară, posomorîtă, neagră, ca necazul. Unul dintre ei, întrebă cu glas stins:

— Ce-i facem? Murim de foame… Mai rea fiară ca foamea nu se află pe pămînt.

Un val surd de încuviinţări năvăli stîrnit de aceste vorbe.

— Nu făcurăm bine că stricarăm căruţa cu boieru. Că pe dumnealui nu-l răzbeşte doru de mămăligă, da pe noi ne răzbeşte.

— Dacă are în mînă pîinea şi cuţitu ne judecă acum ca pe Hristos.

— Măi, fîrtaţi, făcurăm în nădragi de frica foamei. Voi nu înţelegeţi că nu putem izbîndi fără jertfe? Pînă nu crăpăm nu trebuie să ne dăm bătuţi.

— Adică cum, fără „jertfe“? Să murim? făcu nedumerit Prăsilă.

— Da, chiar să murim! tună Pantelimon. Şi-aşa tot muream, da mai încet… pe îndelete…

— Ascultă, nea Pantelimoane, continuă Prăsilă, să vii întîi la mine acas' s-auzi „reghimentu" meu cum chirăie după mîncare şi pe urmă să spui vorba asta… Pe mine nu mă rabdă inima să-mi omor copiii!

Ţăranul plecă supărat, trîntind uşa.

— Stai, mă, unde pleci? încercară cîţiva să-l oprească. Nu izbuti nici unul să-l întoarcă din drum.

După plecarea lui se sparse consfătuirea, ca un lanţ sfărîmat, din care se rupsese o verigă.

Tot în ziua aceea Prăsilă, cu mai mulţi şipoteni, printre care Pleznilă, Buzatu, Dumitru Spoială şi alţii, se înfăţişară smeriţi la curte să iscălească învoielile. Administratorul Ionaşcu nu-i acoperi de dojeni. Ba, dimpotrivă, după ce-i lăudă că le venise mintea la cap, îi vesti că boierul în bunătatea lui tot le făcuse o uşurare, scăpîndu-i de ruşfeturi care au fost şterse.

— Şi-atît e bine, gîndiră ţăranii, tot ne aleserăm cu ceva.

Ştergerea ruşfeturilor, asemeni unei rîme de prins peştele, birui şi împotrivirea celorlalţi şipoteni care lăsară dîrzenia baltă şi iscăliră învoielile agricole.

— Ai văzut, Scarlate, ce bine am făcut prelungind aşteptarea? spuse radios Dănescu. Dacă mă luam după dumneata ar fi trebuit să capitulez…

Numai Pantelimon Gavrilă şi Petre Dănilă nu iscăliră noile învoieli. Nu că n-ar fi vrut să le iscălească, însă Dănescu refuză să le dea pămînt în dijmă. Ei întărîtau pe oameni la rele sucindu-le mintea, erau capul răutăţilor şi voia să se scape de ei. N-aveau decît să plece la oraş, să se facă precupeţi sau să se bage la stăpîn. Treaba lor! Numai să plece din sat…

Petre Dănilă, mîndru şi ambiţios, nu se umili stăruind să moaie inima Dănescului pentru a căpăta pămînt, ci îşi sumese mîinile şi scoase la iveală două braţe vînjoase să sfarme pietre cu ele:

— Nu mor eu de foame cu mîinile astea, boierule!

Şi fără altă vorbă îi întoarse spatele şi plecă.

Şipotenii, auzind de isprava moşierului, se burzuluiră vrînd din nou să strice învoielile. Cum să lase în vînt pe cei doi semeni care se străduiseră pentru tot satul? Ar fi fost lipsă de omenie din partea lor. Dar Pantelimon şi Petre îi împiedicară:

— Vedeţi-vă de treabă, nu ne purtaţi de grijă, că ne-om descurca noi…

I

Învăţătorul Sorin Preda nu se mulţumise numai cu localul nou de şcoală, care la drept vorbind era opera lui. Se apucase, cu ajutorul copiilor mai mari, a sădi pomi pe uliţi. Pe locul viran din dreptul bătrînului gorun, unde se ţinea hora, puse pe Prăsilă de încherbă nişte bănci din scînduri groase, bătute pe ţăruşi înfipţi în pămînt, pentru a se odihni bătrînii şi femeile cu ploduri. Nu se ştie cine plătise osteneala tîmplarului. Şi mai avea ce avea cu grădinile: la şcoală făcuse o grădină care ţinea toată curtea din faţă, numai în curtea din dos rămăsese loc să se joace copiii în recreaţie. La primărie şi judecătorie răsăriseră alte grădini mai micuţe.

Dar astea erau lucruri mărunte. Învăţătorul scotea revista *Vorbe bune* o dată pe lună şi o împărţea gratuit la ţărani. E drept că mulţi dintre ei o foloseau ca să răsucească ţigări sau s-o lipească pe la ferestre în locul geamurilor sparte. Cu vremea, văzînd că „gazeta“ conţinea sfaturi folositoare despre muncile cîmpului, despre boli şi altele, începură s-o citească şi după aceea o puneau bine. Cei care nu ştiau carte rugau pe alţii să le citească ce scria acolo domnul învăţător.

— De unde o fi ştiind dumnealui atîtea? întreba cîte un ţăran.

Mai erau, pe urmă, şezătorile de sîmbătă seara. Astea făceau toate paralele. Iarna, învăţătorul le ţinea într-o sală de clasă, iar vara, cînd era zăduf, în curtea şcolii. Nu veneau numai săteni, începuseră să vie şi notabilităţile satului: dirigintele poştei cu „ţignita“ lui, preotul Gherase cu fetele, cîteodată judecătorul Ghişcu, grefierul Pleşea, primarul Murgu şi perceptorul Turcu. Numai boierii de la castel nu dădură niciodată cu piciorul pe-acolo. Nici că era nevoie!

Întîi vorbea Preda şi te miri ce nu vorbea: despre îngrăşarea pămîntului, despre viaţa din trecut a poporului şi altele. După aceea moş Barbu Găvană sau alde Stan Cimpoieru spuneau fie o poveste, fie o fabulă din *Esopia*, cum le venea la îndemînă. Urmau cîntece — cînta mai ales Călin Bîrligatu — cimilituri, proverbe şi dacă mai era timp se recitau şi poezii.

Mulţi ţărani se mirau de atîta rîvnă din partea învăţătorului. Îşi spuneau: „O fi el inimos, o fi el frămîntat de gînduri bune, dar prea se dă nenişorule în vînt pentru alţii! Ce scop o fi urmărind?“

O data Pantelimon Gavrilă îl întrebă într-o doară:

— Aba, dom’le învăţător, spune-mi aşa de la inimă, vrei să ajungi depotat cumva?

Sorin Preda rîse cu poftă.

II

Pentru serbarea de sfîrşit de an, învăţătorul compuse o nouă piesă de teatru intitulată: *Fata lui Badea Ilie*. Era vorba de-o fetiţă orfană, pe capul căreia se abătuse o ploaie de nenorociri, însă dîrzenia ei învinse toate piedicile şi îşi împlini visul, ajungînd învăţătoare.

Mai bine de o lună de zile se trudi cu repetiţiile învăţînd pe micii interpreţi cum să rostească vorbă cu vorbă. Rolul principal îl încredinţă şcolăriţei Chiriţoiu Cătălina, una din multele odrasle ale lui Prăsilă, care absolvea şcoala în acel an.

Înainte de începerea serbării, sala gemea de lume. Numai familia lui Prăsilă, care venise în păr s-o vadă jucînd pe Cătălina, ocupa nu mai puţin de cincisprezece locuri. În faţă, erau aşezate două rînduri de scaune pentru notabilităţile satului, care veneau de obicei tîrziu, dar fără ei niciodată nu începea serbarea.

Mîrşanii, adică cucoana Vasilichia cu fetele, Mădălina şi Geta sosiră mai devreme şi stăteau de vorbă cu Vîlsanii şi cu Vera Ionaşcu.

În fine se ivi şi moşierul Dănescu. Era însoţit de fiică-sa Daria şi de un tînăr de statură potrivită, cu părul revărsat în plete şi ochii mari, scînteietori. Moşierul se aşează lîngă cucoana Vasilichia Mîrşanu, după care îi prezentă pe tînărul pletos.

Soţia Mîrşanului, auzind numele, tresări ca speriată: Artistul Petre Liciu?

— În carne şi oase, doamnă! confirmă acesta, sărutîndu-i curtenitor mîna.

— V-am văzut în Shylock. Aveţi o creaţie nemai... dar cucoana Vasilichia se întrerupse gîtuită de emoţie, ca o adolescentă. Faima actorului de lîngă dînsa o copleşise.

Judecătorul Ghişcu, mirat şi el de prezenţa marelui artist, îl întrebă:

— Mi se pare ciudat să vă văd asistînd la o reprezentaţie şcolară.

— Îmi plac asemenea manifestări naive. Chiar eu am insistat pe lîngă conu Alexandru să venim încoace.

Discuţia se plimbă numai pe cărările teatrului, despre moartea lui Vlădicescu, despre retragerea Aristiţei Romanescu, despre succesul lui Coquelin-aîné în Cyrano de Bergerac.

Învăţătoarea Simina, înveşmîntată într-o rochie albă, se strecura prin mulţime sprintenă şi fluidă ca o zînă a zăpezii, împărţind programe tipărite cu distribuţia rolurilor.

Cortina se trase într-o parte şi alta, şi gălăgia se topi pe loc, înghiţită de o gură nevăzută. Încetul cu încetul, oamenii din sală încetară de a mai fi ai lor. Cu ochii ţintă pe scena improvizată, urmăreau tot ce se

petrece între cei trei pereţi şubrezi şi cu urechile făcute pîlnie prindeau orice vorbă sau şoaptă.

— Cine e fata care face pe Mărioara? întrebă încet cucoana Vasilichia pe fata ei Geta.

— Chiriţoiu Cătălina, mamă.

— Nu e asta fata lui Prăsilă?

— Ba da.

Soţia Mîrşanului îşi aduse aminte de copila cu zulufii bălai, care spunea aşa de frumos versurile sorcovei, acum trei ani cînd serbase revelionul la Dănescu.

Din ochii spectatorilor, mai ales femei, picurau tăcut boabe de lacrimi. Basmalele se plimbau neîncetat pe faţa lor. Văduva Nicoliţa Opran icni deodată în plîns.

— Sst! Tăcere! se auziră şoapte din toate părţile.

Cînd cortina se lăsă, oamenii răsuflară uşuraţi şi se porniră să bată din palme.

— Bravo Cătălino! Bravo Mărioaro! urlau băieţii şi fetele, cu mîinile jerăgai de aplauze.

Coana Vasilichia se aplecă la urechea lui Liciu:

— Ce părere aveţi, maestre, de „vedeta“ noastră?

— Fetiţa asta păşeşte pe urmele Aristiţei[13].

— Vorbeşti serios? făcu Alexandru Dănescu.

— Foarte serios! N-ai văzut că a furat pe toată lumea din sală? Acesta-i talentul. Şi e lucru mare! completă vestitul artist.

Dănescu trimise după ea s-o cheme. Cătălina veni cu faţa aprinsă.

— Cătălino, îi spuse Liciu, mi-a plăcut cum ai jucat.

— M-am încurcat în două locuri. N-aţi băgat de seamă?

— Nu… Nimeni n-a băgat de seamă. Ia spune-mi, drăguţa mea, ce vrei să te faci cînd vei fi mare?

Fata se uită lung la el şi ridică, vioi, din umeri.

— Ce-o vrea tata…

— Nu vrei să te faci artistă?

— Vreau, dacă mă lasă tata.

Alexandru Dănescu se amestecă în vorbă.

— O să te lase. Vorbesc eu cu el.

— Dacă vorbiţi dumneavoastră, atunci mă lasă. Şi-o să joc la un teatru adevărat?

— Da. La „Teatrul Naţional“ din Bucureşti. La toamna vii la conservator.

---

[13] E vorba de Aristiţa Romanescu, una din actriţele fruntaşe ale teatrului românesc.

— O, ce bine-mi pare! şi fata, de bucurie, bătu din palme. Am văzut „Teatrul Naţional“ într-o poză. Ce mare e! Cît un munte.

Petre Liciu scoase din buzunarul vestei o monedă de aur şi i-o întinse. La început fata nu vru să ia o sumă aşa de mare, dar cum ceilalţi stăruiră, luă banii.

— Vino, Cătălino, la curte, să stăm de vorbă, spuse Liciu, ridicîndu-se gata de plecare şi strîngînd mînuţa fetei.

Cătălina se aplecă şi sărută mîna artistului înainte ca acesta să şi-o poată retrage.

Cînd învăţătoarea dădu peste Cătălina, o acoperi de sărutări.

— Drăguţa mea, ai jucat aşa de frumos! Tuturor le-a plăcut.

Fata, copleşită de atîtea laude, nu mai ştia ce să spună. Surîdea mereu, aproape mecanic, ca şi cum fericirea începuse s-o stingherească.

Sorin Preda o sărută şi el pe frute şi-i dărui o rublă de argint.

Cătălina fugi la maică-sa şi-i dădu banii. Erau cei dintîi bani cîştigaţi şi ziua aceea rămase cea mai frumoasă din viaţa ei.

PREŢUL PĂMÎNTULUI

I

De întors nu se mai întoarse Ilinca la Mîrşani, cu toate bătăile îndurate de la taică-su.

— M-am săturat să fiu slugă, o ţinea ea dîrz. Mai bine îmi fac seama decît să mai calc pe la conac.

Abia după Rusalii află Toader Ţarină că fie-sa rămăsese grea. La început crezu că Gheorghiţă al Floarei făcuse pozna, că aşa sînt flăcăii în ziua de azi, grăbiţi la aşternut şi n-aşteaptă rînduiala după datină. Dar cînd fata, neavînd încotro, îi destăinui că feciorul boierului o ruşinase, parcă i se puse ura zăbranic pe ochi. Mai întîi o stîlci în bătăi şi fiindcă maică-sa, ca orice mamă, sări şi-i luă apărarea, o bătu şi pe Reghina. După aceea plecă la ţarină şi se culcă acolo, iar femeile amîndouă se văitară toată noaptea de durere.

A doua zi, bătrînul luă pe Ilinca şi se duse la conac, pus pe harţă. Cînd boierul Iencuţu auzi despre ce e vorba, îi rîse în nas:

— Fugi de-aci, omule, băiatul meu nu se uită la fete de ţară. Toată lumea ştie că el are gusturi alese, de... ca un tînăr care a trăit atîţia ani la Paris.

— Dacă are gusturi de-astea de ce a rîvnit la bunul fetii? Că Ilinca nici n-a auzit de Pariz, necum să fi călcat cu piciorul pe-acolo, pe la nemţi.

— Nu înţelegi omule, că nu-i el buclucaşul, cum nu sînt eu popă.

— Dar cine? Ia fă dumneata bine şi cheamă-l încoace sa vedem tăgăduieşte sau ba?

Boierul Iencuţu, vrînd să arate ţăranului că nu se teme de nici o probă, trimise să-l cheme. Andrei veni, măsură dispreţuitor pe Ţarină şi pe fie-sa, aproape de nerecunoscut din cauza sarcinii, apoi pufni pe nas:

— E o chestiune care nu mă priveşte! Îmi pare rău, papa, că mă pui în astfel de situaţii jenante.

Moşierul îi ceru iertăciune, motivînd că îl chemase numai ca să dovedească moşneagului cît se înşeală în susţinerile sale.

— Va să zică face pe niznaiu, zise Ţarină scărpinîndu-se după ceafă, cînd Andrei ieşi îmbufnat din sufragerie. Dacă-l strîngi cu uşa, n-are încotro, o să recunoască, fiindcă mai ştie şi altă lume…

— Cine mai ştie?

— Apăi, să zicem… baba Anica.

— Baba Anica? Foarte bine. S-o chemăm şi pe ea. După cum vezi, îţi fac toate voile numai să te conving cît eşti de greşit, fiindcă păcatul se trage din altă parte…

— Aşa credeam şi eu numai că lucrurile stau altminteri.

Bucătăreasa veni gîfîind şi-şi şterse nasul cu poalele şorţului.

— La ce chemarăţi băbuţa, maică? întrebă ea. Apoi zărind pe Ilinca, palidă, cu pîntecele cît baniţa, zise: — Vezi că tot îţi umflă burticica? Prea era cu ochi şi sprîncene şi Babanica îi trecută prin sită şi dîrmon.

— Anico, te ştiu femeie cu frica lui Dumnezeu, grăi bătrînul Ţarină. Spune-i boierului cum stă treaba asta blestemată.

— Adevărat e, măria-ta. Ce mai la deal la vale: conaşul Andrei a îmborţoşat-o…

— Cum se poate, babo, să susţii aşa ceva? se răsti la ea Mîrşanu.

— Babanica e bătrînă, măria-ta, cu-un picior în groapă şi nu minte c-o trăsneşte ăl de sus.

Şi bucătăreasa povesti cum descoperise pata de sînge pe rochia Ilincăi.

— Vezi, măria-ta? Vezi? făcu ţăranul victorios.

— Măi, omule, înţelege-te că ceea ce spune baba Anica e numai o presupunere, nicidecum dovadă.

— N-ei fi vrînd acuma să-ţi arăt şi poză asupra faptului, grăi moşneagul întărîtat, stăpîn pe dreptatea lui, fără a ţine seama de faţa boierului. Eşti şi dumneata părinte de copii, ai două fete şi de! nu ţi-ar veni la îndemînă să li se întîmple şi lor ce i s-a întîmplat Ilincăi mele. Şi dac-o veni băiatul de la armată şi-o auzi de beleaua asta, apoi ar fi mai potrivit pentru vinovat să-şi ia tălpăşiţa, că Lăzărică, zău aşa, e cam într-o ureche şi s-ar putea întîmpla, doamne păzeşte, una nefăcută…

După ce plecă bătrînul, conu Mîrşanu rămase mult timp pe gînduri.

— Tare-i prostănac băiatul ăsta, cum naiba de-a ieşit aşa? Auzi, să se lege de o slujnică şi să se facă de rîs, cînd sînt atîtea fete care... Ptiu! Fi-i-ar capu al dracului!

II

Cucoana Vasilichia îl domoli pe bărbatu-su Ienculţu, şi-l convinse că tot mai bine e să-i dea omului o despăgubire decît să se işte un proces, care ar terfeli numele lui Andrei şi poate ar costa mai mult.

Cum Mîrşanu nu vru să mai dea ochii cu badea Toader, cucoana Vasilichia încercă să ajungă la o înţelegere, dar se sperie cînd auzi că ţăranul pretindea 200 de poli, bani peşin. Pesemne îl învăţase vreun avocat că nu de pomană bătuse de două ori drumul la oraş. Îi oferi o mie de lei, apoi urcă la o mie cinci sute, dar bătrînul Ţarină nu lăsă nici un gologan.

Cu toate astea tocmeala nu se frînse; continuă cu tărăgăneli şi întreruperi şi în lunile următoare.

Pe la sfîrşitul lunii mai, Ilinca fu apucată de durerile facerii. Moşul trimise după Dumitrana Murgu. Moaşa veni degrabă de la Şipotele, văzu lehuza şi strîmbă din nas. Sarcina avea undeva o bubă, fiindcă sorocul nu era acum, ci peste o lună şi jumătate.

Bolnava avea dureri mari, care-i sfîrtecau pîntecele. Ţipa şi răcnea atît de tare că se auzea pînă la Vasile Bogoe, a treia casă. Vecinele mai toate îşi lăsaseră treburile şi-şi făceau veacul în bătătura casei, dînd sfaturi Reghinei ce să facă sau îndesîndu-se la vorbă.

— Rău pătimeşte, săraca, zicea Păuna, muierea lui Mototolea. Eu cînd născui pe bietu Fănică, mă zvîrcolii o ţîră şi gata. Mai bine nu-l făceam...

Chinurile ţinură două zile şi trei nopţi, cu întreruperi. Cînd o mai lăsa durerea, femeile din sat se întrebau una pe alta:

— Născu, fă, Ilinca?

— Da' de unde? Nu poate.

— Auliu, sărăcuţa, ce canon pe ea!

Tocmai a treia zi, pe înserat, fiica lui Ţarină se uşură, slobozind un făt mort. O dată cu ea, parcă răsuflă şi satul.

— În fine, dete Dumnezeu şi scăpă!

— Mai bine că-l născu mort, altfel îi mînca zilele...

Dar lehuzei îi era din ce în ce mai rău. O cotropiseră fierbinţeli mari, că de puneai mîna pe ea ardea ca jarul. Încolo, nu se văita de nimic. Şedea toropită în pat, cu ochii aninaţi de tavan şi nu suferea o ţoală pe trup, numai cămaşa, atîta.

Într-a patra zi, pe la nămiezi, Ilinca făcu semn maică-si să se apropie şi cu glas vlăguit îi şopti:

— Mor, maică... Astea mi-au fost zilele mele.

— Fugi, fată, că n-a murit nimeni dintr-atît, îi făcu bătrîna curaj. Bun e Dumnezeu! Mîine-poimîine te scoli şi uiţi tot răul...

— Măicuţă, ascultă colea: nu mă mai fac bine. Azi-mîine, mă duc, de dus. Să mă-mbraci cu rochia de mireasă şi să nu laşi pe taica pînă nu-mi cumpără cruce de piatră... aşa cum are fata lui Oancea...

La auzul acestor cuvinte pe Reghina o podidi plînsul.

— Taci, fă, fatălică, nu-mi rupe inima, că-ţi faci păcat cu mine.

Ilinca, fără a ţine seama de durerea bătrînei, urmă:

— Şi te mai rog ceva, maică: să nu-mi săpaţi prea adîncă groapa, că nu vreau să putrezesc aşa repede.

— Of, of, of, vai de zilele mele, se căina Reghina, în loc să-ţi fie gînditul la măritiş, ţi-e aminte de moarte.

— Aşa-mi fu mie norocul spart. Să-i spui lui Gheorghiţă să nu sensoare curînd. Barem un an să ţie doliu după mine. Dacă m-a iubit cum zicea, aşa să facă.

— Mai bine mor eu şi trăieşti tu, draga maichii! strigă bătrîna, pusă parcă de-a curmeziş împotriva nedreptăţii „cereşti" care hotărîse soarta Ilincăi. Şi întorcîndu-se către icoană, bătu mai multe mătănii, rugîndu-se cu glas tare:

— Maică precistă, ia-l pe fecioru Mîrşanului, că de la el ni se trage răul şi lasă-mi fata. De ce s-o cununi cu moartea? Sau ia-mă pe mine că mi-am trăit traiul...

Gheorghiţă al Floarei, văzînd cît pătimeşte Ilinca, se împrumută de bani de la Banca Populară şi auzind că la Dăneşti venise un doctor de la oraş făcu ce făcu şi-l aduse la Vlădoaia. Ţăranii rămaseră uluiţi de fapta lui, cu atît mai mult cu cît nici un doctor nu călcase pînă atunci la ei în sat. Medicul cercetă bolnava cu tot soiul de instrumente, îi ascultă răsuflarea, bătăile inimii, îi măsură fierbinţeala şi-i făcu o injecţie. Moaşa Dumitrana, care era de faţă, îi istorisi cum se desfăşurase sarcina şi ce îngrijiri îi dăduse.

Moş Toader Ţarină şi Gheorghiţă al Floarei aşteptau dincolo, în odaia cealaltă. În sfîrşit, după o jumătate de ceas se arătă medicul. Amîndoi se ridicară în picioare şi-l întrebară mai mult din ochi:

— Ia zi, domnule doctor, e nădejde?

Acesta ridică din umeri cam necăjit:

— Prea tîrziu. Dacă bolnava ar fi fost operată astăzi poate avea şanse.

— Dacă-i aşa s-o ducem la operaţie, zise Gheorghiţă îngheţat.

— Cu ce s-o duceţi?

— Apăi, cu căruța… cu ce altceva?

— N-o mai chinuiți. Moare pe drum.

Moș Țarină bîigui și el ca năuc:

— Păi, atunci ce-i facem?

Doctorul nu-i mai răspunse la întrebare. Își rîndui într-o geantă sculele cu care venise și plecă luînd cu sine toată nădejdea oamenilor…

Ilinca se stinse pe la miezul nopții, ca flăcăruia unei lumînări în care cineva a suflat ușor. Casa fu zguduită de plînsete și bocete.

În ziua înmormîntării tot satul fierbea împotriva Mîrșanilor ca o căldare pe foc.

— Ce-i pasă boierașului, dac-o bägă pe Ilinca în pămînt? El chefuiește și ea, săraca, putrezește, zicea Ciupagea, vărsîndu-și mînia.

— I-o plăti și lui Dumnezeu cînd i-o fi lumea mai dragă, îi ținea isonul Mototolea.

— Pînă să-i plătească ăl de sus îl bucură destul ăl de jos.

Înainte de a porni convoiul, Bogoe strigă către Gore care ducea crucea:

— Măi, băiete, apuc-o spre conac și pe urmă ia-o devale, spre cimitir.

Se auziră încuviințări din toate piepturile.

— Așa… Așa… Să vadă și Mîrșanii isprava feciorului lor.

Dar Gheorghiță al Floarei se împotrivi.

— Nu-i bine să tulburăm moarta.

Convoiul funerar nu mai ocoli pe la conac, ci apucă de-a dreptul spre cimitir.

Moșierul Iencuțu, speriat de tragica întorsătură, trimise bătrînului Țarină 250 de poli prin logofăt.

— Ce e aia? Bani? răcni moșul numai furie și vîlvătaie. Să și-i bea cu apă ne-ncepută, că nu-mi vînz eu jalea pe bani. Asta nu-i marfă de cumpărat.

În zilele ce urmară moșneagul umbla încoace și-ncolo, fără să găsească astîmpăr, vorbind necontenit cu țarina:

— Of, dodă, dodă, cum să vînd pe Ilinca? Mă doare la ficați de ea, că era, va să zică, ruptă din coasta mea. Dar și de tine, dodă, mi se rupe inima să te las fără pogoanele alea. Cum s-o brodesc neică, ia zi…

Și iar se gîndea și se frămînta sucind lucrurile pe-o parte și pe alta:

— Ia stai, dodă, să chibzuim o țîră: dacă nu iau banii, ce-i fac boierului? Îl trag la judecată? Și dacă cîștig, ce-mi dă? Nu-mi dă tot gologani? Va să zică, tot aia… Și dacă pierz procestu și nu iau nimic? Barem să știu pe ce-mi vînd inima. Ai, dodă ce zici, tălică? Învață-mă ce să fac, că-mi iese mintea prin țeastă…

Ogorul tăcea şi prin tăcere parcă încuviinţa gîndul moşului.

— Ai? ziseşi că-i mai sănătos să pui mîna pe galbeni şi să nu mai umblu pe la judecăţi? Păi aşa ziceam şi eu, dodă, că trăsnetul şi judecata niciodată nu ştii unde cade. Dacă-mi luă Dumnezeu fata c-o mînă, poate vru să-mi dea pămîntu cu ailantă.

Chiar a doua zi moşierul Mîrşanu, călcîndu-şi pe inimă, trimise lui Toader Hodoroabă, zis Ţarină, 300 de poli şi isprăvi tîrgul. Moşul nu cumpără nu numai două, ci toate cele şapte pogoane ale lui Nică Gherghină, iar cu restul banilor puse tablă nouă pe acoperişul casei şi-i mai rămase şi de-o pereche de boi.

I se împlinise visul de a cumpăra pămînt, dar cu ce preţ!

FOCUL DE LA CURTE

I

De la o vreme încoace, Vera nu se mai sinchisi nici de proces, nici de blestemele sătencelor, de nimic. O frămînta doar gîndul construirii unui spital pentru doctorul ei drag. Nu era zi să nu-l piseze pe bărbat:

— Bagă-i în cap lui Dănescu să facă un spital. Măcar să rămînă ceva de pe urma lui.

Soţul se împotrivea:

— Ia lasă-mă dragă cu spitalul tău. De cînd Dănescu s-a fript cu şcoala, nu-i chip să-i pomeneşti de opere de binefacere.

Vera nu se dădu bătută. O cicăli pe cucoana Smaranda, în mai multe rînduri, arătîndu-i cîtă nevoie are satul de un spital, ce pomană şi-ar face Dăneştii şi cît i-ar binecuvînta oamenii.

— O să-i spun lui Alexandru să vorbească cu prefectul. Ca să-l facem pe socoteala noastră, nu se poate, costă prea scump.

Vera alergă la Caracal, stărui pe lîngă prefect, bătu capul lui Dincă Milioneru şi altor notabilităţi din capitala judeţului, dar fără nici un rezultat. Toţi făgăduiau marea cu sarea, însă nimeni nu făcea nimic. Vera era disperată: nu ştia unde să mai alerge, încotro să-şi îndrepte paşii. Şi tocmai cînd pierduse orice nădejde, întîmplarea rezolvă totul, dintr-un condei, cum n-ar fi reuşit cea mai iscusită minte omenească.

Era într-o vineri, pe la începutul lui cuptor. Soţii Ionaşcu plecară să facă o vizită dirigintelui poştei şi nevesti-si. Scarlat nu era vorbăreţ din fire şi nici Vîlsan aşa că amîndoi bărbaţii îşi omorau timpul jucînd şah pe cîte o ţigară partida. Vera se apucă să povestească Margăi amănunte în legătură cu nenorocirea care se abătuse pe capul bietei Ilinca din pricina lui Andrei Mîrşanu. Mai spuse că logodnicul fetei scosese un cîntec, numai cu blesteme, care începea aşa:

Pă-l de-mi ruşină mireasa

Să-l taie moartea cu coasa…

Bărbaţii se aşezară la masă şi aranjau piesele pe eşichier.

— Ce-i, dragă, ce vrei? întrebă Scarlat întorcînd capul.

Crezuse că nevastă-sa, Vera, care şedea în spatele lui, îi mişca scaunul pentru a-i da ceva de ştire. Dar nici pomeneală de una ca asta.

— Cutremur! strigă dirigintele.

Odaia se clătină, zgîlţîită de o putere nevăzută, parcă ar fi plutit pe valuri, iar zidurile scrîşniră cuprinse de mînie. Cîteşipatru săriră în picioare, cu sîngele fugit din obraji şi dădură s-o tulească pe uşă afară.

— A stat! strigă Vera uşurată şi-şi făcu mai multe cruci.

— Hm! a fost destul de puternic, rosti Marga albă ca varul.

Ionaşcu şi Vîlsan se aşezară din nou la locurile lor, dar le pieri pofta de a mai juca şah şi se aşternură la taifas. Întîi vorbiră de cutremur, apoi, din una într-alta, ajunseră la procesul cu ţăranii.

— Eu, sufleţele, ca mai vîrstnic, te-aş povăţui să isprăvim o dată cu blestematul ăla de proces. Să facem tot ce putem să-l pierdem…

— Cum îţi vine să-mi propui aşa ceva? Vrei, cu alte cuvinte, să trădez pe Dănescu? Uiţi că mănînc pîine de la el?

— Nu ştiu ce socoteli ai, continuă dirigintele încălzit, dar lucrurile nu prevestesc nimic bun.

— E aşa de pornită lumea împotriva mea? făcu administratorul brusc îngrijat.

— Mi-e teamă suflete pricăjit să nu fie prea tîrziu cînd ne vom da seama…

— Are dreptate Vîlsan. E mai bine pentru noi să isprăveşti o dată cu chestia asta, se amestecă Vera în discuţie. Dacă ai reuşi cu spitalul, poate că lumea ţi~ar ierta tot…

—Te rog să nu-mi mai pomeneşti un cuvînt despre spital că turbez!

— Dacă turbezi nu tot la spital ajungi? glumi Marga.

În răstimpuri cîte un şarpe alb de lumină se zvîrcolea pe spinarea întunecată a cerului care mugea de durere. Cei doi musafiri se ridicară să plece.

— Să mergem… S-a făcut destul de tîrziu şi s-ar putea să ne apuce ploaia.

Amîndoi „petetiştii“ îi petrecură pînă la poartă. După ce administratorul şi soţia lui se depărtară o bucată de drum, îi ajunse din urmă Partenie, notarul, care alerga cît îl ţineau picioarele.

— Unde fugi aşa, omule? îl întrebă Ionaşcu.

— La oficiu să…

Dar recunoscîndu-i vocea, Partenie se opri locului brusc.

— Dumneata eşti, domnule administrator? Nu ştii că arde la curte?

— Ce spui? Ce arde? făcu Ionaşcu speriat.

— Poate hambarele, că dintr-acolo se arată vîlvătaia.

Notarul îi lăsă în drum şi alergă la poştă să telefoneze la Caracal după pompieri. Scarlat şi Vera fugiră şi ei într-un suflet spre conac.

— Ce frumos arde! şopti înfiorată femeia, privind la bucata de cer feeric luminată de flăcări.

— Eşti smintită! îi aruncă mînios bărbatul şi o luă înainte la picior, cuprins de panică.

Abia după ce trecu podul Olteţului îşi dădu seama că ardea tocmai locuinţa lui. Va să zică, avusese dreptate dirigintele, şipotenii dacă îşi puseseră în gînd să-l piardă, se ţineau acum de vorbă.

La curte, forfotă mare. Argaţii se străduiau să stingă focul sau măcar să-l oprească de a se întinde la hambare. Dar erau puţini, o mînă de oameni, şi nu pridideau. Mai săriseră în ajutor şi cîţiva ţărani care tocmai descărcaseră nişte fîn. Un grup de oameni, bărbaţi şi femei, priveau de pe malul Olteţului desfăşurarea sinistrului. Moşierul Dănescu conducea operaţiunea stingerii, în halat şi papuci, făcînd spume la gură:

— Ardem ca şoarecii şi nimeni n-aleargă să dea o mînă de ajutor!

Florea, argatul, dete glas ţăranilor de pe mal:

— Săriţi, măi creştinilor, să stingem focul, ce staţi cu mîinile în sîn?

Oamenii începură a se îndemna unii pe alţii:

— Du-te, mă Enache, că-n hambare e grîul tău nu al boierului…

— Fugi, Heruvime, că-i păcat să ardă averea Dănescului. Nu văzuşi cum ne uşură învoielile?

— Lasă că Dumnezeu ăsta nu doarme. Mi ţi-i pedepsi pe amîndoi deopotrivă: şi pe Trîndav şi pe Cap-sec[14].

Ţăranii nu vedeau în focul dezlănţuit decît o pedeapsă a cerului pentru fărădelegile moşierului şi administratorului său. Dar moş Cimpoieru îi luă cu duhul blîndeţii:

— Hai, măi, fraţilor să punem mîna că la nenorocire românu nostru nu se uită dacă-i prieten sau duşman.

La început se cam codiră, dar pînă la urmă birui omenia. Cîţiva ţărani urcară dealul, îndreptîndu-se spre castel. După ei se luară şi ceilalţi.

Scarlat Ionaşcu, abia trăgîndu-şi sufletul, ajunse în faţa locuinţei sale, prădată de foc. Un singur gînd, ca un cui încins, îi lumina şi-i perpelea toată fiinţa: „Banii de sub saltea!“ Trebuia să-i salveze cu orice

[14] Referire la Gobsek, porecla lui Ionaşcu

preţ, orice s-ar întîmpla! Erau acolo 400.000 de lei! Avere, nu jucărie, care însemna viaţa lui.

Cătă lacom pe fereastră, la lumina sinistră a vîlvătăii. Ardea cancelaria administraţiei şi antreul vecin. Dormitorul rămăsese încă neatins. Dar cum să treacă prin flăcări? Nu era timp de gîndit. Înfruntînd nebuneşte primejdia se strecură printre oameni, dădu buzna în antreul încins şi de-aici în dormitor.

— Ce faci, boierule? Unde te duci? Ori nu ţi-e bine? strigă îngrozit Ghiţă argatul.

— Auleo, intră ca azima în cuptor, se minună Dumitru Spoială. O fi avînd niscaiva bani pe-acolo, d-apoi ce crezi?

Oamenii se cruciră văzînd pe administrator cum înfruntă limbile balaurului de foc, parcă îşi căuta într-adins moartea.

Se-ntoarse într-o clipită din iadul dogorind, dar se prăbuşi în antreul înecat de fum, înainte de a ieşi. Haina i se aprinsese în spate şi ardea cu flacără mare.

Argatul Florea, mai curajos, se apropie şi-l trase de picioare, dar neputînd îndura dogoarea şi fumul ieşi iute afară la aer. Încercă şi Dumitru Spoială, care era mai voinic şi-l scoase în curte ca pe-o torţă.

— Apă! Apă! strigă Dănescu.

Turnară pe el o căldare cu apă de-i stinseră flăcările care-l prăjeau. Apoi îl duseră mai departe lîngă chioşc, ca să nu încurce locul. Administratorul nu mai putea să ţipe: gemea stins şi sufla anevoie.

Toate acestea se întîmplară în mai puţin de două minute. Vera, nevastă-sa, care sosise tocmai atunci, văzîndu-l lungit pe jos, abia trăgîndu-şi sufletul, ţipă îngrozită:

— Scarlate, ce-i cu tine?

— Taci, şopti el năbuşit, printre gemete, am salvat banii… Sînt în sîn…

— Auzi, ce nebunie! se căina Vera, să dea buzna în flăcări! Şi voi de ce-l lăsarăţi, oameni buni?

— Cine putea să-l oprească? ridică Ghiţă din umeri. A intrat ca furtuna…

Pe moşier îl stingheri mult faptul că un timp toată lumea, ocupîndu-se numai de întîmplarea cu administratorul, lăsaseră baltă operaţiile de stingerea focului. Poate o da Dumnezeu să înceapă o dată ploaia…

— Măria-ta, aş zice să-l ducem pe domnul administrator la spital, propuse logofătul Macarie. E pîrjolit rău.

— Da, da, bine zici… Să-l ducă… Măi, Tudose, unde eşti, ia pune caii la trăsură şi repeziţi-vă la Caracal. Să meargă Vera cu el.

Cît ai bate din palme, trăsura fu scoasă din şopron şi caii înhămaţi. Cu chiu cu vai aşezară bolnavul pe perne; ţipa la orice atingere, tot trupul i-era o rană vie. Vera se ciuci pe scăunelul din faţă şi cînd porniră îşi făcu de trei ori cruce.

Nu trecu mult şi se ivi şeful de post, urmat de un grup numeros de bărbaţi şi femei ţinînd în mînă care găleţi, care căldări.

— Să trăieşti, măria-ta, salută Chiţu milităreşte, am venit cu oamenii să potolim prăpădul.

— Aşa, Chiţule, zise înviorat Dănescu. Bine-ai făcut! Altfel văd că nu veneau!

Apoi dete drumul glasului ca să-l audă toată lumea!

— Cu duşmanii nu trebuie să ne jucăm, trebuie să-i sugrumăm! şi o să-i sugrumăm unul cîte unul, pînă le-o pieri sămînţa!

Şipotenii nu se mai gîndiră în clipele acelea la cel care pusese foc locuinţei administratorului, aşa cum se gîndea moşierul, ci se aşezară pe treabă, făcînd două lanţuri de oameni pînă la rîul Olteţului, care curgea devale, la o zvîrlitură de băţ, şi cărau apa, trecînd găleţile şi căldările din mînă în mînă. Dar, degeaba. Focul se înteţea, dobîndind tot mai multă vlagă. Flăcările ajunseră pe acoperiş şi limbile lor uriaşe cătau tot mai sus, parcă ar fi vrut să lingă poala cerului. Lucrurile mistuite pîrîiau, lemnăria pocnea asurzitor şi cîte-o grindă care se prăbuşea surd întărea mai amarnic vîlvătaia. O lumină galbenă, stranie se desprindea din para focului şi se aşternea pe oameni, prefăcîndu-i în arătări apocaliptice.

Prăsilă, care de fapt conducea operaţiile de stingere, lăsă locuinţa pradă flăcărilor şi se gîndi să salveze hambarele. Moşierul Dănescu fu şi el de aceeaşi părere. Oamenii începură a stropi hambarul principal, căţăraţi, unii pe acoperiş, alţii pe ziduri, cu ajutorul scărilor.

Cîteva bice de lumină pocniră sub burta cerului şi deodată răpăi de sus un potop de apă rece, binefăcătoare.

II

Scarlat Ionaşcu muri la spital chiar în noaptea aceea, în urma arsurilor căpătate. Vera plecă de la căpătîiul răposatului, ţinînd în mîini pachetul cu bancnote, pentru care bărbatul ei îşi pierduse viaţa. Nu ştia cîţi bani erau. Nici n-o interesa. Ascunse pachetul sub pernă şi cum era frîntă de oboseală se dezbrăcă în pripă şi se vîrî în pat, hotărîtă să doarmă. Moartea lui Scarlat n-o zguduise, anii de convieţuire n-o apropiaseră de el. Acum destinul îi netezise calea către celălalt, către bărbatul visurilor ei de totdeauna. De-acum încolo nimeni nu va mai putea s-o silească să se mărite împotriva inimii. De-acum…

Deodată sări în picioare şi, înfrigurată, căută sub pernă, scoase pachetul şi, desfăcîndu-l, începu să numere banii. Erau numai hîrtii de cîte o mie, noi-nouţe. O sută... două... trei... Pe măsură ce număra, inima-i zvîcnea în coşul pieptului să se spargă, faţa i se lumina din ce în ce, pîrjolită parcă de un foc care-i cuprinsese toată făptura. Trei sute cincizeci... Patru sute de mii... Doamne, ce de bănet!

— Voi clădi spitalul! îşi strigă ea gîndul. Spitalul care-i va purta numele... spitalul nostru!

Şi îmbrăţişînd banii atotputernici, în stare să-i aducă atîta fericire, adormi cu ei. Faţa Verei rămase mai departe luminată, zîmbind visului drag.

PĂŢANIA LUI CEACÎRU

I

Chiar a doua zi porniră cercetări pentru descoperirea „criminalilor“ care puseseră focul la locuinţa administratorului. Chiţu, noul şef de post, avu o săptămînă grea de lucru, împreună cu cele trei ajutoare ale sale, sergentul Tănase Dulamă şi jandarmii Ilie Mistreţu şi Anton Belei. Cîţiva zeci de ţărani bănuiţi a fi autorii sinistrului fură cotonogiţi în bătăi. Bănuiţii fuseseră recrutaţi îndeosebi dintre aceia care erau în proces cu moşierul Dănescu pentru cele 240 de pogoane revendicate de acesta, fiindcă se presupunea că voiseră să se răzbune pe Cap-sec, socotindu-l pe el capul răutăţilor.

Reîncepea tot atît de înverşunat şi pătimaş o tărăşenie asemănătoare „magaoaiei“ de tristă amintire.

Enache Bădoi, care intrase rău în fabrica de pumni a lui Chiţu, protesta, tunînd şi fulgerînd împotriva schingiuitorilor:

— Cum, don’ şef, pe mine mă bănuieşte boierul? De ce nu m-a bănuit cînd muncii patru ceasuri de mă trecură toate năduşelile ca să-l sting? Dacă pusei focu, ce interes aveam să-l sting?

— Las’ că te ştiu eu, în vicleşuguri nu te-ntrece nici tartoru dracilor, răspundea Chiţu isteţ. Vrei să ne adormi cu ochii deschişi, ai? Nu ţi se prinde, măre, ghincule!

Cu toate caznele îndurate nici un ţăran nu mărturisi că ar fi pus el focul. Chiţu, ieşit din ţîţîni că nu reuşea să descopere pe făptaş, se agăţa de orice presupunere, cît de firavă. Astfel, văduva Nicoliţa Opran declară, aşa, ca să spuie şi ea ceva, că ar fi zărit coborînd dinspre castel o umbră care avea un cap mare cît o baniţă, dar din cauza întunericului n-a putut desluşi cine era.

Şeful de post trimise un jandarm să-l aducă pe Lache Dîrlă, pripăşit de cîţiva ani în Şipotele şi aciuat ca un pui de bogdaproste la părintele Gherase. Numai schilodul de Lache avea capul cît baniţa, chit că nu-i slujea la nimic, deoarece nu reuşea să numere nici pînă la zece. Încolo, era firav şi pipernicit la trup, deşi îmbuca într-una fără să se sature. Sătenii îi scoseseră vorba că zăbăucul ar mînca şi pe cumătra moarte, dacă n-ar fi făcută numai din oase.

— Ce-ai căutat, becisnicule, în noaptea de vineri la curte? îl luă la rost şeful de secţie.

— Do-dom' şef, nu-nu-ştiu dacă oi fi fost, răspunse beteagul, împleticindu-se şi tremurînd vargă.

— Nu ştii dacă ai fost? Stai că-ţi aduc eu aminte, mîrîi Chiţu cu batjocură şi, cîrpindu-i o palmă răsunătoare, îl aruncă peste masa care-i servea drept birou.

— Auliu, mămulică! rosti îngrozit Lache şi căzu în genunchi la picioarele schingiuitorului.

— Ai fost, mă, sau n-ai fost?

— Am fo-fost… să trăiţi…

— Şi de ce-ai pus foc?

— Eu, foc? se bîlbîi din nou schilodul, uluit de asemenea învinuire.

— Nu-ţi aduci aminte? Stai că-ţi aduc eu aminte…

Lache Dîrlă căzu din nou în genunchi, cu ochii holbaţi de spaimă şi grăi cu trudă, încălcînd vorbele:

— Eu, eu pusei fo-foc… dom-şef…!

Şeful postului răsuflă uşurat şi-şi mîngîie surîzînd ciocul de barbă. Apoi îi puse altă întrebare:

— Pentru care motiv ai pus focul?

Lache păru că se gîndeşte adînc, apoi deodată strigă inspirat:

— Ca să fie, do-dom' şef…

Părintele Gherase alergă la moşierul Dănescu şi-i spuse că nenorocitul nici în glumă n-ar putea să fie acuzat de incendierea locuinţei administratorului, că tot timpul stătuse acasă şi în orice caz n-ar fi în stare să facă o asemenea faptă, dar Chiţu îi aruncase vina în spinare ca să scape de el şi să nu-şi mai bată capul cu cercetările.

Moşierul găsi întemeiate susţinerile părintelui şi dădu poruncă să lase pe schilod în pace. Şeful de post n-avu încotro şi puse pe Lache în libertate, după care continuă cercetările. Heruvim Tănase, interogat la rîndu-i, n-avu de lucru şi spuse:

— Eu cred, luminăţia-ta, că numai Ispir a văzut pe-ăl de-a pus focu.

— Care Ispir, mă? tresări Chiţu.

— Apăi, tata lui Buzatu… Unu e Ispir în sat.

— Şi el zici că a văzut pe criminal?

— Don' şef, interveni sergentul Dulamă, ăsta vorbeşte prăpăstii. Cum putea să vadă pe criminal, dacă Ispir e orb?

Şeful se făcu foc:

— Cum, mă, prăpăditule, îndrăzneşti să-ţi baţi joc de autoritate? Stai că te-nvăţ eu minte să mă pomeneşti…

Şi-l băgă în „fabrica" de pumni.

II

Logofătul Macarie, văzînd că lucrurile merg anevoie, se gîndi să înceapă şi el o serie de „cercetări" pe socoteala lui. Cine ştie, poate o avea norocul să dea peste făptaş şi atunci să vezi ce-o să mai crească în ochii boierului meritele-i de slugă credincioasă!

— Bine te-ai gîndit, logofete, încuviinţă Dănescu, dobitocului de Chiţu trebuie să-i dăm pe criminal mură-n gură, asta aşteaptă el.

Zis şi făcut. Macarie porni treaba cu nădejde. Toţi ţăranii care trecuseră prin tărbaca şefului de post şi credeau că au scăpat de bucluc se pomeniră chemaţi la conac şi puşi din nou la cazne. Dar cine era să mărturisească ceea ce n-a făcut, chiar dacă l-ar fi tocat bucăţele? Logofătul făcuse scurtă la mînă de atîtea bătăi fără să ajungă a dovedi ceva.

Într-o seară fură aduşi la „cercetări" Stan Cimpoieru şi Stoian Ulmu zis Ceacîru.

— Mă, moşule, se adresă Macarie bătrînului Cimpoieru, eşti bătrîn, ai părul alb şi un picior în groapă. Fă bine şi spune p-ăl de-o pus focu, că te bate ăl de sus…

— De ce să mă bată, dacă nu ştiu? o ţinea moşul dîrz pe dreptatea lui. Dacă ştiu şi nu spui, atunci să mă bată, că nu mă supăr.

— Unchiaşule, minţi de îngheaţă apele. Tu-l cunoşti pe vinovat şi cauţi să-l cocoloşeşti.

— Iote, să nu mă mişc din loc dacă-l cunosc, se jură bătrînul făcînd o cruce mare pe tot pieptul.

Ceacîru stătea de o parte încruntat, aşteptîndu-şi rîndul.

— Nici tu nu ştii, Ceacîrule, cine-i pramatia?

— De un' să ştiu? Eu îmi văd de nevoile mele, răspunse acesta în silă.

— Bine, mă, să zicem că nu văzuşi pe criminal cu ochiu ăl drept. Dar nici cu stîngu nu-l văzuşi?

Macarie făcea în derîdere aluzie la ochii ţăranului: unul verzui şi celălalt albastru — de unde i se trăgea de altfel porecla de Ceacîru.

— Acuşa îţi arde şi de glume? îl mustră omul clătinînd din cap.

— Staţi voi să vedeţi cum vă prind pe-amîndoi cu mîţa-n sac, scrîşni logofătul şi surîse scurt, căci în acea clipă îi trecu prin cap un gînd năstruşnic.

— În genunchi, cu faţa la icoană, le strigă el cu glas tunător.

La început ţăranii se codiră a îngenunchea, căci nu ştiau pentru care pricină.

— Trebuie să-mi juraţi că nu ştiţi nimic.

— Dacă e vorba să jurăm pe drept, apăi jurăm fără supărare, glăsui bătrînul şi, întorcîndu-se cu faţa spre răsărit, unde era icoana, se lăsă în genunchi.

Mai vrînd, mai nevrînd, făcu la fel şi Ceacîru. În timpul acesta Macarie se trase cîţiva paşi înapoi, lîngă uşă, unde era întrerupătorul luminii electrice, şi de-acolo porunci celor doi ţărani:

— Ziceţi după mine: „Dacă ştim şi nu spunem să ne trăsnească Dumnezeu şi maica precista“.

Oamenii repetară întocmai:

— Dacă ştim şi nu spunem să ne trăsnească Dumnezeu şi maica precista.

— Prafu şi pulberea să se aleagă de noi, să ne piară lumina şi să rămînem în beznă ca orbii.

După ce ţăranii rostiră şi aceste vorbe, logofătul apăsă încet pe buton. În odaie se făcu întuneric ca în iad. Bătrînul Cimpoieru, crescut de mic cu frica lui Dumnezeu, cînd se pomeni brusc în beznă — căci ce ştia el de tertipurile electricităţii — se sperie ca de moarte şi începu să ţipe.

— Stai moşule, nu te speria, îi strigă Ceacîru, că-i şmecherie.

Omul văzuse cîndva la oraş cum mergea treaba cu lumina: dacă faci ţac cu deştiul se-aprinde, dacă faci ţac încă o dată, se stinge — nu-i nici minune, nici neminune. Dar bătrînul Cimpoieru nu mai auzea. Urla parcă încăpuse în gura lupului şi nu mai era chip să se liniştească.

— Aprinde lumina! ţipă Ceacîru şi, orbecăind prin întuneric, nu se lăsă pînă nu nimeri întrerupătorul. Becul, cocoţat în tavan, se umplu de licurici şi odaia de lumină.

Cimpoieru se potoli numaidecît şi cătă uluit la para luminoasă de unde se lăsa atît de straniu ziua şi noaptea.

— Paştile mă-ti, de ce nu rămăseşi deştept numai pentru tine? strigă logofătul mîniat foc pe Ceacîru, care-i dăduse pe faţă viclenia.

După ce făcu vînt moşului să plece acasă, legă cu betele pe ţăranul rămas şi se puse cu bătaia pe el.

— Na! Să te saturi de deşteptăciune, să mai dai şi la alţii!

Îl schingiui vreme de un ceas, croindu-l cu biciul, stropşindu-l cu picioarele, pornit ca un căpiat, pînă cînd ţăranul, scăldat în sînge,

leşină. Atunci aruncă pe el o căldare cu apă şi începu din nou bătaia pînă osteni. Ceacîru, terciuit, cu oasele moi nu se mai putea ţine pe picioare şi zăcu toată noaptea în camera de tortură. Abia a doua zi de dimineaţă Florea, argatul, îl luă în cîrcă şi-l duse acasă.

Muierea dacă-l văzu stîlcit ca pe un ciorchine sub teasc, neavînd putere nici cît un pui de găină, dete drumul bocetelor şi blestemelor:

— Usca-i-s-ar mîinile ălui de-l cotonogi ca pe-o vită. Lovi-l-ar damblaua să nu se mişte din pat pînă nu l-o mînca viermii ăi verzui. Şi cînd o fi să-l îngroape să se îmbolnăvească toţi popii ca să-l bage în pămînt fără prohod, ca pe cîine.

III

Păţania lui Ceacîru umplu sufletele şipotenilor de mînie. Adică de ce să-l bată ca pe fasole nepricopsitul de logofăt? De unde căpătase dreptul de a cerceta pe oameni, ce era el: procuror, şef de post, ce mă-sa era? Va să zică, dacă slugărea pe boier, musai să-şi facă de cap, ca ocîrmuirea?

Ţăranii erau şi-aşa îndîrjiţi de cînd o păţiseră cu învoielile, însă după bătaia pe care o mîncase Ceacîru nu te mai lipeai de ei ca de foc. Începură să se adune seara, în grupuri, pe uliţă, sfătuindu-se unii cu alţii ce să facă, ce să dreagă ca să scape de ponos.

— Măi, dacă nu mi ţi-l pui cu botul pe labe să-mi saie ochii din cap, strigă Dumitru Răzmeriţă, da văd că pe mine nu mă cheamă.

Cei mai copţi, ca alde Barbu Găvană şi Stan Cimpoieru, cercară să-l domolească. Totuşi, din ziua pocinogului, nici unul din cei chemaţi nu mai călcă pe la curte cu piciorul.

— Aha, s-au pus în grevă dumnealor, ca atunci cu învoielile, tuna şi fulgera logofătul. Las-că le-arăt eu lor grevă.

Dar n-avu cum să le arate. Cu forţa nu putea să aducă pe oameni la cercetări. Văzînd aşa, se înţelese cu Chiţu să-i trimită el. Şeful de post veni în mijlocul ţăranilor:

— De ce nu vreţi să vă duceţi, măi, creştinilor?

— La ce să ne ducem? răspunseră ei. Ce e el, trebunal, să ne judece? Mai bine să-şi vadă de logofeţia lui şi să lase trebunalu pe mîna judicătorilor.

Ciudat lucru: oamenii începură să nu se mai ducă nici la secţie, cînd erau chemaţi de şef, cu „fitaţie“ în regulă. Călin Bîrligatu, deşi primise trei citaţii, nu se urnea să dea cu nasul pe la secţie. Tot aşa făcu şi Oprea Măruntu.

Într-o zi, cînd veniră doi jandarmi să ridice pe Bîrligatu ca să-l ducă pe sus, se strînseră mai bine de o sută de oameni şi-i împiedicară, zbierînd şi ţinînd una şi bună:

— N-are pe ce să-l cheme şefu. Nici n-a omorît, nici n-a dat foc. Aşa să-i spuneţi dumnealui!

Jandarmii, înfricoşaţi de furia oamenilor, făcură calea întoarsă, cu mîinile goale şi raportară cele întîmplate. Sergentul Mistreţu găsi potrivit să adauge:

— Mi-e să nu pornească vreo rebeliune ceva, că-s prea îndîrjiţi oamenii.

Chiţu se scărpină după ceafă, pufnind pe nas:

— Paştile mamii ei de treabă…

Şi, temîndu-se să împingă lucrurile prea departe, o lăsă mai moale cu „cercetarea“.

DREPTUL LUI RĂZMERIŢĂ

I

Dumitru Răzmeriţă n-apucase încă treizeci de ani şi-i cărunţise părul pe la tîmple ca unui moşneag. Lumea zicea că din cauza muieri-si Tudoriţa, care avea gura cît şura şi-l ţăcănea toată ziua la cap. Parcă grija şi nevoia nu scot şi ele oamenilor peri albi? Dumitru ăsta avea patru copii de hrănit şi braţe de muncă numai două, iar pămînt nici o sforicică. Cum să te ajungi? În ce fel s-o scoţi la căpătîi? Era chip să-ţi rămîie părul negru? Chiar dacă Tudora tăbăra cu gura pe el n-o făcea fără pricină, că doară nu se smintise la minte. Bărbatul îşi dădea seama că are dreptate şi-o lăsa să-şi verse focul. Cînd n-avea dreptate, vai de mama ei: o bătea şi-o tîrnuia prin toată casa, însă arar se întîmpla aşa ceva.

Cu acest simţ al dreptăţii, sădit vîrtos în firea lui, se născuse Dumitru Răzmeriţă şi se perpelea, murind şi-nviind de-o sută de ori pe zi dacă s-ar fi întîmplat să-i facă cineva vreo silnicie. Cine n-auzise de păţania lui pe cînd îşi făcea milităria la regimentul 19 infanterie?

Într-o zi majurul împărţi ostaşilor raţia de tutun, cîte un pacheţel de 15 bani la fiecare, dar pe Răzmeriţă îl greşi şi nu-i dete. El dacă-şi ceru dreptul, majurul îl ocărî, spunînd că i-a dat o dată şi să nu umble cu şoalda ca să ia de două ori. Soldatul nu şi nu, că n-a luat, şi să facă bine să-i dea raţia, că nu se clinteşte din loc pînă nu-şi ia dreptul. La auzul acestora, majurul îi trase cîteva scatoalce. Răzmeriţă nu se lăsă: ieşi la raport înaintea comandantului de companie şi reclamă cazul. Căpitanul nu-l crezu pe el, crezu tot pe majur. Răzmeriţă să crape de ciudă: de ce adică să-i ia lui „dreptul“? Unde scria că majurul trebuie să-i ia „dreptu“ pe care i l-a dat statul? Camarazii de oaste căutară să-l moaie:

— Mă, Dumitre, mai dă-l dracului de „drept“, că nu face din cauza lui să înduri atîtea? Un pacheţel de tutun costă 15 bani, nu-i mare lucru.

— N-o fi, o ţinea morţiş Răzmeriţă, da e dreptu meu. De ce să mi-l ia altul? Mie să-mi dea „dreptu“, atîta ştiu…

Cuprins de ciudă grea nu mai vru să iasă la instrucţie. Aşa ceva nu se pomenise de la înfiinţarea regimentului. Gradaţii tăbărîră pe el şi-l deznodară în bătaie. Deşi bătut măr, soldatul o ţinea mereu pe-a lui: să-i dea mai întîi „dreptu“ care i s-a luat şi pe urmă îşi face datoria. Cazul ajunse la colonel. Recalcitrantul fu pedepsit la 15 zile de carceră. După ce făcu osînda, fără a crîcni, ceru din nou „dreptul“ său, sfeterisit de majur. Poate lucrurile ar fi ajuns departe, la Tribunalul militar sau la consiliul de război, dacă nu se întîmpla sa vie un general în inspecţie. Călcînd peste reguli şi disciplină, Răzmeriţă ieşi din front şi reclamă generalului, sub ochii îngroziţi ai ofiţerilor, să i se dea raţia de tutun care era dreptul lui. Generalul, intrigat de îndrăzneala soldatului, îl ascultă. Aflînd despre ce era vorba scoase din buzunar un pachet de ţigări şi i-l întinse. Dar, spre surprinderea tuturor, soldatul refuză:

— Nu d-astea, să trăiţi don’ general, mie să-mi dea raţia care e dreptu meu, adică un pachet de tutun calitatea a III-a.

Generalul ordonă să-i aducă trei pachete ca să-l împace însă Răzmeriţă nu luă decît unul singur, pe celelalte două le refuză.

— Ăsta e „dreptu“ meu, pe ăsta îl iau.

Lucrurile nu se opriră aci. Generalul, uluit că în regiment se puteau întîmpla asemenea abateri de la disciplină, încît un soldat, nesocotind calea ierarhică, să ajungă a-i raporta lui direct un flecuşteţ, făcu aspre observaţii colonelului, notîndu-l în memoriu. Colonelul, la rîndu-i pedepsi pe ofiţerii în subordine, aceştia pe gradaţi, iar gradaţii snopiră în bătaie pe ostaşi. O jale mare se abătuse asupra regimentului.

Răzmeriţă îndură urgia, senin, cu sufletul împăcat: îşi dobîndise „dreptul“…

Aşa era ţăranul, n-aveai ce-i face. Şi iacă, acum, Dumitru primi şi el înştiinţarea să poftească la castel. Tudora, muierea lui, se făcu foc cînd auzi:

— Mitre, nu te duce la logofăt, că iasă belea. Te ştii ce fel de om eşti…

— Trebuie să mă duc dacă m-a chemat, o ţinu bărbatul.

— A chemat el şi pe alţii şi nu s-au dus. Enache s-a dus? Călin s-a dus?

— Ei nu s-au dus, da eu mă duc…

— Apăi cine mai e ca tine cu moţu-n frunte? Vezi să nu faci vreuna nefăcută şi să mă laşi cu copiii pe drumuri.

— Dac-o fi să fac, oi face.

Şi Dumitru, încăpăţînat cum era, plecă. Tudora se luă după el. După ce bărbatul coti uliţa, îl zări stînd de vorbă cu mai mulţi oameni, printre care recunoscu pe moş Barbu Găvană şi Pantelimon Gavrilă. Atunci femeia, iscodită de-un gînd bun, trecu podul şi suind dealul la castel bătu cu putere în poartă.

— Ce e, fă, cu tine, ce vrei? o întrebă Florea, argatul.

— Ascultă ici, Floreo, logofătu chemă pe rumînu meu la cercetare. Spune-i să nu-l puie necuraţii să dea în el, că iasă moarte de om. Îl ştii pe Dumitru ce fel de om e. Şi mai ales acuşa e pornit rău.

— A luat cuţitu cu el?

— Parcă ce-i trebuie cuţit? E bine să ştie şi logofătu că eu una sînt moartă de grijă…

-— Las-că-i spun eu să se astîmpere. Vezi-ţi de treabă.

II

Oamenii pe care Dumitru Răzmeriţă îi întîlni pe uliţă îl ţinură şi ei de rău, spunîndu-i să-l lase în pace pe logofăt şi să nu se ducă.

— Eu unu mă duc, fraţilor. Dacă m-a chemat, mă duc şi gata.

— Ce, mă, nu ţi-e bine? Vrei să te bată ca pe hoţii de cai? îl ţinu de rău Găvană.

— Pe mine? A mai bătut el pe mulţi ca mine?

— Cată-ţi de treabă şi stai locului, îl povăţui şi Pantelimon Gavrilă.

— Ba nu, mă duc de dus, se încăpăţînă Răzmeriţă.

Şi plecă întins, cu paşii lui mari, hotărîţi, spre conacul boieresc. Heruvim şi alţii încercară să-l întoarcă din drum, dar cine se putea înţelege cu Dumitru?

— Măi, fîrtaţi, să ştiţi că ăsta i-a pus gînd rău logofătului, îşi dădu cu părerea moş Barbu Găvană. Dacă nu-l curăţă de pe faţa pămîntului, să nu-mi spuneţi pe nume.

— Te pomeneşti, încuviinţă Pantelimon Gavrilă clătinînd capul, că prea a pornit-o întins la treabă…

Nu trecuse nici un sfert de ceas de la plecarea femeii şi la conac se arătă Răzmeriţă. Florea veni din nou la poartă şi-l duse în sufrageria de la subsol, unde se făceau „cercetările“. Logofătul Macarie îl întîmpină de la uşă:

— Venişi, Dumitre?

— Venii, răspunse acesta zgîrcit la vorbă.

— Ei, ia spune, ştii cine-a pus focul la cancelarie?

— Nu ştiu… De un’ să ştiu?

— Spui drept, mă Dumitre, sau mă minţi şi tu ca ăilanţi?

— Eu nu te mint, n-am de ce, glăsui răguşit Răzmeriţă şi fulgeră cu ochii fioroşi pe logofăt.

— Ce te uiţi aşa urît la mine? Te supăraşi că te-ntrebai? făcu Macarie muind glasul.

— Nu mă supăr ai, da aşa mă uit eu…

Se iscă o tăcere. Logofătul îl cîntărea mereu cu privirile, parcă avea ceva în gînd, parcă n-avea. Apoi curmă scurt vorbirea:

— Bine, Dumitre, du-te… Dacă ştiam că nu scot nimic de la tine, nici nu te mai chemam încoace.

Ţăranul se arătă deodată mirat, descumpănit. Nu ştia ce să creadă.

— Adică, asta-i tot?

— Păi, ce vrei să mai fie? Dacă nu ştii nimic, gata, s-a terminat.

— Biine!… Atunci plec… Ai?

Logofătul ridică din umeri:

— Du-te sănătos…

Dar Răzmeriţă nu pleca, ci stătea înfipt locului, frămîntîndu-se, scrîşnind, plimbîndu-şi ochii în toate părţile.

— Altceva… nu mai e nimic-nimic?

— Nu mai e omule, ce vrei să mai fie?

— Biine, oftă Dumitru şi abia atunci, cu mare părere de rău, se hotărî să plece.

Spre mirarea şipotenilor, ţăranul se întoarse teafăr de la curte. Cu toate astea nu părea bucuros, ci mai degrabă arăta înciudat şi mahmur.

— Ei, Dumitre, care fu povestea? îl iscodi lumea strînsă roată în jurul lui.

— Fu pe dracu, ridică el, mohorît, din umeri. După o tăcere, mai spuse: Mare noroc avu tîlharul că nu mă atinse nici cu cotu. Îi mîncam coliva…

III

Ziua următoare, şeful de post Chiţu se repezi la curte şi raportă moşierului că „spiritele“ ţăranilor din sat sînt foarte „agitate“, fiind temeri de rebeliune. Ar trebui sesizată legiunea de jandarmi de la Caracal să-i mai trimeată ajutoare, deoarece cu trei oameni şi cu el patru nu poate să ţie ordinea.

Dănescu, auzind toate acestea, izbucni în hohote de rîs:

— Ce e aia? Rebeliune? Fugi, de-aci, fricosule! Tu eşti muiere, nu eşti jandarm.

Vera, care după înmormîntarea soţului se întorsese de la Craiova, auzind că sătenii erau schingiuiţi la secţie, interveni şi ea pe lîngă moşier şi-l conjură să dea poruncă jandarmilor de a înceta orice urmărire sau cercetare. Era îngrozită de blestemele oamenilor

nedreptăţiţi şi nu voia ca aceste blesteme s-o ajungă şi pe dînsa. I se făcea părul măciucă gîndindu-se la cuvintele pe care i le aruncase femeia lui Oprea Măruntu:

— Arde-l-ar focu şi pîrjolu pe-ăl care ne apasă…

Şi, uite, chiar aşa se întîmplase: Scarlat fusese ars de foc, după cum îi cobiseră ţăranii. O, dacă le-ar trece prin minte că ea avea de gînd să le ridice un spital!

Alexandru Dănescu, mai vrînd, mai nevrînd, îi făcu pe plac şi stinse ancheta.

AŞA A VRUT DUMNEZEU!

I

Dacă spuneai cuiva că numele lui adevărat este Petre Chiriţoiu, nu te-ar fi crezut. Lumea ştia că-l cheamă Prăsilă toată ziua. Era un om mărunt de statură, uscat ca o costiţă, însă ager, cu ochi de viezure. Trecuse de treizeci de ani, însă arăta ca unul de cincizeci, din pricina nevoilor care îl împovărau.

Se însurase înainte de a-şi face armata. Cînd se liberă, după doi ani, roiau prin casă patru copii gălbejiţi şi slăbănogi, cu trenţele curgînd pe ei. Numai Cătălina, fetiţa cea mică, părea mai împlinită la trup şi avea chiar o uşoară rumeneală în obraji. Cum trecu anul, Frusina lui Chiriţoiu mai aduse un plod pe lume, ba o dată doi gemeni. Şi aşa, cu vremea, se făcură cincisprezece suflete. Între timp moartea seceră şase dintre ei dar tot rămaseră încă nouă să înfrunte foamea şi bolile.

— Mai potoleşte-te, măi creştine, şi dă pace femeii, ce vrei să umpli tot satul cu prăsilă ta? îl luă o dată la rost vecinul Buzatu, mai vîrstnic decît el, dar care n-avea decît trei odrasle.

Prăsilă ridica din umeri. Ce să-i răspundă? Dacă Dumnezeu îi dădea copii cu ghiotura, putea el să zică nu?

După cîţiva ani Frusina închise ochii. Bietul Prăsilă rămas cu o spuză de copii se perpelea de griji ca peştele pe uscat. Fără muiere, era iad casa. Cine avea curajul să-l ia cu nouă suflete?

Cu toate astea se găsi una. Joiţa era tot aşa ca el, slabă şi mărunţică, iar zestre n-avea decît ţoalele de pe dînsa. Pesemne zestrea era vrednicia ei de albină.

Cum trecu anul, iacă şi pe Joiţa cu darul: i-aduse bărbatului o fetiţă. După aceea îi trînti doi băieţi, din nou o fată şi iar cîte un flăcău pe an, pînă se adunară cu toatele cincisprezece suflete.

Tot avutul lui Prăsilă era o cocioabă cu pereţii din chirpici, avînd două odăiţe, cărora le mai adăugă una de cînd i se înmulţise familia. În afară de casă, mai avea o pereche de boi şi o vacă. Pămînt n-avea nici o

sforicică şi muncea în dijmă pe moşia Dănescului. Dar nu scotea nici jumătate din hrana pe care o aşteptau atîtea guri. Şi parcă numai de hrană e nevoie? Încălţări nu trebuie? O ţoală nu trebuie? Dar leacuri şi altele cîte toate? De aceea cînd Prăsilă isprăvea munca cîmpului, începea să robotească pe-acasă. Ba repara încălţăminte pe la oameni, ba dregea sobe sau făcea dulapuri, mese şi scaune. De un timp încoace, îndesindu-se morţii, se apucase să lucreze şi coşciuge. Muncea pe deşelate, şi mîncat şi nemîncat, şi dormit şi nedormit. Cîte un prieten sau vecin grijuliu îl lua deoparte şi-l dăscălea:

— Las-o mai domol, Prăsilă, prea o luaşi razna... Caută de te odihneşte că dacă te-mbolnăveşti îţi cade o satara belea pe cap de nu te mai scoli...

Speriat, omul mai rărea treaba. Apoi, prins de iureşul nevoilor, iar se uita muncind. Noroc că pînă acum nu se lipise nici o boală de el.

— He, mai am patru ani grei, ofta el, pînă or creşte cîrlanii mari, să-i pun la treabă. După aia, zvîrlu cu căciula în tavanul cerului.

Osebit de timp, mai avea o apăsare grea: percepţia. Perceptorul Turcu îi făcea numai zile fripte. Mereu dădea cu gura ca o gaiţă, să plătească dările pentru profesiuni, adică pentru toate îndeletnicirile lui Prăsilă.

— Gologanii care-i cîştigi sînt ai tăi? îl întreba omul fiscului.

— Dar ai cui? se mira ţăranul.

— Sînt ai lui vodă, mă nerodule! Ce scrie pe gologani? Scrie Carol I? Ai lui sînt gologanii. Cînd o scrie pe gologani Prăsilă atunci sînt ai tăi.

Prăsilă se scărpina în creştet, oţărît, nemaiştiind ce să creadă. Pînă la urmă se aranja treaba: ţăranul lucra perceptorului un dulap sau o masă, că bani n-avea de unde să-i dea şi aşa scăpa de bucluc. „Mai cîştigat eram dacă-i plăteam profesia“, se gîndea amărît omul.

Moş Barbu Găvană îl povăţui să ceară pentru nevastă pensie de la regina Elisabeta, fiindcă are peste o duzină de copii. Vîlsan, dirigintele poştei, îi ticlui petiţia, dar ţăranul nu căpătă nici o leţcaie. Cică trebuia să fie copiii de la o singură muiere, nu de la două, cum îi avea el.

În 1901, cînd bîntui seceta cea grozavă, Prăsilă o duse tare greu. Bucate nu se făcură, iar boierul Dănescu nu-i dădu, cu toate rugăminţile, mai mult de 20 de tîrne de porumb, după ce-şi vîndu dinainte munca pe anul viitor dînd administratorului zapis în regulă. Toată iarna îşi îndopă familia cu murături. Bătu-i-ar sfîntul de gogoşari: se făcuseră puzderie în grădină.

La masă nu se aşezau toţi o dată, fiindcă n-aveau loc. Mai întîi mînca Prăsilă cu băieţii, fiindcă partea bărbătească trebuia să aibă întotdeauna întîietate, apoi Joiţa cu fetele. Cele două grupe nu se slujeau decît de o lingură de lemn pe care şi-o treceau unul celuilalt.

Mai aveau în casă şi alte linguri, dar Prăsilă socotea că de-ar avea fiecare lingură s-ar face risipă de bucate şi asta înseamnă boierie curată. O dată pe săptămînă, sîmbătă, Joiţa frămînta azimă şi o cocea la ţăst. Familia o mînca după masă, ca o prăjitură. Tot aşa cînd Prăsilă aducea cîte o jimblă de la oraş o mîncau cu mămăligă.

În fiecare duminică sau sărbătoare porneau toţi la biserică. Joiţa rînduia copiii doi cîte doi, după înălţime, ca la armată; cei mici păşeau înainte, iar cei mari, mai la urmă.

Şipotenii făceau haz, văzîndu-i înşiraţi pe uliţă:

— Trece regimentul lui Prăsilă!

Copiii erau bucuroşi, fiindcă după sfîrşitul liturghiei se îndopau cu colivă şi colaci stîmpărîndu-şi astfel foamea. Cîteodată mai furau şi anafură, însă după ce Joiţa prinse de veste şi-i bătu, se lăsară de năravuri.

De cînd cu serbarea de la şcoală umbla vorba în tot satul că fata cea mare a lui Prăsilă o să ajungă „comediantă“ şi o să cîştige o groază de parale. Într-adevăr, musafirul boierului Dănescu chemă pe ţăran la castel şi-i spuse că la toamnă s-o trimeată pe Cătălina la Bucureşti, ca să urmeze Conservatorul.

— Apoi, măria-ta, se tîngui Prăsilă, am eu putere s-o învăţ carte? Cu ce, ia spune, cînd n-avem nici după ce bea apă?

— Dumneata nu cheltuieşti nici un gologan, îl linişti actorul Liciu. Taxele, drumul, întreţinerea fetei, toate mă privesc pe mine.

— Aşa mai înţeleg... Da asta, machea e „meserie“? Se poate ţine omul cu ea? Nu e ceva de ruşine?

— Şi eu tot din meseria asta trăiesc.

— Păi dumneata nu eşti boier?

— Sînt. Şi fata dumitale o să ajungă boieriţă să n-o mai cunoşti. Chiar regină, împărătească, orice...

Ţăranul cată lung la boierul fără barbă şi mustăţi, cu încrederea zdrobită. Noroc că interveni la timp Dănescu:

— Dacă faci aşa cum îţi spune dumnealui, e bine şi de tine şi de fată. Omul numai de noroc nu trebuie să se vaite.

— Bine, măria-ta, aşa fac... Dar, rogu-te, să spui percictorului că altcineva ţine fata pe cheltuiala lui, ca să nu creadă că eu am parale şi lui nu-i dau.

Dănescu îi făgădui şi Prăsilă plecă ţinînd în mînă un plic pe care era însemnată adresa de la Bucureşti a artistului, iar înăuntru se afla o hîrtie de o sută de lei, pentru cîteva schimburi de care avea nevoie Cătălina la şcoală, un paltonaş, ghetuţe şi altele.

Joiţa se şi apucă să pregătească fetei lucrurile trebuincioase. Tîrgui de la prăvălia lui Viziru pînză pentru lenjerie şi ştofă de paltonaş.

Paltonaşul îl dădu să-l facă văduva Nicoliţa Opran, iar lenjeria o lucră ea, pe apucate, încherbînd cîte o cămăşuţă şi pentru celelalte fete. Cătălina nu se supără, ba o rugă pe maica-sa să-i coasă Anicuţei şi o rochiţă.

Anicuţa era surioara ei cea mică, de vreo şase ani, pe care o iubea tare mult.

II

Cătălina trebuia să plece la Bucureşti pe la sfîrşitul lunii septembrie cînd începea şcoala ei. Înainte de sfînta Maria-mică, fata se plînse că o doare în gît cînd înghite. Maică-sa o puse să deschidă gura-mare, se uită în gît, dar nu văzu nimic.

— Las-că îţi trece pînă mîine.

A doua zi de dimineaţă, Cătălina se trezi cu fierbinţeală mare. Ardea toată ca un cuptor încins. Joiţa îi puse prişniţe cu apă rece, o unse în gît cu gaz, dar temperatura nu scădea. Atunci trimise după moaşa Dumitrana, pricepută şi la boli. Ea o unse cu tinctură de iod în gît şi-i dete să facă gargară cu ceai de muşeţel şi să stea liniştită.

Bolnava făcu gargară şi stătu liniştită, dar se simţea tot mai rău. Parcă se sufoca. O aduseră şi pe baba Ghimpoaia. Nici descîntecele ei nu folosiră la ceva.

Învăţătorul Preda auzind de boala Cătălinei, veni s-o vadă. Fata zăcea dusă într-un pătuc cu alte două surori mai mici, care adormiseră buştean. În alte două paturi dormeau încă vrea şase copii. În cameră era o zăpuşeală de abia puteai să-ţi tragi sufletul.

— Ce s-a întîmplat, Cătălino, ce ai? o întrebă Preda luînd în mîinile lui mînuţa fierbinte a fetei.

Cătălina pironi asupra lui ochii ei mari şi frumoşi şi îngăimă ca o scuză, parcă ar fi fost vinovată cu ceva:

— Nu mi-e bine de loc…

Atunci se arătă şi Prăsilă, care se simţi foarte onorat de vizita învăţătorului.

— Ascultă, Petre, trebuie numaidecît să ducem fata la Caracal s-o vadă un doctor.

— Aşa de rău e bolnavă? se sperie el şi se scărpină după ceafă.

— Nu ştiu, dar nu trebuie s-o lăsăm aşa. Mă duc să vorbesc cu Pantelimon să înhame caii la căruţă.

— Lasă pînă mîine dimineaţă… să fac rost de un gologan… că am cheltuit toţi banii ei…

— Nu-ţi trebuie, o duc pe socoteala mea. Cătălina e şi fata mea, nu numai a dumitale.

Învăţătorul plecă repede şi peste o jumătate de oră se întoarse cu căruţa, gata de drum, împreună cu Mihai Gavrilă, care mîna caii. Se dădu jos de pe capră şi intră pe portiţă. Prăsilă ieşi înainte:

— Domnule învăţător, nu mai e nevoie de doftor. Mititica s-a prăpădit.

Preda rămase locului, buimac.

— Cînd? Cum? De ce? bîngui el, nevenindu-i să creadă asemenea veste.

— Acum cinci minute închise ochii.

Răscolit pînă în fundul fiinţei de uluitoarea nenorocire, învăţătorul intră în casă, sugrumat de emoţie. La căpătîiul micuţei moarte ardea o lumînărică de ceară, care împrumuta odăii o mireasmă funerară. Surioarele moartei dormeau nestînjenite mai departe.

Luă mînuţa Cătălinei, caldă încă, şi i-o sărută. Apoi izbucni într-un plîns greu, mocnit.

— Cătălină, de ce ai făcut asta, îngeraş scump?... Noi toţi trebuia să murim şi tu să trăieşti... Sîntem vinovaţi înaintea ta...

Prăsilă şi Joiţa, văzînd cum plîngea învăţătorul, dezlegară şi ei băierile lacrimilor, apoi începură să plîngă şi copiii. Toata casa se umplu de bocete şi văicăreli.

Vestea se împrăştie cu iuţelea fulgerului. Rudele, vecinii şi neamurile veniră la moartă cu lumînări şi flori. Femeile, de cum intrau pe poartă, începeau a boci:

— Auleu, moarte, arde-te-ar focu, cum o luaşi tocmai pe Cătălina? Parcă ştiai că-i a mai bună din toate... Numai la frăgezime te dai, pe moşnegi şi pe hodorogi nu-i iei...

Prăsilă nu izbuti să facă coşciugul. Croise scîndurile, dar nu mai avu putere să le încheie. Îi veni în ajutor vecinul Buzatu.

Neavînd bani pentru înmormîntare, se împrumută de la Gheorghe Murgu de cincizeci de lei. Acesta, după ce-i numără banii îl dojeni cu asprime:

— Nerodule, cu banii ăştia puteai s-o vindeci pe biata fată, nu s-o îngropi!...

— Ce să fac, nea Gheorghe, dacă aşa a vrut Dumnezeu? grăi ţăranul resemnat.

— Vorba asta e pentru nevolnici şi proşti, i-o tăie scurt Murgu.

PARTEA A DOUA
ALTE ÎNTÎMPLĂRI — DE TOATĂ MÎNA

În sufletu-mi strivit de groază
Păgîne patimi prind să fiarbă:
— Trudită, chinuită coasă
Vei mai cosi tu numai iarbă?
(OCTAVIAN GOGA)

„ACCIDENTUL“ DARIEI

I

O droaie de fete îi dădeau tîrcoale lui Mihai Gavrilă şi la cîteva le bătea inima mai zvîcnit cînd îl zăreau duminica la horă sau în celelalte zile la munca cîmpului. Lui Mihai însă i se scurgeau ochii după Raluca, fata lui Marin Viţu, vecin cu casa. Se împlinise afurisita la trup şi se luminase la chip, de ziceai că-i toată numai lapte şi miere. Păcat că o dăduseră să înveţe, tocmai la Bucureşti. Unchiu-său, Ioniţă, o ţinea pe cheltuiala lui la şcoală, uşurînd pe taică-su de o gură.

Dădeau şi alţi flăcăi tîrcoale Ralucăi, dar ea nu-i băga în seamă, fiindcă Mihai i se lipise bine de inimă. Despărţită însă din pricina şcolii şi nevăzîndu-se cu lunile, iubirea lor se cam ofilise ca o floare neudată.

Într-o vreme, lui Mihai îi plăcu Ilinca lui Ţarină şi odată, într-o duminică, o pupase chiar. Cît p-aci să iasă bătaie cu Lazăr, care păzea pe soru-sa ca un dulău. Degeaba: inima nu i se muta din dreptul Ralucăi. Într-un timp începu să se plimbe Daria prin gîndurile lui. O ura de cînd cu serbarea de la şcoală. Dar de-atunci trecuse apă multă pe Olteţ şi-i spălase ura. Şi-acum, din nou i se suci mintea după fata Dănescului. Se împlinise la trup pîrguindu-se ca o caisă, numai bună s-o culegi de pe ram şi s-o mănînci. Deşi în preajma pirostriilor se purta cu Mihai tot ca o veche prietenă, din copilărie. La serbarea de sfîrşit de an, cînd jucase Cătălina în piesa învăţătorului Preda, mereu întorcea capul şi-i zîmbea. Dar Mihai, cam îmbufnat îi ocolea privirile. Credea că Daria se logodise cu străinul acela fără mustăţi, cel puţin aşa umbla vorba. Altă dată o întîlnise pe cîmp. Era călare pe Rex. Oprise brusc armăsarul în faţa lui şi-i strigase:

-— Mihai, am auzit că te-nsori cu Raluca. Felicitările mele!

Pînă să-i răspundă că nu era adevărat ea dădu bici calului şi se depărtă. Ciudată fată! O fi geloasă pe Raluca… mai ştii? Cu toate astea, de atunci nu-i mai pomenise nimic de fata lui Viţu.

Şi aşa se scurse timpul, pînă cînd, într-o zi…

II

Mihai plecase dis-de-dimineaţă în pădurea Fratoştiţei să taie lemne pentru la iarnă. Pînă la amiază gătase doi stînjeni şi-i chitise bine. Apoi aşternu o basma pe iarbă, desfăcu legăturica cu de-ale mîncării, pregătită de maică-sa, şi îmbucă hulpav aproape un ceaun de mămăligă cu brînză telemea şi slănină fiartă. Mereu îi era o foame de lup şi nu-şi aducea aminte să se fi sculat vreodată sătul de la prînz sau cină. Cînd se întîmpla să mănînce carne, parcă nu se simţea atît de flămînd, dar carne mînca din joi în paşti.

După ce isprăvi cu masa, îşi alese un locşor bun în iarbă şi se întinse cît era de lung, punîndu-şi un butuc sub cap, drept pernă. Nu voia să doarmă, n-avea obiceiul, însă îi plăcea să zburde cu gîndurile în stare trează şi ochii întredeschişi. Poporul păsărelelor fremăta nevăzut prin satele de frunziş ale copacilor, ciripind chemări şi răspunsuri, într-un fierbăt asurzitor. Mihai aprinse o ţigară şi slobozi cîteva rotocoale de fum, care se ridicară topindu-se în limpezimea văzduhului.

Cum stătea aşa trîntit pe velinţa de iarbă, un ţipăt de undeva din apropiere îi bătu la porţile urechilor. Sări în picioare şi alergă dincotro pornise ţipătul. Un tufiş din preajmă-i foşni adînc din frunze. Printre ramuri se ivi botul unui cal sur, care-i cerea parcă ajutor. Mihai îl recunoscu: nu era altul decît Rex, calul Dariei. Zînaticul, pesemne, îşi trîntise stăpîna şi acum umbla de capul lui.

— Daria! Daria!... Unde eşti? suliţă glasul lui Mihai cercetînd împrejurimile.

— Aici! răspunse de undeva de pe aproape o voce plîngăreaţă de fată.

Flăcăul o găsi într-un luminiş, chiar la cîţiva paşi de el. Era trîntită în iarbă şi gemea uşor.

— Mihai, m-a trîntit Rex. Nu-l mai pot suferi. S-a făcut aşa de nervos!

— Te-ai lovit rău?

— Destul de rău... Mi-am scrîntit piciorul...

— Ia să vedem... Unde-i scrîntitura? Aici? Flăcăul îi pipăi piciorul pînă în dreptul genunchiului.

— Au! Au! Mă doare! ţipă ea. N-o să mi-l taie?

— Aide, fii serioasă, fată dragă, că nu s-a-ntîmplat moarte de om, o luă el la rost.

— Pe cine faci tu „fată dragă“? De unde şi pînă unde sînt „fata ta dragă“?

— Dacă te superi, atunci... rămas bun! şi Mihai îmbufnat îi întoarse spatele.

— Stai, nu pleca, ţipă ea. Ce fac eu dacă mă laşi singură?

— Puţin îmi pasă că doară nu eşti „fata mea dragă“...

— Aleargă pînă la castel şi trimite pe Ghiţă încoace cu docarul să mă ia.

— Da ce sînt sluga ta? Mai vezi de altul!

— Atunci, du-mă în spinare pînă acasă. Îţi plătesc, zău aşa…

— Bani? Mulţumesc, nu-mi trebuie. Hei, dacă n-ai fi fată de boier, aş şti eu ce să-ţi cer.

— Ce? Ia spune, făcu ea curioasă.

— La fete îmi place să mă tocmesc… pe sărutări.

— Vai ce obraznic te-ai făcut! se îmbufnă Daria, însă după cîteva clipe îl întreba:

— Şi cîte ceri, mă rog?

Mihai o privi lung, înseninat. Se învoise deci şi aşa. Hm! Bună treabă!

— Zece! spuse el într-o doară.

— Oho! Zece sînt prea multe. Nu pot atîtea.

— Dar cîte?

— Una singură. Şi asta fiindcă m-ai prins la strîmtoare şi n-am încotro.

— Cu una nu pot nici eu… Adică să te duc în cîrcă şase kilometri pentru o biată pupătură? Trebuie să fiu nebun!

— Atunci, două…

— Să zicem trei… Bate ici palma…

— Nu, două… Ţi-ajung şi două, nesăţiosule.

— Vai de capul meu! Fie şi două! Una mi-o dai acum, ca arvună; pe-ailantă după ce isprăvesc treaba. Bine?

— Îhî… încuviinţă fata.

Mihai îi luă capul în mîini şi o sărută uşor pe gură cu o teamă nelămurită. Pe obrajii Dariei înfloriră numai bujori. Lăsă ochii în jos, stingherită, ruşinată, parcă i-ar fi părut rău de uşurinţa ei.

— Din asta nu pricepui mare lucru… Poate din ailantă… Ce zici? O luăm din loc?

Flăcăul, fără să mai aştepte încuviinţarea fetei, o ridică în braţe şi porni voinicește la drum. Pentru el era uşoară ca pana şi o ducea de drag. Daria îi trecuse o mînă de după cap ca să se ţină mai bine şi se juca cu urechea lui, fără să spună o vorbă.

— Şezi cuminte că mă gîdilă…

Armăsarul venea la pas, în urma lor. Cînd treceau printr-un luminiş, Mihai simţi în spate o uşoară lovitură de bot, dar n-o luă în seamă. După ce mai merse o bucată, calul îl împinse din nou cu botul dîndu-i parcă a înţelege să facă bine şi să lase pe stăpînă-sa în pace.

— Rex e supărat că i-ai luat locul, strigă Daria rîzînd.

— Sigur că e. Numai cal n-am fost pînă acum. Da' nu-mi pare rău.

Daria zîmbi tainic, pentru sine: înţelese de ce nu-i părea rău.

— Mihai, spune drept, ţi-s dragă?

— Îhî, înclină el capul în tăcere mare.

Mai merseră ce merseră, după care ea îl întrebă din nou:

— Mult?

— Îhî, răspunse el. Apoi îi şopti cu tristeţe în glas, clătinînd din cap: La ce să stricăm vorbele de pomană? Tu eşti boieriţă şi nu pot să te iau de nevastă, că nu te lasă. Nu-i vorbă, nici ai mei nu m-ar lăsa…

— Adevărat? Ai vrea tu să mă iei de nevastă? se miră ea într-un chip caraghios şi iar pufni în rîs.

— Eu îţi vorbesc serios şi tu rîzi.

Daria hohoti şi mai tare:

— Dacă ţii la mine, mă răpeşti într-o noapte cu lună şi fugim în lumea largă.

— Ei, fugim, pe dracu… făcu el mohorît. Unde naiba să fugim? Şi ce-o să mîncăm în lumea aia largă?

— Nuci! i-o trînti Daria după ce strînsese tot soarele pe faţa ei.

— Vezi că acu-ţi dau drumul jos şi-mi fac păcat cu tine…

Un timp nu-şi mai vorbiră de loc. Flăcăul parcă păşea cînd pe o culme de fericire, cînd pe-o suliţă de deznădejde. După ce ieşiră din pădure, Daria îl opri.

— Mihai, ştii ce?

— Ce?

— Nu mă mai purta în braţe. Ne văd oamenii şi o să ne iasă vorbe. Ajută-mă să încalec şi du-te.

— Ai să poţi merge călare? Dacă Rexul tău îţi face din nou pocinogul?

— Fie ce-o fi! N-am încotro. Decît să intru în gura lumii!…

— Bine şi aşa.

Mihai o aşeză pe un trunchi de copac şi-i aduse calul. O grindină de rîsete perlate şe stîrni ca din senin. Daria se ridică, puse un picior în scară şi sări sprintenă în şa, fără ajutorul flăcăului. Calul porni în galop, zvîrlind ţărînă din copite şi se făcu mic, pînă nu se mai văzu.

Mihai, avînd parcă rădăcini sub călcîie, o urmări cu privirile năucit de surpriză. Aşadar?… Hm… drăcia dracului! De ce s-o fi prefăcut c-a trîntit-o calul şi şi-a scrîntit piciorul? I-am căzut drag, ce mai! E cu ochi şi cu sprîncene!

Gîndind aşa, flăcăului i se păru că nu-l mai cuprinde pielea… Îmbrăţişă doi mesteacăni care văzuseră şi ei întîmplarea, culese o dumitriţă din iarbă, o prinse de pălărie şi plecă spre sat. Cînta sufletul în el de bucurie…

„MUIERCEA“

I

Pe Andrei Mîrşanu îl zgudui soarta fetei lui Hodoroabă; căci în fond era un sentimental. Însă, în conştiinţa lui, se considera nevinovat. Dacă cineva purta vreo vină în nenorocirea aceea, era desigur dobitocul de logofăt, care-i adusese fata plocon şi chiar Ilinca însăşi, care furase mărgelele. Aşa că remuşcările nu-i făcură zile fripte. În schimb îl sfredelea amarnic frica de răzbunare. Deşi logofătul Smarandache îl încredinţase că Gheorghiţă al Floarei, logodnicul Ilincăi, „n-are sîngele iute, e un molîu care nu se îndură să taie nici un pui de găină, darmite să facă moarte de om“, feciorul Mîrşanului n-avea tihnă de loc. Noaptea sărea speriat din somn, umezit de sudoare rece. Mereu i se părea că-i un ucigaş ascuns pe sub pat. Cugetul necurat îi punea pietroaie în pernă.

Obsesia lui Andrei începu a da de vorbit slugilor. Leana, femeia argatului Ion, care fusese angajată în locul Ilincăi, spunea:

— Apăi de, cine l-a pus să se lege de fată? Vinovatu fuge negonit de nimeni.

Noroc că Lazăr, feciorul lui Hodoroabă zis Ţarină, se nimerise plecat la oaste. Dacă era pe-acasă poate ar fi fost pricină de îngrijorare, fiindcă flăcăul nu ştia multe. Avea dreptate Leana.

Ca să mai scape de musca pe căciulă, Andrei plecă la Bucureşti. Acolo, o revăzu pe „Zeiţă“, mai frumoasă şi mai strălucitoare ca oricînd, asediată de o armată de admiratori. Cînta în *Tosca*, alături de marele tenor Gion Dumitrescu şi amîndoi recoltau succese răsunătoare. Tăciunii care mocneau sub cenuşă se aprinseră din nou. Andrei începu să-i facă o curte asiduă, dar îşi pierdu iar vremea. Inima actriţei rămînea mereu zăvorîtă. Dîndu-şi seama că bătuse apa în piuă şi, fiert de ciudă că risipise o mică avere cu dînsa, tînărul se întoarse la ţară, hotărît s-o rupă o dată pentru totdeauna cu răzgîiata cîntăreaţă, care-i plăcea să joace bărbaţii pe degete.

II

Într-una din zile, trecînd prin sat cu docarul, Andrei Mîrşanu zări o ţărancă tînără şi fragedă, care-l secă la inimă. Avea diavoliţa un corp subţire şi mlădios ca alunul, sîni ca merele domneşti şi ochi alunecoşi de nu ştiai încotro îşi plimbă uitătura. De cînd lumea nu mai văzuse trup aşa de pîrguit şi ispititor.

— Asta e Stanca lui Stan Cînepă, nepoata lui moş Zaharia Zvîrlugă, şopti Ion argatul, văzînd atîta mirare în ochii stăpînului. Apoi adăugă: E

mîndră ca o crăiasă şi-o pomicică... mamă-mamă! Îl judecă chiar pe dracu şi-l scoate dator.

A doua zi, Andrei auzi pe logofătul Smarandache că Stan Cînepă, avînd nevoie de parale, umbla să vîndă un cazan cu alambic de făcut ţuică. Sub pretext că vrea să cumpere cazanul, se duse acasă la el, potrivind vremea cînd îl ştia că munceşte la cîmp. Văzu alambicul, îi plăcu, chipurile, şi fără să mai întrebe de preţ se apropie de Stanca şi-o ciupi de sîn. Stătea lîngă ea ca paiele lîngă foc.

— Apăi după cazan venişi dumneata sau după ţîţele mele? îl luă ţăranca la trei-păzeşte, dar fără să se supere.

Feciorul Mîrşanului o acoperi de laude, că n-a mai văzul femeie cu atîta lipici, că-i place de ea şi să nu fie proastă că... Dar Stanca, chicotind pe înfundate, făcea nazuri că-i măritată, cum să se uite ea la bărbat străin?

— Auliu, mă prind blestemele dacă m-oi da la trup de boier, făcu ea scuipîndu-şi uşor în sîn. Mă mir ce-oi fi găsind la mine, că-s goală-goluţă...

Andreii Mîrşanu vru să-i dea cîţiva poli să-şi cumpere ce-o vrea cu ei, fie rochii, fie podoabe, ce i-o rîvni inima, dar femeia, jignită, refuză scurt banii.

— Uite-te ici la obraz, boierule şi pe urmă să-mi vorbeşti de sănătate. Dacă vrei să scoţi gologani din chimir, n-ai decît să cumperi cazanu.

— Bine, îl cumpăr. Cît costă?

— Dă-mi cinşpe poli pe el şi ia-l, ceru femeia, deşi nu făcea nici doi. Nu las un ban mai jos, că n-am de unde.

Andrei numără zece galbeni şi-i puse în palmă; pentru rest o pofti să vie pe-nserat în grădina conacului, c-o aşteaptă acolo. Stanca veni după învoială. Dar cum deschise gura începu a se văita că s-a păcălit ca proasta, că nu ştia preţul şi de aia să facă bine domnişorul să-i mai dea zece poli, fiindcă atîta face cazanul: douăzeci şi cinci bătuţi pe muche.

Mîrşanu rîse cu poftă de lăcomia ei. După ce-i numără banii, Stanca îi mai ceru cinci galbeni pentru alambic, fiindcă alambicul n-a intrat în tocmeală, numai cazanul singur, uite să se facă aşa cine minte.

— Bine, îţi mai dau cinci poli, dar mai întîi să...

— Iaca na! Da pe cine cumpărai şi dumneata, pe mine ori cazanul de ţuică? chicoti Stanca topindu-se de rîs.

Andrei o sărută şi vru s-o trîntească în tufiş, pe iarba moale şi mătăsoasă.

— Fugi d-aci, domnişorule, nu ţi-e bine? Doar n-oi fi băut mătrăgună să mă drăgostesc prin tufişuri ca nepricopsitele, să dea careva peste noi? Dacă-i pe-asta, vino poimîine, că tot e plecat bărbatu de-acasă şi p-

ormă o muiere care fierbe ca vinul nou nu se pupă cum făcuşi dumneata. Stai binişor, să-ţi arăt. Iote-aşa! şi Stanca luîndu-i capul în mîini, îl sărută pătimaş, strivindu-i buzele cum numai ea ştia să sărute. Dacă nu-ţi plăcu, mai încerc o dată, dar mi-e să nu te bag în spital…

Andrei o privi năuc cu nările fremătînd. Aşa femeiuşcă, mai rar. Peste două zile, se duse la ea acasă. Stan Cînepă îşi ridicase coliba dincolo de sat, la o alergătură bunicică de cal. Acolo avea o palmă de loc, moştenită de la părinţi, cu o grădină gemînd de caişi, pruni şi gutui. De-adevărat: casa era singură, cuc, în mijlocul cîmpului, departe de orice ochi, tăinuită ca un cuib de rîndunică.

Stanca robotea în tindă. Uitase de făgăduială, uitase de boier, de tot. Cînd îl zări apropiindu-se de poartă, alergă înaintea lui şi-i şopti:

— Vino sîmbătă că acuşi e bărbatu acas! N-a plecat cum fuse vorba.

Andrei luă repede drumul îndărăt, de frică să nu-l vadă Stan. Cînd veni sîmbătă, ea îl amînă pe miercuri, apoi pe vineri. De fiecare dată „nu se putea“, că-i bărbatul acasă, dar nu era nici un bărbat acasă. Şi îl duse aşa cu vorba pînă cînd feciorul Mîrşanului dete într-adevăr peste Stan Cînepă.

— Boierule, îl luă ţăranul la rost, nu mai umbla după muierile altora, c-o păţeşti urît. Îţi spui cu binele, să nu zici că nu ţi-am spus.

Andrei Mîrşanu pricepu, în sfîrşit că fusese tras pe sfoară de vicleana femeie. Făcu cale întoarsă, amărît şi obidit ca un pui de bogdaproste. Stan se uită lung după el şi-i strigă disprețuitor:

— Muiercea!

LA PLOPI

De-un timp încoace Mihai Gavrilă era tare zbuciumat de gînduri şi simţiri. De bună seamă, fata Dănescului prinsese drag de el; întîmplarea din pădure i-o dovedise cu vîrf şi îndesat. Nu se mira ce-o apucase pe Daria. Citise într-o cărţulie că prinţilor le place să se drăgostească cu fete de la ţară. De ce nu s-ar drăgosti şi Daria, care nu era prinţesă? Decît că iubirea chioară nu ţine de cald. De aceea, flăcăul, cu firea lui practică, umbla după o dezlegare: cum să pună mîna pe boieriţă şi s-o ia de nevastă cu cununie? Maică-măiculiţă! Atunci jumătate din moşia Dănescului ar trece în mîna lui, adică 4.000 de pogoane, başca via, başca pădurea, başca…

La urma-urmei chiar întreaga moşie. Parcă Haralamb, fratele Dariei, o să îngrijească de partea lui? Tot lui Mihai o să i-o dea s-o lucreze. Dac-o pune mîna pe toate cele 8.000 de pogoane, apoi atunci poate să dea cu barda în Dumnezeu. Oamenii din sat se omorau degeaba să

îndulcească învoielile, ori să capete o sforicică de pămînt… El numai cu o lovitură înghiţea toată moşia.

Luă o ţigară şi trase cu sete din ea. Fumul inundă toată camera, topind uşor contururile lucrurilor. Tot din fum răsări chipul luminos al Dariei care rîdea…

— Prea rîde mult fata asta şi d-aia nu prea am încredere în ea.

Desigur, dacă ar fi fost tot atît de hotărîtă ca el, lucrurile ar fi mers mai uşor. Oricum, trebuia s-o scoată într-un fel la capăt, înainte de a pleca la oaste. Că după aceea, vreme de doi ani, cîte nu se pot întîmpla. Ori piere samarul, ori…

Flăcăul cumpăni ce să facă mai bine: să fugă cu ea undeva la oraş, sau să se lege de fată şi s-o lase borţoasă? Parcă mai bine să fugă, dar cu ce trăieşti, măre Mihai? Bani n-aveau nici unul, nici altul şi pe urmă şi-ar strica toate rosturile. Dac-o lasă borţoasă, boierul nu mai găseşte alt ginere şi trebuie vrînd-nevrînd tot lui să i-o dea, chit că i-ar crăpa obrazul de ruşine, măritîndu-şi odrasla după un ţăran. Eh, s-au mai văzut cazuri… Rare, rare, dar s-au văzut!

A doua zi cînd se lăsară umbrele înserării, flăcăul trecu Olteţul şi, suind dealul la castel, se furişă în dosul parcului, la locul tainic de întîlnire, lîngă cei şapte plopi. Luna plină se aninase de cer şi arăta ca o mămăligă ademenitoare, scoasă proaspăt din ceaun. Flăcăul se întinse jos pe iarbă, ca la el acasă şi aşteptă. Gîndurile zburaseră lăsînd în urma lor o hotărîre coaptă.

Greieri nevăzuţi îi ţiuiau pe la urechi, iar orăcăitul broaştelor din balta Gorganului se auzea pînă la el. Totuşi, simţi paşii ei de departe cum se apropiau grăbiţi, foşnind prin iarba deasă.

— Ai venit de mult? îl întrebă ea în şoaptă. Apoi fără să aştepte răspunsul adăugă: Astă-seară nu stăm mult, Mihai… Nu ştiu de ce mi-e frică…

— A simţit cineva, ceva?

— Bate-te peste gură!

— Poftim! şi flăcăul îşi dete cîteva palme peste buze.

— N-a simţit nimeni, urmă ea, dar nu ştiu de ce sînt neliniştită.

— Las-că îţi trece.

Mihai se gîndi să amîne planul lui pe altă dată, dar nu se îndură. Cine ştie ce putea să se întîmple şi să dea lucrurile peste cap. Tot mai bine-i să bată fierul pînă-i cald!

— Stai, Daria, ici lîngă mine, să vorbim serios…

Fata se aşeză pe iarbă, îşi potrivi rochia şi se lipi de el.

— Ce să vorbim?

— Uite ce e. Eu unul mi-am luat seama. N-are nici un rost, zău, să-mi prăjesc inima şi pe urmă să mă pomenesc că o întinzi la altar cu altcineva de nasul tău.

— Nu fii prost, Mihai! Cît timp mi-eşti drag, n-am ochi pentru altul...

— Nimeni nu te mai desparte de mine, înţelegi tu? îi spuse flăcăul scrîşnind. Dac-o încerca moartea, o omor şi pe ea... să ştii!

— Poţi? îl întrebă Daria cu un surîs de biruinţă în colţul buzelor.

— Nu-ţi pune mintea cu mine. Nici eu nu-mi dau seama cîte sînt în stare să fac... Ţi-aş lua casa în spinare şi-aş duce-o sus, pe munte, să trăim acolo, liniştiţi, numai noi doi.

— Eşti smintit rău, Mihai, şopti fata înfiorată.

Şi era convinsă că el — în felul cum o spusese — ar fi într-adevăr în stare să facă o asemenea ispravă cu tot dinadinsul.

— Adică aş putea să nu fiu smintit dacă m-ai secat la inimă? şi spunînd acestea flăcăul îi vîrî o mînă sub rochie.

— Ce faci? îngăimă ea, tresărind.

— Lasă că ştiu eu. Trebuie să ne bucurăm de dragoste.

— Nu, lasă-mă... Nu se poate... Asta nu...

Dar el n-o ascultă şi desfăcîndu-i picioarele se urcă deasupra ei, cu o mişcare bruscă.

— Ce, ai căpiat, Mihai? Ce înseamnă asta?

— Nu înţelegi că trebuie? şopti el sugrumat, ţintuind-o locului ca în cleşte.

Daria se zbătu să-l înlăture. O clipă scăpă de povara lui, dar flăcăul o înşfăcă din nou cu braţele şi o supuse.

—Dacă nu mă laşi, te sugrum, să ştii... şuieră el cu glasul schimbat. Trebuie să te fac femeia mea. Înţelegi?

Cuprinsă de spaimă, fata slobozi un ţipăt care-i sparse auzul.

— Taci! Ce-ai făcut! şopti flăcăul astupîndu-i prea tîrziu gura cu podul palmei.

Atingerea lui o făcu din nou să ţipe.

— Taci, o dată, 'tu-s închinarea mă-ti, că nu-ţi fac nimic, scrîşni el înciudat de această neaşteptată întorsătură, care-i dărîma într-o clipă toate planurile făurite.

— Dă-mi drumul! Nu mă atinge!

— Îţi dau, numai linişteşte-te. Ce te-ai speriat ca proasta?

Daria o rupse la fugă ca scăpată din gura lupului. Abia făcu cîţiva paşi, că... în clipa aceea...

FIARTĂ FĂRĂ APĂ

Ioana Murgu nu mai era de cunoscut de cînd cu focul de la curte. După plecarea soţilor Ionaşcu se strecurase în cancelaria administraţiei, ca să pună mîna pe hrisovul cu pricina. Dacă s-ar fi priceput cum să caute dădea peste el, dar ea răscolea hîrţoagele stînd ca pe jăratic, sugrumată de teamă. Colac peste pupăză, se mai întîmplă şi cutremurul. Vrînd să fugă, răsturnă o damigeană cu gaz care se sparse. Lichidul se împrăştie pe podea, desfăcîndu-se în pîraie mici, ca şerpii. O podidi groaza că va fi prinsă şi a doua oară n-o să mai poată umbla acolo. Mai bine să pună foc; s-ar şterge astfel orice urmă şi totodată ar arde şi blestematul hrisov, dacă era cumva în cancelarie. Se hotărî pe loc, scăpără un băţ de chibrit şi fugi fără să mai încuie uşa. Avu noroc: n-o zări nimeni dintre argaţi.

După aceea, cu inima cît un purice, privi desfăşurarea prăpădului pe care îl stîrnise cu mîna ei. Credea că focul după mistuirea lucrurilor din cancelarie se va stinge, cuminte, de la sine. Nu se aşteptase în ruptul capului că are să cuprindă toată locuinţa. Dacă ar fi ştiut nu l-ar fi pus. Asta — treacă, meargă.

Ceea ce însă o doborî fu moartea lui Scarlat Ionaşcu. Nu voise să-i ia zilele, nu se gîndise la asemenea nenorocire. Avea un om pe suflet, din pricina ei îşi pierduse viaţa. De-atunci noaptea îi ajunse o spaimă. Nu se mai lipea somnul de pleoape pîna-n zori, căci cugetul curat e cea mai bună pernă. Vedea într-una mortul rezemat de perete, sau proptit în mijlocul odăii. O privea muteşte, cu ochii mari, scurşi de viaţă, fără a se clinti din loc, ceasuri întregi. Parcă aştepta ceva de la dînsa, ceva pe care trebuia singură să-l facă, era datoare să-l facă. „Vrea să-mi ridic zilele“, îşi dădu în sfîrşit ea seama şi din clipa aceea nu mai avu curajul să doarmă singură. Dormea cu Lucille, bucătăreasa, care la rîndu-i se mira ce-a apucat-o. Şi acolo o urmărea mortul, dar nu întotdeauna, aşa că se mai odihnea, rupînd cîte-o bucată de somn.

Pe Călin nu vru să-l mai vadă. Din pricina lui se întîmplaseră toate, n-ar mai fi fost. Nici pe Călin, nici copiii, nici pe mătuşă-sa, pe nimeni. Toţi îi făceau rău şi se ferea de ei. Nu-i trebuia măritiş, să facă bine s-o lase în pace. Slăbise, se trăsese la faţă. Sub ochi i se iviseră cearcăne albastre. Şi puterea o lăsase, abia de mai putea munci.

— Nu-ş’ ce am, nu mă simt bine de la o vreme, spunea oricui se mira văzînd-o aşa schimbată.

N-o bănuia nimeni, cui să-i treacă prin cap că tocmai ea pusese focul? Dar Ioanei i se părea că toată lumea ştie ce-a făcut şi tace numai aşa ca s-o fiarbă fără apă, să scoată sufletul din ea, după cum voia mortul. Încercă a-şi tîrî zilele mai departe, dar sufletul îi atîrna greu, ca o piatră de moară. Abia îl ducea.

După un timp o apucă milostenia crezînd că ea spală de păcate şi uşurează. Mai întîi se duse la Tinca, văduva lui Pavel Niţu veteranul. Baba zăcea în pat, acoperită cu o ţoală peticită şi mînca dintr-o turtă neagră ca tăciunele.

— Ce-i aia, ce mănînci? întrebă Ioana.

— Pîine, maică, e făcută din tărîţe, că fîrşirăm şi mălaiu şi făina.

— Şi e bună? O poţi mînca?

— Dacă n-ai alta, e bună şi-asta.

Ioana îi strecură doi poli lucitori de aur.

— Uite, să-ţi cumperi făină. Ţi-i dau de tot, nu ţi-i cer îndărăt.

— Trăi-te-ar Dumnezeu să te trăiască şi să-ţi dea cu baniţa cu care dai! o copleşi bătrîna. Că ne gîndeam ce-o să facem la iarnă, o să murim de foame, cum muri Caterina lui Surdu anu trecut, de n-a ştiut nimeni, şi-au găsit-o moartă.

După aceea „binefăcătoarea“ nimeri la Buzatu zis Scriptură, ai cărui copii se jucau în curte, goi, cum îi făcuse mă-sa.

— Nu răcesc? De ce nu puneţi ceva pe ei? întrebă Ioana pe părinţi.

— Păi dac-om pune acuşa, ce mai poartă la iarnă, că şi-aşa s-au făcut ferfeniţă cămăşile.

Le dădu şi lor doi poli ca să le cumpere pînză de cămăşi şi încălţăminte.

— Vezi, muiere, că nu ne lasă Dumnezeu, pupa-i-aş picioarele! exclamă Buzatu în loc de mulţumiri. După ce se gîndi puţin mai spuse: Mi-ajunge un pol pentru copii, p-ălalant dă-i-l lui Prăsilă, că şi el e canonit rău, săracu.

— Lasă că-i dau şi lui, dar să nu spui la nimeni…

— Nici o grijă, suflet milostiv: cînd împărţi pristosul nu trebuie va să zică să ştie stînga ce face dreapta. Ştiu eu — ştiu…

Ioana nu mai zăbovi şi trecu alături la Prăsilă. Omul ieşi cu capul gol şi barba crescută pe faţă de-un lat de deget. Era în doliu după Cătălina.

— A, dumneata eşti fata lui nea Gheorghe Murgu, făcu el cam mirat de această vizită neaşteptată. Poftim, înăuntru…

Ioana dădu să intre, dar văzînd în odaie îmbulzeală de băieţi şi fete care mîncau ciuciţi pe jos cu o singură lingură, se răzgîndi şi rămase pe loc.

— Nu mai intru. Îţi spun şi aici ce-am de spus.

Ţăranul aşteptă încordat pricina pentru care venise fiica lui Murgu de la curte.

— Uite ce e, am auzit c-o duci greu…

Prăsilă surîse, parcă ar fi vrut să spuie: apăi cînd am dus-o eu altfel?

— D-aia m-am gîndit, adică mi s-a arătat cineva în vis, minţi Ioana, şi mi-a spus să te ajut cu ce-oi putea. N-am mai mult de o sută de lei... Ţine-i, colea...

Ţăranul făcu ochii cît cepele. Auzi, a visat în vis să-l ajute! Asta aducea a minune. Aşa ceva nu i se mai întîmplase.

— Numai Dumnezeu vede de sus nevoile care ne-apasă, altu cine? N-are cine!... El ţi-a trimis visu, zise Prăsilă tulburat, ţinînd în mînă cele cinci piese de aur. Însă eu tot vreau să-ţi întorc banii, cînd m-oi înlesni.

— Nu trebuie să mi-i dai înapoi, nu-i nevoie...

— Ba, trebuie, de ce nu? Mai uşurezi şi pe alţii că viaţa pe care o ducem e amărîtă de tot. Zău, mă mir cîteodată, cum de trăim şi nu murim. Da mă gîndesc şi alminteri: dacă-am trăi bine, am fi ţărani? N-am trece în rîndu boierilor? Păi, vezi? Aşa a lăsat Dumnezeu, greutatea pe ţăran...

După aceste milostenii, Ioana se simţi mai uşurată şi nu se lăsă pînă nu topi toate economiile ei.

O dată, pe cînd se întorcea la castel, întîlni pe Călin în drum.

— Ioană, ce-i cu tine de nu mai dai semn? Eşti supărată? Ce ai? Şi de ce te-ai ofilit aşa?

— Lasă-mă, acum nu pot sta de vorbă, altă dată, îi răspunse femeia pripit şi zori pasul, aproape că fugea de el.

— Hîm! pufni Călin Bîrligatu, petrecînd-o lung cu privirile pînă n-o mai văzu. Îşi zise mai mult pentru sine decît pentru ea: Hei surată, nu te las eu cu una cu două!

Nici logofătul Macarie n-o lăsa în pace. Îi întrase lui în cap să se însoare cu Ioana şi nimeni nu-i urnea gîndul. Într-o seară o pofti la „o vorbă“.

— Nu mi-e bine. Ce-ai să-mi spui? îl întrebă ea, deşi ştia prea bine ce-l durea pe logofăt.

— E o daravelă mai lungă. Hai să dăm o raită prin grădină.

— N-auzişi că nu mi-e bine? Lasă, altă dată.

— Numai o ţîră, că nu te mănînc.

Coborîră în curte şi de-aci, pe portiţa din dos, pătrunseră în parc. Macarie începu din nou vechea poveste:

— Eu nu pricep, Ioană, de ce nu mă vrei, că bărbat ca mine nu găseşti pe toate uliţele. De vrednic, sînt vrednic, de băut, nu beau, după muieri nu umblu şi cînd e vorba de avere, am ceva strînsă acolo, de ce să mînii pe Dumnezeu? Ba unchiu-meu care se prăpădi anul trecut îmi lăsă douăsprezece pogoane la Popînzăleşti. Mai am şi casa...

— Ce mă încălzeşte pe mine? E averea mea?

— Păi ar putea să fie. Uite, dacă vrei, eu nu m-aş da îndărăt să trec cele douăsprezece pogoane pe numele dumitale.

— Ba nu, zău, ai fi în stare?

— Să mă bată Dumnezeu dacă n-o fac. Chiar şi casa părintească, însă casa pe numele amîndurora. Vezi cîtă încredere am în dumneata? Dacă mă dovedeşti că sînt bărbat rău, poţi să dai divorţ de mine şi mă laşi cu buzele umflate. Numai că nu crez eu să ai inima aia…

— N-am gîndu la măritat, înţelege-te, omule.

— Lasă, lasă, că se face cu timpul. S-au mai văzut cazuri.

— Nu se face, eu nu mai pot iubi pe nimeni. O dată iubeşte omul în viaţă.

— I-adevărat şi asta. La drept vorbind dragostea e belea curată la casa omului. Mai bine fără ea, Ioană, zău mai bine… Acu nu-ţi cer să-mi dai răspuns grabnic. Gîndeşte-te la ce ţi-am spus şi… poate…

Amîndoi tresăriră: de undeva, din văzduh, răzbătu pînă la urechile lor un ţipăt în noapte.

— Parcă e glasul domnişoarei Daria, zise Ioana cu auzul încordat.

Logofătul pieri de lîngă ea ca smuls de o suflare năprasnică. Femeia, speriată, se luă după el, dar din cauza întunericului îi pierdu urma.

O BĂTAIE SORĂ CU MOARTEA

În clipa aceea, Daria se izbi, fără vrere, de logofătul Macarie. Acesta o recunoscu numaidecît.

— Măria-ta, ce s-a întîmplat? o întrebă plin de uluire şi grijă.

Fata încremeni locului buimacă, fără să poată îngăima un cuvînt. Ruşinea şi groaza că taina ei fusese descoperită o copleşiră fulgerător. Privea pe logofăt cu ochii holbaţi, cercînd parcă să se încredinţeze că nu-i el, ci un om străin, necunoscut. Apoi, fără să-i răspundă, se îndepărtă, pierind în întuneric, ca o nălucă.

Logofătul însă, ager cum era, mirosi numaidecît cum stăteau lucrurile. Mai ales că Mihai, în loc să fugă, rămăsese şi el ţeapăn, ţintuit locului.

— Ce cauţi aici, tîlharule? urlă Macarie şi repezindu-se asupra musafirului nepoftit îi trăsni doi pumni în fălci înainte ca el să se poată feri.

— Ce ai cu mine, mă, ăsta, ce-i moşia lui tat-tu? îi aruncă dîrz flăcăul şi-i întoarse un pumn zdravăn în faţă.

— Adică ridici mîna asupra mea? făcu logofătul nedeprins cu asemenea răspunsuri.

— Da ce, eşti moaştele sfîntului Dimitrie?

— Stai tu, lepădătură, că de mult îţi purtam eu sîmbetele.

O luptă crîncenă şi iute începu pe viaţă şi pe moarte. Un nor mare, burtos, acoperi luna cu un zăbranic, lăsînd întunericul stăpîn.

— Dă-te prins să te duc la măria-sa, că altfel te împuşc! striga mereu logofătul.

— Nu-ţi mai răci, jigodie, gura de pomană!

Hotărît să-l împuşte, Macarie se trase cîţiva paşi înapoi şi scoase pistolul, pe care-l ţinea în buzunarul de la spate. Dar nu mai avu timp să tragă piedica, fiindcă Mihai, observînd mişcarea, îl izbi peste mînă aşa de năprasnic, încît scăpă arma jos. Apoi, prinzînd o clipă prielnică, îi mai altoi un pumn crîncen sub bărbie de-şi simţi mîna amorţită. Logofătul dete cîţiva paşi de-a-ndaratelea, oprindu-se într-un pom.

— Îîîîîuu... gemu el, paştile şi anafura mă-ti...

Înjurătura îl îndîrji pe flăcău, parcă i-ar fi turnat spirt pe rană. Se năpusti din nou asupra duşmanului, dar acesta, viclean, se ciuci jos şi Mihai, împiedicîndu-se de trupul lui, căzu. Macarie tăbărî pe el şi-i cără la pumni cu nemiluita, orbeşte, pe unde nimerea.

Gavrilă îndură loviturile fără să crîcnească, dar reuşi să-l apuce de-un picior şi să-l răstoarne, după care ridicîndu-se deasupra, îi păli cu sete un pumn în moalele stomacului.

— Auleo, m-ai omorît! Nu mai da... să nu mai dai... că... Aauuu! urlă logofătul de durere.

Flăcăul îl lăsă şi-i spuse, gîfîind de oboseală:

— Vezi, brînzoiule, eu am auzit de tine, dar tu n-ai auzit de mine... Acum mă cunoşti... Să-ţi fie de bine!

Lupta nu ţinuse mai mult de trei minute. Ioana se ivi şi ea din întuneric şi auzind gemetele lui Macarie alergă speriată lîngă el.

— Ce e, ce s-a întîmplat?

— M-a omorît... Ioană... gemu el.

— Dă-te dracului, că nu mori din atîta... îi aruncă dispreţuitor flăcăul. Şi dac-ăi muri, pagubă-n ciuperci...

— Mihai, tu eşti? se miră Ioana, recunoscîndu-l. Ce-avuseşi cu el, băiete?

— Eu n-avusei nimic. El avu ce-avu cu mine. M-a snopit şi-a vrut să mă împuşte. Numai că vezi nu i s-a prins...

— Bine, bine, dar ce cauţi tu aici?

— Asta e altă socoteală. Iacă, vrusei să vă-ntreb de sănătate. Da acuma plec. Văd că nu vă arde de musafiri.

Şi spunînd acestea se depărtă agale. Ajuns la gard, se căţără pe uluci şi sări dincolo, între porumbii înalţi cît omul.

Între timp, Macarie, zvîrcolindu-se pe jos, simţi ceva tare sub el. Era pistolul căzut în iarbă. Îl luă în mînă şi începu să tragă în partea unde se topise duşmanul.

— Nu! Nu trage! Macarie, nu trage! ţipă Ioana apucîndu-l de mînă.

Logofătul însă nu se lăsă pînă nu slobozi toate cele şapte gloanţe cîte avea încărcătorul. Apoi se ciuci din nou în iarbă, chircindu-şi trupul din cauza cuţitelor care-i umblau prin pîntece.

— Ioană, nu mai pot, gemu el. Fugi de cheamă pe Ghiţă sau pe Florea să mă ridice de aici. Tîlharul m-a lovit rău de tot. Dacă m-oi înzdrăveni, nu mai vede el soarele.

Argaţii sosiră fuga mirîndu-se de păţania logofătului.

— Cu cine te-ai luat la harţă? Cu Mihai al lui Pantelimon? Dar ce căuta el în grădină?

— Destul, măi oamenilor, isprăviţi cu întrebările. A venit să fure mere. L-am prins cu sînul plin…

— Mere? Aşi… Nu venea Mihai să fure mere, zise Ghiţă. Are destule mere la el în grădină.

— N-o fi venit după merele din sînul Ioanei? făcu Florea zîmbind cu înţeles.

— Tacă-ţi gura, neisprăvitule, că acuşi te pocnesc, aşa nevolnic cum mă vezi.

— De ce te superi, logofete, îmi detei şi eu cu părerea… Adică n-am dreptu?

Tot vorbind aşa, argaţii ajunseră la conac cu rănitul. Slujnicile văzîndu-l cu nasul stîlcit şi faţa plină de sînge sloboziră ţipete de spaimă. Lucille, bucătăreasa, care se culcase, aruncă în pripă un capot pe ea şi veni în camera bolnavului.

— Mon dieu, ce intimplate? Ai făcut batalia cu tot sat?

Şi grijulie, franţuzoaica aduse valiza ei, în care se afla o farmacie întreagă, şi-l pansă, iar pe stomac îi puse o compresă cu spirt.

— Aoleo, mor, mor! se văicărea logofătul, zvîrcolindu-se în pat în toate chipurile, fără să găsească tihnă.

Moşierul Dănescu se ivi masiv umplînd cadrul uşii cu făptura lui.

— Ce-i, logofete, ce-ai păţit?

— Nu prea bine, măria-ta, gemu Macarie.

Ghiţă îi dădu un scaun şi boierul se aşeză la căpătîiul bolnavului. Apoi îl pofti scurt:

— Ia spune ce-a fost?

— Îţi spun, măria-ta, dar trebuie… ceilalţi să spele putina.

— E ceva secret?

Macarie înclină din cap. Dănescu făcu semn slugilor să părăsească odaia. După ce rămaseră singuri, logofătul destăinui boierului de-a fir a păr tot ce se întîmplase.

— Cum? Daria? E cu putinţă? Cu acel ţăran puturos? strigă indignat moşierul auzind de isprava fiicei sale. Asta întrece orice închipuire!

Îmboldit de neastîmpărul pe care i-l dădea un munte de mînie, iscat pe neaşteptate, Dănescu începu să bată odaia în lung şi în lat. Deodată se opri brusc locului:

— Mai ştie cineva de daravera asta?

— Poate Ioana… Dar nu sînt sigur… O fi bănuit numai…

Boierul porunci lui Tudose vizitiul să înhame caii la trăsură şi să-l ducă pe logofăt la spital, la Caracal. Florea fu rînduit să-l însoţească. Pe Ghiţă, care era mai isteţ, îl trimise după Chiţu, şeful de post.

— Să lase orice treabă şi să vie încoace. Numaidecît! Ai înţeles?

Argatul plecă val-vîrtej după şeful jandarmilor. În aşteptarea lui, moşierul aşternu în grabă cîteva rînduri doctorului Rotaru, medicul-şef al spitalului. După aceea chemă pe Ioana.

— Ascultă, Ioano: nu sufli o vorbă despre tot ce s-a întîmplat. Înţelegi? Dacă te întreabă cineva, spui că nu ştii nimic.

— Bine, măria-ta.

— Nici măcar slugilor, în sfîrşit, nimănui pe lumea asta. Ai înţeles, sau nu?

— Da, măria-ta, am înţeles…

— Dacă-mi ajunge cumva la urechi c-ai dat drumul la limbă, nu numai că te dau afară, dar te bag şi în puşcărie. Să ştii că nu glumesc…

— Nici o grijă, măria-ta, îl încredinţă ea încă nedumerită de ce ţinea morţiş boierul să nu afle nimeni de păţania logofătului şi nici argaţii de la curte, cînd ei tot aflaseră.

— Acum poţi să pleci, îi porunci boierul. Ţine şi asta, şi-i aruncă pe masă patru poli.

Ioana se uită la galbeni, dar nu îndrăzni să pună mîna pe ei.

— Ia-i! Sînt ai tăi…

„Să mă bată Dumnezeu dacă pricep ceva. De ce mi-o fi dat boieru banii?“ îşi spuse ea cînd ieşi în săliţă, simţind în palmă zimţii celor patru galbeni.

După o jumătate de ceas sosi şi Chiţu, şeful postului de jandarmi din sat. Se înfăţişă înaintea moşierului ca la raportul unui general.

— Să trăiţi, măria-ta! Am venit la poruncă.

— Chiţule, Chiţule, ai auzit ce ispravă făcu neisprăvitul lui Gavrilă? L-a deznodat în bătaie pe logofăt.

— Auzii, măria-ta, şi mă minunai. Ştiam că Macarie are vînă, nu glumă. A atins el pe mulţi la moacă şi destul de zdravăn. Şi tocmai mucosul ăla să-l răzbească?

— Termină, nu-mi place pălăvrăgeala… Uite ce e: în noaptea asta nu te culci nici tu, nici oamenii tăi pînă nu-l prindeţi pe tîlhar.

— Am înţeles, măria-ta.

— Trebuie „curăţat“ pricepi? Nu-ţi fie frică, o faci pe răspunderea mea. Răsplata, la urmă. Hai, du-te şi apucă-te de treabă.

— Să trăiţi, salută Chiţu milităreşte pocnind călcîiele.

După ce plecă şeful de post, Alexandru Dănescu intră în iatacul soţiei sale:

— Mara, să-ţi povestesc ce ispravă a făcut nepricopsita de fie-ta…

JUDECĂTORUL GHIŞCU

Filip Ghişcu era de origine aromân de prin părţile Pindului. Tatăl său, căldărar de meserie, venise în ţară, izgonit de mizerie şi se aciuase pe malul Dunării, la Corabia, cu soţia sa Morfa şi cei doi copii, Spiru şi Filip. Energic şi întreprinzător ca orice emigrant care trebuia să scoată apă din piatră seacă, Taşu se lăsă de căldărărie, căci în ţară se vindeau mai greu obiectele de aramă, şi se apucă de tinichigerie, cu ajutorul băiatului cel mare, Spiru, care împlinise paisprezece ani. Încetul cu încetul, îşi înfiripă un modest atelier şi reuşi să-şi procure cîteva unelte de care avea absolută nevoie, printre care o bormaşină, o presă şi o maşină de încreţit coturi.

În timpul acesta, Filip, sau Lipi, cum îi spuneau ai săi, învăţa la şcoala primară. Ajunsese în clasa a patra şi de fiecare an trecuse al doilea. Tatăl său era prieten cu Voicu, dirigintele şcolii de meserii. Acesta îi tot bătea capul să dea pe băiat mai departe la învăţătură.

— Dacă anul ăsta iese întîiul, fie! îl trimit la gimnaz; dacă nu, să rămîie la ciocan, îi făgădui Taşu, mai mult ca să scape de gura prietenului.

Ştia că institutorul Marinescu scotea primul pe băiatul protopopului, cu care se înrudea. Aşa că fecioru-său, oricît s-ar fi trudit, n-apuca să ia premiul întîi cu cunună.

Numai că lucrurile se petrecură altfel. Cînd începu examenul de absolvire, pică pe neaşteptate revizorul de la Caracal. Băiatul tinichigiului răspunse mai bine decît odrasla protopopului şi ieşi întîiul cu media zece.

Taşu trimise pe Lipi mai departe la învăţătură, căci îşi dăduse cuvîntul, şi pentru oamenii aspri din Pind cuvîntul era lege.

Astfel, tînărul după ce isprăvi patru clase gimnaziale, urmă liceul la Craiova, apoi Facultatea de Drept la Bucureşti, pe care o absolvi cu „magna cum laude“. În vacanţe, lucra la atelierul părintesc, fiindcă tatăl său era de părere că nu numai un avocat sau judecător, dar chiar un rege nu strică să cunoască o meserie.

Cu diploma în buzunar, Filip Ghişcu făcu primii paşi în viaţă. Întîi fu numit ajutor de judecător la Gura Padinii. După ce trecu examenul de capacitate, ocupă postul de judecător titular din Şipotele, unde se găsea şi acum.

Dusese o viaţă aspră în casa părintească, nu ştia ce e minciuna şi înşelătoria. Cinstea îi intrase în sînge şi făcea parte din făptura lui. Dar în cei şase ani de cînd împărţea dreptatea îşi dădu seama că între idealul pe care şi-l făurise şi practica de toate zilele era o prăpastie.

„Pentru a rămîne în magistratură, trebuie să-mi fac o situaţie materială bună, ca să pot rezista nu numai ispitelor, dar chiar unei eventuale catastrofe“. Prin „catastrofă“ înţelegea îndepărtarea abuzivă din slujbă, dictată de lăcomia clientelei politice. Socoteala nu era rea. Ca să-şi păstreze conştiinţa neştirbită, trebuia să-şi creeze cu ajutorul căsătoriei (altă cale nu găsea) o trainică independenţă materială. Şi atunci să poftească domnii liberali sau conservatori să-i ceară hatîruri sau ilegalităţi.

Mai întîi puse ochii pe Daria, fiica moşierului Dănescu, care-i plăcea fiindcă era zglobie, veselă şi ghiduşară.

Însă cu Dăneştii nu avea relaţii decît de zile mari şi nu izbuti să se apropie de ei. Cu Mîrşanu, în schimb, lucrurile stăteau mai bine: de la revelion Filip se împrieteni cu Andrei. Ducîndu-se de cîteva ori la Vlădoaia, judecătorul reuşi să stea pe îndelete cu Mădălina, fiica cea mare a moşierului şi s-o cîntărească mai de-aproape. Nu prea era soţia visată de el. Ca toate fetele moderne, instruite la călugăriţe, n-avea o meserie, în schimb cînta la pian muzică clasică şi ştia să întreţină o conversaţie în franţuzeşte şi nemţeşte. De gătit n-avea habar, fiindcă soţul era obligat să-i angajeze o bucătăreasă.

Cucoanei Vasilichia îi plăcu tînărul judecător şi-i surîse gîndul să-şi dea fata după el.

— Am auzit că macedonenii ăştia se însoară o singură dată în viaţă, că la ei nu se pomeneşte divorţul, îi spunea ea lui Iencuţu, bărbatu-său. În orice caz, e un băiat serios, dintr-o bucată.

— Mi-e frică să nu fie din două bucăţi, răspunse Mîrşanu, fiindcă mi-a ajuns la ureche că i-ar plăcea şi fata popii cea mică.

— Care? Ştefania? Prostii, vorbe de clacă, Iencuţule. Nu se uită aşa mîndreţe de bărbat la pirpiria aia. Nu, în privinţa asta nu mă doare capul. Singurul lucru cu care nu mă împac e meseria lui tată-su. Auzi, Dumnezeule, tinichigiu! Parcă nu mai erau şi alte meserii pe lumea asta…

— Adevărat, Vasi. Ar fi putut să fie măcar general, cum era bietu tata…

— A... a... a... dumneata mă persiflezi, tinere, replică dojenitor cucoana Vasilichia şi cuprinsă subit de reminiscenţe didactice se apropie de soţul ei şi-l trase de ureche.

Aşa că în ziua cînd Filip Ghişcu ceru Mîrşanilor mîna fiicei lor, aceştia nu mai avură nevoie de răgaz ca să se gîndească.

— Dinspre partea noastră, dragă domnule Ghişcu, n-avem nici o obiecţiune de făcut, grăi solemn moşierul. Să vedem ce zice fata. Are şi ea un cuvînt de spus, nu? S-o chemăm şi s-o întrebăm.

Mădălina ştia pentru ce venise judecătorul. Ochii ei străluceau de bucuria izbînzii, nu atît pentru faptul că se mărita cu Filip, cît din pricină că Daria, rivala ei, fusese înfrîntă. O dată, îi destăinuise la şcoală că ei îi place judecătorul şi dacă ar lua-o de nevastă l-ar pune să-i cînte toată ziua. Şi iată, Filip Ghişcu nu se uitase la fata Dănesculuí şi pusese ochii pe ea. Ah, de n-ar crăpa Daria de ciudă!...

— Madeleine, uite de ce te-am chemat, vorbi tatăl cu emoţie în glas, domnul judecător ne-a făcut cinstea de a ne cere mîna ta... Noi, înainte de a lua o hotărîre, trebuie să te întrebăm şi pe tine. Tu ce zici?

— Ce să zic, murmură Mădălina, lăsînd ochii în jos, mă tem că acest domn a cîştigat procesul.

GÎRBACIUL CU ŞAPTE LIMBI

I

Daria se refugiase în camera ei ca într-o cetate. Zăvorîse uşa şi se trîntise în pat. Era încă buimacă de cele întîmplate. Stătea cu ochii închişi, trudindu-se să adoarmă, dar somnul nu se lipea de pleoapele ei.

Or fi aflat părinţii de taina ei? Trăgea cu urechea să audă vreo mişcare neobişnuită pe coridor, strigătele tatălui, plînsetul mamei, larmă mare, dar pretutindeni domnea liniştea de totdeauna. O greutate uriaşă o apăsa pe suflet. Cîteodată i se părea că exagerase lucrurile, că logofătul poate nici nu ghicise legătura ei cu Mihai sau chiar dacă bănuise ceva nu s-o fi apucat să dea totul în vileag.

Auzea însă prin curte zgomote ciudate, care nu miroseau a bine. Un zgomot de cai răzbătu pînă la urechile ei. A plecat cineva cu trăsura? Şi de ce o fi plecat, tocmai noaptea? Mîine, pe lumină, nu era timp? Fiartă de curiozitate vru să se strecoare pînă în odaia Ioanei s-o întrebe ce s-a întîmplat. Dar auzi pe coridor paşii grei ai tatălui ei şi îngheţă locului. Cînd prinse de veste că paşii trecuseră de camera ei, răsuflă uşurată, dar nu mai avu curajul să se ducă la Ioana.

Se vîrî din nou sub pătură şi încercă să-şi adune gîndurile risipite. Adică, ia stai, cine o împiedică să spuie că, plimbîndu-se ca de obicei prin parc, a zărit un hoţ şi s-a speriat? Aşadar acesta e motivul pentru

care a ţipat, nicidecum că... Va tăgădui din răsputeri ca avusese vreo legătură cu... Cum ar putea să se uite ea la un ţăran incult? Nu, nimeni n-o să îndrăznească a-i aduce o asemenea învinuire.

Abia acum îşi dădea seama de prăpastia dintre ea şi Mihai, pe care n-o văzuse sau nu-i plăcuse s-o vadă.

Într-un tîrziu aţipi. Visă că se prăvălise o stîncă pe trupul ei şi cu toate opintirile nu izbuti s-o dea la o parte. Uneori stînca avea cînd răsuflarea fierbinte, cînd ochii mari şi miraţi ai lui Mihai.

Coşmarul o chinui toată noaptea, sub felurite înfăţişări. Abia cînd zorile înălbiră pînză la fereşti, Daria, istovită, adormi adînc.

II

Soarele se suise în podişca cerului ca de înălţimea unui plop şi fata moşierului Dănescu dormea încă dusă, somn fără vise.

Ioana bătu de mai multe ori în uşă pînă s-o trezească.

— Domnişoară, îmbracă-te repede că te cheamă măria-sa.

Daria se aştepta. De aceea nici n-o mai întrebă, „ce are cu mine?“, fiindcă ştia de ce o cheamă. În schimb, o descusu pe Ioana ce-a fost cu trăsura de azi-noapte, încotro a plecat şi cu cine?

— Apăi, nu ştii, domnişoară, că l-a făcut ferfeniţă pe logofăt? Se văita de-ţi era mai mare mila.

— Cine l-a făcut ferfeniţă?

— Smintitul de Mihai, cine? Băiatul ăsta nu cred că moare în pat...

— Ce tot spui, Smîntînico? Şi l-a dus la spital?

— A plecat cu Florea... Mare mirare dac-o scăpa cu viaţă...

Daria se înnoură. Nu se aştepta la asemenea surpriză. Din nou îşi simţi inima grea, din nou o cuprinse neliniştea şi frica. Se îmbrăcă în neştire, absentă, cu gîndurile duse.

Dănescu o aştepta în picioare, în mijlocul biroului.

— Stai jos, îi porunci, de cum o văzu intrînd pe uşă.

Ea se aşeză stîngace, sperioasă, fără să scoată un cuvînt. Se simţea ca în ajunul unui examen cînd fericirea şi deznădejdea îi dau pe rînd tîrcoale, atîrnînd doar de un fir de păr: de felul cum va răspunde la întrebări.

— Să-mi spui ce legătură e între tine şi necioplitul lui Gavrilă?

— Tată, ce vorbă e asta? N-am legături cu nimeni.

Moşierul o săgetă cu priviri clocotitoare:

— Te întreb încă o dată: ce legături ai cu becisnicul acela?

— Nici o legătură, tăgădui ea dîrz.

Dănescu, liniştit ca o apă adîncă, se duse cu paşi domoli, încuie uşa şi vîrî cheia în buzunar. Apoi luă gîrbaciul aninat în cuier şi-l scutură

scurt, stropşind aerul cu cele şapte limbi ale lui. Era o sculă veche, de preţ, pe care vestitul căpitan Costache Chihaia, mîna dreaptă a agăi Iancu Manu, i-o dăruise serdarului Simion Dănescu, tatăl moşierului.

— Să nu mă baţi! ţipă Daria îngrozită, văzînd unealta de tortura.

— Mărturiseşti sau nu?

— N-am ce mărturisi, nu ştiu nimic... Te rog, crede-mă! strigă fata şi căzu în genunchi, cu mîinile împreunate, crezînd că poate aşa va stîrni mila tatălui ei.

O lovitură cruntă porni din văzduh şi numaidecît simţi pe spinare arsuri fierbinţi.

— Nu da în mine, răcni fata înspăimîntată, apucîndu-l cu mîinile de picioare.

Dar moşierul nu mai auzea. Trăsnetele curgeau potop şi trupul Dariei se vărga cu cercuri aprinse de foc, care-i frigeau carnea ca jerăgaiul. Vinovata urla de durere, tîrîndu-se pe podea, căci nu se mai putea ridica în picioare.

Se auzi zvîcnind clanţa, apoi o bătaie puternică în uşă.

— Alexandre, deschide!

Era cucoana Smaranda. Daria, auzind vocea maică-si, se tîrî anevoie spre uşă, strigînd:

— Mamă, scapă-mă, mă omoară î

Însă Dănescu, liniştit, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, o croia orbeşte cu gîrbaciul, fără a alege locul, întrebînd-o după fiecare lovitură:

— Spui adevărul, căţea?

— Îi spun mamei, numai ei îi spun! răcni Daria.

La auzul acestor vorbe, moşierul curmă bătaia.

— Îţi dau un sfert de ceas ca să-i mărturiseşti tot. Dacă nu mărturiseşti adevărul mă întorc şi te împuşc. Prefer să putrezeşti în groapă, decît să-mi aduci atîta ruşine obrazului.

Apoi scoase cheia din buzunar şi deschise uşa. Cucoana Smaranda intră îngrijată în camera de tortură. Daria, cu faţa schimonosită de plîns, cu coadele despletite şi rochia plină de sînge, alergă în braţele maică-si, ca într-o supremă mîntuire.

— Alexandre, de ce?... bîigui soţia îngrozită de halul în care era fata.

Moşierul, fără a lua în seamă tulburarea ei, i se adresă cu gravitate, ca unei funcţionare în subordine:

— Această fiinţă care-mi poartă numele îţi va destăinui isprăvile. Chestiunea trebuie rezolvată pe loc. După un sfert de oră mă întorc. Cercetînd ceasul, adăugă: E nouă şi cinci. La nouă şi douăzeci de minute sînt înapoi.

Spunînd acestea, ieşi. Smaranda închise uşa după el, apoi, îmbrăţişînd fata, o întrebă tînguitor:

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce-ai făcut?

Fata, iscodită de îmbrăţişarea mamei, izbucni mai amarnic în plîns. Nu era părăsită în voia soartei, tot se mai putea bizui pe un sprijin în lumea asta.

— Haide, linişteşte-te puţin... Of, doamne, cum te-a umplut de sînge... Tatăl tău nu ştie ce-i îndurarea... şi poate nici nu eşti atît de vinovată... Tu erai născută pentru fericire...

— Mamă, dar n-am făcut nici o crimă, n-am omorît pe nimeni.

— Spune-mi atunci, ce-a fost? Mamei tale poţi să-i destăinuieşti adevărul.

— Nici eu nu ştiu cum s-a întîmplat... Nu pot să-mi dau seama de ce mi-a plăcut...

Şi deodată izbucni revoltată, împotriva lumii, împotriva firii, împotriva tuturor:

— Ce sînt de vină dacă mi-a plăcut?

După ce-şi mai veni în fire, povesti maică-si, minţind cît era nevoie, întîmplarea din pădurea Fratoştiţei, cînd Rex, calul ei, o trîntise, iar Mihai, care tăia lemne în apropiere, îi dăduse ajutor şi după aceea o sărutase prin surprindere. Mai istorisi că după aceea se întîlniseră de vreo trei-patru ori în fundul parcului, lîngă plopi.

— Asta e tot, mamă.

— V-aţi mărginit doar la sărutări? N-aţi mers mai departe?

— Vai, mamă, cum poţi să te gîndeşti la aşa ceva?!

— Dar tu, Daria, cum te-ai putut gîndi să faci dragoste cu un ţăran? Cum ai lăsat să te sărute un vizitiu, care doarme în grajd? Nu mirosea? Cum de i-ai răbdat duhoarea?

— Nu mirosea de loc, rosti fata cu naivitate.

— E îngrozitor, pe ce drum apucaseşi. Te gîndeai să te măriţi cu un ţăran nevoiaş, tu, care ai fost crescută ca o adevărată prinţesă?

— Nu m-am gîndit nici o clipă să-l iau de bărbat.

— Atunci la ce te-ai gîndit? Să faci dragoste cu el? Dacă intrai în gura lumii, dacă-ţi ieşeau vorbe? Să rîdă satul de moi, îţi închipui Daria ce grozăvie e asta? Doamne! Ce blestem pe capul nostru!

— Mamă, taci... gemu Daria la capătul suferinţei. Mai bine mă omor...

— Nu, fata mea, nu îndrepţi nimic dacă te omori. Să mergi pe drumul nostru boieresc, nu pe poteci întortocheate, care duc la prăpastie. Aşa să faci...

Uşa se deschise şi Dănescu se ivi întunecat în prag, ca noaptea.

— Tată, omoară-mă, strigă Daria ieşindu-i înainte, am fost o păcătoasă… Am greşit faţă de dumneata şi faţă de mama. Nu mi-a trecut însă prin minte că fapta mea ar putea să aibă urmări atît de grele…

— Dacă-ţi recunoşti sincer vina, meriţi să trăieşti. Iar după ce vei ispăşi, poate vei căpăta şi iertarea. Acum, piei din faţa mea!

După ce Daria plecă, moşierul pofti din ochi pe soţia lui să vorbească:

— Ei…

— Nu-i nimic grav, îl linişti Smaranda. Cîteva întîlniri copilăreşti în cea mai mare taină şi atîta tot…

— Îmi îngheaţă mintea! Auzi, să se înhăiteze cu un nespălat de ţăran… pufnea boierul plimbîndu-se de-a lungul şi de-a latul încăperii, ca un leu în cuşcă. Mie unuia mi-e silă să dau mîna cu ţăranii, în schimb fie-mea se pupă bot în bot cu ei! Cum de i s-a stins fără urmă mîndria noastră?

După ce mai bătu camera de cîteva ori, în lung şi în lat, Dănescu rosti sentinţa:

— Mara, uite ce e… Ia-o şi pleacă cu ea la Tismana. Staţi acolo pînă la toamnă. Aici nu pot s-o mai îndur. În ruptul capului!

— Bine, Alexandre, să facem şi aşa dacă trebuie.

— Plecaţi mîine în zori cu trăsura pînă la Craiova şi de acolo luaţi trenul. În orice caz la mănăstire e o atmosferă mai prielnică unei vindecări sufleteşti. Ne-am înţeles?

După ce plecă soţia, Dănescu rămase mult timp pe gînduri. Apoi se ridică în picioare, cu o hotărîre coaptă:

— Trebuie s-o mărit!

„MUTU“

Petre Dănilă se număra printre puţinii ţărani care deprinsese cititul. Mai de mult se topea după *Esopia* şi isprăvile haiducilor Tunsu şi Jianu, dar pe urmă i se subţiase gustul şi cumpăra cărticele mai acătării sau le împrumuta de la învăţătorul Preda. Căpătase patima asta care avea lipici ca beţia: greu să te dezbari după ce te-ai nărăvit.

Încolo era tăcut din fire şi cam morocănos, din care pricină lumea îl poreclise „Mutu“. La adică, nu prea i se potrivea căci uneori îl apuca mîncărimea de limbă şi vorbea pentru toţi.

După conflictul dintre şipoteni şi moşier cu privire la uşurarea învoielilor agricole, Dănescu nu-i mai dăduse pămînt de muncă. Spre mirarea tuturor, Dănilă nu plecă la oraş să se apuce de precupeţie, cum făceau alţii rămaşi fără pămînt. Nimeri la nişte păpurari din Potel şi în cîteva săptămîni învăţă să împletească rogojini. După aceea se apucă de

treabă. Papură la balta Gorganului era cîtă frunza şi iarba, numai că trebuia să aştepte pînă la Rusalii, cînd se ţinea bîlciul Caracalului, ca să vîndă marfa. Mai tîrziu începu să facă paporniţe, coşuri şi altele.

— Văzuşi, neiculiţă, că Mutu o brodi cu rogojinile? vorbeau oamenii între ei.

— Nu rîvniţi la el, că sîngerează tare, îi lua la rost socru-su, moş Găvană. Îl canoneşte rău percictoru…

— Dacă mie-mi găseşte noduri în papură, dar lui Petre cum să nu-i găsească? glumea Heruvim Tănase.

Într-adevăr, perceptorul Turcu se pusese să-l dărîme cu dările. Ba trebuie plătit profesionalul, ba cifrul, ba globalul, ba aia, ba ailaltă. Curgeau impozitele pe spinarea omului, fără sfîrşit, ca apa pe ţuţuroaiele şipotelor. Dănilă răbdă cît răbdă, pînă cînd într-o zi îşi ieşi din fire. Profitînd de faptul că erau singuri în casă, ademeni pe slujbaş să coboare în pivniţă ca să-i dea, chipurile, de băut de la vrană. Acolo, cu cîţiva pumni, îl puse jos grămadă şi-l legă fedeleş.

— Nu mă omorî, gemu perceptorul îngrozit de soarta care-l aştepta.

— Cum să nu te omor dacă nu mă laşi să trăiesc?

— Te las! Să mă trăsnească Dumnezeu dacă te-oi mai supăra cu ceva. E drept, te-am stors, că-mi tot da ghes boierul de la curte…

— Cine te crede? Acu e prea tîrziu, cumetre. Auliu, cîte zile fripte mi-ai făcut, nu-i chip să le uit… Mai bine te omor şi scap lumea de-un tîlhar.

— Nu! Nu! ţipa perceptorul scăldat de sudoarea morţii, nu mă omorî, că nu-s vinovat.

Şi se juruia pe toţi sfinţii că n-o să-l mai oropsească, chiar o să-i dea îndărăt banii luaţi cu japca, numai să-l lase cu viaţă.

— Uite, fac nebunia şi-ţi dau drumul, deşi mai cuminte ar fi să te îngrop aici, în pivniţă. Nimeni n-ar cădea la bănuială şi n-aş păţi nimic. Dar dacă deschizi gura şi mergi tot pe drumul pe care ai mers, ce-i facem?

Alt potop de jurăminte.

— Bine, te iert. Dacă însă te îndeamnă necuratul şi mă faci să-mi pară rău, îţi crăp capul unde te-oi găsi. După aia poate să vie şi potopul. Nu-mi pasă!

Perceptorul, cu spaima pătrunsă pînă la oase, se ţinu de făgăduială şi nu suflă o vorbă de ceea ce păţise. Ba mai mult decît atît: căută prieteşugul lui Dănilă. Ori de cîte ori venea pe la el aducea cîte o sticlă, două de vin şi se aşterneau la taifas. Mereu îi pomenea de întîmplarea aceea de pomină.

— Va să zică aveai de gînd să mă ţii în pivniţă şapte ani? Măi, Petre, şi-acum mă trec fiorii cînd mi-aduc aminte.

— Lasă, c-a fost bună lecţia, răspundea Dănilă. Te-am făcut om! Să nu te mai iei după alţii…

Cum vorbeau aşa, văzură pe Iacob Negoiţă trecînd pe uliţă, veşnic cu fierăstrăul agăţat pe umăr.

— Auziră‌ţi de moş Pavel? îi întrebă el.

— Nu. Ce s-auzim?

— Îl găsiră vecinii în fîntînă.

— Ce spui, mă? A căzut, sau…

— Ce să cadă? S-a aruncat azi-noapte şi a scăpat omu de chinuri…

Heeei, va să zică îşi luase tălpăşiţa şi bătrînul Pavel Niţu… Suferea bietul om de pelagră, cum sufereau încă vreo patruzeci-cincizeci de oameni din Şipotele, numai că la el se înrăise boala: vorbea bine-bine şi deodată o apuca pe de lături, de se mira lumea ce l-a apucat. Moaşa Dumitrana zicea că are „deliruri“ şi să se ducă la oraş să se caute. Moşul nu s-a dus la oraş, a căutat leacul în fîntînă şi l-a găsit. Acum nu mai are nici ameţeli, nici furnicături, nici dureri de i se spărgea capul.

Plecau veteranii de la ’77, unul după altul, găsind fiecare cîte un motiv s-o ia din loc. Îşi făcuseră datoria, dezrobiseră ţara de jugul turcesc, la ce-ar mai fi făcut umbră pămîntului?

— Pentru cine vărsarăm noi, Pavele, atîtea mii de vedre de sînge? făcu moş Barbu întrebarea, la cimitir, lîngă groapa deschisă.

Pavel Niţu nu mai putea să-i răspundă. Gura lui se încleştase pentru vecie. Dar nu era nevoie: răspunsul îl ştiau dinainte toţi ţăranii.

VOIAJ DE NUNTĂ

I

Ienc‌uţu Mîrşanu se arătă îngrijorat de soarta fiului său, mai ales de cînd logofătul Smarandache îi destăinuise în mare taină întîmplarea cu Stanca, aflată din gura ei.

— Ah, ah, se căina moşierul, cum dracu de-a ieşit aşa de prostănac? Auzi dumneata, să se ţină numai după muieri! Şi dacă le-ar alege, mai treacă-meargă. Dar le ia otova, din grămadă. Nu se vindecă bine rana cu fata lui Hodoroabă şi-acum altă trăsnaie. Noroc că n-apucase să afle lumea din sat. Atît ar mai fi lipsit.

Nu, hotărît lucru, băiatul ăsta trebuie s-o curme cu asemenea viaţă. Îşi luase doctoratul în drept, îşi echivalase diploma şi în loc să se apuce de treabă, să-şi facă o situaţie, dădea iama prin ţărance sau tăia frunză cîinilor. Ce aştepta netotul, să-i pice mură în gură o slujbă, fără să mişte

un deget? Vremea trecea pe nesimţite, anii curgeau unul după altul şi el nu izbutea nimic. Apăi nu merge aşa, băiete! Trebuie să te pui pe treabă, că de-a gata nu vine de nicăieri. Se sfătui cu cucoana Vasilichia şi amîndoi se înţeleseră că, pînă una-alta, Andrei să plece la Caracal să facă avocatură.

Tînărul, poftit în faţa „consiliului de familie“, declară că e de acord să se înscrie în barou, dar nu la Caracal, ci la Craiova.

— E mai bine s-o începi la Caracal; stai acolo un an, doi, pînă capeţi niţică experienţă şi pe urmă cine te opreşte să zbori la Craiova sau chiar la Bucureşti?

— Bine, maman, fie şi aşa, consimţi Andrei strîns cu uşa.

În acelaşi „consiliu“ Iencuţu Mîrşanu puse pe tapet şi chestiunea însurătorii.

— Oh, papa, rîse tînărul, încă nu mă gîndesc să mă leg la gard. Mai am destul timp.

Moşierul era însă de altă părere. De ani de zile nutrea un plan măreţ: acela ca fiul său să ia pe Daria, fata Dăneştilor. Prin această unire cele două moşii se contopeau, alcătuind una mare, cea mai mare şi mai întinsă din toată Oltenia, care trebuia să poarte numele Mîrşanului.

— Ştii, papa, că ideea ta e teribilă? M-am gîndit uneori la Daria. S-a făcut puştoaica o fată de toată frumuseţea, zise Andrei cucerit la repezeală de perspectivele unei asemenea căsătorii.

— S-a făcut, e adevărat, răspunse cucoana Vasilichia posomorîtă, gîndindu-se la ultima ispravă a băiatului. Dar tu nu vezi nimic, nu auzi nimic. Te ţii de blestemăţii şi ne faci numai zile fripte.

Chiar a doua zi, duminică, în revărsatul zorilor, Iencuţu Mîrşanu prinse un moment prielnic pentru a pune vecinului său „marea problemă“. La ce-ar mai fi lungit lucrurile? Trebuie să baţi fierul cît e cald.

Ca de obicei, jucaseră cărţi toată noaptea şi Dănescu, după trei ani şi jumătate, cîştigă înapoi de la arendaşul Calametescu moara pierdută tot la joc. Aşadar, era în toane bune.

Tatăl Dariei îl ascultă cu răbdare şi înainte de a termina i-o reteză scurt, dojenitor:

— Bine Iencuţule, tocmai la spartul tîrgului te găsişi să deschizi gura? Dacă aveai gîndul ăsta, de ce nu mi-ai spus mai de mult, ca să iau măsuri din vreme? Acum e prea tîrziu, fata e angajată, am făgăduit-o altcuiva şi n-am cum să-mi iau vorba îndărăt…

— Cui ai făgăduit-o, dacă nu ţi-e cu supărare? făcu Mîrşanu cu pămîntul fugit de sub călcîie.

— Ba mi-e cu supărare, fiindcă deocamdată e secret. Însă peste două, trei luni o să ştie toată lumea.

Iencuţu rămase cu bănuiala că vecinul său nu făgăduise nimănui pe Daria, însă nu voia să i-o dea lui Andrei. Nevastă-sa Vasilichia fu de aceeaşi părere.

— Numai buclucul cu fata lui Ţarină ne-a jucat festa, spuse moşiereasa. Acum a venit vremea să tragem ponoasele. Dănescu ăsta e un moralist rîios să dai să fugi...

II

Lui Andrei îi tăinuiră eşecul suferit. Mîrşanii mai trăgeau nădejde că poate vecinul lor se va răzgîndi şi vor cădea la înţelegere. Deocamdată rămase ca săptămîna viitoare băiatul să plece la Caracal şi, după ce se va înscrie în barou, să înceapă a profesa avocatura.

Dar se întîmplă ceva neprevăzut care le dete tot planul peste cap.

A doua zi de dimineaţă, Andrei primi de la Bucureşti o telegramă de trei cuvinte: *Vino urgent, „Zeiţa“.*

— Ce *zeiţă* e asta? făcu mirat conu Iencuţu care habar n-avea de noua aventură a fiului său. De unde ai mai scos-o şi pe asta, băiete?

— E o mare cîntăreaţă, cu relaţii înalte.

— Ce spui? Şi de ce te cheamă?

— Nu ştiu.

După-amiază mai sosiră două depeşe. Una din ele era semnată de Pavel Şoimu. Ambele îl chemau tot aşa „urgent“ la Bucureşti.

— Bine, du-te şi vezi ce e, se înduplecă tatăl.

Pentru că tot lua drumul Capitalei, Iencuţu îi încredinţă cincizeci de mii de lei ca să plătească datoria la Credit. N-ar face rău să ia şi actele cu el, căci la întoarcere, de ce să se mai abată pe-acasă şi să nu se ducă direct la Caracal pentru a se înscrie la barou?

— Vezi să nu-mi faci pe-acolo, vreo poznă, îl preveni moşierul.

— Vai de mine, se poate, papa?

Ajuns în Bucureşti, Andrei se duse întins la locuinţa Zeiţei. Era frămîntat de tot felul de gînduri. Ce se întîmplase? De ce avea nevoie de el încît îi trimisese trei telegrame?

Deşi bătuse ora unu după-amiază, cîntăreaţa dormea încă, dar se vede că servitoarea avea poruncă s-o trezească, aşa că primi pe Andrei chiar în dormitor.

— Andi! strigă ea năzuroasă de sub plapumă. Fetiţa vrea să se mărite.

— Cu cine? întrebă tînărul tresărind.

— Cu un prostuţ ca tine.

— Cu mine? Vorbeşti serios, sau...?

— Foarte serios. Vezi, acolo pe măsuţă e actul meu de naştere. Ia-l şi du-te la primărie. Ai actele tale la tine?

— Le am.

Andrei umblă in servietă şi scoase actele de care avea nevoie să se înscrie la barou. Cînd le zări cîntăreaţa începu, de bucurie să bată cu picioarele în saltea zvîrlind pernele în tavan. Era fermecătoare în cămăşuica ei de olandă roz, cu păcura cosiţelor revărsată în dezordine pe umeri. Cînd se potoli, spuse:

— Stai frumos să-ţi dau un pup mic.

Îl sărută serafic pe obraz, dar tînărul, nemulţumit, îi căuta buzele.

— Nu! ţipă ea făcînd pe speriata. Guriţa, după cununie.

Cînd plecă, Andrei era de-a binelea năuc. Deşi avea actele „Zeiţei“ în geantă, totuşi nu-i venea a crede în această poveste fantastică. Ce se întîmplase? Cărei împrejurări se datora întorsătura neaşteptată care-l ridicase pînă la inima ei?

Patru ore îl căută cu trăsura pe Şoimu, pînă îi dete de urmă. Acesta, rîzînd sarcastic, îi destăinui:

— Nu e nici un mister, prietene. S-a certat cu Balotă şi ca să se răzbune vrea să te ia pe dumneata de bărbat. Femeile sînt în stare să facă tîmpenii şi mai mari cînd iubesc pe cineva. Asta-i tot…

Vru să adauge că ar fi de părere să nu se lege la gard dar se răzgîndi. „Ce-mi pasă mie de netotul ăsta? Parcă o să-mi cînte vreodată cocoşul pe gardul lui?“

Andrei Mîrşanu rămase cam opărit, auzind asemenea lucruri. Dar subjugat cum era de farmecele cîntăreţei îndepărtă cu uşurătate tot ce nu-i venea la îndemînă:

— Face s-o iau de nevastă chiar pentru cîtva timp. De altfel, o femeie ca ea rar se mărită cu cineva pentru toată viaţa.

Şi hotărî să se însoare şi în aceste condiţii. I-ar fi plăcut, desigur, să facă o nuntă ca-n poveşti, în decorul rustic al Vlădoaiei. Dar cum să-i convingă pe ai săi, cînd ei se gîndeau la Daria? Tot mai cuminte ar fi să-i pună în faţa faptului împlinit. Vrînd-nevrînd, vor accepta şi timpul o să aibă grijă să le vindece rana.

Întroduse actele la primărie, ba obţinu în schimbul unui bacşiş antedatarea înregistrării ca să scape de termenul de afişare şi astfel, a doua zi, tînăra pereche se căsători civil. Urmă un dejun îmbelşugat, la restaurantul „Transvaal“ la care luă parte un grup restrîns de prieteni.

Chiar în după-amiaza acelei zile, însurăţeii plecară în voiaj de nuntă la Veneţia.

Totul se petrecu fulgerător, ca într-un vîrtej care înhaţă pe cineva şi-l azvîrle acolo unde nici prin gînd nu-i trece. Pentru tînărul Mîrşanu în

afară de lumea îngustă a preocupărilor lui nu mai exista nimic. Şi ce dacă n-a plătit datoria la Credit? A comis oare vreo crimă? Cu ce ar fi făcut faţă atîtor cheltuieli, dacă nu avea la îndemînă aceşti bani?

În Gara de nord, senin, fără strîngere de inimă, expedie o telegramă părinţilor la Vlădoaia, prin care le anunţa căsătoria cu domnişoara Angela Nanu, ca şi cum le-ar fi dat cea mai firească veste.

III

Abia a doua zi, spre asfinţit, ajunseră la Veneţia. Din gară coborîră într-o gondolă care apucă în jos, pe Canale Grande, şerpuind printre palate vechi de marmură, cu poalele veşnic linse de valuri. „Zeiţa“ care nu călcase niciodată cu piciorul în acest oraş fantastic, deşi zăbovise la Milano şi Roma luni de zile, era toată numai ochi.

Andrei îi explica mereu:

— Acesta e palatul Calergi unde a murit Wagner, cestălalt Ca'd'Oro... Ah, uite şi vestitul Contarini-Fasan.

— Mie Ca'd'Oro îmi place... Ascultă, Andi, n-ai putea să mi-l cumperi?

— Ba da, Zeiţă, cred că da. Numai să fie de vînzare.

— Să te interesezi. I-ar place mult fetiţei să aibă un palat aici la Veneţia unde a locuit Casanova, strămoşul tău.

Andrei rîse cu poftă auzind de comparaţia cu ilustrul personaj ale cărui memorii le citise cu nesaţ. Coborîră în piaţa San Marco şi traseră la hotelul Royal Danieli de pe Riva degli Schiavoni de unde se vedea Lido, pierdut în mare, ca o oază într-un pustiu. Intrînd în dormitorul vast, cu persiene în care se cufunda, mirele îşi aminti fără vrere de păcăleala pe care i-o trăsese Stanca. „Ah, dacă ar şti Zeiţa cum m-a dus de nas o ţărancă“, dar numaidecît încercă să alunge neplăcuta amintire.

— Andi, ciripi cîntăreaţa privindu-l cu ochi galeşi, ghici: cui dintre noi doi i-e foame?

— Ţie.

— Bravo, ai ghicit! făcu ea rîzînd; pe urmă adăugă: Nu mă mir, eşti atît de deştept!

Coborîră să cineze. Elegantul restaurant „Florian“ era înţesat de clienţi, toţi străini, mai ales de peste ocean. Cînd „Zeiţa“ se ivi la braţul bărbatului ei, frumoasă ca un tablou de Tizian, şi înveşmîntată într-o rochie de mătase care-i dezvelea linia suplă a trupului, se iscă o rumoare ciudată în local. Toţi ochii o sorbiră lacom, înfruptîndu-se din farmecul ei; numai femeile îi aruncară săgeţi înveninate de ciudă. Această plimbare prin admiraţia mulţimii se prelungi, căci tinerii însurăţei nu izbutiră să găsească o masă liberă.

— Aici nu-i rost să cinăm. Haidem la Dreher.

Strecurîndu-se anevoie printre mese, porniră spre uşă. Cînd să iasă, Andrei se pomeni înhăţat de mînă:

— Vlădoiene, tu?

Era Marga, soţia dirigintelui poştei, care poposise în oraşul străvechilor dogi împreună cu arendaşul Nicola Papadopol.

— Ia te uită ce întîmplare! făcu Andrei surprins. Să ştii că pămîntul e prea mic dacă ne întîlnim şi pe-aceste meleaguri. Dar să vă prezint pe soţia mea.

— E veritabilă sau de... contrabandă? întrebă Marga pe şleau, fără a se sfii.

— Veritabilă, dragă doamnă. Alaltăieri ne-am cununat, răspunse „Zeiţa“ în locul bărbatului.

— Atunci sînteţi în voyage de noces, nu-i aşa? Şi noi, dragă doamnă. Dar cu o mică deosebire: eu sînt măritată cu un netot şi dumnealui e însurat cu o paparudă.

— Superb! Superb! hohoti cîntăreaţa, arătîndu-şi un şirag de perle albe ca laptele.

Soţia dirigintelui poştei o tot măsura şi cîntărea din ochi. Pesemne că Zeiţa reuşi la acest examen minuţios, deoarece Marga se miră cu sinceritate:

— Cum te-o fi luat frumuseţea asta? Ce dracu a găsit la tine, craiule?

Altă explozie de rîsete.

— Uite, uite cum rîde, dulceaţa. Îţi vine s-o întinzi pe pîine şi s-o mănînci...

Cînd Mîrşanu îi destăinui că e cîntăreaţă la operă, că a repurtat succese în ţară şi în străinătate, Marga, parcă roasă de pizmă, tăbărî cu pumnii pe norocosul bărbat, chit că gestul ei atrase privirile mesenilor din jur.

— Da' tu, elinule, ce-o mănînci aşa din ochi? Vezi, frumuseţeo, că şi Arhimede ăsta al meu ţi-a pus gînd rău...

Cîntăreaţa, cu rîsul ei, uitase de foame. Cînd îşi aduse aminte, trecuse mai mult de o oră. Soţia dirigintelui, aflînd că tinerii sînt flămînzi, se ridică în picioare:

— Arhimede, hai s-o luăm din loc, că pic de somn. Să-i lăsăm pe porumbei să gungurească în pace şi onor.

Cînd ajunse la uşă, se-ntoarse brusc în loc şi, ameninţînd cu degetul, strigă către cei doi însurăţei:

— Să fiţi cuminţi, că vă bate mămica la poponeaţă!

DE FLORILE MĂRULUI

I

Auzind întîia detunătură de pistol Mihai se lăsă cu burta la pămînt şi aşteptă. Celelalte şase gloanţe porniră unul după altul, şnur, fără nici o ispravă, zgîriind liniştea nopţii lăsată pe cîmp.

După ce tăcu limba pistolului, flăcăul se strecură printre porumbi şi ajunse acasă prin dos, sărind pîrleazul pe la Marin Viţu. Taică-su era plecat cu căruţa la bîlci, iar maică-sa, care se culca o dată cu găinile, dormea trăgînd la aghioase.

— Scoală, măicuţă, o ţîră, că vreu să-ţi spui ceva.

Maria se ridică din pat speriată şi-şi puse o ţoală pe ea.

— Aoleo, Mihai, ce s-a întîmplat? Ce vrei să-mi spui?

— Uite ce e. Mă cam ciorovăii cu logofătul de la curte şi-l pusei cu botu pe labe.

— Da din ce vă luarăţi, păcatele mele?

— Acu nu-i timp de sporovăit. Dă-mi iute un schimb, două, de rufe, că trebuie să-mi iau tălpăşiţa.

Femeia cătă la el îngrozită:

— Nu l-oi fi omorît?

— Nu l-am omorît, mamă, dar nici bine nu-i e... Dacă mă caută şefu de post, să fie sănătos. Îi spui c-am întins-o...

— Of-of-of... nu-i de-a bună, mă, băiete. Ce ţi-o fi trebuit să te încontrezi cu blestematu, ca să înduri acuşa prigoană?

— Măicuţă, ce-am făcut nu mai pot desface. Tu şi taica nu-mi purtaţi de grijă, că m-oi descurca eu. Şi cînd s-o potoli zarva m-oi întoarce... Asta-i!...

Maria îi dădu o legăturică în care pusese două rînduri de primeneli şi o bocceluţă cu de-ale mîncării.

— Ai vreun creiţar pe-acolo, prin fundul buzunarelor? îl întrebă mama, dar, fără să mai aştepte răspunsul, umblă sub saltea, trase o basma, desfăcu nodul şi scoase de-acolo două băncuţe de argint[15].

— Astea le am pe suflet, astea ţi le dau. Du-te cu Dumnezeu!...

Mihai plecă repede tot prin dosul casei, ca răufăcătorii.

Cînd ajunse în dreptul bălţii, se gîndi încotro s-o apuce. Zărind un ochi de lumină la şcoală, sări gardul şi bătu uşor în geam.

Învăţătorul Preda se trase de la fereastră şi deschise uşa:

— Tu eşti, Mihai? Ce-i cu tine?

— Nu prea bine, domnule învăţător. D-aia mă abătui la dumneavoastră, să vedem ce-i de făcut.

Flăcăul pătrunse în odăiţa de lucru a învăţătorului şi-i povesti pe scurt întîmplarea cu logofătul:

---

[15] Monedă care valora 50 de bani pe acea vreme.

— Îmi intrase în cap să-l sforţez pe moşier. Dacă mi-o dădea pe fie-sa de nevastă puneam mîna pe moşie. Eh, nu era rău... mama mă-si de viaţă!

— Năzdrăvan mai eşti, bată-te norocul! hohoti Preda bătîndu-l pe umăr. După un răgaz, reluîndu-şi seriozitatea, zise: Ascultă Mihai, tot răul spre bine. Dacă mai ţinea daravera, ar fi putut să iasă bucluc. De la boieri nu capătă nimeni nici dragoste, nici pămînt. Îmi place însă îndrăzneala ta, care nu se împiedică de un Dănescu. Şi-acum, unde pleci, în puterea nopţii?

— Parcă eu ştiu? Unde-oi vedea cu ochii. Dacă mi-aţi da nouă lei de tren, m-aş duce la Bucureşti, la nea Ioniţă...

— Ai noroc... Chiar azi am luat leafa.

Mihai plecă pipăind zimţii celor două ruble de argint. Pe drum îşi făcu socoteala: „Ce să aştept toată noaptea în gară la Vlăduleni? Mai bine o cîrmesc la Piatra-Olt şi acolo m-ajunge trenu din urmă. Başca, îmi rămîn în pungă cîţiva creiţari.

Şi o întinse voinicește la drum. Dacă ar fi avut opinci de oţel bătea pe jos calea pînă la Bucureşti.

II

Jandarmii pe care îi orînduise Chiţu să pună mîna pe Mihai se întoarseră către ziuă la secţie, fără nici o ispravă.

— Cum, mă, n-a venit haiducul la domiciliu? Nici în gară n-a fost? îi întîmpină şeful cu tunete la gură. N-o fi apucat drumul codrului? Las-că-i dau eu de urmă... Ia du-te tu, Ilie şi spune-i mă-si să poftească numaidecît încoace.

— Mă-sa sau tat-su? Care din ei? întrebă jandarmul Ilie Mistreţu. Că Pantelimon s-a-ntors azi-noapte de la bîlci.

— Atunci să vie tat-su.

După o jumătate de ceas, Pantelimon se înfăţişă la secţie cu ochii cîrpiţi de somn.

— Ce e, dom' şef, ce s-a întîmplat de mă luaşi cu noaptea-n cap?

Chiţu surîse acru, arătîndu-i gura ştirbă.

— Parcă nu ştii? Unde-i fi-tu? Să mi-l scoţi din pămînt, din iarbă verde...

— N-a călcat de loc pe-acasă. Da ce treabă ai cu el?

— Las-că ştii tu ce treabă am. Spune-mi unde s-a ascuns?

— De un' să ştiu, dom' şef? Azi-noapte picai de la bîlci şi iacă beleaua pe nepusă masă.

— Ţi-o fi spus muierea... Nu mă duce tu cu muia, că-s vulpe bătrînă.

— Şi ei cine să-i fi spus, dacă n-a dat ochii cu băiatu?

— Mă, tu crezi că vorbeşti cu un ageamiu? Sau vrei să mă scoţi din ţîţîni? Spune unde-i tîlharul şi am scăpat unu de altu.

— Da de ce-l faci dumneata „tîlhar“, dom’ şef? Pe cine a omorît şi a jefuit?

— Uite de ce-l fac tîlhar, şi pleosc — pleosc! şeful de post îi arse două palme răsunătoare pe obraji.

— Adică dai în mine, Chiţule? bîigui ţăranul ca prostit de neaşteptata chelfăneală.

— Ei, lasă, nea Pantelimoane, nu te supăra!... Mai arde omu cîte o glumă din cînd în cînd, rîse Chiţu cuprins subit de voie bună.

— Păi, glumă s-o fi chemînd asta ce-mi făcuşi?

— Da ce? Crezi că nu-i glumă? N-oi fi vrînd să-ţi arăt de-adevăratelea?

— Lasă, nu-mi arăta, că ştie lumea ce-ai învăţat.

— Vezi, tocmai d-aia... dezleagă-ţi limbuţă şi spune-mi unde e pramatia de fi-tu?

Pantelimon se scărpină după ceafă.

— Of, păcatele mele... Iar mă iei cu povestea asta? Nu-nţelegi, omule, că habar n-am unde-i băiatu? Îi dai mereu zor: spune... spune... Ce să spui dacă nu ştiu? Taie-mă, omoară-mă, că tot aia o ţiu.

— Bine, nea Pantelimoane... Văz şi eu că n-ai de unde să ştii. Da să nu-mi porţi pică pe cele două scatoalce, cu care te miruii adineauri. Ai?

Şi întorcîndu-se către jandarm, strigă:

— Antoane, ia adu sticla aia de vin şi două pahare... Mişcă-te, bidiviule!

Jandarmul se repezi ca o sfîrlează şi turnă vin în pahare. Pantelimon, mai înseninat la faţă, ridică paharul şi ciocni cu Chiţu:

— Noroc d-ăl bun!

Ţăranul dădu să bea, dar o lovitură năprasnică, venită din senin, îi zbură paharul din mînă, care se propti în perete şi se făcu ţăndări.

— Bine, mă, neobrăzatule, aştepţi să te cinstească şeful de post cu băutură? Ce eşti tu prefect, deputaţ, ce mă-ta eşti?

Pantelimon rămase din nou năuc de purtarea smintită a şefului de jandarmi. Vru să-i spuie: „Eu nu te-am rugat să mă cinsteşti“, dar se gîndi să nu-l întărîte mai tare şi tăcu.

— Hai, cară-te de aci!... Să nu te mai văd în ochi! Auzi, cinste de la şef? În loc să cinstească el pe şef, că aşa e cuviinţa, netotul vrea să bea pe socoteala autorităţii.

— Te cinstesc, dom’ şef, dar spune-mi pe şleau ce vrei, nu tot umbla cu şoalda. O oca de vin ţi-ajunge?

— Aşa te vreau, inimioară! Pune creiţarii jos.

Pantelimon se scotoci prin buzunare şi scoase două băncuţe de argint.

— Pune-le pe masă, că-n mînă nu le iau, spuse Chiţu. Apoi strigă pe Anton şi-l trimise să cumpere de la Chioru o sticlă de vin, din cel mai bun, de 95 de bani.

— Pîn' se-ntoarce cu băutura ai destul timp, nea Pantelimoane, să-mi dai în vileag vizuina becisnicului.

— Nu-ţi spusei, bre, că nu ştiu? Eşti turc, nu înţelegi româneşte?

— Luaşi pe „nu ştiu" în braţe, mama ei de treabă, şi-o ţii mereu aşa. Nu ţi-e milă de mine, omule? N-ai un pic de suflet creştinesc?

Ţăranul îl măsură lung, cu coada ochiului. Amarnică lighioană şeful ăsta: pe din faţă te linge, iar pe din dos te frige. Răspunse înălţînd umerii:

— Mai lasă-mă cu mila.

— Apăi dacă nu ţi-e milă de mine, mie de ce să-mi fie de tine? Şi pleosc! îi trăsni un pumn în falcă.

Pantelimon, voinic cît trei, abia se clinti din loc. O clipă îi licări în ochi un fulger viu, scurt, de răzbunare. Dacă i-ar fi întors pumnul cu setea care îl ţinea, fără doar şi poate că l-ar fi aşternut pe jos, fără suflare. Dar se stăpîni şi sfărîmă fără să-şi dea seama între degete colţul mesei de care se rezemase.

— Nu mai da în mine, Chiţule, că-ţi calci pe zile. Atît îţi spui…

— Crezi că dau în tine cu inima uşoară? Nu, nea Pantelimoane. Însă n-am încotro. Dacă te încăpăţînezi să nu declari, ce să-ţi fac? Ce să-ţi fac suflete, că mă întreb mereu şi nu aflu răspuns…

— Ascultă ici, Chiţule, eu n-am îndurat batjocură pînă acum. Nu m-am legat de nimeni şi am dus viaţă cinstită. Nimeni nu mă trage de mînecă după datorii şi lumea îmi ţine respect după cuviinţă. Dacă dumitale ţi s-a năzărit să mă batjocoreşti, ia bine seama ce faci. Ia bine seama… Să nu-ţi blestemi zilele şi laptele pe care l-ai supt de la mă-ta cînd ţi-oi juca pe burtă sîrba popilor!…

Pe cînd vorbea, din ochii ţăranului ţîşneau fulgere de mînie.

— Ce, mă, ai ţicnit? Te-ai apucat să mă ameninţi? Îţi dai seama ce înseamnă să ameninţi autoritatea publică în exerciţiul funcţiunii? Stai să te învăţ eu minte cum să te porţi cu superiorii.

Şi Chiţu se porni să strige:

— Tănase! Tănase!

Uşa se deschise brusc şi sergentul Tănase Dulamă intră ca o vijelie, pocnind călcîiele.

— Ordonaţi dom' majur!

— Dă-i ăstuia jos nădragii.

Pantelimon se uită din nou lung la şeful de post.

— Chiţule, îţi mai spui o dată: chibzuieşte bine ce faci, nu sări dincolo de cal. Ai spetit multă lume în bătaie de cînd cu magaoaia, cu focul de la curte şi alte chestii mai mărunte. Nu mai vorbesc de Ioniţă Poponete, că p-ăsta l-a iertat Dumnezeu. Toţi îţi poartă sîmbetele. Să nu crezi că mă sperie o sfîrîială de bătaie. O îndur, că, vezi, n-am ajuns să mă sufle vîntu şi mi-e tăbăcită bine pielea. Dar tu, subţirelule, ce te faci dacă mi-oi încăpea pe mînă? Ai?

Chiţu rîse cu poftă:

— Pînă să mă judeci tu, răţoiule, te judec eu, de-ţi merg fulgii, şi întorcîndu-se porunci sergentului Dulamă Tănase: Cheamă pe Ilie şi ţineţi-l amîndoi bine.

Pantelimon Gavrilă îşi lăsă pantalonii singur, de bună voie, şi se întinse pe patul de scînduri, cu faţa în jos.

— Lasă că stau şi neţinut… Acu, dă-i brînci!

Şeful de post luă vîna de bou din cui, o şuieră prin aer de încercare şi începu să-l croiască mai întîi rar, apoi din ce în ce mai des.

— Nu ustură, sufleţelule? îl întrebă Chiţu văzînd că ţăranul nu ţipă să-i asurzească urechile, aşa cum făceau de obicei toţi. Acum spui unde-i fi-tu?

— Trage, păcătosule, nu te-ncurca, strigă Pantelimon, să ştiu măcar pe ce o să-ţi mănînc coliva.

Şeful de post, îndîrjit, lovea mai cu sete şi urla:

— Spui, mă, o dată, sau nu spui?

Trupul vînjos al ţăranului se zvîrcoiea de dureri pe scînduri, iar mîinile, cu degetele răşchirate, strîngeau drevele patului să le strîmbeze nu altceva. Nici că-i trecea prin minte să răspundă la întrebarea călăului, ci striga ca scos din minţi:

— Numai atîta poţi? Ptiu! anafura mă-ti de gălbează! Trage în lege, trage-ţi-s-ar moartea cînd ţi-o fi lumea mai dragă!

Chiţu îl croia din răsputeri, încruntat, gîfîind adînc, la fiecare lovitură. Năduşeala i se scurgea şiroaie pe frunte şi-şi simţea mîna dreaptă secătuită.

— Dă, mă, nu te-ncurca, născătoarea mă-ti care te-a fătat, că şi-o muiere s-ar pricepe să altoiască mai bine decît tine…

În clipa aceea uşa se deschise şi în prag se ivi învăţătorul Sorin Preda. Cînd îi căzu privirea pe trupul omenesc care se zvîrcolea pe scîndurile patului, scăldat în sînge, se sperie de-a binelea.

— Ce faci, domnule şef! Vrei să-l omori?

— Lasă că nu mierleşte el dintr-atîta, rîse Chiţu expert şi porunci „anchetatului“: Pune-ţi ţoalele pe tine şi cară-te!

Pantelimon se ridică din mijloc, aşează picioarele pe podea şi rămase în şezut.

— Asta fuse tot? întrebă el dispreţuitor, clătinînd din cap.

— Ţi-o fi ajungînd, ce zici? îl săgetă şeful din ochi.

Ţăranul nu răspunse. Îşi ridică nădragii, încolăci betele pe după mijloc şi adresîndu-se învăţătorului îi spuse:

— Văzuşi ce bătaie mîncai, domnule învăţător? Crezi că e vreo pricină la mijloc? Aşi! Mă schingiui, aşa... de florile mărului! Numai pentru plăcerea ăluia... de la curte... Da las că-i plătesc eu poliţa... cînd i-o fi lumea mai dragă...

Tocmai atunci se întoarse şi jandarmul de la cîrciumă. Pantelimon îi luă sticla din mîna şi, ducînd-o la gură, o bău toată pe nerăsuflate.

— Vinul eu l-am plătit, nu el, spuse învăţătorului, apoi plecă.

Şeful de post îl zări pe fereastră cum se depărta, mergînd pe mijlocul uliţei, vioi şi semeţ, parcă n-ar fi păţit nimic.

— Nu ştiu ce să mă fac cu ţăranii ăştia, se tîngui Chiţu. E nebun cine-şi pune mintea cu ei...

FATA POPII CEA MICĂ

I

Preotul Miron Gherase era de fel din Călui, un sat din nordul judeţului, unde se afla o străveche mănăstire cu acelaşi nume. Acolo, pe la 1740, în timpul domniei lui Mavrocordat „reformatorul“, trăise un călugăr Teofil Gherase, bunicul părintelui.

La Şipotele, Miron Gherase păstorea drept-credincioşii încă din 1885, anul cînd biserica „Cuvioasa Paraschiva“ fu tîrnosită cu pompă mare. Din pricina clopotului celui nou, care costase o grămadă de parale, enoriaşii ridicară, în faţa pridvorului, o nouă clopotniţă, mai înaltă şi mai trainică decît cea veche.

Toate bune, numai că părintele Gherase avea un of la inimă: Dumnezeu nu-l vrednicise cu un fecior care să păstorească mai departe poporanii, ci-l milui cu două fete, Elisabeta şi Ştefania. Cu el se stingea, aşadar, neamul Gheraşilor care duhovniciseră prin părţile Romanaţului vreme de două secole.

Şi mai avea părintele o rană proaspătă: acum un an pierduse pe Dorina, preoteasa. Un rău la ficat, „ciroază“ sau cam aşa ceva, îi oprise vîrsta la 43 de ani. Casa rămăsese pentru el pustie, deşi fetele o umpleau cu fiinţa lor. Cum nimeni şi nimic nu-l tămăduia de pierderea femeii, începu a se pregăti de cele veşnice. „Prea mult nu pot s-o las singură, îşi spunea, trebuie să-i duc primenelile...“

Mîngîiat de acest gînd, preotul se apucă să facă rînduială, pentru a lăsa lucrurile limpezi după moartea lui. Mai întîi îşi mărită fata cea mare, Elisabeta, cu un seminarist, tînăr, Grigore Cherciu, care trebuia să-i ia locul. Pe Ştefania, fata cea mică, gîndea s-o mărite tot cu un popă. De aceea bătea mereu capul Mîrşanilor să ridice o bisericuţă la Vlădoaia.

Numai că gîndurile părintelui nu se potriveau cu ale fetei: Ştefania nu s-ar fi măritat cu altcineva afară de judecătorul Ghişcu, chiar dacă ar fi spînzurat-o tată-său de limbă sau ar fi tocat-o bucăţele.

Nu-şi dădea seama cum se născuse această dragoste şi pusese stăpînire pe fiinţa ei.

Nimeni din sat nu aştepta ziua duminicii ca Ştefania, fiindcă atunci îl vedea pe iubitul ei la biserică. Întorcea capul spre uşă ori de cîte ori intra cineva. De obicei, pe la opt, se ivea Filip, ţinînd pălăria şi mănuşile într-o mînă, iar bastonul cu mîner de argint în cealaltă. Ţăranii se dădeau respectuoşi la o parte ca să facă loc de trecere „domnului judecător". Privirile celor doi se încrucişau. Tînărul magistrat o saluta, înclinînd uşor capul, cu un surîs abia perceptibil în colţul gurii, iar Ştefania, ca hipnotizată, cu sufletul la gură, îi răspundea înclinînd şi ea capul în piept.

După aceea, judecătorul trecea în strană lîngă ţîrcovnicul Iacob Cristea, unde-şi avea de obicei locul, şi-i ţinea tot timpul isonul.

Cînd, mai tîrziu, cînta *Tatăl Nostru* cu glasul lui puternic de făcea să răsune cupolele, în ochii Ştefaniei făptura lui se mărea, lua proporţii uriaşe, încît nu mai încăpea în toată biserica. Numai oftaturile ţăranilor îi tulburau starea de extaz şi de aceea cu greu le îndura.

Ce-or fi avînd oamenii de oftau mereu? Şi nu oftau pe şoptite, tăinuindu-şi durerile, ci-i auzeai glăsuind tare, parcă să destupe urechile sfinţilor: Of, doamne! doamne!

Cînd se termina liturghia, Ştefaniei i se strîngea inima, începea o nouă aşteptare, lungă, nesfîrşită pînă duminica viitoare.

II

Deşi isprăvise şcoala normală, Ştefania nu se gîndea să intre în învăţămînt. Cum să plece din sat şi să nu-l mai vadă pe Filip? Se obişnuise să aştepte alintîndu-şi dragostea numai cu gîndurile şi închipuirea. Toată ziua, cît era de mare, picta şi desena cu frenezie tot ce-i trecea prin minte.

O dată învăţătorul o puse să-i ilustreze o poveste eroică, Gruia lui Novac, care trebuia să apară în revista *Vorbe Bune*.

— Sînt foarte frumoase desenele, remarcă învăţătorul. Dar ce-i asta? Gruia al tău seamănă leit cu judecătorul Ghişcu.

Ştefania se făcu albă ca o coajă de ou. Abia reuşi să îngaime:

— Se poate... Nu-i decît o simplă coincidenţă...

Altă dată, pe cînd îşi luase şevaletul şi picta după natură un cot pitoresc al Olteţului pentru Marga, soţia dirigintelui poştei, trecu întîmplător pe acolo făt-frumosul visurilor ei. Ştefania se fîstîci ca o elevă pe care profesoara de matematici a prins-o copiind la teză.

— Dar dumneata ai talent cu carul, domnişoară! Să-ţi spun drept că nu m-aşteptam! exclamă judecătorul mîngîind cu privirile peisajul aşternut pe pînză.

— Oh, mă măguliţi, răspunse ea crezîndu-se în al nouălea cer.

— Lucrezi şi portrete? o mai întrebă.

— Da, desigur... Am şi făcut cîteva... se spune, reuşite... Dar de ce mă întrebaţi?...

— De, ştiu şi eu?... zîmbi el. Poate, cîndva, am să te rog să-mi faci şi mie unul.

— Doriţi să vă fac portretul? Cu toată plăcerea!

— A, nu... nu... Nu-i nici o grabă... Am spus aşa... într-o doară... E desigur nevoie să-ţi pozez şi eu, să-ţi spun drept, n-am timp, sînt foarte ocupat.

— Pot să renunţ la pozat. Vă execut un portret din memorie.

— Serios? Crezi că izbuteşti?

— Sînt sigură. Am mai lucrat doar... Nici o grijă în privinţa asta.

— Bine, domnişoară Ştefania. Vom mai vorbi despre asta. Poate chiar duminică, la biserică. La revedere.

Ştefania îi întinse mîna şi tînărul se aplecă şi i-o sărută. Un val de fierbinţeală scăldă trupul fetei, suind în obraji, care se făcură mai roşii ca macul.

O săptămînă întreagă, amestecînd ziua cu noaptea, lucră febril la portretul iubitului ei, vrînd să întreacă în măiestrie pe toţi pictorii şi pînă la urmă să se întreacă pe ea însăşi. Dar nu reuşi decît să strice pînzele. De atîta zbucium se îmbolnăvi. Cu toată febra, se duse duminică la slujbă, însă el nu veni. Fericită că mai avea încă o săptămînă de lucru, se repezi acasă şi în cîteva ore aşternu pe pînză chipul lui Filip.

— Ăsta e! Altul nu mai fac, spuse ea sfîrşită şi, culcîndu-se cu pînza la căpătîi, se trezi tocmai a doua zi dimineaţa.

— Ce-i cu tine, copilă? o întrebă părintele Gherase cam nedumerit de purtările ei ciudate.

— Nimic, tată. Am lucrat un portret pentru domnul judecător şi am cam obosit.

— Fetiţa taichii, oboseala nu-i nimic. Să nu fie altceva mai cu tîlc…

Ştefania îl încredinţă că altceva n-avea ce să fie şi-l rugă să ducă tabloul judecătorului, fiindcă ea, ca fată, nu se cădea să facă acest lucru şi nici pe schilod nu putea să-l trimită.

Părintele se învoi şi luînd pînza la subsuoară, plecă întins la judecătorie.

— Uite cu ce mă trimite fie-mea la dumneata, zise părintele. Toată săptămîna s-a canonit cu daravera asta.

Judecătorul Ghişcu privi tabloul şi rămase uimit de măiestria tinerei pictoriţe. Se vedea aşternut pe pînză, ca în apa unei oglinzi vrăjite, nu numai cu asemănarea, dar şi cu aerul pe care-i respira fiinţa lui. Încercă să-l convingă pe preot că trebuie să plătească pictura, dar acesta nu vru să audă.

— Fiule, uită-te la mine: am barba albă. Păi se poate să iau bani de la dumneata? Nu mi-ar crăpa obrazul de ruşine?

— Bine, atunci procedăm altfel…

— Spune „mulţumesc“, taică, nu mai proceda altfel, încheie părintele discuţia şi plecă mulţumit spre casă.

După o săptămînă, judecătorul Ghişcu se duse în vizită la preot şi înmînă Ştefaniei o cutie căptuşită cu mătase în care era o brăţară de aur.

— Fiule, văz că tot nu te lăsaşi de procedură, exclamă părintele rîzînd cu voie bună. Nu trebuia să cheltuieşti o groază de parale, ca să-i aduci cătuşe fetei…

Rîse şi judecătorul de comparaţia părintelui cu brăţara şi cătuşa, rîse şi Ştefania, fericită de darul pe care-l primise şi mai ales de apropierea care se statornicise între ea şi Filip.

III

Trecură cîteva săptămîni, în care timp nu se întîmplă nimic deosebit, cînd, deodată, căzu trăsnetul peste inima Ştefaniei.

În ziua aceea, pictoriţa îndrăgostită lucra la un tablou al judecătorului, de astă dată în peniţă. Elisabeta, sora ei, care o surprinse lucrînd, o dojeni:

— Fani, e mai bine să-ţi muţi gîndul de la omul ăsta. Lasă-l în plata domnului! După cîte am simţit are alte intenţii. Or mai fi şi alţi bărbaţi pe lumea asta.

Ştefania vru să întrebe de unde şi în ce fel a simţit că Filip are alte „intenţii“, dar n-apucă să deschidă gura cînd Lache, schilodul, intră în odaia lor ţinînd un carton în mînă.

— Ce-i Lache?

— A… aadus-o fffactoru!

Elisabeta luă cartonul şi-l desfăcu. Nu era altceva decît o invitaţie la nuntă.

„Doamna şi domnul Iencuţu Mîrşanu, mare proprietar, vă roagă să binevoiţi a lua parte la cununia religioasă a fiicei lor Mădălina cu domnul Filip Ghişcu, magistrat.“

Ştefania se uită cu ochi rătăciţi la soră-sa, apoi, simţind că-i fuge pămîntul de sub picioare, se lăsă moale în braţele Eliisabetei şi acolo o podidi un plîns sfîşietor. Grigore, preotul cel tînăr, auzind bocete în odaia vecină alergă să vadă ce-i, dar soţia lui îi făcu semn să iasă. Părintele plecă repede, fără să fi aflat ce se întîmplase.

— Îl iubeai aşa de mult, prostuţo? o certă blînd sora mai mare. Cum n-am prins eu de veste la timp, că nu te lăsam să faci asemenea gugumănie.

Ştefania, zgîlţîită de sughiţuri, plîngea cu toată fiinţa, să-şi rupă măruntaiele din ea.

— Aşa, plîngi, că plînsul uşurează şi vindecă. Tocmai de judecător ţi-ai găsit să te îndrăgosteşti, prostuţo ce eşti? Oameni ca el umblă după avere, după moşierie, nu după o fată cuminte şi aşezată.

— Nu ştiu ce am să mă fac, ce-o să se aleagă de mine, se tîngui Ştefania cu glasul scăzut ca oala uitată pe foc.

— Lasă că-ţi trece. Nu moare nimeni din dragoste… şi mie, la început, îmi căzuse drag un elev de la şcoala militară. Făcusem bătături la inimă de dorul lui. Gîndeam că dacă nu-l iau s-a isprăvit cu mine. Apoi m-am măritat cu Grigorie şi iacă: de murit n-am murit. Ba parcă am brodit-o mai bine. Ai să-ţi faci şi tu un loc în lume ca boabele în sac… Doar n-o să rămîi singură în dojana vremii.

— Cu mine are să se întîmple „altfel“…

Ştia ce spune: într-adevăr, se întîmplă „altfel“!

ODRASLA GENERALULUI

I

Cucoana Smaranda şi Daria nu mai plecară a doua zi la Tismana, după cum hotărîse Alexandru Dănescu, din cauză că bătrînul serdar Simion, tatăl moşierului, se simţi rău de tot. Omuleţul vesel şi ghiduşar, căruia îi plăcea să rîdă şi să glumească, veselind şi pe ceilalţi din juru-i,

ajunsese neom în ultimii ani. Nu mai lega o vorbă cu nimeni şi dacă-l întrebai ceva se uita absent, fără să priceapă. Ceasuri întregi lîncezea în camera lui, cufundat în fotoliu, mînuind într-una mătăniile de chihlimbar. Mai toţi ai casei îl şterseseră din rîndul celor vii. Se întîmplă să treacă şi o săptămînă, chiar şi două, fără ca fiu-său Alexandru să-l vadă la faţă sau să-l întrebe de sănătate, deşi locuiau în aceeaşi casă, pe acelaşi coridor. Peste cîteva zile, bătrînul muri în timpul nopţii, singur, fără să aibă pe cineva la căpătîi şi abia a doua zi dimineaţa Ioana îl găsi ţeapăn în pat. Nimeni nu-l plînse, afară de Daria, căci de fapt moşneagul trecuse în lumea umbrelor încă din noaptea revelionului, cînd pogorîse pe pămînt veacul cel nou.

— Of, bine că s-a îndurat Dumnezeu să-l ia! îşi făcea cruce Rădiţa, care îngrijise de el şi-i deretica prin odaie de atîţia ani.

Ceilalţi din casă nu spuneau altfel şi nici fratele cel mai mic al mortului, Dincă „ Milionerul“.

În acest timp, cucoana Smaranda reuşi să-şi mai domolească bărbatul împotriva feciorului lui Gavrilă, fiindcă i se năzărise, nici una nici alta, să puie parchetul de la Caracal pe urmele „pezevenghiului“ şi să-l închidă.

La o săptămînă după înmormîntarea bătrînului, moşieriţa plecă împreună cu Daria la mănăstirea Tismana. Pînă la Craiova merseră cu trăsura, urmînd ca de acolo să continue drumul cu trenul. În cetatea Banilor traseră la hotelul Geblescu, proprietatea părinţilor lui Irinel, prietena şi colega de pension a Dariei. Vînătăile pricinuite de gîrbaci începură a se şterge de pe corpul fetei şi chiar din amintire, aşa că Daria deveni iarăşi veselă şi exuberantă ca o ciocîrlie în sînul pădurii. Irinel, la rîndul ei, se arătă bucuroasă de revedere şi stărui pe lîngă cucoana Smaranda să mai rămînă cîteva zile, măcar pînă luni, fiindcă duminică se dădea o mare serbare în parcul oraşului, cu două muzici militare, bătaie cu flori, tombolă şi alte distracţii.

Moşiereasa, asaltată din toate părţile, se învoi. Cele două prietene, Daria şi Irinel, slobozind ţipete de bucurie, o potopiră cu pupături. Apoi, apucînd pe scări în jos, coborîră pe strada Unirii, înţesată de lume la ceasul acela.

— Ascultă, tu, să te strîmbi de rîs, ştii că e rost să-mi pun pirostriile? ciripi Irinel.

— Serios? Cu cine?

— Cu un muţunache lung cît o prăjină, băiatul generalului de corp, Năsturaş.

— Se cheamă că ai dat lovitura la oala cu sarmale. Am auzit că ăsta are cinci moşii.

— Parcă de moşiile lui tat-su îmi arde mie.

— Atunci îţi place ipochimenul?

— Aşa, un pic, răspunse cu un gest Irinel. Dar nu m-aş omorî după el. Îmi place că e vesel şi glumeţ. Se ţine numai de giumbuşlucuri, cum te ţii tu. În fine, un băiat gigea... De altfel îi spune Gigel... Ah, uite-l...

Un tînăr înalt şi deşirat, cu ochi jucăuşi, dar înfăţişarea sleită ca de actor bătrîn, se desprinse din mulţime şi alergă înaintea celor două fete. Călcînd greşit, îşi pierdu echilibrul şi se pomeni fără veste lungit pe trotuar. Amîndouă prietenele izbucniră în hohote de rîs.

— Vezi, nu cad numai fetele, strigă Irinel, mai cad şi domnii băieţi nătăfleţi.

— Pardon, s-avem pardon! ripostă spontan tînărul, n-am căzut de loc. M-am prosternat doar la picioarele celor două graţii.

— Pentru aşa ceva crezi că era nevoie să pupi trotuarul? Dar, stai, să-ţi prezint pe colega mea Daria Dănescu.

Gigel o măsură lung, cu un fel de uimire în priviri şi îi strînse mîna.

— Îţi place? îl întrebă Irinel. Să nu te amorezezi de ea că te cotonogesc în bătăi.

— Ce zici, dragă domnişoară, să-i dau asigurări în această privinţă sau nu? o consultă Gigel pe Daria.

— Poţi să-i dai, răspunse Daria. Tot nu fac doi bani asigurările bărbaţilor.

Se plimbară veseli şi zgomotoşi, cutreierînd in sus şi în jos aceeaşi stradă care era inima Craiovei. După o jumătate de oră începură să se tutuiască.

— Să ştii, Daria, că viu la Şipotele şi-ţi fac o vizită, îi propuse tînărul. Ai ce să-mi dai demîncare?

— Mai bine stai acasă. Vrei să te sfîşie cîinii? Cînd te-o vedea tata te ia la goană. Are un gîrbaci, clasa una...

— O să viu cînd doarme.

Şi rîzi, rîzi... Rîdeau de toate prostiile pe care le spuneau.

La serbarea cîmpenească de duminică petrecură îndrăcit. Adică petrecură Daria şi Gigel. Prietena ei, Irinel, se arăta cam opărită şi indispusă. Simţise instinctiv că Gigel se ocupa mai mult de Daria decît de ea şi nu-i prea venea la îndemînă. N-avusese de lucru şi oprise pe Dănească, ca să-i strice acum tot cheful! Dacă ar fi ştiut ce-o să se întîmple, o expedia urgent cu acceleratul.

II

Cucoana Smaranda şi Daria porniră a doua zi dimineaţa cu trenul spre Tismana. De la Tg. Jiu luară o trăsură care le duse pînă la

mănăstire. Acolo, stareţul, cunoscînd pe moşierul Dănescu, le dete cea mai bună cameră pe care o avea, plină cu scoarţe olteneşti şi curată ca un om scăldat în Jiu. Pe fereastră se zăreau munţii înalţi pînă la cer, cu umbra necuprinsă de privire. Mama şi fiica se odihniră o zi, două, trei, deşi nu erau obosite. Doar veniseră pentru odihnă.

— Mamă, ce facem aici? M-am plictisit. N-am cu cine să scot o vorbă.

— Citeşte o carte, o îndemnă maică-sa.

— Am citit… Mă plictiseşte şi cititul…

— Plimbă-te puţin.

— Şi plimbatul mă plictiseşte. Tot! Tot!

După-amiază, pe cînd maică-sa dormea, iar Daria citea în cerdac un roman de Paul Bourget, se ivi un călugăr înalt şi subţirel, care se duse întins la odrasla Dănescului.

— O, fiică a păcatului, grăi el cu tremolo în glas, zvîrle din mîini acea unealtă a pierzării.

Daria ridică ochii de pe carte şi tresări.

— Tu… Gigel? Te-ai scrîntit la căpăţînă, ce-i cu tine?

Parcă nici nu-i venea a crede ochilor. Într-adevăr, era chiar fiul generalului, îmbrăcat în sutană călugărească. Ba îşi mai lipise şi o barbă falsă, ca să aibă înfăţişare de monah.

— Vai, ce zăpăcit eşti! Ce ţi-a dat în gînd să te îmbraci aşa?

— Mi-am închinat tinereţea şi viaţa mănăstirii, răspunse el grav mişcîndu-şi buzele să nu pufnească în rîs.

— Potaie, nu mă duce cu zăhărelul, că nu se prinde.

— Ce era să fac dacă tu nu mă iubeşti?

— Te iubesc, numai leapădă sutana asta soioasă.

— Dă-mi te rog în scris că mă iubeşti şi o arunc în Jiu. Praf o fac. Adică, pardon, nu se poate, fiindcă am împrumutat-o şi trebuie s-o dau înapoi.

Daria îi scrise repede pe o bucată de hîrtie: „Te iubesc, mînca-te-ar puricii“ şi i-o dădu. Gigel Năsturaş împături tacticos biletul, apoi o rupse la fugă în chilia lui, ca să-şi lepede veşmîntul călugăresc. Venise chiar în după-amiaza acelei zile de la Craiova, mînat de dorul care îl prăjea, aşa nitam-nisam, după fata Dănescului. Cunoscînd mai mulţi călugări de la mănăstire, găsise lesne o sutană cu care se înveşmîntă, ca să facă o surpriză Dariei.

După un timp, se întoarse îmbrăcat în hainele lui albe de doc, şi se aşeză lîngă Daria, cuminte ca un căţeluş. Ea îl luă numaidecît în primire, supărată oarecum:

— Spune-mi, ce cauţi aici?

— Am venit să iau aer, răspunse el cu nevinovăţie.

— Asta să i-o spui lui mutu. Pe Irinel cui ai lăsat-o?

— Lui mă-sa şi lui ta-su.

— De ce? Ştie că eşti aici?

— O să-i trimit o telegramă. La urma urmei ce mă tot descoşi aşa, parcă Irinel mi-ar fi nevastă... Ia slăbeşte-mă, te rog.

— Nu i-ai promis c-o iei de nevastă?

— Cine, eu? Crezi că am băut cerneală? Ţie însă îţi promit că te iau. N-am încotro. Mi-ai scris că mă iubeşti şi sînt obligat.

— Nici nu mă gîndesc să mă mărit cu tine. Însă ai făcut bine venind aici. Mă plictiseam grozav.

— Cu toate astea o să mă iei vrînd-nevrînd. Nu scapi de mine ca de rîie...

CERCURI PE APĂ

I

Logofătul Macarie se înrăi mai tare după ieşirea din spital. Nu-l bătea alt gînd decît socoteala cu Mihai. Să lase el, cogeamite logofăt boieresc, neiplătită ruşinea pe care o păţise? Se mai putea bucura de respect în ochii ţăranilor, după ce „ţîncul“ lui Gavrilă îl cotonogise în bătaie, ca pe un terchea-berchea doi bani perechea? Dar, altă pacoste: Chiţu îl vesti că Mihai spălase putina din sat. Fugise — naiba să-l ştie — undeva la oraş, poate chiar la Bucureşti...

— Las-că vine el înapoi şi mi ţi-l „achit“, de-i merg fulgii!

Scoase certificat medical că suferise lovituri care-l făceau incapabil de muncă pe timp nelimitat şi-l dete în judecată, crezînd c-o să se prezinte la proces şi aşa va pune gheara pe el.

După însănătoşire, simţind iar pămînt tare sub călcîie, se apucă din nou să bată capul Ioanei. Nu putea trăi fără ea, trebuia s-o înduplece cu orice preţ să-l ia de bărbat cu cununie. Muierea asta albă ca laptele îi făcuse rană la inimă. Ori de cîte ori o vedea, cu uitătura ei mîndră şi trupul pîrguit, îl apuca o poftă turbată s-o înşface în braţe şi s-o strîngă, s-o strîngă pînă i-o muia oasele şi toată împotrivirea ei dîrză.

II

Într-o seară, cînd Ioana se întorcea de la baltă, unde se scălda zilnic, Macarie o întîmpină şi începu iar cu povestea lui. Dar, femeia nu-l voia şi pace. Îi spuse limpede c-o frămîntă alte gînduri şi nu-i arde de măritiş.

— De ce, Ioană, nu mă vrei? Ţi-e aminte să te măriţi cu altu?

— Nici cu altu, nici cu tine.

— Dai cu picioru în noroc, oftă el. Rău faci că-mi pui dragostea la spate. Ce mă bucuram că scăpai cu viaţă… Ziceam c-o să facem casă împreună, dar ce folos! Văz că trebuie să-mi mut gîndu în altă parte.

— Dacă nu-mi placi, ce-s vinovată? i-o tăie scurt Ioana. N-o să te iau cu de-a sila.

Ioana se depărtă şi el rămase locului, privind-o cum merge clătinînd şoldurile cu farmec mare, ca o cosînzeană. Pînă cînd o să-l tot frigă pe jerăgai, cît o să-l mai joace tontoroiul? Curviştina naibii, cine ştie cu ce nătăfleţ îşi dă poalele peste cap, numai cu el, singurul care umblă cu gînd de cununie, face pe nebuna şi nu-l bagă în seamă, parcă ar fi lăpădătură, pocitanie sau găinaţ.

Şi logofătul Macarie, plesnind de ciudă, gata să se ia la trîntă cu toată omenirea, se-ntoarse în ogradă, unde Ghiţa, muierea lui Negoiţă, rămăsese să descarce un car cu fîn.

— Ăilalţi unde sînt, fă?

— Plecară, nu vrură să m-aştepte oamenii.

— Da bărbatu-tău de ce te lăsă pe tine să descarci singură fînu?

— Ba vine şi el, da se-abătu pe la alde Buzatu, că are să-i dea nişte gologani… şi vine…

— Vine pe dracu… Ia dă-te jos de-acolo.

— Da la ce să mă dau?

— Dă-te cînd îţi spui, nu mai întreba ca proasta.

Femeia, încă tînără de ani, dar îmbătrînită de muncă şi nevoi, înfipse furca în paie şi stătu o clipă nehotărîtă. Apoi se ciuci şi-şi dădu drumul pe spate, sărind de sus din car pe moale, într-o căpiţă de fîn.

— Vino-ncoace, îi spuse Macarie, şi apucînd-o de mînă o trase în spatele unei clăi de fîn.

— Aoleo, d-asta mă chemaşi? Numai de blestămăţii îţi arde. Abia ieşişi din spital, îl mustră Ghiţa, ghicindu-i gîndul.

— Aide, tacă-ţi gura o dată.

— Să nu vie Iacov… se codi ea, uitîndu-se sperioasă în juru-i.

— Las-că nu vine… mai dă-l încolo…

— Te omoară dacă ne prinde… zău aşa. Ne omoară pe-amîndoi, că tot s-a învăţat el cu puşcăria.

Iacob Negoiţă, bărbatul Ghiţei, făcuse într-adevăr cinci ani de puşcărie. Se luase la ceartă cu frate-său, Costea, dintr-un petic de pămînt şi ajunseseră la bătaie. Iacob, mai vînjos, tăbărî cu pumnii pe el şi-l snopi în bătaie. Costea nu stătu nici el cu mîinile în sîn. Apucă de jos o scurtătură şi-i dete una drept în mingea genunchiului. Frate-său, urlînd de durere, rupse un uluc şi-l păli în cap de-l culcă jos, în ţărînă. Omul zăcu toată noaptea în neştire şi către dimineaţă îşi slobozi duhul.

Jurații condamnară pe Iacob la cinci ani temniță grea. Ucigașul își ispăși pedeapsa, tăind cu ferăstrăul — zicea el — vagoane întregi cu lemne pentru toată puşcăria. Pe semne de-atunci îi intrase în sînge meseria de tăietor de lemne. Ghița rămase acasă cu povara a doi copii, bașca socrusu bolnav de pelagră. Ca să nu moară de foame, Macarie îi făcuse rost să intre slujnică la conac și se legase de ea.

Femeia tocmai își netezea fusta mototolită, cînd dădu cu ochii de bărbat, care se întorsese la car cu ferăstrăul pe umăr, ca de obicei. Tot atunci îl zări Iacob pe logofăt, încheindu-și nasturii de la pantaloni. Pricepu numaidecît ce se petrecuse.

— Bine că venișI, Iacobe, îl întîmpină Macarie. Isprăviți cu fînu ăla, că ne-apucă noaptea.

Negoiță însă, proțăpit locului, îl fulgera cu privirile.

— Ai, ce stai și zgîiești ochii la mine?

Un pumn năprasnic trăsni pe logofăt în față, fără veste, stîlcindu-i nasul cu os cu tot. Macarie se răsuci pe loc, amețit, apoi, venindu-și în fire, se lăsă jos, prefăcîndu-se că a căzut. Iacob, văzîndu-l la pămînt, aruncă ferăstrăul care-l stînjenea, și tăbărî asupră-i orbește, dar logofătul îl prijoni cu picioarele și-l dete peste cap, după care sări sprinten deasupra, cărîndu-i o ploaie de pumni în față. Negoiță, din cauza piciorului infirm, nu se mai putu ridica. Astfel Macarie îl terciui zdravăn, jucă pe el cu picioarele și poate l-ar fi omorît dacă nu-l scăpa Ghița din ghearele lui.

O săptămînă zăcu omul acasă în pat, cu mădularele zdrobite, pînă să se înzdrăvenească și să prindă putere. După aceea, o snopi în bătaie pe muiere.

III

Ioana nu mai putea să îndure. Viața pe care o ducea, ziua tremurînd din fie ce să nu fie descoperită că a pus focul, iar noaptea zvîrcolindu-se de spaime, nu era de trăit. Și gîndul de a-și ridica zilele porni iar s-o muncească. Așa i-a fost ei norocul, spart în fund. S-a văzut de cînd o lăsase Vlăduț cu burta mare și dăduse bir cu fugiții. Nu, nu-i părea rău de viață, nu-i păsa nici de copii, de nimic. Norocel și Bobocica crescuseră mari și nu-i spuneau „mamă“, parcă nu-i făcuse ea. Mama lor era mătușă-sa Dumitrana, care-i creștea. Scăpase de grija lor, stăteau bine unde stăteau. Cît privește pe tat-su, Gheorghe Murgu, ca și cînd i-ar fi fost străin. Iar de Călin să n-audă, că din pricina lui i se trăgea răul. La ce folos să te iei la trîntă cu soarta? Cînd e să tragi un păcat ori fugi după el să-l ajungi, ori stai pe loc și-l aștepți, tot una-i.

În după-amiezile cu arşiţă se ducea la balta Gorganului să se scalde. Scăldătoarea era marea ei plăcere de cînd se ştia. Acum nici asta n-o mai bucura. Totuşi merse de cîteva ori, o dată cu Lucille, apoi singură.

Într-una din zile, intrînd în apă, o cercă şi acolo gîndul morţii. Cumpăni dacă nu-i mai bine să se înece, decît să aştepte găsirea otrăvii. Stăpînită de gînd, apucă încetişor spre larg, cufundîndu-se din ce în ce. Dar cînd apa îi ajunse sub bărbie, se opri locului. I-era frică, aşa de frică, încît o cuprinse tremuriciul. Făcu repede calea întoarsă. După un răstimp iar purcese şi iar se-ntoarse copleşită de teamă. Nu era chip să izbutească.

Soarele asfinţise după dealuri. Dinspre Cornăţel se aprinseseră poalele cerului. De undeva, departe, se auzeau tălăngile oilor care se-ntorceau de la păscut mînate dindărăt de nori de praf. Mugetul vitelor se împreuna cu behăitul oilor şi lătratul cîinilor.

Logofătul Macarie, ascuns într-un tufiş de sălcii, pîndea cu ochi de motan. Era nerăbdător şi neliniştit. Îl scutura un tremur straniu, amestecat cu voluptate. Cînd Ioana ieşi din baltă şi-o văzu goală, cu apa scînteind pe ea, crezu că-i stă inima-n loc. Afurisit să fie dacă zărise în viaţa lui trup mai fraged şi mai alb!

După ce femeia se îmbrăcă şi dete să plece, logofătul îi aţinu calea, ca şi cînd atunci picase, proaspăt.

— Iar ai venit după mine? îl întrebă ea, posomorîndu-se mai rău decît era pînă atunci.

— De ce să nu viu? Hai s-o luăm încoace pe malul apei, să mai vorbim o ţîră.

— Nu merg, că e tîrziu. Şi n-am poftă nici de vorbă, nici de plimbat.

— Măcar cinci minute, că n-o fi foc.

Stărui atîta, că muie împotrivirea femeii. O apucară la stînga pe malul bălţii. Amurgise bine. Nu-i vedea nimeni, numai ochiul luceafărului, care clipea des.

— Te-ai gîndit, Ioană, te-ai hotărît? Spune-mi facem casă împreună ori nu facem?

— Nu se poate, răspunse femeia. Nu sîntem potriviţi unul cu altul. N-am ce-ţi face…

— Bineee… nu vrei… rosti logofătul cu un glas care nu mai era al lui. Mă aşteptam că n-o să vrei, de mult te scalzi în alte ape.

Ea tăcu. Gîndea în sinea ei: eu mă gătesc de moarte şi lui îi arde de însurătoare. Tăcu şi el cîteva clipe. Amîndoi mergeau în neştire, pe malul bălţii, în timp ce înseratul se făcea tot mai negru, ca doliul. Ajunseră tocmai în locul unde anul trecut se înecase un flăcău din Hurezani care nu ştia seama.

— Hai să ne-ntoarcem, făcu Ioana cuprinsă de frică.

— Mai stai un pic. Aş vrea să-ţi mai spui ceva…

— Ce să-mi spui?

Macarie rămase locului, frămîntat. Apoi şopti cu glas cald:

— Cel puţin… pentru motivu că am ţinut atîţia ani la tine… merită măcar o dată să fim amîndoi… După aia nu mai ştim unu de altu…

Apoi, brusc, ca şi cum i-ar fi venit un gînd proaspăt, vîrî mîna în buzunarul hainei şi scoase o hîrtie.

— Îţi dau o sută de lei. Noroc că avusei banii la mine… Chiar cinci sute ţi-aş da… Nu mă uit la gologani…

— Ce eşti lovit cu leuca la cap? Ţine-ţi banii. Nu-s marfă de cumpărat.

Logofătul vîrî din nou mîna în buzunar.

— Nici o mie nu-ţi ajunge? Iote ici mia… Vezi-o cît e de mare? Cît un cearceaf… Bag-o în sîn şi taci… că n-a văzut nimeni…

— Nu vreau nici cu bani, nici fără bani, în nici un fel! strigă femeia năbuşindu-şi tot mai greu revolta.

Atunci Macarie, îndîrjit şi furios, îşi pierdu cumpătul. O înhăţă de umeri şi-o zgîlţîi zdravăn:

— Da cum vrei, fă, putoarea dracului? scrîşni el. Cum vrei, fă, tu-s anafura mă-ti de curvă? Cum? Aşa vrei? Aşa-ţi place?

Şi dîndu-i un brînci puternic, o aruncă în lac. Un ţipăt de groază răni văzduhul pînă la cer şi se stinse neauzit de făptură omenească. Plescăitul surd stropşi spinarea bălţii, în locul unde apa deschise gura să înghită prada. Cîteva cercuri se rotiră deasupra, izvorînd unul din altul, mărite, pînă se pierdură în larg. După aceea liniştea se făcu din nou stăpînă peste fire.

Ochiul luceafărului de seară încremenise de spaimă…

OAMENII MOR, FAPTELE TRĂIESC

I

Vera Ionaşcu se gîndi să stea mai întîi de vorbă cu Sorin Preda despre construirea spitalului pentru doctorul Miron Cimpoieru. Trebuia să cîştige pe învăţător, avea nevoie de ajutorul lui, căci era sufletul Şipotelor şi fără el se mişca greu orice lucru. Îl găsi în cancelaria şcolii, singur. Cînd îi spuse despre ce era vorba, Preda o măsură lung cu privirile, crezînd că a luat-o razna.

Vera îi ghici gîndul:

— Nu sînt nebună, uite, am aici patru sute de mii rămaşi de la Scarlat.

— Şi de ce vrei să faci numaidecît un spital cu banii ăştia?

— Să vezi de ce…

Şi îi povesti cum un doctor, cu ani de zile înainte, îi salvase viaţa redîndu-i vederea şi că acum, drept recunoştinţă, s-a hotărît să clădească un spital care să-i poarte numele. Nu îndrăzni să-i dea în vileag că era vorba de doctorul Cimpoieru, feciorul lui Stan Cimpoieru, de aci din sat.

— E frumos ce vrei să faci, dar trebuie să te gîndeşti şi la dumneata. Viaţa fără un gologan pus deoparte e grea pentru o femeie singură. Sau, poate, mai ai şi alţi bani?

— Da, da, desigur… minţi ea, cu glasul puţin alterat. Mai am şi alţii…

— Atunci se schimbă socoteala, reluă Preda. Apoi zîmbind adăugă: Oricum, medicul acela va fi copleşit de un asemenea dar. Eu dacă aş fi în locul lui, pe legea mea, te-aş lua de nevastă.

Vera sări în sus, ca o fetiţă căreia i-ai adus un dar mult rîvnit, dar numaidecît se aşeză la loc ruşinată.

— Vai de mine, domnule Preda, ce-ai spus!

Cînd se întoarse Simina, bărbatul ei o luă în braţe şi cu tot beteşugul lui ţopăi prin cameră.

— Ce-i cu tine? făcu femeia surprinsă de asemenea purtare nelalocul ei pentru un bărbat care de obicei se arăta chibzuit în toate.

— Ce să fie, copilule, clădim spital… Un spital la care n-am avut curaj nici să mă gîndesc măcar. S-ar strica omenirea de rîs aflînd că într-un sat din România nu s-a putut ridica un spital decît atunci cînd unei femei i s-a năzărit să-l facă dar binefăcătorului ei. Nu-i de pomină, spune? Multe mai vezi şi auzi cît trăieşti pe lume.

Simina se uită lung la el, apoi ridică din umeri, renunţînd să-l înţeleagă. Cum era să înţeleagă un om care se zbătea numai pentru alţii şi pentru sine deloc? Din ce aluat o fi plămădit, de nu seamănă cu nimeni?

A doua zi, dis-de-dimineaţa, învăţătorul plecă la Caracal cu Vera. Prefectul Oroveanu îi primi numaidecît în audienţă.

— Vă rog, spuneţi repede ce-aveţi, căci am consiliu peste zece minute.

Cînd află că văduva administratorului Ionaşcu voia să construiască un spital la Şipotele pe cheltuiala ei, prefectul rămase cu gura căscată. O întrebă brusc:

— Cîţi bani ai?

— 400.000 de lei

Îşi aminti că devizul arhitectului, făcut cu nouă ani înainte pentru acelaşi spital, se ridica la 120.000 lei.

— Ajunge… Fă-mi o propunere în scris şi-o pun chiar acum în discuţie.

— O am făcută, şi Vera îi înmînă o petiţie ticluită de învăţător.

După trei ore, consiliul judeţean încuviinţa ridicarea clădirii pe vechea fundaţie. Spitalul urma să poarte numele doctorului Miron Cimpoieru, iar Vera avea dreptul să locuiască acolo pe tot timpul vieţii.

Primul pas fusese făcut... Învăţătorul Preda o felicită cu glasul alterat de emoţie, apoi adăugă:

— Oamenii mor, dar faptele lor trăiesc.

II

Moşierul Dănescu nu ştia încă nimic de planul văduvei. După sfatul învăţătorului, Vera se hotărî, în cele din urmă, să-l pună în curent. Oricum, era considerat „părintele comunei“ şi trebuia să-l cîştige pentru măreţul plan. Cine ştie, poate punea şi el umărul, fiindcă avea putere mare.

Cînd o zări, moşierul se bucură.

— Dacă nu veneai, trimeteam după dumneata. Am găsit o grămadă de hîrtii de-ale răposatului. Sînt nişte poliţe care o să-ţi prindă bine.

— Ce poliţe? se sperie Vera care n-avea habar de asemenea lucruri. Are datorii de plătit?

— Nu, are bani de încasat.

Şi cum femeia tot nu înţelegea, moşierul o lămuri că bărbatul ei împrumutase bani cu dobîndă, care trebuiau restituiţi de datornici. Era vorba cam de o sută de mii de lei.

— Ce bine! bătu ea veselă din palme. Am nevoie de bani cît de mulţi.

Îi destăinui planul. Moşierul o ascultă mirat, surîzînd acru şi pufnind din nas.

— Ei asta-i bună! De ce vrei dumneata să zvîrli gologanii pe fereastră? Îţi stau rău în pungă?

Cînd află că lucrurile erau avansate, că ieşise hotărîrea consiliului judeţean şi că arhitectul Bratu de la Caracal venise la Şipotele şi lucra la proiect, se posomorî ca cerul în preajma furtunii.

— Nu mă aşteptam să-mi faci asemenea supărare. În loc să vii la mine, te-ai dus la învăţător, să te sfătuieşti cu el. Ce mare brînzoi e Preda, ca să aibă întîietate? Vrei să dau cu el de-a azvîrlita?

— Nu înţeleg ce rău v-a făcut? Şi iar nu înţeleg ce vă deranjează dacă ridic un spital în sat? Dimpotrivă, ar trebui să vă pară bine.

— N-am nevoie de spitalul dumitale! zbieră moşierul scos din pepeni. Dacă vreau spital, îl fac eu şi gata.

Vera, jignită, strînse hîrtiile de pe masă, le înghesui în geantă şi plecă repede fără să-i mai răspundă.

III

Alexandru Dănescu făcu presiuni pe lîngă prefect ca să împiedice construcţia. Nu-i venea la îndemînă ca o venetică să cîştige în ochii şipotenilor aură de binefăcătoare, iar el să rămînă în umbră.

— Eşti nebun, Alexandre? obiectă Oroveanu. Cum să anulez decizia? Dacă aiurita vrea să facă spitalul, în locul statului, care n-are fonduri şi n-o să aibă niciodată, eu să dau cu piciorul în pleaşcă? Prea e boacănă chestia. Poftim, ia-ţi tu angajamentul că pui banii la dispoziţie şi atunci totul e în regulă.

Moşierul îşi dădu seama că pierduse partida, că nu putea să oprească lucrarea în condiţiile în care fusese pornită. În schimb încercă să capete o satisfacţie în privinţa învăţătorului, care trecuse peste el cu atîta lipsă de respect.

— Bine, cu ăsta e mai lesne. Îl transferăm şi gata. De revizor nu mi-e frică, face tot ce-i spui. Mi-e frică să nu se bage ministerul pe fir. Dracu ştie, o avea pe cineva pe acolo şi ne încurcă treaba. Dar transferările se fac tocmai la toamnă, înainte de începerea anului şcolar. Trebuie să aşteptăm pînă atunci.

Vera, în urma discuţiei cu moşierul, se mută de la curte într-o odaie din casa fostului primar Matei Oancea.

— Rău faci că te muţi, îi spuse moşierul mai domolit, eu nu sînt împotriva unei opere de binefacere, dar nu mă împac cu felul de a proceda al lui Preda.

Văduva lui Ionaşcu nu-i răspunse nici acum.

Lucrările începură sub supravegherea arhitectului Tiberiu Bratu. Carăle, ţîţîind de povară, duceau pămîntul de prisos în urma nivelării, altele aduceau nisip din lunca Olteţului. Călin Bîrligatu, cu o echipă de oameni, printre care se aflau toţi cei cinci Ioni, feciorii răposatului Poponete, săpau mîncînd pămîntul. Alde Ceacîru, Pleznilă, Buzatu şi alţii aduceau cărămida şi cheresteaua de la oraş cu carăle, iar Pantelimon Gavrilă nu mai prididea cu transporturile după materiale la Caracal şi la Craiova. Se simţea în sat un fierbăt, o înviorare ce umplea de nădejde inima oamenilor.

— Mai punem şi noi mîna pe-un creiţar, să gonim sărăcia din casă, zicea Dumitru Răzmeriţă.

— Un an de-aci înainte nu mă mai doare capul, răspundea Prăsilă care se apucase să lucreze tocăria uşilor şi ferestrelor. S-o ţie Dumnezeu pe rusoaică şi să-i dea gînduri bune.

Odată trecu pe la şantier Partenie, notarul, şi cînd văzu cum munceau oamenii rupţi de oboseală, cu sudoarea curgîndu-le şiroaie pe trupurile goale pînă la mijloc, le strigă rar, cu glas de chiot:

— Băă, lăsaţi-o mai uşurel, că vă-mbolnăviţi naibilor!

— Şi ce dacă ne îmbolnăvim; n-avem spitalu colea în nas? dete răspuns Heruvim Tănase, ridicînd tîrnăcopul deasupra capului, ca un stindard al muncii.

GÎNDURI DE RĂZBUNARE

I

Gheorghiţă al Floarei şedea neclintit pe prispa casei, ca o stană de piatră. Îşi sprijinise capul în podul palmelor şi-şi simţea vie şi zorită zvîcnitura tîmplelor. Tot zbuciumul care-i perpelea fiinţa năpădise acum pe chipul său palid, schimonosindu-i trăsăturile.

Privea în neştire, fără să vadă, o ulucă din gardul casei. Sprîncenele i se încruntau cînd şi cînd, dezvelind dîrzenia gîndurilor. Uneori se mişca greoi, mirat de atîta încremenire şi atunci îşi răvăşea părul ca să se dezmorţească. Apoi simţea nevoia să tragă aer mult în piept.

— Mai lasă gîndurile, maică, arză-le focul, că te oftici, îl dojeni maică-sa.

Gheorghiţă nu se clinti, parcă nici n-ar fi auzit-o. O rană care nu putea să se vindece îi sfredelea inima, ca un burghiu nemilos şi-i suia sîngele în cap. Atunci îl încingea o căldură nesuferită şi flăcăul scrîşnea fălcile şi strîngea pumnii:

— O să i-o plătesc eu lui cu vîrf şi îndesat!

Cine nu cunoştea povestea lui? Îl robise dragostea de Ilinca, fata lui Ţarină. Pentru ea ticluia cîntecele şi strigăturile pe care le învăţaseră mai toţi flăcăii din sat. Tinerii hotărîseră să facă nunta înainte de Crăciun. Cînd, deodată, ca din senin, se abătu năpasta pe capul lor. Gheorghiţă vedea că fata nu mai era senină ca înainte, ci sta tot îngîndurată şi bîntuită de spaime. O ruga să-i spuie dacă o doare ceva, ca s-o arate la „doftor“ şi s-o facă bine.

— Nu sînt bolnavă, zicea ea. Mă apasă ceva pe suflet.

Într-o seară îşi luă inima în dinţi şi-i dete în vileag păţania de la conac, din cauza blestematelor de mărgele. Flăcăul rămase mult timp fără grai, secat de orice simţire.

— Acu, după ce ţi-am spus, poţi să-ţi iei vorba înapoi, şopti Ilinca pierită, dînd să plece.

— Asta n-o fac, strigă el, dar îl omor pe boier…

— Nu! ţipă ea. Nu vreau să putrezeşti la ocnă, mai bine lasă-mă şi oi vedea încotro oi apuca.

Apucă drumul cimitirului, căci se stinse din facere după ce născu un copil mort.

Dacă moş Ţarină, tatăl fetei, fusese împăcat cu banii moşierului, apoi cu Gheorghiţă se schimba povestea. Nici o comoară de pe lume nu i-ar fi

muiat durerea. Nu-i mai plăcea ca altădată să cutreiere lunca Olteţului sau să se afunde în pădurea Fratoştiţei să se minuneze de cîntecul păsărelelor. Nu mai simţea în faţa răsăritului lunii un farmec nedesluşit amestecat cu voluptate şi teamă, care-i umplea ochii de lacrimi. Nici nu mai cînta cîntecele de dor iscodite de el cînd sufletul îi zburda de fericire.

Trebuia să se răzbune pe „acela“ care-i pîrjolise viaţa. Dar cum să facă? Să-l omoare? Numai atîta? Ar fi suferit doar o clipă şi gata. „Nu, nu, gîndea flăcăul, să se perpelească şi el pe jăratic aşa cum mă perpelesc eu!“

Încă nu-i trecea prin minte răzbunarea pe care o rîvnea atît de aprig fiinţa lui. Şi amîna mereu cu nădejdea că o dată şi o dată s-o lumina cum să pedepsească moartea Ilincăi.

II

În timpul acesta, feciorul Mîrşanului se însurase la Bucureşti cu cîntăreaţa. Umbla vestea că muierea îl îmbrobodise rău: era tare frumoasă şi avea glas de privighetoare. Bătrînul se făcuse negru de supărare, iar cucoana tot aşa, că pramatia de fecior luase de nevastă o „cîntăreaţă“.

De cîteva zile se auzi prin sat că însurăţeii picaseră la Vlădoaia. Păuna, muierea lui Ciupagea, care avusese treabă pe la conac, spunea că zărise pe „cîntăreaţă“ în grădină, într-o rochie străvezie, de se vedeau toate alea pe dedesubt. De frumoasă era frumoasă la faţă, dar prea subţirică la trup, ca un făcăleţ, că n-avea bărbatu ce strînge în braţe.

A doua zi, pe la amiaza, Gheorghiţă se întîlni cu Ion argatul de la curte, pe care îl cunoştea de mic.

— Încotro, măi Ioniţă?

— Mă-ntorc la conac, că am treabă.

— Mai las-o-ncolo de treabă, că nu s-a prăpădit pămîntu. Hai să bem cîte o ţuiculiţă.

— Faci cinste?

— Fac!

Intrară în cîrciuma Diaconesei. Mătuşa le aduse de băut după ce mai întîi le luă banii.

— Ce mai e, Ioniţă, pe la conac? întrebă Gheorghiţă cu tîlc.

Argatul, tăcut din fire, îşi dezlega greu limba.

— Ce să fie?... Nu e nimic...

— Auzii că veniră însurăţeii de la Bucureşti. Adevăratu-i?

— Veniră...

— S-au mutat de tot ori...

— Aş… pleacă înapoi… aşa aud. Cică e în „conced“ dumneaei. Cîntă la o comédie, parcă n-ar avea, săraca, din ce trăi.

Gheorghiţă răsturnă pe gît încă o cinzeacă şi urmă cu descusutul:

— E frumoasă cuconiţa, măi Ioniţă?

— Ie… Adică frumoasă pentru dumnealui, că dinspre partea mea n-aş da doi bani pe ea! Tot mai mult îmi place Leana, viespea mea.

— Da, ce crezi, ţine boieru la dînsa?

— Aolică, se gudură pe lîngă ea, ca un cîine de pripas. Toată ziua stă cu nasu-n poalele muierii. Ce mai… e căzut rău, săracu. Decît să fiu în locul lui, mai bine să mă trăsnească Dumnezeu!

Gheorghiţă asculta, numai urechi.

— Măi Ioniţă, stăpînul tău e fericit, măi! Ce zici?

— Dacă are bani cum să nu fie?

— Eşti prost! strigă mînios Gheorghiţă. E fericit că a luat muierea care i-e dragă. Aia! şi bătu cu pumnul în masă.

— Să ştii că aşa-i, încuviinţă din cap argatul, după care adăugă: Dacă s-ar prăpădi coniţa, doamne fereşte, tocmai bine ar da şi boieru ortu popii.

— Ba nu, zău? făcu flăcăul şi se sperie de vocea lui.

Ochii îi sclipiră ciudat, iar faţa i se lumină ca pîrjolită de flacăra unui gînd.

După ce se despărţiră, Gheorghe al Floarei apucă în sus pe uliţă, fără ţintă. În cap îi sunau mereu vorbele argatului: „Dacă s-ar prăpădi coniţa boierului“…

Un gînd licări ca un fulger, făcîndu-l să se oprească din mers: *„Pe dînsa o omor!“*

Faţa flăcăului se înseninâ deodată. „Aha! Cît are să-l doară! Să vadă şi el cît te doare… ce canon e cînd… Să-şi dea seama cît am pătimit eu…“

Planul de a ucide pe „cuconiţa boierului“ îl înviorâ ca o băutură tare. Numai retezîndu-i ei zilele, putea să răzbune pe Ilinca aşa cum se cuvenea: ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte. Numai aşa stingea focul aprins în coşul pieptului, care-i fripsese inima de i-o făcuse scrum. Trebuie s-o omoare şi cît mai degrabă; să nu-i vie cumva gînd de plecare înapoi la oraş.

Pe urmă, fie ce-o fi.

DREPTATEA CU CAPUL SPART

I

Năprasnicul sfîrşit al Ioanei Murgu copleşi satul de nedumerire. Nimeni nu ştia ce să creadă: adică de ce să-şi curme femeia zilele fără

noimă, că doar n-o podidiseră nevoile. Dimpotrivă, avea servici bun la conac încît îi da mîna să ajute şi pe alţii. Să fi fost la mijloc vreo nenorocire? Că în locul acela blestemat, căruia lumea îi spunea „Gîldana“, se înecase, mai de mult, un creştin din Hurezani, care nu ştia seama. Poate că femeia cînd trecea pe-acolo s-o fi surpat malul şi-a căzut în apă, fiindcă au pescuit-o oamenii cu ţoalele pe ea.

Nici după înmormîntare nu se potoliră vorbele, ba umblau parcă mai vîrtos. Bănuiala căzu pe logofăt, fiindcă el îi tot bătea capul s-o ia de nevastă şi ea nu vrea. Pe altcineva n-avea cine. Şi cum să nu capete bănuiala coajă, dacă Macarie se feri să vie la înmormîntare, prefăcîndu-se bolnav? Prea era cu ochi şi cu sprîncene! Cu toate astea zilele treceau şi nimeni nu-l supăra. Omul îşi vedea mai departe de treburi, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Dreptatea umblă cu capu spart şi judecata cu nasu de ceară! spunea Heruvim Tănase şi înjura de toţi sfinţii.

Vorbele care umblau pe seama logofătului purtate mai ales de Călin Bîrligatu ajunseră în sfîrşit şi la urechea lui Dănescu. Acesta chemă pe Macarie, într-o seară, la el în birou:

— Logofete, trebuie să ştiu adevărul din gura ta. Cum stă povestea cu Ioana?

Vinovatul luat prea din scurt se dete pe faţă şi căzînd în genunchi dinaintea boierului mărturisi fapta pe care o făcuse. Moşierul îl ascultă, neclintit ca o stîncă. Apoi rosti sentinţa:

— Mi-eşti slugă bună şi credincioasă şi nu mă-n dur să te trimit la ocnă. Vezi-ţi de treabă!

Şi liniştit, Alexandru Dănescu se apucă să-i scrie nevesti-si, la Tismana, obişnuita scrisoare săptămînală.

II

Cît timp rămase la mănăstire, Gigel Năsturaş nu se deslipi o clipă de Daria şi mama ei. Făceau excursiuni cîteşi trei prin împrejurimi, se duceau la teatru la Tg. Jiu, cînd venea cîte o trupă în turneu, iar cîteva zile fură oaspeţii moşierului Calotă, care avea conacul pe-aproape, în comuna Turceni.

— Mă, caraghiosule, îi spunea Daria, să-ţi intre bine în cap: eu nu mă mărit cu un student... cu un neisprăvit...

— Dar ce crezi că sînt boboc în primul an? Am un stagiu de şase ani.

— Cînd ţi-oi lua diploma de licenţă, să te prezinţi să-mi ceri mîna. Dacă te pui cu burta pe carte, termini pînă la anul... de Sfîntu-Petru...

— Mai degrabă la Sfîntu Aşteaptă, rîse Gigel.

Pentru a adînci legătura cu Dăneştii, tînărul avea nevoie de maică-sa. Cum nu era sigur că va veni la simpla lui chemare, îi trimise o telegramă alarmantă: *Vino urgent, accident grav.* Doamna Constanţa Năsturaş sosi val-vîrtej cu sufletul la gură şi, cînd îl văzu pe fiu-său teafăr, răsuflă de bucurie că nu i se întîmplase nimic. Nici nu-l mai dojeni pentru nesăbuita farsă.

— Uite, mamă, de ce te-am chemat: îmi place fata Dăneştilor! îi destăinui Gigel. Stai, nu te speria, că n-o iau mîine sau poimîine. Mai întîi îmi termin studiile, obţin licenţa şi apoi… ce zici?

— Aşa da, mai merge, făcu femeia impresionată de acest gînd bun care începuse să-l frămînte pe băiat şi mai ales de faptul că însurătoarea era o chestiune de durată.

Planul tînărului se dovedi bun. Mamele se împrieteniră încetul cu încetul, iar generăleasa o plăcu pe Daria. Era drăguţă, bine împlinită la trup, sănătoasă, ştia franţuzeşte, nemţeşte, cînta la pian şi călărea ca o amazoană. Pe deasupra era de neam. Îndeplinea, aşadar, „condiţiile“ pentru a fi o bună soţie. Numai că neisprăvitul de fiu-său nu îndeplinea la rîndu-i pe cele de soţ. Era prea fluşturatic, copilăros, nu-şi terminase studiile şi n-avea încă o profesie certă. Cînd află că de la Daria pornise îndemnul la învăţătură o preţui şi mai mult.

Firește că soţia generalului Năsturaş nu făcu apropouri destul de străvezii despre o eventuală unire a tinerilor. Dar pentru cucoana Smaranda ajungea şi atîta.

Cînd se întoarseră la Şipotele, moşierul Dănescu se bucură aflînd de cele petrecute.

— Vezi ce inspirat am fost că v-am trimis acolo? Un ginere ca ăsta, da, mă aranjează mai mult decît unul cules de prin Vlădoaia, care-i „neam prost“. Dar am uitat să vă spun ultima noutate: Ioana ne-a părăsit pentru totdeauna.

— Cum se poate? Unde a plecat? Şi de ce ai lăsat-o? întrebă cucoana Smaranda.

— Nu m-ai înţeles, dragă: s-a înecat în baltă. Accident sau sinucidere, nu ştiu ce-a fost.

— Săraca! exclamă moşieriţa. Păcat de ea!

VRAJA LUNII

Într-o după-amiază, pe cînd Gheorghiţă al Floarei robotea prin tinda casei, auzi tropot de cai. Ciuli urechile să desluşească mai bine zgomotul care se apropia. Era docarul de la conac. Alergă la poartă să vadă mai bine cine pleca la oraş? „E boierul singur. Cuconiţa a rămas acasă… La noapte“ îşi spuse Gheorghiţă cu inima zvîcnită, petrecînd cu

privirea docarul care se depărta pitulat într-un nor de praf, şi-şi frecă mîinile de bucuria hotărîrii. „Dacă a plecat aşa de tîrziu, apoi nu-i rost să se întoarcă decît a doua zi.“

— Hai, culcă-te, băiete, s-a făcut tîrziu, îl îmbie maică-sa. N-o să-mi păzeşti luna de pe cer.

— Iacă, m-oi culca, mormăi Gheorghiţă încruntat.

Îşi aşternu velinţa în tindă şi se-ntinse cît era de lung. Nu se mai gîndea la nimic. Răcoarea nopţii îi domolea parcă fierbinţeala şi-i făcea bine. Se simţea uneori liniştit, după atîta răscolire, ca o aşezare de piatră. Alteori, prindea să tremure ciudat, de parcă-l scuturau frigurile.

Timpul trecea anevoie, cu plumb în picioare. Liniştea cobora de sus, pe aripile tăcerii şi se strecura nevăzută pe uliţe şi în case.

Cînd se apropie miezul nopţii, Gheorghiţă al Floarei trase velinţa la o parte şi apucă să se îmbrace liniştit, ca şi cum pornea la treabă grea, cu noaptea în cap. Agăţă la brîu toporul pus la îndemînă de cu seară şi, strecurîndu-se binişor pe portiţă, se topi ca o umbră pe uliţă, în sus.

Luna plină-plinuţă se cocoţase în creştetul cerului şi de-acolo potopea satul cu argint topit, poleind coperişurile caselor, pomii, ulucile şi tot ce-i ieşea în drum.

Flăcăul, o clipă ameţit de vraja ei, îşi simţi inima ca muşcată. Îl durea dărnicia aceea cerească, care acum nu-l mai făcea să se înfioare ca altă dată de o bucurie neînţeleasă.

Se opri în loc şi privind lung în sus, spre cerul spuzit, murmură:

— Fă, lună, mînca-te-ar vîrcolacii! şi înăbuşi un oftat venit din adînc, trîntindu-şi un pumn zdravăn în piept.

Porni mai departe şi ocolind cîrciuma Diaconesei apucă la stînga spre conac. Casele boiereşti îşi arătară de departe coperişurile scînteietoare, scăldate în polei. Încetini mersul şi s-apropie tiptil, deşi n-avea încă nevoie de asemenea precauţiuni. Cînd ajunse lîngă gardul înalt care împrejmuia conacul, doi dulăi mari, ciobăneşti, îl simţiră şi prinseră a lătra gros, răguşit. Le aruncă la fiecare cîte un ciolan şi-i potoli. Apoi, căţărîndu-se pe uluci, sări sprinten dincolo, în curte. Cîinii se făcuseră nevăzuţi cu prada lor. Nici o mişcare. Toată lumea dormea dusă. Ajunse lîngă zidurile conacului şi numără ferestrele de la dreapta la stînga: una, două, trei... La a treia îi spusese Ion argatu că e odaia în care dorm însurăţeii. Minune! Fereastra cu pricina era deschisă.

„E zăduh. Cucoanei îi place să doarmă pe răcoare“, gîndi el, frecîndu-şi mîinile.

Pipăi toporul să se încredinţeze dacă e bine prins de cingătoare. Apoi, agăţîndu-se de pervaz, se-nălţă cu băgare de seamă în cadrul ferestrei. Trase uşurel într-o parte şi alta perdelele şi coborî în odaia de dormit a

Mîrşanului. Din nebăgare de seamă, împinse cu piciorul un scaun, care era cît pe-aci să se răstoarne dacă nu se proptea surd de perete.

Gheorghiţă îngheţă de spaimă. Aşteptă cîteva clipe, cu răsuflarea tăiată. Mîna dreaptă înţepenise, instinctiv, pe toporişcă, în preajma primejdiei. Dar nu se întîmplă nimic.

După un răgaz, păşi uşor în vîrful picioarelor, cercetînd cu ochi lacomi încăperea.

Luna fugită din cer se ţinea de el, ca un complice şi vrînd să-i arate drumul scălda odaia într-o lumină albă, ireală.

„A, uite patul!“

Se apropie la un pas de culcuşul femeii şi în acelaşi timp desprinse toporul de la brîu.

„Că bine mai doarme!…“

În faţa lui, o fiinţă cu trăsături de copilă dormea adînc, un somn tihnit. Pe chipul ei răsărise un surîs sfielnic, trimis parcă de un vis frumos. Mîinile femeii, dezgolite pînă la umeri, atîrnau pe marginea patului ca două pete subţiri de lumină, iar pieptul sălta domol o dată cu răsuflarea.

Oare luna împletise cu firele ei de beteală această vrajă de negrăit sau era adevărat? Cum, adică să fie cuconiţa boierului atît de frumoasă, ca o zînă? Asemenea minunăţie ului pe Gheorghiţă „cîntăreţul“ şi-l ţintui locului, ca un pom. Privirile lui se desfătau de măiastra privelişte cu o plăcere amestecată cu spaimă, ca odinioară cînd se ducea în luncă să vadă răsăritul lunii.

„Ca Ilinca e de frumoasă“, îşi spuse el cu vocea minţii, în împietrirea extazului.

Atunci imaginea iubitei deşteptată în el o dată cu gîndul se învălmăşi cu a aceleia care dormea, fără ca mintea flăcăului să prindă de veste. Şi Gheorghiţă al Floarei tresări uluit de asemănarea aceea izbitoare.

„Uite, gura e leit a ei… şi cosiţele… şi bărbia… chiar nasul aduce cu al ei…“. Apoi şopti tresărind: „Nu-i Ilinca, e numai mirezma ei.“

Vorbele acestea îi aduseră o înfiorare rece, pe care o simţi umblînd prin şira spinării. Abia acum Gheorghiţă se scutură din farmecul care îl cotropise.

— „Ce m-a apucat de nu-i crăp capul? Doar n-am venit de florile mărului?“

Îndemnul veni fără tărie şi i se păru atît de straniu, încît flăcăul se îngrozi că avusese cîndva gîndul de-a ucide. Glasuri multe şi învălmăşite îi strigau din adînc, parcă din altă lume:

„Cum îndrăzneşti tu, nevolnicule, să sfarmi această făptură minunată, pe care a zămislit-o firea?“

Adevărat! El, un biet om să strivească mîndra alcătuire a naturii, care aştepta în faţa lui neştiutoare, să i se împlinească soarta? De unde avea, cine-i dăduse acest drept? Cu ce era ea vinovată de moartea Ilincăi, ca să ispăşească acum? Aşa voia el să izbească în boier? Credea că o să-l doară pierderea femeii? Ce nebunie! Oamenii, numai cu un suflet ca al lui Gheorghiţă, se dau dragostei pînă la nimicire. Fără doar şi poate că moşierul ar fi găsit numaidecît altă nevastă. Nu, nu, se lăsase în voia unei porniri nesăbuite, hrănise un gînd smintit.

Gheorghiţă al Floarei, înfricoşat de ceea ce voise să facă prinse să dîrdîie din toate încheieturile, ca apucat fără veste de friguri. În răscolirea aceea neaşteptată a cugetului, toporul îi lunecă din mînă şi căzu cu zgomot surd pe podele.

Un ţipăt ascuţit, de spaimă, ţiui în urechile flăcăului. O arătare albă zvîcni din culcuş şi dădu buzna pe uşă, strigînd cît o ţinea gura:

— Ajutor! Ajutor!

Gheorghiţă, încă năuc de cele întîmplate atît de fulgerător, nu ştiu dintru întîi ce să facă. Apoi urmînd porunca fiinţei primejduite încălecă fereastra şi dîndu-şi drumul în jos o rupse la fugă prin curtea conacului. Dulăii de astă dată îl încolţiră fioroşi, îi sfîşiară cămaşa şi-i înfipseră colţii în carne. Flăcăul, fără să se apere de javre, fugea de-i scăpărau călcîiele.

Cînd se căţărase pe gard şi era gata să sară dincolo, auzi trosnind dindărăt o detunătură surdă.

„Au tras în mine, dar nu m-au nimerit“, îşi spuse el şi o zbughi mai departe, pierzîndu-se în porumbii înalţi.

După un timp, simţi că-l supără ceva în spate. La început nu-i dădu nici o atenţie. Dar mai tîrziu, cînd ajunse în lunca Olteţului, duse fără să vrea mîna şi pipăi locul, mirat. „Mă ţine parcă un junghi în coastă.“ Se uită îndărăt dacă nu e cineva pe urmele lui. Nu era nimeni. Se vede că argaţii îşi văzuseră de treabă şi nu se mai luaseră după el, sau dacă se luaseră îi pierduseră urma.

„Nu mai pot alerga, am ostenit“, murmură Gheorghiţă şi, făcîndu-şi un culcuş moale pe iarbă, se întinse, frînt, să se odihnească. „Mi se pare că tot m-au nimerit“, gîndi el. Îşi aduse aminte că o dată Ion, argatul, îi spusese că dacă sloboade în plin o puşcă cu încărcătură de alice lup, poate să culce la pămînt o haită întreagă.

Chirci trupul în toate chipurile ca să nu-l mai necăjească junghiul din spate, apoi închise cuminte ochii să doarmă.

„Parcă acum nu mă mai doare, îşi spuse, dar în aceeaşi clipă simţi ceva cald în gură. Să fie sînge? se miră el. Nu cred, dacă nu mă doare nimic? Aş zice că mă simt chiar bine... Numai că sînt cu mădularele zdrobite, parcă m-ar fi snopit cineva în bătaie.“

Încercă să adoarmă din nou şi-şi puse mîinile sub cap, drept pernă.

„Cum îmi ard obrajii... Fie că alergai o bucată bună de drum...“

Într-o vreme deschise pleoapele şi se minună de atîta negură. Parcă adineaori era lumină... şi acum... Ce se făcuse luna? S-o fi ascuns după nor de n-o mai vedea?... Ba nu, era chiar deasupra lui, cocoţată pe cer, dar părea secătuită de lumină şi uscată ca un vreasc. Închise iarăşi ochii şi se simţi uşor, parcă îşi pierduse greutatea. Deodată zări pe Ilinca, în rochie albă de mireasă, aşa cum şi-o închipuise de atîtea ori. Era palidă şi avea ochii sticloşi.

— Eşti supărată pe mine că nu putui s-o omor pe cuconiţa boierului?

Ea îi răspunse nu, clătinînd capul, apoi surîse blînd şi îl luă de mînă ca pe un copil ascultător.

— Da, da, bine te-ai gîndit: să fugim împreună undeva departe, să nu mai dea nimeni de noi, şopti el.

Dar nu fugeau, parcă pluteau lin, deasupra pămîntului. Gheorghiţă al Floarei se minuna cum de puteau ei să plutească, uşori, ca doi fulgi de păpădie. Intrară într-o negură deasă şi acolo era un frig de-i clănţăneau dinţii.

Pe urmă nu-şi mai dădu seama de nimic.

PETROLISTUL STAVRACHE

I

Mihai Gavrilă nu călcase niciodată cu piciorul în „satul lui Vodă“ cum spuneau şipotenii Bucureştiului. Cel dintîi lucru care-i stîrni uimirea fu tramvaiul cu cai.

„Asta e caleaşca săracilor“, gîndi el şi o luă pe jos. Nu se îndură să prăpădească 15 bani cînd avea picioarele bune-zdravene. Întrebă din om în om şi după ce merse de i se urî, ajunse la halele centrale, unde Ioniţă Viţu, frate cu vecinul Marin, avea o prăvălioară cît cutia de chibrituri.

—Tu eşti, mă Miai, cîrlanul lui Pantelimon? Bată-te norocul să te bată! îl întîmpină Ioniţă, deschis la inimă, ca veselia. Ce fac, mă, prăpădiţii noştri pe-acolo? Nu muriră încă de foame? Ce face Marin cu iepele lui? Da tac-tu şi cu mă-ta?

Flăcăul îi spuse că toţi sînt bine, sănătoşi, după care dete pe faţă tărăşenia cu logofătul.

-— Ei, iaca, na! Aşa-i făcuşi cîinosului ăluia? Se cheamă că ai vină, fir-ai afurisit să fii. Îmi plăcu... ce mai...

Apoi neguţătorul, zgîndărit de un firicel de grijă, zise:

— Dacă e vorba să rămîi pe-acilea, trebuie să-ţi găsim o slujbuliţă ceva… ai? Ia repede-te, tată, pînă la „Mogador“, poate că e rost pe-acolo de mîncat o pîine. Spune-i jupînului că te-am trimis eu. E oltean de-ai noştri, cu 32 de măsele…

Îl lămuri că „Mogador“ e un local de noapte, îi arătă pe unde s-o ia cu tramvaiul, la ce staţie să se dea jos şi-i spuse numele patronului.

— Hai, şterge-o, să te văd ce treabă-mi faci. Ai gologani?

— Păi… n-am…

— Cum, mă, venişi cu izmenele-n proţap? Mare tîlhar te făcu mă-ta! Na, ici, două băncuţe să ai de cheltuială.

Mihai avu noroc. Nae Craioveanu, patronul localului, văzîndu-l isteţ şi curăţel, îl angajă „picolo“. După o săptămînă şipoteanul cunoştea serviciul pe degete: aducea farfurii, tacîmuri, sticle de şampanie şi tot el strîngea masa după clienţi. Nu ştia ce leafă are, nu i-o fixase. Însă ce rost avea leafa, dacă în fiecare noapte cîştigă cîte zece-cincisprezece lei din bacşişuri? Chelnerul, „domnul Max“, pe care îl ajuta la servit, era îmbrăcat în frac ca un boier get-beget, iar el purta o uniformă albastră, cu pantaloni foarte largi şi haina strînsă pe trup şi încheiată cu nasturi mari de alamă; pe cap avea o tichie ca o cratiţă pe care scria cu litere de fir „Mogador“ emblema localului.

-— Cîrlane, se cheamă că ai călcat cu dreptu, îi spuse Ioniţă cînd îl văzu după o săptămînă. Numai de noroc să nu se vaite omu. Vezi că-ţi veni o scrisorică pe adresa mea.

Pe plic sta scris că era de la învăţătorul Preda, însă de fapt i-o trimisese taică-su. Pantelimon îl făcea ca pe-o albie de porci „pe chestia cu ăla“; aflase de la învăţător de isprava cu „aia“ şi fiind la mijloc Trîndavu, să-şi bage minţile în cap şi să stea acolo unde se află că nădejde de întors acasă pe curînd nu e. Cineva de la curte îi şoptise că „ăla“ e chiznovat rău şi umblă cu pistolul în buzunar să-i facă seama. A stat o săptămînă în spital, bine că n-a dat ortu popii. Pînă acum n-a pornit „procest“ şi după părerea domnului învăţător nici nu porneşte, de frică să nu se audă vreo vorbă despre „aia“ ca să-i ruşineze boieria pe la judecăţi.

Pantelimon îi mai scria că n-a avut de lucru şi l-a reclamat pe Chiţu căpitanului de jandarmi Stamatiu pentru bătaia mîncată. Naiba l-a pus să se ducă cu căruţa, fiindcă hoţul de căpitan a ochit mînzul, cică e frumos şi aşa şi pe dincolo. Ce era să facă? I l-a dat numai să-i facă treaba şi să-l mute pe Chiţu din comună. Dar de mutat tot nu l-a mutat. Uite-aşa a păţit…

Într-un colţ al scrisorii, Pantelimon adăugase: Păun Vulpe a murit, săracu... Ieri l-am dus cu cinste la groapă... De el e bine, de noi care rămaserăm e mai prost...

II

Din ziua cînd Mihai intră în pîine la „Mogador“ înota în nedumerire de ceea ce văzu şi auzi acolo. Păşise într-o lume stranie cu obiceiuri şi metehne ce nici în vis n-ar fi visat.

Într-o noapte, după terminarea „programului“, se ivi *Petrolistul*, cum îi spuneau obişnuiţii localului. Era un bărbat de vreo 40 de ani, scund, gras, cu faţa buhăită de om îndopat. Moştenise, nu de mult, cîteva terenuri petrolifere undeva pe valea Prahovei şi de-acolo i se trăgea puzderia de venituri.

— Vezi c-a picat Petrolistul, fii atent, Mişule! îl înghionti chelnerul pe Mihai cum făcea totdeauna cînd se ivea un client gras la pungă. După care Max îl întîmpină plecîndu-se pînă la pămînt:

— Să trăiţi, coane Stavrache!... Poftiţi, v-am reţinut o masa pe cinste.

Petrolistul nu dădu nici o atenţie chelnerului, nici nu-i răspunse măcar la salut. Totuşi se aşează la masa indicată, după ce mai întîi plimbă privirile prin local. Mihai se repezi să-i ducă pălăria şi bastonul la garderobă.

— Lasă-le, mă boule, aci pe scaun. N-ai aflat că nu obişnuiesc garderoba?

— Iertaţi, coane Stavrache, băiatul e nou, n-a ştiut, ceru chelnerul scuze pentru Mihai.

După topirea micului incident, Petrolistul întrebă clipind scurt din ochi:

— Ce fete ai libere?

— Sînt destule: Tosca, Acrobata, Nitouche, Miţa Baston...

— Dă-le-n mă-sa pe-astea... Trimite-o pe turcoaica... aia cu buricu...

— A. Biul-Biul...

— Aşa-aşa! Poate să mai vie o bucată... să zicem Nitouche...

— Parcă ar fi mai potrivită Tosca, insinuă chelnerul.

Clientul se burzului:

— Cară-te Max şi fă-ţi meseria... Nitouche am zis...

După cîteva minute Biul-Biul şi Nitouche se iviră în rochiţe scurte, mai sus de genunchi şi cu aerul cel mai firesc de pe lume se aşezară la masă.

— Vă e foame, bibilicelor? Atunci de ce nu căscaţi gura? Max, ia comanda, urîtule...

„Fetele“ fără a mai consulta lista, căci o ştiau pe dinafară, cerură tot ce era mai scump: caviar, filet à la Colbert, vol-auvent à la reine, paté de

foie gras şi şampanie Binet… Primeau din partea patronului zece la sută asupra consumaţiei şi aveau interes să consume cît mai mult. Max chelnerul şi Mihai serviră menu-ul alergînd amîndoi ca sfîrlezele, ca şi cînd un minut de întîrziere ar fi iscat o catastrofă cosmică.

Petrolistul nu ţinea la băutură. După două ore se cherchelise. Ce-i drept, băuse mai mult de unul singur, căci fetele abia îşi muiau buzele în spuma şampaniei, iar cînd găseau o clipă prielnică nu pregetau să deşerte cupele în frapieră.

— Mandabulea, treci la interes, ce beleşti ochii la mine? strigă chefliul către un violonist din orchestră.

Ţiganul veni numaidecît cu vioara sub braţ.

— Să trăieşti, boier Stavrache!

— Lasă „trăitul“ şi zi-mi-l p-ăla cu „daravera“…

Mandabulea îşi struni lăuta şi apropiindu-se de urechea chefliului începu un cîntec ticluit din cele mai deşucheate cuvinte. Era neîntrecut ţiganul în cîntece pornografice şi din această pricină foarte căutat. Din nefericire suferea de cord şi nu putea să reziste pînă dimineaţa aşa cum îi pretindeau clienţii.

Fetele care auziseră multe în viaţa lor de noapte chicoteau într-una amuzate, dîndu-şi semnificativ cu coatele una alteia cînd era vorba de ceva mai pipărat. În schimb Petrolistul rîdea să se strice, căscînd o gură enormă împodobită cu dinţi de aur. Se uita ţintă la fete şi rîdea. Cînd petrecerea era în toi se stinse brusc lumina. Localul se cufundă într-o beznă ca de sfîrşit de lume. Strigăte, proteste, larmă. Patronul anunţă cu glas răsunător că este „defect“ de la uzină.

— Aduceţi lumînări… se auziră voci din întuneric.

Chelnerii făcură rost de cîteva lumînări de spermanţet şi le împărţiră pe apucate clienţilor. Max puse şi el mîna pe o lumînare şi lipind-o de fundul unei farfurii o aşează triumfător la masa unde petrecea petrolistul. Dar acesta voia lumină mai multă, nu-i ajungea o biată lumînărică.

— N-avem, să iertaţi coane Stavrache, abia făcui rost de „dumneaei“, se scuză chelnerul Max, şi la ora asta n-ai de unde cumpăra. Poate nici nu-i nevoie, o da drumul la lumină.

— Fir-aţi ai dracului de orbeţi, de ce nu v-aţi procurat din timp? Eu trebuie să vă învăţ meseria? N-am nevoie de lumînările voastre. Am eu o uzină electrică proprie, îl ocări petrolistul şi vîrînd mîna în buzunar scoase un maldăr de bancnote de cîte o mie. Luă una, o răsuci în lung ca pe-o ţigară şi aprinzînd-o de la lumînare, spori lumina cu flacăra ei.

— Aoleo, ce faceţi, boierule? strigă îngrozit Mandabulea, văzînd cum bunătate de bancnotă se mistuie fără folos, cuprinsă de vîlvătaie.

— Ce să fac, mă? Fac lumină. Nu vezi că orbeţii ăştia n-au lumînări? Cum vrei să contemplu pe frumoasele astea de pică?

— Vai, e păcat! exclamă una din „fete“ cu glasul plîngăreţ.

— De ce să fie păcat, cocoţico? N-am muncit-o eu? Cine a muncit-o? îşi apără chefliul scrînteala, şi luînd altă hîrtie o răsuci tacticos şi încercă s-o aprindă de la lumînare.

— Cucoane, nu! ţipă ţiganul cutremurat de spaimă, şi suflă în flacără să salveze bancnota de la pieire.

— Ce, Mandabulea, ai căpiat? Du-te naibii, nenorocitule! îl admonestă petrolistul dîndu-i un brînci puternic, după care aprinse din nou o hîrtie de o mie.

Ţiganul o urmări cum arde, cu ochii ieşiţi din orbite. Dinţii îi clănţăneau în gură, mîinile şi picioarele îi tremurau cuprinse de friguri şi o sudoare nesuferită îi îmbrobonea faţa. Cînd bancnota se prefăcu în cenuşă îşi trase un pumn zdravăn în cap şi strigă cu ciudă:

— Auuu! Fir-aş al dracului cu mama care m-a făcut!

De astă dată pe beţiv începu să-l amuze „suferinţa“ lăutarului. I se părea caraghios zbuciumul lui fără rost, panica de care se arăta cuprins, expresia de spaimă a figurii… Să te topeşti de rîs!

Şi chefliul continuă jocul sadic, nebunesc, dînd pradă flăcărilor alte bancnote pe care le scotea mereu din buzunar. La fiecare din ele povestea se repeta. Mandabulea ţipa ca muşcat de un şarpe nevăzut:

— Nu! Nu, boierule!… Nu! Pe asta iart-o, că nu ţi-a făcut nimic.

Sau:

— N-o urîţi, săraca, vai de sufleţelul ei. Că n-o mai cunoaşte mă-sa.

— Care „mă-sa“, mă, ţigane? rînji Stavrache.

— Banca Naţională, cucoane…

— Las-o în pace pe mă-sa. Are ea destule fete de-astea… rîse petrolistul cu poftă, apoi scoţînd încă o hîrtie, zise cu vocea-i spartă: Ia să mai prăjim una să-i iasă untul din maţe.

Vioristul începu iar văicăreala:

— Ajunge! Ajunge coane Stavrache cu nelegiuirea. Prăpădiraţi paisprezece bumăşti pînă acum. Vă vede Dumnezeu şi nu vă mai plouă cu bani. Mai bine mi le dădeaţi mie şi-mi făceam o casă…

— Fugi mă, balaoacheşule, că-ţi lua casa foc şi tot cu cenuşa te-alegeai, îl persiflă petrolistul scoţînd la iveală alta bancnotă.

Pe Mandabulea îl cuprinse o deznădejde fără seamăn văzînd noua jertfă. Ridică mîinile deasupra capului şi începu să urle:

— Hai, uzină, dă drumul luminii că-i prăpăd mare!

Deodată îngălbeni ca ceara. Îşi duse instinctiv mîna în dreptul inimii şi îngăimă cu glas stins:

— Mi-e rău!

Picioarele i se muiară din genunchi. Se lăsă uşor pe un scaun cu mîinile atîrnînd inerte. „Artistele“ sloboziră ţipete de spaimă.

În clipa aceea lumina se aprinse. Un medic care se afla în local veni în pripă lîngă bolnav. Îi luă o mînă, îi pipăi pulsul, apoi rosti grav, clătinînd capul:

— S-a curăţat!

VISUL LUI LAZĂR

De cînd cu păţania lui Firicel, cîinele casei, vecinii nu mai aveau ochi să-l vadă pe Lazăr, feciorul lui Hodoroabă, zis Ţarină. Băiatul jucîndu-se o dată cu cîinele şi necăjindu-l mereu, acesta exasperat îl muşcă uşor de mînă. Atît îi trebui lui Lăzărică: prinse animalul şi-i reteză coada cu un briceag.

Se dovedea a fi răzbunător băiatul, însă avea şi însuşiri bune: era grija pentru soră-sa Ilinca. Mai toţi copiii de pe uliţă îşi tîrnuiau surioarele ori de cîte ori le venea poftă, numai Lăzărică sosise parcă pe lume menit s-o ocrotească pe Ilincuţa. Nimeni nu se atingea de ea fără să atragă asupră-şi urgia micului cerber. Copiii îi prinseseră frica şi se fereau de el ca de lup.

O dată Gore, feciorul lui Mototolea, îi trase o palmă Ilincăi şi fata, ţipînd îmbufnată, alergă să se plîngă fratelui. Vinovatul se ascunse şi numai după o săptămînă Lăzărică puse mîna pe el şi-l snopi în bătaie. Nici Reghina, maică-sa, nu mai era chip s-o atingă pe fată dacă făcea vreo năzbîtie, fiindcă sărea Lăzărică şi-o scăpa din mîinile ei.

Altă dată cîinele vecinului Ciupagea muşcă de picior pe Ilincuţa. Lăzărică, înfuriat ca un tăuraş, îl trăsni cu-o scurtătură în cap, de-l lăsă lungit în mijlocul uliţei.

Cînd se duse la şcoală scotea din sărite pe învăţător cu încăpăţînarea lui. Dacă-i punea cîte-o întrebare şi nu ştia, băiatul rămînea mut şi nemişcat în bancă.

— Mă, tu, Hodoroabă Lazăr, ridică-te în picioare, boule!

Lazăr stătea pe loc, parcă n-ar fi fost vorba de el. Învăţătorul îl bătea la palmă, îl trăgea de urechi, degeaba. Băiatul nu se urnea din bancă, nici nu răspundea. Aşa că rămase în fiecare clasă repetent cîte un an-doi. Într-a patra se pomeni cu o învăţătoare nouă şi frumoasă, picată tocmai atunci la Şipotele. Era Simina.

Ciudăţenie: flăcăiandrul, care din cauza repetenţiilor număra şaisprezece ani, se puse cu burta pe carte, ca un deznădăjduit, tocmai la spartul tîrgului. Dacă învăţătoarea îl întreba ceva şi el nu ştia, se

topea de-a-n picioarelea de ruşine. În schimb, cînd îi zîmbea sau îi aducea vreo laudă, Lăzărică se simţea într-atît de fericit că-i venea s-o ia în braţe pe doamna învăţătoare şi să facă ocolul pămîntului cu ea.

Tot pe atunci îl bîntui şi altă pornire stranie: începu să se ducă regulat la biserică. Se închina cu evlavie pe la icoane, dădea acatiste şi asculta liturghia ca fermecat.

Trecînd vremea şcolii, Lazăr se apucă de munca cîmpului, care i se părea mult mai uşoară ca învăţătura. Cînd Ilinca începu a merge la şcoală, el o ajuta să-şi facă temele şi n-o lăsa niciodată să plece cu lecţia ne-nvăţată.

După ce ajunse o codană subţire şi mlădioasă, Lazăr era mereu cu ochii în patru, să nu se agaţe flăcăii de ea. Uneori, maică-sa Reghina aducea vorba de măritişul Ilincăi, aşa cum sînt mamele. Lăzărică sărea în sus ca fript şi bodogănea:

— Dă-l încolo de măritiş! Nu i-a venit timpu…

N-avea nimeni curaj să-i stea împotrivă, nici părinţii, nici rudele. De cînd taică-su mîncase o dată bătaie, îl lăsa aşa, în voie, ce să-şi puie mintea cu procletul?

Cînd veni sorocul să plece la oaste, Lazăr îi spuse bătrînului:

— Să ai grijă de Ilinca, să fii cu ochii pe ea, că altminteri e de rău. Atît îţi spui…

Abia se scurse un an de zile pe albia vremii şi soldatul Hodoroabă Lazăr se pomeni cu un răvaş de la taică-său:

„Cu soru-ta, Ilinca, nu e prea bine. Feciorul Mîrşanului îi luă bunul şi-o ruşină lăsînd-o borţoasă, după care săraca muri din facere. Poimîine, marţi, se împlinesc cinci săptămîni de cînd o aşezarăm în pămînt. Iote aşa mare nenorocire am păţit… încolo, toate bune. Boierul, după tocmeală lungă, îmi dete cu chiu cu vai 300 de poli ca să şteargă isprava nepricopsitului de fi-su şi cu banii ăştia am mai urnit sărăcia din casă. Află, Lazăre, că ieri cumpărai de la vecinu Nică Gherghină cele şase pogoane, cu patru sute de lei pogonu, n-a vrut hoţu să lase un ban mai jos. Dete Dumnezeu şi-mi văzui visu cu ochii, însă cu preţ prea greu. Dacă trăia fata era mai bine. Dar şi cu slănina-n pod şi cu sufletu-n rai nu se poate. Aşa a fost pentru noi ţăranii de cînd lumea.“

Citind scrisoarea, lui Lazăr i se lăsă o negură pe ochi. Încleştă fălcile şi strînse vîrtos pumnii. Multă vreme rămase aşa încruntat şi fioros, gata să se ia la harţă cu însuşi vodă, dacă ar fi suflat o vorbă.

Chiar în noaptea aceea visă pe Ilinca. Se făcea că era pe malul bălţii Gorganului, dar satul nu mai era acolo, se mutase parcă în altă parte. Deodată se lăsă un nor deasupra bălţii şi în mijlocul norului şedea Ilinca, pe un jilţ nevăzut. Arăta tot aşa cum o ştia, numai că acuma se

făcuse străvezie la faţă şi purta cosiţele despletite care-i fluturau în bătaia vîntului.

— Ilinco, ce-i cu tine pe-aci? o întrebă. Pe-acasă de ce nu mai dai?

— Nu pot, că m-a luat moartea cu dînsa. Nu ţi-a scris tătuţa?

— Ba mi-a scris şi m-a pus pe jar. Ce-a fost cu feciorul boierului?

— Ce-a fost, n-a fost bine... Eu nu putui răbda şi-l pîrîi Domnului. L-a chemat la judecată, dar nu vine de frică. Spune-i tu să vie şi dacă n-o vrea, sileşte-l.

— Las-că ţi-l trimit eu, ce crede că-i după el? Trebuie să-şi ia pedeapsa pentru ce-a făcut...

— Da vezi să nu uiţi, Lăzărică...

— Nu uit, n-avea grijă, cum să uit?

Cînd sună deşteptarea, Lazăr îşi aduse aminte cu multă limpezime de visul pe care-l avusese în timpul nopţii.

„Trebuie s-o ajut pe Ilinca, săraca, îşi spuse. Ce mai, i-am făgăduit — gata!“

Căpătă anevoie o permisie de cîteva zile şi plecă întins la Vlădoaia. Ajunse pe-nserat acasă. Părinţii se culcaseră. Maică-sa se furişă din pat şi-i deschise.

Cum intră pe uşă, soldatul luă pe bătrîn la rost, în loc de „bună seara“:

— Aoleu, taică, taică, aşa grijă avuseşi de soru-mea? Şi după ce-ai mîncat-o friptă îi mai vînduşi şi sufletul pe bani spurcaţi, ca să cumperi pămînt... Ptiu!

— Lasă, măi băiete, pe Ilinca-n pace, să doarmă acolo unde e...

— S-o las în pace? Da nu mă lasă ea, nu vezi? Dacă-mi cere, săraca, treaba asta, pot să fac altfel?

Şi începu să care la pumni în capul bătrînului.

— De-asta venişi tu, nepricopsitule, pentru harţă? Să dai în taică-tu? Te bate Dumnezeu, becisnicule...

— Să dai boierului banii înapoi, că nu mai apuci ziua de mîine... Pîzdării te fac!

Hodoroabă se uită lung la el, ca la o dihanie:

— Ce-ai înnebunit, mă băiete? De unde să-i scot dacă i-am băgat în ţarină? Nu-ţi scrisei că am cumpărat şase pogoane? Dracu m-a pus să-ţi trimet scrisoarea aia? Credeam că eşti om de înţeles...

— Să vinzi pămîntu şi să dai boierului banii îndărăt.

— Ce-ai spus? Să vînd pămîntu şi să-i dau banii? strigă bătrînul cuprins de o nedumerire vecină cu nebunia. De ce să-i dau?

Reghina, care sta deoparte şi nu se băgase în vorbă, nu putu nici ea să rabde:

— De ce, maică, să-i dea banii, parcă boieru o să ne dea îndărăt pe Ilinca?

— Mamă, nu te amesteca… Eu ştiu ce spui…

— Ba nu ştii, Lazăre. Acolo, la armată, parcă te-ai prostit de tot. Te-or fi lovit careva din gradaţi la cap şi ţi-a năpăstuit mintea.

— Ascultă, taică, dacă nu faci cum îţi spui, e vai şi amar de pielea ta… Nu mai ai trai cu mine.

— Da pentru ce mă, balaure, să dau banii îndărăt? Grăieşte, pentru ce? Să aflu barim şi eu.

— Apăi cu ce obraz o să mă duc eu să cer socoteală ticălosului, dacă el *a plătit-o pe Ilinca*? O să-mi arunce în faţă: „Ce, mă, eşti căpiat? Ce mai vrei acum?“ Dacă ar fi însă dator şi mă duc să-i cer socoteala, o să plătească mai scump… Aşa cum ştiu eu…

— Las-că a plătit destul. Nu mai răscoli lucrurile…

— A plătit destul? Şi jart-jart! începu din nou să lovească pe Hodoroabă, strigîndu-i tot ce-i venea la gură.

Trei zile, cît rămase la Vlădoaia, nu conteni cearta şi bătăile. În noaptea din urmă, bătrînul nici nu mai călcă pe-acasă cu piciorul.

Maică-sa, Reghina, îl luă cu binişorul:

— Lazăre, să-ţi iasă din cap gîndul care te bate. Tot nu-l cunoşti pe taică-tu? Mai bine se spînzură decît să vîndă pămîntu şi să dea banii înapoi. Şi la o adică se mai întoarce săraca Ilinca de la groapă? De ce să ne amărîm între noi, că şi-aşa sîntem destul de amărîţi, vai de capu nostru…

— Bine, maică, răspunse mai domolit flăcăul. Lasă c-am s-o cîrmesc eu într-alt fel. Mi-o ajuta el mie Dumnezeu dacă e o dreptate pe lume. Pînă nu fac rost de gologani, nu mă mai vedeţi prin partea locului.

Şi plecă înapoi la regiment.

NUNTA MĂDĂLINEI

I

Ziua de sfînta Maria, sorocită pentru nunta lui Filip şi a Mădălinei, poposi mohorîtă, cu o haită de nori groşi şi întunecaţi, care se plimbau mîrîind pe cerul şipotelor şi Vlădoaiei. Mîrşanii erau mai posomorîţi decît norii. Se străduiseră să întindă mesele pentru ospăţ în grădină, la umbra pomilor şi mai încherbaseră şi-o podişcă mare, lustruită, pentru danţ şi-acum vremea neprielnică le dădea peste cap toate socotelile.

De dimineaţă se porni o ploaie repede, cu fulgere şi tunete, de credeai c-o să prăpădească pămîntul. Dar după un timp norii se topiră ca o

vedenie şi soarele se ivi surîzînd, fericit, ca un obraz de mireasă şi îşi văzu de drum, pe ţarina cerului, nestingherit de nimeni.

Pe la amiaz, şipotenii zăriră un convoi de trăsuri de la Caracal, pline cu soldaţi şi instrumente de alamă. Nu trecu mult şi se arătă o magaoaie neagră ca tăciunele care tot păcănind şi lăsînd fum din spate, o apucă în sus spre Vlădoaia pe şoseaua nezvîntată încă.

Mîrşanii uitară ca un vis urît spaima prin care trecuseră de cînd cu „atentatul“ lui Gheorghiţă al Floarei. Ce noroc avusese Andrei să plece la Caracal tocmai în noaptea aceea! Altfel, cine ştie, îl căsăpea criminalul cu securea. Aşa e cînd are omul zile, îşi găseşte de lucru la oraş fără să-şi dea seama că de fapt fuge de moarte.

A doua zi, cîntăreaţa, cu frica intrată în oase, îşi făcu bagajele şi fără să mai aştepte întoarcerea bărbatului, plecă valvîrtej la Bucureşti. Andrei, aflînd de cele întîmplate, alergă după ea, dar Angela nu mai vru nici să-l vadă. Se speria de el, parcă ar fi fost însuşi ucigaşul. Ba chiar umbla vorba că ar fi băgat formele pentru divorţ. Andrei Mîrşanu se înapoie la Vlădoaia de unul singur.

Pe Gheorghiţă al Floarei îl găsiră oamenii în luncă mai mult mort decît viu şi de-atunci zăcea la spital luptîndu-se cu moartea.

Încă nu se răcise bine tărăşenia că timpul aduse peste ea nunta Mădălinei, care o şterse de tot. Acum la conac era fierbere mare. Conu Iencuţu nu ştia ce să facă mai repede: să supravegheze pregătirile în grădină, sau să primească pe musafirii străini care veneau necontenit cu trăsurile fie din Caracal, Craiova, fie de prin împrejurimile Vlădoaiei. Cucoana Vasilichia alerga şi ea neobosită din casă în bucătărie şi din bucătărie în grădina, îngrijind să fie masa gata pentru oaspeţii străini, cît şi pentru ai casei. Osebit de asta, trebuia să dea demîncare muzicanţilor, optsprezece la număr. Cu ei fusese înţelegerea să vie pe la patru după-amiază, cînd colo picaseră tocmai la vremea prînzului. Nu greşiseră venind mai devreme, fiindcă naşii, doamna şi domnul senator Cumpănaşu din Craiova, în clipa cînd coborau din maşină fură întîmpinaţi cu un solemn „Mulţi ani trăiască“ şi această primire îi impresionă plăcut.

Masa de prînz fu aşternută în chioşcul din curte. În fruntea ei şedea naşul, cu grăsimea revărsată pe el, avînd numai sub bărbie trei caturi. Era vesel şi glumea, rîzînd mai mult singur de glumele sale.

— Pe Mădălina am văzut-o mireasă, zise el, acum aştept să te văd şi pe tine, Andrei, însurat cu o fată de neam, nu de contrabandă ca actriţa.

— Toate la vremea lor, răspunse conu Iencuţu în locul fiului său.

II

De la ora patru, lumea începu să plece la biserica din Şipotele, unde se oficia cununia religioasă. Curtea bisericii gemea de lume pînă în vale, la cimitir, şi chiar în uliţă şi prin curţile vecinilor. Şipotenii veniseră în păr, ca şi vlădoienii, şi aşteptau nerăbdători să vadă ginerele şi mireasa.

Slujeau cinci preoţi, părintele din Cornăţel, părintele de la Hurezani, popa Gherase şi gineri-său Grigorie Cherciu, iar în fruntea lor era Tudose Bughici, protopopul judeţului.

Birjele elegante din Caracal, cu cauciucuri la roţi, descărcau mereu nuntaşii la biserică.

Vremea se ţinea bună: vîntul care sufla uşor izgonise arşiţa, iar ploaia căzută de dimineaţă stîrpise praful de pe şosea. Însă în biserică abia îţi trăgeai sufletul de zăpuşeală.

— Ce noroc să aibă parte de aşa timp! exclamă Dumitru Răzmeriţă, zgîndărit de ciudă.

Nu isprăvi bine vorba, că se ivi caleaşca de la curte. Pe capră era Tudose, care mîna cei doi telegari arăbeşti, mîndru tot ca boierii, iar în spate, pe canapea, stătea moşierul Dănescu, cucoana Smaranda şi Daria.

— Daţi-vă la o parte că vine Trîndavu cu familionu! se auziră glasuri în batjocură.

Ţăranii se traseră dincoace de şanţul şoselei. Cînd trăsura trecu prin faţa lor, rămaseră muţi ca stînca. Doar cîţiva scoaseră căciulile din cap dar le puseră repede la loc văzînd purtarea celorlalţi.

Cucoana Smaranda, observînd mişcarea, şopti la urechea bărbatului:

— Alexandre, ţăranii nu ne mai poartă respect.

Dănescu nu-i dete răspuns.

Ginerele, judecătorul Filip Ghişcu, sosi împreună cu naşul, senatorul Cumpănaşu. În sfîrşit se arătă şi automobilul cu mireasa care era însoţită de părinţii ei. Fostul primar Oancea îşi făcu o socoteală în gînd:

— Cu banii care-i cheltuie Mîrşanu pe nuntă putea să cumpere 28 de perechi de boi moldoveneşti.

Andrei Mîrşanu veni printre cei din urmă, braţ la braţ cu Vasile Vîlsan, dirigintele poştei. Era îmbrăcat elegant, însă nu în haine negre, cum cerea rînduiala, ci într-un costum alb de buret, cum se purta la Bucureşti pe timpul verii.

— Iote şi pe „muiercea“, strigă de departe Stan Cînepă cînd îl zări strecurîndu-se prin mulţime ca să intre în biserică.

Femeile de primprejur chicotiră pe înfundate auzind porecla.

— Dat naibilor Stan ăsta!... Bine i-a mai brodit-o!...

III

Deodată, de undeva, din văzduh, se auzi un ţipăt straniu, urmat de un zgomot surd, înfundat. Se iscă un gol, ca o răsuflare tăiată, după care răbufni un val-vîrtej de oameni, îndemnînd spre gardul bisericii. Alt grup alergă, înghesuindu-se spre clopotniţă. Cîteva femei strivite ţipară, smucindu-se să iasă din vîltoare. O seamă de nuntaşi, auzind zarvă în curte, încercară să iasă afară din biserică dar nu izbutiră din pricina altora care voiau să intre înăuntru. Se produse astfel o învălmăşire şi o zăpăceală de nu mai ştia nimeni pe ce lume se află.

În aceeaşi clipă, Lache scoase capul lui mare cît dovleacul pe ferestruica clopotniţei şi începu să urle parcă i-ar fi spintecat cineva burta:

— Dom'şoară! Dom'şoară!

Oamenii, înnebuniţi, se împingeau, se izbeau unii de alţii, alergînd fără noimă încoace şi încolo, întrebîndu-se înciudaţi:

— Ce e? Ce s-a întîmplat!

Nu ştia nimeni ce se întîmplase. Schilodul urla, dar nu se înţelegea ce spune. Abia după cîteva clipe se mai desluşiră lucrurile. Lîngă clopotniţă se auzeau glasuri înăbuşite şi forfotă mare. Pesemne acolo se întîmplase ceva. I-o fi venit cuiva rău, sau cine ştie ce?!

Şoferul Vasile Năstase de la maşina senatorului coborî fuga de la volan şi îşi croi drum cu coatele prin mulţime.

— La o parte! La o parte! răcnea, înotînd în valurile de oameni.

Ajunse la poalele clopotniţei. Pe iarbă zăcea întins şi chircit un trup de fată. Îl ridică de jos cu grijă şi dădu să se întoarcă la automobil.

— Loc! Faceţi loc, oameni buni! striga mereu. Ce Dumnezeu, nu înţelegeţi de vorbă bună?

— Trăieşte? N-a murit? se auzeau întrebări.

— Nu vedeţi că răsuflă? O duc la spital, poate scapă cu viaţă.

Vestea se lăţi cu repeziciune.

— Răsuflă! Dar nu se mai poate văita.

— E zdrobită rău, sărmana…

— S-a aruncat din clopotniţă, vai de zilele ei!

Rada lui Enache Bădoi o recunoscu în clipa cînd trecu pe lîngă ea:

— Maică precistă, e fata popii, a mică!

— Ştefania, soro? Da ce-i veni să sară din clopotniţă? N-o fi avut ceva cu ginerele?

— De, mai ştii?… Că degeaba nu-şi ridică nimeni zilele.

În acest timp se arătă schilodul Lache Dîrlă. Era înfricoşător la vedere cu părul vîlvoi şi ochii ieşiţi din orbite. Sufla des ca speriat de moarte.

Cînd automobilul porni cu sinucigaşa, începu să strige şi să facă semne disperate cu mîinile:

— Opreşte! Opreşte, măăă! Stai, tu!

Maşina îşi continuă mersul. Lache alergă după ea s-o ajungă. Cînd îşi dete seama că nu poate se tăvăli pe uliţă de deznădejde.

— A căpiat Lache! se auziră glasuri mirate de femei şi bărbaţi.

Toate acestea fură mistuite de timp în mai puţin de cinci minute. Un grup de nuntaşi ieşi din biserică. Printre ei era şi părintele Gherase, înveşmîntat în odăjdii. Tot atunci se ivi şi preoteasa Elisabeta, sora sinucigaşei, din casa parohială.

Mai dădură buzna şi alţi nuntaşi, întrebînd în stînga şi dreapta cum s-a întîmplat nenorocirea şi dacă fata a murit sau nu. Dănescu oferi trăsura părintelui Gherase să se ducă la Craiova după Ştefania. Acesta plecă însoţit de fie-sa cea mare. Era aşa de buimac încît rămăsese cu odăjdiile pe el.

În timpul acestei vîltori care frămîntase adînc lumea, senatorul Cumpănaşu găsi un răgaz şi luînd deoparte pe Filip, galben ca lămîia şi năucit de cele întîmplate, îl întrebă în şoaptă:

— Ascultă, Lipi, te conjur, spune-mi adevărul: ai avut ceva cu fata?

— Dar nimic, absolut nimic... Pe cuvînt de onoare... Gestul ei mă uluieşte...

Naşul se înţelese din ochi cu moşierul Mîrşanu şi cucoana Vasilichia. După aceea rugă pe cei trei preoţi rămaşi să continue slujba întreruptă.

Cînd Mădălina veni în faţa altarului i se făcu rău şi leşină. Filip o luă în braţe şi o scoase afară la aer. Mulţimea din curtea bisericii, zărind mireasa fără simţire, începu din nou clevetirea:

— Asta e nuntă cu bucluc...

Baba Anica frecă tîmplele fetei cu o cîrpă muiată în spirt, îi puse oţet la nas să miroase şi încetul cu încetul Mădălina îşi veni în fire.

Cu chiu cu vai slujba religioasă se termină. Nuntaşii se urcară în trăsuri, dar cortegiul nu mai trecu prin Şipotele, cum fusese programat, ci luă drumul înapoi spre Vlădoaia, fără ocol. Cum ajunse acasă, Mădălina fugi în camera ei şi se puse pe plîns. Degeaba o ţinu maică-sa să nu-şi facă sînge rău, că totul se uită ca un vis urît şi oricui i se poate întîmpla aşa ceva.

— Admit să i se întîmple oricui, dar de ce să mi se întîmple tocmai mie? suspina Mădălina.

Naşul şi cu Mîrşanu încercară cu băutura şi cîntecul să readucă veselia în casă, dar nu era chip. Feţele rămaseră mai departe întunecate ca zăbranicul, inimile strînse ca pumnul şi înainte de a se aprinde

stelele, nunta se sparse. Nuntaşii din Şipotele plecară spre casă, iar ceilalţi se duseră la culcare.

Lampioanele multicolore luminară zadarnic toată noaptea grădina goală de oameni şi de veselie. În ziua aceea stăpîni Ştefania în locul Mădălinei, căci durerea e mai puternică decît fericirea…

VEŞTI DE PESTE PRUT

I

La cîteva luni după aceea, în toiul iernii, Gheorghe Murgu, primarul comunei, care de douăzeci de ani era abonat la Universul scoase vorbă că în ţara ruşilor izbucnise răzmeriţa. Cică într-o duminică muncitorii din Petersburg ieşiseră ca frunza şi ca iarba în întîmpinarea „tătucului“, ţarul Rusiei, cu icoane şi prapuri, vrînd să-i ceară milostenie, că nu mai puteau trăi din pricina nevoilor. Dar el, asmuţind pe cazaci împotriva lor, aceştia îi prijoniră cu o ploaie de gloanţe, omorînd o mie dintr-înşii şi rănind alte două mii.

— Nu făcu bine ţaru dacă făcu aşa, zise Pantelimon Gavrilă cu glas scăzut, clătinind capul a îngrijorare. Creştinii se duceau să le uşureze viaţa şi el le-o luă de tot.

Din ziua aceea ori de cîte ori un şipotean dădea ochii cu primarul Murgu, gata şi întrebarea:

— Ia spune, nea Gheorghe, ce mai veste-poveste cu răzmeriţa din Rosia? Se ţin copăcei răsculaţii, ori…

— Văz că nu-i răzbeşte ţaru cu toată armata lui. Ce mai… e topenie pe-acolo… Mă ţin c-o să-l dea jos.

— Las’să-l dea, să puie altu mai cu milă.

Cîteva luni mai tîrziu, cînd vremea intră în vară, Gheorghe Murgu povesti cîtorva şipoteni, care după o zi grea de muncă la construcţie se abătuseră să ia cîte-o ţuiculiţă ca să mai prindă putere:

— Mă, neamule, a venit la Constanţa un vas rusesc şi s-a predat alor noştri, cu vreo opt sute de marinari răsculaţi.

— Aşa mulţi? se miră Stoian Ulmu. Atunci era mare vasu?

— Mare de tot…

— Şi cum îi zice?

— Stai să mă uit, că nu-i ţin minte numele pe dinafară, şi Gheorghe Murgu, cercetînd în ziar, le spuse: Îi zice, crucişătorul „Cneazul Potemkin“…

— Apăi de „Petrechinu“ ăsta am mai auzit eu că s-a bătut cu japonezu trei zile şi trei nopţi, de s-au speriat toţi peştii din Marea Neagră, zise moş Barbu Găvană.

— Halal de ruşii ăştia! strigă Petre Dănilă. Sînt dîrji, nu se lasă, mă frate-miu, nici morţi.

— Da ce, ca noi? îi ţinu hangul Enache Bădoi. Noi sîntem nişte baligi. Răbdăm ca proştii şi nu ne mişcăm, aşteptînd să ne pice de sus para mălăiaţă.

II

Vera, văduva lui Ionaşcu, era toată ziua la construcţie, printre muncitori. Se urca pe schele unde lucrau zidarii, cobora la varniţă unde Heruvim Tănase cernea nisipul cîntînd de zor şi se oprea în atelierul lui Prăsilă, fremătător de glasul rindelelor şi scrîşnetul ferăstraielor. Plină de neastîmpăr, ca o copilă zburdalnică, alerga pretutindeni ca să numere cîte rînduri de cărămizi s-au mai pus ori să măsoare din ochi cu cît s-a mai înălţat clădirea. Apoi întreba pe arhitect cînd se termină zidăria, cînd începe să se lucreze acoperişul sau cînd porneşte tencuitul. Fremăta de nerăbdare să vadă gata clădirea cea mîndră, menită să poarte numele iubitului ei.

— Mai sînt bani? întreba pe învăţător care ţinea socoteala cheltuielilor.

— Sînt… sînt…

— Crezi că o să ne ajungă?

— Nici o grijă.

Nu mai trecea mult şi se pomenea cu Ştefania. O zărea de departe umblînd nevolnic în cîrje. În urma necugetatului act din ziua nunţii Mădălinei, zăcuse aproape şase luni în spital şi se alesese cu amîndouă picioarele zdrobite, oloagă pentru totdeauna.

Cu toată nepotrivirea de vîrstă, Vera şi Ştefania se împrieteniseră şi erau nedespărţite. Poate aplecarea lor de a trăi lîngă vise neîmplinite sau tresărirea pentru frumos le apropiase. Oricum, fata popii cea mică era singura fiinţă din Şipotele care cunoştea „secretul“ Verei.

— Ce crezi tu, Fani, o să-i placă spitalul? o descosea Vera, aşteptînd răspunsul fetei ca o sentinţă.

— Dacă-l faci la fel cum e în plan, atunci, da. Nu se poate să nu-i placă.

— Desigur că arhitectul o să respecte planul. E obligat. Dacă nu-l respectă îl… îl omor!

Pe Ştefania o bufni rîsul. Rîse şi Vera de stupiditatea ameninţării.

Într-o bună zi cineva o căută pe Vera la construcţie. Era un tînăr bălai, cu ochii cenuşii, faţa pistruiată şi mustăcioara cu vîrfurile lăsate în jos.

— Serghei, tu eşti? ţipă Vera, buimăcită de surpriză, repezindu-se să-şi îmbrăţişeze fratele. Ce-i cu tine? Cum ai ajuns aici? Stai jos şi spune-mi…

Serghei se aşeză şi-i istorisi toate prin cîte trecuse de la plecarea părinţilor în ţară. Se angajase cu Timoftei ca fochist-elev pe crucişătorul de escadră „Kneaz Potemkin“ care…

— A, ştiu… ştiu… s-a scris prin ziare că marinarii de pe vas s-au răzvrătit. Erai şi tu printre ei?

— Aşa… un pic… zise vesel tînărul.

După predarea vasului, marinarii se împrăştiaseră prin ţară, care încotro. El plecase la Iaşi să-şi vadă întîi părinţii şi apoi să găsească ceva de lucru. Aceştia îl povăţuiră să se repeadă pînă la soră-sa, la Şipotele. Poate ea să-i facă rost de un angajament pe moşia Dănesculuí, sau în altă parte.

— La moşie nu e nimic de lucru, spuse Vera. Însă e de lucru aici, la construcţie…

— Şi cu cine trebuie să vorbesc pentru angajare?

— Cu mine! rîse Vera cu poftă.

— Cu tine? făcu mirat Serghei şi, luînd în glumă o atitudine respectuoasă ca faţă de un stăpîn, adause: V-aş ruga, frumoasă doamnă, să-mi daţi ceva de lucru la dumneavoastră.

— Prea bine, tinere. Sînteţi angajat chiar cu începere de astăzi…

HORA LA CASTEL

I

Într-una din zile, moşierul Dănescu primi o telegramă alarmantă de la Paris. Haralamb îl anunţa că se despărţise de „osemintele ambulante“ şi cerea grabnic să-i trimită 120.000 de franci, altfel e ameninţat să facă puşcărie. Bătrînul lăsă treburile baltă şi plecă în Franţa ca să vadă cu ochii peste ce bucluc dăduse fiu-său. Nu era tocmai uşor să scoată din pungă atîta bănet, chiar dacă îl chema Dănescu şi ajunsese cel mai coprins moşier din tot judeţul.

Ce se întîmplase? Haralamb, ros de ambiţii şi candidat la „nemurire“, compusese o operă muzicală în două acte, pe un libret scris după sugestiile sale, ale cărui personaje erau numai păsări. Lucrarea fiind respinsă de comitetul de lectură al Operei, feciorul Dănesculuí vru s-o reprezinte pe cont propriu. În acest scop închirie o sală, angajă cîntăreţi

de ocazie, orchestră, toate cu bani împrumutaţi. Între timp se certă cu principesa Neaga, care părăsi domiciliul conjugal şi plecă la Londra cu un proaspăt iubit. Reprezentaţia, o adevărată catastrofă, nu putu să continue pînă la sfîrşit din cauza fluierăturilor. „Păsările“ zburară de pe scenă şi orchestranţii făcură la fel. Publicul ceru banii înapoi. Se stîrni un vacarm monstru, care ar fi degenerat în bătaie dacă nu intervenea poliţia.

În aceste împrejurări Dănescu fu nevoit a plăti cu bani grei oalele sparte. Cît timp stătu la Paris furia nu-l slăbi o clipă. O avere se dusese pe copcă din pricina unui capriciu nesăbuit. În drum spre ţară încă îşi mai dojenea fiul:

— Să nu mai aud de muzică, băiatule, că nu ştiu ce-ţi fac.

Pentru întîia dată, fiul risipitor tăcu chitic, ca un vinovat. Dar nu multă vreme:

— Orice ai zice tată, trebuie să recunoşti că nimeni n-a înregistrat pînă azi un insucces atît de categoric. Mă mîndresc cu acest primat.

II

Paştele anului 1905 căzu mai devreme. Cu ocazia sărbătorilor se îmbulziră la Şipotele nenumăraţi oaspeţi de pretutindeni: de la Caracal pică Dincă Milioneru, unchiul Dănescului, şi un tînăr epigramist, Dacian; de la Craiova sosi poetul Făgeţel împreună cu un actor, Ştefan Iulian, creatorul unui tip de mahalagioaică pe nume „Coana Manda“, foarte gustat de public; de la Tg. Jiu veniră Schilerii, iar de la Bucureşti, scriitorul Ion Adam. Fură chemaţi de asemenea arendaşii Papadopol şi Calametescu, dar cel dintîi se scuză că nu poate să vie şi nu veni.

În prima zi de Paşti, după tradiţia de la care nu se abătea, pofti la castel pe notabilităţile satului: părintele Gherase, primarul Murgu, Vîlsan dirigintele poştei cu nevastă-sa, Marga. Învăţătorului nu-i trimise invitaţie, dînd astfel în vileag că acesta căzuse în dizgraţie. Nici Mîrşanii nu veniră. Plecaseră cu toţi la Caracal să petreacă sărbătorile cu Mădălina şi judecătorul Ghişcu, luînd cu ei şi pe Geta, fata cea mică. Dănescu era convins că plecarea lor avea tîlc: voiau să evite invitaţia la castel. De cînd Iencuţu o ceruse pe Daria pentru fiu-său Andrei, relaţiile dintre cei doi moşieri vecini se răciseră de tot.

Vremea se arătă prielnică: era cald, soare. Slugile boiereşti aşternură masa afară, în curte, sub coviltirul cerului, căci în chioşc nu încăpeau toţi oaspeţii, vreo cincizeci la număr.

Înainte de prînz, musafirii se împrăştiară prin parc, plimbîndu-se grupuri-grupuri pe aleile prunduite. Primarul Gheorghe Murgu se apucă

să-i povestească romancierului Ion Adam întîmplarea cu Ştefan, feciorul lui Ciupagea pe care îl împuşcase bunicu-său pentru că turbase.

— Pe-asta s-o scrii dumneata, s-o faci carte, ca să vadă orăşenii că la noi se întîmplă tragedii mai mari decît la ei.

— Da, da, încuviinţă scriitorul. Dar, ia spune-mi, a păţit ceva bătrînul?

— D-apoi cum? I s-a făcut proces. S-a judecat pe dinafară şi juraţii l-au achitat. Asta a fost. Şi tot la Vlădoaia s-a mai petrecut una boacănă, însă n-are… tragism.

Murgu îi povesti cum încercase Gheorghiţă al Floarei să răzbune moartea Ilincăi.

— Răzbunările din dragoste s-au înmulţit ca ciupercile. Ce face, cu ce se ocupă acum Andrei Mîrşanu?

— Apăi, a fost numit judecător de ocol aici în sat. Vezi, după nuntă, Ghişcu a trecut la tribunal, ca jude-instructor, şi cumnatu-său i-a luat locul. Ştii, aranjamente în familie…

— Văd că s-au întîmplat multe de cînd n-am mai călcat pe aici cu piciorul.

— Nu ţi-am pomenit de fata popii cea mică?

— Cu ea ce e?

Gheorghe Murgu îi istorisi tragedia Ştefaniei apoi trecu la propria sa dramă:

— Lumea din sat crede că logofătul Macarie a îmbrîncit-o pe Ioana în baltă, din cauză că fata nu voia să-l ia de bărbat. Am tras şi eu pe unul şi altul de limbă pînă cînd boer Dănescu, mi-a spus: „Murgule, mută-ţi bănuielile de la logofăt, că n-are nici o vină“.

Vîlsan, dirigintele poştei, stătea la taifas cu arendaşul Calametescu. Venise vorba de „gura lumii“ şi se plîngea că oamenii răi ţineau să-i strice casa.

— Cică Mărguţa noastră trăieşte cu grecul. Auzi, dumneata, ce mai prostii gogonate! Degeaba a intrat în gura lumii, sărăcuţa, că-i inocentă ca o mieluşea… Chiar şi Nicola e ca un miel.

— Ba Nicola e măgar toată ziua, rosti rîzînd arendaşul care ştia ce ştia.

Alţi oaspeţi discutau despre construcţia spitalului, mirîndu-se ce-o găsise pe Vera să cheltuiască atîţia bani cu „opere de binefacere“. Ce-i ţinea ei spitalul de cald?

— Cred că Preda i-a sucit capul rusoaicei, îşi dădu cu părerea Dincă Milioneru, dar, la urma-urmei, nu e rău să aibă satul un spital.

— Ba e rău, unchiule, sări Alexandru Dănescu. Dacă era nevoie, îl făceam eu, fără să se amestece altcineva în ciorbă. Ce, au ajuns Şipotele astea moşia învăţătorului?

— Apoi, tu, Alexandre, cu două „moşii“ e greu să ţii piept, obiectă epigramistul Dacian.

Dănescu vru să răspundă, dar nu găsi o replică potrivită şi tăcu. Tocmai atunci se ivi şi taraful lui Gligă, ciuntit de lăută şi ţambal. Moşierul întrebă răstit:

— Unde sînt ceilalţi?

— Să trăiţi, răspunse Gligă cu respect adînc, vioristul şi ţambalagiul rămaseră să cînte la horă că n-avea cine.

— Nu admit! făcu boierul supărat foc. Trimite după ei să vie încoace.

Poetul Făgeţel se amestecă în vorba şi zise blajin, cum îi era felul:

— Alexandre, nu sări dincolo de cal. De ce vrei să le strici şipotenilor hora tocmai de Paşti? Nu-i frumos, gîndeşte-te…

— Eu am o idee, exclamă Calametescu. Să facă ţăranii hora aici, în parc.

— Da, da! încuviinţară şi alţii, cîştigaţi de propunerea arendaşului. Bună idee. Ne-am distra de minune.

Dănescu vrînd să facă hatîrul musafirilor chemă pe logofăt:

— Macarie, du-te şi vorbeşte cu oamenii să vie încoace, fiindcă s-a hotărît să facem hora aici…

— Mai bine m-aş duce eu, măria-ta, se oferi Gheorghe Murgu. Ţăranii nu prea ascultă de logofăt.

— Bine, du-te tu primarule, n-am nimic împotrivă. Şi ai grijă de lăutarii ceilalţi.

Oaspeţii se aşezară la masa încărcată cu bunătăţi, în timp ce taraful lui Gligă zdrăngănea romanţe la modă.

Pe cînd servea, argatul Ghiţă călcă din greşeală pe moşierul Schileru, naşul boierului. Acesta, enervat, îl apostrofă, stropşind o invectivă franţuzească: *Salaud!*

— *Salaud moi? Monsieur fait erreur!*[16] ripostă prompt Ghiţă, înălţînd capul.

Oaspetele şi ceilalţi meseni din jurul său rămaseră miraţi auzind pe argat că ciripeşte în limba lui Moliere.

— Măi, Alexandre, strigă vesel epigramistul, şi pe argaţi i-ai franţuzit? Iacă, la una ca asta nu m-aşteptam.

Dănescu însă habar n-avea că Ghiţă începuse s-o rupă pe franţuzeşte.

---

[16] Eu, dobitoc? Domnul se înşeală!

— Să ştii că tîlharul trăieşte cu Lucille — bucătăreasa, dezlegă enigma Gheorghe Calametescu.

— Nu l-ai învăţat şi niscaiva poezii franţuzeşti? întrebă ironic poetul craiovean.

— Apropo de poezii, răspunse moşierul, să vă spui una teribilă.

— Cînd ai învăţat-o, fine, azi-noapte? îl ironiză Lecca.

— Ba o ştiu de douăzeci de ani.

Recită *Midi* de Leconte de Lisle, apoi *Les Montreurs*. Nici poetul Făgeţel nu se lăsă şi declamă *Booz endormi* de Victor Hugo.

— Ce i-a apucat p-ăştia cu poeziile? făcu plictisit arendaşul Calametescu, care nu pricepea o boabă franţuzeşte.

După o lipsă de trei ore, se întoarse în fine Murgu, năduşit tot de alergătură. Oaspeţii şi uitaseră de el.

— Ce-ai făcut, mă? îl întrebă moşierul. De ce mi-ai întîrziat atîta timp?

— Apăi, măria-ta, mă omorîi să conving oamenii, răspunse primarul cam obidit, dar degeaba osteneala, că nu vor…

— Ce nu vor? Ce nu vor? sări boierul în sus, îngălbenind la faţă.

— Nu vor să facă hora la castel. Zic că mai bine joacă ei în sat…

— Cum? Adică refuză cinstea pe care le-am făcut-o? Una ca asta nu mi s-a mai întîmplat! Îndrăznesc să refuze o asemenea cinste?

— Uite că „îndrăznesc“, măria-ta. Ce să le fac? De cînd cu învoielile agricole s-au cam schimbat oamenii.

— Şi cine sînt, Murgule, ăştia? Vreau să ştiu, să-i încondeiez… Am eu ac de pielea lor!

— Apăi, toţi… Că cu toţi statui de vorbă. Ce mai sucită-învîrtită: nu vor şi pace bună.

-— Asta nu-i pace bună, răcni Dănescu, e război curat. Se cheamă că mi-au declarat război.

Apoi, spumegînd de mînie, încheie ameninţător:

— Biiine! Dacă-i aşa ne vom lupta. Să vedem care pe care?

POVESTEA „PETRECHINULUI“

Serghei fu angajat la construcţie ca un fel de fac-totum. Nu era nisip la varniţă, „cneazule“ — nisip! şi rusul trimetea să aducă un car-două din lunca Olteţului. Nu erau cuie de 15 pentru căpriori — „cneazule“, cuie! şi Serghei făcea rost de cuie şi de toate cîte trebuiau. Alerga în dreapta şi în stînga, ca un spîrnel, îl vedeai pretutindeni, veşnic neobosit, cu zîmbetul pe buze. Umbla după materiale, după oameni, după toate cîte se iveau şi tot el plătea muncitorii şi le ţinea evidenţa. Era un băiat vesel, deschis la suflet, care, într-o săptămînă se

împrieteni cu tot satul. După altă săptămînă, nimeni nu credea că Serghei n-ar fi şipotean get-beget, născut şi crescut pe malul Olteţului, nicidecum undeva departe, în ţara Muscalului.

Oamenii, văzînd că ştie româneşte, chiar din prima zi tăbărîră pe el cu un potop de întrebări: ce e cu răzmeriţa din Rusia, ce-a fost cu „măcelul“, cum s-a întîmplat tărăşenia cu „Petrechinu“ şi altele. El le răspundea pe apucate fără să se-ntindă prea mult la vorbă, căci n-avea timp. Însă a treia zi, nimerindu-se să fie sîmbătă, cînd oamenii luau simbria, porniră cu toţii buluc la cîrciuma lui Chioru. Fiindcă erau mulţi, puseră mesele una lîngă alta şi se strînseră în jurul rusului. Abia atunci Serghei, dinaintea unei sticle de ţuică bătrînă, îşi dezlegă limba şi desfăcu larg băierele inimii.

— Ia spune-ne şi nouă, măi frate, cum a fost tărăşenia cu „cneazu“ vostru? îl îndemnă Petre Dănilă.

— Cu Petrechinu, îl lămuri Heruvim Tănase.

Serghei rîse.

— Potemkin, nu Petrechin.

— Totuna e, făcu ţăranul. Cum naiba făcurăţi, cum dreserăţi, de ajunserăţi p-acilea, pe la noi?

— Hei, e poveste lungă, zise Serghei, clătinînd din cap a tristeţe.

— Zi, măi frate… Dă-i drumu glasului…

Serghei se apucă să istorisească viaţa necăjită pe care o duceau marinarii pe vas. Din te miri ce erau stîlciţi în bătăi de ofiţeri, adevăraţi zbiri, nu alta. Nu mai puteau îndura robia şi de la o vreme începuseră să dezmierde gînduri de răzvrătire. Se alcătuise în mare taină o organizaţie revoluţionară sub conducerea subofiţerului Grigori Nikitici Vakulenciuk.

— Spune mai tare, „cneazule“, că nu s-aude! strigă Iacob Negoiţă, care se afla mai depărtişor, tocmai în capul mesei.

— Dă-te şi tu mai încoace, Iacobe, zise Dănilă, n-o să se apuce să zbiere creştinu ca să auziţi toţi.

O dată cu Negoiţă se apropiară mai mulţi ţărani, stînd unii în spinarea altora, claie peste grămadă, ca să audă mai bine.

Serghei urmă:

— Şi într-o bună zi, cînd nu se aştepta nimeni, izbucni răzvrătirea. Era într-o sîmbătă. Ne dăduse carne stricată. Uite aşa foiau viermii în strachina de borş. Cine să înfulece asemenea porcărie? Trăsei cu coada ochiului spre Grişa. Ce facem, refuzăm ciorba sau ba?

— Ăsta cine era, Grişa? Fo muiere? făcu nedumerit Heruvim Tănase. Aveaţi şi muieri pe-acolo?

Se auziră rîsete.

— Ce muiere, măi omule, nu ţi-e bine? reluă Serghei. Grişa era Grigori Nikitici, şeful nostru, şeful organizaţiei secrete.

— Aaaa… păi aşa spune, ghincule, se dumeri ţăranul. Zi mai departe.

— Şi la un semn al lui, continuă Serghei, toţi marinarii au zvîrlit ciorba pe duşumea. După două minute, comandantul vasului Golikov şi secundul său Ghilearovski veniră, c-o falcă în cer şi una în pămînt, în sala de mese.

— Asta-i rebeliune! urlă căpitanul ca un turbat.

— Băăăă, prost căpitan! hohoti Iacob Negoiţă. Ar fi fost rebeliune dacă-i turnaţi borşu în scăfîrlie, da aşa ce rebeliune e aia?

Serghei rîse de observaţia ţăranului.

— Nu era prost, era smintit, adăugă el.

— Şi p-ormă? făcură cîţiva oameni zgîndăriţi de curiozitate.

— Pe urmă, smintitul începu sa strige: „Timoftei, Gavliţki, Mescireakov“ şi alţii, vreo treizeci la număr, ce să-i mai înşir… Toţi se mirau, ce vrea să facă nebunul cu ei? Cînd colo, secundul porunci să-i acopere cu o foaie de cort, apoi chemă garda, din care făceam şi eu parte. Timoftei pricepu cam ce îi aşteaptă şi, desfăcînd un colţ de pînză, strigă mai mult în şoaptă:

— Fraţilor, nu trageţi… nu ne părăsiţi… Noi sîntem fraţii voştri…

Dacă nu striga Timoftei cine ştie ce s-ar fi întîmplat. Mi-era cel mai bun prieten, amîndoi eram din Soroca şi tot împreună ne-am dus să ne angajăm pe vas. Cum puteam sa trag în el? Le făcui semn cu ochiul şi celorlalţi tovarăşi din gardă: *niet*. Ei înţeleseră, erau de-ai noştri. S-a isprăvit! Şi cînd secundul Ghilearovski ordonă „foc!“ puştile rămaseră mute şi încremenite ca lemnul.

— La arme, fraţilor, ne-am săturat de robie! se auziră strigăte pe vas.

În clipa aceea Ghilearovski, scoţînd revolverul, ucise cu trei gloanţe pe subofiţerul Vakulenciuk, şeful nostru.

Atîta fu de-ajuns ca să izbucnească revolta. Într-o clipa tovarăşii puseră mîna pe tunuri. Namila de Egorov se repezi la „Mama-mare“, unul din cele patru tunuri uriaşe de 305 mm şi tot îndrepta ţeava spre grupul ofiţerilor ucigaşi, ca şi cînd ar fi putut să-i nimerească. În fierbinţeala aceea se zăpăcise bietul om la cap. Noroc că nu se simţi nevoia de ghiulele. În cîteva minute oamenii noştri curăţiră vasul de ploşniţe.

— Pe toţi ofiţerii îi făcurăţi zob? întrebă Dumitru Răzmeriţă.

— Nu pe toţi. Numai pe cei cîinoşi. Cîţiva, care se purtaseră omeneşte cu noi, ca Alexeev, au scăpat teferi. Şi, uite, aşa a fost. În cîteva minute rebeliunea noastră era gata. Ne miram toţi după aia că am isprăvit atît

de repede o treabă care ni se părea atît de grea. Vezi, că nici unul nu ne dădeam seama de puterea noastră…

— E, aici te-am vrut, glăsui Petre Dănilă. Şi noi tot robi sîntem şi nu ne dăm seama de puterea pe care o avem. Ziseşi vorbă mare.

— Şi pe urmă ce făcurăţi? îl îmboldi la vorbă Barbu Găvană.

Serghei povesti peregrinările vasului lipsit de combustibil.

— Văzînd aşa, ne-am sfătuit şi am predat crucişătorul autorităţilor române la Constanţa, iar noi ne-am împrăştiat prin ţară ca potîrnichile.

Heruvim Tănase rosti, clătinînd din cap:

— Să-ţi spun drept, „cneazule“, îmi plăcu începutu, da nu-mi plăcu fîrşitu…

— Mă, nerodule, nu vorbi prostii, sări Petre Dănilă. Ce tot îi dai zor cu „fîrşitu“? Ce are una cu alta? Vorba e că oamenii avură curaj şi rupseră lanţurile.

— Aşa e! Are dreptate Petrică, se auziră cîteva glasuri.

— Ia să-mi spuneţi: ofiţerii de pe celelalte vase n-o lasă acuşi mai moale, dacă auziră ce păţi Petrechinu?… Ai?

— O lasă că le e frică de pielea lor.

— Aia, vezi? încheie biruitor Dănilă, lovind cu pumnul în masă de săriră paharele în sus de-o şchioapă.

UN VIS ÎMPLINIT

Clădirea spitalului fusese terminată, la cheie. Deasupra uriaşei porţi trona o firmă cu litere mari de lemn:

SPITALUL COMUNAL DR. MIRON CIMPOIERU

Şipotenii rămaseră surprinşi citind numele doctorului ieşit din mijlocul lor, dar cel mai uluit era, bineînţeles, moş Stan Cimpoieru.

— Spune-mi şi mie, cucoană, cum vine treaba asta? o întrebă el pe Vera.

— Lasă c-o să afli dumneata moşule, îi răspunse ea rîzînd fericită. Pînă atunci te rog să-l chemi telegrafic pe doctor la Şipotele.

— Îl chem, îl chem, d-apoi cum? făcu bătrînul.

Vera scrise cu mîna ei textul telegramei. A doua zi Miron cobora speriat din tren, crezînd că tată-său e bolnav, pe moarte. Dar Vera, care îl aştepta în gară la Vlăduleni, îl linişti.

— Nici o grijă: bătrînul e sănătos tun.

— Atunci de ce m-a chemat urgent?

— La drept vorbind, nu te-a chemat el, ci eu…

— Dumneata? De ce? Nu te simţi bine? Ce ai?

— Dimpotrivă, mă simt foarte bine, mai bine ca oricînd, răspunse ea rîzînd. Sper că peste o jumătate de oră ai să te simţi şi dumneata tot ca mine.

— Iartă-mă, nu pricep nimic... E vreo taină la mijloc?

— Oho, şi încă ce taină!

Amîndoi se urcară în căruţă şi porniră spre Şipotele. Caii goneau mîncînd pămîntul, dar Vera striga într-una căruţaşului să meargă mai repede. Fiecare clipă i se părea că a îngheţat pe caierul vremii şi ea nu mai putea să-şi ţie răbdarea în frîu. După o veşnicie, ajunseră, în sfîrşit, în faţa unei clădiri proaspăt făcute, împrejmuită cu gard de uluci încă nevopsit.

— Ce-i asta? Ce-i aici? Localul nu era pînă acum, făcu doctorul mirat, plimbîndu-şi privirile pe casa cea nouă.

Vera îl luă de mînă şi îl duse în dreptul firmei.

— Dacă vrei să ştii ce-i aici, citeşte acolo, sus.

Doctorul ridică ochii şi citi inscripţia de pe firmă. Dar nu-i veni să creadă. Se uită buimac la însoţitoarea lui şi iar citi literele vrăjite de pe fruntea clădirii.

— Cum, spitalul „Doctor Cimpoieru“? bîigui el pradă unei emoţii puternice. Mi se pare că visez. Cum şi ce fel a răsărit?

— Eu l-am făcut! rosti Vera apucată de aceeaşi emoţie-

— L-ai făcut pentru mine?

— Da, pentru dumneata... E al dumitale. Vino să-l vezi...

Miron Cimpoieru, lăsîndu-se condus ca un copil, vizită pe rînd încăperile. Vera îi explica mereu:

— Aici e secţia medicală... cu trei saloane... fiecare cu cîte treizeci de paturi... Dincoace secţia chirurgicală cu un salon... Asta e sala de operaţii... În clădirea de alături locuinţa medicului şef... adică a dumitale...

— Dumnezeule, nu-mi vine a crede... Ai făcut toate astea pentru mine? De ce? Şi de unde ai avut atîţia bani?

Femeia îi destăinui izvorul banilor: bărbatul ei îi lăsase o jumătate de milion, bani peşin.

— E o nebunie, Vera! strigă doctorul. Cum ţi-a trecut prin minte? Doamne, cine şi-ar fi închipuit!

— Cred că nu-ţi pare rău că te-am chemat.

— O, ce vorbă! Închipuieşte-ţi, încă nu-mi vine a crede ceea ce văd. Mi se pare un vis prea frumos ca să fie adevărat.

Apoi, apucînd-o de mînă, o zgîlţîi:

— Spune-mi ce fel de fiinţă eşti? Din ce aluat eşti zămislită? Nu semeni cu nimeni pe pămînt...

— Te rog, doctore, îl mustră ea cu privirea, beată de fericire.

A doua zi Vera, aruncîndu-şi ca de obicei privirile pe sub streaşina clădirii, citi cu surprindere:

SPITALUL COMUNAL VERA ŞI DR. MIRON CIMPOIERU

Doctorul, care venise la spital dis-de-dimineaţă, o întîmpină pe scări:

— Te superi dacă am pus să se rectifice textul firmei?

— De, ştiu eu? Lumea o să cam vorbească pe socoteala noastră...

— Găsim noi leac să astupăm gura lumii...

Doctorul Miron Cimpoieru şi Vera se căsătoriră civil la primăria din Şipotele, apoi plecară la Bucureşti. Rusoaica şedea la fereastra vagonului şi privea, dusă pe gînduri, cum fugea pămîntul îndărăt, cu parii de telegraf în spinare. Noul ei bărbat o întrebă încet:

— De ce eşti tristă?

— Nu ştiu ce am. Poate să fie golul visului împlinit...

Urmă o tăcere lungă. La capătul ei, doctorul reluă:

— Trebuie să-ţi faci alt vis... Dumneata nu poţi trăi fără visuri...

CEI DINTÎI ŢĂRANI

Heruvim Tănase umbla peticit ca vai de el. De cînd se ştia pe lume, n-ajunsese să-şi cumpere straie noi. Făcea rost cum putea de pe la alţii fie de nădragi purtaţi şi ponosiţi, fie de cămăşi sau izmene rupte, care, în scurt timp, ajungeau ferfeniţă. Afrodita le cîrpea, le punea petice peste petice pînă cînd nu mai ţineau nici cusăturile.

De cînd cu construcţia spitalului, puse mîna pe niscai gologani. Muierea, tăbărînd cu gura pe el, îl hotărî să-şi cumpere un cojoc. C-o să vie iarna duşmanca şi-l găseşte gol-goluţ, ca napul. Heruvim plecă la oraş, dar nu se îndură să dea cincisprezece lei pe un cojoc înflorat, din piele tăbăcită şi căptuşit cu ţurcană. Aşa că pînă la urmă cumpără tot unul vechi, de ocazie, cu cinci lei.

Bucuros că dăduse peste asemenea pleaşcă, bău o jumătate de ţuică la hanul lui Coşea, apoi plecă înapoi la Şipotele. În vagonul de clasa a treia stătea în faţa lui un tîrgoveţ, gras şi burtos. Pesemne era neguţător. Vorbea cu cineva numai de chefuri.

Ţăranul, obosit de alergătura de peste zi şi toropit de legănarea trenului, aţipise, dar, fără să vrea, trăgea cu urechea la pălăvrăgeala celor doi tovarăşi de drum.

Într-un rînd, grăsunul spunea celuilalt:

— Mă, ce mai… Aveam şase musafiri tot unu şi unu… şi s-apucă nevasta de ne trîntește cîte un şniţel pane cu cartofi pai, de s-au lins invitaţii pe bot timp de o săptămînă.

Heruvim nu izbuti să afle ce s-a întîmplat după aceea, căci trenul intră în gară la Vlăduleni. El coborî şi tot drumul pînă acasă se gîndi mereu la „şniţelele pană“ ale nevestei negustorului.

A doua zi, duminică, se abătu pe la el Prăsilă, să se intereseze cîte parale dăduse pe cojoc, fiindcă voia să-şi cumpere şi el unul. Lui Heruvim îi plăcea să-şi cinstească oaspeţii după cuviinţă.

— Ascultă, Afrodito, Dumnezeii mă-ti de gospodină, nu poţi să ne faci la iuţeală nişte şniţele?

Muierea rămase mofluză, cătînd nedumerită la el.

— Ce ziseşi că-s alea?

— Şniţele pană, fă surdilo… Să omenim după cum se cuvine musafiru.

— Nu ştiu, n-am auzit niciodată de aşa ceva. Dacă ţi-a venit poftă de şniţele, spune cum să le fac şi-oi încerca…

— Păi eu de unde vrei să ştiu? Am auzit ieri pe unu în trin că i-a făcut mueri-sa nişte şniţele de s-a lins pe bot o săptămînă. Credeam că te pricepi, ai trăit atîta timp la oraş, ce mă-ta păzişi pe-acolo?

Prăsilă găsi cu cale să intervie:

—Mă Heruvime, lasă… Ce-ţi veni, omule? Aia trebuie că-i o mîncare franţuzită.

— Ptiu, bătu-l-ar Dumnezeu de prăpădit, strigă dispreţuitoare muierea, curg trenţele de pe el şi lui îi arde de mîncări franţuzite.

— De ce să nu-mi ardă, fă, năroado? Dacă n-oi înfuleca şniţele cînd am bani la chimir, atunci cînd — la paştele cailor? Dă o fugă prin vecini şi află cum se fac, că acu te cîrpesc de-ţi sare mucii! Cară-te!

Femeia plecă. Nu era de glumit cu omul ei. Heruvim se adresă musafirului:

—Mă, frate-miu, Afrodita asta a mea s-a prostit de cînd e cu mine. Cînd am luat-o de nevastă era parcă mai deşteaptă. Şi cum să nu fie dacă-i trăită printre boieri?

— Păi şi numele tot boieresc este.

— Este, că a botezat-o preşedintele trebunalului unde era mă-sa băgată. Dacă n-o chema aşa, n-o luam… Mai mult mi-a plăcut numele decît mutra ei…

Afrodita se întoarse tot fără rezultat:

— Nimeni n-are habar de drăcoveniile ălea…

Ţăranul fierbea de ciudă:

— Dă o fugă pîn-la cîrciumă. Chioru trebuie să ştie, că-i de meserie. Hai, stînga-mprejur!

Nu ştia nici cîrciumarul. Avea el ceva nedesluşit în cap că şniţelul e o friptură, însă cum trebuia gătit şi din ce se făcea n-avea habar.

— Repede-te la castel, acolo afli la sigur, zise Heruvim. Nu se poate să nu gătească franţuzoaica aşa ceva.

— Lasă-le dracului de şniţele şi nu mai canoni atîta muierea, interveni musafirul.

— Taci, tu, Prăsilă... Dacă are neica chef n-ai ce-i face. Crăp dacă nu mănînc un şniţel d-ăsta... Gata, s-a isprăvit cu mine. Hai noroc dă-l bun! şi ciocnind cu oaspetele turnă pe gît ţuica din păhărel.

Mare mirare: nici la castel nu se ştia ce e şniţelul. Degeaba întrebase Ghiţă argatul pe franţuzoaică, ea nu se pricepea să prepare feluri nemţeşti.

Afrodita colindă ore întregi fără nici o ispravă. Heruvim să turbeze de necaz:

— Du-te, fă, la poştă, închinarea cui te-a adormit. Pe-acolo de ce n-ai trecut? Ţîgnita îl ştie şi pe dracu. Mişcă-te că mă pui cu paru pe tine.

— Măi, Heruvime, înţelege-te şi dă-l naibilor de şniţel, că m-ai ameţit, zise Prăsilă.

— Taci tu „ţărane“, că aşa ceva n-ai mîncat de cînd eşti.

De rîndul acesta femeia avu noroc. Marga o învăţă cum se prepară afurisitul de şniţel şi o trimise la cîrciumarul Chioru după carne, fiindcă tocmai tăiase de dimineaţă un viţel. Aşa că la vremea prînzului cei doi consăteni se înfruptau cu lăcomie din şniţelele aburinde, mîncînd fiecare cîte şase.

— Ei, ce zici, întrebă Heruvim, avusei dreptate? Mama ei de viaţă... Adică numai boierii să trăiască bine?

— Las-că făcurăm şi noi începutu, zise Prăsilă.

— Să ştii că-l făcurăm, ghincule. Sîntem noi ăi dintîi ţărani care ne-am îndopat cu şniţele? Sîntem!

EXPOZIŢIA JUBILIARĂ

I

Gigel Năsturaş, potrivit făgăduielii, se puse cu burta pe carte. Tatăl său se bucură cel dintîi de această eroică hotărîre, pentru bunul motiv că gravul general de corp de armată Constantin Năsturaş îşi pierduse nădejdea că puşlamaua de băiat are să-şi ia vreodată licenţa în drept. Nenorocirea însă era alta: toată lumea ştia că Gigel mai avea de dat examenele ultimului an, ori lucrurile nu stăteau tocmai aşa. Mai avea să

înfrunte încă doi ani de studii. Deocamdată el ascunse adevărul, gîndind că e mai bine să-l dea în vileag numai după ce va trece examenele anului doi, cînd părinţii lui şi ai viitoarei lui soţii nu-l vor judeca atît de aspru, văzînd că se urnise din loc şi era pe drum sănătos. Ce păcat că nu putea să puie pe altcineva să dea examenele în locul său! Încercase mai de mult, însă purta nume prea cunoscut şi era cît pe-aci să intre în bucluc. La Paris ar fi avut mai multe şanse de izbîndă, dar acolo nu voia generalul să-l trimită, gîndind că va irosi timpul şi banii de pomană.

La drept vorbind, Daria nu se topea după odrasla generalului. Îi plăcea numai fiindcă era hazliu şi o făcea să petreacă. O sărutase de cîteva ori la Tismana, dar ce departe erau de sărutările „celuilalt". Ah, dacă Mihai nu era ţăran, sau dacă cel puţin ar fi învăţat carte!...

Irinel îi trimisese un răvaş în care o făcea nerecunoscătoare, hrăpăreaţă, invidioasă şi josnică.

— Je m'en fiche! ridica din umeri nepăsătoare. N-avea decît să-l ţină bine în hăţuri. Ce sînt de vină dacă Gigel m-a plăcut pe mine? şi făcu scrisoarea bucăţele, bucăţele.

În anul următor, pe la începutul lui iunie, Dănescu, împreună cu soţia şi fiica, plecară la Bucureşti să viziteze expoziţia jubiliară, care stîrnise vîlvă nu numai în ţară, dar şi în străinătate.

Ca de obicei, traseră la „Hotel Frascatti", unde moşierul era cunoscut. A doua zi după sosirea lor se pomeniră cu Gigel.

— De unde ştiai că am venit? îl întrebă Daria.

— Am citit în *Universul* lista pasagerilor de la Frascatti.

După-amiază plecară cîteşipatru să viziteze expoziţia. Daria, toată numai ochi, mergea agăţată de braţul viitorului ei soţ. După un colind obositor prin pavilioanele împrăştiate în parc, se opriră la Arenele Romane. Acolo văzură un lanţ de tablouri alegorice, executate de vreo patru sute de artişti, struniţi de Davilla, înfăţişînd cele mai de seamă evenimente istorice ale poporului român de la Traian şi Decebal.

În amurg, expoziţia se aprinse pe nesimţite de lumini. Candele romane, globuri veneţiene şi o puzderie de becuri electrice, împrăştiate pretutindeni, o scăldau feeric în toate culorile. Cînd începură focurile de artificii, noaptea fugi speriată de revărsarea unui ocean de licurici jucăuşi. Comete cu cozi multicolore de păuni zburau prin văzduh şi deodată îşi frîngeau suişul şi se prăbuşeau pe pămînt, topindu-şi pe drum bogăţia închipuită. Se iviră pe cer chiar portretele incandescente ale regelui şi reginei care stăruiau cîteva clipe în înălţimi şi apoi se risipeau, ştergîndu-se privirii ca vedeniile.

Pe lac se dădeau lupte navale spectaculoase, iar Gigel spuse că doctorul Istrati, comisarul expoziţiei, pregăteşte vizitatorilor o mare surpriză: incendierea lacului. Într-adevăr expoziţia se ţinea doldora de surprize.

Se opriră pe aleea Moldovei, la pavilionul lui N. Bazilescu, profesor şi fabricant. Acesta pusese să se vîndă, în cinstea expoziţiei jubiliare, bere de onoare, festivă, fabricată, chipurile, special în vederea acestei mari întreceri internaţionale. Berea de onoare n-avea gust rău şi Dănescu dimpreună cu viitorul său ginere dădură gata cîteva rînduri de halbe, în timp ce femeile se luptau anevoie cu doi ţapi.

După un timp, trecu întîmplător pe acolo ziaristul Pavel Şoimu. Cînd îi zări făcu un gest de surpriză cu mîna şi se apropie de masa lor.

— Cum vă place expoziţia, domnule Dănescu?

— E formidabilă, exclamă acesta. În special artificiile m-au impresionat teribil.

Ziaristul îşi spuse în sine: auzi, netotul, ce l-a impresionat pe el din toată expoziţia: artificiile! Îi răspunse însă altceva:

— Au fost comandate special la Nürnberg...

— Ai putea să te interesezi la ce fabrică?

— Cum nu... Cu plăcere. Dar la ce vă slujeşte asta? se miră gazetarul.

— Am eu un gînd... şopti Dănescu, surîzînd pe sub mustaţă.

— Mîine aveţi răspunsul. Apoi, spuse repede: Mai interesant decît jocul de artificii e desigur cinematograful. Nu v-aţi dus încă la cinematograf?

— Dar unde, unde e? făcu Daria curioasă.

— La Teatrul Edison. Rulează un film adus de la Paris, care a costat o avere. Să vedeţi cum merge un tren, cum se mişcă oamenii pe peron... Nu-ţi vine să crezi. E ceva extraordinar.

II

Într-acest timp, Haralamb colinda pavilioanele călăuzind pe un fost coleg de facultate, Jean Durand, reporter la cunoscuta revistă *l'Illustration.* Acesta venise special de la Paris, cu Orient-Expresul, ca să viziteze faimoasa expoziţie jubiliară, şi era pur şi simplu entuziasmat de tot ce vedea.

În marele pavilion agrar placarde imense indicau cîte sute de mii de vagoane de cereale exportă anual România în ţările apusene, iar mostrele etalate în vase somptuoase dovedeau vizitatorilor ce grîu selecţionat se obţine din mănoasele recolte ale acestei binecuvîntate ţări.

Nu numai cerealele erau izvor nesecat de bogăţie. Mai erau petrolul, lemnul de construcţie, vinurile. Francezul plutea în mirare: bine, dar

ţărişoara asta înoată în scăldătoarea de aur. La fiecare pas lua instantanee cu aparatul fotografic şi nu mai contenea cu laudele:

— Mais vous avez un pays merveilleux.[17]

Cînd puseră piciorul în pavilionul viticol, entuziasmul străinului atinse culmea. O companie de poloboace pîntecoase, cu vinuri alese pe sprînceană, sta aliniată ca la cazarmă în vederea nesfîrşitei treceri în revistă. Amîndoi fură întîmpinaţi cu zîmbete galeşe de fete îmbrăcate în costume naţionale care luau ochii.

Jean Durand ochi pe una din ele, o brunetă mlădie cu ochi focoşi. Se adresă lui Haralamb:

— Si elle voulait m'aimer cette beauté paysanne, je ne dirais pas non![18]

Dar „ţăranca" fu gata cu un răspuns tăios:

— Passez votre chemin![19]

De necrezut! În ţara asta toate erau cu putinţă! Pînă şi ţărăncile învăţaseră a ciripi franţuzeşte, parcă ar fi crescut pe malurile Senei. Va să zică toată lumea, de la boier la opincă, vorbea limba domnului de Voltaire, ca la el acasă. Zău, dacă vreodată ar fi nevoit să se expatrieze, tocmai aici, pe aceste meleaguri, şi-ar petrece viaţa, nicăieri altundeva.

Cînd cei doi prieteni ajunseră în fine la pavilionul Bazilescu, zăriră pe Dăneşti la o masă, scăldaţi strident în văpaia becurilor electrice. Moşierul, după prezentările de rigoare, întrebă pe tînărul reporter dacă i-a plăcut expoziţia. Acesta atîta aştepta ca să-şi deşerte sacul:

— Aveţi o ţară bogată şi prosperă, cu renume agrar, care a devenit „grînarul Europei". Ador patria dumneavoastră, ca pe o „sucursală" a Franţei.

Mai spuse că remarcase cu satisfacţie nivelul cultural atît de ridicat al ţărănimii. Haralamb nu se putu stăpîni să nu pufnească de rîs. Se adresă alor săi, de astă dată în româneşte, ca să nu înţeleagă musafirul:

— Hahaleră ca ăsta mai rar. Crede că demoazelele de la Viticola sînt get-beget ţărance, de la coada vacii. Ori astea n-au văzut vaci decît în poze sau în oglindă.

Într-adevăr erau odrasle de boieri, franţuzite pînă în măduva oaselor, care se oferiseră să dea concurs „benevol" domnului doctor Istrati, comisarul general al expoziţiei.

Moşierul Dănescu asculta pe tînărul francez zîmbind, îngăduitor. Parcă ar fi vrut să spună: eh, n-o fi chiar aşa cum crede, dar tot sîntem cineva. Iar renumele agrar al României este o realitate de necontestat.

---

[17] Aveţi o ţară minunată.

[18] Dacă frumuseţea asta de la ţară ar vrea să mă iubească, n-aş zice ba!

[19] Vezi-ţi de drum!

Aflînd că străinul avea de gînd să plece peste o săptămînă în ţara lui, îl invită să se abată, măcar două-trei zile, pe la Şipotele.

În seara aceea Dăneştii însoţiţi de musafirul francez şi viitorul lor ginere se duseră la circul Sidoli unde se juca *Pantomima cu apă* sau *O vînătoare de pe vremea împăratului Frederic cel Mare.*

A doua zi, moşierul se întîlni cu Pavel Şoimu, care îi aduse adresa fabricii de artificii. Fără a sta pe gînduri comandă în Germania o însemnată cantitate de artificii, dintre care o parte cu portretul său şi al cucoanei Smaranda. Se gîndea ce surpriză formidabilă are să facă musafirilor cu ocazia zilei sale de naştere.

III

Nici la Şipotele nu fu scutit francezul de surprizele care îl aprindeau atît de lesne. La castel chiar personalul de serviciu ştia franţuzeşte, iar bucătăreasa prepara cele mai autentice sautés-uri pariziene.

— Ce ţară minunată, îşi spunea mereu ca un refren obsedant. Nici în *O mie şi una de nopţi* nu găseşti una mai bogată şi frumoasă.

Într-o dimineaţă, pe cînd ai casei dormeau — Haralamb nu se trezea înainte de ora zece — Jean Durand, obişnuit să se scoale devreme, coborî în curtea castelului. Cerul era albastru, de un albastru intens şi viu ca ochii celei dintîi iubite. Se gîndi să dea o raită prin sat şi, profitînd de vremea senină, să ia cîteva fotografii. Ghiţă argatul avea poruncă să-l însoţească.

Cînd treceau podul se încrucişară cu doi ţărani bătrîni, în cămaşă şi izmene, încinşi pe mijloc cu betele şi cu picioarele goale. Francezul nu le dădu prea multă atenţie. Întrebă pe argat:

— Est-ce que ces vieillards ci — sont des mendiants?[20]

Ghiţă se miră: de unde cerşetori? Nu-s de loc cerşetori, sînt ţărani care muncesc pe moşie. Străinului nu-i venea să creadă. Dacă sînt ţărani, de ce umblă desculţi şi îmbrăcaţi sumar, doar în cămăşi? N-au ghete, n-au îmbrăcăminte? Există şi ţărani săraci? Nu se tem oare să nu răcească? Ar putea, imprudenţii, să contracteze o pneumonie teribilă.

— Nu răcesc ei, îl încredinţă argatul, au pielea bine tăbăcită.

Merseră mai departe pînă intrară în sat. Pe uliţi nici ţipenie. Oamenii erau duşi la secerat cu muierile şi copiii. Doar cîinii rămăseseră să păzească gospodăria, sau cîte o bătrînă care nu mai putea munci. Francezul, numai ochi, cîntărea tot ce vedea, ca şi cum i-ar fi făcut preţul. Ce case or fi chichineţele astea durate din pămînt, cu acoperiş de stuh şi ziare lipite la ferestre în loc de geamuri? Nu le ia vîntul pe sus? N-or fi coteţe pentru păsări sau grajduri pentru vite?

---

[20] Bătrînii ăştia nu-s cerşetori?

N-avu timp să se mire prea mult de aceste locuinţe, căci ajunse la bordeiele ţăranilor, cu acoperişurile năpădite de bălării unde cîinii îşi făcuseră culcuş. Acolo cei doi fură întîmpinaţi de lătrături furioase.

Ce sînt astea? Cum? Locuinţe omeneşti? Exclus! Este o imposibilitate. În secolul al douăzecilea se mai găsesc fiinţe care să locuiască în catacombe? Mă rog, unde stau stăpînii?

— Sus cîinii şi jos stăpînii, încercă să-i explice Ghiţă, dar pe limba străinului nu suna atît de bine ca în româneşte.

Jean Durand, cam plictisit de monotonia acelei sărăcii lucii, rugă pe argat să-l ducă în sat.

— Chiar ăsta e satul! răspunse Ghiţă.

Un sfert de oră ţinu disputa. Reporterului de la l'Illustration nu-i venea a crede în ruptul capului că acela ar putea să fie un sat din Romînia prosperă, ţară eminamente agricolă, care înota în scăldătoarea de aur. Socotea că ceea ce văzuse nu era decît periferia, îndeobşte pauperă, şi acum voia să viziteze satul propriu-zis pe care şi-l închipuia populat cu vile arătoase şi cochete. Bine dar aici e o sărăcie de neconceput. Aşa trăiesc ţăranii la dumneavoastră?

— Vai de zilele lor, confirmă Ghiţă punînd o cruce mare la căpătîiul iluziilor pe care şi le făcuse francezul despre „sucursala" Franţei.

Trecînd prin dreptul casei lui Buzatu zis Scriptură, îi întîmpinară, la poartă, cei trei copii ai acestuia. Erau goi şi se jucau în bătătură. Bunica îi gonea în casă, dar ei n-o ascultau.

— De ce umblă despuiaţi? N-are cu ce să-i îmbrace?

— I-auzi, babă Ioană, ce întreabă dumnealui: de ce laşi pe dracii ăştia să umble aşa cum i-a fătat fie-ta?

— Apăi dacă le-oi da cămăşile şi le-or rupe ce mai poartă la iarnă?

Ghiţă traduse spusa bătrînei. Drept răspuns francezul fotografie copiii.

…Abia acum, în sfîrşit, se dumirise în privinţa expoziţiei. Ea oglindea ca o vitrină, bună de luat ochii, numai starea boierimii care trăia pe spinarea ţăranilor.

Expoziţia jubiliară nu era a ţării!

LA ICOANĂ

I

Toamna anului 1906 veni anevoie, căci vara nu se îndura să moară. Culesul viilor ţinu de la Crîstov pînă aproape de sfîntul Dumitru. De mult nu se mai făcuseră strugurii, prin partea locului, atît de îmbelşugat. La via Dănescului culesul se lungi încă o săptămînă.

Tocmai atunci cînd se lăsă belşugul, i se abătu boierului un gînd năstruşnic care nu se mai pomenise: dete poruncă să le puie botniţe de sîrmă oamenilor care culegeau via, ca nu cumva să se îndoape cu strugurii lui. Cîţiva ţărani, îndîrjiţi de asemenea măsură umilitoare, refuzară a lucra, lăsîndu-se păgubaşi. Cei mai mulţi însă, împinşi de nevoie, n-avură încotro şi se supuseră.

— Mama lui de zgîrie-brînză, i-e frică să nu-i mîncăm strugurii! înjurau ţăranii pe capete. Parcă poate să înghită cineva mai mult decît un kil, două.

Muierile însă, mîniate foc din cauza botniţei, nu mai conteneau cu blestemele împotriva boierului:

— Sătura-s-ar de struguri pînă l-o bufni mustul pe nas şi pe gură!

— Cînd o veni moartea să ne pupe, să-l găsească pe el fără botniţă şi pe noi cu botniţă.

— Usca-i-s-ar gîtlejul după o picătură de vin şi cînd o ridica damigeana să bea, să-l pricopsească ăl de sus cu o botniţă, cum ne pricopsi el acuşa.

Dar trecu şi asta, că toată supărarea cică e de trei zile. Le uită omul şi pe cele bune şi pe cele rele, şi vremea le îndreaptă pe toate. Şipotenii îşi mai muiară necazurile în vin, fiindcă băutura face pe sărac — bogat, pe ciung — cu mînă, pe olog — cu picioare şi pe orb — cu vedere. Astea pînă la trezie, că după trezie îi iese omului bucuria prin piele.

II

Şezătorile învăţătorului Preda prinseră coajă. Pe zi ce trecea aveau tot mai multă căutare, căci ce-i frumos la toată lumea place. Acum şipotenii nu se mai puteau dezbăra de mierea şezătorilor ca de un năravîn învechit.

Odată, în ajun de sf. Dumitru, se ţinu la şcoală obişnuita şezătoare. Mai întîi vorbi moş Barbu Găvană despre „prietenie“, apoi Preda anunţă pe oameni că vrea să le recite o poezie: Noi vrem pămînt, de George Coşbuc.

— Aha, asta trebuie să fie bună! se auziră glasuri răzleţe.

Învăţătorul se ridică în picioare şi începu cu vocea lui răsunătoare şi caldă:

Flămînd şi gol, făr-adăpost
Mi-ai pus pe umeri cît ai vrut.
Şi m-ai scuipat şi m-ai bătut
Şi cîine eu ţi-am fost!
Ciocoi pribeag, adus de vînt,
De ai cu iadul legămînt
Să-ţi fim tot cîini — loveşte-n noi!

Răbdăm poveri, răbdăm nevoi,
Dar vrem pămînt!

Se stîrni un freamăt ca într-o pădure cînd vîntul zbuciumă frunza. Preda le făcu oamenilor semn să tacă şi cînd se lăsă li-nişte a începu din nou:

O coajă de mălai de ieri
De-o vezi la noi tu ne-o apuci…

— Aşa-i, întrerupse Heruvim Tănase, dacă boieru ne dă o măslină ne cere un butoi de untdelemn…

— Tăcere! strigă Petre Dănilă, nu mai întrerupeţi!

Învăţătorul continuă să recite avîntat, ca un ocean care-şi revarsă apele peste o sahară de veacuri însetată, în timp ce toată lumea îl asculta cu sufletul la gură. Şi la fiecare sfîrşit de strofă, o dată cu poetul strigau şi oamenii:

— Noi vrem pămînt!

Cînd isprăvi, răbufniră glasuri din toate părţile:

— Mai zi-o încă o dată, că ne-a mers la inimă!

Învăţătorul obosise şi îşi ştergea faţa cu o batistă. Însă nu era chip să scape cînd o furtună de strigăte îi spărgeau urechile:

— Mai zi-o o dată! Mai zi-o încă o dată!

O recită din nou. Şi din nou se aprinseră inimile oamenilor ca paiele uscate lîngă foc. Uralele porniră vijelios, dimpreună cu aceleaşi strigăte:

— Încă o dată!

Atunci se ridică Stan Cimpoieru cu gînd să potolească pe oameni. Dar în gălăgia aceea asurzitoare n-auzi nimeni ce voia să spuie. Dacă văzu cum stă treaba, Călin Bîrligatu se umflă în piept şi răcni aşa de tare încît răsufletul lui stinse lampa.

— Staţi, măi, creştinilor că nu l-am cîştigat la belciuge pe domnul învăţător. Fiţi oameni de înţeles!

Bezna strînse gălăgia de gît cum ar stinge apa tăciunii încinşi. După ce lampa fu aprinsă şi ţăranii se văzură la faţă, Petre Dănilă propuse în auzul tuturor:

— Domnu învăţător ar face bine dacă ne-ar scrie poezia asta s-o învăţăm şi noi.

— Da, e bună ideea, încuviinţă Preda, am s-o public în revistă.

Se auziră proteste uşoare. Nici aşa nu era bine. Pînă s-o puie la gazetă mai va, trece timpul şi se „răceşte“ poezia. Acum să le-o dea scrisă, cît e caldă, scoasă din cuptor.

— Atunci uite ce e, fraţilor, o tipăresc poimîine, luni, că mîine e sfîntul Dumitru şi v-o împart.

— Aşa-i sănătos, întăriră oamenii după care începură a întreba:

— Machea, ăl de-a scris-o e ţăran de-ai noştri?

— De-ai noştri, ca brazii.
— Că bine a mai brodit-o, halal să-i fie. Cum ziseşi că-l cheamă?
— Coşbuc.
— După nume nu prea-i de prin părţile noastre.
— E ardelean, frate cu noi…
— Aşa? Va să zică şi pe-acolo bîntuie tot boala asta?
— Tot… Pe unde-s boieri, umblă aceleaşi boli.

A treia zi, învăţătorul culese poezia şi o tipări pe foi volante în vreo trei sute de exemplare, pe care le împărţi sătenilor. Pînă atunci nu-şi dăduse seama că o poezie poate să răscolească într-atît sufletul omenesc şi se minună de uriaşa putere a cuvîntului.

Petre Dănilă veni într-adins la şcoală după poezie. Nu se îndură să împăturească hîrtia ca s-o vîre în sîn, ci o făcu sul. Ajuns acasă, o netezi uşurel cu mîna şi o aşeză la icoană.

— Auliu, nu ţi-e bine, Petrică? sări femeia cu gura pe el. Pui poezeaua lîngă maica precista? Ce vrei să se abată vreo năpastă pe capul nostru?

Ţăranul rosti cu glas hotărît:

— Las-o să stea acolo, că stă bine.

CUM SE FACE TREABA

I

A doua zi după şezătoare, notarul Partenie întîlni întîmplător, în dreptul bătrînului gorun, pe Sorin Preda. Se apropie grijuliu de învăţător şi-i şopti la ureche, în mare taină, deşi ar fi putut să grăiască tare, căci nu era nimeni primprejur:

— Nu făcuşi bine, dom' Preda, cu poezeaua aia, zău că nu făcuşi bine.
— De ce, Partenie?
— Deh, ştiu eu? Sa nu te vîndă careva, că oamenii sînt răi şi afurisiţi. Cînd o auzi boierul ce-i învăţaşi pe ţărani se face foc şi pară.
— Lasă, Partenie, nu-ţi face griji. Moşierul cunoaşte şi el poezia cu pricina, n-are de ce să se supere.
— El o fi cunoscînd-o, dar… nu trebuie s-o cunoască ţăranul nostru. Aia, vezi!
— Ba e bine s-o cunoască şi ţăranul nostru, că-i al nostru, nu-i al altuia.

Notarul nu mai spuse nici o vorbă, socotind că şi atît ajungea ca să fie pus la adăpost de orice bănuială în ochii învăţătorului. După-amiază n-avu timp să se repeadă pînă la castel ca să dea în vileag boierului cele întîmplate la şezătoare, căci în acea zi fiind sf. Dumitru se abătu pe la grefierul Pleşea care-şi prăznuia onomastica şi zăbovi pînă la miezul nopţii.

Mai bine făcu neducîndu-se, căci în ziua următoare puse mîna pe cîteva foi, tipărite proaspăt, cu poezia *Noi vrem pămînt* de George Coşbuc. De rîndul acesta, alergă într-un suflet cu prada la castel.

— Uite, măria-ta, cu ce treburi se învredniceşte Preda: asmute pe ţărani împotriva boierilor.

Dănescu rămase uluit. O poezie incendiară tipărită pe foi volante şi împărţită ţăranilor! Asta era instigaţie curată la revoltă. A căpiat învăţătorul sau ce-i cu el?

— Cîte bucăţi a tras, nu ştii?

— Ba ştiu, cum să nu: o mie cinci sute, bob numărat, minţi Partenie, căci el niciodată nu se arăta neinformat faţă de boier.

— Ce face cu atîtea? se miră Dănescu.

— Le-a dat pe la oameni cu ghiotura şi prin satele vecine. Numai cine n-a vrut n-a luat.

— Bine, Partenie, las-că am eu ac de cojocul lui.

— Trebuie jugănit vîrtos, zise el cu sfiiciune, adică ştiţi dumneavoastră ce-i de făcut, ce să vă spui eu.

Moşierul vîrî mîna în buzunăraşul de la vestă şi scoase trei poli de aur.

— Ţine, ici. Asta-i leafa ta pe-o lună. Şi fii cu ochii în patru. Cînd simţi că mişcă ceva, fuga la mine. Nu te las să pleci cu mîna goală. Poate, cîndva, te-oi pune şi primar.

— Să te-audă Dumnezeu, măria-ta! rosti notarul cu glas mieros şi aplecîndu-se vru să sărute mîna boierului.

Dar acesta şi-o trase, cu scîrbă.

II

Dincă Dănescu, fratele răposatului serdar, era încă în putere şi îşi administra singur uriaşa avere, alcătuită din vreo patruzeci-cincizeci de case răspîndite în tot oraşul, încasînd chiriile şi judecîndu-se veşnic cu chiriaşii răi platnici. Mai de mult, la unul din aceste procese, preşedintele tribunalului îl întrebase:

— Ce profesie ai?

— „Milioner“, răspunse Dincă plin de îngîmfare.

— Asta nu e profesie.

— N-o fi, dar e bună!

Răspunsul spontan al moşneagului stîrni vîlvă în oraş şi de-atunci nimeni nu-i mai spunea altfel decît „Milionerul“. Cu timpul, datorită averii şi faptului că făcea „politică la conservatori“ ajunsese cel mai temut om din judeţ.

— Ce-i cu tine, nepoate? strigă bătrînul Dincă zărind pe Alexandru Dănescu.

— Necazuri, unchiule, ce să fie?

Moşierul venise la Caracal hotărît să rezolve cu orice preţ cazul învăţătorului. De rîndul acesta nu era vorba numai de desconsiderare şi obrăznicie: Preda trecuse la ameninţări, la luptă făţişă împotriva boierului, surpîndu-i autoritatea faţă de şipoteni. Asta întrecea orice. Un mocofan de dascăl, un prichindel să-l înfrunte? Numai cu degetul cel mic putea să-l culce la pămînt. Dar nu se ţinuse pînă acum de capul lui şi de aceea îşi luase nasul la purtare. Nu-i vorbă că şi prefectul Oroveanu era cam lasă-mă să te las. Îi făgăduise astă-primăvară că-l mută pe învăţător, dar să aştepte pînă la toamnă cînd se fac transferările în învăţămînt. Trecuse toamna, trecuse iarna şi vara, venise şi a doua toamnă şi Preda stătea nemişcat pe locul lui cu rădăcini sub tălpi. Apăi nu mai merge aşa!

După ce Dănescu îşi vărsă tot focul, unchi-său ridică nepăsător din umeri şi pufni pe nas:

— Şi pentru asemenea flecuşteţe îţi faci sînge rău, nepoate? Stai uşurel, bre, că toate se aranjează.

Ghinion: prefectul era plecat la Bucureşti după treburi. Ce să facă? Să-l aştepte pînă s-o întoarce? Oricum, la Şipotele nu mai punea piciorul pînă nu rezolvă chestiunea cu Preda.

— Ia-o încetinel, băiete, că nu te gonesc turcii din spate, îi spuse bătrînul rîzînd.

Seara ieşiră in centru şi se abătură la restaurantul „Mielul de aur“, ţinut după moartea tatălui Margăi de un nepot al acestuia, Nichita Iepure.

— Măi, Alexandre, treaba n-o faci cu Oroveanu tău, grăi domol moşneagul trăgînd un gît de ţuică, o faci cu tîlharul ăla de colo, îl vezi sau nu?

Dănescu întoarse privirile. La o masă vecină, căpitanul de jandarmi Stamatiu stătea la taifas cu un ofiţer şi un civil, la picioarele cărora zăceau goale cîteva sticle de vin.

— Să vorbim cu el, unchiule, dacă zici dumneata, răspunse moşierul.

Moşneagul făcu un semn căpitanului cu mîna. Acesta lăsă pe tovarăşii săi de băutură şi veni întins la masa Dăneştilor.

— Căpitănaşule, ia stai niţel jos că avem de discutat o mică daravelă, îi spuse bătrînul arătîndu-i un scaun gol.

— La ordin, coane Dincă.

Stamatiu se aşează docil ca la porunca unui superior. Dincă Milioneru era fără doar şi poate cel mai influent romanaţean, mai tare ca prefectul, peste voinţa căruia nimeni nu trecea. În plus, căpitanul avea nevoie de el, căci închiriase una din numeroasele lui locuinţe.

— Uite ce e, dragoste, nepotu-meu ăsta nu poate să tolereze în sat un socialist, care ca toţi socialiştii sînt periculoşi ordinei publice. Este sau nu este?

— Este, coane Dincă, vai de păcatele mele. Cine-i individul? întrebă căpitanul zgîind ochii la cei doi Dăneşti.

Moşierul îi spuse că era vorba de învăţătorul Sorin Preda, care, în loc să-şi vadă de şcoala lui, s-a apucat să-i instige pe ţărani, asmuţindu-i împotriva boierilor.

— Ai vreo declaraţie,... ceva... din partea ţăranilor?

Dincă Milioneru sări în sus vociferînd:

— Ce declaraţie, căpitănaşule! Ce raport, dragoste? La ce ţi-o fi trebuind, dacă inculpatul s-a apucat să împrăştie prin sate foi volante cu o poezioară subversivă, Noi vrem pămînt.

— Cristosu mă-si! scrîşni Stamatiu, clocotind de indignare. Faceţi-mi rost de-o volantă d-alea şi i-am mîncat coliva.

— Am una la mine, răspunse moşierul. Doar nu era să plec la vînătoare fără puşcă.

Şi vîrînd mîna în buzunar, scoase una din foile pe care i le adusese notarul Partenie, iscoada sa. Stamatiu îşi aruncă lacom ochii pe ea, parcurse în grabă textul şi înainte de-a termina lectura, rosti expert:

— S-a învîrtit de la un an la trei.

— Mă, căpitănaşule, reluă placid Dincă Milioneru, mie nu-mi plac vorbele umflate, nici să te înflăcărezi acuşi şi după cinci minute să te răceşti. Vreau să-mi spui cu uşurelu, bătrîneşte: poţi să-l priponeşti sau ba?

— Cum te văd şi cum mă vezi, coane Dincă.

— Bine, dragoste, aşa să fie. Dar să nu-ţi iei vorba îndărăt, că te frigi.

— S-a isprăvit! răspunse căpitanul făcînd un gest evocator cu mîna. Apoi întrebă: Vorbiraţi cu prefectul? Nu e rău să-i spuneţi şi lui, să ştie cum stă chestia cu trestia.

— Aia n-avea grijă, îi spunem noi mîine-poimîine, cînd s-o întoarce de la Bucureşti, îl lămuri moşneagul.

— Pînă atunci, ce zici coane Dincă, îl aduc încoace pe rebel să-i întocmesc formele?

— Ce mai întrebi? Fă-ţi meseria. Eu să te învăţ ce trebuie să faci? Eu cel mult aş putea să-ţi bonific chiria pe un an de la locuinţă. Ce mă pricep fac, ce nu, las pe seama altora. E-n regulă, căpitănaşule?

— În regulă, coane Dincă, în regulă, încuviinţă Stamatiu surîzînd. Şi-ar fi şi mai în regulă dacă ai pune să-mi facă un gard nou, că ăsta, ăl vechi, s-a dat dracului, abia se mai ţine în picioare.

Bătrînul Dincă izbucni într-un rîs dogit, care se termină cu un acces de tuse.

— Afurisită potaie ce-mi eşti. Îţi dă omu un deget şi tu vrei mîna toată. Bine, om face-o şi pe asta!

Stamatiu bătu pintenii, salută respectuos pe cei doi şi se retrase la masa unde-l aşteptau prietenii.

După plecarea căpitanului, Dincă se uită lung la nepotu-său, ca la un novice, apoi zise:

— Văzuşi, nepoate, cum se face treaba?

VIAŢA LA OASTE

I

Spre toamnă, Mihai Gavrilă primi ordin de încorporare pe adresa de acasă, de la Şipotele. Tatăl său îi trimise hîrtia la Bucureşti, să se descurce cum o şti. Îi căşunase şi aşa destule necazuri. Noroc că nea Ioniţă cunoştea un „maiur“ de la minister care aranjă să fie încorporat flăcăul tocmai la regimentul 34 infanterie din Brăila. Bine şi acolo… Cu o garniţă de untură scăpase să plece la Caracal, unde copoii Dănesculuil-ar fi înhăţat, fără doar şi poate, şi gata puşcăria.

De-acum Mihai Gavrilă intra într-o nouă viaţă, osebită de aceea pe care o dusese. El însă nu-şi bătea capul şi nu-şi făcu griji ca alţii de rînduielile aspre ale milităriei. Fu repartizat la compania I de sub comanda căpitanului Vlad Mazilu, vestit în tot oraşul ca un militar din cap pînă în picioare. Din cauza străşniciei de care dădea dovadă, ostaşii îl porecliseră „Ţepeş“.

Mihai nu se sperie că nimerise la a-ntîia, companie de care fugeau răcanii ca dracul de tămîie. Mai ales dintre orăşeni, nu prindeai picior pe-acolo, fiindcă toţi se aranjau din timp cu majurul Donciu de la mobilizare. Numai Poenaru Mircea, muncitor tipograf, şi Roşea Atanasie, fost impiegat la gară, se încăpăţînaseră să nu vie cu ploconul.

Încetul cu încetul şipoteanul se obişnui cu instrucţia, „teoria“, corvezile şi înjurăturile. Fiind iute şi dezgheţat, isprăvi cu bine perioada de instrucţie. O luă chiar înaintea altora şi fu avansat fruntaş. Numai cu foamea nu se împăca. De cînd se pomenise pe lume niciodată nu se sătura. Parcă i se certau maţele pe sărăcie. Cîteodată mai ciupea de la ostaşi un sfert de pîine sau o gamelă de ciorbă şi îşi astîmpăra foamea, dar asta nu se întîmpla în fiecare zi. Alteori făcea corvezi în schimbul pîinii sau chiar cumpăra cîte o lipie de la brutăria din dosul cazarmei. Tot aşa, duminica nu era chip să capete bilet de voie în oraş, dacă nu

dădea majurului pîinea şi ciorba pe care tot el trebuia să i le ducă acasă unde avea de îngrăşat cîţiva porci.

E drept că majurul companiei, Ciocoiu Dumitru, un grăsan de ţipa uniforma pe el îl cam luase în ochi de bine şi-i arăta, în felul lui, oarecare bunăvoinţă.

Odată, găsindu-l în toane bune, Mihai i se plînse că nu se satură cu mîncarea de la cazan, că-l taie foamea prin burtă, încît o simte cum se răsuceşte cînd pe-o parte, cînd pe alta.

— Păi dacă nu te saturi, ce beleşti ochii la mine, păgubosule, şi nu ieşi la raport la don' căpitan să-ţi dubleze raţia de pîine?

— Se poate, don' major? făcu ostaşul cu un licăr de nădejde în ochi.

— Ce nu se poate mă, în ţara românească?

Şi fruntaşul Gavrilă Mihai ieşi la raportul comandantului de companie.

Căpitanul Mazilu stătea ţeapăn dinapoia măsuţei care-i slujea drept birou în cancelaria companiei. Împlinise treizeci şi nouă de ani, însă arăta mai mult. Pe chipul său măsliniu clipeau doi ochi bulbucaţi, plini de fulgere. Dacă n-ar fi avut barba tunsă cu îngrijire şi mustăţile tăiate scurt, înfăţişarea lui ar fi fost de-a dreptul caraghioasă. Altfel, era inimos, nu fugea de îndatoriri şi răspunderi, însă fiind iute şi aspru, mînia lui, cînd izbucnea, nu mai cunoştea hotar. Renunţase la viaţa civilă, la familie. De cînd cu aventura de la Caracal, care în urma reclamaţiei lui Murgu îl întîrziase cu patru ani de la avansare se dedică in întregime carierei militare ce-i intrase în sînge. Ori de cîte ori vedea un civil, se strîmba a dispreţ, socotind că acesta nu e decît pe jumătate om. În schimb generalii erau pentru el adevăraţi zei. Dormea în biroul companiei, unde îşi construise o boxă cu ajutorul unui perete de scînduri. Era singurul ofiţer din regiment care dormea în cazarmă. Fiind lup cu cei mai mici în grad decît el, ajunsese spaima companiei.

— Ce mă-ta vrei, mă rîtane? întrebă căpitanul rînjind fără să ia seama la Mihai Gavrilă.

— S-trăiţi, don' căpitan, am o nemulţumire mare, răspunse ostaşul, stînd smirnă, în poziţie de drepţi.

Ţepeş făcu ochii şi mai mari decît îi avea:

— Ce nemulţumire, bestie? Cască gura să te-aud.

— Don'căpitan, nu mă satur cu o pîine. Spuneţi şi dumneavoastră, ce să fac?

— A, asta-i? Trăsni-te-ar Dumnezeu de rîmător! strigă căpitanul şi chipul i se strîmbă din nou în rînjet. Păi bine, mă, burtă spartă, cîte pîini îţi trebuie ţie să te saturi? Un sac ţi-ajunge?

— Două pîini pe zi, s-trăiţi, don' căpitan.

— Ce e aia? Raţie dublă? Da ce, tu eşti vodă să-ţi aprob raţie dublă? Păi dacă le vine în gînd la toţi orbeţii să ceară raţie dublă unde ajunge nenorocitul ăsta de stat? Marş din faţa mea, rîtane... Să nu te mai prind cu prostii de-astea, că te bag la carceră...

— Am înţeles, s-trăiţi don' căpitan, şi ostaşul, pocnind călcîiele, salută şi făcu stînga-mprejur.

II

De cîteva zile fusese mutat în companie o namilă de ostaş tuciuriu la faţă şi tuns chilug, cu o cicatrice mare în bărbie, care-i atingea puţin şi buza de jos. Ţiganul Bădîrţă Gheorghe avea un mers rar şi legănat, ca de răţoi, şi nu putea să-l schimbe de i-ar fi turnat cineva plumb topit în creştet.

Pentru Mazilu, milităros pînă în vîrful degetelor, această meteahnă a soldatului însemna o adevărată catastrofă.

— Auzi colo, vocifera el, Nastratin a învăţat pe un măgar să citească, iar eu să nu reuşesc a struni pe boul ăsta să meargă în cadenţă?... Mama lui de troglodit, cu mine şi-a găsit naşul! Ori fac ostaş din el, ori îl mănînc fript.

Şi bătăile curgeau potop pe spinarea lui Bădîrţă. Căpitanul se zbuciuma, scrîşnea scos din ţîţîni, se apleca la pămînt şi-i mişca picioarele cu mîna, numărînd în tact, apoi, scăldat de sudoare, iar înjura şi urla, făcînd spume la gură, blestemînd ziua cînd a intrat în şcoala militară. Degeaba. Bădîrţă nu-şi corecta pasul în ciuda tuturor strădaniilor căpitanului, cît şi a celorlalţi gradaţi. El mergea tot aşa cum ştia de-acasă, de la maică-sa.

Turbat de furie, Mazilu îl lovea pe unde nimerea, cărîndu-i la pumni în ceafă, în fălci, sau stropşindu-l cu picioarele. Soldatul ţipa ca muşcat de viperă, încît ostaşii din companie credeau că iacă-iacă, acum îşi dă bietul ţigan sufletul. Dar după ce căpitanul, lac de năduşeală, ostenea cu bătaia, Bădîrţă se ridica domol de jos, îşi scutura uniforma de ţărînă, şi se întorcea la locul său teafăr, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Ţipa numai aşa, ca să se „apere"...

Cu toate bătăile, carcerile, corvezile, în sfîrşit cu toată urgia pe care o dezlănţuise, căpitanul nu izbuti să obişnuiască pe Bădîrţă a păşi în tact şi pace!

Uneori îi părea că gata-gata a reuşit, că ţiganul prindea s-o rupă în cadenţă, dar deodată se pomenea c-o scrînteşte. Aproape bolnav de exasperare, se lăsă păgubaş. Încercă să-l mute la altă companie, dar nimeni nu vru să-l primească. Şi rămase pe loc.

Bădîrţă Gheorghe, de fel de prin Roman, deprinsese de mic meşteşugul potcovăriei. Se însurase cu trei ani înainte şi avea doi gemeni. Tinca, nevastă-sa, făcea şi dînsa „militărie“ cu ei şi-i învăţa să meargă. Era mulţumită femeia: nimerise un bărbat vrednic, care avea şi un dinte de aur în gură. E adevărat, din cauza ei îşi scosese Gheorghe un dinte bun şi îşi pusese unul de aur, numai ca să-l placă ţiganca.

În afară de cusurul său cu păşitul în cadenţă, se dovedise ostaş bun. Cu „teoria“ nu prea se împăca, însă la trageri era primul pe companie. Nu mai vorbim de corvezi. Dar îşi făcuse nume rău şi mai toţi camarazii îl luau peste picior.

Odată, cînd caporalul Găluşcă Florea, ghiduşar din fire, se apucă să imite în rîsetele celorlalţi mersul de răţoi al lui Bădîrţă, ţiganul se înroşi de furie şi, repezindu-se ca un uliu asupra unui bloc de piatră aflat în curtea cazărmii, îl ridică în braţele-i vînjoase dincolo de înălţimea capului şi alergă cu el, ca un trofeu, vreo sută de paşi, după care îl zvîrli cît colo, pe jos, zguduind pămîntul.

Isprava lui Bădîrţă îngîndură pe ostaşi.

— Ia te uită ce putere are! Nu-i de glumit cu asemenea ipochimen.

Trei ostaşi se osteniră să ridice piatra de unde o aruncase ţiganul şi abia o duseră la locul ei. Din ziua aceea nimeni nu mai îndrăzni să se lege de el.

III

Dintre camarazii de oaste, Mihai legă prietenie mai ales cu Poenaru Mircea, un tînăr scundac, bălai, cam tras la faţă, care purta ochelari. În dormitor paturile lor se nimerise să fie unul lîngă altul. Era fiul unui muncitor de la regie, învăţase zeţăria şi pînă la militărie lucrase cîţiva ani într-un atelier tipografic.

„Mirciulică“ avea întotdeauna de la taică-său ţigări scumpe şi-i dădea şi lui Mihai. De cînd fusese în serviciu la „Mogador“, şipoteanul se dezobişnuise să mai fumeze ţigări răsucite în hîrtie de jurnal, dar şi acum privea cu admiraţie ţigareta fină Intim-Club, o mîngîia cu mîna ca pe un sîn de ibovnică şi numai într-un tîrziu se îndura s-o aprindă. Bineînţeles, n-o fuma decît pe jumătate, fiindcă îi părea rău s-o prefacă toată în scrum. Jumătatea cealaltă o învelea cu grijă şi-o păstra ca s-o fumeze după cină, cînd simţea mai crîncen pofta de ţigară.

Băiatul „tutungiului“, cum îi spuneau camarazii, avînd părinţi care locuiau în oraş, încercase fel şi chip să obţină descazarmarea, ca să doarmă acasă, dar căpitanul nu voia să audă.

— Ostaşul trebuie să sforăie la cazarmă, nu în puf acasă, la mămica şi la tăticu, explica el la „teorie“, dînd peste nas orăşenilor care făceau astfel de cereri. Vreau să scot oameni din voi, nu paiaţe, ca la circ.

Totuşi, duminicile după-amiază, cînd aveau liber, Poenaru Mircea se ducea acasă, avînd grijă să se întoarcă la cazarmă înainte de stingere.

Odată îi aduse lui Mihai un pachet de ţigări şi o brichetă.

— Mă, frate-miu, nu mă ispiti aşa... Cînd oi putea să-ţi întorc asemenea bunătăţi?

— Haide, Mihăiţă, ia-le şi nu mai fă atîtea nazuri, că nu-ţi cere nimeni să mi le dai înapoi.

Ţigările ca ţigările, însă bricheta era un giuvaer. Gavrilă Mihai nu mai putea de bucurie. De cînd tot voia să cumpere una, dar nu se îndura să prăpădească cinci lei. Şi iacătă, Mirciulică îi ghicise gîndul. Deştept băiat! Nu numai deştept, dar ştia atîtea lucruri, că te mirai de unde le scoate. Avea şi purtări alese. Nu se certa cu nimeni, nu pîra şi nu-i plăcea băutura. Pînă la urmă Mihai descoperi taina bunelor însuşiri ale camaradului său de oaste: Mirciulică era socialist.

— Dacă mă fac şi eu socialist, îl întrebă şipoteanul, o să ştiu şi eu atîtea lucruri ca tine?

— Sigur că da, rîse înveselit Poenaru de candoarea puiului de ţăran. Dar trebuie să citeşti, să te pui cu burta pe carte.

Uneori îi istorisea fapte mari petrecute cîndva, care-i aprindeau închipuirea, ca de pildă povestea lui Cristofor Columb, neînfricatul navigator, care descoperise pămînturi noi. Vezi cîte lucruri minunate se întîmplaseră pe lumea asta? Şi el habar n-avea, ca un prost!

De la un timp încoace îi aduse chiar cărţi şi încetul cu încetul Mihai prinse gustul cititului. Acest lucru îi spori nevoile: umbla acum nu numai după hrană, ci şi după lectură. Într-o seară, înainte de culcare, spuse lui Poenaru:

— Dacă nu erai tu, Mirciulică, zău că m-aş fi prostit pe-aici. Disciplina ne strînge al dracului în chingi, nu-ţi dă voie nici să gîndeşti.

— Ai nimerit-o, Mihai. Chiar ăsta-i rostul ei: să ne îndobitocească, ca să devenim instrumente oarbe în aşa fel, încît dacă superiorul ne ordonă să tragem în nevestele ori copiii noştri, noi să executăm pe loc ordinul, înţelegi?

Poenaru îi povesti despre cazul unui soldat, fecior de ţăran care, în răscoalele din 1888, nu pregetase să împuşte chiar pe tatăl său, potrivit ordinului ce-l primise.

— Aşa că nu te mira, dragul meu, dacă şi noi nu ne-om îndobitoci de tot pînă cînd ne-o lăsa la vatră. Nu vezi că nu ne lasă să citim nici ziare, nici cărţi? Nu-i voie să te luminezi, să judeci... Supunerea oarbă, asta-i

legea la militărie. Armatei îi trebuie numai un cap, atîta... Restul e compus din mîini şi din picioare...

Uneori se întîmplau în regiment şi lucruri vesele. Pe la sfîrşitul anului, veni în inspecţie generalul Marineanu Columb, noul comandant al diviziei.

— Măi, băieţi, se adresă el ostaşilor strînşi în careu, ştie vreunul dintre voi cine a fost Columb?

Era o întrebare care îi gîdila niţel amorul propriu fiindcă şi pe el îl chema tot Columb.

— Ştiu eu, să trăiţi dom' general, sări Mihai cu gura.

— Ia spune, băiete.

— Cristofor Columb a fost un general pe ocean, după cum dumneavoastră sînteţi general pe uscat...

În urma acestui răspuns, fruntaşul Gavrilă Mihai fu avansat pe loc la gradul de caporal. Mai mult decît atît: isteţul şipotean profită de împrejurare şi obţinu de la general mult-rîvnita „raţie dublă"...

Faptul acesta îi aduse o faimă la care nu se aştepta. Numeroşi gradaţi şi subofiţeri se abăteau în timpul repausului pe la compania întîia şi întrebau:

— Care-i „Flămînzilă" ăla, să-i vedem şi noi mutra?

Aşa i se statornici porecla. După un cîrd de vreme nimeni nu mai ştia că-l cheamă Gavrilă. Dar lui Mihai nici că-i păsa. Ba bine că nu. Căpătase el raţie dublă? Căpătase! Deştept să fii — noroc să ai!

GÎND LA GÎND CU BUCURIE!

I

În timp ce căpitanul de jandarmi Stamatiu Gheorghe rezolva la birou lucrările curente, se pomeni cu învăţătorul Preda. Acesta, venind la revizorat după leafă, aşa cum făcea în fiecare lună, şeful de secţie Chiţu îi încredinţase, înainte de plecare, un plic oficial cu rugămintea de a-l preda chiar în mîna comandantului său. Cînd Stamatiu dădu cu ochii de învăţător, mai-mai să nu-i vie a crede. Nici nu se putea o potrivealã mai bună: îi picase în gheare ca musca în lapte.

— Gînd la gînd cu bucurie! exclamă căpitanul surîzînd maliţios pe sub mustaţă.

— De ce domnule căpitan? făcu nedumerit învăţătorul.

Stamatiu nu-i răspunse la întrebare. Aprinse o ţigaretă „Principesa" şi trase de cîteva ori cu voluptate, slobozind rotocoale străvezii de fum. În acest timp măsură prada cu coada ochiului, deşi părea că se uită în altă parte. Apoi zise poruncitor:

— Ascultă, musiu, stai jos şi scrie o declaraţie ce-a fost cu foile pe care le-ai tipărit şi împrăştiat prin judeţ.

— Nu înţeleg, despre ce foi e vorba?

— Aide, nu fă pe prostul cu mine. N-ai tipărit nişte poezii, că vreţi pămînt şi alte bazaconii?

— A, poezia lui Coşbuc? se dumiri învăţătorul.

— Ei, aia, vezi? Apucă-te şi scrie. Ai acolo toc şi cerneală.

Preda, cam mirat de această întorsătură, îşi aduse aminte fără să vrea de vorbele lui Partenie, că nu-i bine ceea ce a făcut, că boierul, cînd va auzi, o să se supere foc. Iacă, se adevereau spusele notarului. Boierul se mîniase şi-l pîrîse, fără a pregeta. Dar cine îi dăduse de ştire atît de grabnic? Sau poate îi căzuse vreo foaie în mînă? Oricum, mare ispravă n-o să facă Dănescu. Cel puţin bine că şi-a dat arama pe faţă. Gîndind acestea, învăţătorul se apucă şi aşternu declaraţia cerută, recunoscînd deschis că tipărise poezia *Noi vrem pămînt*, de George Coşbuc şi o difuzase printre ţărani, chiar din îndemnul lor. Adăugă, în încheiere, că poezia în cauză nu era subversivă, că apăruse cu doisprezece ani înainte în revista *Vatra* şi de atunci fusese mereu publicată în diferite gazete şi reviste, apoi chiar în volum.

Căpitanul Stamatiu citi declaraţia cu atenţie:

— Va să zică recunoşti că ai tipărit şi difuzat poezia în chestie?

— Da. Am scris negru pe alb.

Învăţătorul dădu să plece făcînd cîţiva paşi spre uşă, dar căpitanul îl opri surîzînd maliţios:

— Eşti aşa grăbit?

— Cam sînt. Am cîteva tîrguieli de făcut şi mi-e să nu se închidă prăvăliile.

— Lasă că le faci altă dată.

— De ce altă dată?

Căpitanul îl străpunse cu privirile şi zise sacadat, apăsînd cuvintele:

— Pentru că acum trebuie să te pun la popreală.

— Pe mine? De ce? Pentru care motiv? bîigui surprins Preda.

— Pentru că eşti un instigator periculos, tîlharule! răcni Stamatiu şi un pumn crunt vîjîi prin aer oprindu-se drept în falca învăţătorului.

II

Simina rămase buimăcită aflînd de arestarea bărbatului ei.

— De ce să-l închidă? se întreba mereu fără a înţelege rostul acestei măsuri. A furat bani? A omorît pe cineva, ce-a făcut? Nu se poate, trebuie să fie o greşeală la mijloc. Mîine-poimîine îi dă drumul.

Cu toate că n-avea pricină de îngrijorare, fiindcă se bizuia pe nevinovăţia lui, alergă la moşier cu gînd să-l roage să-i scape soţul de năpastă.

La castel află că Dănescu era plecat de trei zile la Caracal şi nu se întorsese încă, iar cucoana Smaranda nu se simţea bine şi stătea culcată în pat. Argatul Florea o întrebă:

— Dacă vrei să vorbeşti cu boierul ăl tînăr, e sus în odaia dumnealui.

— Bine, du-te şi anunţă-mă.

Haralamb n-o primi în salonul cel mic, rînduit pentru musafiri, ci chiar în odaia lui, răvăşită totdeauna ca în urma unei lupte. Nu se grăbi nici să îmbrace o haină decentă, ci rămase în pantaloni şi cămaşă, aşa cum se găsea. Eticheta nu intra niciodată în preocupările lui, socotind-o ipocrizie şi pierdere de vreme. De cîteva luni de zile se lăsase de muzică şi începuse să scrie un roman umoristic, a cărui acţiune se petrecea în... era cuaternară, cu eroi aleşi dintre primii oameni. La urma urmei trebuia să facă ceva, să-şi umple timpul care îl apăsa din ce în ce mai greu.

Gînd o zări pe Simina, cu ochii ei mari, dar făptura puţină de şcolăriţă, o dezbrăcă mintal de tot ce avea pe dînsa, afară de pantofi. Apoi o luă în primire cu vocabularul lui grandilocvent şi declamator:

— Micuţă fiică a Evei, ce păs te aduce în acest iad al pierzării?

Simina îi cunoştea trăsnăile şi avea o îngăduinţă pentru el pînă la hotarul jignirii. Aşa că nu i se păru de loc ciudat felul cum o întîmpinase, nici locul unde o primise.

Fără a pierde vremea în zadar, îi destăinui că bărbatul ei fusese arestat pentru nu se ştie ce pricină şi îi ceru să intervie numaidecît să-l scape de bucluc.

Haralamb, aflînd despre ce e vorba, izbucni într-un rîs zgomotos:

— Dar asta-i mană cerească! Bărbaţii trebuie să fie arestaţi periodic, pentru ca femeile lor să poată zburda şi pe alte coordonate ale amorului decît cele strict legitime, amorfe, inodore şi incolore. Aşa că bine a procedat stăpînirea. Dacă eşti prevăzută cu centura de castitate, trimit după lăcătuş...

— Domnule Haralamb, replică învăţătoarea năucită de divagaţiile abracadabrante ale odraslei Dănescului, fii serios, te rog. Dacă ai de gînd să-mi dai o mînă de ajutor spune-mi deschis, dacă nu...

— De ce vrei să te jertfeşti pentru eliberarea soţului înlănţuit?

— Mi se cere o jertfă?

— Desigur.

— Ce jertfă?

— O noapte albă pe altarul dragostei.

— Cum îndrăznești? strigă Simina cu obrazul dogorind de rușine, nevenindu-i a crede urechilor dezmățata propunere. Uiți că sînt femeie măritată?

— Milioane de femei sînt măritate, dar numai una singură, Penelopa, a cultivat fidelitatea. Și aici e vorba doar de o legendă. Ăsta e prețul meu și nu las mai jos o centimă. Dacă nu-ți convine du-te în altă prăvălie. Nici o supărare!

Simina nu-l mai ascultă. Îi întoarse spatele și apăsînd cu mîna pe clanța ușii dădu să iasă.

— Stai, nu pleca! strigă el apucînd-o de braț. Îmi repugnă virtutea în fustă.

— Lasă-mă! Ești un monstru! îi aruncă femeia împroșcîndu-l cu săgeți de ură.

— Da, un monstru care frînge ordinea biologică și concurează cu veșnicia. Întoarce-te, fiică a Evei, în paradisul pierdut fără idiotul de Adam.

Învățătoarea, ieșindu-și din fire, nu se putu stăpîni să nu-i cîrpească o palmă.

— Îmi dai și aconto? Bun și ăsta. Te aștept la noapte, ca Mona-Vana, goală sub mantie, cînd se ducea spre cortul lui Prinzival.

Simina nu mai auzi ce spusese. Ieși ca o furtună din camera înăbușitoare și coborînd scările fugi pe poarta castelului.

Aerul rece de sfîrșit de octombrie o învioră ca o scaldă în rîu. Scăpase parcă din iad și era încă buimacă. Cum de-i venise să stea de vorbă cu Haralamb, ca s-o acopere de insulte? De ciudă îi veniră lacrimile în ochi. Trecu podul peste rîu, plîngînd încet, să-și mai moaie necazul. În dreptul poștei zări pe Marga Vîlsan.

— Ce-i cu tine, fato? o întîmpină petetista[21] uitîndu-se la ea mirată. Ai o mutră de înmormîntare. Ți s-au înecat corăbiile în baltă?

Pe învățătoare iar o podidiră lacrimile. Marga se apropie de ea, îngrijată:

— Știi că asta nu-mi place? Ia vino la măicuța ta să-ți descarci sufletelul.

Vrînd-nevrînd Simina intră în odaia petetistei și se așeză pe un scaun, cuminte ca o copiliță. Îi povesti pe îndelete ce pățise, cum bărbatul ei fusese arestat Dumnezeu știe pentru ce și, ducîndu-se la moșier să apeleze ca să-l scape, Haralamb îi făcuse propuneri rușinoase.

— Păi bine, mă fatălică, la lup te duci să te scape din gura lupului? De ce n-ai venit la mine, că eu îți făceam treaba cît ai zice pește.

---

[21] Funcționarilor de la Poștă, Telegraf, Telefon (prescurtat P.T.T.) li se spunea „petetiști“

— Serios, poți?

— Cine crezi că poate mai mult pe lumea asta ca femeia? Am la „județ“ cîteva „Semiramide“ poştale, extra... Nu reuşeşte una, reuşeşte cealaltă şi nu dezarmez pînă nu cîştig victoria. Apropo de Victoria, stai s-o iau la telefon.

Amîndouă trecură dincolo, în încăperea oficiului, unde la o masă Vîlsan ţăcănea un buton de telegraf. Marga se aşează profesional pe scaunul dinaintea aparatului telefonic, îşi puse casca pe cap, potrivi cîteva fişe şi începu să turuie vîrtos la manivelă.

— Caracalu? Alo Caracalu, Caracalu? Lasă-mă Osico, nu te băga pe fir!... Caracalu? Tu eşti, Victoriţo? Ascultă, ia notă şi dă ordin lui Stamatiu să lase în pace pe învăţătorul de-aici, Preda. Pre-da surdilo! Ce zici? Bombonica are mai multă trecere? Dă-o la neica-ncoace... Alo! Bombonico ce faci fă, urîta naibii? Uite ce te roagă mă-ta mare: zgîlţîie-l pe zdrăngălăul de Stamatiu să se astîmpere...

Şi aşa Marga continuă o oră încheiată. Cu toate astea bărbatul Siminei nu se întoarse nici seara, nici a doua zi. Semn că era vorba de-o „chestie“ nu tocmai măruntă.

— Mă, fetiţă dulce, îi spuse Marga învăţătoarei, după cum se prezintă situaţia, văd că e nevoie să mă deplasez în persoană la faţa locului.

Plecă la Caracal chiar în seara aceea. Vreme de patru zile Marga întoarse oraşul pe dos cu intervenţiile. Trimise pe capul prefectului pe Didona, oficianta de la mesagerii, la preşedintele tribunalului pe Mary, o tînără telegrafistă căreia „berbantul sexagenar“ îi făcea ochi dulci; la Stamatiu se duse din nou Bombonica, iar la Ghişcu se înfăţişă chiar ea, pe la amiază, ca să fie reţinută la masă.

— Draga mea, voi face tot posibilul, îi făgădui judecătorul Ghişcu. Păcat că afacerea a fost repartizată lui Aldea.

— Ascultă, Lipi, mie nu-mi umbla cu tot posibilul şi imposibilul, se răţoi la el îmbufnată. Mie spune-mi pe şleau: faci sau nu? Una din două.

— Lipi, fă-i Margăi ce te roagă, că-ţi aprinzi paie în cap cu ea, interveni la rîndu-i Mădălina, soţia judecătorului.

— Sigur că fac, frate, răspunse acesta cam enervat, numai că nu atîrnă de mine ca să merg la sigur şi afară de asta nu cunosc încă dedesubturile.

Marga Vîlsan era cît pe aci să izbutească. Preşedintele tribunalului, muiat de rugăminţile „Gheişei“, cum îi spunea micuţei Mary, întrebă pe prefect dacă n-ar fi mai nimerit s-o lase moartă cu „instigaţia“ învăţătorului. Prefectul, care la rîndu-i fusese domesticit, răspunse că este de aceeaşi părere, numai că înainte de a lua o hotărîre trebuie să se

consulte cu Dincă Milioneru. Aici i se înfundă. Moşneagul nu voia să audă în ruptul capului. Striga făcînd spume la gură:

— A instigat, să-şi ia pedeapsa după lege. De-aia sînt făcute legile: să se aplice.

— Măi Dinculete, mai dă-le dracului de legi că-s făcute şi să se aplice şi să nu se aplice. După obraz, înţelegi? De ce ţii numaidecît să nenorocim omul?

— Orovene, slăbeşte-mă cu pledoaria. Dacă nu-mi faci hatîrul, care e mai mult al lui Alexandru, decît al meu, să ştii că nu mai ai vorbă cu mine. S-a isprăvit. Pe onoarea mea dacă nu plec de la voi şi mă înscriu la liberali. Şi nu mai pupă un creiţar partidul, ba vă şi evacuez clubul că-l ţin fără contract, fără nimic.

Vestea arestării învăţătorului ajunse şi la urechile şipotenilor, umplîndu-i de mînie. În acea zi mohorîtă, cu cer pămîntiu, cernea de sus o ploaie măruntă de toamnă. Dar ploaia aceea era nimic pe lîngă potopul de înjurături care curse pe seama boierului. Încă nu se uitase născocirea cu botniţa şi acum altă ispravă. Pînă cînd o să-şi facă boierul de cap? Cine poate să rabde atîta silnicie şi prigonire?

Unii dintre ţărani ajunseră la sfadă. Călin Bîrligatu învinovăţi pe Dănilă că n-a avut de lucru şi i-a cerut lui Preda să tipărească foile buclucaşe; alţii, ca Dumitru Spoială şi Pleznilă, se legară de Heruvim Tănase, spunînd că el iscase năpasta, că cine striga ca nebunul să mai spuie o dată poezia?

— Mă, fraţilor, interveni împăciuitor Pantelimon Gavrilă, decît să ne ciorovăim ca proştii, mai bine ne-am înţelege ca deştepţii şi-am rîndui o delegaţie să se ducă şi să stăruie pe lîngă domnu prefect pentru liberarea lui Preda al nostru.

Moş Barbu Găvană avu altă părere:

— Eu zic, că nu-i bine aşa. Purtăm oamenii degeaba pe drum şi cheltuim gologanii, cum a fost atunci cu Dănilă şi cu Spoială. Mai degrabă s-ar duce delegaţia la Trîndavu, că la el e cheia şi cu cheia aia poate să descuie, dacă vrea, poarta puşcăriei.

Fiecare şipotean îi dădea dreptate în sinea lui, dar nu pe faţă. Nici unul nu voia să plece steagul în faţa moşierului.

— Tot la prefect ne ducem, zise în cele din urmă moş Stan Cimpoieru. Văd că nimeni nu se îndură să meargă la castel.

— Faceţi cum credeţi, dar e osteneala degeaba, să ştiţi, ridică din umeri Barbu Găvană, ca şi cum s-ar fi spălat pe mîini de orice răspundere.

Dacă văzu aşa, moş Stan Cimpoieru scrise la Bucureşti lui fiu-său, doctorul, rugîndu-l să scape pe „domnul învăţător“ de năpastă. Vera, auzind de păţania lui Preda, lăsă baltă toate demersurile pe lîngă autorităţi pentru utilarea spitalului şi începu să bată la porţile ministerului de interne. Apoi trimise bătrînului o telegramă prin care îl vestea că secretarul general a ordonat o anchetă.

Şipotenii prinseră curaj. Dar se scurseră cîteva săptămîni fără altă veste. Începu din nou să-i frămînte îndoiala. Dacă ştiau că ies lucrurile aşa, n-ar fi lăsat să treacă atîta timp fără a mişca un deget. Boală lungă — moarte sigură. Pentru a-şi împăca cugetul, oamenii trimiseră pe bătrînul Cimpoieru şi alţi doi la Caracal. Prefectul Oroveanu primi delegaţia în cabinetul său şi le spuse că înseşi „internele“ au cerut să se facă o anchetă, că el a făcut ancheta şi acum urmează să se pronunţe şi tribunalul. În orice caz, conchise, justiţia va da dreptate învăţătorului Preda, iar pe ţărani îi sfătui să n-aibă nici o grijă şi să se ducă acasă, la treburile lor.

— Eu ştiam că dreptatea e în ceruri, grăi cu tîlc Heruvim Tănase, da dacă Dumnezeu o pierdu şi-o găsi justiţia, se schimbă socoteala. Decît să n-o ţie numai pentru ea, s-o mai împartă şi pe la oameni.

PARTEA A TREIA
VREM PĂMÎNT!

Dar ce e, Doamne, vuietul acesta,
Ce-i freamătul acesta care creşte?
Se zguduie pămîntul şi mugeşte
Ca marea cînd o biruie tempesta.
(A. VLAHUŢĂ)

PUTEREA URSULUI

În duminica aceea de decembrie cîrciuma lui Chioru gemea de muşterii. Lîngă masa din stînga tejghelii beau să se dezmorţească de geruială Ghiţă Cărare, cumnatu-său, Petre Dănilă şi Dumitru Răzmeriţă. Lîngă ei, la altă masă, stăteau înghesuiţi claie peste grămadă rusul Serghei, Dumitru Spoială, Stoian Ulmu, zis Ceacîru, Iacob Negoiţă şi încă alţi trei-patru. Dincolo, în dreapta, mesele erau ticsite de alţi ţărani, printre care Pantelimon Gavrilă, Marin Viţu, Enache Bădoi, Prăsilă şi Călin Bîrligatu. Dintre bătrîni venise numai moş Barbu Găvană. Picat mai tîrzior, Heruvim Tănase bea tacticos de unul singur, lîngă tejgheaua cîrciumarului, căci nu mai avea loc unde să şadă. Dar el nu se sinchisea.

Şipotenii vorbeau de necazurile lor, cum vorbeşte omul la un pahar cu vin, cînd îşi dezleagă limba. Cei mari, din capitala judeţului, încă nu-i dăduseră drumul învăţătorului. Lupul te pîrăşte şi tot lupul te judecă! O nimerise bine Heruvim cînd vorbise despre dreptatea pe care a pierdut-o Dumnezeu. Ce să se mai ducă ei la prefect să-l roage? Cel care plînge dinaintea judecătorilor îşi pierde lacrimile de pomană. Ba, săptămînă trecută, stăpînirea le trimisese învăţător nou, pe Vasile Vasilescu, unul mititel şi spîn, care avea trei fire de păr pe şapte rînduri. Va să zică, boier Dănescu îşi pusese în gînd să-l jugănească rău pe bietul Preda. Mai umbla vestea că Vîlsanii fuseseră mutaţi la oraş. E drept că pe „Ţîgnita“ n-o mai vedeau la poştă, numai pe bărbatu-său. Şi-aşa nu prea stătea ea iarna la Şipotele să se lupte cu noroiul şi viscolele. Avea suflet bun, se omorîse să-l scoată pe învăţător din puşcărie, chit că nu izbutise şi mai făcu şi altă ispravă: scăpă de ponos pe Gheorghiţă al Floarei, care, înzdrăvenit ca prin minune, aştepta judecata. Îl muie pe Andrei Mîrşanu, ajuns judecător în sat, înduplecă pe boier Iencuţu şi iacătă liber pe flăcău, ca pasărea cerului. Aferim, muiere! Drac gol cu suflet de înger!

Ceva mai tîrziu se arătă în cîrciumă şi Stan Cimpoieru, cu pletele ninse, ca un sol temut al iernii. Cîţiva ţărani se ridicară în picioare, cu smerenie, faţă de anii pe care-i purta moşul în spinare, poftindu-l să şadă.

— Ia spuneţi, fîrtaţi, grăi el aşezîndu-se, ce se mai aude cu răscoala din Rosia? Făcurăăia ceva pe-acolo?

— Se ţin tari... Se ţin tari, vecinii, moş Stane, răspunse Pantelimon Gavrilă. Iacă, mai e puţin şi se împlinesc doi anişori de cînd se mişcă poporu şi stăpînirea tot nu-i veni de hac.

— Toată ţara s-a ridicat cu mic cu mare, bătrîni şi copii, completă Serghei.

— Chiar şi copiii? se miră moş Cimpoieru.

— Da... da... chiar copiii. La Riga au împuşcat şapte minori, dintre care trei copii între zece şi doisprezece ani.

— Ptiu, bătu-l-ar Dumnezeu de ţar, să n-apuce ziua de mîine, dacă dete el iama şi-n copii! blestemă moş Barbu Găvană.

— În gubernia Cernigov, urmă Serghei, ţăranii au intrat cu plugurile pe moşii, au împărţit între ei bucatele şi vitele boierilor, iar la conace le-au pus foc.

Toată lumea rămase cu gura căscată, auzind asemenea întîmplare.

— Scrie în gazetă, sau ai auzit numai aşa...

— Scrie... scrie... am citit şi eu, întări Gheorghe Murgu, care intrase înfrigurat în cîrciumă şi auzise despre ce vorbeau. Şi în alte gubernii s-a întîmplat la fel.

— Halal, ăştia oameni! rosti admirativ Dumitru Spoială.

— Nici ai noştri nu-s de lepădat, zise Răzmeriţă. Însă nu prea au coraj, li s-a dus corajul...

Stan Cimpoieru interveni în discuţie:

— De ce li s-a dus? Ba au coraj cu caru...

— Aşa-i, întări Pantelimon Gavrilă. Chiar la noi s-au schimbat multe lucruri. De cînd cu spitalu, oamenii văzură că dacă au de lucru cîştigă un ban şi mai scot nevoile din casă şi fără ajutorul boierului. Şi se învăţară la bine. Mai văzură oamenii că din osul nostru se pot ridica mlădiţe în rînd cu boierii, cum a fost cu fecioru dumitale, nea Stane. Va să zică nu sîntem buni numai de robi...

— O brodişi, Pantelimoane, n-am ce zice, sări Heruvim Tănase. Da mai repede ne-ar veni coraju de la... apă!

— Nu mai vorbi nerozii, Heruvime. Du-te dracului şi taci din gură, îl ocărî Petre Dănilă.

— De ce vorbesc nerozii, Mutulică? De ce vorbesc nerozii, oameni buni? Păi ştiţi voi ce vreau să spui? Nu ştiţi...

— Lasă-l, mă, să spuie. Ce vreai să spui cu apa aia?

— Noi, ţăranii, sîntem apa şi boierii sînt ţuica... Asta... vream să spui.

— Taci, naibii... făcu Dănilă plictisit.

— Nu tac deloc. Care-i mai tare, apa sau ţuica?

— Cum o să fie apa mai tare decît ţuica? Ai înnebunit la cap? făcu Iacob Negoiţă.

— Este! urlă Heruvim. Este, fiindcă e multă — potop! Cînd vine Olteţu mare şi năvălesc puhoaiele, cine le mai ţine piept? Acu nouă ani nu luară apele podul şi făcură praf Cornăţelu, de se-necară şase oameni şi nu ştiu cîte vite? Poate ţuica să facă aşa ceva, bă, deşteptu lui Papuc? i se adresă lui Negoiţă. Apoi, proţăpindu-se deodată ameninţător în faţa cîrciumarului, răcni din răsputeri: este, Chiorule, Dumnezeii mă-ti de cioflingar?

Cîrciumarul nu-i dete nici o atenţie, parcă nici nu l-ar fi înjurat pe el, ci mai însemnă în terfelog pe cîţiva oameni.

— Măi, Heruvime, zise Ceacîru, cu oameni ca tine nu mai ajungem noi la votu universal.

— Ia isprăviţi cu votu ăla, strigă enervat Dumitru Răzmeriţă, după care întorcîndu-se spre primar îl întrebă: Nea Gheorghe, dumneata care eşti trăit la oraş, poţi să-mi spui mie cam cîţi boieri sînt cu toţii?

— Ştiu eu? Habar n-am... Nu m-am întrebat niciodată.

— Aşa... după ochi... cam cîţi?

— Ce să spui?... Nu mă taie capu...

Ghiţă Cărare se amestecă în vorbă:

— După ideea mea or fi vreo juma de milion, ai? Da nu bag mîna-n foc...

— Ce tot îndrugi, Ghiţă? sări Barbu Găvană. Dac-ar fi atîţia ne luau nu numai pîinea, ne luau şi aeru.

— Sînt... sînt dincolo prin Muntenia şi Moldova... Trebuie să fie.

— Nu sînt nici zece mii, îşi dădu cu părerea Pantelimon Gavrilă.

— Staţi, oameni buni, că vă spui eu acuşi cîţi sînt şi cîţi nu sînt, zise Petre Dănilă şi scoase din sîn o cărticică mototolită şi unsuroasă pe care o cercetă cu luare-aminte.

— Sînt cinci mii tari şi mari.

— Numai atîţia? se mirară oamenii. Iote ce ştie Mutulică al nostru!

Nu le venea să creadă urechilor. Dar scria acolo în carte, negru pe alb, şi ce scrie în carte e sfînt. S-a isprăvit!

— Şi noi, ţăranii, cîţi sîntem? Ia, uită-te, Petrică.

— Noi sîntem... sîntem... Apoi noi sîntem, mă fraţilor, şase milioane. Şa-se mi-li-oane de suflete! anunţă Dănilă umflînd pieptul. Ia staţi să vă mai citesc ceva, să vă cruciţi. Uite ce scrie ici: ăşti cinci mii de boieri

stăpînesc 8 milioane de pogoane de pămînt, iar 900.000 capi de familii ţărăneşti stăpînesc numai 6 milioane de pogoane. Păi, cum vine?

— Vine prost al dracului… făcură cîţiva scărpinîndu-se după ceafă.

— Un număr de 500.000 de ţărani n-au de loc pămînt.

— Şi Trîndavu are singur 8.000 de pogoane. De unde? Ce, el e cumnat cu maica precista? E rudă cu Dumnezeu?

— Mîncarea asta nu se mai mănîncă! rosti grav Răzmeriţă, ca o sentinţă.

Se lăsă o tăcere mistuitoare. Fiecare se sfătuia cu el însuşi, în mare taină, cătînd parcă să dea o dezlegare acestor lucruri atît de grele, de care n-auziseră.

Profitînd de tăcere, primarul Gheorghe Murgu se strecură pe uşă şi dispăru.

— Mă, Petrică, ce carte e aia, Mutule? tăbărîră oamenii curioşi, pe Dănilă. Nu ne-o dai şi nouă s-o pipăim o ţîră?

— E revista *Vorbe bune* a învăţătorului, răspunse omul. O aveţi şi voi pe-acasă, da dacă nu citiţi ce să vă fac?

— Iete-te, mă… Nu ştiam că scrie lucruri d-astea mari…

În clipa aceea se ivi pe uşă şeful de jandarmi, Chiţu. Cum îl văzu, Pantelimon Gavrilă făcu semn lui Chioru să-i treacă la catastif două cinzăci şi ieşi repede din cîrciumă. Chiţu observă plecarea ostentativă a ţăranului şi cătă lung în urma lui.

— Face pe supăratu-n păpuşoi, pufni el.

— O fi avînd pricină, că nu se supără Gavrilă ca văcaru pe sat, zise moş Stan Cimpoieru şi plecă şi el căci se făcuse tîrziu.

Şefu ceru un ţoi mare şi-l răsturnă pe gît. Apoi văzînd pe Heruvim Tănase, care sforăia răsturnat pe un scaun, spuse:

— Iar s-a îmbătat porcu ăsta?

Nu-i răspunse nimeni. Nemaiavînd ce face, dădu să plece, dar în uşă se răzgîndi şi, adresîndu-se lui Serghei, îi făcu semn cu capul:

— Vino cu mine, rusule.

— Unde? întrebă acesta, surprins de poftire.

— Pînă la secţie. Avem o treabă amîndoi… Hai, mişcă l

Dumitru Răzmeriţă se ridică de pe laviţă şi băţos, cu uitătura fioroasă, făcu cîţiva paşi, proţăpindu-se între şef şi Serghei.

— Azi nu poate să vie, că e duminică şi petrece ca oamenii. Vine mîine.

— Ce eşti tu de vorbeşti în numele lui? Eşti ta-su?

— Ta-su, ne-ta-su, vorba e: lasă creştinu în pace. Cît îţi spui cu vorbă bună…

— Mă, te încontrezi cu mine? Ai căpiat? făcu şeful măsurîndu-l cu privirea mirată.

— De ce să nu căpiez? Adică n-am pricină? zbieră Dumitru Răzmeriţă. Ieşi afară, că mă pui cu paru pe tine şi te fac pîzdării, închinarea mă-ti de cutră... Ce crezi că-ţi mai merge cum ţi-a mers, să ne deznozi în bătaie ca pe vite? Ehee, s-a dus povestea aia!

Şeful de jandarmi rămase pironit lîngă uşă, cu ochii holbaţi de năucire. Ce se întîmplase cu oamenii ăştia? Parcă nu mai erau ei. De ce-or fi puşi mereu pe harţă? Cine-i răscolise astfel de nu-i mai cunoşteai?

— Afară! Afară! răcniră ţăranii ţinînd hangul lui Răzmeriţă, şi se ridicară ameninţători de pe scaune.

Chiţu vru să spuie ceva, dar se răzgîndi. Scrîşni neputincios din dinţi şi plecă repede, cu coada între picioare.

Răzmeriţă privi triumfător spre uşa pe unde ieşise omul stăpînirii şi slobozi un chiot, ca din rărunchi. După aceea strigă către oameni, cuprins de o bucurie care nu-l mai răbda:

— Văzurăţi, măi, ce înseamnă puterea ursului? Asta sîntem noi!

PUTEREA „CEALALTĂ“

I

Moşierul Alexandru Dănescu îl pusese la popreală pe învăţătorul Preda şi acum aştepta judecarea procesului. Mai rămăsese Vera, căreia trebuia să-i plătească poliţa pentru „lipsă de consideraţie“. Pe ea n-avu cum s-o lovească direct, o lovi însă indirect, plîngîndu-se prefectului Oroveanu împotriva lui Serghei, că face instigaţie printre ţărani, ţinîndu-i în curent cu răscoala din Rusia şi împuindu-le capul cu idei revoluţionare.

— Pune-l şi pe ăsta la păstrare ca pe învăţător, fiindcă nu-i de loc prudent să-l ţinem în sat.

Cînd Oroveanu auzi de potemkinist se sperie. Aflase de la alţi prefecţi cîte pătimiseră, căci era o „pacoste“ cu potemkiniştii ăştia: oriunde se aciuau, gata! „stricau“ mintea oamenilor. Şi el nici nu ştia că are unul în judeţ, de sămînţă. Decît să se pomenească tam-nisam cu vreun pocinog, tot mai cuminte să-l pună la popreală. Şi dădu ordin căpitanului Stamatiu să-l aducă la Caracal. Astfel, cu un cartuş împuşca deodată doi iepuri: astupa gura Dănesculuі, iar el dormea liniştit.

Şeful jandarmilor ridică pe Serghei în ajunul Crăciunului. A doua zi, în zori, îl trimise la Caracal escortat de sergentul Dulamă. Acolo, stătu închis la arestul central, pînă după sărbători. Soră-sa Vera, aflînd de

pățania fratelui ei, se repezi pînă la Caracal și ceru să stea de vorbă cu prefectul:

— Asta-i răsplata pentru că am ridicat spitalul din Șipotele? Îmi arestezi fratele, doar ca să-i faci pe plac îngîmfatului de Dănescu?

Oroveanu, care se întorcea după cum sufla vîntul, îi ceru scuze — nu știa că e fratele ei — și dădu ordin să fie eliberat Serghei, fără să mai întrebe pe Dincă Milioneru sau pe altcineva. Puse însă condiția să nu mai calce pe la Șipotele, fiindcă acolo, după cum arată raportul șefului de secție, a fost dovedit că face instigație printre țărani.

— Ce instigație? ripostă Vera mînioasă. Astea sînt vorbe goale. Nu face nici o instigație. Își vede pur și simplu de treabă. Am nevoie de el la spital. Trebuie să șadă acolo un om de încredere, pînă cînd aducem mobilierul și instrumentele medicale.

— Poftim raportul lui Chițu. Citește și dumneata ce scrie.

Vera citi că fratele ei adună lumea din sat și le ține cuvîntări, spunîndu-le că în Rusia răsculații au pus mîna pe putere, că țăranii au împărțit între ei moșiile boierilor și altele pe același calapod.

— Astea sînt minciuni ticluite de Dănescu! strigă ea furioasă.

— Bine, să zicem că sînt minciuni, răspunse Oroveanu, calm, așa cum îi era felul. Dar e o minciună că fratele dumitale face parte dintre rebelii de pe „Potemkin“?

— Asta nu, nu-i minciună.

— Ajunge atît. Însăși prezența lui printre țărani constituie un act de instigație. Înțelegi, e un exemplu viu și nu pot admite să rămînă acolo. Aici, la oraș, e altă mîncare de pește.

— Aveți ordine în acest sens? întrebă Vera bănuitoare.

— Sigur… sigur că avem… Ordine secrete… se grăbi să întărească perfid prefectul, bucurîndu-se într-ascuns că femeia însăși îi pusese la îndemînă argumentul de căpetenie.

Vera Cimpoieru, neavînd încotro, se învoi și așa și isprăvi discuția cu Oroveanu.

II

După întîmplarea din cîrciumă, cînd bruftuluise pe Chițu, Dumitru Răzmeriță nu dormi acasă cîteva nopți de teamă să nu-l înhațe jandarmul. Dar, ciudat lucru, nu-l căută nimeni. Ziua nu-i era frică de jandarmi, avea pe șipoteni de partea lui, însă noaptea… lucru dracului… nu poți să zbieri și să scoli satul din somn. Pînă la urmă Răzmeriță își făcu socoteala că șeful, luat de alte treburi, îl lăsase în pace și nu se mai feri. Chițu însă nu-l uitase, îi purta sîmbetele și într-o

noapte, cînd îi veni bine, puse mîna pe el cu ajutorul celorlalţi trei jandarmi. Îl duseră pe sus la secţie şi îl stîlciră în bătăi.

Şipotenii, alarmaţi de Tudora, muierea lui, se strînseră vreo trei sute de oameni în faţa secţiei şi vociferau îndîrjiţi, cerînd să pătrundă în local. Chiţu, cuprins de spaimă, n-avu încotro şi dădu drumul ţăranului. În timp ce Răzmeriţă înjura pe jandarmi de-i trecuse Olteţul, avertizîndu-i că nu se lasă pînă nu le mănîncă la toţi coliva, veni şi judecătorul Andrei Mîrşanu, împreună cu grefierul Răduţu Pleşea.

— Rogu-te să faci dreptate, îi strigă Petre Dănilă, dacă eşti judecătorul nostru şi vrei să-ţi iasă nume bun. Ceea ce s-a întîmplat e-o nelegiuire.

— Voi cerceta imediat ce-a fost, răspunse judecătorul atins de cuvintele lui Dănilă.

Întrebîndu-l pe Chiţu de ce a arestat pe ţăran, acesta invocă motivul că deţinutul a instigat lumea la rebeliune.

— Cînd?

— Acum două săptămîni, în cîrciumă…

Judecătorul strigă la el:

— Te rog să fii serios. Mie să nu-mi umbli cu poveşti. Dacă a instigat acum două săptămîni de ce nu i-ai dresat acte? Şi pentru care motiv l-ai maltratat? Sînt nevoit să-ţi fac raport pentru abuz de putere.

Şipotenii se uitau lung unul la altul:

— Văzurăţi, mă nene cu pene, ce se dete „muiercea“ pe brazdă? Unde s-o scrim?

Dumitru Răzmeriţă zăcu o săptămînă, cît ţinură adică sărbătorile, oblojit de muieri-sa Tudora, care îl ţăcănea la cap ca o ciocănitoare:

— Bine-ţi făcu, să te-nveţi minte… Aşa-ţi trebuie! Te găsişi tu ăl deştept să te-ncontrezi cu şefu, care are puterea în mînă…

UMBLĂ VEŞTI RELE

I

De un timp încoace se petreceau lucruri ciudate în regiment. Mai exact, de la sfîrşitul lunii februarie. Aşa, de pildă, duminica asta cît şi duminica trecută, toţi ostaşii fură consemnaţi în cazarmă. Nimeni nu ştia pentru care motiv, nici ofiţerii. Alaltăieri, colonelul Bărbulescu a avut o conferinţă cu comandanţii de companii, care s-a lungit pînă la miezul nopţii. Azi dimineaţă a picat cu noaptea-n cap generalul de brigadă Lambru. Acesta a convocat numaidecît în sala de mese pe ofiţeri şi le-a vorbit două ore.

— Ce semne or mai fi astea, Poenaru, că tu ai nas de copoi şi le miroşi pe toate? întrebă caporalul Gavrilă pe fiul „tutungiului“.

— Nu-i de-a bună, Mihai: a izbucnit răzmeriţa în Moldova…

— Ce spui, nenişorule? E serioasă treaba? Scrie cumva la gazetă?

— Sigur că scrie. O să-ţi dau să citeşti *Adevărul*. Acum cîteva zile Consiliul de Miniştri s-a ocupat în special de conflictul ivit între ţăranii şi proprietarii din judeţele Botoşani şi Dorohoi. La Podul Iloaiei au venit şapte sute de oameni din Cobălteni, Iezeru şi Şerbăneşti, cerînd autorităţilor să le dea pămînt.

A doua zi, Poenaru Mircea făcu rost de un ziar şi-l strecură pe furiş lui Gavrilă, deoarece era ordin ca ostaşii să nu citească gazete.

Mihai intră în latrină, desfăcu ziarul şi-l ciuguli de ştiri pe nerăsuflate, mai mult pe la titluri şi subtitluri:

„La Segarcea, lîngă Băbeni, 400 de ţărani au devastat mai multe case.“

„Studenţii de la *Solidaritatea* au ţinut o întrunire.“

„Regimentul 14 infanterie a fost adus la Podul Iloaiei, de frica ţăranilor.“

„Două sute de case devastate la Tg. Frumos.“

„Regimentul 3 roşiori a efectuat şarje cu lăncile.“

„Un grup de săteni din Popăuţi şi Stînceşti au năvălit în Botoşani şi au devastat cîteva prăvălii şi case boiereşti.“

Caporalul Gavrilă ieşi năucit de atîtea veşti. Vîntul răzvrătirii pornise din nordul Moldovei şi se lăsa în jos spre Milcov, pustiind sate şi oraşe, prefăcînd în scrum conacele moşierilor şi arendaşilor, devastînd magaziile şi pătulele cu grîne.

În dreptul infirmeriei, Mihai se întîlni cu sergentul Corbea de fel din comuna Flămînzi, judeţul Botoşanilor. Era vesel şi ţinea între buze un muc de ţigară „Plugar“.

— Auzişi, Flămînzilă, de veştile care umblă? E borţoasă rău, fratemiu. O să cazi jos cînd ţi-oi spune că răzmeriţa a pornit chiar de la mine din sat… din Flămînzi…

— Ba nu zău? se miră Gavrilă. Nici că se poate ceva mai cu tîlc. Parcă a potrivit-o careva cu mîna. Apoi, după un răgaz, adăugă: Nu mă aşteptam să fie pe la voi un sat cu aşa nume. Ăsta parcă e satul meu, al lui Flămînzilă… Cine l-o fi botezat aşa mă, tată?

— Pesemne vecinii de prin Frumuşica, Rădeni sau Cristeşti, fiindcă ai noştri sînt săraci lipiţi. N-au nici după ce bea apă.

Şi Corbea, întins la vorbă cum era, îi povesti o mulţime de lucruri petrecute în satul lui, mai cu seamă despre un anume Mochi Fişer, care cică luase în arendă mai toate moşiile din Moldova. Mochi ăsta era ca

vodă, tăia şi spînzura şi nimeni n-avea curajul să-i spuie nici dă-te mai încolo, fiindcă avea putere mare. Învoielile cu ţăranii le făcuse după bunul lui plac. Pas de nu te-nvoi că n-aveai unde să munceşti! Şi după ce muncea omul pînă cădea pe brînci, arendaşul nu-i dădea bani de-ai statului. Aş! Îi dădea creiţari de tinichea făcuţi de el, care mergeau numai la crîşmele şi dughenele lui Fişer, răspîndite şi ele ca ploşniţele prin sate şi tîrguri. Şi uite aşa, ţăranul nostru era silit să cumpere numai ce găsea prin magherniţele acelea şi la preţurile care i se cereau, că nimeni nu şedea la tocmă cu el.

Mihai plecă buimac de atîtea veşti care cereau aşezare. Fără voie gîndurile îl purtau departe, pe meleagurile copilăriei. Se va întinde răzmeriţa pînă la Şipotele sau se va stinge pe drum, sugrumată de stăpînire? Şi dacă totuşi va răzbi pînă acolo, ce soartă îl aşteaptă pe Dănescu? Ce se va alege de Daria?

„Adică tocmai lor le port eu de grijă? se întrebă nedumerit ostaşul în sinea lui. Atîta pagubă! Fără doar şi poate că boierii au să cadă tot în picioare, ca pisica... Dacă le-o pune foc la conac, vor clădi altul mai mîndru şi mai arătos decît cel vechi. Ce le pasă? Cu bănetul lor sînt în stare să mituiască pîn-şi soarta."

Oftă şi rămase pironit, privind în gol. „Dacă aveam noroc, puneam mîna pe Daria... Nu-mi scăpa mie fetişcana asta... Grijania mamii ei de boieriţă!"

II

Seara, în dormitor, după stingere, se încinse o vorbărie aprinsă între ostaşi. Caporalul Băluţă, întors proaspăt de la Iaşi dintr-o delegaţie, povestea în auzul tuturor cîteva întîmplări cu haz despre răzmeriţă, pe care le auzise în tren de la oameni.

— Cică la Iaşi, don' prefect Cănănău voia să vorbească la telefon cu primarul din Bivolari:

— Alo! Alo! zice el, tu eşti mă, primarul Pîrlea?

— Ba, don' prefect, îi răspunse o voce groasă, Pîrlea nu mai e primar, amu eu îs primar aici şi mă cheamă Neculai Cîrnu.

— Ei, drăcia dracului, cine te-a pus primar, omule?

— Cine să mă puie? Iacă, eu m-am pus, pîn-oi împărţi pămînturile alor noştri şi p-ormă m-oi da jos de bună voie.

— Nu ţi-e teamă, Cîrnule, c-o să-ţi tai nasul?

— Nu mi-e teamă, don' prefect, că n-am nas de loc. Nici de leac...

Ostaşii se tăvăleau de rîs pe sub pături.

— Vai de pielea stăpînilor pe care-i urăsc supuşii! se auzi un glas aspru, dar nici unul dintre ostaşi nu află cine rostise asemenea vorbă.

Caporalul Băluţă continuă cu veştile adunate de pe drum:

— Cică un arendaş, Natan Costiner, din comuna Tudora, prinzînd de veste că ţăranii porniseră să-i calce conacul, se sperie rău şi ceru logofătului un cal ca să scape cu fuga. El însă habar n-avea de călărie şi cum porni în galop, ajunse numaidecît la coada calului. Atunci strigă:

— Logofete, mai adă un cal, că pe-ăsta l-am isprăvit!

Alte rîsete înfundate se auziră în dormitor.

— Mă, care eşti ăla cu calul? şfichiui ca un bici glasul căpitanului Mazilu.

Rîsetele îngheţară într-o clipă şi se aşternu o tăcere de cimitir părăsit.

Comandantul companiei, care dormea în cancelarie, avea obiceiul să se strecoare noaptea în dormitor şi să asculte vorbirile care se iscau între soldaţi înainte de a-i apuca somnul. Dacă nu descoperea nimic rău, pleca pe furiş, tot aşa cum venise. Dacă prindea însă vreunul în greşeală, apoi vai şi amar de pielea lui.

— S-trăiţi, don' căpitan, eu sînt caporalul Băluţă.

— Păştuţu şi meterhaneaua mă-ti de rîtan! striga căpitanul. Îmi faci instigaţie în cazarmă? Marş la carceră!

— Am înţeles s-trăiţi!

Apoi comandantul companiei preveni pe ostaşi:

— Să nu mai prind pe careva că pomeneşte vreo vorbă despre rebeliune, că nici Sfîntul Sisoe nu-l scapă de puşcărie. Aţi înţeles sau nu?

— 'ţeles, s-trăiţi! răspunseră soldaţii.

Într-un tîrziu, un clopot se auzi undeva, departe, bătînd douăsprezece lovituri. Glasul cel aspru care pomenise adineaori de pielea stăpînilor rosti din nou mustrător:

— Mai lăsaţi glumele la o parte. Cu răzmeriţa nu-i de glumit.

Nu-i răspunse nimeni. Nici n-aveau ce. Ostaşii rămaseră muţi, fiecare cu gîndurile lor, pînă îi răzbi somnul.

APĂ DE PLOAIE

I

Vasile Oroveanu, prefectul de Romanaţi, primi un ordin circular din partea ministerului de interne să se deplaseze de urgenţă în judeţ, mai ales în comunele unde sînt temeri de agitaţii din partea ţăranilor şi să caute pe orice cale a potoli spiritele.

— Asta-mi lipsea acuma, strigă prefectul supărat foc, să plec în propagandă electorală, ca pe vremea alegerilor. Nu s-a mai făcut o circulară către preoţi şi învăţători să-i domolească pe ţărani?

Totuşi plecă a doua zi însoţit de Şerbănescu, ajutorul său, şi de Stamatiu, căpitanul de jandarmi. Cei trei stabiliră un itinerar cît mai redus cu putinţă, oprindu-se numai prin cîteva sate care aveau conacuri boiereşti şi unde era rost de niţică petrecere.

— Mergem mai întîi la Dobrosloveni şi Şipotele, noaptea dormim la Dănescu; pornim pe urmă la Leoteşti şi de-acolo la Ştirbei. Mai facem cîteva conace unde cunoaştem stăpînii şi basta, încheiem turneul.

În urma notei telefonice primite de dimineaţă, primarul Murgu puse toba să bată pentru a vesti pe săteni că după amiază vine domnul prefect şi nimeni să nu lipsească de la această adunare care e spre binele tuturor. Însă pe la prînz porni să cearnă de sus o ploaie măruntă ca de toamnă. Moş Hristea, vătăşelul, văzînd că ţăranii începuseră să se strîngă în faţa primăriei, îi trimise la şcoală, căci acolo urma să se ţină întrunirea. Cei dintîi se arătară şipotenii cu procesul, în frunte cu Enache Bădoi, Călin Bîrligatu şi Oprea Măruntu.

— Mă, fraţilor, le spuse Enache, băgaţi-vă minţile în cap: dacă nu ne ţinem dîrji, n-am făcut nici o brînză. Să spunem răspicat ce ne doare, chit că nu ne-o da nimic. Nu de alta: măcar să ştie boierii ce vrem….

— Vrem pămînt, asta vrem! răsunară cîteva glasuri puternice.

Un alt glas, mai puternic, zdrobi toate urechile:

— Să nu dea dumnezeu cel sfînt
Să vrem noi sînge — nu pămînt!

Era glasul lui Călin Bîrligatu, care învăţase pe de rost poezia lui Coşbuc.

Ţăranii începură a sosi grupuri-grupuri, în care se deosebiră Pantelimon Gavrilă, Stoian Ulmu zis Ceacîru, Iacob Negoiţă, Heruvim Tănase, Prăsilă, Buzatu, şi alţii. Dintre bătrîni veni numai Barbu Găvană şi încă vreo patru, cinci; pe Stan Cimpoieru îl apucase răul de la ficat şi rămăsese acasă să bolească.

Dumitru Răzmeriţă dete cîteva tîrcoale, mirosi cam ce e, apoi o şterse pe-aci încolo.

— Nu mă mai bag în nici o ciorbă, zise el. Să mă lase cu sărăcia mea, că nu-i mai mare boală decît punga goală.

Dintre vlădoieni picară vreo cincisprezece oameni, în frunte cu moş Zaharia Zvîrlugă, Bogoe, Ciupagea, Mototolea şi Stan Cînepă.

— Poate ne-o fi venit şi nouă apa la moară, zise Ceacîru, că unde se mai ostenea domnu prefect să vie în mijlocul nostru?

— De nimic nu le bîţîie dosul boierilor mai rău ca de răzmeriţă, grăi Dumitru Spoială zis Oţîrică.

— Lăsaţi vorbăria, oameni buni, strigă moş Zaharia, urcîndu-se pe catedră, mai bine să ne gîndim ce să cerem, ca să fim toţi pe o vorbă.

— Pămînt!... se auzi deodată, ca un bubuit, din toate piepturile oamenilor adunaţi acolo.

— Şi dacă nu ne dă pămînt, ce facem?

— Aşteptăm să vină răzmeriţa, strigă Negoiţă. Şi-atunci îl luăm singuri.

Fostul primar Oancea făcu un semn cu mîna că vrea să spuie şi el cîteva cuvinte.

— Grăieşte, măi Oanceo! îl pofti moş Zvîrlugă.

— Oameni buni, eu unul zic că nu-i bine să cerem cai verzi pe pereţi. Prefectul nu poate şi chiar dacă ar putea n-are de unde să ne dea pămînt. Pentru pămînt trebuie lege trecută prin Cameră. E lucru încurcat. Nu se scoate uşor mielu din gura lupului.

— Apăi dac-om ţine pîinea în sînul boierilor crăpăm de foame, rosti Buzatu.

— D-aia zic să cerem ceva care să se poată face iute şi sigur. De pildă să uşureze învoielile agricole.

— Şi asta-i bine! Dar mai întîi pămînt. Şi p-ormă ălelalte.

— Pămînt! pămînt! începură din nou a vocifera glasurile întărite, unite, strînse ca unul singur.

Oancea, văzînd fierbinţeala oamenilor, se lăsă păgubaş şi nu mai spuse nimic.

II

Uşa clasei se deschise larg la perete şi mai marii judeţului se iviră falnici în prag. Întîi intră prefectul cu moşierul Dănescu, apoi Şerbănescu, directorul prefecturii, moşierul Iencuţu Mîrşanu, căpitanul Stamatiu şi la urmă, încheind cortegiul, primarul şipotenilor, Gheorghe Murgu. Şeful de post Chiţu se strecură şi el pe furiş şi rămase de strajă la uşă.

— Bună-ziua dumneavoastră, săteni! strigă prefectul, trecînd la catedră ca la tribuna parlamentului.

— Să trăiţi! răspunseră oamenii într-un glas.

Ceilalţi însoţitori se aşezară în jurul prefectului, ca ofiţerii la manevre în jurul generalului.

— Am venit în mijlocul vostru să vă ascult păsurile, să-mi spuneţi fiecare ce vă doare, ce nevoi aveţi şi să încercăm a le îndrepta împreună. Mai dă rumîne, mai lasă jupîne, poate-om reuşi să facem vreo ispravă. Ia să vă aud...

Se porni o învălmăşeală de glasuri din toate părţile. Unii cerură pămînt, alţii uşurarea învoielilor, iar cîţiva, pe lîngă acestea, să li se facă alte înlesniri mai mărunte. Fiecare cu ce-l durea.

Prefectul făcu semn cu mîna.

— Nu vorbiţi toţi o dată, că nu pricep nimic. Parcă am fi la şatră, zău aşa. Staţi uşurel, să ne înţelegem ca oamenii de omenie. Cînd un sat vrea să stea de vorbă cu stăpînirea, alege doi, trei unchieşi sfătoşi care să grăiască pentru toţi.

Ţăranii delegară pe Zaharia Zvîrlugă şi pe Barbu Găvană să-i reprezinte. Ce-or spune aceştia, aia să fie…

— Ei, ia spune dumneata, care sînt durerile oamenilor din sat? întrebă prefectul pe cel mai bătrîn dintre delegaţi.

Zaharia Zvîrlugă, cu pletele şi barba albă-colilie, părea o arătare din alte vremuri, uitată pe pămînt printr-o neînţeleasă îngăduinţă a morţii. Se ridică anevoie în picioare.

— Poţi să stai jos, îl îmbie prefectul. Nu e nici o supărare.

— Iertaţi, rosti moşul, mi-e mai la îndemînă a vorbi din picioare.

— Bine, cum vrei. Ia, spune, să te aud…

Moşul tuşi o dată, scurt, de-şi drese glasul, îşi netezi cu mîna zăpada bărbii, apoi începu domol:

— Boieri dumneavoastră, iaca zilele astea împlinesc 109 ani de cînd văzui răsăritul soarelui.

— Cei mulţi înainte, moşule! îi ură Oroveanu. Frumoasă vîrstă. Rari sînt oameni care s-o apuce.

— Mulţumim pentru urare, răspunse moş Zaharia, apoi continuă pe acelaşi ton: Umblînd prin tot veacul trecut, văzui şi auzii multe. Viaţa noastră se face pe zi ce trece mai grea din cauza lăcomiei unora. Asta nu e bine, căci lăcomia omoară mai mulţi oameni decît sabia.

— Moşule, fii te rog mai explicit, interveni prefectul. Cine sînt lacomii aceştia? Aş vrea să-i cunosc.

— Vi-i spun, domnule prefect. D-aia m-aleseră oamenii, că mi-am trăit traiul şi nu mi-e frică de prigoană. Lacomii… să iertaţi… sînt boierii noştri, la care muncim. Noi paştem vaca şi ei o mulg.

Căpitanul Stamatiu, auzind aceste vorbe, se făcu roşu de mînie.

— Moşule, nu ţi-e bine sau ai căpiat?

— Ba n-am căpiat, păcatele mele, se supără Zvîrlugă, da aşa ţi se pare dumitale, că spusei lucrurile pe şleau.

— De unde şi pînă unde sîntem lacomi? Nu ţi-e ruşine să ne arunci în obraz asemenea ocară? interveni şi moşierul Dănescu fierbînd de ciudă.

— Ce să fac, dacă oamenii m-aleseră să vorbesc în locul lor? Poftim, să mă schimbe cu altu care să vă spuie numai lucruri pe plac. Nu mă supăr de fel.

Prefectul făcu semn moşierului Dănescu să-l lase în pace.

— Ia s-auzim, moşule, de ce sînt moşierii lacomi, că eu nu ştiu.

— Apoi de dovedit e uşor, numai văd că vorbele mele aduc supărare şi socot că răul e mai rău cînd vrea să se arate bun. Înainte de răzmeriţa din patru-şopt, ştiţi, boieri dumneavoastră, care erau învoielile? Cînd munceau oamenii în dijmă, din cinci părţi boierul lua una şi ţăranul patru. Rău şi-aşa! Dar acuş, în zilele noastre, cît ia? Una şi una... şi nici aia chiar. Apoi ce-i asta, nu-i lăcomie curată?

O mişcare surdă se stîrni printre oameni la auzul acestor cuvinte.

— Dacă socotim şi mai înainte, continuă moşneagul, pe vremea lui Mavrocordat, aflăm că din zece ţăranul lua nouă părţi şi boierul una. Am apucat oameni care mi-au spus...

— Ce mai dezgropi morţii? se amestecă moşierul Dănescu. Pe-atunci era altă mîncare de peşte.

— Parcă eu zic altfel? Nici mîncarea aia nu era bună, nici asta. E sărată potroacă...

— Aşa e, aşa! izbucniră ţăranii.

Moşneagul, întărîtat, continuă:

— Viziru, dacă-i negustor aici în sat, a luat două mii de lei de la bangă pentru negustorie şi-a cîştigat tot pe-atît cu banii împrumutaţi. Asta a fost, va să zică, munca lui. Însă banga nu i-a cerut dobîndă jumătate din ce-a cîştigat, i-a cerut cinci la sută, aşa cum e drept.

— Nu înţeleg, unde vrei să ajungi! îl întrebă prefectul.

— Acuşica vedeţi unde ajung. Noi, ţăranii, împrumutăm pămînt de la boierii care au, şi-l muncim. Apoi se cade să ne ia mai mult de jumătate din muncă? Să ne ia cinci la sută, poftim zece...

— Nu se potriveşte, moşule, rîse prefectul. Cînd e un an secetos, ia spune, ce vă ia boierul?

— Nu ia nimic. Da ce ia banga dacă fuge Viziru cu banii? Eu nu zic să moară boierii, ba să trăiască, păcatele mele, dar să ne lase şi pe noi să trăim. Dacă ţărănimea o muri de foame, cine mai munceşte pămîntul? O să iasă boierii pe cîmp să ţină de coarnele plugului?

— Sigur că n-o să iasă, nu-i treaba lor, îi replică tăios Alexandru Dănescu. Nici ţăranii n-o să conducă prefecturile, ministerele, sau să ţină discursuri în parlament.

— Ba să mă ierţi dumneata: ţărani deputaţi s-au mai văzut. Şi doftori, cum e Miron al nostru, şi învăţaţi, de toate. Dar boier la muncă nu s-a văzut.

— Muncesc şi boierii, moş Zahario, de ce să nu fim drepţi? interveni Mîrşanu.

— Muncesc ca să adune, nu muncesc ca să trăiască! strigă un glas din sală.

Dănescu se burzului şi apropiindu-se de prefect protestă:

— Asta-i obrăznicie! Ma parole!

Oroveanu, îngăduitor, îi făcu semn să tacă. Venise doar să împace pe ţărani, nicidecum să-i întărîte. E şi Alexandru un nervos, să dai — să fugi… Din orice îi sare ţandăra.

Zaharia Zvîrlugă urmă:

— Cu adunatu cam aşa e, cum zise glasu ce-l auziraţi. D-aia e bine să avem măsură în toate. Dacă oamenii din Moldova începură a se ridica, se cheamă că nevoia i-a împins. Nu ştiu să se fi răsculat cineva de bine.

— Aşa e! strigară mai multe glasuri, ca unul singur.

Pe faţa moşierului Dănescu se plimbau nori negri, iar în ochii lui scînteiau fulgere. Nemaiputîndu-se stăpîni se ridică în picioare, îşi încheie un nasture de la palton şi spuse prefectului:

— Mon cher, je ne puis plus rester parmi ces vauriens qui m'insultent…[22]

Oroveanu încercă să-l reţină, dar nu izbuti. Moşierul bombănea mereu:

— Il m'est impossible, croyez-m'en… Je suis hors de moi…[23]

Mîrşanu vru şi el să-l oprească, dar Alexandru Dănescu nu asculta decît de sine şi plecă ostentativ.

— Duce-s-ar învîrtindu-se! şopti Enache Bădoi, către vecinii săi de bancă, Oprea Măruntu şi Călin Bîrligatu.

După plecarea moşierului, prefectul Oroveanu reluă discuţia:

— Prin urmare, moşule, din spusele dumitale reiese, după cîte înţeleg, că oamenii vor să li se uşureze învoielile. Aşa e?

— Şi asta şi alta, intră în vorbă moş Barbu Găvană.

— Ce anume?

— Eh, parcă dumneavoastră nu ştiţi? Vor pămînt, ce mai încoace şi-ncolo?

— Bine, pămînt… Ştiu eu… bîigui încurcat prefectul. Cine nu vrea pămînt? Dar spuneţi şi voi de unde să vă dea statul pămînt? De unde să-l ia şi să vi-l dea vouă?

— Să-l ia de unde l-a dat, că noi îl muncim, îi ştim rostul şi-i cunoaştem măruntaiele.

---

[22] Dragul meu, nu mai pot rămîne printre aceşti golani care mă insultă.

[23] Mi-i cu neputinţă, crede-mă. Îmi ies din fire.

— Mă, omule, nu mai vorbi aşa. Care moşier o să vîndă statului pămîntul? Numai dacă l-o sili şi atunci e altă problemă.

— Apăi tocmai problema aia o vrem noi, pentru ea ne zbatem, grăi moş Barbu Găvană.

— Oameni buni, se adresă prefectul către ţărani cu o voce îndurerată, nu-mi cereţi luna de pe cer, că nu pot să v-o dau. Cereţi ce se poate, ce e posibil şi vă dau. Acum, fiindcă mi-adusei aminte, o să vă relatez un fapt însemnat. Anul trecut, prin septembrie, s-a ţinut — dacă v-aduceţi aminte — congresul ţăranilor. La acest congres au participat sătenii cei mai luminaţi din ţară. Ştiţi ce-au cerut? N-au cerut să se atace proprietatea privată, cum cereţi voi, fiindcă nu ştiţi ce vreţi, nu-i vorbă nici nu era cu putinţă să dobîndească vreodată aşa ceva, au cerut, zic, să fie împroprietăriţi pe moşiile statului, ale aşezămintelor de binefacere, ale societăţilor financiare şi celor particulare, care vor să le vîndă, fiţi atenţi, care vor să le vîndă de bunăvoie. Au mai cerut izlazuri în fiecare comună, o nouă lege a tocmelilor agricole, şi votul universal, dar chestia cu votul e altă poveste…

— Şi ce s-a făcut pîriă acuma? întrebă o voce răzleaţă.

— E drept, mai nimic… n-a fost timp, lucrurile mari nu le faci bătînd din palme, dar sînt trecute în programul guvernului.

— Apă de ploaie! se auzi un glas din mulţime.

— Cine a spus vorba asta? sări ca ars Stamatiu, căpitanul de jandarmi.

Heruvim Tănase se ridică în picioare, cercînd să-şi ţie echilibrul.

— Hîc! Eu o spusei… să trăiţi… Da parcă nu e aşa?

Chiţu, şeful jandarmilor, care se afla postat la uşă, îl fulgeră crunt cu privirile.

— Bine, mă beţivule, tocmai tu vorbeşti de apă?

Sala clocoti de rîsete.

— Dacă mai spui o prostie, să ştii că te dau afară ca pe o măsea stricată!

— Alta nu mai spui, luminăţia-ta, îl încredinţă Heruvim, făcînd un gest scurt cu mîna.

Zaharia Zvîrlugă se ridică din nou în picioare şi cuvîntă:

— Nu făcu tocmai bine boierul nostru c-a plecat. Aveam o vorbă cu dînsul. Şi dacă era aici, între noi, ne-am fi înţeles. Socot că pentru asta v-aţi ostenit cu toţii pînă aici.

— Ia spune, moşule, ce e?

— Apoi e chestia cu procestu care l-a cîştigat dînsul la Bucureşti. Cum l-a cîştigat, nu e de mirare. Corb la corb nu-şi scoate ochii şi nu e prost lupu să dea dreptate mieilor! Vorba e ce fac oamenii pe care i-a

împroprietărit statu şi acuma trebuie, după atîţia ani, să dea pămîntu înapoi, başca despăgubiri. Ei zic aşa: decît să dăm pămîntu mai bine dăm viaţa, că fără pămînt tot nu putem trăi. Dar şi sătulu să se ferească de judecata flămînzilor!

— Aşa-i cum spune! întăriră oamenii.

— Bine, oameni buni, vedeţi, aici e o hotărîre a justiţiei şi…

— Noi nu zicem că nu e, dar de ce să plătească oamenii nevinovaţi? Să plătească cei care au greşit şi au dat pămîntu care nu trebuia dat.

— Să ne înţelegem: s-a comis, desigur, o eroare şi statul are în vedere acest lucru. El va lua urgente măsuri ca oamenilor aflaţi în această situaţie să li se dea loturi în altă parte.

— Foarte înţelept. Să le dea mai întîi loturile cele noi şi pe urmă boierul nostru să le ia pe cele vechi. Dreptu-i?

— Bun, vom vedea… Uite, iau notă. Voi studia chestiunea. Am să fac chiar cuvenitul demers la Bucureşti…

— Mai bine fă mersu aici în comună, că-i mai aproape şi mai la îndemînă, întrerupse din nou Heruvim Tănase.

Chiţu, şeful de post, îl luă numaidecît în primire.

— Iar te-apucaşi, mă, să spui prostii?

— Asta ce spusei e lucru deştept, don' şef, se apără ţăranul. Să spuie majestatea-sa, domnu prifectu, dacă nu-i aşa?

— Taci din gură, omule, şi stai jos! îl apostrofă Oroveanu. Eu nu sînt majestate, regele e… majestate…

Moş Barbu Găvană se ridică din nou în picioare:

— Mai avem o boală la inimă care ne doare de trei luni încoace.

— Ce boală? făcu Oroveanu mirat.

— Apăi boala cu domnu învăţător al nostru, care cică a făcut istigaţie. N-a făcut nici o istigaţie, a făcut şcoala, ne-a luminat copiii, numai d-ăle bune a făcut şi-a dat de rău. Noi nu putem să-l lăsăm aşa, nu ne rabdă inima şi d-aia zic să faceţi bine şi să-i daţi drumu, să nu-l mai prigoniţi.

Prefectul tuşi, scuipă în batistă, apoi începu:

— Oameni buni, v-am ascultat păsurile şi sînt de acord că nu există om mai crud decît acela care nu vrea să audă păsul cuiva. Revendicările voastre, din cîte am reţinut, sînt trei şi anume: învoielile, care ziceţi că vă apasă, lipsindu-vă de posibilitatea de a duce o viaţă mai confortabilă, hotărîrea curţii de casaţie, care de altfel nu afectează decît o infimă parte din populaţia acestei comune, şi eliberarea învăţătorului Preda, chestiune mai simplă, care se va rezolva cu precădere.

Ţăranii ascultau cu încordare, încercînd să înţeleagă ceva. Dar auzeau: revendicări, confortabilă, precădere, şi aceste cuvinte răsunau straniu şi supărător, sfredelindu-le urechile.

— Să iertaţi, dom' prefect, se ridică Iacob Negoiţă, rogu-te să ne vorbeşti mai pe româneşte, că noi sîntem proşti şi nu înţelegem nimic.

Prefectul Oroveanu, cît şi însoţitorii săi, nu izbutiră să-şi reţie un zîmbet.

— Ai dreptate dumneata, reluă prefectul. Uite aşa m-am obişnuit să vorbesc, fiindcă am de-a face mai mult cu orăşenii…

— Apăi orăşenii sînt deştepţi, nu ca noi…

— Voi căuta să fiu mai explicit, adică mai pe înţelesul tuturor. Un singur lucru trebuie să băgaţi bine în cap: guvernul acordă, adică arată, cea mai mare grijă faţă de săteni şi în acest scop s-a legat să satisfacă, după cum vă spusei adineaori, cele cinci puncte ale congresului ţăranilor din 11 septembrie 1906. Asta e lucru mare; dacă guvernul are grijă de voi, înseamnă că Dumnezeu v-a pus mîna în cap.

— Dă, doamne! făcură cîţiva ridicînd în sus privirile.

— O să dea, fiţi siguri, fiindcă la drept vorbind, voi sînteţi talpa ţării şi ţara e ca şi omul: poate omul să meargă dacă n-are talpă zdravănă şi sănătoasă? Nu poate, şi dacă merge — merge ca vai de el: şontîc! şontîc!

— Bravo! Bravo! se auziră strigăte.

Prefectul continuă, încălzit:

— Acum o să vă aduc o veste bună pe care într-adins am lăsat-o mai la urmă: Ministerul Domeniilor a prezentat, adică a înfăţişat Camerei, legea obştiilor săteşti, care e o adevărată mană cerească pentru voi. În această lege e vorba să se înlesnească sătenilor mijloacele băneşti de a dobîndi sau de a lua în arendă pămînt de cultivat, fie de la stat, fie de la moşieri… Baltă să fie, că broaştele se prăsesc ele! Aşa că trebuie să mai aveţi niţică răbdare pînă s-or îndrepta lucrurile. Aţi răbdat atîta timp şi n-o să mai răbdaţi două sau trei luni de zile? Doar n-o să faceţi ca ţiganul, să vă înecaţi la mal, pornind la răzmeriţă, cum făcură cîţiva descreieraţi din Moldova şi pe urmă, cînd a venit armata, cazi, neică, în genunchi şi cere iertare… Ce iertare e aia? Îmi spargi capul şi pe urmă vii să te iert? Nu se poate. S-a dovedit că la Botoşani au fost cîţiva studenţi instigatori, care au smintit minţile oamenilor şi i-au nenorocit… Aşa că vă atrag luarea-aminte: fugiţi de răscoală, ca dracul de tămîie. Numai pe calea dreptăţii şi a legalităţii veţi putea să căpătaţi ceea ce voiţi. Adevărat că-i mai greu, dar e sigur… După ce-ai reuşit, nici că te mai doare capul.

— Ba te doare, îl întrerupse Enache Bădoi, nouă nu ne-a dat pămînt după lege şi cînd colo uite în ce bucluc am intrat?

— Foarte bine ai spus dumneata. Care va să zică umbli cu legalitatea şi tot te trezeşti pînă la urmă cu cîte un pocinog, de zici „doamne ce e

asta“, dar cînd vrei să iei pămînt cu japca? Aoleo, atunci e cu adevărat vai şi amar de pielea rumînului!

— După cum văz şi într-un fel şi în altul tot vai şi-amar e de pielea noastră! rosti Prăsilă. Că dacă-i borşu pe foc, iar peştele în baltă, unde-i folosul? Cînd n-ai după ce bea apă, degeaba te scobeşti în dinţi, aşa ştiu eu…

— Măi, oameni buni, reluă Oroveanu, eu recunosc c-o duceţi greu şi tocmai de aceea ne străduim noi, stăpînirea, să facem ceva să vă mai scăpăm de nevoi. Uite, aţi văzut ce spital mare şi mîndru v-am făcut, bineînţeles cu ajutor particular, şi-o să vă mai facem şi altele. Dar ca să venim în ajutorul vostru, trebuie să fiţi fii vrednici ai patriei, să meritaţi ajutorarea, că nimeni nu se apucă să ajute un tîlhar care pradă avutul altuia sau dă foc la conace sau hambare, nu-i aşa?

— Aşa e! răsunară cîteva glasuri stinghere.

— Ei, tocmai d-aia, eu vă sfătuiesc ca un părinte, ca tatăl vostru…

— Tatăl nostru e în ceruri, întrerupse incorijibil Heruvim Tănase.

— Rău face că şade în ceruri, strigă prefectul inspirat. Mai bine ar coborî pe pămînt aici, între voi, să vă sfătuiască să staţi liniştiţi pe la casele voastre, să nu vă sucească necuratul minţile, că vă nenorociţi pe toată viaţa şi voi şi copiii voştri… Dacă n-o fi aşa, să mă scuipaţi în gură. Şi acum, oameni buni, încheie mai marele judeţului, vă las cu bine şi să auzim de bine!

— Umblaţi sănătos! răspunseră oamenii în cor.

— Încotro, măi cumnate? întrebă Dănilă pe Ghiţă Cărare, cînd se văzură în uliţă.

— Mă reped pînă la cîrciumă să beau o vadră de ţuică, răspunse acesta dîrz. Ce crede prefectul că m-a îmbătat cu apă de ploaie?

— Ai dreptate, Ghiţă. Numai miere zicînd nu-ţi îndulceşti gura.

III

La conac, masa se prelungi pînă după miezul nopţii. Supărarea moşierului Dănescu se topise ca un vis urît.

— Ce dracu te formalizezi aşa, Alexandre? îl mustră cu bonomie prefectul Oroveanu. Înţeleg, dacă ai trăi în nori, dar trăieşti în mijlocul ţăranilor şi ca atare eşti obligat să-i cunoşti. Eu niciodată nu mă simt atins de un cuvînt, chiar greu, rostit de un ţăran. Ce poţi să pretinzi unor proşti?

— Să nu credeţi că ţăranii sînt proşti, îşi dădu părerea moşierul Mîrşanu. Sînt necultivaţi, asta da, dar proşti nu.

— Ba sînt proşti ca oaia, interveni căpitanul Stamatiu, mie-mi spui?

— Sigur că da, întări Dănescu, umplînd paharele cu crîmpoşie. Ce deosebire e între ei şi animale? Nici una. Cum fac gîştele, ghi-ga-ga! aşa ţipă ei... vrem pămînt... Altceva nu ştiu...

— S-au luat şi ei după poezia unuia... Ilie sau Ion Coşbuc, zise Şerbănescu, ajutorul prefectului. Însă e proastă, am citit-o, nu face doi bani.

— Trebuie să-l fi pus Vasile Kogălniceanu s-o compuie, adăugă Stamatiu. Dacă mi-ar pica ăsta în labă, l-aş lecui pentru totdeauna de-a mai instiga.

— După mine, el e capul răutăţilor şi tot ce s-a întîmplat în judeţele Botoşani şi Dorohoi lui i se datoreşte! Cert!

— Haide, Stamatiule, prea le umfli şi tu, rîse prefectul, în Moldova e o situaţie specială din cauza lui Mochi Fişer şi a cîtorva arendaşi ovrei mai mici, care au pus mîna pe moşii şi storc ţăranii ca pe nişte lămîi.

— Au fost mişcări grave? se interesă Dănescu.

— Aş... Da de unde?... Uşoare devastări prin cîteva comune, îndeosebi la Tg. Frumos. Cum a venit regimentul 3 roşiori, şarjă cu lăncile şi finita la comedia. Încolo, delegaţii care cer autorităţilor pămînt, una la Podu-Iloaiei, alta la Roman, alta la Bucureşti.

— După cum văd, zise Mîrşanu, n-ar prea fi nimic serios.

— Pot să pui mîna în foc, dragă domnule Mîrşanu, că nu-i nimic serios, replică energic prefectul, dar Nababul e aşa de fricos, că imediat cum a auzit de tulburările de la Flămînzi şi Frumuşica, gata, l-au apucat bîţîielile. A sculat pe toată lumea în picioare: trimite armată colo, jandarmerie dincolo, încît a-nnebunit pe bietul Manu. Pe urmă, hai prefecţilor, colindaţi prin judeţ să liniştiţi spiritele înfierbîntate, că voi sînteţi cai de bătaie şi altceva mai bun n-aveţi de făcut. Şi de ce toate astea? Fiindcă îi e teamă să introducă starea de asediu, care e bună pentru orice eventualitate. Cică vrea să guverneze legal, fără măsuri tari. Şi uite, d-aia ne plimbăm noi cu colindul. Dar, în definitiv, nu-i chiar aşa de rău, după cum s-ar părea, fiindcă tot mai găseşti pe ici, pe colo, un vinişor bun, rîse cu poftă Oroveanu şi întinzînd către Dănescu paharul gol îi spuse: Mai toarnă, Alexandre!

Moşierul umplu paharul prefectului, turnă vin şi celorlalţi meseni, care se ridicară în picioare şi ciocniră:

— Vivat! ură Oroveanu. Beau pentru marea proprietate care a dat României renume agrar şi belşug din plin!

După acest toast, conţinutul paharelor rubinii se scurse gîlgîind pe gîtlejurile însetate, ca într-o prăpastie fără fund.

Şerbănescu, ajutorul de prefect, lunecă de pe scaun şi căzu sub masă. Era beat turtă. De-acolo strigă către prefect:

— Orovene, cînd oi muri să-mi faci la groapă un monument în formă de masă. Vreau să zac o veşnicie sub masă!

O POLIŢĂ PLĂTITĂ

I

Pe Olga, nevasta şefului de post Grigore Chiţu, o apucase groaza auzind veştile care umblau despre răzmeriţă.

— Eu, Grigore, nu mai stau aici de m-ai polei cu aur. Toţi ochii sînt puşi pe tine, mai abitir decît pe boieri. Uite, mi s-a strîns inima cît un purice de frică.

— Şi ce-i fi vrînd să faci, femeie?

— M-aş duce la Corabia, la soru-mea, să stau acolo pînă s-or potoli răscoalele. Ce zici?

— Şi eu să rămîi singur, cuc? Bună treabă! Cine-mi găteşte demîncare? Cine mă spală?

— De, că n-oi muri de foame şi nu te-oi împuţi dacă lipsesc o săptămînă-două, că mai mult n-o să ţină răzmeriţa. Şi la o adică, vino şi tu… Cine te opreşte?

— Ce, ai căpiat, femeie, de vorbeşti aşa? Vrei să părăsesc postu? Să dau bir cu fugiţii?

— Iaca, na! Parcă şefu din Vădăstriţa n-a tulit-o? Vorbeau eri în tren doi inşi. Ce, era să şeadă ca blegu să-l căsăpească ţăranii?

— Nu dezertez de la datorie… Mor, dar nu dezertez…

— Bine, tu eşti grozav, cine-ţi ajunge cu prăjina la nas? Însă eu una spăl putina, orice-ai zice şi orice-ai face. Asta nu mai e viaţă, să stai mereu cu frica în sîn.

Şi tot pe-a femeii rămase. A doua zi porni de acasă cu noaptea-n cap şi ajungînd la Vlăduleni prinse trenul de cinci şi un sfert.

— Aha, şefu nostru, zise Dumitru Răzmeriţă, îşi pune muierea la adăpost pentru caz de rebeliune, 'tu-mi-l în născătoare pe mă-sa de tîlhar!

— Dă-o-ncolo de otravă, ridică scîrbit din umeri Iacob Negoiţă.

Amîndoi ţăranii merseră o bucată de drum, muţi, frămîntînd fiecare gîndurile sale. După un timp, Iacob sparse tăcerea:

— Mă, Dumitre, eu mai făcui puşcărie, ştiu cum e pe-acolo şi nu mă sperii.

— Lasă ocolitu. Zi unde vrei să ajungi?

Negoiţă zdrobi un oftat în piept.

— Nu mă rabdă inima, am un neastîmpăr în mine că-mi vine să iau cîmpii dacă nu-l bușesc pe șefu de post. Pe el și pe logofăt, p-ăștia doi îi am crestați pe răboj.

— Tu, mă, păcătosule, umbli să te răfuiești cu Chițu? se aprinse brusc Răzmeriță. Apăi eu ce să mai zic, care mă stîlci la secție ca pe hoții de cai? Nu i-am spus că-i mănînc coliva? I-o mănînc, gata, s-a isprăvit.

— Tocmai de aia, hai pe seară, încolo, să-l luăm în brațe... Aș face singur treaba, dar mi-e să nu dau greș din pricina beteșugului și să pat ce pății atunci cu logofătul, că și ăla nu-mi scapă el din gheare nici mort.

— Adică ce nevoie am eu de tine? Singur nu-l belesc? Iote drăcie!

— Tot mai bine-i să fim amîndoi...

— Nu, Iacove, nu te băga aici... Pe șef îl judec singur... E dreptu meu... Nu las pe nimeni să se atingă de el.

— Fii de-nțeles, mă Dumitre, tată, ce dracu... Adică eu n-am drept să-mi răcoresc o țîră inima?

Răzmeriță întîrzie cîteva clipe răspunsul, cumpănind adînc în sine. Apoi hotărî pe loc:

— Adevărat, ai și tu drept. După ce-l judec bine, ți-l dau în primire.

— Fie și-așa, se învoi Negoiță. Viu să te iau ori cum facem?

— Vino de mă ia.

Țăranii se despărțiră îndreptîndu-se fiecare spre casă.

— Vezi, Dumitrică, tată, să nu te lăcomești prea tare și să mă lași cu buzele umflate, strigă de departe Negoiță, întorcînd capul.

— N-avea nici o grijă, îl încredință Răzmeriță, mai mult făcîndu-i semn cu mîna.

II

Șeful de post Chițu nu dădea semne de neliniște, cu toate că nu prea era curajos. Aproape în fiecare zi se abătea pe la Vîlsan, dirigintele poștei, ca să mai afle vești despre mersul răscoalelor.

— Nu e bine, nu e bine, trandafirule! se văicărea dirigintele. Auzi ici: 700 de țărani au devastat conacele arendașilor Guttman, Moise Abner și alții.

— Mofturi, răspunse Chițu. Asta e chestie antisemită. Numai în Moldova se-ntîmplă d-astea. Noi n-avem ovrei pe-aici, așa că răzmerița n-are motiv să se lase încoace.

— N-om avea ovreiași, da avem boierași, drăgălașule...

— Nu-ți fie teamă, domnule diriginte. Ba nu zău cine o să-mi facă aici rebeliune? Alde Heruvim Tănase, căruia toată ziua îi pică mucii în

cîrciumă? Alde Buzatu, pirpiriul, că de sufli-n el îl culci grămadă jos? Alde Viţu, care de zbieri o dată la el face-n nădragi?

— Lasă, sufleţel pricăjit, că mai sînt şi alţii. Zi, mai bine, doamne păzeşte, să nu le sară oamenilor mintea din cap şi s-o ia razna. Aşa zic eu, jandarmerică, neică…

— Şi eu atît îţi spui, domnule diriginte, să-i păzească sfîntu Sisoie de răscoală, că uite-aşa îi culc la pămînt, ca prepeliţele…

În timp ce Vîlsan se minuna de vitejia şefului de post, acesta pocni călcîiele şi, ducînd automat mîna la chipiu, salută şi ieşi ţanţoş pe uşă. Din cauza dezgheţului şi a ploilor din ultimele zile ale lui februarie, se făcuse pe uliţă atîta noroi că trebuia să umble omul numai în cizme, altfel nu era chip. „Ce m-o fi găsit de-mi pusei uniforma nouă? îşi zise Chiţu în sinea lui. Cine era să zgîiască ochii la mine pe-o vreme ca asta?“

Pămîntul se băşicase de ploaie. Înotînd prin noroi, şeful se îndreptă spre post. Mereu îi era ciudă pe ajutorul său, sergentul Tănase Dulamă, care zăcea bolnav în spital de trei săptămîni de zile.

— Tocmai acum îl găsi să facă operaţie la burtă, dar-ar dracu-n burta lui, cînd aveam mai multă nevoie de el. Ce mai pramatie! făcu şeful cu un gest de scîrbă.

Din partea cealaltă venea Pantelimon Gavrilă, supărat, c-o falcă-n cer şi una-n pămînt. Îi murise alaltăieri iapa, cu toate leacurile cumpărate pe bani grei. Nici Măriei, nevesti-si, cînd s-a bolnăvit astă toamnă de „reumatizmuri“, nu-i dăduse atîtea „doftorii“ şi tot degeaba. Acum rămăsese numai cu calul. Dacă nu-i lua căpitanul Stamatiu mînzul din cauza ticălosului de Chiţu, avea cu ce mîna căruţa. Dar aşa, cu ce să se arănească omul?

Şi tot gîndind cum s-o scoată la căpătîi, se întîlni cu şeful de post. „Of, fir-ar al dracului, îşi spuse ţăranul, ar trebui să-l tăvălesc o ţîră prin mocirlă pentru tot ce mi-a făcut. Da parcă tot mai cuminte-i să aştept. Poate că n-a venit încă vremea răfuielilor…“

Nu isprăvi bine vorbirea din sinea lui, cînd auzi pe Chiţu:

— Ce, mă, Pantelimoane, începuşi să te ţii mîndru şi să nu mai dai bună-ziua la oameni?

— Nu te teme, că ştiu eu cui să dau bună-ziua şi cui nu.

— Da mie de ce nu-mi deteşi?

— Nu-ţi detei, că nu eşti om, d-aia…

— Nu m-aşteptam, Pantelimoane, să ai vorba asta. Pe unde ai învăţat să ciripeşti aşa? Nu ţi-e teamă că-ţi tai ciocul, bărzăunule?

— Iar te legi de mine, Chiţule? Vezi că nu mai e pomana aia, de atunci. Acu e altă poveste…

— Stai niţel, dragoste. Ia spune, ce poveste e acuşi? S-aud şi eu cu urechile mele.

Ţăranul nu avea limpede în minte ce schimbare se înfăptuise de atunci încoace. Mai degrabă se gîndea la răzmeriţă. De aceea răspunse cam încurcat:

— Ce mai… E altă poveste… s-a isprăvit…

— Spune, ce poveste? stărui şeful. Nu cumva ţi-e mintea la răzmeriţă, Pantelimoane, ai? Nu te gîndişi la răzmeriţă?

— Ei şi dacă mă gîndii? N-am voie adică să mă gîndesc la răzmeriţă, mă, cutră ce eşti?

— Pe cine faci tu cutră? se băgă în el ameninţător şeful de post.

— Pe tine, dumnezeii mă-ti de tîlhar, da pe cine crezi?

Un pumn zdravăn se propti în falca lui Chiţu de i-o mută din loc. Şeful, năucit de năprasnica lovitură, se clătină, ameţit. În clipa următoare dete să-şi scoată puşca prinsă la spate de curea, dar n-apucă să facă decît pe jumătate gestul şi un alt pumn îl trăsni în faţă de-i luă vederea.

— Nu mai da… cristosu… răcni Chiţu cu glas spart, simţind cum îl bufneşte ceva cald în gură.

— Auliu, închinarea mă-ti de stîrpitură, crezi c-am uitat bătaia pe care mi-o trăseşi atunci? Ori, gîndeai că scapi fără plată? Băăă, toate se plătesc la timpul lor şi cu dobînda cuvenită!

Şi strigîndu-i acestea în auz, îi căra la pumni cu nemiluita în faţă, în cap, în ceafă, pe unde se brodea.

Şeful de post se prăvăli cît era de lung într-o băltoacă de noroi, cu puşca sub el. Abia atunci îl cuprinse spaima că ţăranul îl va omorî acolo în uliţă, ca pe un cîine de pripas şi începu să urle:

— Săriţi, oameni buni!… Săriţi că mă omoară!…

Se iviră cîteva femei, printre care Bălaşa lui Stoian Ulmu, văduva Nicoliţa Opran şi vreo doi bărbaţi, Marin Viţu şi Stan Cimpoieru.

Văzînd pe Pantelimon Gavrilă cum joacă tontoroiul ca un turbat pe trupul învinsului, Nicoliţa alergă să vadă cine-i. Dar gata să nu mai recunoască pe şeful de post, căci era scăldat în noroi de sus pînă jos, ca un pui de bogdaproste.

— Nea Pantelimoane, ce ai cu creştinii? îl întrebă femeia speriată.

— Ăsta creştin? hohoti Gavrilă mai-mai să spargă urechile celor veniţi în pripă la faţa locului. Ăsta-i tartorele păgînilor…

— Scăpaţi-mă, oameni buni, că mă omoară! zbieră din nou Chiţu cutremurat de spaima morţii.

— Auliu!… E şefu de post, Mărine! strigă Nicoliţa, recunoscîndu-l după glas.

— Ce spui, fa? Nu mai are chip de om, zise Viţu şi ducîndu-se la Gavrilă îl trase de-o parte.

— Lasă-l, omule, vrei să-l omori, să-ţi faci păcate cu el?

— Mă, Mărine, de unde scoseşi că-mi fac păcate dacă strivesc năpîrca? Îţi aduci aminte cum mă batjocori cîinele? Cum mă puse pe drumuri? Din pricina lui rămăsei fără mînz. Şi tu zici să-l las? Au-uuu! Nu-l las, mă, nu-l las…

Îl pocni cu vîrful opincii drept sub bărbie. Un potop de vaiete le sparse auzul.

Tocmai atunci pică şi Iacob Negoiţă, venind fuga din susul uliţii.

— Da ce-i, fîrtaţilor, tărăboiul ăsta? Pe cine v-apucarăţi să jugăniţi?

— Uite, Pantelimon, îl lămuri Marin Viţu, plăti şefului de post o poliţă veche, că ştii cum e el: nu-i place să se ştie dator la alţii.

— Măi, nu glumiţi voi? Arapu ăsta-i Chiţu? se miră Iacob Negoiţă.

— D-apoi cine, tata mare?

— La ce te-apucaşi, Pantelimoane, să-l jegmăneşti aşa ziua-n amiaza mare? Om cu judecată eşti tu? Ptiu! Fir-ar a dracului de treabă! grăi cătrănit Negoiţă, de parcă lui i se întîmplase pocinogul.

— Ce-ţi pare rău, Iacove, de pielea lui?

— Cum să nu-mi pară rău, omule? Afurisit ghinion! Unde naiba deteşi peste „odor“? Nu puteai să-ţi verşi focul pe el mai amînat? Te găsişi tocmai acu… Parcă intrară zilele în sac…

Şi Negoiţă îşi frîngea mîinile de necaz. Deodată îi dete lui Pantelimon un pumn în spinare.

— Ai înnebunit, Iacobe? Ce-ţi năzări, măi omule, pe mine?

— Aşa, fir-ai al dracului de norocos… Că mi-o luaşi înainte… Plănuisem cu Dumitru să-l cotonogim noi deseară. Şi-acu, ce facem dacă ne luaşi bucătura de la gură?

— Asta e va să zică pricina? Poţi să-i cari şi tu cîţiva pumni. Mai e loc…

— Ce-s eu, muiere, să dau într-o fleaşcă? Ori dau în ceva tare, să prindă boboci, ori mă las păgubaş.

Înainte de a pleca, Pantelimon se întoarse încruntat spre Chiţu şi rosti ca un verdict:

— Ascultă ici, jigodie: dacă pînă mîine nu te cărăbăneşti din sat cu ortacii tăi, prafu şi pulberea se alege de voi. Vă arunc pe toţi în Olteţ ca pe nişte gunoaie. Să nu zici că nu ţi-am spus!

Şi ridicîndu-l într-o rînă, îi desprinse de pe umăr puşca neagră de noroi şi-o luă cu sine, fără nici o explicaţie.

Şeful de post se uita prostit la ţăran cum îl dezarma. Nu spuse nici cîrc. Cerul gurii îi crăpase de atîtea vaiete…

VIN „ŞTIUDENŢII“

Ţăranii din Şipotele erau frămîntaţi de-o ciudată nelinişte. Pe nimeni nu mai prindeai pe-acasă. Toţi alergau încoace şi încolo, parcă îi frigea un jar nevăzut pe la tălpi. Se întrebau unii pe alţii ce s-a mai întîmplat şi ce nu, se întindeau la vorbă ţesînd planuri fel şi chip, apoi plecau grupuri-grupuri la primărie şi tăbărau pe capul lui Gheorghe Murgu, să afle ce mai e nou prin ţară.

— Lăsaţi-mă în pace, nu ştiu nimic! striga primarul enervat. De unde vreţi să ştiu? Nu vă spusei că nu mai primesc Universul de-o săptămînă?

— De ce nu mai vine?

— Apăi guvernul dete ordin să nu mai vie jurnalele la ţară, cică să nu zmintească minţile oamenilor.

— Parcă aşa nu se zmintesc ele.

— Ba se zmintesc şi aşa, confirmă primarul. Unde fu mintea lui Pantelimon de făcu ceea ce făcu?

— Lasă, nea Gheorghe, zise Enache Bădoi, aia ce făcu Pantelimon e socotită bine. Dacă n-o făcea el, o făceau alţii. Că nepricopsitu de Chiţu avea datorii multe prin sat.

— De şef de ce nu te legi, neică primarule? Te legi numai de oameni, ai? îl luă în primire Barbu Găvană. Cînd îl schilodi pe Răzmeriţă, de ce nu-l luaşi de piept să dai cu el de pămînt, că eşti tatăl comunei?

— Mă, Barbule, de ce vorbeşti aşa? Chiţu e autoritate, neamule, cum era să dau cu el de pămînt? S-o iau, adică, pe urmele lui Pantelimon, ai? Să vezi, măre, ce-o să-i pată pielea!

— Nu pate nimic, glăsuiră oamenii. Uite, aicea sîntem de-o păţi ceva. Să poftească numai să se atingă careva de el. Ehe, acu s-a întors roata, nu mai e ce-a fost odată.

Gheorghe Murgu reteză vorba. N-aveai cu cine te înţelege. Şipotenii erau porniţi şi nu puteai să te pui cu ei. De aceea intră în primărie şi îşi văzu de treburi.

Într-adevăr, Chiţu o păţise rău şi dacă n-ar fi fost văduva Nicoliţa Opran, să-l scoată din mocirlă şi să-l cureţe, murea acolo în uliţă. Tot Nicoliţa trimise după un jandarm să vie şi să-l ridice, fiindcă o tot bîntuia frica să nu moară la ea în odaie şi să mai iasă cine ştie ce bucluc. Sosiră amîndoi jandarmii, Ilie Mistreţu şi Anton Belei, dar nu-l luară decît spre dimineaţă ca să-l ducă la gară, la Vlăduleni. De întors, nu se mai întoarse nici unul, nici altul. La secţie era oblonul tras, străjuit de un lacăt mare. Parcă dăduse jandarmeria faliment.

Chiar Nicoliţa spusese jandarmilor că mai bine ar face să spele putina, altminteri îi omoară şipotenii şi poate că ei, cuprinşi de frică, dăduseră bir cu fugiţii, lăsînd satul vraişte, fără pază. D-aia, vezi, nu mai puteau trăi şipotenii. Pe oameni îi durea altceva: îi durea lipsa de ştiri. Habar n-aveau ce se petrece în ţară, cum merge răzmeriţa, pe unde a ajuns şi ce s-a mai făcut.

— Ia du-te, nea Barbule, la dirigent, că pe dumneata te are în ochi de bine, şi mai trage-l o ţîră de limbă, îl îndemnă Dumitru Spoială.

Vîlsan însă avea poruncă să nu pomenească o vorbuliţă despre răscoală şi de ce să-şi piardă omul pîinea?

— Tăicuţule, să crape fierea în noi dacă ştim ceva, se jură Vîlsan. Toate telegramele şi convorbirile sînt cifrate. N-ai cum să afli ceva.

Moş Barbu Găvană se întoarse la oameni şi le spuse că toate veştile umblau pe sîrme în limba „franţozească“, fiindcă limba asta o înţelegeau numai boierii. D-aia nu ştia nimic Vîlsan. Numai o singură dată au umblat nişte veşti de la Craiova în grai românesc şi atunci, de necaz, boierii au pus de-au rupt sîrma la vreo cincizeci de kilometri de telegraf.

— Nu mă întîmplai eu pe-acolo, zise Dumitru Spoială, că mă puneam cu parii pe ei.

Pe după colţul uliţei se ivi Heruvim Tănase, îndemnînd la drum cu nădejde.

— Ce-i, Heruvime? îl întrebară cîţiva ţărani.

— Mă, lume, ne-a pus Dumnezeu mîna-n cap. Cică ştiuleţii sînt de partea noastră.

— Care ştiuleţi, mă, ăia de la porumb? rîse Stoian Ulmu.

— Cum ăia, Păune, faci pe prostu cu mine?

— Da care?

Heruvim Tănase ridică din umeri. Nici el nu ştia care „ştiuleţi“. Oricum nu putea să fie vorba de ştiuleţii porumbului.

— Ştiudenţii, mă, nerodule, nu ştiuleţii, îl corectă Petre Dănilă.

— Cine-or fi ăştia? Vre-un popor de oameni? întrebă nedumerit Prăsilă. Ia spune, nea Barbule, că dumneata eşti umblat prin lume, ce-i cu dumnealor — ştiudenţii?

Moş Barbu Găvană se apropie de oameni şi, umflîndu-şi pieptul, le cuvîntă:

— Măi, ştiudenţii sînt fiii naţiei, născuţi şi crescuţi de stat; învaţă în şcoli înalte, şi au putere să facă dreptate luminată. Nimeni n-are coraj să le spuie nici dă-te mai încolo.

— Păi aşa oameni mari ne trebuie nouă, îl întrerupse Heruvim.

Moş Găvană urmă încălzit:

— La Bucureşti fac manifestăţii de nu mai vezi pe uliţe, nici tu muscali, nici tu tramvaie, nici pe oltenii noştri cu cobiliţele. Mulţi se duc prin cănţălăriile autorităţilor, scotocesc prin hîrtii şi văd tot ce nu face bine stăpînirea.

— Măi! Măi! se minunau ţăranii. Mare trecere au dumnealor ştiudenţii! Adevărat o fi neiculiţă, sau numai aşa le merge vorba?

— E adevărat, ce vă miraţi ca proştii? Acum se lipiră de noi, colindă prin sate de scot legile afară şi fac dreptate împărţind pămînt oamenilor.

— Blagoslovi-i-ar Dumnezeu şi maica domnului că se gîndiră şi la sufletul nostru, rosti Prăsilă făcîndu-şi cruce.

— Umblă călări pe cai suri, în pîlcuri de cîte doisprezece inşi şi cu peceţile statului în tolbă, ca să facă alor noştri acturile de împropietărire.

— Sînt cum s-ar zice cu trebunalu în traistă, observă Heruvim Tănase.

— Ieri, cînd trecui prin gară la Piatra, zise Dănilă, auzii că ştiudenţii ar fi ajuns dincoace de Piteşti, pe la Costeşti.

— Şi-or să vie şi pe la noi? întrebă timid Ion Buzatu, zis Scriptură.

— Iacă vorbă! Da ce, nu sîntem tot rumîni? Ori om fi, te pomeneşti, ciumaţi?

— Nu sîntem ciumaţi, sîntem nemîncaţi, zise Prăsilă.

— Nea Barbule, intră în vorbă Stoian Ulmu, zis Ceacîru, mai deunăzi, cînd fusei la Vlăduleni, îmi spuse un creştin dup-acolo, că ştiudenţii ăştia cică au ordin de la ţarul Ruşilor să împartă pămînturile la ţărani.

— Măi, Ceacîrule, ce te iei după vorbe? Cum o să le dea ţarul ordin? El e ţar la el acasă, în Rosia.

— Dacă-i aşa, într-o săptămînă, două, ne pomenim cu ei pe-aici…

— Şi nu cer nimic în schimb? întrebă din nou Prăsilă.

— Mă, Prăsilă, nu ştiu ce fel de om eşti, zise moş Găvană. Păi bine, mă, crezi că ei fac negoţ cu dreptatea?

— Ştiu că nu fac, dar eu tot le-aş lucra un grandirop şi le-aş da cadou.

— Vezi-ţi de treabă. Parcă nu mai pot ei după grandiropu tău.

— Cu toate ăştea, se băgă Enache în vorbă, unii spuneau că ştiudenţii ar da foc satelor care n-au sărit la răzmeriţă.

— Asta aşa e, întări moş Găvană. Dacă n-ai făcut răzmeriţă, mai eşti om? Nu eşti! Şi d-aia vor să şteargă de pe faţa pămîntului satele nerăzvrătite.

— Adevăratu-i! Cine are nevoie de pămînt face răzmeriţă. Numai că nu-i lucru uşor.

— Ba e uşor! N-auzeai ce spunea Petrechinu, că s-au mirat toţi marinarii ce lesne a fost cu răzmeriţa de pe vapor? Aşa o să ne mirăm şi noi.

Dumitru Răzmeriţă, care stătuse tot timpul posomorît, fără a scoate o vorbă, întrebă privind în sus, peste capetele oamenilor, ca şi cînd scormonea viitorul:

— Dacă ne-o ieşi pe nas?

— Om vedea noi, răspunse Petre Dănilă. Dar nici boierii n-or să rămîie cu nasurile întregi.

MAREA PUPĂTURĂ!

I

Pavel Şoimu era unicul fiu al profesorului de rezistenţa materialelor, Vasile Nedelescu, de la şcoala de Poduri şi Şosele din Bucureşti. Rămas de mic fără mamă, băiatul crescuse mai mult la voia întîmplării, căci tată-său, preocupat de cercetări ştiinţifice, arareori îşi aducea aminte de el. Adevăratul tată al lui Pavel fu unchiu-său, ziaristul Marion de la *Universul*. Acesta dovedi un ingenios fel de a educa pe băiat.

— Dă-o dracului de învăţătură, îi spunea, „şcoala vieţii“ face toţi banii. Însă pînă-una-alta, trece-ţi bacalaureatul, căci fără el nu se poate.

Şi Pavel, care nu ieşea din cuvîntul unchiului său, se puse cu burta pe carte şi-şi luă examenul.

Tot după sfatul lui Marion, tînărul se înscrise la facultatea de drept, deşi visul lui era să ajungă ziarist ca unchiu-său.

— Pentru gazetărie profesionistă nu e absolută nevoie să-ţi iei licenţa în drept, însă dacă o ai în buzunar nu strică.

Şi-i povesti o întîmplare petrecută de mult, cu un gazetar audiat ca martor la parchetul tribunalului Ilfov.

— Ce meserie ai dumneata? îl întrebase judecătorul de instrucţie.

— Ziarist.

— Pune grefier „haimana“, porunci aspru judecătorul.

— Dar, domnule judecător, sînt licenţiat în drept.

— A, atunci se schimbă socoteala, făcu judecătorul care reprezenta neghioaba mentalitate burgheză despre presă şi slujitorii ei.

— D-aia ţi-am spus că nu strică o diplomă. Să fie acolo.

După primul an de facultate, publică în ziar, sub pseudonimul Pavel Şoimu, cîteva articole moşmonite de Marion. Crescuse înalt şi subţire, cu mustăcioara neagră ca păcura. Semăna cu artistul Pascaly, în *Heidelbergul de altădată*. Aşa îl zări la teatru prinţesa Neaga Basarab şi se simţi irezistibil atrasă de el. Nu-i fu prea greu să şi-l apropie: îl angajă

secretar particular, cu un salariu fabulos. Ca să-i umple timpul îl puse să scrie o cronică despre familia ei. Deşi-l copleşea de atenţii, tînărul se ţinea retras, respectuos, păstrînd distanţa dintre salariat şi patron. Neaga crăpa de ciudă, nu ştia ce să creadă. Pînă cînd, într-o noapte, exasperată de aşteptare, năvăli în odaia lui Pavel, ţipînd şi dîrdîind de groază. Cică visase urît, avusese un coşmar…

Mai tîrziu povestea unei prietene despre această întîmplare;

— L-am violat, draga mea, ce era să fac?

După ce prinţesa se căsători cu Kostache Suditu, legătura deveni tînărului ziarist de-a dreptul scîrbavnică şi căută să se scuture de ea. De altfel cunoştea din auzite putreziciunea moravurilor protipendadei; acum o gustase din plin.

Şi o dată cu începutul de veac, după revelionul petrecut la conacul din Şipotele, Pavel Şoimu porni pe un drum mai sănătos, aruncînd pe Neaga la coş, ca pe un ziar vechi, de cîteva săptămîni. N-avea nevoie de leafa ei, nici de dragoste poruncită.

În anii ce urmară îşi trecu sîrguincios examenele la facultate şi obţinu licenţa în drept. Abia după ce termină universitatea îl apucă o rîvnă mistuitoare de a studia. Citi pe nerăsuflate pe Voltaire, Montesquieu şi Jean Jacques Rousseau, apoi, voind să aprofundeze doctrina partidului conservator, merse la izvoarele engleze şi germane de unde purcedea şi devoră pe Spencer, Burke, Hobbes şi alţii.

Paralel cu lecturile, publică în *Universul* articole de istoria doctrinelor politice, care fură destul de preţuite.

— Are ştofă nepotul! îl lăuda pretutindeni Marion. Ştiam eu pe ce am pus mîna!

Cînd îi era lumea mai dragă, tînărul schimbă brusc macazul şi cum între timp cunoscuse pe Dobrogeanu-Gherea, care-i făcu o impresie covîrşitoare, se apucă să studieze operele lui Saint-Simon, Fourrier şi îndeosebi ale lui Marx şi Engels. Colaboră la *Contemporanul* iar după aceea Constantin Mille îl angajă redactor la *Adevărul*.

Marion, care scăpase „copilul“ din braţe, se văicărea ca o babă:

— Ce pui de şarpe am crescut la sîn! Ce pui de şarpe am crescut la sîn!

II

În ziua de 14 martie 1907, Pavel Şoimu urca dealul Mitropoliei pentru a merge la Parlament. Sala de şedinţe era pe jumătate goală. Mai toţi deputaţii şi foştii miniştri conservatori lipseau. Numai Take Ionescu era prezent, dar acum stătea pe băncile opoziţiei, ca simplu deputat.

La bufet, Petre Carp, şeful junimiştilor, luase în primire pe Emil Costinescu, proaspăt ministru de finanţe:

— Ei, domnule Costinescu, nu se îngraşă porcul în ajun. Trebuia să vă îngrijiţi din timp să nu ajungă ţara pînă aici. La mine la Ţibăneşti nu s-a întîmplat nimic. Ţăranii de pe moşie dorm de cîteva nopţi la curte, ca nu cumva mişcările de prin satele vecine să se abată şi pe acolo. Le-am trimis zece mii de lei drept recompensă.

— Şi oamenii de pe moşia mea m-au apărat tot aşa, dar, închipuieşte-ţi, nu le-am plătit nimic, îi răspunse tăios Costinescu.

— Cînd era să le plăteşti, că abia aseară ai fost uns ministru de finanţe? curmă triumfător discuţia şeful junimiştilor, ale cărui spirite incisive şi jignitoare îi făcuseră o faimă ca de popă tuns.

Şedinţa începu. Dimitrie Sturza, şeful noului guvern liberal, venit la putere peste noapte, făcu o expunere a situaţiei extrem de grave în care se afla ţara şi încheie astfel:

— Primesc din oră în oră veşti că tulburările devin tot mai ameninţătoare, tot mai sîngeroase. Vieţi omeneşti cad pradă şi averi se prefac în cenuşă. Dacă nu stăvilim de îndată pîrjolul se prăpădeşte ţara. De aceea ţin să vă atrag luarea-aminte, că în aceste momente cruciale nu trebuie să mai existe nici liberali, nici conservatori sau junimişti, ci numai români care au sfînta datorie de a-şi întinde unii altora mîna, fără osebire de culoare politică, pentru a salva patria de marea primejdie care o sapă de la temelie.

Deputatul Take Ionescu, pînă aseară ministru, se urcă la tribună şi, luînd cuvîntul în numele partidului conservator, încredinţă guvernul că se va bucura de tot sprijinul majorităţii parlamentare.

— Noi, conservatorii, avem datoria de a vă ajuta să reîntronaţi ordinea zdruncinată. Poate că legile noastre au stîrnit nemulţumiri care au explodat în tulburările de astăzi. Poate că aparatul administrativ, cu marile lui lacune a contribuit şi el la izbucnirea acestor mişcări. Oricum ar fi, eu sînt gata să devin raportorul legilor dumneavoastră, care vor abroga propriile noastre legi, urmînd ca deputaţii noştri conservatori, care alcătuiesc în prezent majoritatea parlamentară, să le voteze din tot sufletul...

Declaraţia fruntaşului conservator stîrni o uimire fără seamăn printre liberali. Niciodată un şef al opoziţiei nu făcuse în parlament o asemenea profesie de credinţă.

— Nu-ş ce coace Belzebuthul lui conu Mitiţă, se miră la rîndul său Maximin, redactorul politic al *Adevărului*. În orice caz nu-i lucru curat!

— Minule, poate vrea să smulgă analelor parlamentare cîteva rînduri, rosti Pavel Şoimu, fiindcă, oricum...

Tînărul ziarist se întrerupse, căci zări pe primul ministru Sturza părăsind banca ministerială ca să iasă în întîmpinarea lui Take Ionescu, tocmai cînd acesta cobora de la tribună. Se apropie de el, luîndu-l în braţe, îl sărută apăsat pe amîndoi obrajii apoi grăi în auzul tuturor

— Să mă ierţi că nu te-am cunoscut şi uneori te-am judecat greşit. Dumneata eşti un mare român!

Un potop de aplauze încercă să dea tărie acestui gest teatral. Unii deputaţi părură mişcaţi, altora — mai slabi de înger — le lăcrămau ochii, iar cîţiva, în frunte cu Barbu Păltineanu şi Toma Cămărăşescu, plîngeau ca muierile, crezînd poate că lacrimile vor spăla trecutul. După aceea bătrînul prim-ministru strînse mîinile lui P.P. Carp şi Ion Lahovary şi cu glasul tremurînd, ca un actor de tragedie, se adresă celor trei parlamentari:

— Domnilor, de ce să nu mărturisim deschis că am păcătuit cu toţii faţă de ţărani? Măcar acum, în ceasul al doisprezecelea, să facem ceva pentru aceşti năpăstuiţi ai soartei, să-i scăpăm de necazuri.

— Dacă-i împuşcaţi, i-aţi scăpat de toate necazurile, strigă cineva din balconul publicului.

Deputaţii tresăriră. După acea clipă grea, stingheritoare, care se mistui anevoie, şeful guvernului liberal, cu o voce pe care o voia cît mai caldă şi mai convingătoare, slobozi supremul apel către treimea din faţa lui:

— Vă conjur, secondaţi-mă ca să salvăm România!

Alt ropot de aplauze izbucni ca să întărească această înfrăţire a aleşilor naţiunii. Cele două lampadare de la tribună clipiră o lumină nedumirită, iar busturile lui Mihail Kogălniceanu şi Barbu Catargi îşi alungiră trăsăturile de bronz, uluite de nemaipomenita întîmplare.

— Ce zici, nene Georgică, de povestea asta de iubire? îl întrebă Pavel Şoimu la ieşirea din parlament pe confratele său mai vîrstnic, George Ranetti.

— Vorbe… vorbe… vorbe… cum ar spune Shakespeare, îi răspunse profetic directorul „*Furnicii*“.

— Ba să mă ierţi dumneata, nu sînt de loc vorbe, se amestecă în discuţie deputatul liberal Bilciurescu care tocmai trecea pe acolo. Începutul s-a şi făcut.

— Cum? în ce fel?

— Păi n-aţi văzut manifestul guvernului adresat către naţiune?

Ranetti clătină sceptic din cap.

— Dragă Bilciurescule, să ne înţelegem: ia spune-mi, din ce este alcătuit un manifest, bre?

— Ei, asta… din vorbe…

— Quod erat demonstrandum![24] rosti directorul *„Furnicii“* şi, întorcîndu-i spatele, plecă grăbit.

Într-adevăr, fură vorbe. Chiar în după-amiaza acelei zile, generalul de brigadă Alexandru Averescu fu numit ministru de război. Cînd se duse să depună jurămîntul, soarele înjunghiat trăgea să moară şi tot cerul din spatele palatului regal era scăldat într-o baltă de sînge.

NOUL PREFECT DE ROMANAŢI

D. Şuculescu, înscăunat prefect al judeţului Romanaţi, îndată după venirea noului guvern, tuna şi fulgera, cuprins de panică, parcă ţăranii tăbărîseră la barierele oraşului şi se pregăteau să devasteze Caracalul.

— N-am armată! Îmi trebuie armată! Fără armată sînt cu picioarele retezate!

Aceste exclamaţii le repeta pe diverse tonuri ori de cîte ori stătea de vorbă cu cineva.

Nu era zi să nu trimită o telegramă ministrului de interne, Ionel Brătianu, sau ministrului de război, generalul Averescu, în care să nu ceară trupe pentru potolirea răscoalelor.

În primul raport telegrafic pe care-l înaintă guvernului la Bucureşti, într-adins umflă anumite fapte pentru a speria „fosilele“ ca să-i trimită cît mai repede forţe armate.

„În această noapte au început tulburări în judeţul nostru, care după informaţiile ce deţin prevăd că vor lua proporţii. În comuna Şipotele, jandarmii au fost bătuţi şi izgoniţi. La Rusăneşti, răsculaţii au devastat conacul. De asemenea în comunele Gura Padinii, Dobrosloveni şi Vîrtina. La Drăghiceni, ţăranii au incendiat conacul şi două pătule cu producte. Idem foc s-a pus şi la Popînzăleşti, agitaţia trecînd apoi în comuna vecină, Drăgoteşti. Pretutindeni lipsă trupe. Dacă nu trimiteţi extra-urgent armată, nu mai răspund de situaţie. Din trupele garnizoanei au fost luate 4 companii de infanterie şi un escadron de cavalerie, pentru a fi trimise la Brăila. Mare greşeală! Rog trimiteţi un regiment, înainte de a fi prea tîrziu. Pericolul extrem de grav“.

În aceeaşi zi, prefectul primi din partea ministrului Brătianu o telegramă:

„D-lui prefect de Romanaţi

D-l consilier Manolescu-Rîmniceanu cere apărarea conacului Leoteşti lîngă Balş. De asemenea principele George Ştirbey, anexez copie... Rog luaţi urgente măsuri...“

Prefectul citi apoi copia telegramei cu pricina.

---

[24] Ceea ce era de demonstrat.

„Monsieur Sturdza, président du Conseil,

Je prie instamment Votre Excellence d'envoyer des troupes a Ştirbey, district de Romanaţi, par Balchu, pour sauver ma propriété et mon bien d'une ruine complète.

Georges B. Ştirbey, Paris."[25]

— Poftim, Iatropol, strigă prefectul făcînd spume la gură, citeşte şi tu băiete, să vedem dacă nu-ţi vine să turbezi.

Şi-i întinse telegrama. Apoi, cu ura trezită împotriva marilor latifundiari, fiindcă Şuculescu era odraslă de ţăran înstărit, continuă să tune şi să fulgere:

— Hipopotamul ăsta şade comod la Paris şi mîrîie telegrafic de-acolo să-i salvăm bunurile. Iar Ionel îmi dă ordin să iau măsuri urgente. Zău dacă nu s-a scrîntit şeful, îl ştiam om cu doxă la cap. Cu ce să iau măsurile? Cu nuci? Dă-mi trupe nenişorule şi iau cîte măsuri pofteşti. Dar aşa... cu mîinile goale? Of, nu mai pot! Mă bagă-n pămînt oamenii ăştia!

Şi extenuat se lăsă în fotoliu ţinîndu-şi în mîini capul înfierbîntat de atîta zbucium.

Uşierul crăpă uşa, dar nu îndrăzni să deschidă gura pînă ce nu văzu pe faţa prefectului în ce toane se află.

— Ce-i, Serafime?

— Să trăiţi, cucoana Vasilichia Mîrşanu vrea să vă spuie două vorbuliţe.

— Ce dracu a mai găsit-o şi pe pupăza asta?

— Atunci îi spui că sînteţi în conţiliu, făcu expert uşierul retrăgîndu-se.

— Ba pofteşte-o.

După ce Serafim închise uşa, Şuculescu se ridică:

— Dacă şi asta îmi cere trupe, să ştii că o strîng de gît!

— Mai calmaţi-vă puţin, domnule prefect, îl îndemnă grijuliu directorul prefecturii, Iatropol, prea staţi cu nervii întinşi... prea vă consumaţi...

— Da poţi să stai altfel, dragă Iatropol, nu vezi ce vremuri trăim? Unde-ai mai pomenit să ni se urce ţăranii în cap?

---

[25] Domnului Sturda, preşedintele Consiliului de Miniştri.
Rog pe excelenţa voastră să trimită urgent trupe la moşia Ştirbey, judeţul Romanaţi, prin Balş, pentru a-mi salva proprietatea şi bunurile de la o ruinare completă.
George B. Ştirbey, Paris"

Vasilichia Mîrşanu se ivi pe uşă. Era îmbrăcată într-o haină de castor de Oceania, căptuşită cu atlas, iar pe cap purta o pălărie de fetru garnisită cu catifea şi cu o pană de amazoană.

Şuculescu îi ieşi înainte şi foarte curtenitor îi sărută mîna, apoi o rugă să şadă pe un fotoliu.

— Uite de ce te-am deranjat, dragă prefectule, începu ea. E o chestiune de viaţă şi de moarte. Iencuţu a rămas la Vlădoaia în mijlocul ţăranilor şi trebuie să-i asigurăm securitatea.

— Ştiu ce vrei: trupe! strigă prefectul.

— Nu mare lucru. O companie sau chiar un pluton. N-o să se facă gaură în apă pentru un fleac. În orice caz nu putem să-l lăsăm aşa... gîndeşte-te... je vous en prie[26]

— Draga mea, iartă-mă, nu pot deocamdată să-i dau nici un picior de soldat. Ia uite telegramele astea. Ia-le şi citeşte-le să vezi. Toată lumea îmi cere ajutor şi eu trebuie să stau ca de lemn. Dacă dobitocul de Oroveanu m-a lăsat fără armată, ce să fac? Filotim cum era, a dat oameni în dreapta şi-n stînga, care cum i-a cerut, şi noi am rămas ţuţ. Acu omoară-te, Şuculescule, fă scurtă la mînă, Şuculescule, să-ţi trimită trupe... Uite, asta este situaţia, madam Mîrşanu. Nenorocită, păcătoasă, mizerabilă, dar asta e!

— Şi cît timp o să mai rămînem aşa... în... aer?

— Ştiu eu? O zi, două, trei... Am şi telegrafiat lui Ionel, că în asemenea condiţii nu înţeleg să-mi iau răspunderea. Dar cum mi-o sosi trupele îl satisfac pe Iencuţu... nici o grijă despre asta. Ce naiba e liberal de-al nostru. Pe cine să împăcăm mai întîi, dacă nu oamenii partidului? Conservatorii pot să mai rabde. Dă-i dracului de jigodii, că ei au încurcat lucrurile!

Serafim, uşierul, intră şi-i aduse o telegramă urgentă.

— Asta ce mai e? murmură prefectul şi cu un gest repezit o desfăcu şi-i citi cuprinsul. Explodă într-un rîs zgomotos, nestăvilit.

— Ce s-a întîmplat îl întrebă curioasă cucoana Vasilichia.

— Auzi dumneata, ce-mi cere Nicola Papadopol, arendaşul de la Hurezani? Dacă n-am oameni, să-i trimit măcar un tun.

— Ce-o să facă el cu tunul? se miră moşiereasa.

— Ştiu eu? Dracu să-l pieptene! A-nnebunit şi el, cum a-nnebunit toată lumea. Uite aşa-mi freacă toţi ridichea... Ştirbey şi alţii ca el stau la Paris, benchetuiesc şi de-acolo bombardează pe primu cu telegrame: Envoyez des troupes pour sauver ma propriété[27].

---

[26] ... te rog!

[27] Trimiteţi trupe pentru a-mi salva proprietatea.

Apoi lăsînd-o la o parte pe moşiereasă, trecu fulgerător la ajutorul său, Iatropol:

— Ce-ai făcut cu manifestul guvernului? L-ai trimis primarilor?

— Pleacă diseară.

— Cum, Iatropol, încă n-a fost expediat? Ce faci, omule, cu indolenţa asta, vrei să ne nenorocim?

„Părintele“ judeţului ar fi continuat cu mustrările, dacă nu-l întrerupea o funcţionară, care năvăli în birou:

— Domnule prefect, vă cheamă Bucureştiul la telefon.

— Viu imediat, răspunse acesta. Te las, dragă madam Mîrşanu. Telegrafiază-i lui Ienculţu că am eu grijă de el. Iatropol, ia notează, băiatule, să-l avem în vedere… la prima ocazie…

Prefectul Şuculescu ieşi ca o furtună. Subalternul său notă într-un carnet mic, pe care-l scoase din buzunarul vestei: „Ienculţu Mîrşanu, — 1 companie, Vlădoaia“, şi puse o cruce dinaintea numelui ceea ce însemna „f.f. urgent“.

Apoi se adresă cucoanei Vasilichia:

— E-n regulă, doamnă. Puteţi pleca liniştită. I-am pus cruce bărbatului dumneavoastră.

RĂSCUMPĂRAREA SUFLETULUI

Lazăr, feciorul lui Toader Hodoroabă zis Ţarină, mai avea de făcut cîteva luni de militărie pînă să fie lăsat la vatră. În timpul acesta, nu se gîndea la altceva decît la gologani. Cum să puie mîna pe 300 de poli ca să răscumpere sufletul Ilincăi? Greu să cîştigi atîta bănet prin slugărit sau altă muncă cinstită.

Cu un singur ostaş se împrietenise în timpul stagiului: cu Vîlcu Gheorghe, de fel din Gura Padinii. Gheorghe ăsta ţinuse o prăvălie la Bucureşti înainte de recrutare.

— Lazăre, vrei să fii tovarăş cu mine, să dăm drumul la dugheană? Se cîştigă bani buni, mă băiete, chiar doi-trei poli pe zi, cînd merge vînzarea. Cu tine aş avea curaj mare.

Atîta aştepta feciorul lui Hodoroabă. După ce se liberă, plecă de-a dreptul în Capitală şi acolo, împreună cu Gheorghe, se apucă de negustorie.

Lăzărică, îmboldit de gîndul lui, tot iscodea pe un avocat, client obişnuit al prăvăliei, cum merge treaba cu criminalii care au răpus viaţă de om, cum îi judecă tribunalul şi cum îi dovedeşte.

— Judecătorii trebuie să aibă probe, altfel nu condamnă pe cineva, îl lămuri acesta. Dacă există un corp delict, atunci s-a isprăvit…

După un an şi jumătate, feciorul lui Ţarină avea în buzunar 250 de poli. Se mai împrumută de 50 şi plecă valvîrtej la Vlădoaia.

Cînd trecu prin Şipotele, oamenii, auzind că vine din Bucureşti, tăbărîră pe el:

— Ia spune, Lăzărică, ce se mai aude cu răzmeriţa? Se abate şi pe la noi? Pe unde o fi ajuns?

Lui Lăzărică însă nu-i ardea de răzmeriţă, avea el alte socoteli. Auzise, e drept, vorbind pe unii în tren, cică răscoala a trecut la Focşani şi acu e în drum spre Ploieşti, pe unde sînt muncitori şi că muncitorii ţin trup şi suflet cu ţăranii. S-au mai dat şi studenţii de partea ţăranilor.

— Păi, e bine atunci, zise Petre Dănilă. Şi pe la noi sînt semne bune. Jandarmii şi-au luat tălpăşiţa.

— Da de ce-au dat bir cu fugiţii?

Dănilă îi povesti de bătaia pe care o mîncase Chiţu, şeful de post, de la Pantelimon Gavrilă. Dacă nu săreau Viţu şi Cimpoieru, îl făcea pîzdării. Nicoliţa l-a cules din mocirlă, a chemat pe jandarmii Mistreţu şi Belei de la post, care l-au luat, şi duşi au fost. De două zile nu i-a mai văzut nimeni.

— Va să zică a plecat legea din sat? Ducă-se opt şi cu a brînzii nouă! strigă Lăzărică făcînd un gest potrivit cu mîna.

Într-amurg ajunse la conacul moşierului Mîrşanu. Dulăii, cum îl simţiră, prinseră a lătra, sărind cu labele pe gard şi muşcînd ulucile ca turbaţii.

— Care eşti mă, acolo? strigă Ion argatul.

— Eu sînt, Lazăr a lu Ţarină.

— Te-ai întors de la Bucureşti? Şi ce vrei, mă Lazăre?

— Am o treabă cu boierii.

— Care din ei? Ăl mic e plecat la oraş cu docarul.

— Şi cînd se-ntoarce? întrebă cu interes Lazăr.

— Mîine pînă-n prînz.

— Aha! Bine… Păi atunci să vorbesc cu ăl mare. Am să-i dau nişte gologani.

Cînd dete să intre în sufragerie, moşierul Iencuţu îl întîmpină de la uşă:

— Ce bani ai să-mi dai, măi băiete, că eu nu-mi aduc aminte.

— Eu n-am să-ţi dau, da vrea tata să-ţi dea gologanii îndărăt.

— Care gologani?

— Nu ştii? Ăi trei sute de poli, cu care cumpăraşi sufletu sor-mii.

— Ce, mă, e nebun tat-tu? Îmi trimite banii înapoi? L-au cotropit remuşcările, ce dracu l-a apucat?

— L-or fi cotropit, măria-ta, d-apoi ce crezi că sufletu e lucru de glumă?

Şi scoţînd din buzunar fişicurile cu poli de aur, le puse pe masă.

— Numără-le... Sînt taman trei sute... bătuţi pe muche...

— Ce să număr? Cred că sînt, făcu Mîrşanu, desfătîndu-şi ochii la vederea aurului.

— Ba nu, rogu-te măria-ta să le numeri. Şi să-mi dai zapis la mînă că ţi-am adus banii înapoi.

— Bine, mă, s-o fac şi p-asta. Mare drăcovenie!... Aşa ceva n-aş fi crezut vreodată. Ce naiba i s-o fi năzărit lui tat-tu? A visat urît te pomeneşti, rîse vesel Mîrşanu şi ca să facă pe placul flăcăului numără galbenii, rînduindu-i în grupe de cîte zece bucăţi, după care luă hîrtie şi cerneală şi aşternu o chitanţă.

— Ei, acu, eşti mulţumit?

— Sînt! Parcă mi s-a luat o piatră de pe inimă...

— Stai să te cinstesc cu un pahar de vin. Am un tămîios bun.

— Nu beau, măria-ta, că-mi face rău, îmi vine rîgîială pe gît, refuză Lazăr scurt şi plecă spre casă, uşurat, cu aripi la picioare.

Cînd îl văzu Toader Ţarină se posomorî la faţă de supărare. Îngăimă într-o doară:

— Te întorseşi?

— Îhî... răspunse sec Lazăr. Plătii boierului banii şi liberai sufletu Ilincăi.

— Plătişi 300 de poli? se sperie tat-su.

— Trei sute în cap, întări flăcăul.

— Auliu, ce-ţi mai bătuşi joc de bani, nevolnicule.

Ţarină aruncă o privire îngrijorată către nevastă-sa, Reghina:

— Zău, fă muiere, băiatului ăstuia cu adevărat îi lipseşte o doagă. Ăsta o să mă bage în pămînt de viu.

A doua zi Lazăr se sculă dis-de-dimineaţă, înfulecă pe nemestecate o bucată de brînză goală, fiindcă n-avu răbdare să aştepte pînă face maică-sa mămăliga, şi dădu să plece.

— Da acu încotro o pornişi cu noaptea-n cap? îl întrebă Ţarină, zăbovind încă sub aşternut.

— Am o treabă de făcut, spuse flăcăul şi plecă repede să nu-l mai descoase tat-su.

Ajuns pe coasta Frăsinetului, coborî devale spre Şipotele, străbătu satul, apoi urcă dealul Călmăţuiului pînă unde cotea drumul către Străjeşti. Pe dîmb străjuiau un pîlc de arţari, despuiaţi de viscole, care aşteptau să vie mai repede aprilie, ca să le aducă şi lor cîte un rînd de straie.

Soarele se cățărase pe spinarea cerului, cam vlăguit de putere din cauza hărțuielii cu gerul. Din trupul pămîntului izvorau nori străvezii de aburi și-n toată firea se simțea binele și pacea.

Numai în sufletul lui Lazăr era zbucium și neastîmpăr. Se tot plimba de colo pînă colo, înghesuit, ca o fiară în cușcă scurmînd zarea cu ochii. Dar nu vedea de loc apropiindu-se docarul boieresc după care jinduia atîta. Cîțiva oameni răzleți trecură spre Șipotele și un car cu boi. Asta fu toată ziua.

Spre seară, lihnit de foame, Lazăr lăsă prada și, coborînd în sat, se duse întins la cîrciuma lui Chioru.

— Ai ceva de-ale mîncării?

Cîrciumarul îi puse dinainte o strachină cu ciorbă și flăcăul o înfulecă hulpav. Apoi trase pe gît o jumătate de tămîios, care-i făcu bine la mădulare. „Azi îl scăpai, își spuse în sinea lui, dar mai e mîine, mai e și poimîine și răspoimîine. Nu intrară ele zilele-n sac!“

MANIFESTUL NOULUI GUVERN

I

În urma ordinului prefecturii, Murgu puse vatășelul să bată toba, vestind oamenii să se adune la primărie ca să le citească proclamația pe care noul guvern o adresase către țară... La ceasul chemării nu se strînseră nici treizeci de oameni din vreo șase sute cîți erau cu toții. Din cătunul Vlădoaia nu se arătă măcar unul, de sămînță.

— Ceilalți unde sînt, măi neamule? îi întrebă Murgu, mirîndu-se de puținătatea lor.

— Un’ să fie? Pe la cășile lor, c-or avea treburi mai bune de făcut, răspunse bătrînul Găvană.

— Mai bine dă-i drumul la lăcrămație pînă nu ne topim și ăștia de-am venit, zise Heruvim Tănase venind mai în față.

Primarul Murgu n-avu încotro. Își puse ochelarii pe vîrful nasului și scoase din buzunar o hîrtie împăturită.

— Să ne înțelegem, oameni buni. Unde nu pricepeți ceva, mă întrebați, ca să vă deslușesc, fiindcă ăsta-i rostul citirii.

— Dă-i brînci! îl îndemnară mai multe glasuri.

Se făcu liniște și Gheorghe Murgu începu să citească manifestul care pomenea de desființarea taxei de 5 lei contra lipsei de porumb, de ușurarea învoielilor agricole, întărirea băncilor populare și altele. Tot timpul era întrerupt de țărani, care puneau întrebări mai mult în batjocură. Primarul îi mustra și se hărțuia cu ei:

— Mai tăceţi, măi neamule, şi ascultaţi, că după aia o să vorbiţi pînă v-o ajunge gura la ceafă.

— Tăcem! Tăcem! Zi 'nainte, să vedem ce măsuri sînt alea care le luă majestatea-sa pe hîrtie.

Oamenii rîseră, rîse şi primarul Murgu, uitînd de necaz, apoi citi mai departe:

— Se va pregăti o lege prin care să se înfiinţeze Casa Rurală spre a înlesni ţăranilor luarea de arendă şi cumpărarea de proprietăţi…

— Ce e aia rurală, nea primarule? întrebă iar Heruvim Tănase.

— Rurală, adică sătească, ceva de la ţară, îl lămuri Murgu.

— Ce rost are să ne facă o casă la ţară? se miră Barbu Găvană.

— Casa o face la oraş, la Bucureşti…

— Păi nu spuseşi adineaurea că-i rurală? Cum vine treaba asta? îl luă la rost Petre Dănilă.

— Ei şi, dacă eşti rural, nu poţi să stai la oraş? Eu cum am stat la Caracal patruzeci de ani, pînă mi-a albit părul?

— Şi casa asta zice că ne dă gologani? se interesară alţii.

— Vă dă bani cu împrumut, ca să cumpăraţi moşii.

— Ce spui? Iete-te, băăă! făcură miraţi oameni.

— O să ne umple de filipeşti, rosti Buzatu.

Primarul Murgu, simţindu-se atins, ca autoritate ce era, încercă să-şi salveze demnitatea, mustrînd cu asprime:

— Care spuseşi vorba aia fără rost?

Bătrînul Găvană interveni:

— Cu rost, fără rost, lasă-l în plata Domnului pe-ăl de-o spuse şi lămureşte-mă pe mine un lucru: casa asta rurală de la oraş, dacă dă bani cu împrumut, se cheamă că nu-i „casă“ ci toată ziua „bangă“.

— Cam aşa, conveni primarul, fiindcă face operaţiuni de bancă.

— Păi, ia stai, nenişorule, dacă-i bangă, de ce-i spune „casă“? De ce umblă stăpînirea cu fofîrlica să ne prostească?

— Cum o să umble, mă Barbule? Poate stăpînirea să umble cu fofîrlica? De ce vorbeşti cu păcat, neamule?

— Iaca, na! zise Heruvim. Pînă sare pîrleazu, acuşa, cu răzmeriţa. Şi pe urmă face pe niznaiu. Dacă te duci să ceri bani, zice: da ce-ai căpiat omule? Eu sînt casă nu bangă. Unde scrie că sînt bangă?

— Aşa e! Aşa e! răbufni o spuză de voci.

— Aici e politică subţire, măi Murgule, reluă Găvană, dar eu am nas de copoi şi miros de departe.

— Măi, neamule, n-aveţi dreptate, se văicări Murgu, zău aşa.

— Las-că-i cunoaştem noi pe boieri, nene primarule, zise Petre Dănilă, ca pe nişte cai breji. Pînă azi de ce n-au făcut nimic pentru noi,

şi-acuma, cînd le-a intrat morcovu în şezut, ne făgăduiesc marea cu sarea? Sîntem sătui de făgăduieli! N-avem nevoie de făgăduieli! Să şi le ţie pentru ei.

— Nici ăia proştii nu-i mai cred pe boieri.

Strîns cu uşa, primarul Murgu nu mai găsea argumente ca să combată părerile sătenilor. De altfel şi el îşi dădea seama că oamenii au dreptate. Dar avea afurisita de calitate oficială şi trebuia să iasă cu faţa curată din tărăşenia asta.

— Uite ce, mă neamule, s-o lăsăm baltă cu Casa Rurală şi să vă citesc mai departe proclamaţia cu pricina.

— Lasă nene Murgule, îl rugă Dănilă, nu-ţi mai răci gura de pomană, că ne-am dumerit noi unde bate lăcrămaţia.

— Mult nu mai e, se rugă primarul, şi pe-urmă am poruncă.

— Dacă ai poruncă, ne-ai citit-o şi gata, zise Găvana. Aşa-i, fraţilor? Ne-a citit-o din cap pînă-n picioare sau nu ne-a citit-o?

— Citit! Citit! deteră glas oamenii.

Primarul Murgu chiti foaia în patru, o băgă în buzunar şi, înciudat că-l biruiseră sătenii, murmură:

— Fir-ar al dracului de manifest cu maţele lui!

PLANUL MÎRŞANULUI

De cîtva timp Iencuţu Mîrşanu îşi pierduse liniştea. Nu mai era chip să doarmă ca orice om de seara pînă dimineaţa. Hărţuit de gînduri negre, se perpelea toată nopticica în pat, întorcîndu-se cînd pe o parte, cînd pe alta, doar-doar l-o fura somnul. Spre zori, încolo, parcă aţipea un timp rupînd o bucată de hodină, care-l ţinea pe picioare.

Îl mai rodea pe deasupra o grijă apăsătoare, pe care n-o încercase de cînd se ştia pe lume: nesiguranţa zilei de mîine. Nu se mai simţea stăpîn pe sine, nu mai călca pe pămînt tare. Toate din juru-i prindeau să se clatine, să scîrţîie din încheieturi şi să se prăbuşească una după alta. Ceea ce socotise odinioară stîncă de granit nu era decît pietriş mărunt pe care apele prăvălite din munţi îl tîrau cu ele.

Nevastă-sa, Vasilichia, îi spusese cu o săptămînă înainte:

— Iencuţule, ar fi mai bine să mergem la Caracal, la fată. N-am poftă să ne-apuce pe-aici răscoalele.

— Fugi, dragă, nu vorbi prostii. Ce răscoale sînt alea? În Moldova au fost agitaţii antisemite, nicidecum răscoale. Aşa mi-a spus Oroveanu.

— Mie mi-i frică. Or fi răscoale, n-or fi, eu mă duc la Madeleine şi stau la fată pînă la Paşti. Pînă atunci se lămuresc ele lucrurile. Tu ce zici?

— Ce să zic? Du-te! Eu însă nu pot pleca… imposibil. Ba nu zău, atît ar trebui să simtă ţăranii că ne-am refugiat la oraş de frica lor.

— Bine, viteazule, atunci rămîi pe poziţie.

— Pînă la ultima picătură de sînge! strigă Mîrşanu cu emfază, dar tot el izbucni în rîs de ceea ce spusese.

După ce trăsura se topi în zare, moşierului îi păru rău că lăsase pe nevastă-sa să plece la oraş, fiindcă rămăsese casa pustie. Geta era la Craiova, la pension, Mădălina, măritată, cu rostul ei, Andrei, ocupat cu slujba, călca rar pe acasă, căci dormea mai mult la judecătorie. Şi Iencuţu, rămas singur, cuc, nu mai avea cu cine să schimbe o vorbă decît cu slugile. Atunci haita gîndurilor îl înhăţa mai vîrtos şi-l sîcîia într-atît, că uneori îi venea să lase totul vraişte şi s-o apuce încotro o vedea cu ochii.

Suferea mult de lipsa ştirilor. Cîteodată se mai repezea pe la Vîlsan, dirigintele oficiului, dar nici acesta nu ştia mare lucru. Cum nici ziare nu mai veneau în sat, îl apuca iarăşi deznădejdea. În cele din urmă, găsi un mijloc de a-şi procura ştiri: în fiecare zi trimitea pe logofătul Smarandache la Piatra Oltului, în gară. Localitatea, fiind un însemnat nod de cale ferată, se vîntura lume din toate părţile şi se puteau culege veşti. Aşa află moşierul că răscoalele se întinseseră ca pecinginea în toată Moldova şi trecuseră de curînd şi în Muntenia. Conacele, hambarele şi pătulele erau pretutindeni mistuite de foc. În judeţul Rîmnicul Sărat, ţăranii uciseseră pe arendaşul moşiei Bolboacă-Orleanu din comuna Măicăneşti, iar în judeţul Dîmboviţa, chiar pe moşierul Dumitru Grigorcea din Gura-Ocniţii, fiindcă nu voise să întocmească sătenilor un act de vînzarea moşiei.

Peste cîteva zile logofătul Smarandache făcu rost de un ziar şi i-l aduse moşierului. Conu Iencuţu se sperie cînd îl citi. Pe tot cuprinsul ţării focurile prefăceau în scrum bogăţii nemăsurate, strînse din tată în fiu, şi grîne care ar fi hrănit populaţia un an întreg.

Răsculaţii nu mai arătau a oameni: ajunseseră adevărate „fiare“, iar „bieţii“ boieri, deveniţi victime, cădeau pradă „sălbăticiei“ lor, apărîndu-şi avutul. La Putinei şi Stăneşti, în Vlaşca, cîteva sute de ţărani înarmaţi cu furci şi topoare se luptară cu armata şi-o învinseră. Locotenentul Niţulescu fu omorît, iar căpitanul Mareş rănit. Nici armata nu mai putea ţine în frîu pe răzvrătiţi.

Îi venea să rîdă de vorbele fostului prefect, Oroveanu:

— Pot să pui mîna în foc că nu-i nimic serios, dar Nababu e aşa de fricos că îndată ce a auzit de tulburările de la Flămînzi şi Frumuşica, gata a şi făcut în pantaloni.

Şi ca o culme a culmilor, rotativa — hrrr! — schimbase guvernul. Mare pacoste pe liberali să vie la putere în asemenea împrejurări. Dacă făceau o coaliţie guvernamentală cu conservatorii şi junimiştii, mai treacă-meargă. Dar aşa, se uzau în două luni ca guguştiucii... Tot Nababu mai şmecher decît conu Mitiţă...

Şi-apoi manifestul acela stupid pe care guvernul îl adresase către ţară. Se făgăduia ţăranilor cîte-n lună şi-n stele, îşi închipuiau oare deştepţii că vreun sătean avea să creadă o iotă din toate cîte înşirau ei acolo? Atîţia draci!

Prefectul cel nou, Şuculescu, nu se mişca din Caracal, de frică. În schimb, Vasilichia, în scrisorile ei, bătea mereu capul bărbatului să lase moşia pe mîna lui Smarandache şi el să vie la oraş. Dacă ar avea minte cît o pitulice, poate că i-ar face pe plac. Auzi, să lase toată averea pe mîna slugilor şi să plece, ca să se pomenească a doua zi sărac lipit? La urma urmei, Dănescu de ce nu plecase la oraş? Ba mai mult, n-o trimisese la adăpost nici pe coana Smaranda, nici pe fie-sa, Daria. Aşa şi trebuia. Dacă ar fi să se întîmple ceva, împărtăşeau cu toţii aceeaşi soartă.

Din clipa aceea Iencuţu luă revolverul pe care-l păstra într-un sertar şi nu se mai despărţi de el.

— Dacă mi s-o întîmpla ceva, apoi îmi vînd scump pielea. Nu mă las pînă nu curăţ cîţiva tîlhari.

Logofătul se arătă aducînd ştiri proaspete de tot, de rîndul acesta chiar de cele petrecute în sat, azi-noapte.

— Ia spune, Smarandache, ce e?

— Nu prea bine, măria-ta. Oamenii au prins să se frămînte, că, zic ei, s-a apropiat răzmeriţa şi nu se cade s-o primească aşa, cu braţele în sîn. Ieri noapte s-au sfătuit pînă tîrziu în casa lui Stan Cînepă.

— A fost şi moş Zaharia?

— Nu, el n-a fost.

— Şi ce-au uneltit?

— Apăi vor să puie mîna pe moşie şi s-o împartă, fiindcă ei o muncesc.

— Dacă o muncesc înseamnă numaidecît că-i a lor?

— Aşa zic oamenii. Cică pămîntu nu dă roadă decît ăluia de-l munceşte.

— Mă, eşti sigur că au hotărît aşa ceva? bîigui Mîrşanu îngălbenind ca lămîia.

— Măria-ta, dacă m-o fi minţit iscoada mea, atunci mint şi eu.

— Şi cine-i iscoada ta?

— E muierea unuia dintre ei. I-aş spune numele, dar mi-e ibovnică, bat-o norocul, şi parcă e mai bine să tac, că dumneata nu pricep la ce-ţi foloseşte dacă ştii cine-i.

— Aşa-i, Smarandache, nu-mi foloseşte la nimic, zise moşierul cu gîndurile duse, simţind o apăsare grea pe piept. Apoi adăugă: Care va să zică s-a îngroşat gluma... ai?

— S-a cam... Trebuie să te mişti, măria-ta, că nu mai merge. Doar n-o să-i aştepţi pe ţărani cu şerbeturi să năvălească la conac.

— Aşa-i, Smarandache, tu ai dreptate cu carul. Dar cum să mă mişc, omule? Să cer prefectului să-mi trimită un pluton de soldaţi?

— Asta ar fi o treabă care nu se mai află. Nu ştiu de ce nu te-ai gîndit mai de mult, ci tocmai acum la spartul tîrgului.

De fapt moşierul ceruse în mai multe rînduri fostului prefect Oroveanu să-i trimită soldaţi ca să-i păzească viaţa şi avutul, dar acesta pretextă mereu că n-are nici un picior de om, că vreo trei batalioane din regimentul 19 infanterie fuseseră expediate în Moldova sau nu ştiu unde, iar oraşul rămăsese vraişte fără nici o apărare împotriva răsculaţilor. Acum venise prefect Şuculescu, prieten cu Mîrşanu, amîndoi liberali înfocaţi. Era cu neputinţă ca Şuculescu să nu-i dea o mînă de ajutor. Dar ce te faci pînă vine armata? Dacă între timp rebelii dau buzna la conac şi pun foc? Nu se duce pe copcă toată agoniseala Mîrşanului?

Deodată i se lumină chipul, ca un cer după mistuirea furtunii.

— Smarandache, fugi după moş Zvîrlugă. Să mi-l aduci numaidecît încoace... Am să-i spun o vorbuliţă...

Moşierului îi trecuse prin minte, ca o sclipire scurtă, soluţia salvatoare. „Las-că o să le trag proştilor ăstora un chiul să mă pomenească toată viaţa! Doar n-o să procedez ca Grigorcea ăla de la Rîmnicu-Sărat, care a murit cu zile, ca un nătărău. Se măsoară ei cu mine? Om vedea noi care pe care?“

Baba Anica i-aduse o cafea într-o ceaşcă mare de ceai. În timp ce sorbea din băutura fierbinte şi aromată scoţînd pe gură şi pe nări rotocoale de fum, moşierul adînci planul care-i fulgerase prin minte. Era cît se poate de simplu: se prefăcea că cedează moşia ţăranilor făcînd cu ei un act de vînzare şi cumpărare fără nici o valoare legală. În orice caz. avea grijă să tărăgănească formele pentru întocmirea actului, pînă cînd prefectul Şuculescu îi va trimite armata de pază. Dacă nu s-o putea, o să meargă pînă acolo încît să-l semneze chiar. Ştia că la restabilirea ordinei actul va fi lovit de nulitate, ca orice act smuls prin silnicie. În felul acesta scăpa neatins din groaznicul iureş fără a i se fi clintit măcar un fir de păr.

Dar nu era numai atît. Ingenioasa uneltire avea să pecetluiască totodată, într-un fel sau altul, şi soarta lui Dănescu.

Mîrşanu surîse gîndului că vecinul său putea să sfîrşească zdrobit de ţărani. O, atunci cît s-ar netezi lucrurile: piedica cea mare o dată învinsă — fiindcă, orice s-ar spune, numai Alexandru era împotriva — nimeni nu va împiedica pe Andrei să se însoare cu Daria. Această căsătorie va contopi cele două moşii, făcînd una uriaşă, moşia Mîrşanilor.

Nu se mai gîndi la acest vis, parcă prea ademenitor, mai ales cu butoiul de praf de puşcă sub picioare. O bătaie uşoară se auzi în uşă şi în pragul ei răsări falnic moşneagul Zaharia Zvîrlugă.

— Să trăieşti, măria-ta, îi spuse cuviincios ţăranul, ca de obicei.

— Şi dumneata să trăieşti, moşule, îi răspunse Mîrşanu, ridicîndu-se. Da nu-mi mai spune „măria-ta“, că şi eu tot ţăran se cheamă că sînt, deşi m-am înălţat mai sus ca voi. Înălţarea asta cîteodată nu e bună…

— Ciudate vorbe îmi aud urechile. Oare de ce nu-i bună înălţarea, măria-ta?

— Fiindcă de jos sînt toţi cu ochii pe tine, iar de sus toate vînturile te suflă. Da stai niţel să-ţi spun pentru ce te-am chemat, şi-i arătă moşului un scaun, pe care acesta se aşeză.

— Uite ce e, moşule, începu domol boierul, eu unul m-am hotărît să dau moşia.

Moşneagul tresări ca împuns de-o suliţă.

— Cui s-o dai?

— Oamenilor din sat, cui altuia?

— Aha… făcu moşneagul venindu-şi în fire.

— M-am gîndit, mi-am făcut toate socotelile, că de cîteva nopţi nu se mai lipeşte somnul de mine, şi am ajuns la gîndul că nu se poate altminteri. Degeaba se străduieşte omul împotriva vîntului…

— Da… da… încuviinţă moşul, e canon mare să te războieşti cu vîntul.

— Şi pe urmă, după ce am cîntărit fel şi chip lucrurile, mi-am dat seama că dînd moşia e mai bine pentru mine şi ai mei. Ai să vezi de ce. Pînă una-alta, am vrut să stau de vorbă cu dumneata, fiindcă eşti omul cel mai bătrîn şi respectat din comună… să văd întîi ce zici, în ce ape te scalzi…

— Apăi, ce să zic. Eu zic că bine te-ai gîndit şi să-ţi ajute Dumnezeu după gînd şi faptă. Acum să te aud cum şi ce fel înţelegi să dai pămîntul?

— Simplu ca bună ziua. Îl vînd oamenilor după preţul ce se plăteşte pe pogon. Cu cît a cumpărat Ţarină pogonul de la Nică Gherghină?

— Cu patru sute. Da patru sute e mult… n-o să aibă putere oamenii.

— Eu las la trei sute cincizeci, chiar la trei sute.

— Trei mai merge, dar plata să fie aşternută pe cîţiva ani.

— Să-i zicem pe zece. E bine?

— Bine, chiar prea bine, întări moşneagul.

— Dar să ne înţelegem: nu-i vorba de toată moşia, continuă Mîrşanu încălzit. Toată nu pot s-o dau, că de fapt nici nu mai e toată a mea. Două mii de pogoane le-am dat fetei, sînt ale ei şi face ce vrea cu ele. Este?

— Ce-i drept, e drept. De zestre nu te poţi atinge, zestrea e lucru sfînt, s-a zis!

— Bineînţeles că şi astea două mii de pogoane tot oamenii or să le muncească, n-o să le muncească domnul judecător de instrucţie de la tribunal.

— Sigur, sigur, dumnealui se îndeletniceşte cu lucruri înalte: umblă prin legi… dă hotărîri… N-o să are cu plugu sau să dea cu sapa. Numai învoielile să fie mai dulci, nu ca pînă acuma.

— Ei, le-om mai îndulci noi, se înţelege… Pe-asta să rămîie numai.

— Apăi, dacă-i aşa, e tare bine, măria-ta. Dumnezeu te lumină şi-ţi dete gîndul ăl bun.

— De-aia zice proverbul: dă doamne mintea românului cea de pe urmă. Apoi adăugă numaidecît: Dar să lăsăm zicalele, că astea nu ne ţin de cald şi să vedem în mod practic cum facem treaba.

— O facem cum s-o putea mai bine. Întîi m-aş duce să le spui oamenilor despre ce este vorba, să-i bucur o ţîră.

— Bine, moşule. Însă n-aş vrea să ne dăm poalele peste cap ca muierile. Să nu se audă nici o vorbuliţă dincolo, la Şipotele, decît după ce întocmim actul. Şi încă ceva: după ce vă înţelegeţi între voi îmi aduci o listă de oamenii pe care îi împroprietărim cu loturi şi mi-o dai ca s-o trec în act. Afară de asta, faceţi o delegaţie din trei săteni, care să-i reprezinte pe ceilalţi, că nu pot să stau de vorbă cu toţi.

— Bine, măria-ta, aşa facem, precum zici.

— Nu-mi mai spune măria-ta. Ţi-am mai spus că mi s-a făcut lehamite. Nu vrei să bei un păhărel cu mine?

— Dacă întrebi calul: paşti murgule iarbă verde? — ce-o să-ţi răspundă?

Mîrşanu bătu din palme de trei ori. Ion, argatul, coborî în pivniţă şi scoase o sticlă de tămîioasă. Moşierul turnă vinul care aburi paharele:

— Noroc, să trăieşti, moş Zaharie!

— Să trăieşti, măria-ta, şi ce-mi spuseşi să fie într-un ceas bun!

Zaharia Zvîrlugă răsturnă paharul pe gît şi, ridicîndu-se, dădu să plece.

— Nu mai bei unu?

— Ajunge, că mi-e degrab' să duc oamenilor vestea. Mă tem să nu te răzgîndeşti.

Moşierul, la auzul acestor cuvinte, izbucni în hohote de rîs.

— Asta-i bună! Le-ar pune capac la toate…

După plecarea moşneagului, rîsul se preschimbă în rînjet, şi, ameninţînd cu mîna, şuieră printre dinţi:

— Las-că v-o coc eu!

„CORPUL DELICT"

În ziua următoare, Lazăr Hodoroabă se învîrti mai toată vremea pe la judecătorie şi luă seama în ce fel merg pe-acolo treburile. Mai întîi stătu de vorba cu moş Vasile Tămîie, care era servitor, aprod şi intendent al judecătoriei, primind pentru toate slujbele o leafă de 41 lei pe lună.

— Ia spune, nea Vasile, îl întrebă Lazăr, s-a-ntors domnu judecător de la oraş?

— S-a-ntors, taică, azi se judecă… Ai ceva, vreun procest?

— Am eu altceva, mai abitir decît un procest. Da cînd s-o fi întors, că eu am vrut să-l prijon şi n-a fost chip.

— Nu ştiu nici eu… că m-am pomenit cu el că doarme în odaie. Doarme şi acum.

— Unde? În care odaie?

— Păi, la „apatramentu" dumnealui, iote colo, în odăiţa din fund.

— A-ha… Acolo doarme în fiece noapte?

— Ba cîteodată se mai abate pe la conac. E cu toane: nici nu ştii cînd doarme şi cînd nu doarme.

După ce trase pe aprod de limbă, Lazăr o apucă spre baltă, ca să mai omoare vremea. În apa liniştită şi rece numai soarele se scălda. Barca primăriei, făcută de Murgu, se legăna priponită de mal. Un cîrd de gîşte înotau fără ţel pe drumul curat ca-n palmă.

Făcu de două-trei ori ocolul bălţii, uitîndu-se mereu la soare, ca să-şi dea seama cît timp a mai trecut, apoi nimeri la cîrciuma lui Chioru. Nu zăbovi nici acolo, căci avea în el parcă un frămînt, care-l împiedica să şadă prea mult timp pe-un loc. După ce dete pe gît două ţoiuri de rachiu se pomeni iarăşi la judecătorie. Soarele ajunsese în creştetul cerului şi judecătorul Andrei Mîrşanu tot mai dormea. „Lasă că dacă-i place somnu îl adorm eu bine", gîndi Lazăr Hodoroabă. Se întoarse din nou la cîrciumă şi ceru demîncare.

— Mă, ce-i cu tine, Lazăre, îl iscodi cîrciumarul, văd că te fîrţîi încoace şi-n colo. Tu cloceşti ceva…

— Ţi-am pus gînd rău, nea Chiorule, îi răspunse flăcăul, surîzînd palid, din pricină că altcineva îi cam ghicise uneltirea.

— Mie nu mi-ai pus gînd rău, cu mine n-ai nimic de împărţit. Vorba e: cui îi porţi sîmbetele?

— Mă nene cu pene, fă-ţi meseria dumitale şi încolo stai liniştit că stai bine. Atît îţi spun eu…

Cîrciumarul nu mai suflă o vorbuliţă.

— Ăsta e chiznovat rău!

După ce-şi umplu vîrtos burta, Lazăr plecă din nou la judecătorie. Pe drum pipăi cu mîna cuţitul ascuns în brîu şi se simţi cotropit de-o linişte mare. Casa judecăţii era pustie de oameni. Nu se judeca nici astăzi. Uşa camerei judecătorului era trasă la perete. Pesemne că aprodul Vasile Tămîie făcuse curat pe-acolo, fiindcă se vedea patul făcut şi toate lucrurile puse la locul lor. Lazăr se apropie, vîrî capul pe uşă. În odaie nimeni. Fără a mai sta pe gînduri, se strecură iute sub pat.

După cîteva minute, zări picioarele aprodului intrînd în cameră. Pesemne dusese gunoiul afară şi acum se întorcea cu făraşul.

Bătrînul nu prinse de veste că un străin se furişase sub pat şi, după ce mai trebălui cîtva timp, vorbind singur, ieşi din odaie. Uşa se închise şi se auzi o cheie scrîşnind în broască. Paşii se depărtară şi liniştea se întinse molcomă ca o apă. Lazăr ieşi din ascunzătoare şi luă seama prin odaie. Pe masă zăcea un vraf de cărţi, dintre care două erau groase ca de-un lat de mînă. Pe una scria cu litere mari, Codul Penal. Apoi trecu la fereastră şi privi afară în curtea pustie a judecătoriei, unde se zărea, lipită de gard, o privată. Îşi făcu socoteala:

„Dac-oi ieşi pe-aci, sar gardul la moaşa Dumitrana şi de-acolo potecuţa, băiete. Dar numaidecît îşi luă seama: Nu-i bine aşa, că trebuie să duc pe împricinat la baltă. Cum o să sar gardu cu el în cîrcă?“

Totuşi desfăcu foraibărul ferestrei, ca s-o poată deschide mai repede în caz de primejdie şi să-şi facă vînt în curte. După aceea, descoperi stînd stingheră într-un colţ o oală albastră smălţuită, care îi plăcu mult.

— Ia te uită în ce lucru scump fierb boierii laptele. În oala de pămînt — le rămîne laptele-n gît.

…Timpul încremenise parcă pe loc, ca umbletul melcului. Dar, încet, pe nesimţite, cu paşi tiptili de hoţ, poposi întunericul mistuind în pîntecele său tot ce se mai putea zări prin odaie.

Lazăr se vîrî din nou sub pat. Acolo se suci într-o parte şi alta, pînă îşi află locul potrivit şi rămase aşa, la pîndă, ceasuri întregi cu auzul treaz şi ascuţit.

Uneori tresărea pe neașteptate, cuprins de-o înfiorare plăcută prin șira spinării. „Ait! Vine!... Se aud pași..." Dar nu era decît o părere. „Of... of... mult mă mai scoate omul ăsta din răbdări... Nu pică o dată să isprăvim treaba..."

Adevărat: trecuseră doi ani și jumătate de cînd i se arătase Ilinca în vis și uite, pînă acuma încă nu-și îndeplinise făgăduiala că-l va trimite pe feciorul Mîrșanului la „judecata cerească". „Mama ei de socoteală, gîndea el, soru-mea o fi făcută foc pe mine, crezînd că o duc cu vorba. Și eu, sărac de mine, pînă scosei banii de răscumpărare, numai sufletelul meu știe cît am pătimit..."

...Ssst!... Pași... Se aud pași pe săliță... De rîndul acesta nu i se păruse. Erau de-adevărat pași care se apropiau. Cheia se răsuci din nou în broască. Ușa se deschise scîrțiind ușor, apoi se închise la loc. Un scăpărat de chibrit, o lumină scurtă zbucni din vîrful bățului și se așeză crescută sub sticla lămpii.

Întunericul își luă tălpășița și fața lucrurilor din cameră ieși la iveală. Cele două picioare care umblau de colo pînă colo își lepădară pantalonii și rămaseră în izmene.

O melodie ciudată, așa cum se cînta pe la teatru, răsună molcom în odaie:

C'est la valse brune
Chacun avec sa chacune...

Apoi cele două picioare se duseră în colțul camerei și poposiră acolo. Oala smălțuită fu ridicată de la locul ei.

— Ptiu! Păcătosul dracului, se pișe în oala de lapte, că afară nu putea să-și facă nevoia! își spuse cu ciudă Lazăr și ieși iute de sub pat.

Andrei Mîrșanu, auzind zgomot în spate, întoarse capul și-l zări pe flăcău în odaie. Uluiala fu atît de puternică, încît îi sugrumă în gîtlej strigătul de groază.

— Să nu strigi că e de rău! îi șuieră Lazăr crispat, în ureche.

— Ce... Ce... v... vrei... dumneata? bîigui Andrei privindu-l ca hipnotizat, cu ochii măriți de spaimă.

— Acuși îți spun ce vreau.

— Ești hoț? Cum ai pătruns aici? Cine ești?

— Eu hoț? Da ce ți-am furat dumitale de mă faci hoț?

La auzul acestor cuvinte judecătorul își mai veni în fire. Prin urmare, vlăjganul care se strecurase sub pat, cine știe cum, s-ar putea să nu fie hoț.

— Nu mi-ai furat nimic. Foarte bine. Dar ce cauți aici?

— Nu mă cunoști cine sînt?

Andrei se uită lung la neașteptatul musafir, scurmîndu-și adînc memoria.

— Parcă te-aș cunoaște... în orice caz te-am mai văzut, de asta sînt sigur... Dar nu știu de unde să te iau...

Țăranul îl scoase din încurcătură:

— Sînt Lăzărică, feciorul lui Țarină.

— A, așa e, care-ai fost militar...! strigă el bătîndu-l familiar cu mîna pe umăr. Te-ai schimbat la mutră că nici nu te mai cunoșteam. Ia spune, tu, flăcăule, ce te-aduce la mine?

— Apăi, știi ce-ai făcut cu soru-mea...

— Cu soru-ta? Care soră, omule?

— Cu Ilinca. Altă soră n-am. Ai batjocorit-o și i-ai stricat viața.

— Aceea e chestie veche, de ani de zile. Nu i-am dat lui tat-tu despăgubiri? Nu ne-am înțeles cu el omenește? Ce te-ai apucat acum să dezgropi morții?

— Pentru mine e nouă. Despăgubirile i le-am dat înapoi boierului și cu mine nu te-ai înțeles de fel.

— Nu știam că trebuia să mă înțeleg și cu tine. Mă rog, ce vrei tu acum?

— Vreau să te trimit la judecată. Destul ai judecat dumneata. Să te mai judece și alții.

— Bine, dacă vrei, dă-mă în judecată la Caracal.

— Ași, nu la Caracal, zise flăcăul, mai sus, adică sus de tot, în ceruri. Acolo ești pîrît de soru-mea și trebuie să te judece ăl mare.

— Care ăl mare?

— Dumnezeu cu soborul sfinților. D-aia trebuie să pleci în cer.

— Ce, ești nebun? Cum o să plec în cer? Fii serios, Lăzărică. Știu că ai dat tatii banii înapoi. Poate vrei mai mult... îți dau 400 de poli... chiar 500...

— Ași, eu nu vînd suflete. Nici un milion de poli. Haide fă-ți cruce!

— Cum? Vrei adică să mă omori sau ce? bîigui feciorul Mîrșanului ca pierit. Îți dau 600 de poli...

— Lasă polii și fă-ți cruce, n-auzi? Că altminteri te belesc și așa. Da e păcat să pleci ne-nchinat la drum.

— De ce să mă omori? Ce cîștigi tu dacă mă omori? se apără victima simțind cum un val de sudoare îi inundă trupul.

— Trebuie, e poruncă înaltă. Dacă ai citație la judecata de apoi, n-am ce-ți face, grăi flăcăul neînduplecat ca o sentință, sfredelindu-l cu priviri tăioase.

Andrei, cuprins de spaimă, slobozi un țipăt uriaș, izvorît din adîncul ființei primejduite de moarte. Chiar Lazăr se sperie o clipă, dar

numaidecît îi trăsni judecătorului un pumn greu în cap prăvălindu-l dea curmezişul patului, ca un copac retezat de la rădăcină. Apoi îi înfipse o mînă în beregată şi strînse vîrtos ca să-i sugrume strigătele, iar cu cealaltă îi încleşta amîndouă mîinile, zădărnicindu-i apărarea. Victima se zvîrcoli neputincioasă, fără să reuşească a îndepărta cleştele care-i oprise suflarea. Deodată zvîrcolirile se muiară.

— Ei, te-ai cuminţit? Mai strigi acum? îl întrebă flăcăul ridicînd ochii spre el.

Capul judecătorului nu mai era parcă al lui, ci al unui moşneag, nins de ierni. „Iote cum i-a albit păru, se miră Lazăr în sinea lui, adineaori l-avea negru".

Andrei nu-i răspunse la întrebare.

— N-auzi boierule, îţi faci cruce sau ba?

Nici de rîndul acesta nu primi răspuns. Lui Lazăr îi trecu prin minte un gînd înfricoşat.

— Nu cumva?

Îl mişcă încoace şi încolo, îl zgudui. Nimic. Trupul rămase inert, moale ca o cîrpă.

— Iote, ce comedie! A mierlit omu meu ca un pui de codobatură. Şi cruce tot nu-şi făcu, păgînu.

De necaz că murise aşa de uşor, Lazăr îi trînti un pumn în falcă.

Capul mortului se răsuci strîmbîndu-se. Cu un alt pumn îl îndreptă la loc. Apoi flăcăul se apucă să-l îmbrace. Îi puse întîi gulerul şi cravata, dar nu reuşi să facă un nod ca lumea. Cînd îi îmbrăcă pantalonii, ieşi la iveală organul genital.

„Hm! ăsta e va să zică „corpul delict" îşi spuse Lazăr fulgerat de un gînd năstruşnic. Trebuie să-l trimit la procest cu corpul delict în proţap."

Şi scoţînd custura de la brîu, îi reteză organul şi i-l puse în gură. Apoi înşfăcă în braţe trupul cald încă şi ieşi în uliţă. Pe-acolo, nici ţipenie de om. Satul dormea dus, parcă somnul morţii. Cu atît mai bine. De altfel, ar fi putut să fie şi hora în nasul judecătoriei, că lui tot nu-i păsa. Cine s-ar fi agăţat de el? Doar împlinise o poruncă înaltă, nu se jucase în arşice. Păcat numai că nu-şi făcuse păgînul cruce! Baie ştia să facă în fiecare zi, dar cruce nu…

Ajunse la baltă. Apa dormea liniştită, cu toate vietăţile în pîntece. Lăsă uşurel trupul „pîrîtului" în barcă, vrînd să-l culce pe fund. Dar era apă de un deget şi nu se îndură să-i ude hainele. Aşa că îl aşeză pe scăunaş, potrivind capul să se sprijine uşurel pe o margine. Desprinse barca priponită de mal şi-i făcu vînt în larg, trezind apa.

După ce isprăvi treaba se duse acasă şi se culcă. Era frînt de oboseală şi adormi numaidecît, cu cugetul împăcat, ca un om care-şi împlinise o grea îndatorire.

PREA MULTE FĂGĂDUIELI

I

Auzind vlădoienii că boierul Mîrşanu voia să le facă vînzătoare moşia, mai-mai să nu le vină a crede urechilor. Se uitau unul la altul şi se cruceau, scuipîndu-şi în sîn parcă ar fi fost ceva necurat.

— Ce i-o fi venit, oameni buni, de se dete aşa dintr-o dată pe brazdă? se miră Ciupagea şi scoţînd căciula din cap o pocni cu sete de podea, stîrnind tot praful.

— Ei, şi dumneata, nea Matei, zise Stan Cînepă, crezi că ursu joacă de voie, ai? Văzu şi el încotro bate vîntul şi se dete după vînt, că altminteri avea cu noi de furcă. Dar stai, mai întîi să văd actu şi p-ormă…

— Aia zic şi eu, sări Mototolea, să nu ne ducă de nas ca pe nişte muieri, că mi-e Mîrşanu ăsta un vulpoi şi jumătate…

— Dacă sîntem cu ochii-n patru, rosti Bogoe, n-are cum să ne tragă pe sfoară.

Oamenii adunaţi în casa lui Stan Cînepă se sfătuiră îndelung între ei şi făcură o listă mare, pe amîndouă feţele, de cei care urmau să fie împroprietăriţi. Ţăranii cu pămînt trebuiau să capete loturi mai mici decît ceilalţi, afară de cei care aveau de la trei copii în sus. Hodoroabă însă nu fu de aceeaşi părere, fiindcă el nu avea copii mici. De partea lui Hodoroabă mai trecură şi alţii. Se iscă o ceartă aprinsă, încît gata-gata să se încaiere oamenii.

— Măi, fraţilor, căuta Ciupagea să-i domolească, fiţi oameni de înţeles. D-aia ne-au încălecat boierii şi ne-au luat pîinea de la gură, că noi nu ştim decît să ne sfădim ca muierile năroade.

Stanca, femeia lui Stan Cînepă, care nu putea să doarmă din cauza gălăgiei, sări cu gura pe ei:

— Mă mir, oameni în toată firea, vă certaţi pentru pielea ursului din pădure. Atîta rău să am eu cît o să vă dea boierii vouă pămînt pe degeaba.

— Taci, fă muiere, o bruftui Mototolea, ce te pricepi tu la treburi d-astea? Cine a spus că-l dă Mîrşanu pe degeaba? Îl plătim cu bani grei.

— Eu zic să vă căutaţi de treabă şi să nu vă legaţi la cap dacă nu vă doare, c-o păţiţi. O să intraţi într-un bucluc de nu vă mai scapă nici tartoru dracilor.

Bărbatu-său, Stan, o luă şi el în primire:

— Mai bine cată-ţi de treabă. Nu ştiu de ce te-oi fi amestecînd unde nu-ţi fierbe oala? Ce te bagi tu, muiere, în treburile bărbaţilor?

— Cum să nu mă bag dacă n-aveţi minte nici cît un pui de găină? Tu, bărbate, să te tragi din daravera asta, că pute. Nu-mi place ce faceţi, uite-aşa. Tăiaţi-mă, omorîţi-mă, că mie nu-mi place!

Ciupagea, luînd-o cu duhul blîndeţii, convinse pe Stanca să treacă în odaia din faţă şi să lase pe oameni să se înţeleagă între ei cum or putea.

— Cînd v-or tăbăci boierii pielea o să vă aduceţi aminte de vorbele mele! strigă femeia şi plecă să se culce.

Pînă la urmă vlădoienii căzură la înţelegere şi aleseră din sînul lor pe Mototolea, Ciupagea şi Bogoe să hotărască cum vor crede şi ce-or face ei să fie bun făcut. Şi tot aceştia trei să aibă putere să meargă la boier ca să întocmească actul de împroprietărire.

Pe moş Zaharia Zvîrlugă nu-l puseră. Era prea bătrîn şi mai mare păcatul să osteneşti un asemenea om.

— Ca să retezăm pofta Mîrşanului de-a se răzgîndi cumva, propuse Stan Cînepă, aş zice să iscălească şi primarul actul de vînzare şi să puie pecetea.

— Fugi, mă, Stane, sări Bogoe, n-are nici un chichirez iscălitura primarului.

Însă ceilalţi vlădoieni fură de părere că, deşi n-are rost semnătura primarului, tot mai bine e să iscălească şi el. Nu strică să mai fie acolo o semnătură şi mai cu seamă o pecete.

Cînd vlădoienii isprăviră de pus la cale toate cîte se cereau, prinseră de veste că începuse a se lumina de ziuă. Bogoe, Ciupagea şi Mototolea, care erau vecini, plecară cîteşitrei spre casă, trăgînd adînc în piept aerul rece al dimineţii.

— Ia uită-te, Matei, încolo, zise Bogoe, ce-o fi pata aia roşie pe cer? Că doar n-o răsări soarele din partea ceea.

Cîteşitrei cercetară purpura care mîngîia poala cerului spre asfinţit şi nu se dumireau ce-ar putea să fie.

— Măi, fraţilor, n-or fi dat oamenii foc conacului de la Cornăţel? se întrebă Mototolea.

— Să ştii că asta-i pricina. La Cornăţel arde, uite, pui mîna-n foc dacă n-o arde acolo, grăi Bogoe.

— Hei, ştie Mîrşanu ce face, adăugă Ciupagea, agitînd un deget în aer ca o ameninţare. Degeaba ne mirăm noi aşa şi pe dincolo. Cînd simte ardeiu în dos, lasă tot şi fuge de-i scapără călcîiele.

Oamenii rîseră şi hohotele lor se amestecară cu ţipetele cocoşilor care suliţau văzduhul din toate părţile.

II

Bogoe, Ciupagea şi Mototolea, împuterniciţii vlădoienilor, se ciorovăiau de-o oră cu Iencuţu Mîrşanu, în sufrageria conacului. Acesta voia ca loturile să fie plătite în termen de zece ani, aşa cum se înţelesese de altfel şi cu moş Zaharia Zvîrlugă, iar nu în douăzeci de ani cum ţineau morţiş oamenii. Pînă la urmă, o lăsară cu toţii mai moale, deteră neînţelegerea pe din două şi căzură la învoială, punînd în act ca plata să fie făcuta în cincisprezece ani.

— Las-că trăieşti dumneata anii ăştia ca să vezi toţi banii adunaţi la chimir, zise Bogoe, şi dacă n-o vrea Dumnezeu să-ţi dea zile, apoi trăieşte conaşul Andrei, odrasla dumitale.

— Mai bine să-i dea lui sănătate decît mie, fiindcă eu mi-am trăit traiul şi mi-am mîncat mălaiul.

— Dacă e să vorbim pe dreptate, spuse Mototolea, dumneata ţi-oi fi trăit traiul, dar mălaiul mai mult noi, ţăranii, l-am mîncat.

— Iaca na, vorbă şi pe tine, sări Ciupagea. Parcă sînt proşti boierii să mănînce mămăligă cînd au jimble de-alea de crezi că-s cozonaci. Dar să lăsăm vorba asta; văd că nu mai vine primaru.

— Vine! Trebuie să vină, îl încredinţă Mîrşanu. Mi-a trimis vorbă de-aseară.

— L-om mai aştepta, că pe-astea sîntem puşi, altă treabă n-avem.

Apoi, din una în alta, discuţia alunecă asupra răscoalelor.

— Auzişi, măria-ta, ce se întîmplă la Hurezani? îl întrebă Bogoe.

— Nu, n-am auzit, făcu speriat Iencuţu. Ce-a fost? Ceva grav?

— Un fin de-al meu, Ilie Belitu, pică azi-dimineaţă de-acolo şi-mi povesti de-a fir a păr tot ce s-a întîmplat. Cică arendaşul... îl cunoşti dumneata pe grec...

— Da, Nicola Papadopol. Cum să nu. Sîntem prieteni de ani de zile. Ce-i cu el? A păţit ceva?

— Stai să vezi. Arendaşul tocmise cîţiva bulgari şi-i înarmase cu pistoale ca să-l păzească. Alaltăieri seară, ce-i vine grecului? Cheamă pe doi din ei şi vrea să-i trimită pîn-devale, la cîrciumă, să-i cumpere o sticlă cu rom. I se făcuse omului poftă de rom şi gata. Bulgarii nu vrură să se ducă, ziceau că le e frică să se lase în sat. Ce mai, nu s-a dus nici unul. Chir Nicola făcea spume la gură. „D-aia v-am angajat, fricoşii dracului, ca să vă ţin pe mîncare şi băutură?“ Şi înarmîndu-se cu două pistoale s-a dus el, singur-singurel. Oamenii stăteau adunaţi grămadă în faţa cîrciumii. Finu zicea c-or fi fost vreo sută, poate mai mulţi. Cînd deteră cu ochii de el, iote, măi, îşi spuseră rumînii noştri, ne pică grecoteiul ca musca-n iapte. Dar arendaşul, îndrăzneţ nevoie mare, trecu printre ei ca-n brînză.

— Dacă se atinge ţineva de mine, lo impusco…

Cumpără el romu şi cînd să plece, un flăcău şugubăţ, Mitru a lu Costică Sufleţel, îi puse o piedică de la spate. Grecu căzu şi sticla se făcu ţăndări. Ca o sfîrlează se sculă de jos şi scoţînd pistolul împuşcă pe flăcău. Cînd văzu lumea o ispravă ca asta, gata să sară pe el, dar măslinaru se lipi cu spinarea de peretele cîrciumii şi cu amîndouă pistoalele întinse, ţinea pe oameni la respect.

— Ce curaj nemaipomenit, murmură Iencuţu Mîrşanu, făcîndu-şi cruce. Şi pe urmă ce s-a mai întîmplat?

Bogoe continuă:

— Lumea crăpa de ciudă. Iote, fraţilor, cum ne ţine grecoteiul pe toţi cu mîinile legate. Tot flăcăul cu piedica îi scoase din încurcătură. Rănit cum era, se repezi asupra arendaşului care începu să tragă cu amîndouă pistoalele o ploaie de gloanţe. Căzură ei trei-patru oameni, dar şi din grec nu se alese decît praful şi pulberea. După aia rumînii noştri deteră fuga la conac şi-i puseră foc.

— Săracul! murmură Iencuţu, gîndindu-se la propria lui soartă. Parcă singur şi-a căutat moartea cu lumînarea.

— Apăi, de? Rom îi trebuia, rom a găsit…

O bucată de vreme nimeni nu mai scoase o vorbă. Pe Mîrşanu îl năpădiră aducerile aminte. Ultima dată cînd îl zărise, în odaia de la mansarda castelului unde jucau de obicei poker, grecul îşi arătase teama că se vor mişca ţăranii şi că pe moşieri îi aşteaptă zile grele. Cîtă dreptate avea! Ceruse şi el armată prefectului, după cum scria cucoana Vasilichia, şi văzînd că nu-i dă, telegrafiase să-i trimită măcar un… tun. Acum nu-i mai trebuia nimic.

Moşierul strică tăcerea şi aprinse din nou discuţia:

— Va să zică şi la Cornăţel şi la Hurezani s-a abătut prăpădul. Păcat, măi, oameni buni, să dai pradă focului atîta bogăţie. Nu-i aşa?

Vlădoienii înălţară din umeri ca şi cum ar fi spus:

— De… aşa o fi…

Uşa sufrageriei se deschise şi în prag se arătă primarul Gheorghe Murgu, ţinînd căciula în mînă.

— Ai adus pecetea cu dumneata? întrebă Ciupagea, în loc de bună-ziua.

— Am adus-o, răspunse el, dar să mă bată Dumnezeu dacă pricep pentru ce.

Mîrşanu îi explică despre ce era vorba, iar bătrînul Murgu făcu ochii mari cît două cepe.

— Adevăratu-i? Împărţi oamenilor moşia? Păi ce rost mai are pecetea primăriei? Actul trebuie legalizat la judecătorie.

— Bine, ştim noi treaba asta. Îl legalizăm şi acolo. Ca să fie mai tare şi să nu-l doboare nimeni, oamenii vor să pui şi pecetea primăriei. Nu de alta: ca să fie…

— Dacă-i mai puţin strică, dacă e peste, n-are ce strica, zise Bogoe.

Primarul Murgu se gîndi că nimeni n-ar avea de ce să-l tragă la răspundere pentru o asemenea formă, cel mult ar putea să-l ia peste picior… Dacă moşierul şi oamenii ţin la ştampilă, se cade să-i împace. Aşadar, apăsă pecetea pe tuşieră de cîteva ori, suflă în ea aburi din gură şi o aplică vîrtos pe acte, după care trase o semnătură meşteşugită. Apoi întrebă pe moşier cu grijă mare:

— Coane Iencuţule, te-ai gîndit în ce situaţie îl pui pe boier Dănescu al nostru? Şipotenii, cunoşti doar pe oameni, avînd exemplul dumitale, o să-i ceară să le vîndă şi el moşia. Şi pe drept cuvînt… Aşa că…

— Eu nu m-am amestecat în socotelile nimănui, răspunse Mîrşanu cam înţepat. Fiecare cum îşi aşterne, aşa doarme. Ce o să-i port eu de grijă lui Alexandru? Ei, asta-i… Te rog să mă slăbeşti… Nu-i aşa, oameni buni?

— Aşa-i… Aşa-i, încuviinţară vlădoienii toţi într-un glas.

— Păi sigur că aşa-i, făcu moşierul cu un gest potrivit, apoi bătu din palme.

— Pînă vine băiatul să legalizeze actul, să bem aldămaşul, ce ziceţi?

Ion intră glonţ pe uşă, se făcu nevăzut şi se întoarse cu un braţ de sticle de vin. Moşierul umplu paharele:

— Noroc şi ce-am făcut să fie într-un ceas bun! închină Iencuţu Mîrşanu, ciocnind paharul.

— Să dea Dumnezeu şi maica domnului! răspunseră vlădoienii.

Încetul cu încetul vorbirea alunecă din nou pe făgaşul răzmeriţei. Primarul Gheorghe Murgu se burzului parcă l-ar fi călcat cineva pe bătătură:

— Ce răzmeriţă mă neamule? Umblă oamenii dintr-o comună în alta, devastează conacele şi pătulele şi pe urmă pun foc. Zău dacă mai înţelege cineva ceva!

— Tare ar fi nostim să păţesc şi eu una boacănă, zise Mîrşanu.

— Crezi că e de mirare? reluă Murgu. Chiar dacă vlădoienii sînt trup şi suflet cu dumneata, te pomeneşti într-o noapte cu o bandă din Străjeşti, Piatra sau chiar de la Hurezani şi Cornăţel, că oamenii de pe acolo au de-acuma experienţă. Ce te faci? S-a dus pe copcă toată munculiţă şi agoniseala? D-aia trebuie să iei măsuri din vreme.

— Ai dreptate, Murgule, foarte multă dreptate, încuviinţă Mîrşanu clătinînd scurt capul. Dar spune, bre, cum şi ce fel să fac?

— Eu să te învăţ? Dacă le dai vlădoienilor moşia, apăi ei sînt datori să-ţi apere avutul şi viaţa... Este, mă, neamule?

Ţăranii stăteau în cumpănă, codindu-se a da răspuns, dar n-avură încotro:

— Cam este! Ce e drept nu e păcat...

— Dacă este, de ce adică n-aţi pune aşa cîte 20—30 de inşi ca să păzească noaptea conacul? Zisei bine, măria-ta?

— Bravo, Murgule, straşnică idee, aprobă moşierul. Voi ce spuneţi, oameni buni, vă învoiţi?

— Ne învoim, ce să facem? Numai să fie loc de dormit pentru atîtea suflete.

— Am loc, nici o grijă despre asta. Le dau oamenilor şi demîncare... poate şi cîte un leu-doi de căciulă.

— Dacă-i pe-aşa, ne-am înţeles. Rînduim în fiecare noapte străji cu schimbul şi treaba o să meargă strună, iar măria-ta dormi liniştit, fără durere de cap...

— Aşa... aşa, Bogoe... Eşti un om de suflet dumneata...

— Aşa şi trebuie, neamule! Hei, dacă ar fi toţi moşierii ca dumnealui, n-ar mai fi izbucnit răzmeriţa în ţară. Dar dînsul nu e decît unul singur şi cu o floare nu se face primăvară.

În sinea lui, Iencuţu Mîrşanu jubila. Chiar că nu se aşteptase ca vlădoienii să-i mai şi păzească avutul de poftele altora! „Pînă acum o scosei la vopsea cum nu se poate mai bine, îşi spuse în sinea lui. Aş mînia pe Dumnezeu dacă m-aş plînge. Şi cred că pînă la urmă ies basma curată, că aşa m-a făcut pe mine mama cu noroc“.

— Văz că soarele e cam de un fîrtai pe cer, observă Mototolea, şi domnu judecător tot nu se arată.

— Vine el, nici o grija, îl linişti Iencuţu. Ştii, îi place sa doarmă cam mult dimineaţa. Aşa s-a obişnuit.

— Ce să-i faci, zise Bogoe îngăduitor, la ce bun să se scoale cu noaptea-n cap? Cît despre noi, mai aşteptăm... Văd că vin se află berechet, şi cînd e vin se uşurează aşteptarea.

— Aşteaptă omu şi fără băutură, făcu primarul. Eu de un an şi jumătate aştept să-mi dea prefectura fond pentru repararea podului...

— Şi tot tragi nădejde?

— Cum să nu. Pînă la Paşti iasă aprobarea.

— Paşti, Murgule, iarbă verde, hohotiră vlădoienii, brodindu-se toţi trei la o vorbă.

III

Tot în dimineaţa aceea, văduva Nicoliţa Opran şi vecina ei Tudora a lui Dumitru Răzmeriţă plecară la baltă să spele rufe, lîngă şipotul Mîndrei. Vremea se arăta bună. Soarele se căţărase pe cer de un înalt de om. Numai că se stîrnise un vînt rece care încreţea mereu spinarea apei.

Femeile frecau rufele cu clăbucul ca neaua şi vorbeau între ele vrute şi nevrute. Tăria vîntului mîna uşor barca primăriei aflată în larg, la voia întîmplării. Cînd ajunse în dreptul lor, Tudora o zări cea dintîi şi se întrebă mirată:

— Cine i-o fi dat drumul de la mal?

Nicoliţa aruncă privirile în latul bălţii, după care îmboldi pe surata ei:

— Ia te uită, soro, parcă ar fi careva în barcă.

Tudora se ridică în picioare şi săgetă depărtarea făcînd mîna streaşină la ochi:

— Ba că te-ai zice, Nicoliţo. Pui mîna-n foc că-i om acolo.

— O fi vreunul beat, ce crezi?

— Beat? De, ştiu eu? Să se fi îmbătat cu noaptea-n cap?

Din pricina descoperirii făcute şipotencelor nu le mai tihni spălatul. După o trecere de timp, cînd barca împinsă de vînt se mai apropie de locul unde spălau, amîndouă femeile încremeniră: într-adevăr, zăcea un om în barcă. Era întins pe spate, cu capul rezemat de scaunul din fund.

Strigară pe Rada, muierea lui Enache Bădoi care tocmai trecea pe acolo.

— Fă, Radă, ia uite-te, unu beat în barcă.

— Aşa e, zise noua-venită. Apoi deodată se răzgîndi: Nu e beat, trebuie să fie mort.

— Ei, taci! făcu Nicoliţa mirată. Mort să fie? Nu vezi cine e?

— Parcă-i îmbrăcat în ţoale nemţeşti. Deodată văduva ţipă: — Auliu! E fecioru Mîrşanului, judicătorul!

— Să ştii că el e, întări Rada. Da ce-o fi avînd în gură? Parcă ţine ceva… o ţigară de tutun… sau…

— Vai de mine şi de mine, ştii ce are? rosti Nicoliţa şi le şopti femeilor ceva la ureche, parcă nu-i venea să le spuie cu glas tare.

Tudora chicoti, dar brusc îşi reteză rîsul. Nu era ceva de haz, ci mai degrabă de spaimă.

— A avut o socoteală ăl de l-a însemnat aşa, grăi Rada, gîndind că nu degeaba oamenii din sat îl porecliseră „muiercea“ pe domnul judecător.

Nicoliţa Opran lăsă rufele în paza Tudorei şi alergă la primărie să dea de ştire lui Gheorghe Murgu. Primarul era plecat la Vlădoaia. Găsi însă pe notarul Partenie. Acesta anunţă pe grefierul Pleşea şi pe Vîlsan, dirigintele oficiului.

După o jumătate de oră lumea se strînsese furnicar pe malul bălţii.

IV

Moşierul Iencuţu Mîrşanu, primarul Gheorghe Murgu şi împuterniciţii vlădoienilor, în aşteptarea judecătorului Andrei, stăteau la taifas, golind paharele de vin unul după altul. Toţi erau cuprinşi de voie bună şi gata să facă cele mai măreţe fapte pentru ţara şi poporul românesc.

— Măi, oameni buni, mă fraţilor, vorbea Iencuţu cu glas cald, dezmierdător, am fost pînă acum un zgîrie brînză. Să mă bată Dumnezeu dacă nu-mi pare rău că n-am făcut nimic pentru sat!

— Ei, boierule, parcă e timpul pierdut? observă Bogoe. Nu e timpul pierdut.

— Zău, să-mi crape ochii dacă nu vă fac şcoală, să nu se mai care copiii pînă la Şipotele, atîta drum.

— O şcoală? Mare lucru ar fi! glăsuiră vlădoienii cu ochii scînteind de lumini.

— O fac! O fac!, întări moşierul aprins. O dată ce v-am promis, gata, s-a terminat! Şi după şcoală am să înalţ şi o biserică. Aşa, o bisericuţă frumuşică şi mititică, ca o bomboană, cum am văzut una la Merişani, în judeţul Prahova, cînd am fost pe acolo. Scap şi de gura nevestii, că de cînd îmi tot bate capul cu biserica asta, mi-a albit părul. Da, da, şi şcoală şi biserică. Pe-amîndouă le fac o dată. Prea n-avem nimic în sat, prea sîntem golaşi ca nişte pui de bogdaproste.

Apoi, continuă pus pe destăinuiri:

— Şi eu am avut noroc cu alţii, să aveţi şi voi noroc cu mine. Dacă nu era o grecoaică, una Xenia, care îmi făcea ochi dulci, n-ajungeam nimic, păcatele mele. Poate, acolo, un prăpădit de cîrciumar, cum era tata, Dumnezeu să-l odihnească!

— Apăi, ştim noi că ţi-au cam plăcut fustele, îl tachinară ţăranii făcînd haz. Am auzit că grecoaicelor le umblă o fierbinţeală mare prin trup.

— Hei, multă vlagă am prăpădit cu dînsa. Pupa, măi oameni, ca o smintită, de-ţi lua un rînd de piele de pe buze… Aşa muiere…

Mîrşanu întrerupse vorba. Uşa sufrageriei se deschise brusc şi grefierul Răduţu Pleşea intră ca o vijelie. Se vede că omul alergase zdravăn, încît abia îşi trăgea sufletul.

— Ce e, Pleşeo? îl întrebă moşierul. Noi îl aşteptam pe Andrei şi cînd colo venişi tu.

— Ce e, nu e bine boierule, gîfîi grefierul. Domnu judecător e… e…

— Vorbeşte, omule! S-a întîmplat ceva cu băiatul?

— Ce mai… Greu, negreu trebuie să vă spui. L-au omorît oamenii azi-noapte.

— L-au omorît pe Andrei? bîigui moşierul cu glas pierit.

Pleşea clătină capul a încuviinţare şi făcîndu-şi semnul crucii rosti:

— Dumnezeu să-l ierte! D-aia venii să vă dau de ştire, ca să vedem ce e de făcut.

— Da cine l-a omorît? Ce-a avut cu el? Ce rău a făcut băiatul? strigă moşierul şi nemaiputîndu-se ţine izbucni într-un plîns furtunos.

Oamenii se ridicară în picioare emoţionaţi, iar sticlele de vin şi paharele aflate pe masă se simţiră stinghere şi ruşinate în asemenea împrejurare. Deodată Mîrşanu ieşi vînt pe uşă şi se făcu nevăzut.

— Asta nu-i bine... neamule, murmură Murgu. Cine s-o fi legat de el? Şi pentru care pricină?

— Ei, pricini sînt ele multe, dar nu trebuia tocmai acuşi, rosti Bogoe. Zău că nu trebuia.

— Acuma cine ştie cît om aştepta cu actu, grăi Mototolea apoi, întorcîndu-se către grefier, îl întrebă: Nu s-a aflat cine făcu isprava?

— Nimeni nu ştie. Chestia e proaspătă de tot.

— Pe legea mea, au căpiat oamenii, oftă primarul. Pe jandari îi izgoniră, pe judecător îl căsăpiră...

— De prea bine şi de prea rău îşi iese omu din fire, zise Ciupagea. Prea binele n-a dat nicicînd buzna peste noi... aşa că...

— Mai stăm aici sau plecăm? întrebă Cînepă.

— Cum să plecăm? Să se întoarcă mai întîi boierul.

Ţăranii se aşezară din nou pe scaune, dar nimeni nu se mai atinse de vin. După o jumătate de ceas de aşteptare, primarul Murgu îşi pierdu răbdarea:

— Ce s-o fi făcut, neamule, conu Iencuţu?

— Stai să întreb pe careva din slugi şi spunînd aceasta, Bogoe se ridică şi ieşi din sufragerie. După cîteva minute se întoarse şi vesti pe ceilalţi: Puteam să-l aşteptăm mult şi bine. Boierul o zbughi la Şipotele după fecioru-său.

— Şi-acum ce facem? întrebă Mototolea.

— Ce să facem? Ne uităm unu la altu...

DE CE, MĂ, DE CE?

Petre Dănilă intră în cîrciuma lui Chioru, agitînd deasupra capului un ziar. Era triumfător ca şi cum, bătîndu-se cu duşmanul, îi înşfăcase un stindard. Oamenii, văzîndu-l cu ziarul în mînă, se strînseră în jurul lui, ca fluturii la lumina lămpii.

— De unde făcuşi, Petre, rost de ziar? îl întrebă Dumitru Spoială.

— Fusei la gară la Vlăduleni şi-l cumpărai de la un creştin care mergea cu trinu.

— Şi cît deteşi pe el?

— Detei un franc de parale.

— Ce eşti nebun, frate-miu? se miră Stoian Ulmu. De la cinci bani ajunse un franc? Măcar scrie ceva despre răzmeriţă?

— Mai mult de ea scrie, că răzmeriţa e va să zică ieşită deasupra, ca untdelemnul.

— Tiii! făcură oamenii biciuiţi de curiozitate. Desfă-l iute şi citeşte-ne şi nouă despre felu cum se petrec lucrurile.

Petre Dănilă n-aşteptă să fie rugat de două ori şi, dînd ţoiurile la o parte ca să facă loc pe masă, despături gazeta şi-o aşternu netezind-o uşurel cu mîna. Era un număr vechi, de-o săptămînă, din *România muncitoare*, dar sătenii spuneau la toate ziarele *Universul*. Dănilă citi că în Moldova ţăranii se răsculaseră pe moşia Stînca, a boierului Greceanu, ministrul Justiţiei şi veniseră la curte să se plîngă de împilările îndurate.

Enache Bădoi rosti în batjocură:

— Păi, unde aveau ei să ceară dreptate, decît la domnu ministru de Justiţie?

— S-au dus ca puişorii la uliu.

— Mai citeşte o ţîrică, îl rugă Dumitru Spoială.

„Mutu“ citi mai departe ceea ce se întîmplase în gara Paşcani, cu vreo două săptămîni înainte, adică în ziua de 3 martie. În gara înţesată de soldaţi, ca pe vreme de război, sosi un tren doldora încărcat, cu uşile ferecate. Lucrătorii de la atelierele C.F.R. prinseră de veste că în tren se aflau ţărani răzvrătiţi din Ruginoasa, arestaţi de jandarmi. Numaidecît ţesură un plan de salvare, pentru fraţii lor oropsiţi. Un semn cu ochiul şi mecanicul scoase trenul din gară, de sub nasul ofiţerilor, sub motiv că alimentează locomotiva cu apă, şi-l duse în apropiere de ateliere. Muncitorii se năpustiră cu ciocane şi răngi şi spărgînd încuietorile vagoanelor, deteră drumul la arestaţi care o luară la sănătoasa. Ofiţerii, prinzînd mişcarea, urmăriră pe fugari. Cîţiva dintre ei fură împuşcaţi, însă cei mai mulţi scăpară.

— Va să zică şi muncitorii ţin tot cu noi, se bucură Stoian Ulmu, zis Ceacîru.

— Şi muncitorii şi ştiudenţii, completă Dumitru Spoială. Dacă ar fi o ţîrică şi armata păi ştiu c-am apuca pe Dumnezeu de-un picior.

Ţăranii îndemnară din nou pe Dănilă:

— Mai citeşte, Petrică, din jurnal... Ce scrie ici-şa cu litere borţoase?

— Tulburările de la Stăneşti-Vlaşca, zise Dănilă.

— Aha, aha! sări ca fript Dumitru Răzmeriţă. A fost ceva prin partea locului? Ia zi, că-s cumnat cu Iorgu Stoica, primaru de-acolo.

Ţăranul începu să citească rar, domol, cum ştia el. Şipotenii ascultau lacomi, lungind gîturile, cu răsuflarea oprită. Faptele petrecute în acea comună îi încălzeau mai abitir decît rachiul de drojdie. Nu se puteau stăpîni şi din cînd în cînd scoteau exclamaţii de uimire:

— Bravo lor! Halal să le fie!

— Ăştia români, să scoţi căciula în faţa lor de la o poştă...

— Auzi dumneata, să răzbească armata...! Uliuuu!

Petre Dănilă completă:

— Au omorît pe un ofiţer, pe locotenentul Niţulescu, iar pe căpitanul Mareş l-au rănit. Toată compania au pus-o pe fugă.

— Aha, aha, făcură oamenii iscodiţi. Va să zică a fost prăpăd pe-acolo. U-haaa!

Cîrciumarul Chioru, care între timp aţipise pe scaun, în dosul tejghelii, tresări speriat.

— Nu mai strigaţi aşa, măi oameni, ce v-a apucat?

— Băăă, tu-s Dumnezeii mă-ti de chiabur, îl ocărî Heruvim, nu vezi că miroase a praf de puşcă? Avem război cu domnii boieri şi e de rău!

Cîrciumarul, deşi înjurat, nu luă în seamă ocara socotind că printre îndatoririle lui era şi aceea de a răbda necuviinţele muşteriilor. După ce se mistui incidentul cu Chioru, Iacob Negoiţă murmură înciudat:

— Răzmeriţa e la o alergătură de cal şi noi habar n-avem... Aferim!

Uşa scîrţîi, clopoţelul deasupra scoase un clinchet dogit şi Pantelimon Gavrilă pătrunse înăuntru. Era parcă mai voinic şî rumen, ţipa de sănătate şi toată cîrciuma se umplu de el. Ceru cîrciumarului o ţuică mare şi după ce-o bău dintr-o înghiţitură se întoarse la grupul de şipoteni din jurul lui Dănilă:

— Măi, fraţilor, să nu credeţi că dacă ne-a ajuns cuţitul la os vina e a boierilor. Nu, măi, nu! Tot noi sîntem vinovaţi. Să mă trăsnească Dumnezeu dacă nu sîntem vinovaţi!

— De ce, Pantelimoane? se mirară cîţiva oameni.

— Păi bine, măi, vă închipuiţi că lupu lasă oaia din gură s-o împartă cu mine, cu tine sau cu ăla? Cum o să ne dea pămînt boierii, dacă nu-i silim? Ei sînt la cîrma ţării şi o să facă legi ca să-şi taie creanga de sub picioare? Dacă nu le punem mîna în gît şi genunchiul în piept, nu pupăm pămînt, să vă intre în cap! Şi putem s-o facem, că puterea noastră-i mare, şi a lor e numai un piculete, atîtica. Boierii sînt un macat de stambă colorat frumos, dar subţire de sufli prin el, iar noi sîntem salteaua pe care se culcă ţara şi doarme liniştită. Este?

— Aşa-i, frate-miu, o brodişi cu salteaua, îl aprobă Heruvim. Chiar aşa şi e. Păi dar cum?

Pantelimon continuă mai încălzit:

— Da ce, mă, boierii au picat din cer, ca stelele căzătoare? Nu ies din pîntecul femeii tot ca noi, nu dau ortu popii tot ca noi, nu tot în pămînt îi îngroapă popa ca să le putrezească ciolanele? Ce, îi slobozesc în văzduh să-şi ia drumul către cer? Păi dacă sîntem făpturi la fel, de ce nu trăim la fel? Unde scrie că Trîndavu, care n-a mişcat un deget de cînd s-a văzut pe lume, trebuie să aibă o moşie încît rîndunica să pice moartă de oboseală dacă zboară de la un capăt la celălalt, iar eu sau tu sau celălalt să n-avem nici atîta pămînt cît trebuie să priponeşti o gîscă?... De ce, măi, de ce? De ce Mîrşanu să cheltuiască cu nunta fie-si cît s-ar mărita o mie de fete de-ale noastre? De ce, măi, de ce?

— De ce să se plimbe ei prin străinătăţi cu banii de pe spinarea noastră şi noi să ne plimbăm doar cu gîndu dînd tîrcoale amarului şi sărăciei. De ce, măi, de ce? De ce să huzurească şi să ne călărească? De ce ei să mănînce cîrnatu şi noi rahatu? Unde scrie, mă, grijania mamii lor de îmbuibaţi, în care loc scrie? Cine e, mă, ţara asta? Noi sau ei? Cine a scăpat-o, mă, de jug la '77? N-am scăpat-o noi, de ne-a costat cîteva mii de vedre de sînge? Pentru ei am scăpat-o? Ca să ne atîrne acuşa nouă de gît lanţu robiei? De ce, mă, de ce?... Spuneţi voi, de ce, că vă fac praf pe toţi... vă mănînc... vă... vă...

— Stai, mă, tată, că nu sîntem boieri, ce naiba? rosti speriat Heruvim, văzînd pe Gavrilă cum scapără scîntei din ochi, gata să se încaiere cu toată omenirea, în timp ce sudoarea îi curgea şiroaie pe faţă, parcă s-ar fi ostenit să care munţi din loc.

Ţăranii rămaseră copleşiţi de vorbele lui Pantelimon şi chiar dacă ar fi fost de piatră, s-ar fi însufleţit pe dată. Enache Bădoi strînse pumnii şi roti ochii pe feţele fiecăruia să le culeagă gîndurile.

— Să facem ceva! Dacă mai lungim boala se împute treaba şi ne împuţim şi noi.

— Să ne mişcăm! grăi mulţimea încinsă, cu un singur glas.

Se înţeleseră să se strîngă a doua zi după prînz la spital pentru a se sfătui în voie ce să facă şi cum să dreagă, fiindcă răzmeriţa se apropia de sat şi ei zăboviseră pînă acum stînd cu deştul în gură.

— Să fiţi oameni întregi, nu muieri fricoase! tună Pantelimon Gavrilă. Şi să ne potrivim toţi pe-o vorbă.

— Aşa! Aşa!

— Atunci pe mîine...

— Pe mîine!

MEMORIUL LUI GHEORGHE MURGU

I

Gheorghe Murgu, înainte de a se duce la primărie, se abătu pe la cîrciumă. Ştia că la ceasul acela nu era nimeni în prăvălie şi Chioru putea să-i raporteze ce mai trăsese cu urechea din vorbirile oamenilor.

— Nea Ghiţă, ştii că e lată de tot cu răzmeriţa, bre?

— Cum mă, neamule? De ce? se miră primarul.

— Păi aseară veni Petre Dănilă cu un jurnal nu ştiu care. Zicea că a dat un leu de parale pe el în gară la Vlăduleni.

— Şi ce spunea în jurnal, neamule?

— Prăpăd, nea Ghiţă. S-a-ntins răzmeriţa ca rîia. Acu cică umblă prin Vlaşca. Dac-o fi să crezi ce scrie acolo, apoi nu scăpăm nici noi pe-aicea. Acu pricep de ce nu dă voie stăpînirea sa vie jurnalele la ţară. Ar nebuni lumea, păi zău aşa... Ce-auzii mi se făcu părul măciucă.

— Cine-a mai fost? îl întrebă primarul.

— Cin-să fie? Spoială, Răzmeriţă, Dănilă, Stoian... ăştia... Stai, mai era şi nărodul de Heruvim. Pe urmă a picat şi Pantelimon.

— Da care din ei părea mai îndîrjit?

— Mai îndîrjit cin-să fie? Era jurnalu care i-a scos pe toţi din minţi cu veştile.

— Bine, neamule, eu o iau din loc că am o groază de treburi pe cap.

— Da nu bei o ţuică, nea Ghiţă? Pleci aşa din prăvălie cu burta goală?

— Nu beau, că n-o prea duc bine cu stomacu.

— Apăi, cine-i vine de hac stomacului? Rachiul, săracu. Bea ici un rachiu.

— Mai bine dă-mi un piperment.

— Mare hoţoman te făcuşi, nea Ghiţă! rîse înveselit cîrciumarul, ameninţîndu-l cu degetul. Piperment, hai? Tot de partea boierilor tragi.

II

De cîteva ceasuri, adică de cînd îi dăduse cîrciumarul Chioru în vileag tărăşenia cu ziarul, pe Gheorghe Murgu îl obseda o idee mare, care-i venise în minte aşa, din senin, fără s-o cheme. Ce-ar fi dacă guvernul ar da poruncă să se tipărească gazete cu ştiri într-adins ticluite ca să sperie pe ţărani? Cum ei cred în slova tipărită ca în Cristos şi maica domnului, s-ar lăsa numaidecît de răzmeriţă şi şi-ar vedea de treburi.

Şi bătrînul Murgu se miră că nici unui ministru nu-i trecuse prin cap asemenea idee. Degeaba spune lumea despre sfetnicii tronului că sînt deştepţi nevoie mare, că nu sînt, ce mai!

Deodată simţi nevoia să împărtăşească însuşi guvernului născocirea lui. Ce-avea de pierdut? Dimpotrivă, oamenii s-ar linişti, n-ar mai fi măceluri între fraţi, focul n-ar mai prăpădi atîta avuţie. Osebit de asta,

poate că Şuculescu l-ar ţine mai departe primar văzîndu-l cu tragere de inimă pentru ţară.

Luă plaivazul în mînă şi, după cîteva ceasuri de trudă, aşternu pe hîrtie un memoriu pe care apoi îl copie pe curat, în două exemplare. Pe unul îl trimise prefectului Şuculescu, iar pe celălalt ministrului de interne, Ionel Brătianu.

Memoriul avea următorul cuprins:

În aceste momente de grea cumpănă pentru restabilirea ordinei publice, cred că este foarte patriotic ca fiecare cetăţean respectabil să vie cu idei noi, propunînd orice măsuri necesare pentru potolirea răscoalelor ţărăneşti.

Subsemnatul Gheorghe Murgu, pensionar al statului român, în etate de 69 de ani, momentan primar al comunei Şipotele, judeţul Romanaţi (Oltenia), viu cu toată modestia mea, care o viaţă întreagă am fost modest şi nu m-am îndesat la slujbe, spre a vă propune o inovaţie de introdus, care-aş crede-o nimerită dacă şi Excelenţa Voastră ar judeca sub acelaşi unghi de vedere, adică:

Aş fi de idee să se scoată de către ziarele „Universul", „Ţara" şi „Adevărul" cîte o ediţie specială pentru comunele rurale din ţară, categorisite pe provincii, adică o ediţie pentru Oltenia, una pentru Muntenia şi alta pentru Moldova.

În ediţia Olteniei se va arăta ştiri din Muntenia şi Moldova şi viceversa: în ediţia Munteniei ştiri din Oltenia şi Moldova.

Tot schepsisu e ca aceste ştiri să fie care de care mai fantasmagorice, ca de exemplu: o armată de 500.000 de ostaşi este pe picior de război şi toată artileria, cavaleria etc. etc... trage în carne vie, fără milă şi cruţare, că zeci de mii de cadavre zac răspîndite pe suprafaţa Patriei Române şi zeci de comune au fost nimicite de tunuri. Să zicem că Tătăranii, Rusetu, Şipotele, Viişoara sînt rase de pe suprafaţa pămîntului şi nu se mai ştie unde au fost. Cei care au fost prinşi vii au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, atît ei cît şi familia respectivă. De asemenea concentraţii şi rezerviştii chemaţi sub drapel care nu s-au prezentat şi nu se prezintă de loc, cum îi prinde cineva, cum îi împuşcă pe loc în chinuri groaznice.

S-a declarat stare de asediu în toată ţara şi se va arăta în „Universul", ediţia pentru Oltenia, că va veni acolo cît de curînd tot grosul armatei, tot aşa în ziarul Moldovei şi Munteniei.

În fine, pentru moment fiecare ţăran ar crede că sînt chiar adevărate cele scrise şi cum n-ar putea face cercetări grabnice, le-ar intra o mare frică în oase şi astfel cred că s-ar potoli, fiind ştiut că frica păzeşte via.

Evident, aceste ediţii speciale să nu aibă acces decît la sate, fără a se desface la oraşe sau a ieşi din ţară. Ele să se repete la cinci-şase zile

consecutiv, variind ştirile, şi să se trimită din oficiu pe la noi, la primării, cîte 100—200 exemplare, conform populaţiei cu ordin expres pentru primari, a le da gratis locuitorilor spre citire.

Eu, cunoscînd psihologia săteanului, îmi presupun că, citind asemenea grozăvii, cei ce nu au început încă răscoala nici nu se vor mai gîndi să o înceapă, ci îşi vor vedea de treaba, iar cei ce au început-o se vor potoli subit intrînd în ordine şi legalitate.

S-ar mai putea afirma în acele ştiri fantasmagorice că încă 500.000 armată austriacă a intrat în ţară şi va trage în carne vie asupra răsculaţilor, ei fiind nemţi şi neavînd milă de români.

Toate aceste ştiri trebuie să aibă un caracter pozitiv, ca astfel să intre groaza deodată în ţară şi dacă nu se găseşte o persoană capabilă a conduce o asemenea acţiune patriotică, vă pun, onorată Excelenţă, la dispoziţie, persoana mea, neştiind ce e odihna şi somnul.

Primarii, notarii, preoţii şi învăţătorii să recitească sătenilor cele scrise şi să le arate că orice rebeliune îi duce la pieire, la moarte sigură.

În fine, ceva cam în aşa gen, ca să se sperie cu toţii şi să revie la sentimente bune şi umanitare. Dacă Domnia Voastră, Domnule Ministru, găsiţi această stratagemă ca proprie de a se face uz de ea, pentru evitarea vărsării de sînge fratern, vă rog a-mi scuza Cutezanţa că mi-am permis a vă scrie aceste rînduri de mai sus.

Rămîn cu respect al dv. sincer devotat Patriot,
Gheorghe Murgu
Primar al Comunei Şipotele, Judeţul Romanaţi

Ministrul de interne, Brătianu, citind poliloghia primarului, nu-i displăcu năstruşnica idee. Dar cum nu voia să pornească singur o acţiune de proporţii mai mari, scrise pe ea într-un colţ: „Ce ziceţi dv.?“ şi o trimise ministrului de război, generalul Averescu.

Acesta răspunse laconic:

— Prea tîrziu!

Memoriul fu îngropat în arhiva ministerului de interne. Gheorghe Murgu n-apucă să afle ce se întîmplase cu el, căci zilele-i erau numărate.

ARMATA LUI PAPUC

I

Haralamb Dănescu avusese un trecător capriciu pentru Simina, dar cu timpul femeia începu să-l obsedeze. Contrariat de repetatele refuzuri ale învăţătoarei, îşi făcu drum pînă la şcoală, hotărît s-o limpezească într-un fel cu dînsa.

Era tocmai în acea zi de început de noiembrie, cînd Simina se întorsese acasă cu moartea în suflet, aflînd că Marga nu izbutise nimic în legătură cu eliberarea lui Sorin. Cînd o văzu pradă deznădejdii, cu faţa inundată de lacrimi, lui Haralamb îi pieri pofta de explicaţii şi de tot. Ba chiar îşi puse în gînd s-o ajute cu adevărat, socotind că numai printr-un „gest măreţ“ va reuşi să şi-o apropie.

După cină, Haralamb deschise vorba şi ceru tatălui său, pe un ton destul de nepotrivit, să înceteze prigoana împotriva învăţătorului, căci n-avea nici un interes să-şi ridice satul în cap. Dănescu se mînie foc, mustrîndu-l că se amestecă în lucruri care nu-l privesc şi de aci se iscă cearta. Moşierul nu uită să-i înfigă o săgeată în piept, dojenindu-l că în loc să întreprindă opere de binefacere sau să-şi irosească vremea într-un perpetuu „dolce farniente“, mai bine s-ar apuca de ceva serios.

— Scuzaţi, scuzaţi, domnule moşier, replică dîrz Haralamb, cu o lipsă de respect prea puţin filială, dar v-am comunicat în public, acum şapte ani, cu ocazia revelionului că sînt de profesiune fiul domniei voastre. Nu e o profesiune prea onorabilă, însă dacă doriţi s-o schimb sînteţi obligat a-mi pune la dispoziţie mijloacele necesare.

— Ca să-mi faci gugumanii ca acelea de la Paris, care m-au costat o avere întreagă? Eşti un dobitoc încrezut, îi aruncă în faţă moşierul scos din ţiţîni.

— Sînt fiul domniei-voastre! Însă peste un minut veţi înceta de a-mi mai fi tată...

După ce trecu minutul anunţat, se ridică în picioare şi ieşi ostentativ din sufragerie spunînd:

— Adio, vecine!

Cu toată împotrivirea mamei, Haralamb îşi făcu bagajele şi plecă la Bucureşti. Aci se instală, bineînţeles pe contul babacului, la hotel „Frascatti“ şi timp de cîteva săptămîni cutreieră cafenelele făcînd cunoştinţă cu o pleiadă de scriitori şi artişti, toţi goi şi flămînzi. Împrietenindu-se cu cîţiva, hotărî să scoată o revistă de satiră şi umor, în genul *Furnicii* pe care o boteză *Cu-cu!* Primul număr îl trase într-o mie de foi. Spre mirarea tuturor se vîndu.

— Titlul, vocifera Haralamb în culmea entuziasmului, titlul, înseamnă 80% dintr-o publicaţie.

Într-adevăr, cînd ţigănuşii, gonind în grupuri pe Calea Victoriei, se apucau să strige, ca în pădure, Cu-cu! Cu-cu! trecătorii, amuzaţi se opreau în loc şi rîdeau. Mulţi din ei, împinşi de curiozitate, cumpărau revista.

Rupt de viaţa de la ţară şi hărţuit de grijile revistei, uită curînd de micuţa învăţătoare rămasă la Şipotele să-şi ducă viaţa singuratică.

II

Cel dintîi eveniment petrecut la începutul anului 1907 în familia Dăneştilor fu vizita doamnei general Năsturaş, mama lui Gigel, la Şipotele. Trebuia să vie cu bărbatu-su, dar acesta, cu cîteva ore înaintea plecării, fu chemat urgent la Bucureşti în interes de serviciu, aşa că femeia veni însoţită numai de băiat.

Chiar în ziua cînd picară invitaţii, se întîmplă alt bucluc. Smaranda avu un atac de cord care o trînti la pat. Moşierul, speriat c-o va pierde, aduse în pripă doi doctori de la Caracal care abia o făcură să-şi vie în fire. Boala aceasta neaşteptată stingheri destul de mult pe doamna general. Toţi ai casei, îngrijoraţi de stăpînă, alergau încoace şi încolo, îndeplinind poruncile medicilor şi nimeni nu se mai ocupa de musafiri. Abia spre seară moşierul Dănescu găsi timp să şadă puţin de vorbă cu mama viitorului ginere.

— Îţi cer mii de scuze, draga mea, că n-am putut să scot un cuvînt cu dumneata, dar Mara e destul de grav bolnavă şi doctorii nu-mi dau nici o nădejde.

— Vai de mine, se poate? îl întrerupse generăleasa, făcînd pe indignata. Nu admit nici o scuză. Parcă eu dacă eram în locul dumitale aş fi făcut altfel?

Tot timpul vorbiră numai de boli, de sanatorii şi de doctori. Doamna Năsturaş cunoştea o sumedenie de medici din Craiova, Bucureşti şi chiar străini. Grijulie cum era, îi recomandă un sanatoriu în Elveţia, unde coana Smaranda trebuie neapărat să se ducă, îndată ce va suporta o călătorie cu trenul.

— Scumpa mea, toţi doctorii din lume, dacă s-ar lega s-o vindece, n-ar izbuti. Boala ei e moştenită, boala Sudiţilor. Frate-său, prefectul Kostache Suditu, într-o clipă s-a prăpădit.

De unirea copiilor nu pomeni o vorbă nici Dănescu, nici generăleasa. Fiecare găsi că în asemenea împrejurare nu era deloc potrivit să discute o asemenea problemă. Parcă fusese un făcut cu vizita asta: toate se arătau potrivnice şi căutau să zădărnicească lucrurile. Şi chemarea neaşteptată a generalului la Bucureşti şi boala tot atît de neaşteptată a cucoanei Smaranda.

A doua zi, musafirii plecară înapoi la Craiova, cu toate stăruinţele Dăneşculuiui ca să mai rămînă cîteva zile. Dar ce rost avea? Cui îi ardea de musafiri cu un bolnav în casă?

La o săptămînă după aceea primi din gara Vlădulenilor un aviz că i-au sosit două lăzi din străinătate. Îşi aduse îndată aminte despre ce era vorba.

— Au venit artificiile pe care le-am comandat la Nürnberg.

N-ar mai fi venit! Nu le avusese la îndemînă nici în septembrie trecut, de ziua lui onomastică, nici măcar de revelion. Se pripise cu comanda aceea aşa cum făcea ori de cîte ori se înflăcăra de un lucru. Trimise pe Ghiţă la gară după lăzi şi cînd argatul le aduse nici nu le desfăcu măcar ca să vadă cum arată faimoasele artificii. Nu-l mai interesau de loc, deşi îl costaseră o grămadă de parale.

Dănescu nu se bucură prea tare de noua îndeletnicire a odraslei sale. Tot ce făcea Haralamb costa bani buni, niciodată însă nu aducea vreun cîştig. Era supărat foc pe învăţătorul cel nou, Vasile Vasilescu. Venise pramatia de cîteva săptămîni la Şipotele, trimis de revizor să suplinească pe Preda, şi încă nu catadicsise să facă o vizită de prezentare la castel. Ce-o fi crezînd acest „terchea-berchea“, că aici era sat fără cîini? Hm! O să simtă dumnealui pe propria-i piele urmările unei asemenea purtări nesăbuite. Dacă ajunsese un boier ca Dănescu să fie desconsiderat de un simplu învăţătoraş anonim, apoi ce să mai vorbim de Vera, de Gheţu sau de alţi duşmani înveteraţi? Bine că avea cel puţin raporturi prieteneşti cu Oroveanu, ca să se bizuie pe un sprijin mai de doamne-ajută. După măritişul Dariei cu Gigel, de bună seamă nu-l va mai durea capul: generalul Năsturaş, tatăl viitorului ginere, era unul din cei mai influenţi oameni din Oltenia.

Dar pînă atunci avea să mai curgă apă pe albia Olteţului. Gigel trebuia să treacă în sesiunea de iunie examenele ultimului an de studii şi abia după aceea urma să se facă nunta. Dănescu, firește, ar fi vrut să grăbească unirea copiilor, ca să scape de-o grijă, însă generalul ţinea ca fiu-său să-şi ia licenţa, adăugînd că un bărbat fără o diplomă nu e un om întreg. O fi avînd şi el dreptate!

Şi acum, colac peste pupăză, se dezlănţuise răzmeriţa. Vezi, dragă doamne, de ce le ardea nepricopsiţilor de ţărani: să se ridice împotriva boierilor, ca să le ia moşiile cu hapca. În loc să arate supunere şi cuviinţă ca să capete mai mult pămînt de muncit, în loc să se trudească a lucra mai spornic pentru a-şi uşura nevoile, ei porniseră să căsăpească pe stăpînii de la care mîncau pîine. Ce nebunie! Lasă că se găseau destui pescuitori în apă tulbure care-i aţîţau la rele. Dar şi aceştia o să fie puşi cu botul pe labe. E adevărat, foarte adevărat că ţărănimea nu ducea o viaţă tocmai uşoară, însă asta era condiţia ei socială de cînd lumea şi pămîntul. Dacă ar fi dus-o bine s-ar fi amestecat cu boierimea şi atunci, mă rog, cine să tragă cizmele?

Georgică Pavloff, un moşier din Vaslui, susţinea la o întrunire a marilor proprietari că ţăranii, prin menirea lor fiind instrumente agricole

vii, învăţământul rural trebuie desfiinţat, întrucît, luminîndu-i, mai mult rău li se face decît bine, căci îi trage de la muncă. Ştia Georgică ceva!

Cînd ştirile despre răscoale deveniră mai alarmante, moşierul Dănescu chemă pe logofăt şi se sfătui cu el dacă nu e cazul să ia unele măsuri. La drept vorbind, nu se temea de şipoteni că ar putea să-i facă vreun rău. Nu prea vedea cine, deşi la consfătuirea cu prefectul mulţi se arătaseră destul de dîrji şi chiar obraznici.

— Eu aş crede, măria-ta, îşi dădu Macarie cu părerea, că nu ne-ar prinde rău dacă aţi aduce măcar un pluton de ostaşi.

— Ai simţit că uneltesc oamenii împotrivă-mi? îl iscodi moşierul împins de-o bănuială.

— Nu, ferească Dumnezeu! Dar paza bună trece primejdia rea.

— De, poate ai dreptate. Trebuie să mă mişc niţel fiindcă vremea s-a cam smintit.

Dănescu nu mai stătu pe gînduri şi se adresă în două locuri: prefectului Oroveanu şi generalului Năsturaş. Amîndurora le trimise cîte o telegramă prin care le cerea trupe de pază. Prefectul îi răspunse că n-are nici un soldat, iar generalul îl sfătui că dacă îl ameninţă vreo primejdie să-şi asigure o pază pe cont propriu din oameni devotaţi, deoarece deocamdată el avea alte dispoziţiuni din partea ministerului şi în cazul cînd i-ar trimite vreo unitate s-ar afla numaidecît şi ar da loc la suspiciuni.

Atunci moşierul trimise după Gheorghe Murgu, primarul satului, şi-i ceru părerea asupra „situaţiei“. Acesta îi spuse:

— Pînă acu nimeni nu suflă, da nu mă pui garant că mîine nu s-or înfierbînta oamenii. Răzmeriţa asta se întinde mai rău ca pecinginea şi ia minţile tuturor.

— Bine-bine, şi ce-i de făcut atunci?

— Păi ce să fie?... La consfătuirea cu domnu prefect, dumneata te-ai supărat şi ai plecat. Oamenii s-au plîns de procesul cu loturile. Dacă n-ar fi chestia asta, poate că...

Moşierul se gîndi cîteva clipe, apoi rosti grav:

— Murgule, te autoriz să comunici celor interesaţi că renunţ la acel pămînt şi deci nu mai scot hotărîrea.

— A, asta-i bine, făcu înseninat primarul. Numai că trebuie ceva scris la mînă, ca să mă creadă lumea.

— Scris nu dau, se răsti Dănescu. Ajunge cuvîntul. Eu am obraz, nu fleac...

— Şi-aşa e bine... O să le spui numaidecît oamenilor, ca să-i bucur.

— Ai grijă şi trage cu urechea. Cum observi ceva, vino să-mi comunici sau dacă nu poţi, trimite-mi vorbă prin Partenie. Să te văd ce ispravă-mi faci…

După ce plecă primarul, continuă a se sfătui cu Macarie.

— Să vezi, măria-ta, ce idee îmi trecu prin cap azi-noapte. De cînd îmi spuseşi de domnu prefect şi de domnu general că nu te pot ajuta cu nimic, mi-e gîndu ca laptele prins numai la dumneata.

— Ia spune, logofete…

— N-ar strica să tocmim vreo 10—15 arnăuţi şi să-i înarmăm cu pistoale şi muniţie. Şi-aşa demîncare tot trebuia să le dăm la soldaţi. Ce-o să te coste în plus? Simbria, acolo, doi lei pe zi de căciulă… Păi cine se mai uită la bani cînd e chestie de viaţă şi de moarte?

— Mă, ştii că nu-i rea ideea ta? făcu Dănescu înviorat. Vorba e: de unde găsim arnăuţii?

— Aaaa… îi găsesc eu… Pe-asta să rămîie. Dau o fugă pîn-la Corabia, trec Dunărea la Beşli şi viu cu bulgarii în proţap.

Moşierul rîse cu poftă:

— Bine, mă, arnăuţii sînt una şi bulgarii alta.

— Tot o mîncare de peşte, măria-ta. Braţe să fie, asta ne trebuie.

Peste trei zile logofătul se întoarse cu nouă oameni aleşi pe sprînceană. Toţi erau voinici şi spătoşi, cu mustăţi şi sprîncene stufoase, aspri şi încruntaţi, încît oricine se speria numai văzîndu-i. Trei erau turci, doi greci, iar ceilalţi bulgari.

— N-am găsit mai mulţi, raportă Macarie, dar ajung şi ăştia. Fac cît şaişpe de-ai noştri, sînt ca munţii.

Moşierul înarmă pe mercenari cu pistoale, cuţite măcelăreşti, barde şi iatagane. Puse de le făcu paturi din scînduri şi-i culcă în sufrageria de la subsol, pe care-o transformase în dormitor. Apoi îi plimbă prin sat ca să-i vadă lumea.

— De unde pescui Trîndavu liftele astea? se miră moş Barbu Găvană.

— Cică sultanu din Ţarigrad i-a trimis să-l apere pe paşa Dănescu de rumîni, scorni în batjocură Heruvim Tănase.

— Fă, Nicoliţo, ţi-aduse boieru nişte găligani ca să-ţi alegi şi tu un bărbăţel pe sprînceană, îi spuse Bălaşa văduvei Opran, ca să mai rîdă un piculete.

— Auliu, ducă-se pe pustii! Ăştia sînt buni de-nsurat cu ursoaicele din munţi.

Pe lîngă mercenari, boierul înarmă şi pe cei doi argaţi, Ghiţă şi Florea, pe vizitiul Tudose şi pe toţi laolaltă îi puse sub comanda logofătului Macarie.

Acum, Alexandru Dănescu, se simţea în deplină siguranţă. Să poftească ţăranii să-l atace! Să vie toţi, buluc, cinci-şase sute cîţi or fi, să dea foc conacului, să vedem au curaj? Ehe, cînd s-or pune oamenii lui şi i-or împroşca din toate părţile cu o ploaie de gloanţe, o să le meargă fulgii. Numai să se încumete ţăranii să vină cu furci şi topoare!

Auzise că prin alte părţi, pe la Leoteşti, Golfinu şi chiar Vîrtoapele, moşierii fugiseră de frică la oraş, lăsînd conacele vraişte, la bunul plac al devastatorilor. Ce prostie! Îşi meritaseră soarta, căci nu dovediseră minte nici cît un pui de găină.

— Chiar de-ar fi să mă taie ţăranii felii-felioare, eu tot nu plec din averea mea, îi spuse Dănescu nevesti-si, care încă nu se înzdrăvenise bine.

De cînd cu boala cucoanei Smaranda, moşierul adusese de la Caracal o soră de caritate, care s-o îngrijească în locul Ioanei. Sora Melania era tînără şi pricepută. Ştia să facă o injecţie, să pregătească o doctorie, să puie o prişniţă la nevoie, în orice caz trebuia o persoană care să fie mereu cu ochii pe bolnavă. De aceea, îi puseră sorei un pat chiar în dormitorul moşieriţei. Iar Alexandru Dănescu se mută provizoriu în altă încăpere.

III

Daria, de cînd cu întîmplarea de la plopi, era bîntuită de cele mai felurite simţăminte. Uneori se lăsa furată de amintirea lui Mihai şi retrăia în închipuire ceasurile ei de dragoste cărora parcă le crescuse farmecul. Păcat că ispititoarea aventură fusese curmată atît de timpuriu, în plină floare. Nu putea de loc să uite cum o cărase el în braţe doi kilometri prin pădurea Fratoştiţei şi cum mîndrul Rex se uita la ea cu ochii lui miraţi de cal.

Pe Gigel nu-l iubea. Cîteodată se mira la gîndul că-i va fi cîndva soţie. Mucalit cum era, o săruta, fie socotind-o icoană şi făcea atunci cîteva cruci, fie urcînd-o pe un scaun ca să nu se aplece pînă la gura ei, fiindcă era înalt cît o clopotniţă. Bineînţeles, sărutările lui Gigel n-o înfiorau din creştet pînă-n călcîie, ca sărutările celuilalt, ci mai degrabă îi stîrneau rîsul. Odrasla generalului făcea o mutră atît de caraghioasă în timpul sărutului, încît Daria se topea de rîs. El nu-şi dădea seama de ce rîde fata şi credea că aşa i-e felul. Din cauza asta, parcă o iubea mai mult, căci îi plăcea exuberanţa şi veselia ei.

Daria începu să se plictisească la castel. N-avea ce face, n-avea cu ce să-şi umple timpul. Citea cărţi cu toptanul, mai ales îi plăcea Guy de Maupassant, căruia îi devora nuvelele şi romanele. Nu era însă o fire contemplativă. Simţea nevoia să zburde, să alerge, să cînte, să rîdă, într-un cuvînt să fie în necurmată mişcare.

Se săturase pînă peste cap de viaţa de la castel, searbădă şi monotonă. Scrise lui Gigel un răvaş, rugîndu-i să vie la Şipotele, s-o mai dezmorţească puţin din toropeala ei şi dacă l-o îndupleca pe „babacu“ s-o ia la Craiova măcar două-trei săptămîni. Murea să se mişte, să cunoască oameni noi, să vadă lucruri noi. Logodnicul veni cu trenul ocolind pe la Vlăduleni, şi într-o noapte de martie, Dăneştii se pomeniră cu el.

— Mă, zăpăcilă, ce curaj ai avut de-ai venit noaptea? îi întîmpină Daria mirîndu-se.

— Mi-era frică să vin ziua să nu mă agaţe ţăranii, dar noaptea n-am întîlnit pe tot drumul nici ţipenie de om.

Era şi asta o socoteală. În acea clipă sora Melania ieşi din iatacul cucoanei Smaranda. Tînărul o cîntări cu coada ochiului.

— Cine-i, mă rog, subreta?

— E o soră de caritate care îngrijeşte de mama.

— Mm! Fainã bucăţică... Dacă mă îmbolnăvesc, ar putea să mă îngrijească şi pe mine?

— Na, îngrijire, zăpăcilă! Şi Daria îi înfipse mîinile în păr şi tragi... tragi. Tînărul ţipa ca de mama focului.

— Au! Auuuu! Nu mai trage că rămîi cu peruca în mînă... Acuma chem de jos armata lui Papuc să mă scape.

Fata Dănescului auzind de armata lui Papuc pufni în rîs şi-l lăsă în pace.

— Ba nu, zău, serios, întrebă el mirat, de unde a pescuit tat-tu dihăniile astea antedeluviene?

A doua zi, cei de la castel aflară de asasinarea judecătorului Andrei Mîrşanu.

— Cred că n-are nici o legătură cu răscoala, spuse Dănescu la masă. E, probabil, o răzbunare personală, deoarece mulţi îi purtau sîmbetele.

— Se purta rău cu ţăranii? întrebă Gigel.

— Nu... Se lega însă de femei. Neam prost...

— Şi eu am avut noroc că nu m-am măritat cu el, sări Daria. Acum eram văduvă.

— În orice caz, nu o văduvă prea tristă, observă Gigel.

Daria însă îl potcovi bine:

— Numai dacă te-ar ucide pe tine, zăpăcilă, aş fi o văduvă... inconsolabilă...

— Pe termen de trei luni, completă Gigel.

Tinerii pufniră în rîs. Dănescu se simţi dator să-i dojenească:

— Haide, se cade să fiţi mai serioşi într-o împrejurare ca asta.

JURĂMÎNTUL

I

A doua zi dupa prînz, şipotenii începură a se aduna pîlcuri-pîlcuri la spital. Mai întîi veniră Enache Bădoi, Călin Bîrligatu şi Oprea Măruntu, care întotdeauna parcă se ţineau legaţi unul de altul.

Moş Hristea, străjerul, nu vru să le dea drumul, dar cînd oamenii îi spuseră că e întrunire şi vine şi primarul, le deschise poarta. Tocmai atunci picară Ghiţă Cărare, Petre Dănilă şi Dumitru Spoială, zis Oţîrică.

Cînd ajunseră în salonul cel mare, Dănilă zise:

— La ce făcură spitalu ăsta ca să ne uităm la pereţii goi?…

— Lasă, măi Petrică, spuse Enache Bădoi, ce ne trebuie nouă spitale? Acuşa, de cînd se abătu răzmeriţa, e mai multă nevoie de cimitire.

Rînd pe rînd sosiră Stoian Ulmu, zis Ceacîru, Dumitru Răzmeriţă şi Iacob Negoiţă cu ferăstrăul pe umăr, apoi alţii, încă vreo douăzeci-treizeci la număr.

— Mă, neică, iar venişi cu ferăstrăul ăla? La ce l-oi fi purtînd ca umbra? se miră Călin Bîrligatu.

— Dă-i pace, Căline. Nu ştii că Iacob se culcă noaptea cu ferăstrăul în pat? spuse Oprea Măruntu.

Ţăranii veneau buluc. Printre ei se strecuraseră şi cîteva muieri: Afrodita lui Heruvim Tănase, Tudora lui Răzmeriţă şi prietena ei nedespărţită, văduva Nicoliţa Opran.

— Veni şi năroada mea, strigă Heruvim. Vrea să vă ţie un discurţ…

— Las-că e mai deşteaptă decît tine, grozavule, îl înfruntă Nicoliţa. Ea ştie carte, da tu nu ştii nici să te iscăleşti.

Ţăranii se împărţiră în grupuri-grupuri şi începură a se sfădi între ei.

— De ce n-or fi venind şi ăilalţi? se plînse Călin Bîrligatu. Aşteaptă să le trimitem invitaţii? Unde-i nea Barbu? Unde-i, mă, socru-tu?

— Vine el, nu te teme, răspunse Ghiţă Cărare.

— Măi, sîntem nişte lasă-mă să te las, se oţărî Enache Bădoi. O să vie ştiudenţii peste noi şi-o să ne găsească tăind frunză la cîini.

— Apăi cine să se mişte? D-alde Oancea Chiaburu, ori Prăsilă? îi bătu hangul Iacob Negoiţă. Unu şi-a făcut suma şi pe-ălălalt l-a fătat mă-sa rob.

— Iacă, vlădoienii ne-o luară înainte, sări Petre Dănilă. Halal să le fie! Astă-noapte îl beliră pe feciorul Mîrşanului şi ne lăsară fără „bunătate“ de judecător.

— Nu te speria că nu fac ei c-o floare primăvară, interveni Stoian Ulmu.

— Mă, Ceacîrule, parcă ştii ce zace în căpăţînă lor? grăi Enache. Ei tac şi fac. Vorbă multă sărăcia omului. Aia, vezi?

— Şi noi dacă am fi un trup, am face o ţîrică de treabă. Da nu sîntem. Unu trage hăis, ălălalt cea…

Dumitru Spoială ar fi vrut parcă să mai spună ceva, dar zări intrînd în sală pe Pantelimon Gavrilă şi Marin Viţii.

— Mai e cineva lipsă? întrebă Gavrilă pe oameni, rotind ochii împrejur.

— Sînt berechet, răspunse feciorul lui Poponete. Mai trebuie să vie nea Prăsilă, Buzatu, moş Barbu…

— Taci că vin tustrei…

— Hai, nea Barbule, pe unde tot umbli? Că te-adastă lumea ca ginerele pe mireasa.

— Nu puteaţi începe şi fără mine? rosti moş Găvană. Văz mulţime luminată. Hai să-i dăm brînci…

Pantelimon Gavrilă se urcă pe tocul unei ferestre, ca să fie mai sus, şi de-acolo făcu semn oamenilor să-şi ţină gura, căci era o larmă asurzitoare, ca la bîlci. Se făcu linişte.

— Iote ce vreau să vă spui, fraţilor, ceva care o să vă cruciţi, nu alta…

Dar deodată se răzgîndi şi, întorcîndu-se spre Viţu, îl îndemnă:

— Mai bine dezleagă tu limba, Mărine, că ţie ţi-a spus moş Zaharia.

— Ce e? Ce e? Nu ne fierbeţi pe uscat! făcură curioşi oamenii, îndesîndu-se unul în altul ca să ajungă mai aproape de Marin Viţu.

— Ascultaţi colea, fraţilor, care-i povestea: cică Mîrşanu s-a hotărît să vîndă moşia vlădoienilor cu plata în cinşpe ani…

Oamenii rămaseră cu gura căscată.

— Nu vă vine a crede, ai? continuă Viţu. Să mă trăsnească Dumnezeu dacă vă mint. Făcură şi actu, ba îl chemară pe bărbosu cu pecetea primăriei şi băură aldămaşu. Ce ziceţi voi de aşa ispravă?

Călin Bîrligatu se scărpină după ceafă:

— Cînd făcu boieru treaba asta, înainte sau după moartea feciorului?

— Înainte… nici vorbă. Numai că ceea ce şopteşti la ureche, în pădure se aude. O dată învoiala făcută, o ceată de vlădoieni îl păziră azi-noapte înarmaţi cu furci şi cu bîte, că-i era frică boierului să nu vie care cumva răzvrătiţi de pe la Leoteşti sau chiar mai încolo, de la Piatra, să puie foc conacului.

— Vulpică se dovedi om cu cap; mai bine să dea moşia de voie, decît de nevoie, zise Pantelimon Gavrilă. Acu vorba-i ce face Trîndavu? În ce ape se scaldă?

— Ce să facă? sări Enache Bădoi. Aşteaptă să iasă hotărîrea de la Casaţie să ne ia pămînturile, că-i mor copiii de foame. Asta face!

— Măi, Enache. uitaşi ce ne-a spus primaru că s-a răzgîndit şi că nu mai scoate hotărîrea?

— Ba eu zic că se cade să facem Trîndavului o întrebare. Dar nu ca atunci, cu învoielile, fu de părere Pantelimon.

— De bună seamă, ca „acum“, încuviinţă moş Găvană. Să alegem cîţiva oameni să se ducă la conac şi…

— Numai cîţiva? îl întrerupse Enache Bădoi. De ce să nu mergem toţi?

— Are dreptate Enache, spuse şi Pantelimon. Dacă mergem toţi are mai multă putere.

— Aşa e, întăriră cîteva glasuri. Să pornim toată lumea, ca la asalt.

— Dacă boieru ia pe nu în braţe, ce-i facem?

— Îl altoim la moacă! strigă Lazăr a lui Hodoroabă, zis Ţarină.

Oamenii, auzindu-i glasul, se mirară şi fiecare întoarse capul să-l vadă la faţă.

— Tu de unde răsărişi, mă neică cu scurteică?

Pantelimon Gavrilă interveni aspru:

— Rogu-vă, oameni buni, conteniţi cu vorba, şi să ne întoarcem la socoteala noastră. Dacă Trîndavu n-o vrea să ne facă vînzătoare moşia, pornim răzmeriţa sau ba?

— Pornim! Pornim! izbucniră glasuri îndîrjite de se cutremură sala.

— Hai, fă, d-acilea, propuse femeilor Tudora lui Răzmeriţă, nu vedeţi că rumînii noştri o luară razna peste arătură?

Cînd ajunse la uşă dădu glas bărbatului:

— Mitre, să nu care cumva să te bagi, că dai de dracu cu mine… Tu cumpără, lasă-i pe alţii să vîndă.

Răzmeriţă nu răspunse: se prefăcu omul că n-aude.

După plecarea femeilor, consfătuirea ţăranilor continuă de unde fusese întreruptă.

Pantelimon Gavrilă cuvîntă:

— Spuseraţi adineauri ca să pornim răzmeriţa cu nădejde. Da dacă unii la greu dau bir cu fugiţii şi pe urmă se îndeasă la bine?

— Nu se poate. Îi zgîndărim cu briceagu la beregată.

— Staţi că găsii eu leacu, strigă bătrînul Cimpoieru.

— Ce leac, moşule?

— Să facem jurămînt. EI ne leagă de mîini şi de picioare.

— Aşa e! Aşa e! întări un val de glasuri. Jurămîntu e lucru sfînt.

— Atunci să nu mai pierdem vremea de pomană, zise Pantelimon. Haidem la biserică să jurăm şi să fîrşim treaba.

Cînd se pregăteau să pornească, şipotenii zăriră pe primarul Murgu care se-ndrepta spre ei.

— Mă, neamule, ce vă adunarăţi acilea ca la bîlci? Puserăţi ceva la cale fără ştirea mea?

— Apăi şi dumneata prea vrei să le ştii pe toate, îl luă peste picior moş Barbu Găvană. Numai muierile sînt curioase ca dumneatale.

— Mă, lume, să vă păzească Dumnezeu şi maica domnului de ispita răzmeriţei, dacă nu vreţi s-ajungeţi a vă hrăni şapte inşi cu laptele de la o singură capră. Atît vă spui… Băgaţi-vă minţile în cap.

— Lasă, nene Murgule, n-avea dumneata grijă, îl liniştiră cîţiva oameni.

— Acu să vă dau o veste bună. Boierul Dănescu îmi trimeasă vorbă aseară că vă dă chiar în scris că nu mai scoate hotărîrea.

— Va să zică, o muie boieru, grăi Enache Bădoi. Semn bun!… Numai că acu poate să scoată şi mama hotărîrii… După ce-i degeră omului urechea, degeaba mai pune căciulă.

— De ce, mă, neamule? se miră Murgu.

— Iote-aşa!… Mai bine ne-ar face vînzătoare moşia dacă vrea să aibă trai bun cu noi.

— Cine vă puse gîndu ăsta în cap? rosti primarul nedumerit.

— Cine să ne puie? săriră cîţiva oameni. Noi ni l-am pus. Porcu strînge osînză pentru alţii nu pentru el.

— Măi neamule, vedeţi-vă de treabă să nu-mi faceţi vreun pocinog, că daţi de bucluc. Zău, nu vă jucaţi cu focul, nu e glumă. Uite ce ordin primii adineauri de la domnul colonel Deleanu.

— Da ăsta cine mai e? întrebă Pantelimon Gavrilă.

— E comandantul militar al judeţului.

— Să fie sănătos şi la pungă gros! rostiră batjocoritor cîţiva ţărani din mulţime.

— Vreţi să vă citesc ordinul, ca să vă daţi seama ce ameninţător e?

— Lasă-l încolo, că ni-i degrabă.

Bătrînul Murgu totuşi nu se lăsă. Scoase din buzunar o hîrtie, îşi potrivi ochelarii pe nas şi citi cu glas tare:

CĂTRE PRIMARII COMUNELOR RURALE,
Ordin circular nr. 2

Daţi sfoară pe la oameni că toţi trebuie să fie acasă cînd soseşte armata în sat. Celor găsiţi lipsă li se va pune foc caselor. În satele unde s-au făcut devastări, primarii vor preda pe instigatori; dacă accştia sînt fugiţi, li se va pune foc avutului şi caselor. Dacă un primar nu denunţă pe instigatori, şi lui i se va pune foc casei şi avutului.

— Mai bine să ne puie duşmanu foc la case decît ai noştri, ziseră cîţiva.

— Care ai noştri, mă neamule? întrebă primarul neînţelegînd.

— Ei, care? Ştiudenţii, fiii statului, care s-au dat de partea noastră. Cu ei nu se joacă nimeni.

Gheorghe Murgu ridică din umeri căci nu pricepea ce voiseră să spuie oamenii în legătură cu studenţii:

— Mă, neamule, cu funia altora nu vă lăsaţi în puţ…

II

După ce scăpară de primar, şipotenii — vreo cinci sute la număr — intrară în curtea bisericii. Lache, care mătura prin altar, auzind zgomot, ieşi să vadă ce este.

— Mă, făt-frumosule, îl întîmpină Heruvim Tănase. du-te şi cheamă pe părintele-ncoace.

— A-ăl bătrîn e bo-bolnav la spital.

— Săracii… Da ăl tînăr nu-i acasă?

— E-este. Ce-aveţi cu el?

— Facem nuntă! Fugi de-l cheamă şi nu ne tot descoase ca prostu.

Dar nu mai fu nevoie. Părintele Grigorie, îmbrăcat într-o haină de casă, zărise pesemne mulţimea strînsă în curtea bisericii şi ieşise să vadă ce vor oamenii.

— Părinte, venirăm să ne iei jurămînt, zise moş Barbu Găvană.

— Jurămînt? Pentru ce? se miră preotul.

— Ne trebuie, ca să avem mai mult curaj… să fim mai legaţi unu de altu cînd om porni sus la conac…

Părintele Grigorie păli auzind despre ce e vorba. Se scărpină după ceafă şi vru să spuie ceva, dar se răzgîndi şi tăcu. Oamenii simţiră că popa se zbuciuma în grea cumpănă.

— Ascultă părinte, rosti cu glas dîrz Pantelimon Gavrilă, nouă să ne spui răspicat dacă eşti de partea boierilor sau nu? Asta vrem să ştim.

Preotul se posomorî ca obrazul cerului acoperit de nori.

— Se poate să spui asemenea vorbă? Cum o să fiu de partea boierilor? Eu nu mă trag tot din opincă?

— Dacă eşti de-al nostru, atunci pune-ţi odăjdiile şi ia-ne jurămîntul.

Părintele mai ezită cîteva clipe, apoi deodată se hotărî:

— Mă duc să-mi pun odăjdiile.

— Aşa te vrem, sfinţia ta!

Lache, căpăţînosu, deschise uşile bisericii şi norodul intră, ţinînd căciulile în mînă, pînă ce lăcaşul se umplu teasc.

Preoteasa Lisaveta se sperie auzind pentru ce veniseră oamenii.

— Vai de mine şi tu ce le-ai spus? Le iei jurămîntul?

— Ce să fac? Pot să nu-l iau? La urma urmei cu ei trăiesc.

Ştefania, care era de faţă, încercă s-o înduplece pe soru-sa:

— Vetuţo, gîndeşte-te că nu poate să refuze pe oameni. Dacă era tata acasă, îl rugam pe el să...

— Fie ce-o fi, conchise preoteasa. N-ai încotro... Altfel, poate să iasă mai rău.

Ştefania îşi luă cîrjele şi şontîc! şontîc! se tîrî pînă în Biserică, să ia şi ea parte la solemnitate. Ţăranii îi făcură loc cu respect şi oloaga se aşeză într-un jilţ din dreptul stranei.

— Săraca! şi ea pătimeşte tot de pe urma boierilor, şopti Petre Dănilă la urechea lui Stoian Ulmu.

Moş Cimpoieru, cunoscînd rînduielile bisericii, aprinse lumînările de la policandrul cel mare şi de la cele două sfeşnice din mijlocul naosului.

Părintele ieşi din altar cu crucea în mînă şi rostind formula sacramentală luă jurămîntul norodului îngenuncheat înaintea sa. După aceea, ţăranii, unul cîte unul, se perindară prin faţa lui şi, închinîndu-se, sărutară crucea.

Cînd solemnitatea se termină, preotul dădu să intre în altar. Lache, slutul, îl opri:

— Şi eu v-vreau să ju-jur, sfinţia-ta.

— Ce ţi-o fi venit, Lache? se miră părintele.

— Adică, ce? N-nu, nu sînt şi eu om?

— Lasă-l şi pe el să jure, săriră cîţiva. Nu e şipotean de-ai noştri?

Moş Barbu Găvană, observînd că Dumitru Răzmeriţă se trăsese la o parte, îl luă la rost:

— Tu ce faci, Dumitre? Nu ţi-e aminte să juri?

Omul se codi să dea răspuns şi tăcu, încruntat, cu sprîncenele zbîrlite ca un arici.

— Hai, mă, du-te şi pupă crucea, îl îndemnă Enache Bădoi.

— Ba, că eu mi-am luat seama şi nu jur, răspunse Răzmeriţă ridicînd din umeri.

Cîţiva oameni, între care şi Pantelimon Gavrilă, auzind asemenea vorbe, se îndîrjiră:

— Dacă nu vrei să juri, ce-i fi căutînd în mijlocul nostru? Du-te, neică, acasă şi ţin-te de fustele muierii.

Doi săteni mai vîrstnici se apropiară cu dojeni:

— Pantelimoane, nu-ţi mai bate capu cu el. Îl ştii cît e de îndărătnic. Lasă-l cu nevoia şi sărăcia, că nu vrea să se despartă de ele.

— Cum, măi, sări bătrînul Cimpoieru, jurarăm toţi şi numai tu te găsişi cu moţ?

— Iacă, nu vreau să jur, se încăpăţînă Răzmeriţă. Ce? O să mă puneţi cu de-a sila?

Spunînd acestea, ieşi din biserică şi plecă. Şipotenii se uitară lung în urma lui, clătinînd din cap.

După ce se mistui pricina cu Dumitru Răzmeriţă, oamenii ieşiră în curtea bisericii. Înainte de a se despărţi, Pantelimon Gavrilă le mai spuse:

— Mă, fraţilor, ştiu că scăpărăm de-o grijă. De-acu încolo să vă văd la treabă. Da nu de mîntuială, ca să zicem că ne-am jucat de-a răzmeriţa, aşa cum ne jucam cînd eram mici de-a poarca. Nie, fraţilor, nie! Fiecare să se întrebe pe sine: mă, ce făcui eu ca să mă împuşte cînd o veni armata?

— Aşa... aşa... strigară oamenii întăriţi, parcă ar fi avut fiecare în piept mai multe inimi.

— Noi între noi nu ne-am ciorovăit că n-am avut ce împărţi. Am trăit ca fraţii, fiindcă nevoia şi împilarea apropie pe oameni unu de altu. Avem ce-avem cu boierii, că de-aici ni se trage răul.

— Şo pe ei! De le-ar pieri sămînţa!

— Acu, iote ce fac eu, continuă Pantelimon. Mă duc la Vlădoaia, la alde Mototolea sau la Bogoe, să iau copie după actu de vînzare. Dacă guiţă Trîndavu că nu-i adevărat, că Mîrşanu nu vinde moşia, îi dăm cu hîrtia în cap. Şi mîine pornim sus la castel... să mîntuim treaba.

— De dimineaţă sau după prînz? întrebară cîţiva.

— Cînd oţi auzi clopotele sunînd, la orice ceas, fie zi, fie noapte, de-o ploua cu găleata sau de-o bubui ceru, lăsaţi tot de-o parte şi vă adunaţi pînă la unu tot acolo în faţa spitalului. Ne-am înţeles sau ba?

— Înţeles! Înţeles! strigară oamenii într-un glas.

După aceea se împrăştiară care încotro, pe la treburile lor

„IENICERII“ LUI NOROCEL

Văzduhul era greu, încărcat de suflarea răzmeriţei, care se apropia din toate părţile. Lumina zilei părea altfel decît mai înainte, avea ceva roşiatic, halucinant. Oamenii arătau ziua asemeni unor spectre înfricoşătoare, gata să le vezi măruntaiele, iar noaptea păreau uriaşi apocaliptici. Pămîntul se clătina sub picioare, copacii se hîţînau zgîlţîiţi de un vînt cîinos care bătea de ieri seară, iar casele stăteau gata să se năruie.

Nimic nu mai era sigur. Totul fierbea mocnit şi nevăzut, se răsucea, pîrîia, rupîndu-se din rădăcini, căutînd o aşezare mai trainică.

Olteţul, răzvrătit de dezgheţ şi de ploile din săptămînă trecută, ieşise din albie şi mugea năbuşit, zbătîndu-se să dea mîna cu balta Gorganului pentru a-şi spori puterea. Şi ca Olteţul, îmboldite de marele

dezgheţ, se revărsară toate apele pe cuprinsul ţării, înfometate şi ele de pământ. Copiii şipotenilor mirosiseră şi ei din aer duhul răzvrătirii venit pe aripile primăverii. În făpturile lor fragede se ivi un simţământ nou, nelămurit, care-i umplea de mirare.

Chiar în ziua cînd oamenii din sat făcură legământ în biserică, Norocel, băiatul Ioanei Murgu chemă pe „ienicerii“ Ionuţ, Ducu şi Vlad la o „vorbă“ în pivniţa casei. Acolo era frig de le clănţăneau la tuspatru dinţii din gură, însă n-aveau cum să ţină „consfătuirea“ în altă parte, pentru motivul că era „secretă“.

— Bă, ienicerilor, uite ce e, începu Norocel, trebuie să ne răsculăm împotriva boierului. Da răscoală de-adevărat, nu joacă.

— Auu, ce bine! strigă Ionuţ a lui Dumitru Spoială, frecîndu-şi mîinile. Şi cum facem, bă, Vodă?

— Le dăm la scăfîrlie, poc! poc! pînă-i punem jos. Aşa facem răspunse Vlad în locul lui Norocel-Vodă.

— Staţi, mă, nu vă prostiţi aşa, interveni căpetenia lor, că nu ne jucăm în arşice.

— Da cum, cum? zgîiră ochii cei trei.

— Uite cum: la noapte ne furişăm binişor la castel. O luăm acana pe la plopi.

— Fugi, bă, Vodă, că ne muşcă dulăii, obiectă Ducu lui Enache Bădoi. Ne fac harcea-parcea!

— Taci, mă, fricosule, şi ce dacă te muşcă, îl repezi Ionuţ.

— Vorba! şuieră Norocel bătînd din picior. Ascultaţi ici la mine: nu ne muşcă nici un dulău. Ne ducem la şirele de paie şi le dăm foc. Asta facem. S-a înţeles?

— De ce să nu punem foc la castel, ca să arză boierii?

— Mă, nu fiţi proşti, îi contrazise Norocel, castelu n-avem cum să-l aprindem. Acolo sînt turcii cu puşti şi iatagane. Ce te faci, fleţule? Te lupţi cu ei?

Rămase deci hotărît să dea foc la şirele de paie şi clăile cu fîn din curtea a doua unde erau şi acareturile. Dacă s-ar porni să sufle şi un vînt blagoslovit, atunci fără doar şi poate că şi castelul va cădea pradă flăcărilor.

— La noapte veniţi la zăstelniţă dincolo de pod, fiecare cu ienicerii lui. Dăm drumul răzmeriţei. S-a priceput?

Băieţii rămaseră cu gura căscată.

— Chiar la noapte? se miră Vlad.

— Da cînd, brînzoiule, la Paştile cailor? îl luă Norocel în primire. Daţi sfoară şi ălorlalţi, că aveţi timp pînă diseară. Cine lipseşte la apel îi sparg

capu în două locuri. Aduceţi, care aveţi, nişte gaz. Eu aduc chibrituri. Cărel potecuţa c-am îngheţat de frig! Tu, Ducule, mai rămîi un pic.

Ionuţ şi Vlad plecară fuga, rebegiţi, suflînd aburi în podul palmelor. Norocel întrebă din ochi pe feciorul lui Bădoi:

— Le-ai adus?

Acesta înclină capul şi scoase din sîn o legătură de chei de toate mărimile. „Tartorul răutăţilor“ le cercetă cu luare-aminte, apoi, ciucindu-se în faţa unui cufăr cu un lacăt greu, începu să încerce cheile. Încercă una, încercă alta, pînă reuşi să descuie.

— Ce cauţi acilea, bă, Vodă? îl iscodi curios Ducu, tropăind în loc cu picioarele ca să se mai încălzească.

— Taci, tu, c-o să vezi acuşa, răspunse Norocel şi ridicînd capacul începu să cotrobăiască prin cufăr, scoţînd tot felul de boarfe, pînă dădu peste un obiect greu care era înfăşurat într-o basma. După ce desfăcu învelitoarea ieşi la iveală un revolver cu butoi, marca „Bristol“„.

— Eşti ţîcnit la cap? se sperie Ducu. Ai de gînd să împuşti pe cineva?

— Gura, că-ţi trag un cartuş în burtă. Ţine prăpăditele astea de chei.

Băiatul îşi luă legătura înapoi şi-l întrebă din nou:

— Spune drept, ce faci cu pistolu?

— Prost mai eşti, mă, beşleagă: păi se poate răsculaţi fără arme? Stai, mi-a venit o idee: haide, fuga să vestim pe ieniceri că diseară cînd or auzi şapte împuşcături, să vie în pas alergător la locul de întîlnire.

Aşa făcură.

SUNĂ CLOPOTELE

I

Pantelimon, feciorul „împuşcatului“, se repezi cu Stoian Ulmu, zis Ceacîru, pînă la Vlădoaia şi acolo amîndoi se duseră la Mototolea, să-i ceară o copie după act. Mototolea nu vru la început, i-era frică să nu strice lucrurile, fiindcă Mîrşanu atrăsese vlădoienilor luarea-aminte să ţie secretul. Dar după ce se sfătui cu Bogoe şi Ciupagea, le dete celor doi actul să scoată o copie. De bună seamă trebuiau să se ajute unii pe alţii şi daca se întîmpla ca boierii să facă pe niznai apoi găseau oamenii ac de cojocul lor. Acum le venise şi boierilor vremea să fie blînzi ca mieii şi să-şi blesteme bogăţia care i-a aflat!

— Mă, Ceacîrule, începutu îl făcurăm. Să vedem mîine fîrşitu, îi spuse Pantelimon lui Stoian Ulmu pe drum la întoarcere.

— Cînd zici că pui clopotele să bată ca să ne adunăm?

— Păi, aşa, de dimineaţă... Să luăm pe boier din pat, pe nemîncatele...

— Şi dacă n-o vrea să vînză moşia de bunăvoie?

— O s-o vînză de nevoie... Nu ne speriem noi de păgînii pe care-i aduse la castel să-l apere. Ce, adică-şi pun ei dosu la prăjeală de dragul boierului? S-o creadă el mult şi bine.

În dreptul primăriei se despărţiră. Cînd Pantelimon trecu pe la poarta lui Marin Viţu zări pe Mitrana în cerdac şi deodată îl podidi un dor năprasnic de ea. Of, of, mai bine de douăzeci de ani de cînd îşi ţinea inima în frîu, de a putrezit şi frîul şi inima. Şi asta numai din cauza prieteniei pe care o avea cu Marin. Cum să-i fure muierea şi să-i necinstească omului casa? Nu se poate şi nu se poate. Omenia e omenie, şi-i mai de preţ decît orice pe lume. Prins de treburi şi ros de griji, uita uneori cu lunile dragostea care-l seca, însă cîteodată îl pîrjolea aşa de amarnic, încît îi venea să-şi ia lumea în cap, să dea şi să fugă încotro o vedea cu ochii.

Bănuia că Marin prinsese de veste de suferinţa care-l măcina, dar nu-i spunea nimic. Ce să deschizi degeaba o rană pe care n-ai cum s-o vindeci? D-apoi cui ce rău făcea dacă nu sufla omul o vorbuliţă şi-şi vedea liniştit de trebşoarele lui? Şi iacă-aşa se prăpădiră anii şi iubirea lui nu se îndura să-şi tragă sufletul. Ba dimpotrivă, crescuse mare şi frumoasă ca o nevestică luată de curînd.

E drept, Pantelimon îşi mai croise şi altfel de gînduri. Adică ce, dragostea e numaidecît să te pupi cu ibovnica şi s-o întinzi în pat? Nu neiculiţă! Adevărata dragoste trebuie s-o simţi în suflet cum înfloreşte vara şi iarna, toamna şi primăvara ca o floare cu zece vieţi. Să nu-i ceri nimic şi să-i dai tot. Să-ţi rîdă făptura toată cînd o vezi pe Mitrana cum îţi zîmbeşte. Să tremuri şi să nu te-ncapă satul de nelinişte cînd şade pe gînduri sau zace în casă bolnavă.

Apăi dragoste ca asta n-a prea umblat prin Şipotele şi nici prin alte părţi, chiar de-ar căuta cineva cu lumînarea.

După ce intră în casă, îmbucă de mîntuială, că nu-i era aminte de mîncare, şi se vîrî iute în pat. Era obosit, de parcă ar fi tras la plug în locul vitelor.

— Nu-mi place, bărbate, drumu pe care-apucaşi, îl luă la cicăleală muieri-sa, Maria.

Aveau ce-aveau femeile cu tihna. Să nu ieşi cumva din făgaş, că gata le-apuca grija şi tremuriciul. Tot aşa Tudora îl bîrîia la cap pe Dumitru al ei. Parcă erau toate muierile înţelese între ele.

Omul tăcu. Se gîndea la fecioru-său Mihai, care nu mai dăduse nici un semn de viaţă de luni de zile. Ce-o fi făcînd şi băiatul ăsta, pe unde e? Şi de el îl pălise dorul.

Dacă o lăsase pe muiere în apele ei, Maria greu să contenească. Mereu dădea cu gura:

— Şi-acu te apucaşi să tîrăşti şi pe alţii după tine? Cu stăpînirea te pui? Vrei să-ţi moaie iar oasele, cum ţi le muie odinioară spurcăciunea de Chiţu?

Pantelimon se-ntoarse în pat pe partea cealaltă:

— Nu e bine ce faci… Zău nu e bine! auzi el ca o şoaptă venită de departe.

Pe urmă nu mai desluşi nimic din spusele nevestii, căci somnul îi suflase pe la gene.

„Ce-o fi cu omu meu? se întrebă îngrijorată Maria. Îl apasă pesemne ceva ca o grijă. Dar nu-şi descarcă inima. Tace ca un motan şi d-aia tot mai abitir îl trage răul. Cine ştie ce nenorocire ne mai paşte, vai de capu nostru!“

Şi femeia, cu sufletul îndoit, se dezbrăcă şi se strecură sub velniţă, lîngă bărbat.

II

În viaţa pustie a schilodului Lache Dîrlă se întîmplase mai de mult un „mare eveniment“. Pe cînd zăcea, scuturat de friguri, în magazioara unde dormea, se ivi fata popii, Ştefania, asemeni unei zîne bune. Fără să spună o vorbă, îl acoperi pe bolnav cu o ţoală, îi mîngîie uşor fruntea lui uriaşă, apoi se strecură pe uşă în vîrful picioarelor.

De cînd se ştia pe lume nimeni nu-l mîngîiase. Lumea îl ocolea cu scîrbă ca o pocitanie ce era şi numai cînd cineva avea nevoie să-i facă vreo treabă se apropia de el. De aceea mîngîierea Ştefaniei îi umplu de lumină şi sens viaţa searbădă.

Lache îşi arăta recunoştinţa slujind-o şi păzind-o ca un cîine credincios. Cum ea nu-i cerea nimic, schilodul căuta să-i ghicească din ochi dorinţele şi ar fi făcut pentru ea moarte de om dacă se ivea nevoia.

Cînd Ştefania, robită de dragostea pentru Ghişcu, încercă să-şi curme zilele sărind din clopotniţă, nimeni nu simţi o durere mai cumplită ca Lache. Cum părintele Gherase nu-i dădea voie să se ducă la Craiova, el plecă într-o noapte de capul lui si ajunse disdedimineaţă în Cetatea Banilor. Dar se întoarse cu moartea în suflet, căci nefiind „zi de vizită“ portarul îl alungase.

După ce ieşi Ştefania de la spital şi o văzu umblînd în cîrje, îl bătu gîndul de a omorî pe rivala ei, Mădălina, care-i furase iubitul. Numai aşa chipeşul judecător, descătuşat de lanţurile căsniciei se va întoarce pocăit la Ştefania, şi-o va lua de nevastă. Aşa chibzuia slutul în puţinătatea minţii şi toată străduania lui ţintea s-o facă fericită pe buna

lui zînă, deşi această fericire nu era pentru el, ci pentru altul. Dar căpăţînosului îi ajungea numai s-o ştie pe stăpînă-sa fericită.

De cîteva ori avu de gînd să se repeadă la Caracal, unde aflase că stă „hoaţa“ ca s-o strîngă de gît, dar împrejurări potrivnice îl împiedicaseră să plece.

Şi vremea curse ca apa pe albia Olteţului, pînă acum, cînd se întîmplă al „doilea“ eveniment din viaţa lui Lache Dîrlă: jurase în biserică cot la cot cu ceilalţi ţărani din sat. Va să zică şipotenii, departe de a-l zvîrli ca o otreapă, îl puneau în rînd cu ei, socotindu-l pe potriva lor. Această cinstire îl umplu de atîta mîndrie, încît schilodul nu-şi mai încăpea în piele.

După jurămînt, Pantelimon Gavrilă îl trăsese la o parte spunîndu-i:

— Cînd ţi-oi trimite vorbă, ai grijă, Lache, să tragi clopotele.

— Las-pe mine, nene, le trag pînă mi-o ieşi limba de un cot.

Abia aştepta ceasul să pornească la răzmeriţă împreună cu ceilalţi şipoteni. În seara aceea se culcă mai devreme, dar n-avea somn. Se perpelea în culcuşul său din magazie, întorcîndu-se pe o parte şi pe alta, cînd deodată auzi cîteva împuşcături care veneau de dincolo de rîu. Se îmbrăcă în pripă şi ieşi în curtea bisericii. Dincolo de gard era casa notarului Partenie. În dreptul porţii se mişca o umbră scundă: pesemne muierea notarului. De pe prispă răzbătu o voce piţigăiată:

— Ce-i, fa, cu împuşcăturile?

— Ştiu eu? L-or fi omorît pe boier, că de-acolo veneau, de la castel…

Schilodul ciuli urechile: „L-or fi omorît pe boier?“ îşi spuse şi începu să dîrdîie din toate încheieturile. Dintr-o săritură se apropie de gard şi întrebă pe femeie aproape răstit:

— O fi început răzmeriţa, ţaţă?

— Da ştiu eu, doamne iartă-mă? O fi început, ce crezi…

Atît îi trebui lui Lache Dîrlă. Fără să mai stea o clipă pe gînduri, străbătu curtea bisericii ca o nălucă şi urcîndu-se în clopotniţă începu să tragă clopotele ca un desperat.

III

Pantelimon Gavrilă avu în somn un vis straniu.

Castelul boieresc se prefăcuse parcă într-un ceaun uriaş din care, pe uşi şi ferestre, se scurgeau şuvoaie mari de mămăligă fierbinte. Şi mereu, necurmat, zbucneau pe toate deschizăturile rîuri mari de lavă, care se lăsau în vale, spre sat, să-l cuprindă şi să-l înece. Năvala de mămăligă astupase balta Gorganului şi creştea văzînd cu ochii, să umple văgăuna Şipotelor, mistuind casele, pîrjolind pomii şi încingînd văzduhul de

fierbinţeală. Oamenii, care se treziseră, alergau îngroziţi prin coca nesfîrşită care le frigea picioarele şi le înăbuşea răsuflarea.

Pantelimon se urcase pe acoperiş şi sărea de pe o casă pe alta, de parcă avea aripi, strigînd să trezească oamenii că venise prăpăd mare. Clopotniţa parcă nu mai era în faţa bisericii, ci se cocoţase pe umerii unui munte, încît nu i se mai vedea ţuguiul, pitulat în cer. Şi de-acolo clopotele sunau cu înverşunare, împuind văzduhul cu ţipete de aramă, de parcă sosise ziua de apoi.

— Unde-o fi nevasta? făcu Pantelimon îngrozit. Am lăsat-o dormind în pat.

Sări pe acoperişul casei lui, se lăsă în pod şi de-aci în odaie. Orbecăi prin întuneric pînă ajunse la pat, înşfăcă femeia care leşinase şi fugi purtînd-o în braţe, ca s-o scape de urgie. Sărea cîte o vale, cum ar fi sărit un şanţ şi urca pe povîrnişuri mirîndu-se el însuşi de puterea uriaşă care sălăşluia în fiinţa lui. Şi-aşa, ajunse în creştetul muntelui unde era clopotniţa. Acolo cerul se însenină deodată şi se făcu o lumină viorie. Pe jos se aşterneau covoare de verdeaţă, smălţuite cu flori de toate neamurile. Lăsă pe Maria jos, în iarbă, să-şi vie puţin în fire.

Dar, trăsnet! Nu era muieri-sa pe care o scăpase de prăpăd, ci Mitrana, femeia lui Marin Viţu. Fără vrerea lui greşise casa şi nimerise la vecin unde-l trăgea aţa.

— Dacă s-a întîmplat aşa, să ne cununăm, Mitrano! îi şopti Pantelimon femeii şi amîndoi intrară în biserică ca ginere şi mireasă.

Clopotele porniră să bată mai vîrtos, vestind pînă hăt, departe, peste şapte sate, nunta celor doi îndrăgostiţi cu părul cărunt.

Pantelimon se trezi şi, dîndu-şi seama că totul nu fusese decît vis, surîse trist: „Numai în somn se pot întîmpla asemenea lucruri“ Dar ce-o fi asta?... Clopotele bat încă... sau i se năzare lui? Îşi ascuţi auzul ca să-şi dea mai lămurit seama. Ia-n te uită, ciudăţenie... Clopotele sună de-adevărat! Nu e nicidecum o nălucire...

— Da ce faci, bărbate, te îmbraci?

— Mă duc să văd ce-i pe afară...

Maria, speriată, se închină.

— Maică precistă, de ce-or fi bătînd clopotele acuşi, noaptea? Nu s-a mai întîmplat niciodată. Uite, m-apucă o frică şi o nelinişte, de tremură sufletu-n mine!

ŞIPOTENII LA CASTEL

Lache Dîrlă se suise în clopotniţă pe la ora nouă şi de-atunci nu mai conteni cu trasul clopotelor. Bătrînul Barbu Găvană, care şedea la doi

paşi de biserică, ca de obicei, n-avea somn. Îşi trase nădragii şi aruncîndu-şi dulama pe umeri, ieşi în prispă să ia seama ce-o fi. Văzînd că la spital încă nu venise nimeni, se urcă în clopotniţă pe treptele care scîrţîiau ca nu ştiu ce.

— Cine ţi-a spus, măi, să tragi clopotele?

Lache, căpăţînosul, nu răspunse şi continuă, agăţat cu mîinile de frînghii, să tragă clopotele ale căror sunete răscoleau toată valea Olteţului şi înfricoşau satul cufundat în somn.

— Mă, nu răspunzi, becisnicule?

Dar schilodul, cu tidva cît trei căpăţîni, nu dădea răspuns, fie că n-auzea ce-l întreabă moşneagul, fie că n-avea răgaz. Abia cînd Găvană coborî, se auzi vocea spartă a lui Lache, strigînd de la fereastra clopotniţei:

— A murit boieru!

— Cine ţi-a spus? De unde ştii? făcu moş Barbu, tresărind de mirare.

Dar el se trăsese de la ferestruica turlei şi continua să tragă clopotele ca un smintit. „Te pomeneşti c-o fi murit, gîndi bătrînul, că moartea nu face deosebire între oameni. Boieri, ţărani, la ea-i tot o apă şi-un pămînt…“ Cînd dete să iasă pe poarta bisericii, omul se ciocni piept în piept cu Pantelimon Gavrilă şi cu ginere-su Petre Dănilă.

— Ce-i, nea Barbule? Ce s-a întîmplat? îl întrebă „feciorul împuşcatului“.

— Una cam boacănă: auziraţi că ne mierli boierul?

— Care boier? făcu mirat Dănilă.

— Al nostru, care altu? Trîndavu!

— Da ce avu, bre? Că nici n-a fost bolnav, nici în pat n-a zăcut.

— Ştiu eu? Om vedea noi acum şi ne-om dezmetici…

Din beznă se iveau mereu umbre cu aceeaşi întrebare pe buze:

— Ce-i, frăţie? De ce bat clopotele? Pornim răzmeriţa sau ce facem?

— A murit Trîndavu, răspundeau glasuri.

— Dumnezeu să-l odihnească!…

— Să-l odihnească şi pe lumea ailaltă, că pe lumea asta s-a odihnit destul.

— Dac-a închis ochii, cine ne mai dă nouă pămîntu?

— D-aia ţi-e ţie? Aşa-l luăm mai uşor. Se cheamă că ne rămîne moştenire.

Moş Barbu Găvană, Stan Cimpoieru, Pantelimon Gavrilă şi Petre Dănilă ţinură un sfat scurt, hotărînd să se repeadă pînă la curte ca să vadă ce e adevărat şi ce nu.

Părintele Grigorie ieşi din casă şi se amestecă printre oameni:

— Ce-i cu voi, creştinilor?

— N-auziși, sfinția-ta, că se prăpădi boierul? N-ai niscaiva lumînări, că nu ne putem duce la castel cu mîna goală.

— Cînd a murit? Eu nu știu nimic, făcu el uluit și, repezindu-se în biserică, aduse o mînă de lumînări.

Cîțiva țărani le aprinseră și mergeau înainte prin beznă, luminînd drumul și celorlalți din spate.

— Măi, cu lumînările astea, zise Dumitru Spoială, parcă ne-ntoarcem de la înviere.

— Mai bine stingeți-le, fraților! strigă Stoian Ulinu. Să nu învieze boieru nostru.

— Iaca-na, vorbă și pe tine, îl mustră Heruvim Tănase, că n-o fi el Cristos din cer.

Alaiul șipotenilor, îngroșat vîrtos între timp, se tîra apocaliptic prin întuneric, ca o rîmă uriașă care iese din ascunzătoare după hrană.

— Iacobe, ai nebunit, omule, iar venișI cu ferăstrăul ăla? se miră Oprea Măruntu.

— Și dacă venii cu el ce? Îți ceru de mîncare? se apără Negoiță. Ori ți-l detei ție să-l porți?

Cum mergeau așa oamenii, bîjbîind prin bezna deasă ca de mormînt, se auzi un glas singuratic:

— Măi creștinilor, mai bine ne-am vedea de treabă, că la morți nu se duce nimeni noaptea.

— Mitre, tu ești mă băiete? îl întrebă moș Barbu Găvană.

— Eu, nea Barbule, întări Răzmeriță.

— Păi ce-oi fi căutînd printre noi, că nu vruseși să juri, îl luă la rost bătrînul. Mai bine întoarce-te la Tudorița ta.

— Nu mă rușina așa, nea Barbule, spuse Răzmeriță cu dojană în glas. Dă-ți seama ce spui, că ești om bătrîn.

— Hai, hai… du-te… Nu-ți pierde vremea de-a surda… N-avem nevoie de oameni ca tine…

Dumitru Răzmeriță înghiți ocara, fierbînd greu în sine. Apoi se topi în beznă și nimeni nu prinse de veste încotro apucase.

— I-o ziseși, tată socrule, de-l ustură la ficați, îi strigă Ghiță Cărare, răsărind pe neașteptate din pîntecul întunericului.

— Bine că venișI și tu Ghiță, se bucură Barbu, după care adăugă: Le cam zic, nu mă-ncurc, recunoscu moșul, parcă părîndu-i rău de vorbele care-i ieșiseră din gură cu privire la Dumitru Răzmeriță.

Cînd cel dintîi grup de țărani ajunse la porțile conacului, căci oamenii mergeau răzleți, dulăii începură să latre nevăzuți dinapoia gardurilor înalte cît un stat de voinic.

— Tacă-vă guriţa, jigodiile dracului, se răţoi la ei Heruvim Tănase. Pe urmă mai zise: Unde-o fi Lăzărică, să vă reteze codiţele cu briceagu?

— Aicea sînt, nene Heruvime! îi răspunse feciorul lui Hodoroabă, zis Ţarină.

— Unde-l strigi acolo e şi el, zise Stoian Ulmu.

Două ferestre de la parterul conacului erau luminate, dar din cauza perdelelor groase de catifea abia se zărea lumina, strecurată cine ştie cum prin vreo crăpătură.

— Acolo trebuie c-au pus mortu şi-l priveghează, îşi dete cineva cu părerea.

Deodată la etaj se mai lumină o fereastră şi după cîteva clipe alte două ferestruici de la subsol, unde dormeau slugile. Stan Cimpoieru ciocăni cu o piatră în tabla de fier a porţii.

— Bate mai încet, Stane, că e noaptea mare, strigă Iacob Negoiţă. Vezi să nu trezeşti pe boier din somnul morţii.

Cîinii asmuţiţi de bătăile în poartă lătrau tot mai furioşi, sărind cu labele pe garduri şi muşcînd din uluci.

— Care eşti, mă, acolo? Dă glas! se auzi din curte vocea lui Ghiţă, argatul.

— Oameni buni, răspunseră cîţiva.

— Care oameni? întrebă argatul căţărîndu-se pe poartă ca să vadă cine sînt dincoace.

— Ei, care?! Tot satul în păr…

— Da ce veniraţi cu lumînările?

— Păi cum „de ce“? Venirăm la mort. Stăpîn-tu nu dete ortu popii?

— Care stăpîn, mă, creştinilor?

— Cîţi stăpîni ai tu, nepricopsitule? O sută? îl repezi Petre Dănilă.

— Cine vă duse de nas şi-şi bătu joc de voi? Măria-sa trăieşte şi e sănătos tun.

— Mă, nu umbla cu şoalda, slugă păcătoasă, îl dojeni Enache Bădoi.

— Degeaba mă faci, Enache, slugă păcătoasă, că eu nu mint. Boierul trăieşte şi e sănătos aşa ca mine şi ca dumneata.

— Păi atunci cui îi trage clopotele, dacă nu i le trage lui? N-auzi cum sună?

— De unde vrei să ştiu? Ce, sînt baba Ghimpoaia?

— Du-te şi cheamă-l încoace să-l vedem, propuse Pantelimon Gavrilă.

— Aşa e, se ridicară glasuri. Să-l vedem la faţă dacă n-a belit ochii.

— Nu vă e bine, fraţilor? Cum o să trezesc pe boier din somn şi să-i spui că vreţi să-l vedeţi dacă e viu?

Pe poartă se mai înălţă o namilă de om. Era argatul Florea care venise şi el.

— De ce nu-l trezeşti, Ghiţă, dacă vrea să-l vadă satul? zise Florea. Şi la o adică nici nu-l trezeşti, că de o săptămînă nu se mai lipeşte somnu de dînsu. Ia uite, e lumină la el în iatac.

— Dacă-i aşa, de ce nu-i spui tu să vie încoace? zise Ghiţă.

Florea coborî de pe poartă şi se făcu nevăzut. În aşteptarea sosirii boierului, oamenii începură să se frămînte pe loc de nedumerirea pe care le-o stîrni vestea adusă de argat că boierul trăieşte.

— Atunci pentru ce bat clopotele? se întrebă îngîndurat Pantelimon Gavrilă. Eu le-am auzit încă din vis.

— Ia staţi, oameni buni, puseraţi careva pe Lache să le tragă? Spuneţi să ne luminăm ce e şi ce nu e, se adresă moş Barbu mulţimii.

Nu-i răspunse nimeni, nici n-aveau ce. Fiecare nălţa din umeri neştiind ce-a fost. Dacă văzu aşa întrebă pe Bădoi:

— Enache, nu-l puseşi tu cumva?

— Se poate, nea Barbule, să crezi că... făcu el cam jignit. Păi ce, nu-ţi spuneam?

— Nici tu, Căline?

— Ei, na! Să mă trăsnească Dumnezeu dacă... se jură acesta.

— Atunci care din voi, mă, oameni, că-mi vine să turbez de ciudă...

— Poate bicisnicul de Lache o fi făcut-o din capu lui, îşi dete Buzatu cu părerea.

Pe Barbu Găvană îl fulgeră un gînd năstruşnic. Spuse:

— Dacă îi deteră ştiudenţii poruncă lui Lache să le tragă?

Un vuiet de mirare şi uluire ieşi din gîtlejul mulţimii.

— Să ştiţi că ştiudenţii făcură isprava... vorbi Oprea Măruntu. Au văzut că noi nu ne mişcăm, precum e porunca de la naţie, şi ca să ne împingă...

— Las-că făcură bine ce făcură, încheie Pantelimon vorba.

La cîţiva paşi îndărăt se auzi un freamăt de glasuri apoi o zarvă scurtă.

— Ce-i cu voi, neamule, de lăsaraţi somnul vraişte şi vă strînseraţi aci ca muştele pe hoit? strigă primarul Gheorghe Murgu care se desprinse din beznă, împreună cu Partenie, notarul.

— Cum să n-alergăm dacă umblă pînă mai adineauri vorba că boierul a dat ortu popii? răspunseră oamenii.

— Un boier avem şi noi şi d-aia îi purtăm grijă mare, adăugă Heruvim Tănase.

Primarul vru să răspundă ceva, dar tocmai atunci se-ntoarse Florea argatul care strigă către ţărani:

— Măi fraţilor, vorbii cu boierul şi tot cu capul pe umeri rămăsei.

— Ei, ce zise, Floreo, stăpîn-tu? întrebară cîţiva.

— Zise să alegeţi trei bătrîni şi să poftească dumnealor înăuntru.

— Da el de ce nu vine-ncoace? se oţărî Heruvim Tănase. Nu mai lasă boieria la o parte?

— Taci, mă Heruvime, nu te băga aşa, omule, îl mustră cu blîndeţe Marin Viţu.

— Nea Marine, are dreptate „îngeraşu“, îi luă apărarea Prăsilă. A venit vremea că oricine umblă în piele de boier să-i fie frică şi de umbra lui, darmite de un sat întreg.

— Pînă una alta, s-o lăsăm şi-aşa, mă Prăsilă, interveni Pantelimon Gavrilă. Du-te dumneata, nene Barbule, dumneata Stane, şi tu Marine. Duce-vă-ţ cîteşitrei.

— Da tu ce-mi păzeşti, Pantelimoane? Tu de ce nu mergi? Eşti ăl mai potrivit…

— Tocmai că nu sînt, şi aş strica treaba. Pe mine şi pe Dănilă n-are ochi boieru să ne vadă de cînd cu învoielile…

Enache Bădoi sări cu gura.

— M-aş duce eu în locu lui Marin.

— Tu eşti prea colţos şi repezit. Mi-e c-o zbîrcim.

— Da şi Mărin e prea moale…

— Mă duc eu! se auzi glasul lui Dumitru Răzmeriţă.

— Iar tu, măi Dumitre? Credeam că acuşa tragi la aghioase, da văd că te ţii de noi ca scaiul, zise bătrînul Stan Cimpoieru.

— Mai bine să se ducă Ceacîru, se auziră cîteva glasuri.

— Ce să se ducă Ceacîru? Zisei că mă duc eu, ce mai… stărui Răzmeriţă.

— Cată-ţi de treabă, Dumitre, îl luă moş Barbu Găvană cu duhul blîndeţii, ca să mai şteargă din asprimea de adineauri. Tu nu eşti bun pentru aşa treabă.

— De ce nu sînt bun? Crezi că nu mă pricep să vorbesc cu boierii? Aşa crezi?

— Lasă-l pe Ceacîru, e mai potrivit, zise Marin Viţu. Fii om de-nţeles, Dumitre!

— Şi eu sînt destul de potrivit. Ce tot aveţi cu mine? se încăpăţînă Răzmeriţă.

— Hai să-l lăsăm, fraţilor, interveni Pantelimon înduplecat. Cu ăsta nu te poţi încontra. Dacă ţine morţiş să meargă nici dracu nu-l opreşte. Chiar dacă s-ar duce la moarte.

— Chiar dacă m-aş duce la moarte şi tot mă duc.

— Ce te apucă, mă Răzmeriţă, aşa deodată? îl întrebă Enache Bădoi. Zău, mare mirare cu tine, omule!

— Ce să mă apuce? Nu m-a apucat nimic!

— Bine, s-a isprăvit! Te duci şi tu, Dumitre, hotărî Pantelimon Gavrilă şi apropiindu-se de cei trei aleşi, le şopti în taină: Dacă se întîmplă ceva, spargeţi un geam de la fereastră ca să ne daţi de ştire. Pe urmă ştim noi ce facem dincoace.

— Nu crez să fie nevoie, îşi dădu cu părerea moş Barbu Găvană.

— Zi, doamne fereşte! Tot mai bine să avem un semn.

Poarta se deschise şi solii şipotenilor intrară în curtea conacului ca să se înfăţişeze boierului Alexandru Dănescu.

MICII RĂSCULAŢI

Norocel şi Vlăduţ veniseră mai devreme la zăgazul Olteţului, locul de întîlnire al „ienicerilor“. Apa rîului, cu spinarea învolburată, defila în goană dinaintea celor două umbre pitice, mugind înfricoşat şi se scurgea în beznă. Stelele şi luna, speriate de atîta potop de apă fugiseră de pe boltă, iar cerul care se lăsase jos de tot arăta negru ca un fund de ceaun.

— Hai, bă vodă, trage, să vie şi ăilanţi, îl îndemnă Vlăduţ, plictisit de aşteptare.

— Cît o fi ceasu acuma?

Băiatul Ioanei scoase din sîn namila de pistol şi, îndreptînd în sus ţeava, apăsă pe trăgaci. O bubuitură aprigă trosni în aer, zburîndu-şi răsunetul spre satul adormit.

— Auliu! pocneşte ca tunu, făcu Norocel săltînd de mîndrie.

— Clasa una! încuviinţă Vlăduţ.

Urmară, una după alta, încă şase detunături. Apoi vuietul surd al apelor revărsate le împuie din nou urechile. După o felie de timp, auziră clopotele bisericii: bang-bang-balang! bang-bang-balang!

— Iete-te, sună clopotele! făcu Norocel mirat. Ce-o mai fi?

— Cine ştie? zise Vlăduţ. N-am auzit de cînd sînt clopotele noaptea. Trebuie să se fi întîmplat ceva.

Băieţii începură a sosi, desprinzîndu-se din întunecime, grupuri mici de cîte doi-trei. Printre cei dintîi veniră Ionuţ şi Ducu, Acesta din urmă adusese o sticlă cu gaz. Toţi se mirau şi se întrebau unul pe altul:

— Măi, de ce-or fi bătînd clopotele?

Într-o jumătate de oră se adunară vreo doisprezece copii. Norocel hotărî să nu mai aştepte pe ceilalţi şi să pornească numai cu cei care veniseră.

Zis şi făcut. Pe cînd urcau dealul îndreptîndu-se spre castel, descoperiră în depărtare o spuză de luminiţe plăpînde, mişcîndu-se în beznă cînd ici, cînd colo. Parcă mergeau, parcă stăteau locului, nu-ţi puteai da seama.

— Fuga, Ionuţ, şi vezi ce-i cu licuricii, porunci Norocel. Vezi să nu te miroase cineva, că dai de aghiuţă.

Ionuţ luă şi pe Vlad cu sine şi după cîtva timp amîndouă „iscoadele“ se întoarseră cu veşti:

— Bă, vodă, s-au ridicat şi ăi bătrîni. E tot satu-n păr. D-aia sunau clopotele.

— Ne-am dat dracu! scrîşni căpetenia „ienicerilor“. O să ne ia bătrînii înainte şi n-am făcut nimic.

Văzînd cum stau lucrurile, băieţii încercară să urce Călmăţuiul la „pas alergător“. Dar cum nu se vedea la doi paşi din cauza întunericului, zdup! se împiedica şi cădea cînd unul, cînd altul. Ducu Bădoi căzu şi el, vărsînd pe jumătate sticla cu petrol.

— Ce făcuşi, bă, tîmpitule, îl luă Norocel la trei păzeşte. Mai bine îl beai decît să-l verşi.

— Las-că tot a mai rămas o ţîră, scînci vinovatul.

Ceata micilor răsculaţi ocoli castelul şi, ajungînd în parc, sări gardul tocmai prin dos, pe la plopi. Pe-acolo nu era nici o pază, nimeni n-avea de ce se teme.

Cînd „ienicerii“ se apropiară de gardul curţii interioare, unde se aflau şirele de paie şi clăile cu fîn, auziră dulăii lătrînd în curtea principală.

— Taci că e bine, şopti Norocel, cîinăria are de furcă cu ăi bătrîni. Pe noi o să ne lase în pace.

Ca atare dădu poruncă să sară dincolo toţi „ienicerii“ şi să fie cu ochii în patru. Ducu spuse că poarta era deschisă şi ar putea să intre nesupăraţi pe acolo, dar porunca la militărie nu se discută şi băieţii trebuiră să se caţere pe gard ca mîţele şi să sară dincolo, fără zgomot.

În ciuda lor, „expediţia“ continuă liniştită, fără peripeţii, ca o plimbare de plăcere. Norocel rîndui pe Ionuţ şi Ducu să vegheze în posturi avansate, iar pe alţii în lături şi spate. Străjile aveau consemnul să dea alarma, dacă s-ar fi ivit vreo primejdie, fluierînd scurt cu două deşte. Nu se ivi nici o primejdie. „Ienicerii“ se apropiară de şirele de paie în vîrful picioarelor, ţinîndu-şi răsuflarea deşi n-aveau nevoie de atîtea precauţiuni, fiindcă nu-i supăra nimeni.

Această stare de lucruri îl îndreptăţi pe Vlad să constate:

— Bă, aici parcă ar fi sat fără cîini.

— Vorba! i-o reteză scurt Norocel.

Adevărul era că atît argaţii, cît şi „mercenarii“ Dănescului se concentraseră toţi la castel, unde dinapoia gardurilor vuiau ţăranii, şi acolo aşteptau cu arma la umăr să vadă ce are să se întîmple.

Supărarea copiilor veni din altă parte: nu se aprindeau paiele aşa de uşor cum crezuseră. Norocel strică o cutie de chibrituri şi afurisita de

claie tot nu lua foc. Fie că paiele erau ude din cauza ploilor, sau prea îndesate, nu se aprindeau cu dat dracului... Dacă n-aducea Ducu sticla cu gaz de-acasă. ienicerii s-ar fi întors în sat fără să fi făcut vreo ispravă.

Fu greu pînă aprinseră cea dintîi şiră de paie; cu celelalte merse mai lesne. În mai puţin de un ceas curtea interioară se lumină ca ziua.

PE DRUMUL VEŞNICIEI

Argaţii conduseră delegaţia şipotenilor în sufragerie. Cei nouă „arnăuţi" înarmaţi cu pistoale şi iatagane, stăteau smirnă în faţa uşii, ca garda lui vodă la palat. Moşierul Dănescu, trupeş cît doi, îmbrăcat într-o haină de casă, împodobită cu găietane, ca roşiorii, îi aştepta cufundat într-un jilţ dinapoia mesei.

— Să trăieşti, măria-ta! glăsuiră ţăranii intrînd cam stingheri în încăperea luxoasă, care întotdeauna le impunea respect.

— Să trăiesc, fie, cum ziceţi voi, mormăi Dănescu întunecat ca noaptea de afară, dar auzii că m-aţi omorît. Cum vine treaba asta?

— Nu te supăra, ne luarăm ca proştii după vorbe, răspunse moş Barbu Găvană. Tot mai bine e pentru noi că trăieşti, ca să ne înţelegem omeneşte.

— Aşa e, întăriră ceilalţi doi.

Moşierul îi scrută adînc, cercetător, cu sprîncenele încruntate. Apoi surîzînd aspru, ca un rînjet, întrebă:

— Ce avem noi de împărţit ca să ne înţelegem omeneşte? Hai? Pe ce să ne înţelegem?

— Apăi sînt ele mai multe lucruri, rosti moş Barbu Găvană.

— Mai multe? făcu mirat boierul. Eu credeam că voiaţi să vedeţi dacă sînt teafăr, cînd colo aţi venit cu cereri. Păi, acum, noaptea? Mă sculaţi din somn ca să ne tocmim?

— Nu prea e potrivit, ce-i drept, măria-ta, ziua parcă ar fi fost mai la îndemînă, încuviinţă tot Barbu Găvană, dar ce să-i faci? Dacă aşa se brodiră lucrurile?

— Cam deocamdată tot făcurăm drumu-ncoace, adăugă Cimpoieru... Poate ne-om alege cu ceva, ca să nu plecăm cu mîna goală.

— Ia să vă aud întîi ce vreţi, m-oi gîndi eu la noapte, iar mîine pe la amiază am să vă dau răspunsul.

— Şi-aşa e bine, făcură oamenii puşi pe îngăduială.

— Ziseşi, Barbule, că-s mai multe lucruri asupra cărora urmează să ne înţelegem. Ia spune, care sînt?

— Unu e mai de căpetenie. Dacă om cădea la învoială asupra lui, celelalte se împlinesc de la sine.

— Care e? Ia, zi… făcu moşierul curios.

— Păi chestia cu pământu, rosti moşul clătinînd capul cu tristeţe şi dojană.

— Aia s-a aranjat, ce mai răscoliţi lucrurile degeaba? Nu v-am trimis vorbă prin primar şi am dat chiar în scris că renunţ să mai scot hotărîrea de la Casaţie?

— Nu e vorba de pământu ăla. De ălălant…

— Care „ălălant"? Să ne înţelegem. Voi n-aveţi pământ de muncit?

— Ce pământ avem? se miră Dumitru Răzmeriţă. Nea Stan are două pogoane, iar nea Barbu şi cu mine n-avem nici un stînjen. Dac-am avea am munci la dumneata pe moşie?

— Ce, mă, voi vreţi să ajungeţi proprietari?

— Am vrea, măria-ta, cum să nu vrem, făcură ţăranii. Numai să vrei şi dumneata.

— Cum adică să vreau şi eu? Să vă vînd pământ? Sau să vă dau moşia… pe gratis?

— Ba nu pe gratis. Nu-ţi cere nimeni pe gratis. O cumpărăm cu bani.

— Cine o cumpără, mă, desculţilor şi nemîncaţilor? începu să urle boierul scos din fire. Tu o cumperi, Dumitre? Păi cu ce, mă, prăpăditule, că nici datoria de la secetă nu ţi-ai plătit-o după şase ani? Cumperi tu, Barbule? Cu ce, mă? Cu păduchi sau cu ploşniţe? Cu ce?

— N-avem atîţia păduchi, da găsim noi bani dacă o fi s-o plătim — aşa în zece, cincisprezece ani…

— Ce e aia? Să vă dau moşia pe credit? Dar eu pe credit am luat-o sau tata, cine-a luat-o, ori cu bani peşin? Poate trageţi nădejde să-mi fac pomană cu voi?

— Pomană ţi-am spus că n-am cerut nimănui şi nu cerem, răspunseră dîrz ţăranii. Ne-a ferit sfîntul.

— Dacă nu umblaţi după pomană, ce căutaţi aici la miezul nopţii?

— Nu ne chemaşi dumneata să venim trei inşi? Acu te dai în sus?

— Cumpărătorii cinstiţi tratează afacerile ziua, numai bandiţii îşi fac treburile noaptea.

— Noi nu sîntem bandiţi, măria-ta, ia-ţi vorba înapoi, că-i vorbă de ocară şi răneşte mai rău ca sabia, ridică glas moş Stan Cimpoieru.

— Nu-mi iau nici o vorbă înapoi, continuă moşierul îndîrjit. Credeţi că mi-e frică de voi şi-o să vă fac plocon bunătate de moşie? Ieşiţi afară: Hai, căraţi-vă!

Stan Cimpoieru nu-şi pierdu cumpătul, îi răspunse domol, cu liniştea stîncii izbită de valuri:

— Măria-ta, ia-o te rog mai uşurel! Nu trezi ursu cînd doarme, că rău faci.

Barbu Găvană, la rîndu-i, adause:

— Boieru Mîrşanu dete dovadă de mai multă înţelepciune. Are se vede omu judecată la cap.

Moşierul Dănescu rămase deodată, ca atîrnat în văzduh. Vorba lui moş Barbu îl răscoli.

— Ce dovadă? Ce înţelepciune? Nu pricep. Ce-a făcut Mîrşanu?

— Cum, nu ştii? N-ai aflat? Tot satu ştie… Nu te preface aşa…

— Vă dau cuvîntul că habar n-am…

— Dacă-i aşa, află de la noi că boier Mîrşanu dete oamenilor moşia. Şi ce făcu, făcu bine.

— Care moşie? Ce tot pălăvrăgiţi verzi şi uscate, parcă aţi vorbi cu un copil de ţîţă?

— De pălăvrăgit, nu pălăvrăgim, măria-ta. Alaltăieri, miercuri, întocmi actu de vînzare. Dacă nu crezi cheamă pe Murgu, primarii, şi-o să-ţi spuie ce e adevărat şi ce nu e, propuse Barbu Găvană.

— E şi primarul cu voi?

— Pică mai adineauri cu Partenie, umbra lui.

Moşierul Dănescu bătu din palme. Ghiţă argatul se ivi numaidecît:

— Ghiţă, oamenii zic c-a venit şi primarul.

— A venit, măria-ta, i-am auzit chiar eu glasul.

— Atunci du-te şi cheamă-l. Să vie numaidecît încoace.

Argatul se făcu nevăzut şi după cîteva minute Gheorghe Murgu se ivi pe uşa sufrageriei.

— Ascultă, Murgule, e adevărat că Iencuţu Mîrşanu a făcut vînzătoare moşia vlădoienilor?

— Cam aşa, măria-ta, răspunse primarul. Zilele trecute, marţi sau miercuri, întocmi actul, dar n-apucă să-l autentifice din cauza nenorocirii cu băiatul.

— Văzuşi, măria-ta, că nu umblăm cu minciuni? rosti moş Barbu Găvană cu un aer triumfător.

Moşierul Alexandru Dănescu nu luă în seamă cele spuse de bătrîn, ci îl măsură crunt cu privirile pe primar.

— Bine, să zicem că Iencuţu a făcut actul, dar tu, ca autoritate, ce cauţi printre rebeli?

— Cum, ce caut? răspunse Murgu atins. Nu m-au pus ei primar?

— Nu te-au pus ei, eu te-am pus.

— Foarte bine, dumneata m-ai pus. Şi dacă m-ai pus, unde trebuie să stau? Nu trebuie să stau în mijlocul oamenilor şi să-i învăţ de bine să nu facă prostii? Puteam eu să dorm cînd am auzit clopotele sunînd? Mă scol din pat, ies pe uliţă şi aflu că oamenii plecară încoace. Ce trebuia să

fac în asemenea împrejurare? Să mă întorc acasă şi să mă culc pe partea ailantă sau s-o iau pe urma lor? Ce zici dumneata?

— Murgule, Murgule, să nu mă vinzi... că eu îmi dau scump pielea... scump de tot... înţelegi?

— Lasă, măria-ta, că nimeni nici nu te vinde, nici nu te cumpără, zise bătrînul Cimpoieru. Vorba e ce răspuns ducem creştinilor de-afară, care ne aşteaptă ca pe nu ştiu ce?

— Duceţi-le ce răspuns vreţi. Ce mă priveşte pe mine? Eu n-am moşie de vînzare şi chiar dacă aş avea o dau pe bani gheaţă, nu pe păduchi.

— Apăi pe păduchi o dete boier Mîrşanu? întrebă moş Barbu.

— Eu nu ştiu pe ce-a dat-o sau pe ce n-a dat-o Mîrşanu. Ştiu atît că nimeni nu mă obligă să fac ce-a făcut el. Adică dacă el s-a aruncat cu capul în fîntînă, musai trebuie să mă arunc şi eu? De unde scoseraţi asemenea balivernă?

— N-o scoserăm noi, rosti Cimpoieru. Aşa bate vîntu. Şi-i greu să te pui împotriva vîntului.

Primarul se întoarse mirat spre ţărani:

— Da ce vreţi voi, neamule, să vă vîndă boieru moşia?

— Asta vor! răspunse boierul pornit, izbucnind într-un hohot silnic. Să nu te strici de rîs?

— Nu prea-i pricină de rîs, măria-ta, făcu Răzmeriţă adînc convins.

— Cum nu e, măi, cînd e? Nerozilor, trageţi nădejde c-o să vă dau pămîntul de pomană? Ia nu vă mai culcaţi pe urechea aia, că degeaba vă culcaţi.

Dănescu, adresîndu-se primarului, continuă, schimbînd glasul:

— Credeam că oamenii vor să mai scape de necazuri, ca acum trei ani cînd le uşurai învoielile. Mai dă rumîne, mai lasă jupîne, am fi căzut la pace. Apăi, Murgule, nu e vorba de un deget, ci de mîna toată. Ei vor, nici mai mult nici mai puţin, decît moşia întreagă.

— Dacă n-o dai de voie, o s-o dai de nevoie.

— Ce e aia? Mă ameninţaţi? zbieră boierul sărind de pe scaun. Muşchii feţei i se încordaseră şi stăteau să plesnească, iar din ochi izvorau săgeţi de ură. Aţi ajuns voi, neisprăviţilor, să mă ameninţaţi în casa mea? Cine mă opreşte să vă împuşc pe cîte trei ca pe nişte cîini turbaţi?

Lui Dumitru Răzmeriţă i se făcu deodată roşu dinaintea ochilor. Înaintă doi paşi hotărîţi spre moşier şi strigă cu voce tunătoare:

— Dacă ne împuşti pe noi, boierule, crezi că mai rămîne o ciozvîrtă din dumneata şi din şandramaua asta făcută din munca noastră?

— Din munca voastră? Castelul meu şandrama? ţipă moşierul sărit din fire, cu un glas care nu mai semăna cu al lui. Şi scoţînd cu o

mişcare repezită revolverul din buzunar, îl îndreptă spre ţărani: Ieşiţi afară, tîlharilor, că vă fac zob!

Primarul Murgu, îngălbenit la faţă ca ceara, cercă să mai moaie lucrurile dar mai mult bîigui:

— Pentru Dumnezeu, nu-i bine ce faci, măria-ta…

Apoi, îndemnă pe oameni:

— Plecaţi, mă, neamule, o dată… fiţi de-nţeles! Să nu se întîmple, doamne păzeşte, vreo nenorocire.

Dar Răzmeriţă, înteţit, desfăcu haina, sfîşie în două cămaşa şi înaintînd în faţa armei ucigaşe, cu pieptul descoperit, răcni:

— Trage, boierule!… Că nu mi-e frică… îmi luaşi munca, ia-mi şi viaţa… Ia-le pe-amîndouă! Da să nu ne faci pe noi tîlhari!

Moşierul Dănescu, intimidat de îndrăzneala ţăranului, se trase un pas înapoi, descumpănit.

— Lasă-l, Dumitre, şi haidem, că nu pentru noi bat clopotele alea, cercă să-l ia cu binele moş Stan Cimpoieru.

Răzmeriţă nu se clinti din loc ca pomul. Cu privirile înfipte în ochii moşierului, o ţinea mereu:

— Trage, boierule, trage, dacă ai coraj! Iote, colea în carne fierbinte, ici-şa în inimă, tu-i mama ei de inimă, că toată-i rană şi spunînd acestea, ţăranul se bătea vîrtos cu pumnii în pieptul dezgolit peste o pădure da păr.

— Hai, mă, nu mai căuta moartea cu lumînarea. Tu nu vezi că i-e teamă cu pistolu-n mînă? interveni la rîndu-i Barbu Găvană.

— Cărăbăniţi-vă, derbedeilor! urlă moşierul cu glas spăimîntător. Dacă n-aţi spălat putina pîn-ce număr trei, vă culc pe toţi la pămînt…

Începu a număra rar şi apăsat:

— Una… două…

Primarul Gheorghe Murgu încremeni locului de spaimă, fără a mai putea scoate un cuvînt. Ceilalţi doi bătrîni o băgară şi ei pe mînecă văzînd pînă unde ajunseseră lucrurile. Moş Stan Cimpoieru, cu toată încordarea clipelor, nu se lăsă şi-l mai îndemnă o dată:

— Mitre, nu deştepta nenorocirea cînd doarme. Hai, d-acilea!

— Vreau numai să văd dacă are coraj să tragă şi mergem, răspunse Răzmeriţă nepăsător ca şi cînd boierul ar fi ţinut în mînă o puşcoace de soc iar nu un revolver. Apoi mai spuse: Da n-are coraj nici cît iepurele. Iote cum îi tremură mîna… acuşica scapă pistolu pe jos…

Pentru orgoliul lui Dănescu era prea mult. Înfruntarea ţăranului n-o putu îndura, cum n-ar fi putut să îndure cu nici un risc dacă l-ar fi pălmuit o slugă.

— N-am curaj? răcni boierul. Vreţi curaj? Uite, curaj!

Şi fără să mai numere a treia oară, moşierul descărcă cinci gloanţe unul după altul. Cei doi ţărani şi primarul Murgu, deşi se aşteptau la un asemenea deznodămînt, rămaseră cîteşitrei aşa de buimăciţi ca şi cum s-ar fi întîmplat un cutremur.

Cu toate acestea, Dumitru Răzmeriţă nu se prăvăli. După a doua detunătură tăbărî ca o fiară asupra moşierului şi înhăţîndu-i mîna ucigaşă i-o răsuci brusc. Din cauza asta celelalte trei gloanţe îşi greşiră ţinta: unul nimeri pe Gheorghe Murgu drept în frunte, altul intră în cutia pendulei, iar cel din urmă prefăcu în ţăndări geamul uneia din ferestrele sufrageriei.

În clipa cînd ţăranul smulse moşierului revolverul mai erau două gloanţe în butoi, dar el nu se gîndi să tragă, fiindcă toată viaţa crezuse că puşca e unealta neputincioşilor. Nu: Dumitru Răzmeriţă era mai sigur de pumn.

Şi apucînd pistolul de ţeava fumegîndă, pocni pe boier în cap aşa de năprasnic, încît mînerul îi pătrunse adînc în ţeastă.

— Acu mai trage dacă poţi, scrîşni el fioros, cu privirile năuce şi faţa descompusă, văzînd pe boier prăbuşit grămadă la picioarele sale, parcă i-ar fi cerut iertare.

Apoi dînd cu ochii de primarul Murgu, care zăcea, fără suflare, proptit de piciorul mesei, clătină din cap şi se adresă moşierului, aspru, dojenitor, ca şi cînd ar fi fost în viaţă:

— Îl mîncaşi fript!

Totul se petrecu fulgerător, în cîteva clipe. Cei doi bătrîni, albi ca varul, încă nu se dezmeticiseră din vîrtejul cumplitei întîmplări.

— O făcuşi de oaie, mama mă-si de treabă, grăi cel dintîi moş Barbu.

— Taci că nu mă nimeri, răspunse Dumitru Răzmeriţă şi, clătinîndu-se ca un om beat, încercă să vie spre ei.

— Ba văz că eşti plin de sînge, observă moş Stan Cimpoieru.

— Sînge? se miră ţăranul. Mă mir de unde-o fi curgînd. Că eu n-am simţit nimic…

Uşa din fund se deschise brusc la perete şi în prag se ivi cucoana Smaranda, cu ochii măriţi de spaimă, cu trăsăturile feţei schimonosite, cu părul lung, despletit, curgîndu-i valuri pe umăr. Cînd zări pe bărbatul ei lungit pe podea, fără suflare, vru să strige şi să se repeadă la dînsul. Dar strigătul i se stinse în gîtlej, o dată cu bătăile inimii, iar picioarele i se muiară din genunchi. Se prăbuşi inertă lîngă uşă, încercînd instinctiv să apuce clanţa cu mîna.

Pendula din perete, Paul Garnier, care de aproape trei decenii bătuse Dăneştilor atîtea ore de bucurie şi fusese martora ospeţelor îmbelşugate, holbă privirea, cuprinsă de groază. În urma împuşcăturii, maşinăria ei

mai ticăi cîteva secunde şi tăcu. Amîndouă limbile încremeniră pe cerul cadranului şi curgerea vremii se opri în loc. Stăpînii trecuseră hotarele timpului şi mergeau acum la braţ cu veşnicia…

Pe-a doua uşă din fund intră Daria ca o vijelie. Înaintă cîţiva paşi, dar deodată şovăi cuprinsă de spaimă, slobozind un ţipăt scurt. Dăduse cu ochii de părinţii ei care zăceau pe podea şi de bătrînul Gheorghe Murgu căzut lîngă masă. Parcă avu de gînd să se repeadă la morţii ei, dar cînd zări pe Dumitru Răzmeriţă cum se bălăbănea pe picioare, în timp ce sîngele-i curgea pîraie, se sperie mai rău şi făcînd calea întoarsă, o rupse de fugă.

Moş Barbu Găvană se apropie de Răzmeriţă şi vru să-l sprijine ca să nu cadă. Dar el îl respinse cu un gest domol:

— Lasă, n-am nevoie…

Se aşeză istovit pe un scaun şi-şi rezemă capul de podul palmei.

Barbu Găvană îi şopti tovarăşului său:

— Ia vezi, n-ai vreo lumînare, să moară ca un creştin.

Moş Stan Cimpoieru căută în sîn, scoase de acolo un muc rămas neconsumat şi scăpărînd un chibrit, îl aprinse şi i-l puse în mînă.

Dumitru Răzmeriţă tresări mirat, după care pricepîndu-i gîndul surîse:

— Fugi d-aci cu lumînarea, nea Stane. N-avea grijă dumneata, nu mor eu aşa cu una cu două. Mă încearcă un fleac de ameţeală, încolo mă simt bine. Nu mă doare nimic.

— Hm! Ce căutaşi aia găsişi, îl dojeni moş Barbu. Eu stric că te luai cu noi. Îmi făcui păcat cu tine.

— Ei… strici… Lasă că nu strici… murmură tot mai stins Dumitru Răzmeriţă.

După cîteva clipe de odihnă, adăugă:

— Fă-te-ncoace că vreau să-ţi spui ceva,

Moş Găvană se apropie de muribund şi aşteptă să-i spuie ce avea de spus. Dar acesta nu scoase o vorba, ca şi cînd ar fi uitat pe loc pentru ce-l chemase. Lăsă capul uşor pe masă şi adormi numaidecît ca un om trudit din cale-afară.

Cei doi bătrîni înţeleseră şi-şi făcură semnul crucii.

Îndată după aceea, năvăliră pe rînd în sufragerie argaţii, logofătul şi cîţiva din „mercenarii“ de pază.

— Ce s-a întîmplat aici? răcni logofătul Macarie.

Nimeni nu-i dete răspuns. Nici nu era nevoie. Clopotele sunau tot mai vîrtos în noapte.

FERĂSTRĂUL LUI IACOB

I

Şipotenii forfoteau încoace şi încolo dinapoia gardurilor, recunoscîndu-se unul pe altul numai după glas, din cauza întunecimii. Cerul era negru ca smoala, nu tu lună, nu tu stele, nici urmă de licăr pe nesfîrşitul coviltir. Olteţul mugea de vale ieşit din matcă întocmai ca oamenii. Numai broaştele din lacul Gorganului se aşternuseră pe cîntat. Dar orăcăitul lor parcă nu era acelaşi de totdeauna, aducea mai degrabă cu o năvală de ţipete stridente, neliniştite.

Peste corul apei se lăsau grele, nimicitoare, ca nişte ciocane din cer, dangătele de aramă ale clopotelor bisericii, care continuau să bată.

Dulăii, ciudat, lăsară gardul din faţa castelului dinapoia căruia se grămădiseră oamenii şi lătrau în fundul curţii.

— S-a dus careva pe-acolo? se auzi glasul lui Stoian Ulmu.

Cine să se ducă şi ce să caute? Nu s-a dus nimeni. Şi tot parcă era mişcare prin spatele conacului, că nu de pomană se trăseseră cîinii în partea locului. Deodată se ivi o luminiţă în curtea din dos, pe urmă încă una. Nu umblau de colo pînă colo, ci stăteau pe loc, clipind mărunt în beznă şi umflîndu-se parcă. Se mai arătă şi a treia lumină ceva mai încoace.

— Măi ce-o fi cu opaiţele alea? se întrebă mirat Petre Dănilă. De unde răsăriră tam-nesam? Tu ce zici, Pantelimoane?

Pantelimon Gavrilă n-avu cînd să-i dea răspuns, căci auzi cinci bubuituri năbuşite venind din castel. În aceeaşi clipă geamurile ferestrei se prăbuşiră cu ţipăt asurzitor de cercevele, prefăcîndu-se în ţăndări,

— Ait! Semnul! murmură el tresărind ca fript. Apoi, întorcîndu-se către oameni, răcni din răsputeri: Fraţilor, îi omoară p-ai noştri!... Călcăm conacu!...

Un chiot uriaş zbucnit din cîteva sute de piepturi fu răspunsul. Într-o clipită se căţărară pe gard ciorchini de oameni, sărind de-a valma dincolo în curte cu sprinteneala miţelor. Alţii, mai isteţi, desprinseră cîteva uluci din gard făcînd loc larg de trecere. Din rămăşiţele lor îşi croiră la repezeală scurtături şi reteveie, căci toată lumea venise cu mîinile goale, ca la mort.

Petre Dănilă, Dumitru Spoială şi Lăzărică Hodoroabă pătrunseră cei dintîi în sufragerie, după care veniră buluc Pantelimon Gavrilă, Marin Viţu şi grosul celorlalţi. N-aflară acolo decît pe cei doi bătrîni Găvană şi Cimpoieru. Logofătul Macarie, de cum auzi urletul mulţimii, îşi dădu seama de primejdia care-l păştea şi se făcu nevăzut, topindu-se în beznă. Tot aşa făcură şi „mercenarii“. Ce să-şi puie ei pielea la saramură pentru boierul mort, care nu le mai putea plăti nici simbria cu care îi tocmise?

— Ce s-a întîmplat, oameni buni? întrebă Pantelimon cu sufletul la gură pe tovarăşii din sufragerie.

— Vedeţi şi voi, că se vede isprava, răspunse Cimpoieru arătînd cu un gest morţii întinşi pe duşumea.

— Dumitru? Ce-i cu el? Ce stă aşa?

— Aşa l-a apucat moartea, zise moş Barbu şi abia trăgîndu-şi suflarea, adăugă: A tras boierul în el cu pistolul... Da şi ei i-a plătit-o cu vîrf...

— Piii! Săracu Dumitru! făcu Pantelimon, cuprinzînd trupul celui dus cu priviri miloase. Nu văzuşi cum îl trăgea aţa la moarte? Dar cucoana?

— Pe ea nu ştiu cum o păli moartea, n-o atinse nimeni, nici c-un deget. O văzui dintr-o dată întinsă pe jos şi atît.

În sufragerie pătrunse, înghesuindu-se, o nouă grămadă de oameni.

— Unde-i Dumitru? întrebară glasuri neliniştite. Auzirăm că-l împuşcă boieru.

Lui Oprea Măruntu nu-i venea să creadă că e mort, credea că se preface, şi nu se lăsă pînă nu-l zgîlţîi cu mîna.

— Săracu de el... Cînd o auzi Tudoriţa c-a rămas cu copiii... Mamă-mamă!

— Iote şi pe primarii nostru. Ce soartă avu să moară aşa pe daiboj, grăi Marin Viţu şi apropiindu-se de cadavru, îi culcă binişor capul pe covor, ca şi cum mortului i-ar fi folosit asta la ceva.

— Mai bine i-am aşeza sus, pe masă, propuse Pantelimon Gavrilă. Ia apucă, Petrică, de colo.

Amîndoi ridicară trupul cald încă al lui Dumitru Răzmeriţă şi-l aşezară pe masa de stejar. Celelalte cadavre le lăsară să zacă tot pe jos.

II

O mînă de ţărani, printre care Radu Plesnilă, Ion Buzatu şi Stoian Ulmu, zis Ceacîru, se împrăştiară prin curte ca potîrnichile. Luminiţele care sclipeau în spatele castelului, din firave ce erau mai adineauri, se făcuseră borţoase şi voinice.

— Măi, să ştiţi că dete careva foc la şire, sări Plesnilă cu gura.

— Care-or fi ăia, ia veniţi încoace să-i vedem, propuse Buzatu.

Oamenii porniră într-acolo. După ce trecură poarta şi ajunseră în dreptul gardului, un cal cu călăreţ ţîşni prin faţa lor, vrînd să le taie drumul.

— Macarie! Logofătul! Puneţi mîna pe el! Vrea să dea bir cu fugiţii, se auziră glasuri din besnă.

Stoian Ulmu, cu riscul de-a fi strivit, făcu o săritură în faţa calului, dar nu izbuti să-l ţină pe loc, ci mai mult îl sperie. Un flăcău de-al lui

Poponete, care se brodi la cîţiva paşi mai în urmă, se aruncă şi el curajos înaintea calului şi apucîndu-l bine de căpăstru, îl opri. Într-o clipă oamenii îl înconjurară din toate părţile şi trăgînd pe logofăt de mîini şi de picioare, îl deteră jos din şa. Calul liberat de povară se depărtă.

— Logofete, brînză-n bete, îi aruncă batjocoritor Stoian Ulmu, vreai să-ţi iei tălpăşiţa fără să primeşti simbrie pe ce-ai muncit?

— Stai, neiculiţă, să facem întîi socoteala şi pe urmă ăi apuca drumul pribegiei, mai adăugi Plesnilă.

— Ce ţi-am făcut eu ţie, mă Radule, de-mi vorbeşti de socoteli? Că ţi-am altoit, acolo, o palmă-două? Poftim, dămi-le înapoi şi nu zic nimic, glăsui Macarie blînd ca un mieluşel.

— Aşi! N-ajunge atîta... A crescut dobînda mare... răspunse Plesnilă.

— Să zicem că lui nu i-ai făcut nimic, dar mie? îl luă în primire Stoian Ulmu. O săptămînă am zăcut din pricina ta şi-acuşi se cunosc urmele, cîine ce eşti.

— Cu tine, nu zic... am greşit... nu mă dau în sus. Rogu-te iartă-mă!

— Ce e aia? Nici cînd mi-o înflori tînjala de la car nu te iert. Vin' cu neica să mergem la juraţi... Ei să te judece, nu eu.

— Care juraţi? se miră logofătul, tremurînd tot de frică.

— Avem noi juraţii noştri, n-avea grijă.

Plesnilă îl apucă de un braţ şi Ulmu de altul, dar cînd să pornească, Macarie se opinti din răsputeri şi, scăpîndu-le din mîini, o rupse la fugă.

Tot flăcăul lui Poponete, care era iute de picior ca un iepure, îl ajunse din urmă şi puse mîna pe el. Stoian Ulmu, înfuriat că blestematul încercase să scape, îi înfipse degetele în beregată:

— Ceacîrule, nu mă omorî, glăsui Macarie şi, cuprins de spaima morţii, căzu în genunchi. Ai copii şi pe ei cade păcatul, să ştii...

La auzul acestor cuvinte, ţăranul se opri ca paralizat. Dar flăcăul răposatului Poponete sări cu gura:

— Nea Ceacîrule, nu-i păcat să omori un găinaţ ca ăsta, e mai păcat dacă îl laşi.

— Stai Ioane, să ne mai gîndim... Să întrebăm şi pe-ăilanţi... Poate ne-o fi de vreun folos.

— Vă sînt, sigur... Nimeni nu ştie seama pe-aici mai bine ca mine, îngăimă logofătul cu un licăr de nădejde în suflet.

Stoian Ulmu îşi desfăcu betele şi se-apucă să-l lege, ca să-i piară pofta de-a mai fugi. Plesnilă, Poponete şi Buzatu îl ţineau.

În timpul acestei operaţii, ţăranii auziră în spatele lor un tropot de cal. Daria, călare tot pe Rex, trecu glonţ la cîţiva paşi de ei, îndreptîndu-se spre poartă.

Cîţiva alergară după ea, fără a izbuti s-o prindă. În schimb deteră gură lui Iacob Negoiţă, care venea spre ei:

— Aţin-te, mă! Pune mîna pe boieriţă!

Negoiţă alergă şontîc-şontîc, dar cum era beteag şi mai avea şi ferăstrăul prins de umăr, nu izbuti nici el să facă vreo ispravă:

— Păcat că-mi scăpă din gheare. Da ce faceţi voi acilea?

Oamenii n-apucară să-i răspundă, căci Negoiţă zgîind ochii mari zări pe logofăt legat fedeleş.

— Auuu! făcu el iscodit de-o necuprinsă bucurie. De unde-l dibăcirăţi măi fraţilor? Daţi-l încoa pe mîna mea o ţîră... să-l lecuiesc de toate bolile...

— Lasă, mă Iacobe, îl ducem la judecată, zise Stoian Ulmu.

— Ce judecată e aia, Ceacîrule? Păi acum de judecăţi ne ţinem noi? Mi ţi-l judec eu acuşi de-i merg fulgii, că-s de multă vreme în procest cu dumnealui.

— Stai să vedem ce zice nea Pantelimon şi ăilanţi.

— Ce să zică? Ce poate să zică Pantelimon decît: Iacobe, fă ce-i şti, că ţie ţi-a necinstit procletu muierea şi te-a asuprit. Tot din cauza lui se întîmplă daravera cu frati-meu, de făcui cinci ani puşcărie.

— Ceacîrule, zice bine Iacob, săriră oamenii. Dă-i-l în primire, e dreptu lui.

— Nu mă da, Ceacîrule, gemu logofătu, du-mă la „juraţi"...

— Şi dacă te duc, ce brînză o să-mi faci? Că şi lui Pantelimon cîte-i făcuşi, de-l cotonogi Chiţu ca pe hoţii de cai şi fecioru-su umblă de-atunci prin străini. La tine nu e una-două, sînt căcălău relele.

— Nu mă da, Ceacîrule, o ţinea logofătul într-una.

— Ba dă-l, să isprăvim o dată, interveni Ion al lui Poponete.

— Eu unul mă spăl pe mîini, că am copii. Faceţi ce vreţi cu el. Aveţi mai mult drept decît mine...

Şi spunînd acestea, Stoian Ulmu i-l dete lui Negoiţă în primire şi plecă.

— Mă, Ionică, tată, ia repede-te şi smulge cîteva uluci din gard, că mi-a venit un gînd deştept.

— Da ce vrei să faci cu ulucile?

— Adă-le tu, că vezi numaidecît ce fac.

Ion al lui Poponete desprinse vreo patru uluci şi le aduse. Negoiţă aşează două pe burta lui Macarie şi două pe spinare. Îşi desfăcu şi el betele şi legă strîns scîndurile pe trupul logofătului.

Acesta, deşi nu ştia ce vrea să facă ţăranul, începu să se zbată şi să ţipe. Oricum, nu se aştepta la ceva bun.

— Taci, închinarea cui te-a adormit, că vezi tu acu judecată... Nu-ţi făcui nimic şi te-apucaşi să guiţi, ai?

— Iartă-mă, Iacobe! Iertaţi-mă fraţilor! se rugă Macarie.

— Las-că te iartă Dumnezeu mai bine decît noi, că el e cu iertatu.

— Fie-vă milă, oameni buni. Vă dau tot ce am. Vă dau şi cămaşa de pe mine... Mai treceţi cu vederea, aşa-i blestemata de logofeţie, că boieru nu mă ţinea dacă nu eram trup şi suflet cu el.

— Rămîi trup şi suflet cu el, îi aruncă Buzatu. Îţi plăcu să sugi la bine şi-acu dai dosu la rău? Nu, măre ghincule, nu se poate...

— La ce vă foloseşte să-mi luaţi viaţa şi să vă faceţi păcate? Vă pedepseşte ăl de sus!... Mai de folos vi-e averea mea.

— Ţine-ţi-o, dacă ţi-a fost aşa de dragă, nouă nu ne trebuie, îi spuse Plesnilă. Să vedem ce-o să faci cu ea!

— Să-l îngropăm cu avere cu tot, poate i-o trebui pe lumea ailantă, mai spuse şi Ion al lui Poponete.

Auzind de îngropăciune, logofătul începu iar să răcnească. Broboane mari de sudoare îi scăldau faţa, iar dinţii îi clănţăneau în gură de spaimă. Negoiţă, după ce isprăvi cu legatul, se adresă tovarăşilor săi:

— Aplecaţi-l o ţîră să-l meşteresc... Hai, uşurel, cu tata...

Ţăranii lăsară într-o rînă scîndurile cu logofătul şi ţinură vîrtos. Iacob desprinse ferăstrăul din umăr şi începu să taie cam în dreptul pieptului.

— Mă, Iacobe, bună socoteală îţi făcuşi! strigară ei crucindu-se de gîndul lui năstruşnic.

După ce isprăvi treaba, ţăranul radios de bucuria răzbunării, le spuse:

— Toată lumea mă bîrîia la cap: ce e, mă, cu ferăstrăul ăla, de-l porţi cu tine ziua şi noaptea? Mai lasă-l şi pe acasă... că faci scurtă la mînă. Ei, văzurăţi ce făcui cu ferăstrăul? Făcui dreptate, sau ba? Făcui. Îmi sărai sufletu? Mi-l sărai. D-apoi cum?...

SÎNT STUDENT

I

După cină, Daria nu se simţise tocmai bine şi se retrase în camera ei. Gigel o urmă, dar fata îl rugă s-o lase singură. El plecă cu gînd să se ducă în odaia lui şi să citească pînă l-o apuca somnul. În hol zări pe sora Melania cu o sticluţă în mînă.

— Fii drăguţă şi adă-mi niţică beladonă...

— Aveţi indigestie?

— Am... cum să nu... răspunse el într-o doară şi-i surîse.

— Bine. Vă dau şi dumneavoastră.

Gigel intră în camera lui. După un sfert de oră veni sora. Îi turnă într-o ceaşcă zece picături din doctorie şi vru să plece.

— Mai stai, o rugă el, eşti aşa de grăbită?

— Nu... dar de ce să stau? îl întrebă ea cu înţeles.

— Să mai vorbim şi noi un pic... Vezi că sînt bolnav şi fugi de mine...

După o oră, Melania, în braţele tînărului, bodogănea drăgălaş, rîzînd fericită:

— Mincinosule! N-o să te mai cred niciodată...

Deodată se opri brusc, parcă i se năzărise ceva.

— Ce este? făcu studentul.

— Parcă aud sunînd clopotele. Sau mi se pare?

Gigel ascultă şi el cu auzul încordat:

— Ba sună, sună... Ce mai e şi asta?

— O fi murit cineva, presupuse sora de caritate.

— Nu cred. După morţi nu se trag clopotele noaptea.

— Atunci ce să fie?

— Dă-le încolo, ce ne pasă nouă? N-au decît să bată pînă poi-marţ'. Hai să dormim niţel...

Cei doi proaspeţi iubiţi încercară să doarmă, dar nu izbutiră. Dangătul clopotelor le zgîndărea auzul, îi umplea de nelinişte.

Tînăra se ridică din pat.

— Mă duc să întreb pe logofăt ce s-a întîmplat?

— Lasă, nu te mai duce.

— Ba mă duc, că m-apucă nebunia de frică.

Sora se îmbrăcă în pripă, răsuci cheia în broască şi crăpă uşa. Dar numaidecît o închise la loc, cu un ţipăt, parcă pusese mîna pe jar în loc de clanţă.

— Ce e? Ce-a fost asta? strigă Gigel.

— Domnişoara! şopti ea opărită. M-a văzut.

— Îîi! Ghinionul dracului!... Unde era?

— Cred că venea încoace... ştiu eu?

— Ptiu! Ce naiba ţi-a venit să pleci jos tocmai acum?

— Şi ce dacă m-a văzut? Erai bolnav şi ţi-am adus beladonă.

Melania, făcîndu-şi curaj, deschise uşa din nou, dar n-o mai zări pe Daria în hol. Pesemne dispăruse în camera ei sau intrase la maică-sa.

— Ai văzut în ce bucluc m-ai băgat? o mustră Gigel.

Melaniei îi sări deodată ţandăra.

— De ce te-am băgat în bucluc? Am venit peste dumneata nechemată? Şi pe urmă cine te-a pus să te legi de mine? Dacă ţi-a plăcut să te drăgosteşti, acum trage ponoasele, na, răutatea lumii!

Şi tînăra soră părăsi odaia îmbufnată, trîntind uşa cu putere.

— Acu mai trînteşte şi uşa după ea, zăpăcita...

Melania avea, la urma urmei, dreptate. O chemase fiindcă pur şi simplu era bolnav. Adică nu poate să fie cineva bolnav? Cum era să se uite el la soră, o fetişcană naivă şi incultă? E chiar jignitor, ba nu, zău…

Aşa se gîndea să motiveze a doua zi de dimineaţă, faţă de Daria, prezenţa Melaniei în camera lui, dacă va fi copleşit de reproşuri. Şi se întoarse pe partea cealaltă să doarmă, dar sări speriat drept în picioare: cinci bubuituri scurte, înăbuşite, îi ţiuiră în urechi. Cîteva clipe de linişte, apoi un chiot uriaş, ca la asalt. „Ce-o fi, frate? se miră. S-a apucat armata lui Papuc să facă trageri la ora asta?“

Prinse a se îmbrăca cu gînd să se repeadă pînă jos ca să afle ce s-a întîmplat. Cînd îşi trăgea pantalonii, uşa se crăpă brusc şi Melania răcni din prag:

— Fugi, că ne omoară ţăranii!

— Ce? Ce? bîigui el înspăimîntat.

— E răscoală! mai strigă fata şi dispăru coborînd pe scări.

II

Gigel, alb ca varul, îmbrăcă haina abia nimerind mînecile şi coborî prin dos ca să se refugieze în parc. „În definitiv, ce au ţăranii cu mine? îşi spuse. Eu nu sînt de-ai casei. Ei au ce au cu Dănescu…“

Apoi îşi aminti de Daria. Ea ce-o fi făcînd? E în camera ei? O vestise Melania şi pe ea ca să se salveze? Nu, hotărît, nu putea să fugă fără s-o ia şi pe dînsa sau măcar s-o anunţe.

Se-ntoarse şi bătu la uşa ei, apoi o deschise. Camera era goală. Ciocăni la uşa cucoanei Smaranda. Nici acolo nu primi vreun răspuns. „Ce fel, toţi au fugit? Unde s-or fi dus şi pe mine cui m-au lăsat? Dacă nu era Melania să mă înştiinţeze…“

Gigel Năsturaş, îngrozit că rămăsese singur în hardughia de casă care sta parcă să se prăbuşească, coborî la parter şi de-acolo ieşi cu mii de precauţiuni în curte. Un noian de ţipete omeneşti îi împuie urechile. Parcă înjunghiau pe cineva ţăranii. Poate chiar pe moşierul Dănescu. Mare prostie făcuse venind la Şipotele, cînd ştia de răscoale şi putea să prevadă ce primejdii îl aşteaptă! Se luase după Daria şi acum, uite…

Dar ce-i cu luminile acelea? Puseseră foc la şirele de paie? Cu atît mai bine: vedea drumul pe unde să se strecoare, mai ales că nu ştia bine seama locului.

Sări gardul în curtea interioară şi o apucă tiptil, ascunzîndu-se după uriaşele clăi de fîn care stăteau neatinse. Un fluierat scurt se auzi în apropiere. Gigel îngheţă locului. Cîteva clipe aşteptă cu răsuflarea oprită, ca să vadă ce are să se întîmple. Nimic. Nici o mişcare. Doar din curtea principală răzbătea pînă la el un vuiet surd de glasuri omeneşti.

Porni mai departe, strecurîndu-se pe lîngă gard. Cînd deodată se pomeni înconjurat de un pîlc de copii înarmaţi cu bîte.

— Cine eşti? Preda-te, îi strigă Norocel răsărit ca din pămînt.

Gigel la început se sperie, dar văzînd că are de-a face cu copii, îi mai veni inima la loc.

— Ce e cu voi? îi întrebă.

— Predă-te că te împuşc, porunci Norocel ţintind cu revolverul.

— Mă, să nu tragi... eşti nebun?

— Ieniceri, legaţi-!!

Cîţiva băieţi se apropiară să-l lege, însă n-aveau cu ce.

— Mă, ăla cu pistolu, tu eşti şeful ăstora?

— Eu sînt, răspunse ţanţoş feciorul Ioanei.

— De ce le-ai spus să mă lege? Ce sînt eu, moşier? Mă cunoşti tu pe mine?

— Nu vă cunosc. Cine sînteţi?

— Sînt student, nu-s moşier.

— Student? făcu Norocel zgîind ochii mari. De-adevărat spui?

— Crezi că te mint? Uite, ici, cărţulia, şi Gigel scoase din buzunar o legitimaţie. Scrie pe ea „student“ sau nu scrie?

— Apăi, nene, se schimbă socoteala, o muie Norocel.

Şi copiii ştiau că studenţii umblă prin sate, în cete de cîte doisprezece inşi ca să împartă la ţărani moşiile boierilor.

— Da ăilanţi unde sînt?

Gigel nu înţelese întrebarea, însă ghici din brusca schimbare a macazului că apucase pe drumul cel bun. Pesemne ţăranii aveau prieteşug cu studenţii. Aşa că răspunse într-o doară:

— Ceilalţi sînt pe drum, şi deodată, într-o fulgerare, îi veni ideea scăpării: Mă duc după ei.

— Ştiţi drumul? Dacă vreţi vă conduc...

— Nu e nevoie, mă descurc şi singur.

După ce studentul se făcu nevăzut, copiii se pomeniră cu un pîlc de ţărani: erau Dumitru Spoială, Călin Bîrligatu şi încă vreo doi. Veniseră oamenii să vadă cine aprinsese şirele de paie. Dînd cu ochii de copii, se cruciră:

— Ce căutaţi aici, draci împieliţaţi? Voi puserăţi focu?

— Noi, da cine? răspunse înfipt Norocel. Dacă e răscoală, de ce să nu punem?

— D-apoi răscoala e de nasul vostru, mă, mucoşilor? Hai, căraţi-vă d-acilea că vă snopesc în bătăi, îi certă cu asprime Călin Bîrligatu. De asta ne arde nouă, de joacă? Ei, ai dracului!

— Stai, nene, că mă lăudai degeaba. Nu puserăm noi focu.

— Da cine?

— Un student de la Bucureşti îl puse, minţi Norocel.

— Care ştiudent? De unde şi pînă unde ştiudent la noi în sat?

— Ba fuse unu, să ne crape ochii dacă te minţim, săriră copiii.

— Şi unde-i? făcu mirat Călin.

— Plecă să-i aducă şi pe-ăilanţi.

— Măi, spuneţi drept ori… îi luă şi Prăsilă la rost.

— Drept! Drept! Să moară ăl de minte, întări NoroceL O să-i vedeţi cînd or veni încoace…

Ţăranii nu mai puteau de bucurie. He, bentule, vezi-că dumnealor ştiudenţii nu stau cu mîinile-n sîn? Colindă de zor prin sate ca să împartă moşiile după dreptate aşa cum spune moş Barbu Găvană. Bine că se răsculaseră şipotenii ăştia la timp. Altfel mai aveau ei obraz să ceară pămînt? N-aveau!

STĂPÎNII CEI NOI

I

În sufrageria conacului oamenii mişunau ca albinele în stup. Unii intrau, alţii ieşeau, într-o forfotă şi-un du-te-vino neîntrerupt. Cei mai mulţi se risipiseră şi cutreierau prin odăi sfărîmînd mese, garderoabe, paturi, scaune, tot ce le ieşea înainte. Cîte unul ţinea în mînă o lumînare din cele date de popa Grigore şi făcea şi altora lumină. Plesnilă dînd peste o oglindă mare de cristal se sperie de chipul lui, crezînd că-i vedenie. Făcu cioburi oglinda şi jucă cu picioarele pe ea. Vecinul lui, Buzatu zis Scriptură, găsi o statuetă de bronz care înfăţişa pe Venus din Milo.

— O muiere goală cum a fătat-o mă-sa, strigă ţăranul bisericos apucat de toate furiile împotriva boierilor destrăbălaţi care ţineau în casă asemenea blestemăţii. Nevoind să pună mîna pe ea, ca să nu se „spurce“ rugă pe Plesnilă s-o ciopîrţească… Acesta o izbi de perete, o aşeză pe duşumea şi-o pocni cu călcîiul. Ciudăţenie: statueta rămînea întreagă, nevătămată.

— Ptiu! Asta-i dracu gol, se cruci Plesnilă.

O aruncară pe fereastră şi-aşa scăpară amîndoi de ea.

Sus, la etaj, fierbătul era şi mai mare. Oamenii făcuseră rost de cîteva lămpi cu gaz şi devastau mobilele din odăi. Dacă găseau o uşă încuiată se propteau cu umărul în ea şi o deschideau pe loc. Ghiţă Cărare, intrînd în camera lui Haralamb, dădu cu ochii de pian.

— Ce bîzdîganie o mai fi şi asta? se întrebă el şi ridicînd capacul pipăi clapele cu mîna.

Sunetele trezite din somn îl făcură să tresară dar pe urmă le îndrăgi.

— Iote-te, crezui că-i dulap, cînd colo e ţambal.

Îi păru rău să-l schilodească, în schimb sfărîmă cu toporul patul, şifonierul şi alte lucruri mai mărunte.

În mai puţin de o oră mobilele aflate în conac fură întoarse pe dos şi prefăcute în ţăndări. Portretul lui Dănescu din sufrageria mare rămase cu o gaură uriaşă în locul capului. În bucătărie, oale şi cratiţe zăceau pe duşumea amestecate laolaltă cu zarzavaturi şi mîncări sleite.

Nici urmă de argaţi şi slujnice. Ca şi mercenarii, se topiseră de frică sub proteguirea beznei. De bine, de rău, Lucille şi Rădiţa apucaseră să-şi ia lucrurile de îmbrăcăminte grămădite la repezeală într-o legăturică, însă bărbaţii nici atîta.

Enache Bădoi cu cîţiva oameni răsturnaseră cu dosu-n sus cancelaria castelului, vrînd să pună mîna pe actele de care se slujise moşierul la procesul cu loturile. Dar putea el şi-ai lui să caute în tihnă? Fiecare parcă avea jar sub tălpi.

— Luaţi, băieţi, hîrţoagele astea să le ducem afară în curte.

Fiecare om înşfăcă un braţ zdravăn de hîrtii, cărţi, registre şi dosare şi, cărîndu-le în curte, le puseră foc.

— Ăsta-i terfelogu cu datoriile, glăsui cineva.

— Bagă-l la prăjeală!

Dar nu se aprindea. Flăcările îl ocoleau parcă într-adins, ca să facă necaz oamenilor.

— E oploşit necuratu în el, se înciuda Oprea Măruntu.

Îl trase din spuză, rupse foaie cu foaie şi făcîndu-le cocoloş le aruncă în foc. Nu mai rămase nici urmă din ele.

Ion Buzatu coborî de sus de la etaj, ţinînd sub braţ două cearşafuri cu care acoperi morţii.

— Bine te gîndişi, încuviinţă bătrînul Barbu Găvană care se odihnea sfîrşit pe un jilţ. Nu puteam să-i mai văd în ochi.

Tot de sus coborî şi Heruvim Tănase. Era îmbrăcat într-un palton somptuos, cu guler bogat din blană de vidră şi căptuşit cu bizam, iar pe cap îşi îndesase un joben sclipitor care-i dădea o înfăţişare de-a dreptul caraghioasă.

— Mai isprăveşte cu neroziile, îl luară cîţiva la rost. Nu sîntem la bîlci.

— Nu ştiaţi, măi neiculiţă, că eu sînt boier de viţă? glăsui Heruvim fără ecou, repetînd vorbele unicului său cîntec de beţie. Nu-i dete nimeni nici o atenţie.

II

Călin Bîrligatu şi Prăsilă veniră fuga în sufragerie cu vestea.

— Fraţilor, auziţi una bună: pică mai adineaurea un ştiudent de la Bucureşti, care dete foc la şirele cu paie.

— Ce spui? făcu moş Găvană, mirat tot.

— Şi unde e? puse întrebare Pantelimon Gavrilă.

— Apăi a plecat să aducă pe ăilanţi…

— Care ăilanţi?

— Pe tovarăşii lui. Aşa că o brodirăm la ţanc cu răzmeriţa noastră.

Stan Cimpoieru duse iute un deget la frunte: semn că îi scăpărase un gînd prin minte.

— Mă, nu cumva dumnealui o fi pus să bată clopotele?

— Că bine zici, moşule, întăriră bănuiala mai multe glasuri.

Se stîrni o rumoare printre ţărani. În fine se dumeriseră oamenii: „Dumnealui“ fusese cu împuşcăturile şi clopotele, ca să-i mişte împotriva boierului, să pornească o dată răzmeriţa. Aolică, daţi naibilor mai sînt ştiudenţii ăştia, nu te lasă neam să răsufli. Hm! mirosise nea Barbu Găvană cum şi ce fel stau lucrurile. Apăi şi moşul ăsta are un nas! Pe toate le miroase ca un ogar.

— Dacă-i aşa ce-mi staţi cu deştu-n nas? strigă Enache Bădoi la oameni, puneţi mîna să dăm foc şandramalei…

— Stai mai întîi să scoatem lucrurile, interveni Bîrligatu, la ce să ardă degeaba?… Ia să-i dăm brînci, frăţie!

Oamenii se apucară să care de zor. Vreme de două ceasuri coborîră în curte o movilă de obiecte casnice care scăpaseră de distrugere. După aceea goliră camera de alimente, îndopată cu de-ale mîncării ca o băcănie. Pînă acum treaba merse strună. Cînd veni rîndul pivniţei, aci ţăranii avură mult de furcă să urce sus pe scări poloboacele cu vin. Tot acolo găsiră cele două lăzi cu artificii sosite din Germania, pe care moşierul le lăsase nedesfăcute. Crezînd că în ele sînt sticle cu vin le transportară în curte.

— Mă, creştinii lui Dumnezeu, nu-i bine ce faceţi, se văita necontenit Buzatu, zis Scriptură. Să le lăsăm încolo de lucruri că nu-s ale noastre.

— Ce-ai damblagit, Scriptură? sări Dănilă cu gura pe el. Da ale cui sînt? No-i fi crezînd că le-a făcut cu sudoarea lui?

— Ce să mai vorbim să n-adormim? Tot ce vedeţi acilea a ieşit din munculiţa noastră, întări Pantelimon Gavrilă, ca o pecete.

Nimeni nu mai zise nici cîrc.

III

Copiii nu voiră s-o şteargă acasă cînd îi goni Călin Bîrligatu, ci lăsînd şirele de paie să ardă în voia lor alergară la castel să vadă ce se petrece acolo.

— Ce căutaţi aici, mă, păcătoşilor, şi nu dormiţi pe la căşile voastre, îi luă la rost Iacob Negoiţă, acuşi vă tai şi pe voi în două.

Dar băieţii, care auziseră de ispravă, îl înconjurară cătînd la el cu admiraţie. Ducu îl întrebă:

— Nene Iacobe, merse uşor ferăstrăul prin logofăt?

— Ca prin brînză, răspunse acesta înfoiat. Zărind printre ei pe Norocel îi spuse:

— Mă, tu, brînzoiule, du-te de spune mă-ti că-l omorî boieru pe primar…

— Pe cine? Pe tata-mare? tresări Norocel ca fript.

— Pe el… Aşa-i fu lui scris să-şi sfîrşească acilea zilele.

Norocel fugi ca scăpat din laţ şi suind treptele cîte două nimeri în sufrageria conacului.

— Unde-i tata-mare? E adevărat că…

— Adevărat, băiete, răspunse moş Barbu.

— Şi unde-i?

— Iote-l ici, şi, apropiindu-se de cadavru, trase un colţ de cearşaf şi-l dezveli pînă la piept. O şuviţă subţire de sînge se prelinsese de pe frunte în jos pe obraz, ca un pui de şarpe.

— Săracu tata-mare! exclamă Norocel înmărmurit.

Şi fugi să dea maică-si de ştire.

PARASCOVENIILE

I

Cînd auzi detunăturile, sora Melania alergă în curte. Cîtva timp rătăci prin întuneric, mergînd la întîmplare. Apoi se urcă anevoie pe gard şi sări dincolo, scrîntindu-şi un picior din căzătură. Îşi blestemă zilele că plecase de la oraş în iadul ăsta şi merse tîrîş-grăpiş, pînă se depărtă bine de castel. Nu ştia seama locului, habar n-avea încotro apucase şi nici unde se afla. Mai era şi-o beznă de-şi dădea omul cu degetele-n ochi. Se lăsă sfîrşită pe pămînt, să mai răsufle. O junghia piciorul şi gemea încet.

Fără veste, cineva care mergea pe cîmp dădu peste ea, se împiedică şi căzu grămadă. Melania slobozi un ţipăt ascuţit şi vru să se ridice ca s-o ia la fugă. Dar ţăranul, care începuse a înjura, auzind glas de femeie, o opri şi-i ceru iertăciune.

Era Zamfir, feciorul fostului primar Oancea, care aflînd că la castel se adunase lumea în păr plecase într-acolo să vadă ce-i.

— Cine eşti? Ne-i fi fata boierului? o întrebă.

— Nu sînt… m-a ferit Dumnezeu…

— Da cine eşti?

Melania îi spuse cine era şi cum ajunsese prin partea locului, apoi căzîndu-i în genunchi, îl rugă:

— Să nu mă omori!

Zamfir izbucni în rîs:

— De ce să te omor? Ce mi-ai făcut?

Fata auzind vorbele astea îşi mai veni în fire. Îi spuse cum şi-a scrîntit piciorul sărind de pe gard încît acum nu mai poate să facă un pas.

— Spune-mi unde să te duc că te-oi lua în spinare.

— N-am la cine. Nu cunosc pe nimeni.

— Atunci te iau la mine acas.

— Ştiu eu dacă-i bine?...

— Bine, nebine, n-o să te las să dormi ici în cîmp.

Flăcăul o înşfăcă în braţe şi porni anevoie cu povara, fiindcă Melania era durdulie şi atîrna cam greu. Pînă ajunse acasă cu ea îl trecură trei rînduri de năduşeli.

— Mamă, deschide poarta că-ţi adusei o noră, strigă Zamfir de afară.

Cînd maică-sa aprinse lampa, flăcăul căută lacom să afle chipul fetei.

— Să mor dacă-mi pare rău că te cărai atîta drum...

Cu toate astea nu se îndură şi o zbughi din nou la castel.

II

„Ienicerii“ lui Norocel-Vodă se tot strecurau printre oameni, căutînd să se facă folositori ca să nu-i gonească părinţii acasă. Aşa că se apucară să care şi ei lucruri mai uşoare de prin odăi şi să le aducă jos în curte. Văzîndu-i puşi pe treabă, părinţii îi lăsară în pace.

Norocel nu zăbovi mult acasă, fiindcă sufletul lui era la conac.

După ce fură golite odăile de sus şi de la subsol, împlinindu-se cîteva movile de lucruri, oamenii puseră foc castelului.

Ghiţă Cărare nu se lăsă şi ajutat de cîţiva oameni salvă pianul care-i rămăsese la inimă. Tocmai cînd îl tîrau anevoie pe scări, sosi cu-o falcă în cer şi cu una-n pămînt Tudora lui Dumitru Răzmeriţă, ţipînd şi răcnind de ţi se făcea părul vîlvoi.

— Aoleo, sărac de maica-mea, mă lăsă cu patru copilaşi să-i cresc! Vai de zilele mele, nu vru să m-asculte şi să nu se bage! Şi-acu veni prăpădu pe capu meu! Toţi scăpară teferi numai el îşi bătu joc de viaţă...

Dînd cu ochii de Pantelimon Gavrilă, tăbărî cu gura pe el:

— De ce îl trimiseşi la moarte, om fără suflet ce eşti? De ce nu te duseşi dumneata, că ai numai un băiat şi ăla mare, nu patru ca mine?

Oamenii săriră cu gura că nimeni nu se putuse înţelege cu Dumitru, parcă înnebunise nu alta, să meargă el moţ la boier.

— Ce mai... îl trăgea aţa la moarte...

Femeia începu iar să bocească sfîşietor:

— Unde e să-l văd… Unde e?

Moş Găvană îi spuse că l-au dus la biserică să stea acolo pînă la înmormîntare. Aşa a fost luată hotărîrea.

— Da casă n-are? făcu Tudora revoltată. Să nu mai dea deloc pe-acasă? Şi cum o să-l bag în pămînt nescăldat şi neprimenit? Căpiarăţi cu toţii, vă luă Dumnezeu minţile cu răzmeriţa asta… Acu aprinserăţi şi conacu… Vedeţi să nu ia foc şi trenţele de pe voi…

Femeia plecă blestemînd şi se topi în întuneric cu durerea ei. Conacul, cuprins de vîlvătaie, începu a trosni din încheieturi. Limbi uriaşe de flăcări ieşeau pe ferestre, adulmecînd pe-afară ceva de mistuit, apoi se trăgeau înăuntru. Pe la al treilea cîntat al cocoşilor, focul răzbi pînă la acoperiş şi scoase limbi de flăcări la stele. Toată curtea, pînă la acareturi, era scăldată de o lumină roşie, neverosimilă. Şipotenii care forfoteau încoace şi-ncolo păreau făpturi ciudate, ireale, pogorîte de pe altă lume.

Stan Cimpoieru, Barbu Găvană şi Pantelimon Gavrilă, aşezaţi la o masă în apropiere de locuinţa administratorului, începură împărţeala. La movilele cu lucruri era orînduit Enache Bădoi, ajutat de mai mulţi oameni. Acesta lua din grămadă un obiect şi striga:

— O plapumă…

Moş Găvană băga mîna într-o căciulă în care erau amestecate numele oamenilor şi scotea un bilet:

— Iancu Năvîrlie… Eşti p-aci, omule?

— Aci! striga ţăranul din mulţime.

— Ia-ţi, Iancule, plapuma, şi s-o stăpîneşti sănătos!

După aceea omul se ducea la hambar şi încărca cîte cinci saci de grîu şi cinci de porumb. Pe urmă venea altul la rînd.

— Trei prosoape…

— Bune şi alea, că-s de cîştig.

„Comisia“, ţinînd seama că văduva lui Dumitru Răzmeriţă avea de hrănit patru guri, hotărî să-i dea îndoit faţă de ceilalţi.

— Merită săraca, încuviinţă lumea.

Multe muieri însă nu voiră să se atingă de lucruri, spunînd că nu le ţin lor de cald plăpumile şi saltelele Dăneştilor, ba s-ar putea să le poarte nenoroc, că-s luate cu anasîna. Bărbaţii însă le minţiră că-i ordin să ia tot, că a venit chiar un „ştiudent“ de le-a dat ordinul şi de ce să se lipsească ei de asemenea „giuvaiere“ boiereşti? Că şi ăia de la Hurezani şi ăilanţi de la Cornăţel, toţi s-au îndopat cu lucruri şi ei să se uite numai? De aici ieşiră certuri, ba chiar bătăi.

Dar tot pe-a muierilor rămase mai mult, care se mulţumiră doar cu grîu şi porumb.

Moaşei Dumitrana îi căzu una din lăzile cu artificii însă femeia era lipsă.

— O iau eu în primire, strigă Norocel întors chiar atunci de-acasă.

Cum nu ştia ce-i înăuntru se apucă s-o desfacă. Dădu peste o grămadă de pachete legate cu sfoară. Luă unul şi desfăşură hîrtia. Cumplită dezamăgire! Era o sîrmă groscioară, care avea la capăt o măciulie făcută din nu ştiu ce.

— Ia dă-o-ncolo de parascovenie, ce-mi trebuie? mormăi Norocel şi, necăjit că-i căzuse asemenea pleaşcă, aruncă obiectul în foc.

Nu trecură nici trei clipe că trosni ceva ca un tunet, apoi se auzi un „fffîşşş“ prelung şi parascovenia din spuză ţîşni glonţ ca o stea cu coadă, zburînd în cer după suratele ei. Pe la mijlocul drumului se opri deodată, ostenită, şi crăpă acolo, sus, în văzduh. O ploaie îmbelşugată de stele colorate în tot felul începu să cadă, dar n-apucară să ajungă pe pămînt că se stinseră una după alta. Şipotenii încremeniră de spaimă, iar femeile căzură cu faţa în ţărînă, crezînd că a sosit ziua de apoi. Zamfir Oancea, văzînd groaza oamenilor, strigă:

— Nu vă speriaţi, sînt artificii, nu fac nici un rău.…

— Începu să se scufunde pămîntu! ţipă Rada lui Enache Bădoi.

— Fugi d-aci, că nu se scufundă nici un pămînt. Am văzut eu d-astea la Bucureşti, cînd era la 10 mai şi n-a murit nimeni.

În schimb copiilor le plăcu tare mult feeria cometei. O asemenea minunăţie pentru ochi îi uluia, le lua minţile cu farmecul ei.

— Bă, Vodă, mai azvîrle o parascovenie de-aia! îl îndemnă Ducu.

Şi în timp ce Zamfir se trudea să liniştească norodul, Norocel aruncă în foc a doua „parascovenie“, de rîndul acesta cu măciulia mai mare. Din nou se auzi bubuitura, apoi fîşîitul asurzitor şi o dîră groasă de lumină luă drumul în văzduh. Acolo vîrful se sparse şi din pulberea luminoasă răsăriră chipurile Dăneştilor. Erau amîndoi, moşierul şi moşiereasa unul lîngă altul, ca într-o poză la fotograf.

— Auliu, iote boierii… Ajunseră în cer şi se uită cum li se prăpădeşte avutul…

— Măi oameni, tună Pantelimon Gavrilă, înţelegeţi o dată că nu e vorba de suflete, artifiţiile astea sînt numai aşa… o joacă…

În clipa următoare se răţoi la copii:

— Isprăviţi o dată! Să nu vă mai prind că aruncaţi artifiţii d-alea că vă snopesc în bătăi…

Apoi dădu poruncă să zvîrle în Olteţ lăzile blestemate. Cînd se năruiau temeliile aşezării putrede a statului, ce — lor le ardea de joacă?

Degeaba se rugară băieţii să n-arunce „parascoveniile“ în rîu. Nimeni nu-i ascultă, şi lăzile grele fură înghiţite de apă.

— Maică precistă, ce-mi fu dat să văd! se crucea văduva Nicoliţa Opran. Tot aşa m-am uluit cînd văzui trinu întîiaşi dată.

O CIRCULARĂ CU TÎLC

I

Cînd cucoana Vasilichia primi telegrama care vestea moartea lui Andrei, i se muiară picioarele din genunchi şi căzu jos, în nesimţire. Numai după ce o frecară cu oţet pe la tîmple şi-i puseră la nas o sticluţă cu eter, îşi mai veni oleacă în fire.

— Plec! Plec la Vlădoaia! Mi-au omorît tîlharii băiatul... De-acum nu-mi mai pasă... Pot să mă omoare şi pe mine... şi pe toţi... Ce-mi mai trebuie viaţa?

Mădălina încercă s-o convingă pe maică-sa să plece a doua zi; poate că Filip, plecat la Bucureşti de o săptămînă se va întoarce între timp şi le va însoţi, ca să nu pornească singure la drum două femei, pe asemenea vremuri. Dar cucoana Vasilichia nu mai avea putere să aştepte. Scrise în pripă cîteva rînduri prefectului Şuculescu, anunţîndu-i nenorocirea care o lovise şi isprăvi cu următoarea frază:

„Acum nu mai avem nevoie de armată. Măcar de-ar năvăli răsculaţii să ne omoare şi pe noi, fiindcă viaţa ne-a devenit o povară prea grea“.

Pe la orele patru după-amiază, mama şi fiica, însoţite de Staicu, uşierul de la cabinetul lui Ghişcu, plecară la Vlădoaia cu trenul, gîndind că Iencuţu le va trimite trăsura să le aştepte în gară la Vlăduleni.

Între timp, Mîrşanu, cu ajutorul cîtorva oameni, transportă la conac cadavrul lui Andrei, după ce-l cotorosi de batjocură.

Cîrciumarul Chioru îi suflă la ureche că Lăzărică al lui Ţarină trebuie să fi făcut blestemăţia, fiindcă de două zile tot dădea tîrcoale pe la judecătorie. Vasile Tămîie, aprodul, nu mai fu nevoie să povestească cum îl descususe de cu zi flăcăul, căci convingerea moşierului era deja făcută.

— Nu înţeleg, totuşi, de ce ticălosul mi-a dat banii înapoi?

Coana Vasilichia şi Mădălina sosiră la conac spre seară, cernite amîndouă şi frînte de oboseală, căci făcuseră de la Vlăduleni drumul pe jos.

Le întîmpină baba Anica, bucătăreasa care, cum le zări de departe, începu să bocească. Femeile porniră să plîngă şi ele şi tot conacul se umplu de vaiete.

— Ce păcate trebuie să ispăşim, de ne-a lovit aşa de crunt Dumnezeu? gemu cucoana Vasilichia şi deschise uşa sufrageriei.

Pe masa unde se ospătaseră de atîtea ori la zile mari stătea acum întins Andrei, cu ochii deschişi, care nu mai vedeau şi legat la gură cu o basma albă.

II

Prefectul Şuculescu, după ce citi rîndurile pe care i le trimisese cucoana Vasilichia Mîrşanu, începu să vocifereze, plimbîndu-se furios prin vastul cabinet de lucru, ca un leu în cuşcă.

— Îmi pare rău!... Ce să-i fac? Cine l-a pus pe jude să şadă acolo pe butoiul de pulbere? Dacă era mai prevăzător, venea încoace la oraş şi nu păţea nimic.

Apoi deodată, sub scăpărarea unui gînd, puse mîna pe receptorul telefonului şi sună învîrtind nervos manivela.

— Domnişoară, dă-mi repede jandarmeria, pe căpitanul Stamatiu.

După ce obţinu legătura, prefectul începu să ţipe:

— De nu ştiu cîte ori ţi-am atras atenţia că la Şipotele nu mai există picior de jandarm şi satul, rămas fără pază, e la discreţia tîlharilor. Uite, azi-noapte l-au omorît pe judecătorul Mîrşanu... Îţi place? Eşti încîntat? Pe dumneata te fac răspunzător de această crimă. Pe nimeni altul decît pe dumneata!

La celălalt capăt al firului, pesemne că Stamatiu se plîngea că n-are oameni. Prefectul reluă, tunînd mînios:

— Dacă n-ai oameni, cere, ţipă, răcneşte, urlă, aşa cum fac eu... Trebuie să reîntronăm ordinea la sate, nu numai aici... Am zis!

Şi enervat trînti receptorul în furcă.

— Crezi tu, Şucule, că aici sîntem în siguranţă? îl întrebă Mustaţă, primarul oraşului. Mi-e teamă că într-o zi o să ne pomenim cu puhoaiele de ţărani la barieră.

— Exagerezi, mon cher, n-ajungem noi pînă aici. Ar fi prea de tot.

— Ei, asta-i... La Tîrgu Frumos şi la Botoşani cum s-a întîmplat?

— Acolo a fost altă poveste. Însă pînă una alta, trebuie să luăm măsuri severe. Ia pune plaivazul în funcţie şi notează.

Primarul scoase un creion roşu din buzunarul de sus al hainei şi se pregăti de scris. Prefectul începu a dicta:

— Este riguros interzis să umble pe stradă mai mult de două persoane. Punctul doi: magazinele se vor închide la ora opt seara, după această oră circulaţia e oprită pînă dimineaţa. Trei: vînzarea gazetelor se sistează pînă la noi dispoziţii...

— Asta nu se poate, Şucule dragă, e împotriva constituţiei.

— Dă-o-ncolo de constituţie, parcă ea ne dă nouă demîncare?

— Fii serios, omule! Vrei să te ia presa în primire? Te face ca pe-o albie de porci. Atît îţi trebuie, să intri în gura lui Ranetti, sau ălora de la *Adevărul*, că nici dracul nu te mai scapă.

Prefectul Şuculescu se gîndi puţin, apoi zise:

— Bine, tai-o pe-asta.

— Nici n-am notat-o… Altceva?

— Deocamdată atîta. Ce-o mai fi om vedea…

Primarul Mustaţă plecă, iar prefectul aşezîndu-se la birou isprăvi de redactat raportul zilnic cu privire la situaţia din judeţ pe care îl trimitea telegrafic primului ministru, ministerului de interne şi celui de război.

„Răscoala se întinde în toate comunele şi a degenerat în revoluţie. Acaretele proprietăţilor sînt devastate grav ziua şi noaptea, averile proprietarilor şi arendaşilor jefuite şi se ameninţă cu distrugerea autorităţilor comunale. Ţăranii devin din ce în ce mai agresivi şi violenţi. S-au întrebuinţat toate mijloacele de a-i potoli pe cale paşnică. Văzînd aceasta atitudine binevoitoare, pe care o consideră drept slăbiciune, şi în urma zvonurilor tendenţioase, răspîndite de instigatori că autorităţile şi armata n-au voie a-i linişti prin violenţă, răscoala ia o deosebita amploare.

Am arestat un periculos potemkinist pe care fostul prefect conservator îi pusese în libertate.

Azi-noapte au fost tulburări în comunele Popînzăleşti, Marotinu de jos, Dobrosloveni şi Leoteşti, lîngă Balş. Răsculaţii au jefuit conacele şi le-au pus foc, incendiindu-le parţial în unele locuri, iar în altele, total.

În cătunul Vlădoaia, pendinte de comuna Şipotele, o bandă de răsculaţi au ucis în chinuri groaznice pe fiul moşierului Mîrşanu, ciopîrţindu-l cu topoarele, după ce au dat foc conacului. Pagube imense.

În restul judeţului nu se semnalează dezordini“.

Prefectul jud. Romanaţi
D. Şuculescu
nr. 1836

— Iatropol, strigă prefectul către ajutorul său care tocmai intra pe uşă, expediază raportul la poştă. Haide… urgent!… Să plece cineva să-l ducă. Apoi, ochind că subalternul ţinea o hîrtie în mînă îl întrebă: Da aia ce dracu mai e?

— Chiar acum am primit-o, şi-i întinse hîrtia.

Prefectul despături telegrama şi-şi aruncă ochii pe ea.

— Iar un ordin circular, bombăni el supărat. Putea să fie altceva? Nu e zi de la Dumnezeu să nu ne trimită ministerul pe cap cîte o plăcintă.

— Citiţi, vă rog, sînt curios ce e…

— Mă, ai dracului mai sînteţi voi, grecii… panglicari şi curioşi ca muierile, exclamă prefectul, cuprins subit de voiebună.

Apoi citi:

„Din interogatoriul arestaţilor, ca instigatori la răscoale, s-a constatat că unor indivizi şi chiar unor ţărani li se dă de către locuitorii răsculaţi numele de „studenţi".

Vă rog ca în înţelegere cu d. procuror local să cercetaţi ce anume a determinat pe ţărani să dea numele de „studenţi" unor capi de bande de devastatori şi incendiatori, cine sînt aceia care le dau acest nume şi ce anume face pe ţărani să creadă că noţiunea de „student" e sinonimă cu aceea de cap de bandă sau de revoluţionar?

Comunicîndu-vă cele ce preced, vă rog ca împreună cu procurorul local să vă îndreptaţi cercetările în această direcţie, punînd toată stăruinţa de a face lumină în această chestiune care prezintă un deosebit interes".

Ministru de interne: I. I. Brătianu

N-apucă să termine de citit textul, că prefectul se mînie foc şi, mototolind hîrtia în palmă, o trînti cu putere de birou.

— Ptiu! Fir-ar a dracului de treabă. Uite de ce fleacuri se ţine Ionel. Noi ne zbatem aici ca peştele pe uscat şi lui îi arde acum de studii… Auzi, să lăsăm toate baltă şi să rezolvăm probleme de psihologie a maselor. Atîta rău!

— Totuşi mi se pare interesant să… încercă timid să obiecteze Iatropol.

— Dacă ţi se pare interesant, îl întrerupse prefectul, ocupă-te tu, grecule, de problemă. Sau dă-o lui Aldea, procurorul. Eu unul mă spăl pe mîini.

În clipa următoare telefonul zbîrnîi aşa de strident, încît prefectul se trase instinctiv înapoi. Necăjit de sperietura lui caraghioasă, izbucni viforos:

— Fir-ar al dracului de telefon, acum dau cu el de pămînt!

Dar pînă la urmă luă receptorul din furcă şi-l duse la ureche:

— Cine? Domnul general Năsturaş? A, să trăieşti mon général. Da, eu sînt, Şuculescu, mai mult în oase decît în carne. Ce bucurie să-ţi aud glăsciorul! Aşa? În sfîrşit, bine că şi-a adus aminte războiul[28] şi de noi, că, zău, prea ne lăsase în părăsire, ca să nu zic la voia întîmplării. Bun! Minunat! Stai, stai o clipă… Uite ce e: o modificare de ultimă oră. Compania de la Brăila să debarce la Vlăduleni în loc de Balş… aşa…

[28] E vorba de ministerul de război condus de generalul de brigadă Averescu.

aşa... Exact! De-acolo merge la Vlădoaia... Vlă-doa-ia... V de la Vintilă... Aşa! E la o distanţă de vreo 6—7 km. O nimica toată. Acolo-i primejdia mare. Ai notat?... Foarte bine... Celelalte unităţi rămîn aşa cum am stabilit anterior... Pa! Au revoir et merci, mon général!

Cînd atîrnă receptorul ochii prefectului scînteiau de bucurie:

— În sfîrşit, parcă începe să se mai lumineze, rosti el către ajutorul său Iatropol. Apoi îl întrebă: Ce zici, facem „un miel?“

LIHNIŢI ŞI NEMÎNCAŢI

I

Daria fugi buimăcită din sufragerie apucînd pe scări în sus, la etaj. Se opri o clipă în faţa odăii unde dormea Gigel, dar cuprinsă de un resentiment, nu mai bătu la uşă, ci coborî din nou scara, ieşind în curte. Pe cînd se gîndea nehotărîtă încotro s-apuce ca să se ascundă, zări pe Rex. Cum şi de unde se ivise calul ca s-o scape din ghearele morţii, rămase pentru ea o taină uluitoare, nedezlegată, care ţinea de miracol. Auzi parcă ţipînd pe logofăt, dar ce-i păsa ei de logofăt? Încălecă bărbăteşte pe Rex şi-i dădu pinteni; calul porni deodată în galop. Ţăranii care voiseră să-i taie calea şi s-o dea jos nu izbutiră şi se lăsară păgubaşi.

Trecu prin satul pustiu ca o nălucă, fără să întîlnească ţipenie de om. Întîi avu de gînd să tragă la prietena ei, Ştefania, fiica preotului Gherase, dar Rex trecu de biserică şi de casa parohială, luînd-o pe drumul Vlădoaiei. Atunci se hotărî să meargă la Mîrşani, să le ceară adăpost. De altfel era atît de năucă din pricina celor întîmplate, încît nici nu ştia ce face, nici pe ce lume se află. De aceea se lăsă mînată la voia întîmplării.

Sosirea fetei Dănescului stîrni mare vîlvă la conac. Cînd intră în sufragerie, o întîmpină cucoana Vasilichia şi Mădălina, în veşminte de doliu. Amîndouă începură să plîngă cu hohote:

— Uite, Andrei, ţi-a venit mireasa!... strigă moşiereasa adresîndu-se fiului ei mort şi o îmbrăţişă, inundînd-o de lacrimi.

Daria habar n-avea ce spune şi nici nu văzu că Andrei Mîrşanu era întins pe masă, legat cu un şervet la gură şi străjuit de lumînări aprinse.

— Ce s-a întîmplat, tu? o întrebă Mădălina mai mult din ochi.

Abia atunci Daria izbucni în plîns, dar tot nu deschise gura.

— Ce este? Ce este? făcu Mîrşanu, apropiindu-se. Vreo nenorocire?

— I-au ucis! ţipă fata Dănescului cu o grimasă înspăimîntătoare.

— Pe cine? se înghesuiră femeile în jurul ei, galbene de spaimă.

— Pe mama şi pe tata...

— Ce spui? Ia uite ce nenorocire! făcu Iencuţu emoţionat. De-aceea sunau clopotele?

Daria nu ştia dacă din pricina asta sunaseră clopotele şi habar n-avea cum se întîmplase nenorocirea. Auzise numai detunăturile revolverului şi alergase să vadă ce-i. Încolo nu mai ştia nimic.

— Au năvălit răsculaţii la castel? Ce a fost? Cum s-a întîmplat? vru Iencuţu să afle, cuprins de curiozitate.

— Cred că da. Am văzut cîţiva prin curte şi pe alţii în sufragerie.

— Vai de mine! Vai de mine! se văicări cucoana Vasilichia, au început nenorocirile să se ţină lanţ de capul nostru: azi-noapte bietul Andrei, acum părinţii tăi... Doamne ce-o să se aleagă de noi?

— Unde-i Andrei? întrebă Daria contenind plînsul. N-am avut parte să-l văd... L-aţi îngropat?

— Ce vorbă-i asta? E aici, uite-l acolo cum zace!

Fiica Dănesculuí ridică privirile şi abia atunci zări mortul întins pe masă, acoperit de ghiocei şi viorele plăpînde.

— Oooa! ţipă Daria îngrozită ca de-o vedenie, de ce are părul alb?

— Probabil de groază. Sărăcuţul, cît l-or fi chinuit!...

— Nu pot, nu pot să-l văd... Îmi face rău! zise fata Dănesculuí, acoperindu-şi ochii cu dosul palmei.

— Du-o, Madeleine, în odaia ta, să se odihnească puţin, fiindcă are nervii prea zdruncinaţi.

Daria consimţi automat, ca un manechin. Cele două prietene urcară scara la etaj.

II

La Şipotele oamenii cărară bucate toată noaptea şi toată ziua pînă la prînz, fără să isprăvească împărţeala începută. Nu e vorbă, boierul avea avere nu jucărie şi ţăranii nu se îndurau să lase nici un bănicior de grîu sau de porumb neîmpărţit cum trebuia. Grajdul luă şi el foc de la şirele de paie şi pînă cînd şipotenii prinseră de veste, trei-patru juncani se aleseră cu arsuri, iar un bou trăgea să moară. Scoaseră numaidecît vitele afară, iar juncanii şi boul fură tăiaţi pe loc, după care se împărţi carnea pe la oameni.

Nu prea multora le tihni „prînzu ăl bun“. O grijă ascuţită mişuna ca un şarpe prin măruntaiele fiinţei lor şi hap! hap! îi muşca de inimă. Un timp le dădea pace şi iar îi muşca. Avea tertipurile ei. Cine ştie, poate că acea blestemată grijă s-ar fi mistuit dacă muierile îşi ţineau gura. Dar ele — nu! Puneau mereu paie pe foc:

— Ne aşezarăm la ospăţ cu purceaua moartă-n cocină, aruncă o vorbă otrăvită Leana lui Radu Plesnilă.

— Să nu ne iasă mîncarea pe nas, pufni Domnica lui Ion Buzatu, zis Scriptură.

Bărbaţii, ca niciodată, tăceau, prefăcîndu-se că nu le ascultă, dar le ascultau punînd la inimă. Şarpele din piept tot creştea şi de ce creştea, mai rău muşca. Decît că sfatul după faptă era ca umbrela după ploaie.

Şipotenii aşteptară toată ziua pe „domnul ştiudent“ să se întoarcă împreună cu ceilalţi colegi ai săi, dar în zadar.

— Nu e nimic… spuseră oamenii. S-o fi ivit vreo piedică, ceva. Vin ei mîine, că şi mîine e zi lăsată de Dumnezeu.

După-amiaza fusese hotărîtă pentru înmormîntarea lui Dumitru Răzmeriţă. Pe la ceasurile trei, tot satul era în păr la biserică. După prohod, noul învăţător, Vasilescu, rosti o cuvîntare care stoarse multora lacrimi. Avea dar la vorbă, mai abitir decît Preda, însă nu se prea lipea de oameni. Vru să spuie cîteva vorbe şi Vîlsan, dirigintele oficiului, dar începu să plouă şi, neavînd încotro, ciunti cuvîntarea, încît nimeni nu înţelese nimic.

Tot în aceeaşi zi, ceva mai tîrziu, avu loc înmormîntarea lui Gheorghe Murgu.

Pe cînd alaiul se întorcea de la cimitir, notarul Partenie, care fusese cununat de Murgu, spuse către oameni:

— Rămăserăm şi fără naşu, Dumnezeu să-l ierte. Muri săracu la datorie…

— Nu muri la datorie, muri la castel, răspunse Enache Bădoi, că eu nu ştiu nici pînă acuşa dacă era de partea noastră sau a boierului.

— Taci, Enache, lasă-l să doarmă liniştit, îl mustră Barbu Găvană.

— El doarme liniştit, reluă Partenie, da noi ce facem cu primăria, că rămăserăm fără primar.

— Să punem altu, sări Spoială.

— Pe cine vreţi să punem? întrebă Pantelimon Gavrilă pe cei dimprejur.

— Eu aş zice să fie Petre Dănilă, propuse notarul, că-i om cu carte şi se descurcă mai bine.

— E bun! E bun! Şi-i de-al nostru, se auziră glasuri.

— Vrei, mă, Petre să te punem sau ba?

— Păi aci nu-i după vrerea mea ci a oamenilor, răspunse Dănilă.

— Atunci s-a făcut!

Abia fu uns Dănilă primar, că se pomeniră oamenii cu Heruvim Tănase.

— Ia ascultă ici, Petrică, tată. Pe ce eşti tu primar dacă habar n-ai de numele satului?

— Ce vorbă-i asta? făcu Dănilă. E Şipotele şi Vlădoaia.

— Vezi că nu ştii! Şipotele se cheamă acum Nemîncaţii din Vale, iar Vlădoaia, Lihniţii din deal…

— De unde şi pînă unde? Cine a făcut pozna asta?

— Gorică a lui Mototolea dete jos tăbliţele de la răscrucea drumului şi le puse pe ăstelante.

— Lihniţi şi Nemîncaţi? Las-că a brodit-o bine băiatul!

PARTEA A PATRA
SCĂLDĂTOAREA DE SÎNGE

LA „MANEVRE“

I

În ziua de 15 martie, înainte de a suna stingerea, compania întîi primi ordin de plecare, cu direcţie necunoscută.

— Mergem la manevre, rîtanilor, cu tot regimentul, încercă să le explice căpitanul Mazilu. Stăm acolo nu ştiu cît om sta, după care nentoarcem. Acum o să văz ce vă poate pielea la fiecare.

În timp ce soldaţii se echipau febril, chitind păturile în bandulieră şi îndesînd hrana rece în sacul cu merinde, aflară că lada de metal din chesonul de muniţii fusese mai devreme încărcată cu cartuşe.

— Ce manevre or fi alea cu gloanţe de război? se mirau unii.

— Cine a mai pomenit manevre în martie? se întrebau alţii. Manevrele se fac toamna, cînd se numără bobocii…

— De ce deştepţii n-or fi spunînd cinstit, lăutăreşte: Uite, băieţi, asta şi asta, mergem să potolim răscoalele. Ce, sîntem copii de ţîţă, să ne ducă cu zăhărelul?

Gara era înţesată de trupe. Unele subunităţi veneau, altele plecau. Caporalul Gavrilă zări cîţiva ostaşi din Regimentul 19 Romanaţi.

— Ce căutaţi pe-aci, mă leat?

— Pe dracu îl căutăm, don’ căprar! Parcă ştie careva de ce ne plimbă de colo pînă colo?

— Pe la voi prin judeţ mişcă ceva?

— Am auzit că mişcă, da nu mare lucru. La Stăneşti, în Vlaşca, cică a fost prăpăd. Aşa spunea unu dup-acolo.

Va să zică, linişte la Şipotele. Boierul Dănescu nu păţise nimic. Pînă acum era bun scăpat, şi el şi Daria. Să-i fie de bine, să facă la vară recoltă mănoasă! Şi dumneaei, jupîniţa, să-i ajute sfîntuleţul să se mărite cu prinţul moştenitor, dacă n-o pune ochii pe ea împăratul Engliterii!

Compania I se îmbarcă în vagoane de marfă, mici şi neluminate. Ostaşii orbecăiau prin întuneric înjurînd de mama focului:

— Fă-ţi, mă, careva pomană şi scapără un chibrit, că-mi pierdui capela în bezna asta, se auzi un glas.

Poenaru Mircea aprinse bricheta. Soldatul îşi găsi capela făcută zob, fiindcă mai toţi o călcaseră în picioare.

— Mă creştinilor, dibuiţi pe undeva o lumînare, să nu ne mai chiorîm atîta.

Caporalul Gavrilă trimise pe un ostaş să cumpere o lumînare de spermanţet din dosul gării. Trecînd pe acolo sublocotenentul Radomir Radu îi dădu ordin s-o stingă.

— Nu e voie cu lumină.

Ostaşii înciudaţi suflară în lumînare:

— Fir-ar a dracului de beznă cu mama ei!

Timpul zbura greu cu plumb pe aripi. După două ore de aşteptare se auzi, în fine, un fluierat strident de locomotivă şi trenul lunecă uşor pe şine.

— Care ştiţi, mă ostaş, încotro a smucit-o?

— Spre Bucureşti, răspunseră cîteva glasuri.

— Auzii că ne-a chemat vodă la ospăţ, aruncă o vorbă caporalul Băluţă, care avea mîncărime pe limbă.

— Mai tacă-ţi gura, Băluţă-tată, îl mustră blînd Mihai Gavrilă. Să nu te pomeneşti cu don' căpitan şi iar dai de dracu, ca atunci cu calu arendaşului.

— Ba că te-ai zice, unde-o fi don' căpitan, că nu-l văzui neam prin gară… O fi rămas de căruţă?

— Ei aşi, trebuie să fie în vagonu de clasa I. Acolo dorm ofiţerii pe canapele de pluş, ca boierii, răspunse Bădîrţă Gheorghe.

Mulţi se mirară de ţigan auzind că deschide gura, fiindcă el niciodată nu se amesteca în vorbă, tăcea chitic ca peştele.

— Bădîrţă, iar te mănîncă pielea, balaoacheşule? îl întrebă caporalul Găluşcă Florea. Nu te săturaşi de scărpinatul lui don' căpitan?

Bădîrţă nu mai lungi vorba şi-şi văzu de treabă ca de obicei. Caporalul Gavrilă se aşternu să doarmă, aplecîndu-şi capul pe umărul soldatului Poenaru Mircea, de care nu se dezlipea. Dar simţea un fel de nelinişte în el care nu-i dădea răgaz. Se vede treaba că nici Mircea nu putea să aţipească, deoarece fuma ţigară după ţigară.

— Tu nu vrei una, Mihai?

Flămînzilă n-avea poftă de fumat, dar nu se-ndura să-l refuze, mai ales cînd aprindea de la brichetă.

— Dă-o-ncoace…

Amîndoi ostaşii fumară ţigările în tihnă, legănaţi ca pruncii în copaie. La început nu scoaseră o vorbă, frămîntaţi de propriile lor gînduri. Abia într-un tîrziu, Mihai îl întrebă pe şoptite:

— Mă, Mirciulică, spune-mi şi mie ce-i cu deplasările astea de trupe? Ce rost au, frate-miu, că nu pricep boacă?!

Poenaru îi răspunse tot în şoaptă:

— Mihai, uite care e povestea: stăpînirea se teme să nu ne înfrăţim cu răsculaţii, aşa cum s-a întîmplat în Moldova, în mai multe locuri, din cauză că ostaşii erau puşi să tragă chiar împotriva părinţilor lor. Pentru a evita asemenea potriveli, ministerul a hotărît ca să trimită în Moldova trupe din Oltenia, în Muntenia trupe din Dobrogea şi în Oltenia trupe din Muntenia.

— Nu sînt proşti, făcu Mihai.

— Asta a fost ideea prefectului de Botoşani, Văsescu.

— De unde ştii lucruri atît de înalte? se miră ostaşul.

Poenaru surîse înveselit:

— Crezi că sînt înalte? Naiv eşti, Mihai. Le-am citit şi eu prin gazete. Şi mai e o chestie: ai să vezi că e ordin să tragem numai la picioare.

— Machea, de ce?

— Fiindcă s-a constatat că soldaţii trăgeau în aer şi nu pica nimeni. Atunci răsculaţii prindeau curaj crezînd că armata trage cu gloanţe oarbe.

Tăcură cîteva minute cu gîndurile duse. Mihai îl întrebă din nou, în taină:

— Dar noi... noi ce facem? Tragem într-ai noştri?

Soldatul Poenaru Mircea nu răspunse, parcă nici n-ar fi auzit întrebarea.

— Taci? Nu spui nimic?

Mircea tresări, trezit parcă dintr-un vis urît.

— Ce să-ţi spun, Mihai. E aşa de greu... Fiecare avem un suflet, o conştiinţă şi dacă...

— Dar tu, mă rog, ce faci? Tragi sau nu? stărui Gavrilă.

— Nu...

O lumină vie, jucăuşă, poposi ca din senin pe faţa soldatului Poenaru Mircea. Caporalul Gavrilă Mihai tresări, ca în faţa unei întîmplări stranii. Dar numaidecît se dumiri: trenul oprise într-o staţie mare.

II

În timpul nopţii namila de fier îşi schimbă ciudat direcţia. Parcă mergeau acum înapoi. De fapt se schimbase numai locomotiva. Pe la prînz ajunseră la Piteşti. Soldaţii crezură că aceea era staţia de destinaţie. Dar locotenentul Niţă Pantelie, sau „Mireasa“, cum îl porecliseră ostaşii din cauză că era cam neîndemînatic şi ruşinos ca o fată mare, le spuse că n-are ordin de debarcare. Oamenii aşteptară pînă seara garaţi pe o linie moartă, cînd porniră iară înapoi.

— Măi, unde ne-o fi ducînd, cînd înainte, cînd înapoi, de nu mai ajungem? se întrebau ostaşii intrigaţi.

Abia cînd trecură de Costeşti, se lămuri Gavrilă încotro porniseră.

— Mergem la Craiova, băieţi, sau la Turnu-Severin. Culcaţi-vă şi vă odihniţi că pînă mîine dimineaţă avem destul timp de sforăit.

Dar pe soldaţi nu-i prindea somnul. Cîţiva sporovăiau verzi şi uscate, dar cei mai mulţi stăteau fără grai pe locurile lor, apucaţi parcă de o grijă mare.

— Iote colo o vîlvătaie, strigă soldatul Stelaru, care şedea la un ochi de geam.

Ostaşii îşi lăsară locurile şi se grămădiră la ferestruica vagonului. Undeva, departe, în zare, o limbă de flacără sfredelea bezna ca un burghiu, cătînd să lingă poala cerului.

— Iote şi dincoace altu, mai dihai, ţipă Ruican.

Soldaţii tăbărîră în partea cealaltă a vagonului. Într-adevăr, la cîţiva kilometri de calea ferată ardea un foc mare, cu limbi multe, ca un balaur, care lumina împrejurimile ca ziua.

— Ce conac o fi ăsta de arde ca un şomoiog? întrebă caporalul Postolache. Eşti careva de prin partea locului?

— Trebuie să fie al boierului Iuga din Amara, zise soldatul Stancu Ion, că el are moşia prin părţile astea. Da nu pui mîna în foc.

— Sînt bune conacele pentru iluminăţii, sireacele, grăi caporalul Băluţă. Ce-i mai trebuie omului ileftrică?

Trenul gonea mereu în noapte. Uriaşa făclie rămasă hăt… în urmă nu mai avea putere. În vagon se făcu iarăş beznă.

— Nu mai sînt, măi, conace pe-aci? se-ntrebă caporalul Năstase. Ce dracu, le pieri sămînţa?

— Încă unul la rînd, strigă Ruican şi oamenii tăbărîră pe el ca să vadă focul.

Dar era departe, la hotarul întunericului, şi clipea de acolo ca o candelă. Pe urmă clipiră deodată mai multe candele, ca un pîlc de licurici.

— Pe-aici a fost topenie, fraţilor! îşi dădu un ostaş cu părerea.

Mocanu spuse la rîndu-i:

— Apăi cu atîtea lumînări şi candele ce-aprinse rumînul nostru pe întinsul ţării, eu cred că s-o milostivi Dumnezeu şi i-o da pămînt.

— În nădejdea asta, tot lihnit moare, cu maţele ghiorţăind, grăi Stancu, clătinînd capul. Torţele măcar de-ar lumina stăpînirea ca să-i vie gîndu ăl bun…

— Aşi, ţi-ai găsit! Acolo tot boierii sînt tari şi mari şi nu dau ei moşiile din mînă, se amestecă Stelaru în vorbă.

— Ce-or să facă atunci rumînii noştri cu pămîntu? întrebară cîţiva, nedumeriţi.

— Să-l ia singuri. E dreptul lor! rosti Poenaru Mircea răspicat, găsind în cîteva cuvinte dezlegarea grelei probleme.

III

În revărsatul zorilor, pe cînd soldaţii dormeau buştean înghesuiţi unii într-alţii, trenul încremeni într-o gară mică. Comandantul coborî pe peron şi puse gornistul să sune adunarea. Caporalul Gavrilă Mihai, buimac încă de somn, cătă pe fereastra vagonului şi nu-i venea a crede ochilor: se opriseră taman în staţia Vlăduleni. Ostaşii coborîră şi se îmbulziră la fîntîna gării să se spele pe faţă.

Timp de jumătate de oră domni pe peron o forfotă şi un du-te vino pe care tihna staţiei n-o cunoscuse niciodată.

— Măi, don' căprar Flămînzilă, văd şi pe-aci „o sondă" aprinsă îi spuse caporalul Găluşcă Florea.

— Unde măi, în ce loc?

— Ia vino-ncoace să ţi-o arăt cum arde.

Şi Găluşcă îl duse pe Gavrilă în spatele gării, de unde se zărea, ca ieşind de sub pămînt, un snop de raze.

Tocmai atunci trecu pe lîngă ei un acar, c-o şapcă roşie pe cap şi cu un felinăraş în mînă.

— Mă, tată, ia spune rogu-te, n-o fi arzînd castelu colo unde se vede lumină?

— Ehe, să fii dumneata sănătos, arde de patru zile, acu e pe terminate. Şi maţele din el s-o fi făcut scrum, răspunse ceferistul.

— Şi boierul, se interesă Gavrilă fără să dea pe faţă că-i din partea locului, boierul ce-a făcut? A fugit?

— Ce să fugă? L-au căsăpit oamenii şi pe el şi pe nevastă-sa…

— Ce spui? făcu Mihai, uluit de neaşteptata veste. Parcă avea şi o fată, una oacheşă. Nu ştii ce s-o fi ales de ea?

— De fată nu ştiu nimic, de ce să mint?

— Dar dincolo, la Vlădoaia, s-a întîmplat ceva?

— Pe-acolo n-a fost nimic. Oamenii au stat liniştiţi şi şi-au văzut de treburi.

Aşadar, boierul Alexandru Dănescu şi cucoana Smaranda erau morţi, iar conacul prefăcut în cenuşă. Şi Daria? O fi fugit sau îşi luase mai de mult tălpăşiţa? Dacă a fugit, apăi n-avea unde nimeri în altă parte decît la Mîrşani… sau poate la primarul Murgu, dacă nu chiar la popa Gherase. Dar cîinele de logofăt o fi scăpat cu pielea pe el? He-he, sînt lucruri mari de aflat pe-aici…

Căpitanul Mazilu, proaspăt ras, cu cizmele lustruite oglindă şi uniforma curată parcă se ducea la balul garnizoanei, ieşi din biroul şefului gării, unde ceruse Caracalul la telefon.

— Niţă, ce e cu debandada asta? se răţoi el către locotenent. Dar în aceeaşi clipă dînd cu ochii de Bădîrţă Gheorghe se făcu stacojiu la faţă. Cine ţi-a spus să iei pe trogloditul ăsta? De ce nu l-ai lăsat la cazarmă să taie frunză la cîini?

Locotenentul Niţă, surprins de această imputare, ridică năuc din umeri:

— Nu mi-aţi dat nici un ordin în acest sens. Dispuneţi ce să fac cu el?

— Ce să mai faci acum? N-o să-i punem la dispoziţie un tren special să-l ducă înapoi la Brăila.

În timp ce soldaţii se apucaseră să debarce caii şi să descarce vagonul cu furaje, cele două chesoane cu muniţii şi bucătăria, căpitanul Mazilu intră din nou în biroul şefului gării şi timp de o oră şi jumătate se trudi să vorbească la telefon cu comandantul militar al judeţului, colonelul Deleanu. Cînd ieşi de acolo, bătu din palme.

— Ofiţerii la mine!

Locotenentul Niţă şi sublocotenentul Radomir alergară în faţa căpitanului şi pocniră scurt călcîiele.

— Uite ce e: tu, Niţă, iei un pluton şi porneşti în comuna Hurezani, iar tu, Radomire, cu alt pluton, descinzi la Cornăţel. Vedeţi ce-a fost pe-acolo. Bandiţii au devastat şi au pus foc conacelor. Faceţi o anchetă scurtă, puneţi mîna pe capii răsculaţilor şi la zid cu ei.

— Îi împuşcăm? Nu-i arestăm mai întîi şi pe urmă să-i judece tribunalul? obiectă locotenentul.

— Ce arest? Ce judecată? ţipă căpitanul furios. Niţă, tu mă bagi în boală, mă oftici, ofiţeraşule. Noi nu stăm de judecăţi, n-avem timp de fleacuri! Îi pui la zid şi ţac-ţac! Ai terminat. Trebuie să dăm exemplu, să băgăm spaima în troglodiţi. Dacă s-au răsculat, să le iasă răscoala prin nas şi dacă nu s-au răsculat să le piară pofta de răzmeriţă cîte zile or avea.

— Dacă eventual întîmpinăm rezistenţă din partea oamenilor? întrebă sublocotenentul Radomir.

— Dacă întîmpini rezistenţă, ce mai întrebi ca prostul? Tragi în carne vie. Faci somaţie şi tragi fără milă. Înţelegi, Niţă, fără milă, cu tine vorbesc.

— Am înţeles, domnule căpitan, rosti locotenentul.

— Armata nu cunoaşte cuvîntul milă. Ăsta e cuvînt bisericesc, lua-l-ar dracul! Băgaţi de seamă, vă fac răspunzători dacă pînă mîine n-aţi pacificat populaţia. Ţineţi legătura cu mine prin releu. Hait, executarea!

Cei doi ofiţeri duseră mecanic mîna la chipiu şi plecară la subunităţi. Gavrilă Mihai făcea parte din plutonul locotenentului Niţă. „Mai bine că

se nimeri să plec la Hurezani. Dacă ajungeam la Şipotele, poate mă dădea de gol logofătu. Numai de nu l-o fi căsăpit şi pe el rumînii noştri.“

Ceilalţi ostaşi se adunară în spatele gării şi se rînduiră în formaţie de marş. Plutoanele rămase sub comanda căpitanului Mazilu porniră clăpăind cu bocancii prin noroiul de pe şoseaua desfundată de ploaie cu o zi înainte. Mazilu, călare pe un cal sur, mergea ţanţoş în fruntea unităţii.

Plutonierul Gîscanu Dumitru interveni pe lîngă comandant ca trupa să meargă în pas de voie, avînd în vedere că „terenul este desfundat“. Căpitanul deocamdată nu se osteni să-i răspundă. Uneori răspundea la întrebări peste un sfert sau peste o jumătate de oră. Tot aşa şi acum lăsă să se scurgă o bună bucată de timp. Cînd căută cu privirile pe plutonier ca să-l facă cu ou şi cu oţet, zări din nou pe soldatul Bădîrţă Gheorghe:

— Îîîî... Independenţa mă-ti de baragladină, tot aici te găsesc? Am eu atîta lipici, că nu te dezlipeşti o clipă de mine? Stai tu, c-o să-ţi iasă lipiciul pîn nas...

— S-trăiţi, plec la don’ locotinent Niţă, cuteză să propună soldatul, făcîndu-se cît mai mic, ca şi cum ar fi vrut să piară din vederea superiorului său.

— Dacă n-ai plecat pînă acum, stai pe loc, închinarea cui te-a fătat, ce vrei să-mi faci perturbaţie în trupă?

Bădîrţă Gheorghe rămase pe loc, bălăcindu-se mai departe prin noroaie şi băltoace.

După vreo doi kilometri de urcuş, drumul se despică în două: unul urca mai departe, iar celălalt cobora într-o vale întinsă, unde se desluşea apa Olteţului ca un fir subţire de beteală, iar balta Gorganului ca un nasture lucios de manta. Focul de la conacul Dănescului se zărea tot nelămurit. Parcă se aprinsese o bucată din poala cerului.

— Pe unde o luăm, domnule căpitan, întrebă plutonierul Gîscanu, care păşea în fruntea celor două plutoane.

Subofiţerul căta năuc la cele două tăbliţe indicatoare mirîndu-se tot: pe una din ele scria: Nemîncaţii din Vale, iar pe cealaltă Lihniţii din Deal.

— Ce, mă, rîtane, au căpiat troglodiţii de pe-aici? strigă înciudat căpitanul Mazilu, citind inscripţiile de pe tăbliţă. Astea sînt nume de sate, ce mama lor sînt?

— S-trăiţi, don’ căpitan, zise sergentul Corbea, şi pe la noi prin Moldova tot aşa e... Eu sînt de fel din comuna Flămînzi...

— Ia te uită la deşteptul ăsta; ar vrea să fie din comuna Sătuii.

După această zeflemisire căpitanul Mazilu consultă harta pe care o avea la sine şi constată că satele Nemîncaţii din Vale şi Lihniţii din Deal nu erau trecute.

— Ia daţi porcăriile alea jos, porunci el scurt. Unde scrie Nemîncaţii din Vale, trebuie să fie Şipotele, iar dincolo, Vlădoaia.

Soldatul Poenaru Mircea gîndi, surîzînd amar: „Ce glumă tragică şi cu tîlc!“

Bădîrţă se repezi şi sfărîmă tăbliţele în bucăţi, împrăştiindu-le prin noroi. După care cele două plutoane apucară drumul Vlădoaiei. După o oră de marş, ajunseră în sfîrşit la conacul moşierului Mîrşanu.

ARMATA LA VLĂDOAIA

I

Cînd zări de departe conacul alb ca o mireasă, cu ţuguiul cocoţat în creştet, căpitanul Mazilu se miră că mîndreţea aceea de casă scăpase teafără şi făcu semn cu mîna unui flăcău să se apropie.

— Clădirea de colo nu e conacul, băiete?

— Ba e conacul boieresc, să trăiţi.

— Pe aici, pe la voi, nu s-a întîmplat nimic?

— Nimic, don’ căpitan, a fost linişte, răspunse Gheorghiţă al Floarei, căci el era.

— Cum se poate, mă, ce-au păţit oamenii de nu s-au apucat de blestemăţii ca-n alte părţi?

— De ce să se apuce, dacă le dete boieru moşia? Ce zor mai aveau să se lege la cap?

Căpitanul Mazilu tresări parcă l-ar fi înţepat o suliţă. Ce vorbă e asta? Un boier să împartă de bunăvoie pămîntul ţăranilor? Pe aici nu prea miroase a bine. Dar renunţă să mai tragă de limbă pe flăcău. N-avea nici o noimă. Nu era să afle peste cîteva minute toate cîte se întîmplaseră în sat chiar din gura boierului?

Şi porni mai departe cu trupa.

II

Iencuţu Mîrşanu şi nevastă-sa, cucoana Vasilichia, primiră pe căpitan cu toate onorurile ca pe un musafir de seamă. Îl poftiră în sufrageria cea mare destinată pentru ospăţuri. Acolo după ce luă micul dejun, alcătuit din cacao cu lapte, unt, miere şi fursecuri, ofiţerul îşi sorbi tacticos cafeaua, scoţînd pe nas şi pe gură rotocoale de fum dintr-o ţigară turcească „Yenigé“.

— Aveţi vreun doliu în familie? întrebă căpitanul, zărind pe soţia moşierului înveşmîntată în negru.

Cucoana Vasilichia izbucni în plîns şi părăsi degrabă încăperea, ca să nu se dea în spectacol faţă de un străin.

— Scuzaţi vă rog, nu credeam că doamna e atît de sensibilă…

— Băiatu-meu… gemu Iencuţu Mîrşanu, l-au omorît ticăloşii… Ieri l-am dus la groapă…

Şi-i povesti împrejurările în care se făptuise asasinatul.

— Sînteţi sigur că acest Lazăr Hodoroabă l-a ucis?

— Mai mult decît sigur. Am mărturiile oamenilor din sat, care au vrut să puie mîna pe el, dar n-au reuşit. Chiar tată-său nu tăgăduieşte acest lucru.

Căpitanul îl ascultă cu luare-aminte, îşi notă numele ucigaşului într-un carnet, apoi grăi:

— M-a informat cineva că pe-aici a fost linişte. Ce linişte e asta? E adevărat că aţi împărţit moşia sătenilor?

Boierul, cu toată durerea de care se simţea cuprins, nu se putu stăpîni să nu explodeze într-un hohot zgomotos de rîs.

— Le-am împărţit moşia? Să aibe să ia! Să vedeţi cum stă chestiunea…

Şi-i explică pe scurt ofiţerului felul cum trăsese ţăranii pe sfoară, ticluind un act fără nici o valoare juridică, numai şi numai ca să scape de furia lor, pînă cînd se va restabili ordinea.

— A, va să zică aşa stau lucrurile? Acum sînt acasă! se dumeri ofiţerul. Foarte cuminte, foarte înţelept aţi procedat.

— Dacă nu procedam aşa, praful şi pulberea se alegea de mine şi de conac… aşa cum s-a ales şi de prietenul Dănescu, Dumnezeu să-l ierte…

— Da… da… întări Ţepeş, aţi avut o idee formidabilă, ceva à la Edison. Cîţi moşieri s-ar fi salvat dacă le trecea prin cap un asemenea procedeu ingenios!

— Mă mir cum de mi-a dat prin gînd aşa ceva, rosti Iencuţu cu prefăcută modestie. Probabil că spaima prin care am trecut m-a inspirat… ştiu eu?

— Aş vrea să stau puţin de vorbă cu logofătul.

Mîrşanu bătu din palme şi după cîteva clipe Smarandache se ivi pe uşa sufrageriei.

— Ascultă, logofete, îl întrebă căpitanul Mazilu, cine ţi-a spus de întrunirea ţăranilor din sat?

— Iertaţi, luminăţia-ta, am şi eu… de… ca omu, o ibovnică. Dumneaei mi-a spus.

— Repetă pe de rost ce ţi-a spus.

— Apăi, se văicărea femeia că noaptea trecută, adică noaptea de miercuri spre joi, eu într-o joi m-am abătut pe la dînsa, se văicărea zic că n-a dormit din pricina oamenilor care se adunaseră şi nu-i dădeau pace.

— N-ai întrebat-o pentru care motiv se adunaseră oamenii?

— Ba mi-a spus că-i bătea gînduri de răzmeriţă. Nu mi-a spus pe şleau „răzmeriţă“, da asta se-nţelegea de la sine. Pe mine m-a sfătuit s-o şterg de la boier, să nu paţ ceva-cumva.

— Bine, rosti căpitanul. Du-te şi adu femeia încoace. Vreau să dau ochii cu ea.

Logofătul Smarandache cătă în ochii ofiţerului ca prostit. Se scărpină, încurcat, după ceafă:

— Luminăţia-ta, păi, o vrea muierea să vie-ncoace?

Ţepeş se înfurie brusc, lovi cu pumnul în masă aşa de tare că toate farfuriile săriră în aer, speriate.

— Unde te trezeşti, vită încălţată? Stai la tocmă cu mine? Cum să nu vrea? E după placul ei? Ursul joacă de voie sau de nevoie?

După această grindină de ocări se repezi la uşă, o deschise brusc şi strigă:

— Sergentul Corbea la mine!

Ostaşul veni într-un suflet şi, luînd poziţie de drepţi, aşteptă să primească ordin.

— Corbeo, ia un caporal şi să-mi aduci în doi timpi şi trei mişcări o ţaţă pe care ţi-o arată dobitocul ăsta... Hait, executarea!

Logofătul aruncă spre boier o privire rugătoare ca să-l scape de pacoste, dar Mîrşanu ridică din umeri, dîndu-i a înţelege că nu poate să facă nimic.

Smarandache ieşi obidit, urmat de sergent. După plecarea acestora, căpitanul Mazilu ceru moşierului actul de vînzare. Îl parcurse încruntat şi sublinie cu creionul roşu cîteva rînduri.

— Cine sînt ăştia, Bogoe, Ciupagea şi Mototolea? întrebă el.

— Sînt delegaţii vlădoienilor, răspunse Iencuţu.

— A-ha, capii răscoalei, va să zică...

Moşierul nu spuse nici da, nici nu. Se mulţumi să ridice din umeri, ca şi cum ar fi vrut să zică: De, cum credeţi şi dumneavoastră.

— Bine, grăi răspicat căpitanul.

Se plimbă îngîndurat prin sufragerie cu paşi mari, sprijinindu-şi bărbia în mîna dreaptă, iar stînga ţinînd-o nemişcată la spate. Deodată se împiedică de colţul unui covor. Enervat se-ntoarse şi pocni covorul cu vîrful cizmei:

— Păştuţu mă-ti cui te-a fătat de covor!

Apoi întrebă pe moşier:

— Unde e primarul?

— N-avem primar aici. Noi ţinem de Şipotele… comuna învecinată.

— Aha, de Nemîncaţii din Vale. Acolo ce a fost?

Mîrşanu îi povesti tot ce ştia de la Daria, iar restul îl completă din închipuire: cum că vineri seara, adică acum patru zile, tot satul năpădise la conac noaptea, pe la ceasurile zece, în timp ce sunau clopotele bisericii. Dănescu, speriat de atîta puhoi, cu toate că avea nouă arnăuţi înarmaţi, încercă să-i ia cu duhul blîndeţii şi primi o delegaţie de trei săteni, la care se mai adăugă şi primarul comunei. Ce-or fi vorbit ei acolo, ce n-or fi vorbit, nu se ştie. Fapt e că tuspatru rebelii se năpustiră asupra boierului să-l căsăpească. Bietul Dănescu, în legitimă apărare, descărcă pistolul şi culcă jos pe doi din ei. Ceilalţi însă îi crăpară capul cu ciomegele, omorîndu-l ca pe-un cîine. Tot aşa o omorîră şi pe soţia acestuia, cucoana Smaranda, care alergase în ajutorul bărbatului. Fiică-sa Daria, scăpată cu fuga, se refugie în Vlădoaia, găsind aici adăpost. Slugile şi arnăuţii dacă văzură pe stăpînii lor fără suflare, le pieri curajul şi o şterseră, lăsînd conacul pe mîna răzvrătiţilor, care îl jefuiră, apoi îi puseră foc.

— Lăsaţi că le vin eu şi ăstora de hac de-o să le meargă fulgii, îl asigură căpitanul. Deocamdată vreau să isprăvesc cu tîlharii de-aici.

Deschise din nou uşa sufrageriei şi strigă după plutonierul Gîscanu Dumitru.

— Ascultă, ordin de la mine: tot satul să se adune aici la curte. Să lase baltă orice treburi şi să vie încoace. Cine nu se prezintă într-o jumătate de ceas e declarat rebel şi-l aşteaptă glonţul şi incendierea locuinţei. Ai înţeles? Hait, executarea!

— Am înţeles, s-trăiţi, don' căpitan.

După ce plecă plutonierul, mai trecu puţin şi pică sergentul Corbea cu Stanca lui Stan Cînepă. Femeia era curăţel îmbrăcată, într-o rochie de stambă şi legată la cap cu o basma de nansuc.

— S-trăiţi, don' căpitan, am adus pe rebelă, raportă sergentul.

— Ce rebelă, mă sfrijitule, lovi-te-ar gălbinarea, îl acoperi ţăranca de ocări, rebelă e mă-ta şi tat-tu, nu eu!

— Unde te trezeşti aicea, regalitatea mă-tii de tîrfă! tună căpitanul de-i sparse auzul.

Stanca se trase cîţiva paşi înapoi, speriată de urlet, şi-l privi ca hipnotizată. Tăcu mîlc şi-l împroşcă pe sergent cu priviri de ură.

Ţepeş continuă pe acelaşi ton:

— Aşa vezi! Stai aici şi să-mi răspunzi la tot ce te-ntreb, dacă vrei să mai apuci ziua de mîine.

Stanca îl măsură lung cu ochii ei mari şi se apropie supusă de masă, precum îi poruncise ofiţerul.

— Ce i-ai spus ibovnicului joi, cînd a venit la tine?

— Care ibovnic? bîigui ea fîstîcită.

— Cîţi dracu ai? O mie? Ăstuia! şi căpitanul i-l arătă pe logofătul Smarandache, care stătea pierit lîngă uşă.

— Ce să-i spui? Mai ştiu eu ce i-am spus?

— Ce ţi-a spus, mă, boule? Ia adu-i aminte pomicichii ăsteia care uită de la mînă pîn-la gură.

Logofătul înghiţi de cîteva ori în sec şi, cu opinteli, destăinui:

— Mi-a spus cînd m-a văzut… că de ce-am venit… fiindcă e moartă de somn… cică n-a închis ochii toată nopticica din cauza oamenilor care n-o lăsaseră să doarmă…

— Care oameni nu te-au lăsat să dormi? Răspunde!

— Eu n-am pîrît pe nimeni, m-am plîns nemernicului numai aşa într-o doară… Da n-am crezut, să mă bată Dumnezeu şi maica precista, că prăpăditu o să vîndă pe oameni ca Iuda.

Două palme năprasnice răsunară pe obrajii femeii care se acoperiră numaidecît de maci.

— Mai dă, don' maiur, strigă Stanca, mai dă, poate aşa mi-o veni mintea… fi-mi-ar capu-al dracului!

— Răspunde care oameni nu ţi-au dat pace să dormi? Şi pentru care motiv au venit la nepricopsitu de bărbatu-tău?

— Nu ştiu care au venit, nu i-am văzut şi nu i-am numărat cîţi erau. N-aveam zor de aşa ceva.

— Bărbatu-tău nu ţi-a spus pentru ce au venit?

— De ce nu-l întrebi pe el, ce mă întrebi pe mine? Eu sînt femeie proastă şi el e bărbat deştept.

Căpitanul izbucni în hohote.

— El bărbat deştept? Ptiu! Dobitocul dracului! Dacă era deştept nu lua o curviştină ca tine.

Moşierul Mîrşanu, care asista la interogatoriu fără să deschidă gura, profită de buna dispoziţie a ofiţerului, vrînd să pună capăt chinurilor logofătului:

— Domnule căpitan, femeia a recunoscut că oamenii s-au întrunit în casa bărbatului ei şi acest lucru este, după mine, esenţial. Aşa încît nici n-are ce să vă mai destăinuiască.

Căpitanul Mazilu se plimbă cîţiva paşi prin sufragerie, apoi rosti rînjind:

— Vezi cum îţi ţine parte boierul? Tu de ce nu ţii cu el? De ce nu dai în vileag ce-au uneltit oamenii?

— Ba ţin cu boierul, cum să nu… făcu Stanca. Cine a scăpat din mîinile bărbatului pe conaşu-Andrei… care se ţinea scai de mine?

— Cine mai e şi nenorocitu ăsta?

— Să vă spuie măria-sa cine e…

Moşierul Mîrşanu, stingherit, destănui cu destulă greutate:

— E răposatul meu fiu, domnule căpitan.

— A, scuzaţi… făcu ofiţerul cam stingherit. Apoi, întorcîndu-se către femeie, răcni: Hait, cară-te de-aici! Să nu te mai văd în ochi!

Stanca, înainte de a ieşi, aruncă logofătului Smarandache o spuză de suliţe otrăvite din ochii ei mari şi încruntaţi şi-i şuieră printre dinţi:

— Las-că ţi-arăt eu ţie, iudă!

PE CE — PAŞTILE ŞI DUMNE…

Plutonierul Gîscanu Dumitru puse trompetul să sune „adunarea“ ca la cazarmă, vestind pe vlădoieni să vie cu toţii la curte din ordinul domnului căpitan. Oricine se sustrage şi nu vine de bunăvoie la adunare va fi socotit rebel. Pe toţi rebelii îi aşteaptă glonţul, iar casele lor vor fi pîrjolite.

Chiar şi fără gornist, oamenii tot se adunaseră văzînd că a sosit armata şi căutau să intre în vorbă cu ostaşii. Într-adevăr, pentru ei ivirea armatei la Vlădoaia era un eveniment de seamă, căci de cînd se ştiau pe lume nu călcaseră pe-acolo cu piciorul atîţia soldaţi. Vlădoienii trăgeau nădejde, că poate acuma s-o face împărţirea loturilor, ca să ştie fiecare în ce parte are pămîntul cuvenit şi să se apuce de treabă. Altminteri la ce i-ar fi chemat la conac? E drept, nu prea pricepeau bine rostul acelei măsuri năprasnice împotriva celor care nu veneau la adunare. De ce îi socotea căpitanul numaidecît rebeli, încît trebuia să-i împuşte şi să le dea foc caselor? Dar o s-o lămurească ei şi pe-asta. Toate se lămuresc ele, vezi dumneata, încetul cu încetul.

— Unde-i Matei? Ce face? Nu vine? întrebă Bogoe pe Păuna, nevasta lui Ciupagea.

— Plecă azi dimineaţă la Cornăţel cu caru, răspunse femeia.

— Atunci e „rebel“, strigară cîţiva rîzînd silnic.

— Dumnezeu ştie ce-o fi, ridică din umeri Păuna.

Mai deoparte, lîngă chioşcul din curtea conacului, alt grup de oameni stăteau de vorbă:

— Măi, Stane, auzii c-o chemă căpitanu pe muieri-ta, îl descusu Mototolea pe Stan Cînepă. E adevărat sau pălăvrăgeşte lumea de pomană?

— Nu ştiu… Aflai şi eu de povestea asta, dar nu eram acasă cînd trimeasă după ea.

— Ce-o fi avut, măre, cu femeia?

— Aia mă întreb şi eu…

— Gore, fi-miu, zicea că a ieşit supărată şi îmbufnată de nu te puteai lipi de ea, c-a făcut-o căpitanu ca pe-o albie de porci.

— Nu ştiu, oameni buni, de ce să vă mint? Mi-o spune cînd m-oi duce acasă la prînz tot ce-a fost şi ce n-a fost.

Căpitanul Mazilu coborî în curte, ţanţoş în uniforma lui şi înviorat ca un flăcău. Era urmat la cîţiva paşi de moşierul Mîrşanu, cam posomorît la faţă.

— Să tră-iţi! strigă mulţimea unindu-şi glasurile.

Mazilu le dete un imperceptibil „bună ziua“, pe care nu-l auzi nimeni şi-i cuprinse cu privirile, întorcînd capul în dreapta şi-n stînga, parcă ar fi căutat pe cineva prin gloată. Erau amestecaţi de-a valma bărbaţi şi femei, bătrîni şi copii, în sfîrşit tot satul, în păr. Cîteva femei veniseră cu plozii în braţe, pe care îi legănau sau le dădeau ţîţă să sugă. Printre vlădoieni răsărea falnic, ca un stăpînitor, moşneagul Zaharia Zvîrlugă, care se sprijinea în bastonul lui noduros.

— Sînteţi toţi? Nu lipseşte nimeni? îi întrebă căpitanul.

— Mai toţi, domnule căpitan, vorbi moş Zaharia în numele vlădoienilor, aşa cum făcea de obicei. Numai vreo şapte-opt lipsesc. Atîta.

— Bărbatu-meu plecă azi dimineaţă la Cornăţel după un sac cu mălai, raportă femeia lui Matei Ciupagea. Ştiu oamenii…

— Bine, încuviinţă căpitanul. Dar ceilalţi?

— Apăi, ceilalţi sînt bolnavi, nevolnici… Lixandru e damblagiu, nu s-a urnit de trei ani din pat. Nedelcu, veteranul, i s-a luat din război auzul, Uşurelu, Bălan şi Albu sînt ofticoşi. Iar Pîrcălabu şi Braghină cu pelagra.

— Bine, lasă, am înţeles, făcu ofiţerul. Care-i ăla Hodorablă?

— Hodoroabă, îl îndreptară cîţiva. Toader Hodoroabă.

— Ei, Hodoroabă a venit? Să-l văd.

— Iacă aici sînt, săru-mîna, don’căpitanule, zise moşul, porunceşte!

— Unde-i fiu-tău, Iancu, sau cum îl cheamă?

— Poate Lazăr. Alt băiat afară de Lazăr n-am.

— Aşa… Lazăr… Să-mi spui unde se ascunde?

— Asta nu ştiu, don’căpitanule, zău, nu ştiu. De cîteva zile împieliţatu n-a mai călcat pe-acasă, dar-ar boala-n el, că multe zile fripte îmi făcu băiatu ăsta.

— Să-l cauţi unde-i şti şi să mi-l aduci încoace.

Bătrînul Ţarină rămase ca trăsnit:

— Să-l caut pe becisnic? Unde naiba să-l caut? Aud că de cînd s-a făcut ştiudent umblă pe la Şipotele şi mai încolo după blestemăţii... cu alţii care n-au mai multă minte ca el.

— L-ai dat la învăţătură şi a ajuns student? se miră Mazilu.

— Parcă-i trebuie învăţătură? Impieliţatu ăsta al meu ajunse şi aşa, trăsni-l-ar Dumnezeu.

— Taci mă, boşorogule, şi nu mai blestema băiatu, îl îmboldi Reghina, nevastă-sa.

— Dînsa cine e? se interesă Ţepeş.

— E maică-sa, iertaţi, lămuri moşneagul, şi e durută săraca. Oricît de păcătos ar fi, se cheamă că tot fecioru-so e.

— Ştie cineva dintre voi că Lazăr a făcut moarte de om? întrebă căpitanul cu glas tare, adresîndu-se mulţimii.

Oamenii ridicară din umeri. Mototolea răspunse:

— De văzut nu l-a văzut nimeni cu ochii, da avem bănuială că el l-a răpus pe fecioru măriei-sale. Nu-i aşa, nea Toadere? Dumneata ce zici?

— Păi, de... ce ştiu eu? Chiar dacă vezi cu ochii şi tot te-nşeli... darmite... îngăimă Hodoroabă.

Sus, în iatac, cucoana Vasilichia, Mădălina şi Daria stăteau la fereastră şi priveau în curte cercetarea pe care o făcea căpitanul cu ţăranii din cătun. Dar nu auzeau ce se vorbea decît atunci cînd Ţepeş dădea drumul glasului, aşa că erau nevoite să se mulţumească doar cu mimica şi gesturile oamenilor care păreau muţi. Uneori se amuzau punînd vorbele din capul lor. Pînă la urmă căpitanul Mazilu îl lăsă în pace pe bătrînul Hodoroabă, zis Ţarină. Şi aşa îşi pierduse destulă vreme cu el. Nu pricepea cum fiu-său Lazăr ajunsese student, dar trecu şi peste asta. urmînd să rezolve chestiunea omorului a doua zi, cînd va porni represiunea împotriva şipotenilor răsculaţi.

— Care dintre voi e Stan Cînepă? întrebă ofiţerul.

— Eu sînt, să trăiţi, răspunse un ţăran sprinten şi iute.

— Dă-te mai încoace.

Stan se strecură prin mulţime şi ieşi în faţa lui Ţepeş.

— Ordonaţi, don' căpitan! rosti el milităreşte.

— Ce contingent eşti? Ai făcut armata?

— Am făcut la 19 Romanaţi.

— Ia să-mi spui ce întrunire a fost la tine acasă în noaptea de miercuri spre joi? Cine a venit şi ce-aţi discutat?

Stan încremeni locului, zgîind ochii la ofiţer. Moşierul Mîrşanu îl preveni:

— Nu încerca să minţi, fiindcă domnul căpitan ştie tot de la nevastă-ta.

Moş Zaharia Zvîrlugă, auzind despre ce e vorba, fu cuprins de tulburare şi, înaintînd cîţiva paşi, ieşi în faţa căpitanului.

— Domnule căpitan, să mă iertaţi, dar nu pricep ce rost are asemenea întrebare? Noi ne-am înţeles omeneşte cu boierul. Măria-sa e aici de faţă şi poate să dea mărturie.

— Nu te-a întrebat nimeni pe tine, moş Tăgîrţă! îl repezi Mazilu. Treci la loc şi taci din gură.

— Pe mine nu mă cheamă Tăgîrţă, mă cheamă Zaharia Zvîrlugă şi toată lumea din sat îmi poartă cinste.

— Gura, că te pocnesc! zbieră enervat căpitanul, cu trăsăturile feţei schimonosite. Cară-te de-aici, hodorogule!

În acea clipă un copil de ţîţă din braţele Zamfirii, femeia lui Bogoe, începu să ţipe asurzitor.

— Ce urli aşa, creştinu lu Dumnezeu, că iote, îmi speriaşi pruncu, îl apostrofă muierea pe căpitan.

— Cară-te şi tu, că-ţi pui botniţă ca la căţele.

Zamfira nu se lăsă călcată în picioare:

— La multe ca mine ai mai pus botniţă, boierule? Întîi ne chemi cu trîmbiţa şi pe urmă ne alungi cu botniţa? Apoi îndemnă mulţimea: Hai, oameni buni, p-aci încolo, să rămîie singur cu armata lui…

— Taci, Zamfiră, nu mai întărîta lucrurile, încercă s-o domolească bărbatu-său. Mai bine du-te acasă cu băiatu…

Căpitanul Mazilu nu luă în seamă vorbele femeii — ce să-şi puie mintea cu o neroadă — şi îmboldi pe Stan Cînepă.

— Mult o să-mi faci pe mutul de la manutanţă?

— Dacă vă spuse muierea, ce mă mai întrebaţi pe mine?

— Aşa? Nu vrei să răspunzi, rebelule? şi-i trăsni pe neaşteptate doi pumni zdraveni în fălci.

Stan nu se clinti din loc ca stejarul. Îl împroşcă fulgerător cu o grindină de săgeţi izvorîte din ochi şi avu parcă îndemn să-l pocnească la rîndu-i pe ofiţer, dar se stăpîni anevoie.

— Treci în partea cealaltă, îi porunci ofiţerul. Gîscane ia leagă-l pe tîlharul ăsta.

Un murmur îndurerat ca mugetul mării se desprinse din mulţime. Seninul scăpătase de pe feţele oamenilor, lăsîndu-se în loc un nor întunecos, care prevestea furtună. Vlădoienii prinseră a-şi da seama că nu-i de-a bună cu armata. Şi ei care trăseseră nădejde că acum, cînd se limpezeau lucrurile, boierul Mîrşanu le va împărţi moşia! Nu cumva îi dusese vulpoiul cu vorba şi le aruncase praf în ochi ca să scape teafăr, cu faţa curată? Încă nu ştiau ce să creadă oamenii, parcă nu se îndurau să-şi vadă atît de iute visul prăbuşit în ţărînă.

— Măria-ta, de ce taci? De ce nu vorbeşti? Noi am avut o învoială, strigă Zaliaria Zvîrlugă. Dumneata singur ne-ai chemat, fără să te rugăm, fără să-ţi şoptim o vorbuliţă, ca să ne vinzi moşia.

— E adevărat, răspunse moşierul, dar cine se mai poate ţine de făgăduială, după ce mi-aţi omorît băiatul?

— Da ce noi l-am omorît? răbufniră cîteva glasuri, protestînd.

— Nu i-a luat zilele un venetic, ci tot unul dintre voi. Aşa că eu mă spăl pe mîini.

— Acu îţi dă mîna şi te lasă custura dacă ai armata în spinare, zvîrli cu piatra un glas.

— Nu-i bine, măria-ta, să-ţi iei vorba înapoi, zise Zaharia Zvîrlugă. Nu-i de loc bine... Nu... Nu...

Căpitanul se întoarse şi zărind pe bătrînul Zvîrlugă, îl măsură dispreţuitor cu privirile:

— Iar te-ai băgat în vorbă, mă hodorogule? Acuşi ce mai vrei?

— Eu nu vreau nimic, da nu ştiu ce tot vrei dumneata cu noi?

— Ce vreau? Vreau să stîrpesc pe bandiţii care agită populaţia la răscoală, asta vreau!

— Pe-aici nu se află nici un bandit. Lumea nu s-a mişcat, şi-a văzut fiecare de treabă.

— Da? hohoti căpitanul. Fiindcă socoteaţi că boierul o să vă dea moşia. Nu vă ştiu eu ce poame îmi sînteţi? Hei, a fost deştept boierul vostru... Ce? Era să aştepte să-i daţi foc conacului şi să-l căsăpiţi? Mai bine să vă ducă el de nas că vă împarte moşia. Şi-aşa v-a domolit de aţi stat liniştiţi.

— Din ce, din ne-ce, vorba e că la noi n-a fost răzmeriţă şi n-ai de ce să ne judeci şi să ne legi ca pe hoţii de cai, grăi moş Zvîrlugă întărîtat, cătînd ţintă la Stan Cînepă, legat cobză.

— Ba a fost, a fost conspiraţie, adică „uneltire“...

— N-a fost conspiraţie, nicidecum. După ce ne-a chemat domnu prefect Oroveanu să ne sfătuim cu dumnealui, ne-am sfătuit după aia şi între noi. Asta a fost.

— Mă, hodorog bătrîn, a fost conspiraţie, nu mă duceţi pe mine cu zăhărelul, fiindcă v-aţi adunat noaptea ca bandiţii, păştuţu mă-ti...

Bătrînul Zaharia Zvîrlugă îl privi cu mare dispreţ, clătinînd adînc capul:

— Văd că ai trei trese. Ghinăraru Turbatu ţi le-o fi pus pe umeri...

— Spurca-m-aş pe ele! se auzi din mulţime un glas de muiere.

Căpitanul Mazilu, spumegînd de mînie, se repezi la moşneag şi-i arse două palme răsunătoare.

— Na! Să te saturi, pentru obrăznicie!

Zaharia Zvîrlugă se clătină pe picioare nevolnic şi s-ar fi prăbuşit dacă nu-l sprijinea Bogoe. După ce-şi recăpătă echilibrul şi-şi veni puţin în fire, înălţă capul şi braţele spre cer:

— Plăteşte-i tu, doamne, pentru ruşinea ce-mi făcu bătrîneţelor, că eu nu am putere.

— Culcă-te pe urechea aia, c-o să-mi plătească, rînji Mazilu.

Apoi scoţînd din buzunar un carneţel cu însemnări, îl cercetă şi strigă:

— Care e Bogoe?

— Eu sînt!

Căpitanul îl cîntări cu privirile din cap pînă în picioare:

— Treci în partea cealaltă. Dar Mototolea?

— Eu sînt!

— Treci şi tu dincolo.

Oamenii se supuseră şi trecură după un gard despărţitor de soldaţi, neştiind ce gînd are ofiţerul cu ei.

— Care-i ăla Ciupagea?

— N-a venit, răspunseră cîţiva oameni.

— Să se ducă cineva după el.

— Nu-ţi spusei adineauri că e plecat omu la Cornăţel? îl lămuri Păuna, muierea ţăranului absent.

— A, el fuse cu plecatul, cîrîi Ţepeş morocănos. Mare noroc avu tîlharul!

Spunînd acestea se întoarse la plutonierul Gîscanu şi-i porunci:

— Legaţi-i şi pe-ăştia.

Bădîrţă şi Stelaru îi legară fedeleş cu frînghiile.

— Ce-aveţi cu noi, don' căpitane, ce rău vă făcurăm? îl întrebară Bogoe şi Mototolea, uluiţi de această măsură.

— Las-că ştiţi voi, bandiţilor, mai bine decît mine ce-aţi făcut.

Bogoe, fierbînd de mînie, se adresă moşierului Mîrşanu:

— Ce făcurăm, măria-ta, că dumneata ai fost cu noi pe-un loc. De ce nu vorbeşti?

— Chiar dacă am vorbit despre vînzarea moşiei, ţi-am luat-o? adăugă Mototolea. Nu e tot în mîinile dumitale?

— Aţi făcut conspiraţie. Aşa a declarat muierea lui Stan, răspunse moşierul.

— Şi dacă am făcut conspiraţie, pe cine am omorît? Cui i-am prădat avutul? Unde am pus foc?

— Vă bătea însă gîndul să mă devastaţi.

— Aşa? Şi unde s-a pomenit să pedepseşti pe cineva fiindcă a avut de gînd să facă un rău? Îl pedepseşti numai după ce a săvîrşit fapta.

Căpitanul interveni, rînjind.

— Iconostasul mă-ti de tîlhar, crezi că te las să mă omori tu pe mine întîi? De ce să nu te omor eu întîi pe tine?

Şi brusc se întoarse către ostaşi:

— Gîscanu, ia-i pe cîteşitrei şi împuşcă-i.

— Am înţeles, s-trăiţi!

Cei trei ţărani, auzind porunca, rămaseră ca trăsniţi. Să-i împuşte? De ce să-i împuşte? Pentru care pricină? Şi chiar dacă ar fi făcut moarte de om tot era nevoie de judecată. Dar ei nu omorîseră pe nimeni, nici un pui de găină măcar. Atunci, de ce să-i împuşte? Haida-de, glumea domnu căpitan. Mare şugubăţ dumnealui... Vrea să-i sperie... să-i bage-n răcori... păi cum...

Aşa chibzui fiecare în mintea lui şi în felul acesta oamenii îşi mai veniră în fire. Bogoe se linişti cel dintîi şi chiar începu a rîde înseninat:

— Fiţi serios, dom-le căpitan, pe ce să ne-mpuşcaţi?

Stan Cînepă sări şi el cu gura:

— La noi răzmeriţă n-a fost, nu s-a mişcat nici un fir de păr din capul boierului, n-aveţi nici un motiv... ce mai...

— Lăsaţi, măi, glumeşte dom' căpitan, adăugă şi Mototolea, vrea să bage spaima în noi.

Din ordinul plutonierului Gîscanu, cîţiva soldaţi legară pe cei trei ţărani de stîlpii chioşcului din fundul curţii, la distanţă de cîte o jumătate de metru unul de altul. Moşierul, văzînd aceste pregătiri, se îngrijoră şi, iuînd mai la o parte pe căpitan, îi şopti la ureche:

— Într-adevăr, vreţi să-i împuşcaţi?

— Mai încape vorbă? îi răspunse ofiţerul. Trebuie să le bag troglodiţilor frica în oase, să nu se mai gîndească la răzvrătire cîte zile or avea.

— Bine... dar... vedeţi... nu mi-ar conveni oricum să... tocmai aici în curtea conacului... vă rog!

— Poftim! Asta-i bună! pufni Mazilu. O să mă deplasez acum cu trupa la cimitir, ca să nu vă fac deranj? Dar pentru cine ne-am lăsat treburile şi ne-am cărat aici, la dracu-n praznic, dacă nu pentru siguranţa persoanei şi averii dumneavoastră? Fiţi rezonabil, domnule Mîrşanu. Se poate?

— Scapă-i, măria-ta, din ghearele turbatului, se auziră glasuri rugătoare din mulţimea încremenită.

Moşneagul Zaharia Zvîrlugă strigă şi el:

— Oamenii nu vă făcură nici un rău, ba chiar vă păziră conacul. De ce să-i omorîţi?

Moşierul ridică neputincios din umeri:

— N-am ce să-i fac, moşule, e turc!

Într-acest timp, Mazilu se apropie furios de plutonier:

— Hai, Gîscane, ce faci? Nu termini o dată?

Subofiţerul rîndui plutonul de execuţie la vreo treizeci de metri de condamnaţi. Se trase puţin mai la stînga şi strigă:

— Ascultă comanda la mine!

Soldaţii încremeniră în poziţie de drepţi, ca nişte statui.

Dar celor trei ţărani tot nu le venea să creadă că erau condamnaţi la moarte. Stan Cînepă strigă către ostaşi:

— Mă creştinilor, mă fraţilor, n-aveţi pe ce să ne împuşcaţi. Vedeţi-vă de treabă, că vă bate ăl de sus…

În acea clipă plutonierul Gîscanu comandă:

— La ochi, arm'!

Soldaţii, întunecaţi la faţă, ca noaptea, cu mişcări surde, mecanice, mutară puştile de pe umăr, le sprijiniră pe piept şi ochiră:

— Măi, oamenii lui Dumnezeu, fiţi de-nţeles, le vorbi Bogoe cu glas mieros, să nu trageţi cumva, că n-am omorît pe nimeni, uite, na! — asta mi-e crucea… Ne mirăm şi noi ce ne găsi… în ce belea intrarăm tamnisam.

— Să ştiţi că au gloanţe oarbe, şopti Stan celor doi tovarăşi ai săi. Nu se poate altfel… N-au pe ce să ne împuşte…

— Aşa zic şi eu, murmură Mototolea, în timp ce sudoarea îi curgea şiroaie pe faţă.

Plutonierul Gîscanu comandă cu glas spart:

— Foc!

Un pîlc de răbufnituri surde împuiară văzduhul, şfichiuind auzul mulţimii ca un bici năprasnic. Stan Cînepă, surprins că nu-s gloanţe oarbe, desfăcu băierile mîniei:

— Pe ce, paştile şi Dumne'…

N-apucă să isprăvească înjurătura. Capul i se aplecă pe umeri, încă mirat, încă nedumerit de asemenea întîmplare.

STANCA LUI STAN CÎNEPĂ

I

Două ţipete sfîşietoare răniră văzduhul, pînă la vămi. Femeia lui Bogoe şi Mototolea, văzîndu-şi bărbaţii ucişi, dăduseră glas durerii. Celelalte muieri începură şi ele să ţipe cît le ţinea gura şi se stîrni astfel un vacarm uriaş, care asurzea urechile şi încreţea pielea de spaimă.

Căpitanul Mazilu încercă să spună ceva, dar vorbele i se topiră fără glas, mistuite de larmă. Lumea nu vedea decît cum îşi mişcă buzele şi scutura mîinile în aer. Copiii, cînd auziră pe mamele lor ţipînd, se

speriară şi începură şi ei să chirăie, parcă i-ar fi tăiat turcii. Ţăranii, vrînd să liniştească pe femei, le strigau mereu să se potolească şi să tacă din gură. Dar ele, nepricepînd îndemnul de linişte, căci nu era chip să desluşeşti o vorbă din pricina tumultului şi crezînd că bărbaţii lor adulmecaseră vreo primejdie şi-i înhăţase spaima, se înfricoşară şi mai tare, înteţindu-şi ţipetele. Cîinii, stîrniţi, prinseră să latre la rîndul lor şi nebunia care poposi la Vlădoaia nu mai cunoscu margini. Parcă se adunaseră din împărăţia visurilor toate coşmarurile înfricoşătoare şi se năpustiră deodată pe capul oamenilor, în plină zi.

Mîrşanu fugi în casă, cuprins de spaimă. Tot aşa făcu şi Leana, nevasta argatului Ion, ajutoarea babei Anica la bucătărie. Căpitanul, temîndu-se să nu fie linşat de mulţimea care parcă-şi pierduse minţile, se trase înapoi şi comandă ostaşilor:

— La ochi, arm'!

Baba Anica de la fereastra bucătăriei, împreună cu Leana, făcea mulţimii semne desperate cu amîndouă mîinile ca s-o tulească.

Numai Reghina lui Hodoroabă înţelese ce voia să spună bătrîna şi răcni înspăimîntător:

— Fugiţi, fugiţi, că ne omoară şi pe noi…

Deodată, ca la poruncă, fiecare se pomeni strigînd buimac de groază aceleaşi cuvinte molipsitoare:

— Ne omoară armata! Ne omoară armata!

Înhăţaţi de spaima morţii, bărbaţii, femeile şi copiii se năpustiră de-a valma, într-un iureş nestăvilit, spre poartă, ca să scape cu fuga. Acolo, grămădindu-se unii peste alţii, se poticniră, căci nu puteau ieşi toţi deodată. Într-o clipită răsări în calea mîntuirii un zăgaz viu de corpuri omeneşti. Mîinile şi picioarele celor striviţi zvîcneau din grămadă neputincioase, amestecate laolaltă: ale bărbaţilor cu ale femeilor şi copiilor. Urletele şi ţipetele trecuseră de hotarul nebuniei.

Cei mai voinici, călcînd peste movile de trupuri care se zbăteau nevolnic, săriră dincolo, în libertate, şi o rupseră la sănătoasa.

Se ridicară mulţi şi dintre cei prăbuşiţi. Care şchiopăta, care încerca să-şi dreagă mîna sau piciorul în timpul goanei. Dar cîteva femei, cîţiva bătrîni şi copii rămaseră pe loc. Unii dintre ei mai mişcau, încercînd să se tîrască pe pămînt ca rîmele, alţii încremeniseră de tot.

Bătrînul Zaharia Zvîrlugă, cu pieptul zdrobit, se chircise, întors cu spatele, ca să apere trupul încă cald al unui copil de ţîţă care-i căzuse în braţe, nu se ştie de unde şi cum. Lunga lui viaţă poate ar mai fi avut parte de zile, dacă nu găsea un sfîrşit atît de năprasnic.

Căpitanul Mazilu, văzînd panica vlădoienilor şi prăpădul care se dezlănţuise, nu mai ordonă trupei să tragă, căci nu mai avea nici un

rost. Puse pe sergentul Corbea, împreună cu cîţiva ostaşi, să sape dincolo de uliţă, unde se afla un maidan, o groapă mare ca să înmormînteze pe toţi morţii.

Erau 11 la număr dimpreună cu cei trei împuşcaţi.

II

În vreme ce soldaţii săpau groapa, logofătul Smarandache cu Ion argatul cărau morţii din curtea conacului şi-i aşezau pe maidan, înşiruindu-i unul lîngă altul. O vecină, care scăpase teafără din iureş, înştiinţă pe Stanca, nevasta lui Stan Cînepă, că bărbatul ei fusese împuşcat de soldaţi din ordinul căpitanului. Femeii parcă îi puse cineva foc la tălpi. Luă iute un cuţit, îl ascunse în sîn şi porni înapoi spre conac. Pe drum bocetele şi văicărelile celor care aveau părinţi, fraţi sau copii morţi îi împuiară urechile, dar nu se mai opri să întrebe pe fiecine ce se întîmplase, căci ştia dinainte răspunsul.

Cînd ajunse în dreptul maidanului, Smarandache logofătul şi Ion argatul tocmai aduceau trupul bătrînului Zaharia Zvîrlugă, pe care îl aşezară în rînd cu ceilalţi morţi.

— Mămulică, şi pe tine, bunicule, te răpuseră tîlharii? strigă Stanca, fierbînd în clocot.

Apoi, zărind pe bărbatu-său rînduit între hoituri, ca un lucru oarecare, începu să-şi smulgă părul din cap şi să bocească.

— Aoleo, Stănică-nică, ce păţanie păţişi de nu mai vezi şi nu mai auzi? Cine mi te culcă să dormi somnu morţii?

Deodată, cuprinsă de ciudă, îl ocărî:

— Îţi spusei să nu te bagi în ciorbă, că te frigi şi nu m-ascultaşi. Acuma, na, satură-te! D-aia cîteodată trebuie să se ia bărbatu şi după muiere.

Unul dintre ostaşii care săpau groapa îi aruncă o vorbă:

— Lasă, fă, nu-l mai judeca şi tu, că-l judecă altu mai bine.

Stanca vru să-i răspundă ceva, dar dădu cu ochii de Smarandache, care, vrînd s-o evite, şedea cu spatele.

— Ascultă, mă, Iudă, ce cîştigaşi cu vînzarea? Vreau să văd unde ţi-e cîştigu?

— Aide, cară-te şi lasă-mă, mîrîi logofătul întunecat.

— Auliu, anafura căţelei care te-a fătat, îi trase Stanca o înjurătură bărbătească şi repezindu-se la el îl pocni cu pumnul în faţă de-i stîlci nasul.

Logofătul făcu un pas îndărăt, apoi tăbărî asupra ei s-o deznoade. N-apucă să-i dea decît cîţiva pumni pe care femeia îi îndură voinicește, că

se opri deodată şi căzu scăldat în sînge. Stanca îi înfipsese cuţitul în burtă şi acum fugea spre curtea conacului.

Leana, care văzuse scena de la fereastra bucătăriei, îi strigă cu năduf:

— Bine-l mai însemnaşi, bia, lovi-l-ar moartea!

Dar femeia, stăpînită de gîndurile ei, n-o auzi.

— Mă, ce-i făcu ăstuia muierea? întrebă caporalul Băluţă, care supraveghea săpatul gropii comune. Mi se pare că-l uşură de necazuri, ai?

Cîţiva ostaşi voiră să alerge după dînsa, dar Băluţă îi opri:

— Lăsaţi-o, mă. Şi-o fi sărat şi ea sufletul…

— Amarnică muiere! Umblă cu cuţitu ca cu acul.

— Aşa-i viaţa de ţăran: amarnică. Toate le face pe apucate!

După cîteva minute, logofătul nu mai suflă. Închise ochii peste o viaţă tristă, care îl silise să se tîrască şi să lingă mîinile mai marilor săi. Toate acestea le făcuse pentru burtă şi acum murea tot din pricina burţii.

— Ce facem, don' căprar, vesteşte careva pe boier că-i mierli sluga?

— Lasă, măi, făcu Băluţă posomorît, fără chef, o să afle şi-aşa. Pînă una-alta, pune-l la cutie, că tot mai avem un loc liber, mama mă-si de viaţă legată cu aţă.

Şi caporalul scuipă scîrbit, gîndind că grozăviile pe care le văzuse adineauri o să le povestească şi morţilor pe lumea cealaltă.

III

În timpul acesta, căpitanul Mazilu stătea singur în sufragerie, unde cu două ore mai înainte luase gustarea de dimineaţă. Se apucase să facă un raport către comandantul militar al judeţului despre modul cum reprimase răscoala din comuna Vlădoaia şi scria de zor. Uşa se crăpă încet, cu fereală, dar tot scîrţîi. În prag se arătă Stanca, iscodind cu privirile ca o mîţă şoricelul. Căpitanul ridică ochii:

— Ce vrei? Cine te-a chemat?

— Nechemată nu veneam eu, îl înfruntă ea şi se precipită spre ofiţer, ţinînd pitită la spate mîna cu cuţitul.

Acesta se ridică în picioare şi o goni răcnind:

— Ieşi afară!

Stanca în loc să plece se năpusti furioasă asupră-i, ţintind să-i înfigă cuţitul în pîntece dar căpitanul, instinctiv, se feri şi ea nimeri fără vrere în latura mesei. Ofiţerul încercă, în aceeaşi clipă, să tragă sabia din teacă, dar nu avu timp, căci femeia îl atacă din nou, agitînd în aer cuţitul mînjit cu sîngele logofătului ucis.

— Un cîine am căsăpit, dar nu mă las pînă nu căsăpesc şi pe al doilea, grijania mă-ti de tîlhar!

— Eu tîlhar, fă, tîrfa dracului, strigă Ţepeş cu inima sărită, uluit de îndrăzneala Stancăi şi profitînd de o împrejurare prielnică îi înhaţă mîna dreaptă şi i-o răsuci.

Femeia se zbătu, însă n-avu încotro şi dădu drumul cuţitului care căzu pe podele, dar în acelaşi timp îl izbi cu genunchiul în testicule. Căpitanul gemu de durere şi cu amîndouă mîinile îşi apără locul de o nouă lovitură. Muierea aceasta era dracul gol, avea putere de ursoaică şi Mazilu ar fi strigat după ajutor dacă ruşinea nu i-ar fi gîtuit glasul. Auzi, un ofiţer din armata regală să fie răzbit de o femeiuşcă!

Atunci Stanca tăbărî pe el şi-l zgîrie cu unghiile pe faţă ca o pisică turbată. Într-o clipă îl umplu de sînge şi se umplu şi ea. Vru să se aplece să puie mîna pe cuţit, dar ofiţerul, cu o lovitură de picior, zvîrli cuţitul care nimeri drept sub bufet.

Tocmai atunci Mîrşanu dădu să intre în sufragerie dar cînd zări pe căpitan cu faţa scăldată în sînge, se trase înapoi, speriat:

— Domnule Mîrşanu! strigă Mazilu, îndreptîndu-se spre el, vino-ncoace te rog…

Îl răzbise frica.

În acea clipă, Stanca profită de împrejurare şi o tuli. Coborî scările ca o vijelie, ajunse în curte, dar nu mai merse în uliţă, ci cîrmi la dreapta. Noroc că portiţa care da în grădina conacului era deschisă.

Căpitanul, urmat de moşier, alergă după dînsa şi-i luă urma.

— Puneţi mîna pe ea! dete glas soldaţilor aflaţi în curte.

Aceştia, zărind pe fiorosul Ţepeş cu faţa numai rană, holbară ochii de mirare. Habar n-aveau ce se întîmplase şi despre cine era vorba.

— Alergaţi, rîtanilor, nu mai holbaţi ochii la mine şi prindeţi scorpia.

Apostoliu, Stelaru şi Ruican, fiind mai iuţi de picior, se luară după ea.

— Stai c-o prindem cînd o sări gardul, le spuse Apostoliu.

Dar Stanca, ajunsă în fundul grădinii, se căţără pe gard cît ai clipi şi sări dincolo.

— Iete-te drăcie! Parcă ar fi fost mîţă, se mirară ostaşii.

Săriră şi ei gardul şi se puseră s-o urmărească. Femeia fugea iepureşte şi pămîntul se trăgea înapoi de sub picioarele ei parcă avea jerăgai la tălpi.

Stelaru se opri şi trase un foc de armă ca s-o sperie. Dar Stanca gonea mai departe. Atunci trase în ea, dar n-o nimeri. După ce slobozi focul îi păru bine că n-o nimerise.

— O mai luam pe suflet. Pentru ce?

Apostoliu osteni şi el şi se întoarse la Stelaru.

— Aferim muiere! zise soldatul, abia trăgîndu-şi sufletul.

Ruican însă nu se dete bătut. Îndărătnic cum era, o urmări mai departe, doar-doar va înhăţa pe îndrăcită. La el în sat nici un flăcău nu-i lua înainte cînd era vorba de fugă. Şi tocmai o muiere să-l rămîie acum? Nu se poate, frate-miu ! Trebuie să puie mîna pe ea, chit că i-ar seca răsuflarea.

Fugara se depărta tot mai mult de el, parcă zbura. „Ei drăcia dracului, nu-i rost, îşi zise Ruican. Mă rămîne diavoliţa".

Totuşi nu se dete bătut şi continuă s-o urmărească. Cînd vru să coboare o coastă mai repede, femeia se poticni, pesemne se împiedicase de ceva, şi căzu dîndu-se de-a berbeleacul de cîteva ori, ca un iepure împuşcat din goană. Se ridică numaidecît în picioare şi alergă mai departe. Dar soldatul observă că începuse a şchiopăta.

— Acu eşti a mea, surată! strigă el vesel.

După un sfert de ceas, Stanca nu mai putu să alerge. Se aşeză pe o buturugă, abia trăgîndu-şi sufletul. Acolo îl aşteptă pe urmăritor. Cînd se apropie soldatul, îl întrebă:

— Ce ai cu mine, mă, urîtule?

Ruican cătă lung la ea, surîzînd stingher, ca prostul:

— N-am nimic. Căpitanu are…

— Da ce, eşti cumnat cu Turbatu?

— Ba nu-s cumnat.

— Sau te tragi din boieri?

— Ba, din opincă mă trag.

— Dacă nu eşti cumnat cu Turbatu şi nu te tragi din boieri, fă bine şi dă-mi pace, că acuşi te fac de-ţi aduni dinţii de pe jos.

— Nu pot, am ordin să te duc plocon.

— Şi dacă mă duci şi mă împuşcă ce cîştigi?

— Da dacă nu te duc ce cîştig?

— Uite ce cîştigi. Şi apucîndu-i capul cu amîndouă mîinile, Stanca îl sărută înverşunat pe gură.

— Asta cîştigi… Mulţumeşte-te şi cu atît…

— Ba cu atît nu m-aş mulţumi… Văz că ai daruri mai multe…

Femeia clătină capul a părere de rău.

— Degeaba. După ce-mi împuşcaraţi bărbatu nu-mi arde mie de blestemăţii.

Ruican se uită chiorîş la ea şi pufni din nas. Hm! Avea dreptate muierea. O întrebă posomorît:

— Care fuse din ei?

— Care să fie? Ăl mai tînăr…

Soldatul stătu un timp în cumpănă. Iscodi cu privirile în spate, dar nu mai văzu pe nimeni: Apostoliu şi Stelaru făcuseră calea întoarsă.

— Bine, te las, nu-ţi fac nimic. Dă-l încolo de căpitan… e fecior de boier…

Apoi, cu glasul muiat, în care încercă să puie niţică miere, o întrebă:

— Cum te cheamă?

— Stanca, răspunse ea. Dar pe tine?

— Pe mine, Mărin…

Se despărţiră simplu, în tăcere. Soarele, văzînd de sus cele întîmplate, străluci parcă mai tare.

VERSURI DE MUSSET ŞI VIGNY

Cucoana Vasilichia, îngrozită de ceea ce se întîmplase în curtea conacului, alergă năucă după bărbat. Simţea instinctiv în acele clipe nevoia unei securităţi a fiinţei şi aceasta n-o găsea în alt loc decît în preajma soţului. Moşierul însă era afară, în curte, uitîndu-se la fapte ca un spectator nevolnic, care le dezlănţuie dar nu le mai poate opri desfăşurarea.

Cînd se gîndea să coboare în arena morţii, urechile moşieresei fură sulițate de un sinistru cor de ţipete. Îngheţă locului de spaimă. În aceeaşi clipă zări pe Iencuţu cu faţa galbenă de mort. Fugise îngrozit de vălmăşag şi se întorcea în casă ca într-un refugiu.

— Ce e? Ce s-a întîmplat? îl întrebă din ochi nevastă-sa.

— Nu ştiu, ridică el din umeri. Probabil s-au speriat oamenii.

Ţipetele de afară continuau răzleţe, în răstimpuri, fără a se potoli. Cei doi ascultau cu urechile ciulite, tresărind ori de cîte ori văzduhul era frămîntat de glasul durerii.

După ce liniştea se înscăună, cucoana Vasilichia îl luă pe bărbat în primire:

— Iencuţule, ce înseamnă asta? Nu eşti în toate minţile? De ce l-ai lăsat pe căpitan să execute osîndiţii în curte? Altundeva nu se mai găsea loc?

— Crezi că nu i-am spus? Te înşeli, Vasi. Am insistat chiar, pentru că era o chestiune, cum să spun, destul de dezagreabilă. Ştii ce mi-a răspuns? Că nu ne face nici un „deranj“ şi că s-ar cuveni să fiu mai rezonabil…

— Auzi, ce obraznic! De ce nu l-ai luat de guler? Cum şi-a permis să te insulte în casa ta?

— Dar, draga mea, cine l-a chemat? Nu l-am chemat noi?

— Am chemat armata, nu pe el. Cine ştia c-o să ne trimită un descreierat?

— Ştiu eu? O fi avînd ordin de sus. Socoţi că a făcut din capul lui? Nu cred. În orice caz trebuia să bage spaima în oameni, ca să le piară pofta de răzmeriţă.

Mădălina şi Daria năvăliră în cameră, speriate, cu sufletul la gură, abia ţinîndu-se pe picioare.

Daria plîngea şi îngălbenise ca ceara.

— Nu trebuie să vă uitaţi la lucruri d-astea... Sînt oribile!

Spunînd acestea, cucoana Vasilichia se repezi în sufragerie şi se-ntoarse cu o sticlă în mînă.

— Beţi cîte-o vişinată să vă mai veniţi în fire.

Fetele nu voiră să guste. Mădălina abia îşi muie buzele, dar moşiereasa insistă:

— Trebuie să beţi. Uite, beau şi eu.

Băură în silă lichidul roşu, ca pe o doctorie. Degeaba: nu venea liniştea mîngîietoare la comandă. Fosta profesoară se apucă atunci să citească poezia *La Maison du Berger* de Alfred de Vigny cu glas tare. Nici Daria, nici Mădălina nu pricepură nimic. N-aveau mintea acolo.

— Continuă tu, Daria! o pofti cucoana Vasilichia şi-i trecu în mînă cartea.

Fata citi rar, declamatoriu *La nuit de mai* de Alfred de Musset, după care, simţind cum pluteşte în altă lume, urmă să citească mai departe versuri alese la întîmplare din Verlaine, Gauthier şi Samain. Cînd obosi îi lăsă locul Mădălinei şi astfel stihurile poeţilor francezi răsunară straniu la Vlădoaia, în acea zi cumplită de martie.

Lectura fu întreruptă brusc de ivirea babei Anica. Dar cucoana Vasilichia, ca să nu se mai sperie fetele, n-o lăsă să deschidă gura şi trecu în camera învecinată cu ea.

— Ce-i, Babanico? o întrebă ea mai mult din ochi.

— Aoliu, cocoană, ce-i afară, e prăpăd mare, dădu bătrîna glas spaimei. Se stîrciră oamenii ca ciorchinii în teasc. Opt suflete luă Dumnezeu la el.

Cînd află că soldaţii se apucaseră să sape un mormînt pe maidanul din faţa conacului ca să îngroape morţii, îşi ieşi din fire şi alergă după Iencuţu:

— Nepricopsitul de căpitan vrea acum să instaleze un cimitir în nasul nostru, ca să visez morţii în fiecare noapte, ţipă femeia, neputînd îndura să cadă pe capul ei încă o năpastă.

Îl trimise pe moşier să facă ce-o face şi să schimbe gîndul căpitanului. El nu vru să se ducă.

— Nu-mi pun mintea cu nebunul... Să facă ce-o vrea, numai să scăpăm teferi.

Vasilichia îi aruncă o privire dispreţuitoare şi coborî ea însăşi să intervie pe lîngă căpitan. Îl găsi în sufragerie, stînd la masa cea mare de stejar dinaintea unor hîrtii. Se instalase ca la el acasă, transformînd sufrageria într-o cancelarie cazonă.

— Domnule ofiţer, începu ea enervată, soldaţii dumitale au început să sape o groapă pe maidanul din faţa conacului, în ce scop?

— Eu le-am dat ordin, replică scurt căpitanul.

— Şi eu interzic acest lucru! i-o reteză moşiereasa. Nu admit cimitir la doi paşi de casa mea.

Ofiţerul, neobişnuit cu asemenea ton din partea unei femei, o măsură lung cu privirea.

— Vă rog să aveţi în vedere că nu sînt subalternul dumneavoastră. Nu primesc ordine decît de la superiorii mei.

— Eu sînt stăpînă aici şi vei face aşa cum îţi poruncesc, fiindcă ai fost pus la dispoziţia mea.

— Vă înşelaţi. Sînt la dispoziţia comandamentului, nu a dumneavoastră.

— Da? Atunci mă voi adresa colonelului Deleanu, dar în acest caz nu ştiu cum ai să te descurci.

— Adresaţi-vă unde doriţi, rosti Mazilu pălind. Eu am venit aci să vă apăr, nu să fac discuţii sau să mă cert cu dumneavoastră.

— Mulţumesc pentru apărare. Aşa crezi dumneata că ne-ai apărat? Dimpotrivă, ne-ai creat o situaţie groaznică, imposibilă, pentru care te fac răspunzător. Îţi comunic că din această clipă eşti indezirabil în casa noastră.

— Ce spuneţi? hohoti surprins căpitanul. Vă dă mîna să plec? Puteţi să-mi daţi în scris că renunţaţi la serviciile armatei?

— Nu e vorba de soldaţi, ci numai de dumneata personal. Poţi să-ţi găseşti aiurea cancelarie.

Mazilu, biciuit şi contrariat, vru să bată în retragere şi să contramandeze ordinul buclucaş cu groapa în nasul boierilor. Dar i se păru că o face prea tîrziu cînd nimic nu s-ar mai putea îndrepta. De aceea bîigui, jalnic, cu toată autoritatea terfelită:

— Biiine! După ce termin raportul plec…

— E de dorit! completă scurt şi tăios cucoana Vasilichia şi, cu o prestanţă pe care o dobîndise din scurta ei experienţă şcolară, ieşi din sufragerie ca dintr-o clasă de curs unde predase o lecţie aspră.

Conul Iencuţu se sperie cînd auzi că nevastă-sa se grăbise să expedieze pe Mazilu, tocmai atunci cînd primejdia plutea mai ameninţătoare deasupra capetelor lor. Era de neînţeles o asemenea imprudenţă din partea ei.

— Dacă se supără şi se retrage cu armata lui, ce facem?

— Nu-ţi fie frică. N-are curajul acesta. Dacă erai mai deştept şi hotărît îi impuneai punctul tău de vedere.

— Dar ce vreai să fac, dragă? strigă exasperat moşierul.

— Trebuia să întocmiţi împreună un plan de acţiune, nu să-l laşi pe el singur de capul lui.

— Tu nu vezi că ăsta e turc, nu vrea să ştie de nimeni?

— Şi pentru turci se găsesc leacuri.

Pe uşă năvăli Ion argatul, care vesti pe boier că Smarandache fusese ucis de muierea lui Stan Cînepă.

— Cum, mă? Cînd l-a omorît? Şi cum a făcut?

— I-a băgat cuţitu-n burtă de i-a ieşit maţele afară.

Mîrşanu se luă cu mîinile de păr. Asta mai lipsea acum. Bietul logofăt! Putea să se păzească niţel, prostănacul! A murit ca un neghiob, absolut de pomană.

— Ai văzut? rosti grav cucoana Vasilichia. Nici n-au coborît morţii în groapă şi au început răzbunările.

După o jumătate de oră, altă noutate: căpitanul, vestitul Mazilu, fusese vărgat pe faţă tot de muierea lui Cînepă:

— E de mirare că a scăpat numai cu atîta, zise cucoana Vasilichia.

Moşierul Mîrşanu, copleşit şi îngrijorat, nu spuse nimic. Privea în gol încercînd să deslușească propria lui soartă.

Căci faptele se îmbulzeau una după alta, prea multe şi grele ca să încapă în traista unei singure zile.

SÎNGELE ARE VIAŢĂ

I

Şipotenii aflară tot în ziua aceea de cîte se întîmplaseră la Vlădoaia, din spusele Stancăi şi ale altora. Nimeni nu se sperie de năpasta abătută pe capul vlădoienilor, deşi se aşteptau sa-i ajungă şi pe ei, afară de cîteva muieri fricoase care începură a boci.

— Staţi, fă, ce v-apucarăţi să vă ridicaţi poalele înainte de-a ajunge la rîu?

La o adică, ce făcuseră vlădoienii de i-a storcoşit armata? N-au spînzurat pe nimeni şi n-au pus foc pe undeva. Păi atunci? De ce atîta vărsare de sînge? De ce atîta urgie de florile mărului?

— Auliu, căpităniа lui de căpitan, dacă nu-l belesc de viu cînd l-oi vedea! tună şi fulgeră Lazăr Hodoroabă pe culmile îndîrjirii, auzind că atîţia oameni îşi pierduseră bucuria vieţii, împuşcaţi de ostaşi şi stîlciţi în înghesuială. Eu cu mîna mea îl fac fărîme, chit că m-or curăţa după aia.

Pantelimon Gavrilă nu mai stătu pe gînduri şi puse pe Lache să tragă clopotele, dînd totodată sfoară să se adune lumea la locul ştiut, adică în clădirea spitalului. Cînd ieşi din curtea bisericii se întîlni cu învăţătorul cel nou.

— Vreţi să vă împotriviţi armatei? E o nebunie curată... Curată nebunie! strigă acesta, aflînd rostul clopotelor.

— O fi, dar noi ne-am săturat de atîta cuminţenie. Şi cu nebunia nu ne şade rău. Decît aşa viaţă mai bine lipsă.

— Măi, omule, trebuie să înţelegi că răzmeriţa voastră nu are sorţi de izbîndă, fiindcă merge la întîmplare. Voi aţi făcut cîte o răscoală în fiecare sat care nu seamănă una cu alta. La Vlădoaia a fost una, dincoace e alta. Răsculaţii lucrează anapoda, fiecare de capul lui, fără legătură, fără nimic.

— Legătura e că la toţi ne-a ajuns cuţitu la os...

— Eu nu zic ba, însă vă sfătuiesc să vă păziţi pielea.

— Ce s-o mai păzim, că e tăbăcită de tot şi nu mai face două parale. Dacă apucarăm pe drumu ăsta, mergem înainte, fie ce-o fi... S-au revărsat apele, nu vezi dumneata, cine cutează să le mai ţină piept? Vine potopul şi mătură tot de pe spinarea ţării. După asta poate o să înceapă altă viaţă mai bună.

— Dar de ce atîtea jertfe, atîta sînge?

Ţăranului îi scăpărară săgeţi aprinse în ochi. Aproape răcni, ţintuind vultureşte pe învăţător:

— Fără vărsare de sînge nu-i chip. Chiar morţii noştri o să înfricoşeze pe boieri. Tăria noastră e că ştim să murim, d-aia nu ne speriem nici de armată, nici de moarte, nici de nimeni...

Învăţătorul Vasilescu se cutremură la auzul acestor cuvinte şi înţelese cît de înarmaţi erau ţăranii, la ce înălţime îi ridicase oţelirea mizeriei şi împilării, şi aruncînd la gunoi argumentele lui crezu o clipă în biruinţa cauzei lor.

II

Şipotenii, de cum auziră glasul clopotelor, chemîndu-i de sus, din văzduh, lăsară toate baltă — unii încă mai cărau grîne de la castel — şi se duseră val-vîrtej la adunare. Cît ai bate din palme, sala fu ticsită de lume şi încă tot mai veneau. Semn bun! Se dăduseră oamenii pe brazdă, îndeplinind poruncile — ceasornic — ca la militărie.

Nu era vreme de pierdut. Pantelimon se urcă pe un scaun şi, dregîndu-şi glasul, cuvîntă:

— Fraţilor, ni se apropie funia de par. Aflaraţi, fieştecare, ce făcu armata la Vlădoaia, cum căsăpi pe bieţii oameni care n-aveau nici o

vină. Cu noi n-o să se întîmple aşa, că ce păţiră ei ne e nouă învăţătură de minte.

— Nu mai sîntem proşti, se auziră glasuri.

— Ba sîntem, că n-am învăţat carte şi-am mîncat numai sărătură…

Apoi, căutînd cu ochii prin mulţime, strigă:

— Fă, Stancă, unde eşti? Dă-te mai încoace.

Femeia, auzindu-se chemată, îşi făcu loc printre oameni şi ajunse în faţă, în preajma vorbitorului.

— Ziseşi că n-au venit la Vlădoaia decît optzeci — o sută de ostaşi?

— Mai mulţi nu sînt, mînca-i-ar viermii şi pe ei, afară de unu, confirmă Stanca.

— Ăştia fac taman două plutoane, intră Lazăr în vorbă. Eu crez că-i răzbim, cu toate puştile lor.

— Dacă nu ne e frică de ei îi răzbim, grăi Călin Bîrligatu. Dacă ne e frică nu-i răzbim.

Pantelimon Gavrilă reluă cu glas aspru:

— Dacă vine armata peste noi, ce facem, o prijonim sau o lăsăm să ne belească?

— O prijonim! O prijonim! se auziră toate glasurile ca un tunet, zguduind geamurile de la ferestre.

— Aşa zic şi eu. Îi aşteptăm ascunşi sub deal, în dreapta şipotului Mîndra.

— E bun locu, încuviinţă Lazăr. Cînd vii de la Vlădoaia, n-ai cum vedea ce-i sub coastă.

— Cînd soldaţii s-or apropia şi-or coti drumul, sărim pe ei fără veste să-i facem chisăliţă.

— Nu-i rău planu, zise Ghiţă Cărare, numai că trebuie să-i pîndim cînd or veni încoace.

— Îi pîndim, de ce nu? răspunse Pantelimon. Înşirăm oameni să-i pîndească pe tot drumu şi să ne dea de ştire cînd s-or apropia.

— Oameni, nu e tocmai potrivit, sări moş Găvană. S-ar putea să-i descopere şi să se strice socotelile.

— Da ce să punem?

— Să punem copii, se auzi un glas.

— Bravooo! ţiui o voce ascuţită în urechile tuturor.

Grămada capetelor se întoarse spre locul de unde pornise glasul şi ţăranii descoperiră pe Norocel, agăţat de o ferestruică înaltă, gata în orice clipă să cadă şi să-şi rupă gîtul.

— Fă-te-ncoa, mînzule, îl chemă Pantelimon.

Feciorul răposatei Ioana sări de la fereastră ca o mîţă şi, strecurîndu-se prin mulţime, ajunse în fundul sălii unde se afla Gavrilă.

— Poţi, mă tartore, să faci o treabă ca asta?

— Cine, eu? se proţăpi băieţandrul atins de îndoiala pe care o cuprindea întrebarea. Nu mă cunoşti, nene Pantelimoane!

MOARTEA LA PÎNDĂ

Căpitanul Mazilu simţi cum îi fuge pămîntul de sub picioare. Nebuna de moşiereasă ar fi în stare să-i facă un pocinog pe chestia panicei profitînd de prietenia cu colonelul Deleanu. „Mama lor de lepre! După ce mă deplasez tocmai de la dracu-n praznic ca să le scap pielea, mai fac şi pe gornoşii, că le-am adus cimitirul sub nas. Nu era mai bine să-i lase stăpînirea pe mîna ţăranilor să-i jugănească după pofta inimii?“

Căpitanul încă nu scăpase de apăsarea acestei griji, că dădu peste altă pacoste: neaşteptata agresiune a acelei „tîrfe“ cu ochi sfredelitori de viezure, care voia să-şi răzbune moartea bărbatului. În viaţa lui n-avusese a face cu asemenea sălbăticiune: sălăşluia în ea vlagă de bărbat şi se minuna ofiţerul că nu-l răzbise. Totuşi n-avu noroc să scape cu faţa curată. Dimpotrivă, teleleica, tăbărînd asupră-i cu ghearele, îl zgîriase pe obraji de-l făcuse numai rană vie.

Sanitarul Ciorchină încercă să-i bandajeze toată faţa, dar căpitanul se răţoi la el:

— Ai căpiat? M-am războit cu turcii, ce-am făcut?

Se mulţumi să-l panseze uşor, oprind doar scurgerea sîngelui. Cînd îl zăriră soldaţii astfel, începură a chicoti pe înfundate, dîndu-şi unul altuia cu coatele.

— Mă, frate-miu, bine îl mai zgîrie mîţa cea năzdrăvană!

Pacostea asta îl amăra tare mult. Pînă să se vindece zgîrieturile de pe faţă, care-l făceau din om, neom, trebuia să treacă măcar trei-patru săptămîni. Ăsta era timp, nu glumă! Cum să se arate ţăranilor batjocorit de o femeie, cu o mutră care stîrnea hazul?

Se hotărî să plece la Şipotele pe-nserat în loc de a doua zi în revărsatul zorilor, cum îşi pusese în gînd. Poate acolo va putea pune mîna şi pe mîţă ca să-i reteze ghearele.

Pe de altă parte, din cauza certei cu moşiereasa, îi trecuse pofta de a cere Mîrşanilor găzduire peste noapte. Atîta pagubă! Putea să doarmă foarte bine în satul vecin, la preot sau la învăţător, decît să se ploconească în faţa unor „lepre“ nerecunoscătoare. Cum asfinţi soarele, dădu ordin de plecare.

Moşierul Mîrşanu, văzînd pregătirile soldaţilor din curtea conacului, alergă speriat la Mazilu.

— Ce înseamnă asta? Plecaţi?

— Da, răspunse căpitanul şi un surîs de diabolică satisfacţie îi înflori în colţul gurii.

Conu Iencuţu rămase locului, încremenit. Căpitanul adăugă maliţios:

— De altfel după cîte am înţeles din convorbirea cu soţia dumneavoastră, nici nu aveţi nevoie de protecţia armatei şi nu ştiu pentru care motiv am fost trimişi aici.

— Totuşi nu se poate, bîigui moşierul, nu se poate să ne lăsaţi aşa... în urma celor petrecute, situaţia noastră s-a înrăutăţit.

— N-aveţi decît să reclamaţi. Soţia dumneavoastră m-a ameninţat chiar că...

— Să reclamăm? strigă furios moşierul. Dar cui să reclamăm după ce vom fi sfîşiaţi de ţărani? Nu ştiu ce urmăriţi... Vreţi să vă răzbunaţi pe noi? Dacă nevastă-mea a avut imprudenţa de a vă adresa cîteva cuvinte mai grele, dumneavoastră ţineţi să ne pedepsiţi cu moartea?

— Vai de mine, nici nu m-am gîndit la aşa ceva. Dacă îmi daţi asigurări că nu veţi întreprinde nimic în contra mea, care să-mi dăuneze...

— Vă dau cîte asigurări doriţi...

— Chiar în scris?

— Dacă vreţi şi în scris.

— Vă rog.

Mîrşanu se aşeză la masă şi-i aşternu o scrisoare de mulţumire pentru comportarea plină de „abnegaţie şi eroism“ a căpitanului Mazilu, care îşi riscase viaţa ca să apere agoniseala Mîrşanilor de foc şi devastare.

— Vă convine ceea ce am scris?

Căpitanul, tresăltînd de satisfacţie că-şi învinsese adversarul cu o stratagemă atît de simplă, parcurse scrisoarea cu ochii şi-o vîrî în buzunar ca pe-o pradă bună.

— Da, îmi convine, spuse.

— Şi-acum... mai plecaţi? îl descusu moşierul brusc înseninat, totuşi cu o rămăşiţă de teamă în suflet.

— Evident, plecăm, avem şi noi îndatoririle noastre, însă vă las o secţie de pază sub comanda unui sergent.

— O secţie? Adică, mă rog, cîţi oameni?

— Şaisprezece. Cred că ajung şi prea ajung pentru securitatea familiei dumneavoastră.

— Nu s-ar putea mai mulţi? De pildă o secţie şi jumătate sau chiar două?

— Nu-i nevoie. Eu răspund de viaţa şi averea dumneavoastră. Aşa că vă rog să n-aveţi nici o grijă şi să nu mai stăruiţi degeaba.

— Fie! răspunse moşierul Mîrşanu, mulţumit că obţinuse şi atît.

Într-adevăr, Mazilu lăsă de pază la conac o secţie sub comanda sergentului Corbea, iar restul trupei continuă pregătirile. Cum amurgi, poarta cea mare fu larg deschisă şi compania înjumătăţită, în frunte cu căpitanul, porni în marş spre Şipotele, nevrînd parcă să încheie ziua cu o tîrnă de fapte atît de sărăcăcioasă.

După ce bătură o jumătate de kilometru, comandantul îşi aduse brusc aminte de Bădîrţă Gheorghe şi întrebă cu glas tare dacă a venit, fiindcă nu se îndură să-şi întoarcă privirile.

— Zent, răspunse soldatul ca la apel.

— Te ţii de mine ca umbra... ai? Ori te mănînc eu fript pe tine, ori tu pe mine...

— S-trăiţi, mă duc înapoi la conac, propuse Bădîrţă.

— Rămîi aici în mă-ta.

Soldatul rămase şi compania îşi continuă drumul. Umbrele soldaţilor fură înghiţite de amurgul care se lăsa încet din toate părţile. Mocanu, care mergea lîngă urgisitul Bădîrţă, îi spuse acestuia într-un tîrziu:

— Mă, frate-miu, cum naiba îl rabdă pămîntu pe Ţepeş ăsta? Zău, tare mă mir! Eu dacă aş fi pămînt l-aş înghiţi...

Bădîrţă, ca de obicei, tăcu din gură.

O ceată de copii în frunte cu Norocel erau la datorie, presăraţi pe drumul dintre Şipotele şi Vlădoaia. Se pitulaseră dindărătul copacilor, prin vîlcele sau după o spinare de dîmb. Şedeau cîte doi-trei pe un loc, hîrjonindu-se într-una, ca să-şi facă de lucru. Din cînd în cînd ieşeau la drum, sfredelind depărtarea cu ochii lor vulturești. Nu mişca nimic, nici ţipenie de om.

— Ia mai uite-te, o dată, bă, se vede ceva?

— Neam!

Vremea trecea cu pietre de moară la picioare. Aşteptau de la prînz să tot treacă armata şi nu trecea picior de soldat. Îşi pierduseră timpul atîtea ceasuri. Unora dintre ei le ghiorţăiau maţele de foame.

Norocel dimpreună cu Ducu şi Vlăduţ se aflau la postul cel mai avansat, la o depărtare cam de un kilometru de Vlădoaia, ascunşi sub creasta unei măguri, într-o groapă parcă într-adins săpată pentru ei. Bineînţeles, băiatul Ioanei luase cu sine pistolul de care nu se mai despărţea.

— Ia trage, bă Vodă, un cartuş în pomu ăla de colo, să vedem nimereşti? îl tot rugau Ducu şi Vlăduţ.

— Nu se poate, guguştiucilor. N-am decît cinci cartuşe tari şi mari. De ce să le stric de pomană?

— Păi ce vrei să faci cu ele?

— Trag în armată ca s-o sperii.

— Fugi, bă, nu fii prost. Dacă trag şi ei?

— Uite ici valea. O tulim ca iepurii.

Străduinţele băieţilor fură zadarnice. Norocel rămase neînduplecat, ca un om hotărît, care ştie ce vrea. Se înserase şi armata nici gînd să treacă. Poate că noaptea nici n-or mai veni… dă-i încolo… or trece mîine pe lumină…

— Ce facem, bă, Vodă, mai stăm sau plecăm?

Norocel nu ştia ce să facă: dacă dădea copiilor poruncă de întoarcere pe la căşile lor şi hop! se pomeneau cu soldaţii? Pe unde scoţi cămaşa? Dar dacă nu venea armata şi pierdeau noaptea, mîine mai erau buni de ceva? Hm! Socoteala n-o brodeşte nici aşa, nici alminteri.

— Ia mai uită-te, Ducule, o dată dacă se vede?

Ducu se urcă pe creasta măgurii şi scormoni zarea încărbunată spre Vlădoaia, s-o desluşească.

— Fraţilor, parcă mişcă ceva pe şosea!

Auzind vestea Norocel şi Vlăduţ săriră din loc ca două sfîrleze şi privirile lor zburară săgeţi în suSiul drumului.

— Vine armata! Vine armata!

— Iote-l şi pe comandir călare, zise Vlăduţ.

— Daţi sfoară mai departe celorlalţi, porunci Norocel tovarăşilor săi.

— Dar tu ce faci?

— Rămîi pe poziţie… Am eu o socoteală.

Ducu şi Vlăduţ o zbughiră ca ghiuleaua din tun. După cîteva clipe negura îi mistui în pîntecele ei.

Într-adevăr aşa era. Se apropia armata, ca o pată neagră, mai neagră decît amurgul, tîrîndu-se uşor pe şosea. În fruntea ei păşea o mogîldeaţă mare, cît un balaur. Era căpitanul Mazilu, călare pe cal.

Norocel scoase pistolul din sîn. Se încălzise, părea mai călduţ decît mîna care-l cuprinse între degete. Îi desfăcu piedica şi aşteptă, numărînd clipele. În sfîrşit, balaurul cu chipiu ajunse în dreptul său.

Trei bubuituri scurte porniră una după alta, apoi încă două. Urmă o clipă uriaşă de gol, de întrebare, de răscruce de drum, înlăuntrul căreia trebuia să se plămădească înfricoşatul răspuns. Se auzi o comandă scurtă: „în trăgători“ un zgomot năbuşit ca prăbuşirea unor trupuri la pămînt, apoi răbufniră cîteva salve în direcţia de unde se auziseră împuşcăturile. Plutonierul Gîscanu, vazînd că din partea adversă nu mai răspundea nimeni, plecă în fruntea soldaţilor să cerceteze împrejurimile. Ei se împrăştiară pe o bună întindere dar nu descoperiră

nici urmă de rebel. Feciorul Ioanei o ştersese la timp, iepureşte, şi acum era departe de primejdie.

Cînd plutonierul se întoarse cu ostaşii găsi pe comandantul companiei întins pe marginea şoselei.

— Ce-i cu dumneavoastră, don' căpitan?...

Îi răspunse un soldat care-l străjuia:

— Ce să fie? L-au nimerit rebelii...

Lui Gîscanu nu-i venea să creadă. Cînd îl nimeriseră, că doar adineauri n-avea nimic... Sau poate nu voise să spună, ca să nu alarmeze oamenii. Mare mirare!

Se aplecă asupra lui şi-l mişcă de umăr:

— Don' căpitan! Don' căpitan!

Nici un răspuns. Mazilu amuţise. Sanitarul Ciorchine veni şi el în pripă:

— Care ai, mă, un chibrit... dă-l încoace...

— Poenaru are brichetă, glăsui un ostaş.

— Fă, Poenarule, niţică lumină...

Soldatul Poenaru Mircea aprinse bricheta şi o bucată de lumină se aşternu pe faţa lividă a căpitanului, descoperind gulerul mantalei năclăit de sînge.

— S-a dus! şopti sanitarul.

Se stîrni un freamăt surd printre ostaşi. Bădîrţă auzind vestea răsuflă adînc, uşurat, parcă i se luase o piatră de pe piept... Aprinse o ţigară şi trase fumul cu poftă.

Plutonierul Gîscanu, fiind cel mai mare în grad, luă comanda companiei şi ordonă întoarcerea la conac, urmînd a porni la Şipotele a doua zi pe lumină.

Astfel se încheie ziua de 22 martie 1907.

NOUL COMANDANT DE COMPANIE

I

Clopotele bisericii începură din nou să bată, vestind şipotenilor primejdia care se apropia. Fiecare om lăsă baltă tot ce avea de făcut şi luînd ce găsi la îndemînă, coasă, topor, furcă, tîrnăcop, bardă ori ciomag, plecă fuga la locul ştiut de adunare, lîngă spital. Veniră şi o seamă de muieri, căci şi ele ştiau sa umble cu furca sau cu securea tot aşa de bine ca bărbaţii. Un grup alcătuit din flăcăi, pus sub comanda lui Lăzărică, porni mai devreme să se ascundă după dumbravă, ca să cadă soldaţilor în spate şi să-i năucească. A doua grupă, care forma grosul ţăranilor, plecă mai tîrzior, în frunte cu Pantelimon Gavrilă şi Petre

Dănilă. Satul rămase aproape pustiu, numai cu muierile care aveau ploduri de ţîţă, cu vitele şi cîinii.

— Măi, Iacove, unde eşti, strigă moş Cimpoieru, luaşi ferăstrăul ăla cu tine ca să tai gîtu căpitanului?

— Îl luai, d-apăi ce crezi? se auzi glasul lui Negoiţă.

Şipotenii, ajunşi la locul unde drumul începea să urce dealul Frăsinetului, se opriră. Acolo aşteptară ce aşteptară, dar nu se arătă nici urmă de armată. Şoseaua dormea liniştită somn bun de noapte, acoperită deasupra cu plapuma cerului. Ţipenie de soldat n-o tulbura pe cuprins. Ce să fie? Oricît ar călca drumul de arar, într-o jumătate de ceas ar fi ajuns armata la Şipotele.

— Mă, ghiavole, nu ţi s-o fi năzărit cu ostăşimea? îl întrebă Pantelimon pe Norocel, văzînd că trece timpul cu ghiotura şi nu se desluşeşte nimic.

Acesta se jură:

— Să mor, nene Pantelimoane, dacă nu-i văzui cu ochii mei, aşa cum te văz pe dumneata. Şi Ducu i-a văzut şi Vlăduţ, eram cîteşitrei pe-un loc.

— Păi dacă îi văzurăţi, unde-s mă băieţi?

— Ştiu eu ce s-o fi făcut? Or fi apucat pe alt drum? Eu, vă spui drept, le-am pîrlit cîteva gloanţe, aşa de boală, şi huuit! am tulit-o.

Moş Găvană, pierzînd şi el răbdarea, se adresă către copii:

— Ia duceţi-vă, măi iepuraşi, în sus şi mirosiţi drumul să ştim şi noi — e laie, ori bălaie?

Norocel cu vreo cinci „ieniceri“ porniră degrabă, bătînd calea pînă la conac.

— Ce-o fi cu rumînii noştri? Maică-măiculiţă, deteră bir cu fugiţii? În ce gaură de şarpe s-or fi ascuns? se întrebară copiii miraţi că nu întîlneau fărîmă de ostaş.

— S-a zis cu ei. Deteră dosu. Taci, că le veni gîndul ăl bun.

Se întoarseră cu vestea cea bună. Dar şipotenii nu plecară la culcare decît pe la buricul nopţii.

II

Trupul căpitanului răpus de „rebeli“ fu aşezat în chioşcul din curtea conacului, ai cărui stîlpi încă nu se uscaseră bine de sîngele celor trei vlădoieni ucişi din ordinul lui. Cînd auziră Mîrşanii că Mazilu fusese răpus, nu le venea să creadă urechilor. Cum adică, răzvrătiţii erau înarmaţi şi aveau curaj să se împotrivească armatei? Acest lucru părea că întrece orice închipuire.

— Acum îţi dai seama cîtă dreptate avea căpitanul să procedeze atît de drastic cu ţăranii? îi spuse Iencuţu nevesti-si. Eu îi cunosc pe ţărani, că doar am crescut între ei: sînt fiare sălbatice la mînie şi numai spaima de moarte îi pune cu botul pe labe. Şi tu care ai mers pînă acolo încît l-ai izgonit din casă pe bietul căpitan.

De cum ajunse la conac, plutonierul Gîscanu întocmi un raport despre moartea căpitanului Mazilu şi încă în timpul nopţii îl trimise, prin releul de soldaţi la Hurezani, locotenentului Niţă Pantelie. Acesta, aflînd de cele întîmplate, lăsă pe loc o secţie de oameni ca să ţină ordinea dimpreună cu jandarmii din sat şi, luînd cu sine celelalte două secţii din plutonul pe care îl comanda, se deplasă a doua zi de dimineaţă la Vlădoaia.

De astă dată plutonierul îi raportă pe larg cele petrecute în cursul zilei de ieri, stăruind mai ales asupra împrejurărilor în care îşi găsise moartea căpitanul Mazilu. Într-un fel locotenentului îi păru bine că „nebunul“ se curăţase — niciodată nu reuşise să înnoade cu el relaţii mai prieteneşti, ca de la om la om — dar pe de altă parte simţi cum îl cuprinde o grijă mare: toată răspunderea apăsa acum pe umerii săi. În sfîrşit, orice s-ar întîmpla, va căuta să facă faţă situaţiei. „Du calme, du calme“, îi spunea odinioară profesorul de franceză ca să-i frîneze avîntul cînd debita un rezumat în limba lui Voltaire, căci se repezea impetuos, cum îi era firea, şi încăleca sau stîlcea cuvintele. De aceea, ori de cîte ori se găsea într-o situaţie critică, mereu îi sunau în minte aceste vorbe şi parcă îl mai domoleau.

La Hurezani, unde fusese trimis să „pacifice“ satul, se descurcase destul de „onorabil“, fără să împuşte un om; arestase însă patru inşi, capii răsculaţilor, care devastaseră conacul punîndu-i apoi foc. Dacă ar fi trăit Mazilu şi-l întreba cîţi rebeli a împuşcat, avea răspunsul gata: îi raporta că executase cinci ţărani, care de fapt fuseseră împuşcaţi de arendaşul Papadopol în faţa cîrciumii, şi în acest scop le însemnase numele. „Sînt curios ce-o fi făcut locotenentul Radomir, îşi spuse. După ce s-o întoarce şi el vom hotărî ce avem de făcut“.

Şi-l înştiinţă, tot prin releu, să se prezinte de urgenţă la Vlădoaia.

III

Caporalul Gavrilă Mihai ajunse la Vlădoaia cu plutonul lui Niţă Pantelie. Intrînd pe poarta conacului, mai întîi se miră văzînd toate neatinse, la locul lor. „Mototolii“ ăştia şi-au văzut de treabă“, îşi spuse gîndindu-se la alde Iancu Mototolea, cu care se înrudea după maică-sa.

Cînd zări însă pe căpitan întins pe masa din chioşc, îşi schimbă repede părerea. Vlădoienii nu stătuseră cu mîinile în sîn. Contribuiseră

şi ei cu ceva, după puterea lor, la cauza răscoalei. Arzînd de nerăbdare, căută pe prietenul său Poenaru, ca să-i deşerte traista cu noutăţi.

— Ce-a fost pe-aici, frate Mirciulică? Văd că Ţepeş al nostru o puse de mămăligă.

Brăileanul îi înşiră de-a fir-a-păr tot ce se întîmplase în veacul zilei de ieri, zi însemnată cu negru în calendar.

— Zici că şi pe Iancu Mototolea îl împuşcară?

— Şi pe el, şi pe unu Bogoe şi altu Cînepă...

— Stan Cînepă? Ăl cu muierea focoasă?

— Ăla... A murit şi un moş trecut de suta de ani.

— Auleo, n-o fi nea Zaharia?

— Aşa... Aşa...

Mihai nu ştia ce să creadă. Auzea: p-ăsta l-a împuşcat, p-ălălant l-a împuşcat, ăilanţi au murit, parcă nimerise un lup în ţarcul oilor şi făcuse prăpădul lui Dumnezeu.

— Vai de zilele noastre, Mirciulică...

— Şi-acum ce-i facem? Mergem înainte ca orbeţii?

— Ştiu eu? Cu locotenentul Niţă poate s-or mai uşura lucrurile. Oricum: e altfel de om.

— Mirciulică, mie nu-mi place „mireasa“ asta. Să nu ne pomenim că-şi dă poalele peste cap tocmai cînd...

Mihai curmă brusc vorbirea şi tresări. La una din ferestrele conacului zărise făptura Dariei. Va să zică aici îşi mutase „reşedinţa“ de cînd la Şipote se abătuse urgia şi castelul părinţilor fusese ars din temelie.

— Uite, o vezi? Aia de colo e Daria, din pricina căreia am pătimit atîta.

Poenaru curios se uită la fata care stătea dindărătul ferestrei şi lucra sau citea o carte (nu se desluşea prea bine ce făcea).

— Ai? Ce zici? Ţie ţi-ar fi dat inima brînci?

— Poate, dar mă oprea judecata, răspunse Mircea.

IV

Matei Ciupagea se întoarse de la Cornăţel pe înserat, fără nici o ispravă. Finu-său, Iorgu Belitu, care trebuia să-i dea un sac de mălai, fusese ridicat tocmai atunci de armată cu alţii şi snopit în bătaie, iar bruma de porumb ce-i mai rămăsese în patul i-o luaseră şi pe aceea sub cuvînt că-i furată de la boier. Cum de nimerise chiar în acea zi afurisită şi nu se grăbise să ia porumbul mai de mult, cînd nici nu se pomenea de armată? „Ce să fac? Dacă mi-e norocul spart în fund?“

Abia spuse vorba în sinea lui că desluşi o umbră de muiere care stătea în marginea drumului, singurică, cuc. Era aciuată jos, rezemată cu spinarea de-un salcîm şi fie că dormea, fie că pîndea, nu se vedea

bine ce face. „Asta-i Păuna“, tresări omul şi dete drumul glasului, strigînd-o pe nume. Cum îl recunoscu se desprinse de pom şi alergă într-un suflet la bărbat, topindu-se de plîns.

— Mare-i jalea la noi, s-au pus boierii să ne căsăpească.

Matei Ciupagea asculta îngrozit şi nu pricepea nimic. După ce-i povesti cum fuseseră împuşcaţi alde Bogoe, Mototolea, Cînepă şi cum căpitanul cel turbat îl căutase şi pe el să-l împuşte ca pe ceilalţi, abia atunci se dumiri ţăranul şi îşi spuse cam pierit:

— Va să zică nu mi-e spart norocu-n fund aşa cum crezui.

Nu mai trase acasă de frică să nu se afle că se întorsese în sat, ci poposi pe ascuns la moş Hodoroabă. După un ceas de la sosirea lui, se răspîndi ştirea că ar fi crăpat căpitanul „Turbatu“. Gheorghiţă al Floarei plimbă vestea pe la cîteva case:

A murit Turbatu
Şi-a uşurat satu.

Oamenilor parcă nu le venea a crede asemenea întîmplare, dar Gheorghiţă se jura că-i adevărat, că-i spusese Ion argatul şi Ion ăsta îl văzuse pe căpitan cu ochii lui întins pe targă.

A doua zi de dimineaţă ştirea morţii „Turbatului“ se întări. Reghina îşi luă inima în dinţi şi ducîndu-se la conac să spuie o vorbă babei Anica află chiar din gura ei că procletul dormea de-aseară somnul celor duşi.

— Vezi că Dumnezeu nu şade cu mîinile în sîn? spuneau femeile, făcîndu-şi cruci mari. Pe fiecare îl judecă după faptă şi-l picneşte cînd i-e lumea mai dragă.

Mai tîrziu, oamenii aflară că venise un alt comandant în locul celui răpus, unul mai tînăr şi-nalt ca o prăjină.

— Asta o fi avînd inima mai bună, zise Ţarină şi luînd cu sine încă doi bătrîni se duseră întinşi la noul comandant.

Locotenentul Niţă, auzind de o delegaţie a sătenilor, îi primi numaidecît în curtea conacului.

— Ce vreţi, oameni buni, de la mine?

Bătrînii, cu capetele descoperite, îngenunchează în faţa lui, cu toate că pe jos nu se zvîntase încă noroiul. Gestul oamenilor îl impresionă pe ofiţer:

— Ridicaţi-vă în picioare.

Ţăranii se codeau şi locotenentul fu silit să le repete mai poruncitor dorinţa. Ei se sculară, buimaci, cu privirile speriate.

— Oameni buni, încercă ofiţerul să-i liniştească, nu trebuie să vă fie teamă de mine, nu mănînc pe nimeni. Spuneţi-vă păsul, vă ascult.

Moş Toader Hodoroabă, auzindu-i vorba domoală, îi mai veni inima la loc:

— Măria-ta, ne mai deteşti puţin coraj, că eram pieriţi de tot. Venirăm să te rugăm ca pe Hristos, poate ne-oi da voie sa ne îngropăm morţii noştri.

— Care morţi? Nu ştiu nimic.

— Morţii care muriră ieri în învălmăşeală. Că ce vină au ei dac-a fost să moară stîlciţi?

— Dar unde sînt? întrebă neştiutor locotenentul, după care se întoarse şi-l strigă pe plutonierul Gîscanu.

— Ordonaţi, don' locotenent! zise acesta pocnind călcîiele.

— Gîscanu, ce-i cu morţii pe care mi-i reclamă aceşti oameni? Unde sînt?

— Au fost îngropaţi de ieri, don' locotenent.

— Cine i-a îngropat?

— Ai noştri... ostaşii... din ordinu lu don' căpitan.

— Auziţi, oameni buni, că au fost îngropaţi. Cum să vi-i dau?

Moş Ţarină reluă:

— Ştim, măria-ta, că fură îngropaţi. Asta ne doare pe noi şi ne făcu să venim înaintea luminăţiei-tale, ca să ne faci dreptate. Dacă muriră ca nişte cîini, de ce să-i îngroape tot ca pe cîini, fără lumînare, fără nimic?

— A, înţeleg, făcu locotenentul, vreţi să-i înmormîntaţi creştineşte?

— Aşa, măria-ta, aşa, făcură într-un glas ţăranii, creştineşte, după datină... că şi dumneata se cheamă că eşti tot creştin...

Ofiţerul se gîndi puţin: în definitiv oamenii au dreptate, ce-l deranja pe el dacă dezgropau morţii ca să-i reîngroape apoi după datină?

— N-am nimic împotrivă, le spuse. Luaţi-i şi îngropaţi-i cum se cuvine.

Ţăranii izbucniră:

— Să te trăiască Dumnezeu, că ai inimă bună!

ANUL TUTUROR NENOROCIRILOR

Pavel Şoimu venea agale pe Calea Griviţei, dinspre podul Basarab. Cînd ajunse în dreptul Gării de Nord, zări lume strînsă buluc, pompieri şi lanţuri de soldaţi care ţineau ordinea. Ardea gara. Flăcările cuprinseseră acoperişul şi scoteau, printre norii groşi de fum, limbi ascuţite de foc. Pompieri căţăraţi pe scări înalte aruncau în vîlvătăi şerpi de apă fără nici un folos.

— Ăsta e anul tuturor nenorocirilor, rosti un trecător cu glas tare.

Exclamaţia omului de pe stradă iscă un ecou neaşteptat. Cetăţenii care umblau încoace şi-ncolo repetau la fiecare frază, ca un ecou obsedant:

— Anul tuturor nenorocirilor!

Tînărul gazetar cuprinse în priviri uriaşul sinistru, se umplu de groază şi plecă mai departe. Îl obseda mereu exclamaţia prinsă din zbor: anul tuturor nenorocirilor... Prin asociaţie de idei îşi aduse aminte de gafa unui politician cu condei, care publicase un articol într-un ziar de după-amiază, susţinînd că anul 1907 nu va da naştere nici unui eveniment important. „Din nefericire, toţi politicienii noştri au fost loviţi de această miopie, gîndi Pavel Şoimu. Erau incapabili să scruteze evenimentele probabile de-a lungul anilor şi vedeau numai pînă la vîrful nasului. Cînd răzmeriţa bătea la porţile de miazănoapte ale Moldovei, parlamentul discuta convenţia comercială cu Franţa, modificarea taxei de consumaţie asupra petrolului şi asigurarea proprietăţii mărcilor de fabrică".

Era adevărat. Nici un glas nu trezi guvernul din dolcefarnientele în care se complăcea, nici nu văzu încotro apucase ţara. „Prosperitatea şi belşugul" domneau pretutindeni, aşa cum o dovedise expoziţia jubiliară în pavilioanele ei, pe plancarde şi statistici cu litere de-o şchioapă.

Cînd vremea sări din ţîţîni şi ţăranii ajunşi la sapă de lemn scoaseră legile din sate, cerînd drept la viaţă, conservatorii de la putere fură cuprinşi de panică. Crezînd că „buba" nu e alta decît arendăşia spoliatoare, urcară impozitul funciar pe moşii pînă la 40% din venit, dacă proprietarii domiciliază în străinătate şi pînă la 50%, dacă arendează la străini. Totodată, printr-un ordin circular, făcură apel la preoţi şi învăţători ca să potolească pe răsculaţi, apoi la prefecţi ca să „liniştească spiritele". Cu aceste măsuri nevolnice, era greu să creadă cineva că se va pacifica ţara. Guvernanţii nu puneau degetul pe bubă şi nici nu le dădea mîna s-o facă, fiindcă erau toţi mari proprietari şi buba ţăranilor era lipsa de pămînt. Pe de altă parte liberalii din opoziţie săriră ca lupii împotriva ciocoilor conservatori ca să ia locul mieilor. Emil Costinescu interpelă guvernul, bătîndu-se cu pumnii în piept şi vociferînd:

— Nu cu codul penal în mînă veţi linişti poporul sau cu legea împotriva trusturilor. Să se scadă arenzile! Copiii ţăranilor mor de foame!

„Vezi, dragă doamne, cine ajunsese să strige că ţăranilor le mor copiii de foame", rîse Şoimu mintal, gîndindu-se la ipocrizia moşierului-politician.

Conservatorii dezlănţuiră de asemenea o prigoană împotriva potemkiniştilor aflători în ţară, arestîndu-i pe capete. Pavel Şoimu scrisese un articol vehement în care le lua apărarea, intitulat „Ţapi ispăşitori". Chiar dacă potemkiniştii ar fi instigat — susţinea el — deşi

mai toţi erau aciuaţi pe la oraşe, sămînţa răzvrătirii nu dădea roade dacă nu cădea pe pămînt prielnic.

Şi conchidea logic:

„Oricum, neînfricaţii marinari nu constituie o aţîţare prin fiecare ins în parte, ci prin toţi la un loc, prin marea lor faptă care a zguduit omenirea."

Uneltirile liberalilor îşi ajunseseră scopul: fură chemaţi la putere. O coaliţie guvernamentală cu conservatorii încercată de factorul constituţional eşuă lamentabil. Vulpile liberale ştiau că vodă n-avea de ales. Ajunşi la guvern, întinseseră mîna celor huliţi aşa de crunt în ajun, încheind faimosul acord „patriotic". După aceea, cine mai avea nevoie să-şi aducă aminte că ţăranilor le mor copiii de foame?

— Trebuie să facem ceva pentru ţărani, declarase conu Mitiţă, şeful guvernului, în şedinţa de pomină, de la 14 martie 1907.

Chiar în noaptea aceea fu decretată starea de asediu pe tot cuprinsul ţării şi se porni o sălbatică represiune împotriva răsculaţilor.

Străzile pe unde trecea tînărul gazetar erau pustii ca pe vreme de furtună. Ai fi crezut că bucureştenii de frica ţăranilor, luaseră drumul bejeniei, ca odinioară cînd fugeau să se ascundă prin codri de frica turcului. Rar se zărea cîte un om bătrîn bătînd stingher trotuarul sau vreo femeie cu coşniţa la braţ, tîrguind în piaţă. Numai cînd apăreau ziarele începea să iasă şi lumea din case, smulgînd foile din mîna ţigănuşilor. După aceea pîlcuri de cetăţeni comentau ştirile pe la colţuri de stradă, gesticulînd aprins.

În capitală cutreierau nestingherite cele mai fantastice ştiri: că regele a murit pe neaşteptate, că regina s-ar fi pus ea singură în fruntea armatei ca să lupte împotriva boierilor; ba că zece mii de ţărani ajunşi la bariera Giurgiului stau gata să năvălească şi să prade oraşul. Panica făcea ravagii ca o epidemie. Se găseau chiar oameni cu scaun la cap care dădeau crezare tuturor balivernelor, fără să le judece sau să le supună unui control cît de uşor.

Vasile Kogălniceanu fu arestat ca instigator, profesorul Nicolae Iorga şi Christu Negoescu cercetaţi la judecătorul de instrucţie, iar cîţiva socialişti în frunte cu Vasile Anagnoste şi Barbu Lazăreanu fură expulzaţi din ţară.

Marii proprietari se mişcară şi ei la rîndul lor, organizînd în berăria lui Bragadiru o întrunire de protest împotriva... răscoalelor. O delegaţie, alcătuită din Eugen Ghica Budeşti, Garabet Manu, Guranda şi alţii se înfăţişă regelui, arătîndu-i trista situaţie în care se află marea proprietate, atît de ameninţată din cauza „nesăbuitei revoluţii".

Deputatul Pantelimon Voiculescu, ţăran chiabur din Gorj, care umbla în nădragi şi suman, năvăli în parlament şi ridicînd braţele a deznădejde, strigă:

— Scăpaţi ţara! Scăpaţi ţara, că se prăpădeşte!...

Deputaţii săriră în picioare, cuprinşi de spaimă, ca şi cînd ţăranii ar fi împresurat dealul Mitropoliei. P.P. Carp, cu monoclul sărit, întreba în dreapta şi în stînga:

— Ce e? Ce s-a întîmplat?

— A sărit vremea din ţîţîni, rosti un deputat, după care se aşternu o tăcere gravă.

Cu o săptămînă înainte cercul socialist „România Muncitoare“ ţinu o întrunire publică la Eforie. Sala, duhnind încă de vin din cauza balului mascat din ajun, era tescuită de muncitori şi ţărani, care pentru întîia oară îşi dădeau mîna, înfrăţindu-se înaintea primejdiei. Cu toate hărţuielile poliţiei de a zădărnici întrunirea, voinţa dîrză a oamenilor învinse. De sus de la balcon, aripi albe fîlfîiră în vasta sală, primenind aerul. Erau foi volante cu poezia lui George Coşbuc *Noi vrem pămînt*! Ceea ce făcuse învăţătorul Preda cu cîteva luni înainte la Şipotele, se repeta acum la Bucureşti.

Bîntuit de aceste gînduri şi amintiri proaspete, Pavel Şoimu ajunse la sediul cercului socialist, care se afla adăpostit în sala Sotir, după ce fusese alungat de autorităţi din strada Franzelari.

La o masă din fund stăteau estompaţi de fumul gros de ţigări un grup de oameni, printre care recunoscu pe D. Anghel şi Şt. O. Iosif, veşnic nedespărţiţi, pe Păun-Pincio, cîteşitrei poeţi. Între ei era un tînăr înalt şi palid, pe care află mai tîrziu că-l cheamă Mihail Bujorescu.

Încinseseră o discuţie aprinsă despre răscoale. De altfel, acesta era pretutindeni, în toată ţara, unicul subiect care nu putea să fie epuizat, chiar dacă l-ar fi dezbătut nopţi de-a rîndul.

Pomenind despre cauzele care dezlănţuiseră uriaşa răzmeriţă, Bujorescu spunea:

— Nu poate nimeni să conteste că între popor şi clasa stăpînitoare este o adevărată prăpastie. Exploataţi pînă la sînge, fără o sfoară de pămînt, flămînzi şi goi, striviţi de dijmă, răfuieli, ruşfeturi şi alte angarale, snopiţi în bătăi de jandarmi, vătafi şi logofeţi, trăind în întuneric, pradă tuturor superstiţiilor, fără mîngîierea slovei şi sfîrşind în braţele pelagrei sau ofticei, ţăranilor le-a ajuns cuţitul la os şi răbdarea pînă peste cap. Ura împotriva asupritorilor, o ură grea, oarbă, mistuitoare li s-a grămădit an de an în suflete. Şi cînd o scînteie pornită din vîlvătaia revoluţiei din 1905—1907, care pîrjolea Rusia, sări în Moldova, s-a aprins toată ţara ca un stog de fîn uscat.

— Cea dintîi scînteie a fost rebeliunea de pe crucişătorul Potemkin, zise Păun-Pincio.

— Apropo de prăpastia dintre ţărani şi moşieri, cuvîntă Pavel Şoimu, o să vă povestesc o întîmplare petrecută acum cîţiva ani într-un sat din Oltenia, pe care am auzit-o chiar din gura unui moşier, ca să vă daţi seama în ce beznă înoată oamenii şi în ce măsură superstiţiile au pus stăpînire pe sufletul lor.

Le povesti ceea ce se întîmplase cu „magaoaia“ lui Haralamb, cum crezuseră ţăranii că acea trăsură fără cai provocase seceta şi ca să scape de năpastă o devastaseră şi-i puseseră foc. Nu rîse nimeni. Era o problemă prea gravă ca să mai stîrnească hazul cuiva. După acest intermezzo, discuţia continuă asupra sîngeroasei represiuni ordonată de guvern.

— Unde-i Costinescu, care spunea că restabilirea ordinii urmează să fie întemeiată pe dreptate, căci altfel provoacă o reizbucnire a celor loviţi? se întrebă în van Pavel Şoimu.

— Crimele colective nu trebuie pedepsite, susţine Napoleon în studiul său asupra Convenţiei, rosti Dimitrie Anghel.

Cineva spuse că ar fi zeci de mii de ţărani ucişi, că armata a început să bombardeze satele cu tunurile cu repetiţie, abia sosite din Germania, că s-a pornit un adevărat război de exterminare.

— Zeci de mii de morţi poate-i exagerat, grăi tînărul Bujorescu dar în orice caz sînt peste unsprezece mii de victime. Generalul Gigîrtu poruncea ofiţerilor în subordine: „Nu-mi comunicaţi numărul prizonierilor, ci numai pe acela ale morţilor“, iar şeful junimiştilor, P.P. Carp, declara rituos: „Întîi represiune apoi vom aviza“.

— Fără îndoială că răscoalele ţărăneşti, reluă Bujorescu, lipsite de o conducere, fără ajutorul organizat al clasei muncitoare, vor fi înăbuşite în sînge, cu toată uriaşa energie revoluţionară dezlănţuită atît de spontan. De aici reiese în chip evident şubrezenia teoriei reformiste, care tăgăduieşte ţărănimii însuşiri revoluţionare. În orice caz, aceste răscoale constituie o puternică manifestare a luptei de clasă, menită să clatine din temelie atotputernicia moşierimii. Analizînd situaţia, trebuie să tragem unele învăţături. Hotărît lucru, ţărănimea singură nu va izbîndi niciodată — niciodată nu va ajunge stăpînă pe viaţa şi pe munca ei. Numai dacă se aliază cu clasa muncitoare, abia atunci va lua naştere acea forţă uriaşă în stare să răstoarne orînduirea burghezo-moşierească şi să întroneze dreptatea socială. Iată de ce se impune crearea unui partid revoluţionar al clasei muncitoare, care să unească revendicările oamenilor muncii, să realizeze alianţa dintre muncitori şi ţărani, să

organizeze şi să conducă lupta revoluţionară a proletariatului şi a ţărănimii pentru democraţie şi socialism.

— Dumneata pledezi pentru ceea ce va trebui să se întîmple peste douăzeci-treizeci de ani, obiectă poetul Şt. O. Iosif.

Păun-Pincio replică spontan:

— E tînăr, poate să apuce acele vremuri.

O GRĂDINĂ DE OAMENI

Cu două ceasuri înainte de vremea prînzului sosi la Vlădoaia şi sublocotenentul Radomir Radu, venind de la Cornăţel, însoţit de o grupă de ostaşi. Amîndoi ofiţerii se sfătuiră asupra măsurilor pe care trebuie să le ia pentru a face faţă situaţiei. Cînd soarele mai avea o suliţă pînă să ajungă în buricul cerului, soldaţii se încolonară şi porniră din nou spre Şipotele, lăsînd la conac tot pe sergentul Corbea, ca să păzească viaţa şi avutul Mîrşanilor.

Era cea dintîi zi luminoasă de martie, cu tavanul cerului văruit proaspăt cu vopsea albastră. Soarele umbla pe acolo ţanţoş şi radios ca un general în inspecţie la unităţile în subordine. Ostaşii simţeau ceva nelămurit prin văzduh care aducea a dor pîrdalnic de viaţă, a îmbiere la dragoste şi la veselire... Numai pămînturile cît vedeai cu ochii rămîneau tot posomorîte, fără zîmbetul unei flori, despuiate de belşugul lor, în stăpînire străină.

Locotenentul Niţă Pantelie mergea călare în fruntea companiei, în timp ce felurite gînduri îl hărţuiau. Mai întîi voia să termine repede la Şipotele, să înscăuneze ordinea dacă s-o putea chiar în cursul zilei. Mai voia să capete legătura cu comandamentul militar de la Caracal, pentru a raporta cele întîmplate şi a primi noi ordine. Apoi îşi pusese în gînd să anunţe regimentul la Brăila în privinţa înhumării căpitanului Mazilu. Dacă fostul său comandant avea niscaiva rude, atunci trebuia să le expedieze cadavrul pe calea ferată, bine îmbălsămat, cu coşciug de zinc, închis ermetic. Cine avea să facă îmbălsămarea şi de unde să procure coşciugul? Şi cît timp trebuia să treacă pînă va primi un răspuns? Erau atîtea chestiuni de rezolvat şi toate urgente.

Şi pe deasupra mai voia tînărul locotenent să-şi facă timp să se întoarcă încă astă seară la conac. Căci ochise două domnişoare frumoase şi distinse, probabil odraslele moşierului. Una din ele, bruneta cu ochii de păcură, îi plăcea mai mult. Şi gîndea să organizeze chiar o mică serată intimă, cu dans. Nu mai jucase de la revelion, adică aproape trei luni de zile, şi tînjea de dorul unui vals, chit că superiorul său zăcea în curtea conacului la cîţiva paşi depărtare. Dar viaţa de

militar, în asemenea împrejurări, e aspră şi trebuie s-o trăieşti clipă cu clipă, fiindcă nu ştii niciodată ce te aşteaptă. Poate în ceasul care vine nu mai eşti: s-abate un glonţ de undeva şi te răpune.

O grupă de soldaţi cerceta drumul înainte şi pe de lături ca să ferească unitatea de o surpriză neplăcută, aşa cum se întîmplase aseară cu atacul venit din senin.

„Ienicerii“ lui Norocel, care nu închiseseră ochii toată noaptea, erau la datorie. Cum prinseră de veste că „mişcă“ ostaşii, fuga la Şipotele să vestească pe oameni. Şipotenii se şi adunaseră dis-de-dimineaţă în dreptul Mîndrei şi aşteptau acolo sosirea armatei. Vreo zece-doisprezece inşi aveau puşti de vînătoare, iar cîţiva, printre care foştii argaţi de la curte, Ghiţă şi Florea, erau înarmaţi cu pistoale.

Cu noaptea-n cap picaseră şi vreo patruzeci de vlădoieni, răscoliţi de Gore, feciorul lui Mototolea. Ei aduseră vestea împuşcării căpitanului. Ţăranii se bucurară auzind întîmplarea şi prinseră mare curaj.

Lăzărică îşi adunase şi el flăcăii, bîntuit mereu de gîndul să cadă în spatele oştirii, aşa cum auzise el pe la manevre. Trase voinicii ceva mai departe de drum şi-i aşternu pe brînci după o măgură cu o perie de pomet deasupra, care le astupa vederea. Acolo aşteptau cu toţii semnul lui Pantelimon: o detunătură dublă cu arma lui.

Planul de atac se schimbase; şipotenii îşi mutară gîndul de a prijoni oştirea pitulaţi, ca să-i sară în cîrcă fără veste şi s-o snopească. Băieţii îi vestiră că umblă niscai cercetaşi înainte, de miroase drumul, iar ceilalţi, grosul, sînt rămaşi hăt, în urmă. Aşa că nu mai era nimic de făcut cu tertipul ăsta. În schimb găsiră alt vicleşug: să întîmpine armata, chipurile prieteneşte, cu urale, pînă se apropiau unii de alţii, după care tranc! să întoarcă macazul şi să pornească încăierarea corp la corp. Dacă păcăleau aşa pe comandant aveau izbînda în buzunar. O sută sau chiar o sută cincizeci de oşteni, cu toate armele şi cartuşele lor, greu să ţie piept la cinci sute de oameni hotărîţi.

— Măi, fraţilor, să ţineţi ochii pe ofiţeri, îi sfătuia moş Barbu Găvană. Dacă le mîncăm ăstora coliva, cu ăilanţi ne împăcăm noi, că-s de-ai noştri.

Oamenii se mai înţeleseră ca bătrînii şi muierile să se tragă de o parte cînd o începe încăierarea, că să nu încurce pe ceilalţi. Dar ca să nu spuie că au stat cu mîinile în sîn, să facă bine şi să zbiere cît i-o ţinea gura, doar doar i-o înspăimînta pe ofiţeri, care-s cam slabi de înger, fiind odrasle de boieri sau de orăşeni înstăriţi.

Aflînd că armata pornise spre Şipotele, convoiul ţăranilor se urni din loc şi călcă o bucată bună de drum, oprindu-se la cotitură. După aceea şoseaua cobora o vîlcică, apoi începea să urce dealul Frăsinetului,

apucînd-o spre Vlădoaia. Oamenii voiau să prindă armata în vîlcea şi s-o înghesuie acolo ca s-o poată tereiui în lege.

— O să murim mulţi dintre noi, le atrase Pantelimon luarea aminte, dar să ştiţi că nici o picătură de sînge nu se varsă degeaba!

— Tare aş vrea să mor cu un ofiţer de gît, glăsui Heruvim.

— Ăstuia nu-i pasă de moarte; e învîrtit cu heruvimii şi cu serafimii, aruncă Plesnilă o vorbă de duh.

Aşa erau ţăranii: chiar în clipele cele mai grele, cînd viaţa le atîrna de un fir de pai, ei tot o dădeau prin glumă.

Acum de bună seamă nu rîse nimeni. Oamenii erau încordaţi, dîrji, şi numărau clipele care le mai rămăseseră de trăit pînă să dea ochii cu oştirea.

Deodată se auzi un glas subţire de copil. Norocel, căţărat într-un pom, desluşise ceva în inima zării şi striga:

— Iote armata! Vine armata!

Aşa era. Pe coama Frăsinetului se ivi un muşuroi de oameni care se tîra încet pe şosea. Mai lămurit se vedea un cal cu un călăreţ, pesemne comandantul oastei. După cîteva minute lungi şi grele, muşuroiul prinse a coborî pe şosea. Mulţimea nu mai scoase o şoaptă, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie auzită. Fiecare aştepta încordat, cu mîna pe furcă, topor sau coasă., clipa crîncenă a încăierării.

De cum se lăsă armata în vîlcea, grosul răsculaţilor ieşi din cotitură la vezeală, pornind buluc la drum. Oamenii agitau furcile în aer, în care spînzuraseră basmale albe, ruptături de cearşafuri şi chiar o pereche de izmene făcute ferfeniţă şi urlau cu înverşunare:

— Uraaa! Trăiască armata română! Trăiască Vodă Carol 1 Trăiască Romînia!

Locotenentul Niţă Pantelie văzînd puhoiul de oameni care înainta ameninţător, cu toate că arăta prietenie, se temu să nu fie copleşit de gloată şi atacat. Opri compania în loc şi ordonă răspîndirea în trăgători. Soldaţii se împrăştiară în ordine pe o bucată bună de loc de o parte şi de alta a şoselei. În timp ce trompetul suna de zor, plutonierul Gîscanu ieşi înaintea ţăranilor ca să-i oprească la cinci sute de metri, aşa cum sunau ordinele primite.

Acesta făcea semne desperate cu mîna şi striga cît îl ţinea gura:

— Opriţi! Trimeteţi o delegaţie încoace.

Dar glasul lui înăbuşit de urale şi de goarna trompetului nu se auzea. Mulţimea, apucată de delir, striga într-una:

— Trăiască armata română! Trăiască generalii! Trăiască Plevna!

După cîteva clipe, plutonierul fu luat şi el de şuvoi cu toate că se agita din răsputeri să-l oprească. Dar cum să pui stavilă unui torent năvalnic de ape revărsate?

Locotenentul Niţă, văzînd că valul şipotenilor se apropiase la două sute de metri şi nu părea să se ivească nici un semn că se va opri, ordonă cu glas tunător:

— La ochi, arm'!

Un vuiet surd se iscă în clipa cînd oştenii sprijiniră cu gesturi mecanice armele pe umeri, pregătindu-se să tragă. Primejdia pîndea, cu ochi de fiară, din toate părţile.

Locotenentul era în panică. Nu mai avea timp să facă nici somaţiile legale. Şi pe desupra plutonierul Gîscanu se amestecase cu gloata. Cum i-o fi scris! Răcni către oşteni:

— Atenţie la mine!

Era semnalul pregătitor pentru înfricoşata comandă care avea să urmeze. Ridică mîna în aer, ca să marcheze şi cu gestul declanşarea focului ucigător.

În acea clipă grea, de care atîrnau atîtea vieţi omeneşti, se întîmplă ceva care întoarse pe dos mersul faptelor. Soldatul Poenaru Mircea, văzînd pregătirile prăpădului, fu răscolit crîncen, pînă la nebunie, în fiinţa conştiinţei sale. Călcînd în picioare disciplina, ieşi din rînd şi se apropie la cîţiva metri de comandant:

— Ce faceţi, domnule locotenent? îl întrebă el îngrijorat. Ar fi o greşeală… o mare greşeală. Vă rog să reflectaţi.

— Treci în front, Poenaru, strigă comandantul companiei înmărmurit de intervenţia soldatului într-o astfel de împrejurare.

Sublocotenentul Radomir îl bruftui de asemenea:

— Ce înseamnă asta? Ai căpiat, ostaş?

Dar Poenaru nu se întoarse la locul său ci stărui mai departe:

— Vă spun că-i o greşeală ce faceţi… Oamenii sînt paşnici… Nu trebuie să-i împu…

— Treci în front, n-auzi? tună din nou locotenentul luîndu-i vorba din gură.

Soldatul fript de refuz îşi pierdu cumpătul. Cum era cu putinţă ca un tînăr inteligent şi cultivat ca locotenentul Niţă Pantelie să comită o eroare atît de gravă? Ar trebui numaidecît împiedicat. Dar cum s-o facă? Şi cînd? Clipele erau numărate… Vieţile atîrnau de un fir de aţă.

În loc să se retragă, Poenaru Mircea se întoarse cu faţa spre camarazii săi vrînd parcă să obţină de la ei ceea ce nu obţinuse de la ofiţer.

— Măi fraţilor, oamenii sînt paşnici… Nu se poate să tragem… De ce să-i omorîm?

O detunătură asurzitoare îi frînse vrăjmaş graiul. Locotenentul Niţă trăsese cu revolverul.

Poenaru se răsuci în loc, mirat, neştiind ce-i cu împuşcătura. Ridică braţul vrînd parcă să mai spuie ceva, ochii îi clipiră ciudat încrucişaţi cu soarele şi se lăsă moale în genunchi, tras de puterea pămîntului. Acolo încremeni.

Urmă altă clipă goală, crîncenă, după care o nouă bubuitură fripse aerul. De astă dată locotenentul Niţă se prăvăli de pe cal rămînînd cu un picior în scara şeii. Caporalul Gavrilă Mihai de la flancul drept îl luase la ochi şi trăsese.

Sergentul Găluşcă Florea sări în ajutorul comandantului. Sublocotenentul Radomir Radu, luînd comanda, răcni:

— Companie, atenţie la mine…

Fu prea tîrziu. Gavrilă Mihai, cu mîinile întinse spre gloata ţăranilor, slobozise un chiot din rărunchi:

— Ihaaa! Fraţilor!

Ca la comandă un grup de ostaşi aruncară şi ei armele chiuind şi ţopăind. Ceilalţi rămaseră pe loc, cam mofluzi şi înfricoşaţi, în aşteptare. Larma celor dintîi era atît de mare, încît nu se mai auzi ce spunea noul comandant. De altfel, nu-l mai asculta nimeni. Numai doi-trei gradaţi strîmbau din nas:

— Daţi-o încolo de treabă… Asta nu mai e militărie!

Ţăranii văzînd cele întîmplate în sînul armatei chiuiau să spargă tăriile cerului. Şi ceea ce era de neînlăturat se întîmplă. Sumanele şi cojoacele se amestecară cu mantalele şi tunicile militare, alcătuind pe spinarea vîlcelei o grădină înflorită de oameni. Chiar ostaşilor rămaşi nehotărîţi le veni inima la loc şi începură a se îmbrăţişa cu fraţii lor, ţăranii, mai aprins, decît ceilalţi.

Enache Bădoi şi alţi şipoteni recunoscură imediat pe Mihai:

— Iote pe cîrlanu lui Pantelimon…

Se cruceau oamenii de aşa întîmplare şi nu mai conteneau cu pupăturile. În mijlocul bucuriei şi seninului fîlfîi o clipă de întuneric. Mulţimea îşi îndreptă într-acolo lumina privirii. Ce se întîmplase? Sublocotenentul Radomir Radu, profitînd de neatenţia tuturor, încălecase pe calul superiorului său şi acum gonea pe drumul Vlădulenilor.

Doi soldaţi se repeziră la puştile părăsite, dar pînă să-l ia la ochi, fugarul coti la stînga pe şosea pierind din bătaia văzului. Dacă văzură aşa, se lăsară păgubaşi:

— Ducă-se unde a dus mutu iapa…

Plutonierul Gîscanu rămase cu privirile pironite în direcţia unde se topise sublocotenentul iscodit parcă de un regret. Soldatul Antonie Nicolae parcă îi ghici gîndul. Se apropie de el şi, apucîndu-l de-o mînă, îi spuse cu glas poruncitor:

— Dă jos gradu să fii ca noi.

Subofiţerul rîse silit:

— Da ce te doare gradu meu?

— Dă-l jos, n-auzi? stărui amenințător Antonie. Mă rîcîie la ficat.

— Jos! Jos cu el! se auziră şi alte glasuri. Uite că şi noi le aruncăm…

Spunînd acestea, caporalii Postolache şi Năstase îşi smulseră gradele de pe umeri şi le aruncară în şanţul şoselei. Plutonierul, încolţit, n-avu încotro: îşi rupse gradul dar nu-l aruncă pe jos, ci îl vîrî în buzunar.

În timpul acesta privirea lui Pantelimon Gavrilă se încrucişă cu a fiului său Mihai. Nu-i venea a crede ochilor. Se uita mereu la el şi nu se dumirea.

— Tu, mă, ghiavole? De unde şi cum răsărişi?

Petre Dănilă îl întrebă:

— Va să zică tu fuseşi ăla de l-ai pus jos pe ofiţer, ai?

Mihai clătină din cap cam îngîndurat.

— Nu ştiu dacă făcui bine sau făcui rău. Da nu puteam să fac altfel.

— Făcuşi bine! Făcuşi bine! întăriră oamenii îngemănaţi la gînd.

BLESTEMELE MUIERILOR

I

La conacul din Vlădoaia, ostaşii rămaşi sub comanda sergentului Corbea, neavînd cu ce să-şi treacă vremea, încercară să joace „fripta“, ca să-şi mai dezmorţească oasele. Dar nimănui nu-i ardea de joacă şi chiar cei care se apucaseră iute-iute se lăsară păgubaşi. Jocul se dovedi ceva silnic, care nu mergea, aşa cum omului lihnit de foame nu-i arde de cîntat. Cîţiva se aşezară pe bordura de cărămidă din jurul conacului cercînd să înnoade un fir de vorbă. În chioşc zăcea uitat de toţi stîrvul căpitanului, acoperit cu o pătură cazonă.

— Banu la ban trage şi moartea la moarte, zise sergentul Corbea căutînd aşezare într-un locşor din cap a tuturor întîmplărilor de ieri. Credea Ţepeş că mult o să-i mai meargă aşa cum o apucase? Uite că i se-nfundă şi lui.

— Mi-e să nu ni se-nfunde şi nouă, grăi Ruican posomorît ca o zi de post.

— Da de ce să ni se-nfunde? Ce-am făcut noi?

— Pe dracu ghem! strigă ostaşul ocolind gravul răspuns care-i sta pe buze. După cîteva clipe adăugă: Decît că eu nu mă luai după ordinu lui, ca orbetele.

Oamenii nu înţeleseră ce vrea să spuie. Ruican încercă să-i dumirească:

— Păi, să vedeţi ce-a fost: ieri prinsei pe meşteriţa care zugrăvi pe don' Ţepeş şi p-ormă îi detei drumu, iote aşa... De ce s-o împuşte şi s-o am pe suflet!

— Bine, făcuşi, mă frate-miu, încuviinţară ostaşii. Poate făceam şi noi tot aşa.

Pe cînd vorbeau, trecu pe lîngă ei moş Bică, vizitiul.

— Moşule, ia fă-te-ncoa şi mai lasă-le încolo de treburi, că nu s-o topi boieria boierului, îl îmbie Mocanu.

— Da ce aveţi cu mine, mă, taică?

— Spune-ne şi nouă ce-a fost pe-aci?

— N-a fost nimic, ce să fie?

— Cum, n-a fost? Nu se mişcară oamenii? Ce făcură?

— Eu nu ştiu să se fi mişcat careva. La Şipotele s-au mişcat, da aici nu... Ba chiar lumea îl păzea pe boier Iencuţu. În fiece noapte veneau de-l păzeau ca la fo douăzeci-treizeci de săteni.

Ostaşii căscau ochii cît ulcelele, topindu-se de mirare. Moşul, care era anevoios la pornirea vorbei, dezlegă binişor limba şi le mai spuse că boierul legase la ochi pe ţărani, că le făcuse vînzătoare moşia întocmind chiar zapis cu semnătură în regulă...

— Şi cînd îi veni la îndemînă, iacă ne puse pe noi să-i căsăpim, ca să scape de ei... Auliu, ce mai vulpoi, rosti sergentul Corbea.

— Pui mîna în foc că nici ăsta nu moare în pat, zise Stelaru ca o prevestire.

II

Cînd vlădoienii veniră cu sape şi lopeţi să dezgroape morţii, aşa cum le dăduse locotenentul dezlegare, soldaţii se duseră şi ei să le ajute la dezgropat. Oamenii, neştiind ce gînduri au, se cam codiră, unii se speriară chiar.

— Staţi, bă, naţie, le strigă Corbea, ce credeţi că vă mîncăm? Nu sîntem tot opincari ca voi?

— Dacă sînteţi de-ai noştri, de ce omorîrăţi creştinii de pomană? le-o zise bătrînul Ţarină de la obraz.

Sergentul căţără pe el doi ochi grei de mustrare:

— Mă, moşule, mă uit la dumneata că ţi-a albit părul şi încă nu ştii ce e aia militărie.

— Ba ştiu, taică, ştiu. Am şi eu fecior care a fîrşit armata.

— Apăi, dacă ştii, ce mai vorbim să n-adormim? Ăla care putrezeşte colo îi jugăni, nu noi, şi cu mîna îi arătă chioşcul unde zăcea stîrvui căpitanului Mazilu.

— Aşa e, încuviinţară cîţiva oameni, ostaşii n-au vină săracii, că i-a dobitocit milităria. Ei izicutară, va să zică, ordinu… n-aveau încotro.

Dezgroparea nu ţinu mult. Cînd morţii începură a fi scoşi unul cîte unul, văzduhul Vlădoaiei se umplu de bocete şi blesteme. Stan Cînepă, pe care moartea îl prinsese înjurînd de ciudă grea, avea gura plină de pămînt. Oamenii îl întoarseră cu faţa în jos, scuturîndu-i capul ca să i se scurgă ţărîna, dar nu izbutiră căci se întărise ca glodul.

— Lăsaţi-l, măi, şi-aşa, nu-l mai chinuiţi, că tot aia e, strigă moş Ţarină.

Reghina, muierea lui, dezlegă şi ea gura:

— Arde-l-ar focu de boier, iote ce pămînt le dete la oameni, putrezi-i-ar şi lui oasele ca creştinilor ăstora.

— Nu-l răbda, doamne, pe-ăl de aduse pe Turbat să le ia bunul vieţii, cum nu-l răbdaşi nici pe Turbat şi-l trimeseşi sub pămînt! ridică o femeie blestem.

Cînd dădură peste cadavrul logofătului Smarandache, moş Ţarină hotărî în înţelegere cu ceilalţi:

— P-ăsta lăsaţi-l acolo, că şade bine…

Îl lăsară. Muierile văzînd că fără ofiţeri ostaşii s-au muiat ca ceara tîrcolită de flacără porniră a huidui şi a blestema pe Mîrşanu, trimiţînd din para ochilor săgeţi către conac:

— Prafu şi pulberea să se aleagă de tot ce făcuşi şi izbîndişi cu munculiţă noastră…

— Huo, umbla-ţi-ar viermii ăi verzi prin burtă cum umblă jalea în inima noastră!

III

În vremea asta baba Anica îşi strîngea boarfele într-o bocceluţă. Nu mai putea să rămîie în loc blestemat, fiindcă ar fi strîns-o de gît strigoii din groapă. Se făcuse moarte de om, nedreaptă, strigătoare la cer. Fie că era vinovată armata, fie că era vinovat boierul, oricum ar fi fost, la conac nu mai avea ce căuta. Acolo se aciuase blestemul şi pustiirea.

Leana, văzînd pregătirile bătrînei, vesti pe cucoana Vasilichia. Aceasta alergă într-un suflet la bucătărie.

— Ce e, Babanico, de ce vrei să pleci?

Bătrîna nu vru să spuie pentru care temei îşi părăsea stăpînii ca să n-o supere pe cucoană. Aşa că invocă altă pricină:

— Băbuţa nu mai poate munci, măria-ta, i s-a făcut şi ei de hodină.

— Atunci mai stai pînă găsesc o femeie în loc. Nu poţi să mă laşi aşa în vînt.

— Ba te lasă băbuţa, n-are încotro, săraca.

— Nu e frumos, Babanico. Ai trăit la mine atîţia ani, ai mîncat pîine şi acum dintr-o dată vrei să pleci şi să mă laşi fără ajutor?

— Să gătească Leana, că şi ea a învăţat.

— Bine, dar nu înţeleg ce e cu plecarea asta atît de pripită.

— Dacă i se împlini băbuţei sorocu?

Moşiereasa, văzînd că n-o scoate la capăt cu ea, trimise pe Ienicuţu să-i facă socoteala. Acesta căută s-o înduplece ca să mai rămîie, dar nu fu chip. De ciudă o înşelă cu trei poli la socoteală şi-i dădu drumul.

— Cel puţin a gătit pentru azi? îl întrebă cucoana Vasilichia, cînd se întoarse sus în sufragerie.

— Aşa cred…

— Uite ce am hotărît, Ienicuţule. Eu mă întorc cu fetele la Caracal. O luăm şi pe Daria cu noi pînă s-o alege într-un fel cu răscoala.

— Dar e primejdios, draga mea. Cu ce vreţi să plecaţi? Cu trenul?

— Firește, cu trenul. Pînă la gară mergem cu trăsura. Luăm cîţiva ostaşi înarmaţi să ne apere. Cine crezi că o să se lege de noi? De ce spui că-i primejdios?

— Dacă vă escortează soldaţii, totul e în regulă. Da, da, duceţi-vă… E mai bine aşa.

— Sigur că e mai bine. Stăm la Caracal pînă la sfîrşitul lui aprilie şi venim la parastasul băiatului. Pînă atunci s-or potoli ele lucrurile. Poate găsesc pe-acolo o bucătăreasă bună.

— Fie şi-aşa. Eu vorbesc cu sergentul să vă dea vreo patru-cinci oameni care să vă ducă la gară.

— Dacă vezi că se lasă greu, cinsteşte-l cu un pol, doi… Nu te uita la bani. Trenul vine la şase. La şase şi jumătate sîntem la Caracal. Răsuflăm în voie. Dar tu, săracule, trebuie să stai aici, mereu cu frica în sîn.

— Poate viu şi eu de Paşti, ca să nu rămîi de sărbători singur pe-aici.

— Da… da… Bine te-ai gîndit. Vino de Paşti. Numai bietul Andrei n-o să mai vină niciodată… Ce soartă l-a păscut, sărmanul băiat, şi cucoana Vasilichia începu să plîngă încet, topindu-şi lacrimile într-o batistă cu dantele pe margini.

IV

Moşierul Mîrşanu chemă pe sergentul Corbea ca să aranjeze chestiunea escortei. Pentru a merge la sigur, recurse la o minciună:

spuse gradatului că se înţelesese cu locotenentul şi acesta îi făgăduise să-i dea cîţi oameni va crede de cuviinţă.

— Mie nu mi-a spus nimic don' locotenent, se miră sergentul. Da dacă dînsul a dat ordin, s-a isprăvit. Cîţi ostaşi vă trebuie?

— Eu zic vreo cinci. Trei să meargă în trăsură, iar celorlalţi le dau cai.

— N-aveţi să le daţi cai la toţi?

— Ba da… bine zici… E mai potrivit să meargă călări.

Corbea, isteţ de felul său, profită de împrejurare ca să oblige pe moşier la anumite înlesniri.

— Fiindcă sîntem în servici la conac, ar trebui să fim în subzistenţa dumneavoastră. Aşa s-ar cuveni!

Moşierul se uită lung la el.

— Ce vrei adică să spui? Să vă servesc masa?

Sergentul îl luă pe ocolite:

— În alte părţi am auzit că domnii proprietari nu numai că le dau demîncare ostaşilor, dar strîng şi bani pentru ei…

— Da, asta cam aşa e… Bine, măi, s-a făcut. Cum te cheamă?

— Sergentul Corbea, să trăiţi!

— Bine, Corbeo… Vă dau demîncare, deşi, să-ţi spun drept, e cam greu, că tocmai acum s-a găsit să plece bucătăreasa.

— Nu ne uităm noi atîta la mîncare… mai mult la… ceva udătură.

— Mă, al naibii şmecher! rîse moşierul înveselit. Fie! Vă dau şi vin.

În vreme ce cobora scările, sergentul gîndi în sinea lui: „L-am pus în cofă, mama lui de zgîrie brînză!"

LA PUŞCĂRIE

I

Învăţătorul Preda se obişnuise cu viaţa de temniţă ca udul cu ploaia. După o lună, două, i se părea că-i închis de cînd lumea, mirîndu-se că mai sînt oameni care umblă de capul lor, fără gardieni sau santinele dindărăt.

Ceea ce nu putea să uite era bătaia pe care o îndurase din partea căpitanului Stamatiu. Nu că-l duruseră palmele primite, dar se simţea micşorat din cauza lor. Şi acest dureros simţămînt dăinuia mereu, fără ca timpul să-l moaie sau să-l şteargă. Într-adevăr, unele fapte ruşinează mai degrabă victimele decît pe aceia care le comit, brute strîmbate de profesiune.

Cît priveşte situaţia în care se găsea, era limpede că Dănescu îi declarase război şi voia să-l nimicească. Odinioară se ploconise destul în faţa lui ca să-l înduplece să dea materialul pentru şcoală. După aceea îşi călcase pe inimă în atîtea rînduri ducîndu-se la revelioanele organizate

la conac sau la mesele pascale unde petrecea multă lume, dar el stătea ca pe ghimpi. Pînă cînd avea să prelungească această silnică prefăcătorie care-l scotea din fire? O dată şi o dată tot trebuia să dea lucrurile pe faţă. Deşi lupta dintre el şi moşier pornise cu forţe atît de inegale, Preda gîndea, cuprins de-o nădejde care nu ştia de unde izvorăşte: „Îl voi înfrînge! Îl voi înfringe!“ Îşi făcea singur curaj, ţinea fruntea sus, căci rezervele sufleteşti care îl hrăneau erau mari. Vechiul său prieten, avocatul Roşianu, îl asigurase că în cel mai rău caz va fi condamnat la un an închisoare corecţională. „E nebun apărătorul meu, se mira Preda. În loc să fie sigur de achitare, el se gîndeşte la condamnare...“

De altfel, o osîndă cît de uşoară avea drept consecinţă îndepărtarea învăţătorului din şcoală. Această eventualitate îl stînjenea greu, deşi Vera îi făgăduise că într-o asemenea împrejurare îi va încredinţa postul de administrator al spitalului. Aşa că în nici un caz moşierul Dănescu n-o să-şi vadă visul cu ochii, acela de a mătura pe învăţător din Şipotele.

Cînd Simina se arătă pentru întîia dată la vorbitor şi o zări slabă, cu cearcăne la ochi şi faţa pustiită, aproape se sperie. După ce-i luă coşul cu alimente pe care îl tîrîse anevoie, o certă cu blîndeţe:

— Copilule, ce înseamnă asta? Tu eşti la puşcărie sau eu? Fii cuminte, crezi că se prăpădeşte o „cruce de voinic“ numai dintr-atît?

Preda surîse o clipă, pomenindu-i în glumă de „crucea de voinic“. Dar pe Simina o apucă un plîns furtunos, cu sughiţuri. Preda îi mîngîie părul cu mîna, îi şterse lacrimile, căutînd s-a îmbărbăteze:

— Mai mult mă îngrijorează soarta ta, copilule, decît a mea.

Încetul cu încetul, învăţătoarea se obişnui cu noua stare de lucruri. Venea la Caracal o dată pe săptămînă sau la două săptămîni, cum putea, să-l vadă şi să-i aducă cîte ceva de-ale mîncării.

— Şipotenii noştri sînt fierţi de cînd eşti... aici, spunea ea, ocolind cuvîntul „arestat“ care i se părea înspăimîntător încît nu cuteza măcar să-l pronunţe. O delegaţie dintre ei s-a dus în audienţă la prefect; moş Stan a trimis doctorului o telegramă la Bucureşti; în sfîrşit toată lumea se străduieşte să te scape. Abia acum, Sorine, îmi dau seama cît te iubesc ţăranii!

Această destăinuire unse inimi învăţătorului cu miere. Deşi nutrea de multă vreme credinţa că oamenii ţin la el, abia cînd o auzi pusă în vorbe de Simina căpătă certitudinea ei.

II

Viaţa în penitenciar era aspră. Gardianul şef „Labă“, poreclit astfel pentru că snopea în bătăi pe deţinuţi cu mîinile lui late cît o lopată, o făcea şi mai aspră.

Cei închişi se hărţuiau mereu, îşi furau unii altora lucrurile şi banii, nimerind fără greş în fabrica de pumni a gardienilor. Închisoarea nu avea ateliere proprii în care puşcăriaşii să înveţe o meserie, trecîndu-şi timpul cu folos. Cîţiva găsiră permanent de lucru fie tăind lemne — cum făcuse Iacob Negoiţă cu ani înainte — fie deşertînd latrinele sau măturînd curtea, dar cei mai mulţi, în afară de corvezile umilitoare pe care erau obligaţi să le facă, sufereau de apăsarea timpului, nemăsurat de grea la întemniţaţi.

În celulă se mai aflau în afară de Preda încă şapte deţinuţi de drept comun printre care un călugăr între două vîrste, cu barba şi pletele roşcate. Avea ochii nemăsurat de mari, aproape halucinanţi, din care cauză fusese poreclit „Ochiosu“. Se pricepea să prepare tot soiul de leacuri din plante pe care le vindea bolnavilor. De altfel pentru practica ilicită a medicinei nimerise la gros.

Deţinuţii o cam brodiseră cu călugărul. Îl durea pe cineva stomacul? Ochiosule, dă-mi un praf! Îl durea în gît? Dă-mi, Ochiosule, un praf. Călugărul avea într-o pungă tot felul de prafuri şi le împărţea în dreapta şi stînga fără să le încurce. Tot medicină făcea şi în puşcărie.

Trecu decembrie, trecu ianuarie, amîndouă luni grele, nesfîrşite, care tîrau parcă ani în spinare.

În acest timp, luptînd cu nenumărate greutăţi şi mai ales cu inerţia administraţiei, Preda reuşi să înjghebeze în închisoare un mic atelier de legătorie. Era mai degrabă o afacere pentru Mircea Bărbuţă, directorul temniţei, care putea acum să servească pe mai-marii oraşului, legîndu-le cărţile din bibliotecă pe nimic — plăteau numai materialul — şi obligîndu-i, bineînţeles, la contraservicii. Aşa se făcea treaba: cu un fleac de rîmă prinzi cogeamite peştele şi apoi o mînă spală pe alta. Nu era mai puţin adevărat că se bucurau şi deţinuţii de înfiinţarea atelierului: scăpaseră de corvezi, regimul se mai muiase şi muncind pe capete timpul curgea, nesimţit, ca o apă de şes. Din această pricină, toţi îl luară pe învăţător în ochi de bine, şi în scurt timp, Preda ajunse cheia închisorii, adică omul cel mai căutat pentru orice nevoie, nedreptate sau bucluc.

Directorul Bărbuţă avu o dată o vorbă cu miez:

— Învăţătorul posedă aptitudini de a conduce oameni…

Pe la mijlocul lui februarie, ajunse la urechea puşcăriaşilor vestea răscoalelor din Moldova. Paharul amărăciunii plin pînă-n vîrf dăduse

peste margini şi ţăranii, nemaiputînd răbda mizeria şi împilarea, stricară legea care-i sugruma. De aci înainte se încingea zilnic în penitenciar o bătălie pentru un ziar. Gardienii n-aveau voie s-aducă ziare, dar se lăsau ispitiţi de bacşişuri grase. Aşa că deţinuţii, în frunte cu Preda, erau la curent cu mersul răscoalelor. Ştiau tot ce s-a întîmplat la Iaşi, la Hîrlău şi mai tîrziu la Paşcani cînd muncitorii ceferişti liberaseră pe fraţii lor ţărani.

Urmările răscoalei se făcuseră simţite şi în închisoare. Regimul deveni mai aspru, mai necruţător. Orice călcare de regulament era pedepsită cu sălbăticie. Paza fu de asemenea întărită. Domnea o atmosferă apăsătoare, o nelinişte care nu prevestea nimic bun.

Învăţătorul Preda stătea şi el ca pe ghimpi, pradă celor mai felurite simţăminte. Ştia, era convins că oropsita ţărănime va zvîrli de pe grumaz jugul boieresc ca să răsufle în libertate şi să-şi croiască o viaţă mai bună. Deşi cunoştea pe toate feţele problema ţărănească, nu se aştepta ca răscoala să înceapă fără veste. Desigur că scînteile revoluţiei ruseşti din 1905 săriseră peste Prut şi găsind văzduhul românesc încărcat de gemete, aprinseseră focul în toată ţara.

Şi tocmai acum, cînd trebuia să fie în mijlocul şipotenilor, să se sfătuiască împreună şi să pună cu botul pe labe puterea Dănescului, el se afla închis, despărţit silnic de ei, izolat ca un răufăcător. De cînd pornise răzmeriţa, soţia lui nu mai călcase cu piciorul pe la penitenciar. S-o fi întîmplat ceva pe la Şipotele?

Atunci îi veni în minte, pentru întîia oară, gîndul de a evada. Trebuia să-şi ia tălpăşiţa cu orice preţ. Locul lui era între şipoteni, căci toţi laolaltă aveau de încheiat socoteli cu Dănescu.

În acele zile se pomeni cu avocatul Roşianu. Era mîhnit că situaţia învăţătorului se înrăutăţise din pricina răscoalelor.

Acum urma să fie judecat în altă stare de spirit şi acest lucru îi îngreuna mult sarcina de apărător. Preda, auzindu-i temerile, se porni pe rîs:

— Ascultă, Roşiene, de ce-ţi faci sînge rău de pomană? Pentru mine răscoala e o mană cerească.

— Este dacă reuşeşte. Dar dacă nu reuşeşte?

— Cum să nu reuşească? Sînt şase milioane de oropsiţi împotriva a cinci mii de ghiftuiţi. Imposibil să dea greş.

Pînă la mijlocul lunii martie, răzmeriţa cuprinse toată ţara. Penitenciarul se umplu pînă la refuz cu ţărani arestaţi. Cei mai mulţi erau de prin părţile Dunării, o parte din nordul judeţului, dar nici unul din Şipotele sau comunele învecinate. Preda cunoscu în temniţă un sătean bătrîn, cu plete ninse, dar sînge iute şi aprig de flăcău. Îl chema

Ion Nicolae Dincă şi era de fel din Ştirbei, un sat de prin nordul judeţului. Ţăranii, arestaţi o dată cu el, îl strigau studentu!

— De ce-ţi spun aşa? se miră învăţătorul.

— Dacă fusei capu răscoalei, cum vrei să-mi spuie?

El întărîtase lumea să pornească la răzmeriţă împotriva „prinţului“ de care ştiau toţi, dar pe care nu-l văzuse nimeni cum arată la faţă. Cică sta şi benchetuia undeva într-o ţară străină, trăgîndu-şi veniturile din munca oamenilor. În cîteva ceasuri, conacul, hambarele şi pătulele fură mistuite de flăcări. Administratorul dimpreună cu argaţii scăpară teferi cu fuga. A treia zi pică armata care puse mîna pe răsculaţi şi-i trimise la Caracal din post în post.

Învăţătorului Preda îi sălta inima de bucurie. Cu asemenea ţărani dîrji şi hotărîţi, cu neputinţă să nu izbutească răzmeriţa. Şi din nou îl bătu gîndul evadării. Îl rodea un neastîmpăr ciudat, o dorinţă năvalnică de-a se repezi la Şipotele. Nu-i era îngăduit să stea departe în acele zile mari, cînd se aşezau noile temelii ale ţării. De cîteva ori celulele tescuite cu închişi vuiră de vestea că ţăranii sînt la bariera oraşului şi că într-o oră, două, Caracalul va fi cucerit. Nădejdea că-şi vor recăpăta libertatea umfla inimile deţinuţilor de nu mai încăpeau în piepturi, dar cum nu se întîmpla nimic se dezumflau repede chircindu-se de supărare.

III

Într-o zi, directorul Bărbuţă chemă pe învăţător ca să-i dea o comandă mai însemnată. Era vorba de vreo două sute de cărţi ale noului prefect Şuculescu, care trebuiau să fie legate în piele.

— Du-te în oraş şi cumpără materialele de care ai nevoie.

După ce întocmi lista tîrguielilor, Preda, frămîntat de gîndul evadării, şopti la urechea călugărului:

— Vrei să speli putina?

Ochiosul făcu ochii mai mari decît îi avea.

— Adică să…?

— Da… da… să evadăm. Avem un prilej bun. Te iau cu mine în oraş. Mergem cu Tălpuş. Gardianul ăsta e omul nostru, bea de stinge…

Călugărul stătu cîteva minute pe gînduri, cu fiinţa răscolită. În cele din urmă se hotărî:

— Nu pot. Mi-e frică.

— Atunci plec de unul singur. Dă-mi un praf de adormit.

Ochiosul îi strecură un pacheţel învelit în hîrtie.

— Cu ăsta mergi la sigur: trei ceasuri nu-l mai scoli să dai şi cu tunu… Vezi să nu observe cînd i-l torni în vin, că dăm de bucluc.

Învăţătorul plecă în oraş după materiale, însoţit de gardian. Tot colindînd din prăvălie în prăvălie ca să tîrguiască fusurile de piele, şireturile şi pînza de care avea nevoie se făcu vremea prînzului.

— Domnule gardian, hai să ne-abatem undeva, că tare aş avea poftă de-o friptură, propuse învăţătorul. Mi s-a făcut lehamite de mîncarea de la puşcărie.

La început gardianul făcu nazuri, spunînd că-şi pierde pîinea dacă-l „miroase“ cineva şi-l raportează la direcţie.

— N-are cine să ne vadă. Mergem la Coşea, prin dos. Are o odaie izolată.

— Acolo parcă m-ar trage inima. Ai gologani?

— Am 15 lei.

— Oho! Berechet!

Peste o oră, gardianul Tălpuş, beat mort, dormea cu capul pe masă, sforăind ca un ferăstrău stricat. Pe scaunul unde stătuse învăţătorul rămăseseră numai pachetele cu tîrguieli.

DAMIGEANA CU ŢUICĂ

Cucoana Vasilichia şi fie-sa Mădălina se pregăteau de plecare, îndesind lucrurile în două geamantane mari de piele. Deoarece Daria venise la ei cu mîinile goale, doar într-un capot de casă, îi dădură o rochie de-a Mădălinei — cu care se potrivea în talie — şi o pereche de pantofi puţin cam largi.

În bucătărie Leana bodogănea mereu că boierul n-avusese de lucru şi făgăduise ostaşilor să le dea demîncare. Uşor zisu din gură: poftim, lihniţilor, la masa pusă de altul. Parcă el gătea sau cucoana, care nu punea mîna pe cratiţă. Nu puteau răcanii să crape din ce le dă statul?

Aşa era Leana: se supăra din orice, pufnea, blestema şi ocăra. Cînd era pornită nimeni n-avea curaj să-i şadă împotrivă; chiar boierii o lăsau în pace, căci nu ţinea seama nici de boierie, nici de calicie. Şi, la drept vorbind, mai mult pornită era decît nepornită. De atîta răutate nu se prindea fir de carne pe dînsa. Rămăsese piele şi os, iar mijlocul îl avea subţire, ca de viespe. De frumoasă, nici atîta. Numai cînd surîdea i se deschidea faţa, ieşindu-i un farmec ascuns. Avea ce-i drept surîsul bun. Surîdea însă din joi în paşti. Logofătul Smarandache, care n-o putea suferi, o poreclise „Viespica“.

Încolo, femeia era vrednică spirt, din care pricină i se iertau multe. Pregăti mîncarea celor şaisprezece ostaşi cît ai bate din palme. Cînd aceştia dădură să intre în sufrageria de jos, Leana îi şi luă în primire:

— Ştergeţi-vă pe picioare, nespălaţilor, că vă ia mama dracului!

Auzind aceste vorbe, sergentului Corbea îi cam sări ţandăra:

— Vorbeşte, fă, mai frumos, că n-ai crescut în troacă, văd că stai între boieri.

— Mă, gradatule, crezi că ţi-a pus gradu să mă-nveţi cum să vorbesc? Tacă-ţi pustia de gură că eşti în mîna mea şi eu îţi dau crăpelniţă.

— Las-o, don' sergent, că dumneaei e de-alea de şi-a vîndut viţelu din bătătură ca să-şi cumpere cercei, zvîrli Stancu o săgeată.

— Se fuduleşte la horă cu cerceii şi-acasă îi pute gunoiul sub pat, aruncă Băluţă altă săgeată.

— Mă, urîtule, şterge-ţi mucii de la nas.

— Eu, urît? Ia uită-te tu în oglindă, că se sparge cînd ţi-o vedea mutra...

Soldaţii coborîră în sufragerie, unde găsiră masa întinsă cu cîte o ulcică de vin la fiecare. Mai întîi băură vinul dintr-o înghiţitură, apoi se apucară să îmbuce lacom, pe nemestecate, aşa cum se obişnuiseră la cazarmă, cu toate că nu le era foame... Cîţiva, ca Ruican, Mocanu, Stelaru şi încă vreo trei-patru abia se atinseră de bucate. Le pierise pofta şi de somn şi de mîncare şi de tot! Astea erau oare „manevrele" de care pomenea comandantul companiei în ajunul plecării? Să ucidă orbeşte pe-ai lor, oameni nevoiaşi, fiindcă au jinduit după o bucată de pămînt ca să aibă cu ce trăi? Va să zică „patria" pe care o apărau ostaşii erau boierii, iar „inamicul" împotriva căruia fuseseră trimişi să lupte erau ţăranii? Bună treabă, nimic de zis! În acest timp, prin satele lor moldoveneşti, alţi soldaţi, ca şi ei, prăpădeau părinţii şi fraţii lor „vinovaţi" de aceeaşi foame.

— Nu-i bine! Nu-i bine! ofta Ruican în sinea lui, posomorît ca amurgul.

Fără doar şi poate că el, ca şi ceilalţi ostaşi, ajunseseră unelte oarbe în mîinile ofiţerilor care ţineau trup şi suflet cu boierii, fiindcă cei mai mulţi ieşiseră din sămînţa lor.

Pe alţi soldaţi, orăşeni ca Bădîrţă sau tîrgoveţi ca Stancu, Anghel şi Apostoliu, îi frămînta o ciudă, un neastîmpăr de a trăi cît mai vîrtos fiece clipă, că dacă fuge — fugită rămîne pe vecie. Asta pentru că zilele omului sînt scurte şi n-ai cum şti cînd îţi bate ceasul din urmă.

Leana îi slujea la masă duşmăneşte, încruntată, fără a-i învrednici cu o privire.

— Cum te cheamă, fa, mîndruţo? Ori nu te-a botezat încă naşu-tău? o înţepă Stancu.

Muierea argatului se făcu că n-aude şi îşi văzu de strînsul străchinilor.

— Hai, Sînziano, o zgîndări la rîndu-i Băluţă, mai lasă ciorba, că de-asta sîntem noi sătui la cazarmă.

— Da ce-oţi fi vrînd să vă dea boierii, pui fripţi?

— Mai bine adă-ne nişte vin, că murim de sete. Ce să facă omu cu o juma cît ne deteşi? Nici n-ajunge pînă-n burtă, că nu e va să zică lungime destulă.

— Aici nu-i cîrciumă să vă îmbătaţi ca porcii.

— Barim o vadră că nu sărăceşte boieru dintr-atîta, o rugă Bădîrţă.

— Isprăviţi cu cerşitu. Alt vin n-aduc, le-o reteză Leana şi ieşi cu braţul încărcat de străchini.

Stancu se uită lung în urma ei. Spuse rîzînd:

— Muierea asta-i mai rea decît boala. Te pomeneşti că bărbatu-su o strînge în braţe iarna şi-o pupă tocmai primăvara…

— Hai s-o săturăm noi în locul bărbatului, propuseră cîţiva.

Ruican îi iscodi cu privirile scoţînd fulgere din ochi:

— Ce, măi, deterăţi în mintea copiilor? Nu vă e ruşine obrazului?

— Iete la el, făcu Băluţă mirat, ţi se-necară corăbiile frati-miu? Adică, să nu mai glumim de fel?

— Nu-i timpu de glumă, răspunse Mocanu în loc.

Stancu interveni împăciuitor:

— Ia lăsaţi sfada, măi fraţilor. Mai bine, don' sergent, te-ai duce la boier; poate ne-o da o damigeană, două, cît l-o lăsa inima.

— Zău, don' sergent, du-te, săriră şi alţii cu gura.

Pe cînd Corbea stătea în cumpănă, cîntărind dacă-i bine să facă acel demers sau nu, Băluţă zări ceva nedesluşit sub pat.

— Ia vezi, Bădîrţă, ce naiba e acolo? N-o fi tocmai ce căutăm noi?

Mai mulţi ostaşi săriră de la locurile lor şi căutară sub pat după care sloboziră chiote de veselie. Găsiseră o damigeană.

— Mînca-o-ar taica de sprîncenată… Iote ce burtică are, parc-ar sta să nască doi gemeni…

Îi traseră dopul şi o mirosiră:

— Taci! E cu ţuică… N-avea gură să spuie…

— Puneţi-o la bătaie, că ne-a lovit fericea…

Stancu turnă fiecăruia în ulcele, iar ostaşii deteră pe gît băutura.

— Mmm! Ţîţă! Asta te scoală din groapă!…

Începu goana după băut. Ostaşii ţineau pe rînd damigeana şi turnau celorlalţi cu grijă să nu se verse nici o picătură pe jos. Fiecare cum îşi vedea ulcica plină o dădea repede peste cap, apoi aştepta alt rînd.

— Ruicane, Mocanu, Stelaru, ce faceţi? Voi nu beţi?

Cei trei rămăseseră de căruţă. Dar pe drum începură a se încălzi şi li se deşteptă pofta. Mama ei de băutură! Dacă scula pe morţi din groapă,

cum să n-aibe ea putere să le moaie gîndurile care-i secau? În mai puţin de-o jumătate de ceas le întări curajul, le crescu aripi, îi prefăcu din creştet pînă-n tălpi.

— Staţi, măi, beţi tihnit ca oamenii, nu ca neoamenii, strigă la ei sergentul Corbea, că nu ne ia nimeni damigeana de sub nas…

— Să poftească boieru s-o ia, că-i crăp capu în paisprezece mii de bucăţi, urlă Bădîrţă şi lovi cu pumnul în masă atît de crîncen încît săltară toate farfuriile în sus. Cîteva se rostogoliră pe jos, spărgîndu-se.

— Măăăă! Daţi-o dracului de treabă! Bădîrţă, te-ai îmbătat, balaoacheşule.

Cu toată opreala sergentului, soldaţii continuară să bea tot zorit, căci nu se îndurau să aştepte. La ce bun să aştepte? Ce-i în mînă nu-i minciună…

— Măcar ăştia care mergeţi la gară să nu luaţi luleaua neamţului, îi preveni grijuliu sergentul.

— Las-că le ducem noi pe cucoane pînă la Ţarigrad, strigă Băluţă, şi dacă n-om ajunge ne cununăm cu ele pe drum…

Corbea se înfurie şi înhăţîndu-le damigeana buclucaşă din mînă o înălţă la gură şi începu să bea şi el. Dar numaidecît ajunse la fund. De ciudă, o izbi de podea şi-o prefăcu în ţăndări.

Scăpaţi ca de-o grijă care nu le da pace, soldaţii se aşezară la locurile lor, bălăbănindu-se cu ochii împăienjeniţi şi începură a dezlega limbile.

— Măi fraţilor, ce facem noi, îi omorîm p-ai noştri ca să dăm boierilor apă la moară? puse Mocanu întrebare grea.

— Bine zise ăsta, îi ţinu Stelaru hangul, de-aia ne-aduseră pe-aici? Eu nici nu mai pot dormi noaptea: mi se pare că tot se uită la mine unu din ăia care-i împuşcarăm. Zău, dacă nu mă bate gîndu s-o iau din loc…

— Vezi-ţi de treabă, Ilie, vrei să dai de dracu? îl povăţui Corbea. Ţepeş s-a zis cu el — de-acu se îndreaptă ele lucrurile.

Cîţiva ostaşi întăriră pe loc spusa sergentului:

— Adevărat, cîinele ăsta era buba! Nici n-arăta a om, arăta a balaur. Trăi-l-ar Dumnezeu p-ăl de-i găuri ţeasta, să-i dea toate bunurile să se bucure pînă n-o mai putea.

Un hohot uriaş explodă ca o ghiulea. Bădîrţă Gheorghe rîdea să moară.

— Ce te-a apucat, balaoacheşule?

— Bă, guguştiucilor, vă spui una să cădeţi laţi pe şale: eu l-am curăţat pe Ţepeş, că-i purtam de mult sîmbetele, şi cînd mi-a venit bine…

— Ce, ai nebunit? se miră Corbea. Fugi d-aci, nu umbla cu gogoşi…

— Să nu mă mişc din loc dacă n-am tras eu, se încăpăţînă Bădîrţă. Să mă trăsnească Dumnezeu!

Apostoliu le curmă brusc încontrarea:

— Isprăviţi măi cu vitejiile. Mai bine să vă fac o cîntare.

Şi dînd drumul glasului soldatul începu:

Mîndra mea e cam făloasă
Dar habar n-are să coasă.
Unde-mpunge ea ca acul
O pisică scoate capul!

— Iote pisica! se auzi un glas care fu acoperit numaidecît de rîsete.

Leana tocmai intra pe uşă. Cînd zări străchinile sparte pe jos şi damigeana făcută cioburi înfipse mîinile în şold şi, scăpărînd din ochi scîntei de mînie, ţipă:

— Porcilor! Neruşinaţilor! Ce-i prăpădu ăsta? De unde luaraţi damigeana?

— Tacă-ţi gura, fă năroado, c-o păţeşti, o preveni Băluţă. Vrei să prăpădim patu ăla cu tine?

— Năvod eşti tu, găinaţule, îl înfruntă ea. Crezi că mă topesc de frica voastră?

Sergentul mirosind că lucrurile se întărită, vru să facă vînt femeii:

— Hai, cară-te de-aici…

Atîta îi trebui Leanei:

— Eu să mă car de la mine de-acasă? Căraţi-vă voi, beţivilor ce sînteţi. Cin-te-o fi pus sergent peste ei, lovi-l-ar sughiţu, dar-ar damblaua peste el.

Corbea făcu un semn cu ochiul. Băluţă, Stancu şi Anghel săriră de la locurile lor şi înşfăcînd femeia o întinseră pe pat. Ea se zbătu ca o mîţă turbată, îi zgîirie, îi muşcă, îi pocni cu picioarele.

— Lăsaţi-o în pace! răcni Ruican cu glas de tunet şi scoţînd un cuţit din sîn îl ridică ameninţător deasupra capului. Era îngrozitor la vedere: îi înnegrise faţa, ochii îi ieşiseră din orbite, iar trăsăturile i se încordaseră gata să plesnească.

Urmară cîteva clipe de înfricoşată linişte, la capătul cărora Băluţă şi ceilalţi doi se supuseră ca halucinaţi, dîndu-se la o parte, fără a rosti o vorbă. Leana coborî din pat, îşi netezi în pripă rochia mototolită şi plecă iute din sufragerie.

Ruican, numai ochi, stăpîni cu făptura lui desfăşurarea scenei, apoi simţind nevoia de a justifica celorlalţi îndrăzneaţa apărare a slujnicei, rosti cu glas scăzut:

— Se poate, măi, fraţilor? E de-a noastră!

I

După ce se mai potoli fierbinţeala înfrăţirii, Nicoliţa Opran şi Rada lui Enache Bădoi, văzînd că ofiţerul mişcă, îl traseră mai la o parte, lîngă un pom. N-ar prea trebui să-l oblojească, fiindcă el luase zilele soldatului, dar nu le răbda inima să-l lase să moară, cu toate păcatele lui.

Pe de altă parte ţăranii socotiră că tot mai bine-i să lase viaţa locotenentului decît să i-o ridice şi chemară pe sanitar să-i panseze rana şi să-l ducă undeva într-o casă de creştin.

— Îl iau la mine, sări văduva Nicoliţa.

— Te prăpădişi de mila lui, da de ăla care zace colo nu-ţi pasă? o luă la rost Negoiţă, arătînd cu un gest cadavrul soldatului Poenaru.

— Ba-mi pasă, da ce vrei să-i fac eu dacă n-avu zile, săracu?

Mihai se trase deoparte din nevoia de a fi o bucată de timp singur cu gîndurile lui. Îşi simţea inima stîrcită ghemotoc în fundul pieptului de-o apăsare grea; trăsese în superiorul lui, iar bunul său prieten Poenaru Mircea dormea somn fără deşteptare. Nici că-şi putea da seama care dintre dureri era mai crîncenă.

— Auuu! Dumnezeii mă-si de viaţă, dacă nu-mi vine să dau un pumn în bojocul pămîntului, să mai scutur lumea de jale!

Şi iată-l acum pe feciorul lui Gavrilă la o răscruce grea: un drum necunoscut, plin de primejdii care nu se ştie unde duce, iar altul scurt şi neted ca-n palmă, la capătul căruia se vedea temniţa sau chiar moartea.

N-avea de ales. Cît timp era pe picioare, zdravăn şi cu mintea limpede, se va lupta cu toţi balaurii care-i aţineau calea şi-i va ciopîrţi ca pe slănină. Nu făcuse nimic împotriva cugetului, şi dacă s-ar mai ivi un prilej asemănător ar trage încă o dată în locotenentul Niţă Pantelie, încă de o sută de ori. Sărise în vîltoarea faptelor şi acum, ca un om zdravăn la cap, trebuia să înoate voiniceşte pentru a ajunge teafăr la mal.

Un grup de oameni, printre care se afla şi taică-său, se sfătuiau între ei ce să facă cu leşul soldatului care zăcea în drum.

— Trebuie să-l îngropăm cu toată cinstea, se băgă Mihai în vorbă mirîndu-se încă de soarta crudă care păscuse pe Mirciulică, şi de el însuşi silit să ia asemenea măsuri.

Se înţeleseră să-l înmormînteze a doua zi în cimitirul satului. Pînă atunci îi duseră cadavrul la biserică, să odihnească acolo. Prăsilă se legă să-i facă raclă şi o cruce de stejar, iar Buzaţii şi Plesnilă să sape groapa.

După ce mîntui treaba, lui Mihai i se luă parcă o piatră de pe inimă. „Hai să mă abat pe-acasă. Oi vedea pe maica şi mi-oi schimba haina asta amărîtă“, îşi spuse privind uniforma ostăşească de pe el.

Se desprinse de oameni şi cîrmi spre casă. Ajungînd în dreptul primăriei, zări clădirea spitalului împrejmuită cu gard înalt vopsit proaspăt. Nu ştia de ea.

— Iote ce s-a făcut p-aici! se miră.

Nu mai călcase prin sat de aproape doi ani, adică din noaptea cînd se bătuse cu logofătul, sus, la plopi. Încolo, nu mai dovedi nici o schimbare. Toate erau la locul lor, cu sărăcia în cap.

Maică-sa, Maria, robotea pe-afară, în tinda casei. Cînd dete de el, mai-mai să-i vie rău de la inimă.

— Of, măi băiete, gemu ea, bine că apucai să te mai văd o dată.

Vru să-i aşterne masa pe loc, socotind că i-o fi băiatului foame. Dar Mihai o opri, nu-i ardea lui de mîncare. Maria tot căsca ochii la el, minunîndu-se că i-a venit feciorul de la oaste.

— Îţi deteră drumul în conced? îl întrebă.

— Nu-mi dete nimeni drumu, venii cu armata încoace. Aşa se nimeri.

Femeia îşi făcu o cruce mare.

— Să ştii că maica precista te aduse, după gîndul meu. Of, of, tare sînt necăjită, nu mai pot.

Porni să plîngă încetişor, ştergîndu-şi din cînd în cînd nasul cu poalele şorţului. Spunea printre lacrimi:

— Tat-tu nu mai e în minţile lui. I-a tras o bătaie lui Chiţu de-a fugit şi el şi toţi jandarii de frică.

Mihai se uita la ea, cu gîndurile vraişte, fără s-o vadă. Maria continuă oţărîtă:

— După aia se puse în fruntea oamenilor de-l jugăniră pe boier şi deteră foc castelului. Ce ne-o păţi pielea, mi-e şi frică să mă gîndesc. De m-ar lua moartea mai repede să nu văd şi să n-aud!

Şi iar porni pe plîns. Mihai o întrebă deodată:

— Da cu logofătu ce-i? A fugit?

— Pe Iacob să-l întrebi, nu pe mine… El îi simţi gustul…

Şi femeia îi povesti ce păţise Macarie. Flăcăul nu se înfioră de asemenea năzdrăvănie. Văzuse şi auzise destule. Eh, mare scofală să retezi un trup de mîrşav.

Mai vorbiră de spital, de domnul învăţător Preda aruncat de boier la puşcărie şi de altele.

— Ce să-i faci, maică? Se revarsă apele… Asta-i.

Mihai nu pomeni nimic maică-si de întîmplarea cu locotenentul Niţă. Nu de alta, dar la ce să-i mai facă şi ei sînge rău? Îi ceru să-i scoată hainele civile pe care le îmbrăcă în pripă.

— Acu parcă-s altu, nu-i aşa, maică? spuse el mai uşurat.

Cînd să plece o sărută apăsat ca pe o iubită.

— Da de ce mă pupaşi Mihai cu aşa foc? se miră maică-sa.

Feciorul nu-i răspunse. Ce să-i spuie? Că n-are s-o mai vadă multă vreme, poate de loc, sau poate chiar la noapte? Cine ştie cum bate ceasul fiecăruia?

Plecă zorit fără să se mai uite îndărăt…

II

În vremea asta şipotenii ajunseră la primărie şi stăteau de vorbă unii cu alţii, împrăştiaţi în marea piaţă unde se ţinea tîrgul de săptămînă. Tot acolo se adunară şi ostaşii, care veneau grupuri-grupuri, amestecaţi cu alţi ţărani.

— Măi, băieţi, şi voi aţi biruit, şi noi am biruit, aşa-i? zise Barbu Găvană.

— Cum să nu! încuviinţară ostaşii, neştiind unde vrea să ajungă bătrînul.

— Dacă este aşa, se cade a ne cinsti omeneşte, ca să ştim pe ce ne-am luptat. Azi e praznic mare.

— Dacă ne omoram unii pe alţii al cui era folosul? puse moş Stan Cimpoieru întrebare.

— Al boierilor, răspunseră cîteva glasuri.

— Păi vezi? Numai că nouă ne-ajută Dumnezeu şi ne-am înţeles de rămăserăm teferi.

Heruvim Tănase intră şi el în vorbă:

— Dacă nu ne-nţelegeam era vai de pielea voastră. Vă făceam chiseliţă. Mai mult voi avuseraţi noroc căzînd la pace cu noi. Să ziceţi bodaproste.

— Aşa e, fîrtaţi, cu bîtele alea noduroase şi cu furcile ar fi fost vai şi amar de spinarea noastră, hohoti caporalul Găluşcă Florea.

Moş Barbu întrebă:

— Da vlădoienii noştri ce se făcură de nu-i văd?

— Icea sîntem, răspunse Gore în numele lor, da noi am face mai bine dacă am pleca acasă.

— De ce să plecaţi, frăţie? Staţi să bem colea un păhărel de vin că fuserăm împreună la treabă.

— Nu putem, că-i jalea pe noi… Tata e de ieri în groapă şi cum mi-ar sta mie să mă veselesc? Sta-mi-ar bine? Ăstuia îi muri maică-sa în învălmăşeală. Fiecare avem pe cîte cineva dus…

— Au dreptate oamenii, spuse Petre Dănilă. Nu le arde lor de ospăţ. Duceţi-vă, fraţilor, c-o veni şi ziua voastră.

După plecarea vlădoienilor, fruntaşii ţinură sfat.

— Ce facem, Pantelimoane, cu soldaţii? Că acum îs ai noştri. Ce le dăm să mănînce şi unde-i culcăm? întrebă Petre Dănilă.

— Cu dormitu e mai uşor, dorm aci la spital, că au loc destul. Cu mîncatu e mai greu, răspunse Gavrilă.

— De ce greu? Nu-i greu de fel, sări Enache Bădoi. Le-aducem fiecare de-acasă ce-om putea. N-o să-i lăsăm să rabde, că avem obraz.

Aşa făcură. Şipotenii aduseră coşniţele pline, care cu pîine, ouă, brînză, slănină, care cu cîte-o găină şi chiar carne de vită. De cînd cu „împărţeala“ de la castel erau îndestulaţi oamenii ca niciodată. N-aveau însă mese pe ce să mănînce, nici scaune pe ce să şadă, căci în sălile spitalului nu se vedeau decît pereţii şi duşumelele.

— Să cărăm şi mese dup-acasă, propuse Buzatu.

— De unde atîtea mese? Unu are, altu n-are, iar cu muierile anevoie te-nţelegi…

— Staţi, lume luminată, avu Prăsilă o idee, sînt în dosu curţii nişte scînduri rămase. Facem din ele o masă lungă să ne-ajungă…

Cîţiva aduseră scîndurile şi cît ai bate din palme Negoiţă le reteză cu ferăstrăul iar Prăsilă, fără să le mai tragă la rindea, le îmbină şi bătu cuiele.

Astfel răsări în curtea spitalului o masă cît toate zilele, împrejmuită de bănci rudimentare făcute tot din scînduri. Şipotenii, dimpreună cu ostaşii, numărînd laolaltă vreo două sute de inşi, se aşternură vîrtos la ospăţ.

În timp ce mîncau, caporalul Postolache se adresă celorlalţi camarazi:

— Mă, fraţilor, noi o brodirăm aici, da nu e păcat de ăilanţi să se usuce?

— Care ăilanţi?

— Ăi de rămaseră la conac cu Corbea.

— Să trimitem pe cineva după ei.

— Mă duc eu, se oferi Mihai. Da credeţi c-or veni fără ordin? Nici n-or fi aflat că ne „liberarăm“, adăugă el, făcînd aluzie la hainele lui civile.

— Să dea ordin don’ plotoner.

Sergentul Găluşcă interveni pe lîngă Gîscanu, dar acesta se lăsa greu.

— Nu mai sînt gradat… nu mai sînt nimic… N-am cum să dau ordin…

— Haide, nu mai fă pe nebunu. Ori, ţi-e frică?

— Mai ştii?

— Măi, frate, ce-om păţi toţi, îi păţi şi tu. Ce mai la deal-la vale? Aşterne ordinu şi lasă nazurile, că-i păcat de bieţii creştini.

Cînd auziră şipotenii despre ce e vorba, săriră şi ei cu gura:

— Dacă eşti între noi cu prietenie, poartă-te după cuviinţă.

Plutonierul, mai vrînd, mai nevrînd, scrise ordinul, aşa cum îi cerură soldaţii şi-l întinse lui Mihai.

Dumitru Spoială, care stătea mut la masă, cu gîndurile prinse, găsi pricină să deschidă gura:

— Fraţilor, are dreptate cu caru don' plotoner. Să vă spui drept: şi mie mi-e frică să n-o păţim. Adică voi credeţi că ne iartă boierii? Nu ne iartă, n-avea grijă…

— Păi, ce, mai rămaseră boieri? se miră Heruvim.

— Să am eu atîţia gologani cîţi or mai fi pe unde sînt. Socoţi că le-a pierit sămînţa?

Plesnilă şi cu Buzatu îi ţinură şi ei isonul:

— Să ştiţi că Dumitru învîrti de şapte ori limba în gură, ca înţeleptu, pînă să spuie vorba asta. Ascultaţi-mă pe mine, o să plătim cu vîrf oalele sparte. Acuşa scăparăm de armata dumnealor, da dacă vine alta?

Mulţi şipoteni tresăriră apucaţi de grija ce-i rodea mereu, dar n-o dădeau în vileag ca să nu-i ruşineze ceilalţi, socotindu-i fricoşi ca muierile.

Pantelimon Gavrilă auzindu-i, le curmă vorbirea:

— Ia nu mai dîrdîiţi, creştinilor, că frica nu-i bună nici în cizmă. Ce făcurăm nu se mai desface şi de două ori nu moare omu.

RĂMAS DATOR

Lazăr, Gore şi ceilalţi flăcăi care plecaseră din Şipotele îndemnau acum spre Vlădoaia. Printre ei se afla şi Stanca.

— Dacă ne-ntoarserăm, măcar să facem o treabă şi pe la noi, spuse ea.

Lazăr, care era cam greu de cap, nu pricepu unde bate femeia şi întrebă pe Gore:

— Ce armată a rămas la conac?

— N-a rămas multă. O mînă de soldaţi… vreo cincisprezece-douăzeci.

— N-om putea să ne-nţelegem cu ei? făcu Stanca.

— Ba eu cred c-om putea. Dacă ne-nţeleserăm cu ăi mulţi de ce nu ne-om înţelege şi cu ăi puţini?

Mai merseră o bucată de drum şi se întîlniră cu Gheorghiţă al Floarei, rămas după atîta boală numai piele şi os.

— Bine că te găsii, strigă flăcăul văzînd pe Stanca. După tine plecasem să te caut.

— Da ce-ai cu mine?

— Vez' că ai noştri scoaseră morţii ca să-i îngroape după datină. Îl scoaseră şi pe Stan. Du-te acasă şi fă-i bărbatului cele de cuviinţă.

— Păi într-acolo pornisem. Unde-i înmormîntează, nu ştii?

— Pe locu unde era să ridice biserica. Aşa hotărîră bătrînii. Acuşa mă duc după popa.

Gheorghiţă al Floarei se depărtă. Grupul vlădoienilor îşi văzu de drum şi după puţin timp ajunse în dreptul conacului. Stanca îi lăsă pe flăcăi şi plecă să se îngrijească de bărbatu-său, pentru îngropăciune.

— Ia te uită, strigă Lazăr, deştepţii ăia lăsară armele vraişte în curte.

— Hai să punem mîna pe ele, propuse Gore.

Flăcăul stătu cîteva clipe pe gînduri să chibzuiască.

— Nu e bine. Acu n-au ordin, da cînd le-o veni ordinu o să treacă şi ei de partea noastră şi atunci la ce bun să mai facem moarte de om?

— Las-că nu facem nici o moarte. Le luăm uşurel şi după ce le-am luat, cine mai are curaj să se încontreze cu noi?

— Zău, Lăzărică, hai să umflăm armele alea, sări cu gura şi Turică, un nepot de-al lui Bogoe. Parcă îmi stau şi mie în gît.

— Nu e bine, vă spusei o dată... se încăpăţînă feciorul lui Hodoroabă. N-are nici un rost. Haideţi d-aci!

Flăcăii nu se îndurau să plece, arşi de dorul răzbunării. Căpitanul Turbatu picase trăsnit de şipoteni, după cum umbla vorba. Logofătul Smarandache plătise şi el trădarea cu viaţa. Mai rămînea boier Mîrşanu, izvorul tuturor nenorocirilor, acela care adusese armata şi cernise tot satul. Apoi o să mai rămîie el mult cu capul pe umeri? Nu-i vine şi lui rîndul?

— Hai, mă, să mergem, îi îndemnă Lazăr.

— Stai o ţîră, îl rugă Gore, mi-a venit un gînd.

— Care? Ia zi-l?

— Hai să le spunem ostaşilor că ăilanţi trecură de partea noastră şi ei de ce-ar mai ţine cu boierii?

Lazăr chibzui din nou după care încuviinţă:

— Asta se poate!

Pe cînd se sfătuiau cum să facă legătura, văzură pe Ion argatul ţîşnind din casă, cu doi ostaşi scai după el. Sluga Mîrşanului fugea de-i scăpărau călcîiele şi se îndreptă cu gînd să iasă pe poartă.

— Puneţi mîna pe el! Puneţi mîna pe el!... deteră glas soldaţii.

Argatul văzînd că sînt oameni la poartă care stau gata să-l prijoane, cîrmi spre grădină. Cît ai bate din palme, se căţără pe gard şi sări dincolo. Urmăritorii dacă văzură aşa se lăsară păgubaşi şi se întoarseră.

— Da ce făcu argatul, mă leat, de-l zoreaţi aşa? întrebară vlădoienii curioşi.

— Atinse pe careva la moacă, îl lămuri Apostoliu, unul dintre cei care-l fugăriseră.

Ieşiră şi ceilalţi soldaţi în curte.

—Vedeţi măi fraţilor, voi apăraţi pe boieri, şi slugile lor umblă să vă omoare, le strigă Gore, feciorul lui Mototolea, încercînd să-i întărite.

-— Omoară pe mă-sa!

— La Şipotele armata trecu de partea răsculaţilor şi voi habar n-aveţi, parcă trăiţi pe altă lume. Locotinentu e rănit, iar don' plotoner se ospătează cu satu.

— Mă, ce tot îndrugi acolo verzi şi uscate?

— Uite, asta mi-e crucea! se jură Lazăr, închinîndu-se. Să vă spuie şi mînjii ăştia, că venirăm cu toţii de-acolo. Trimiteţi şi voi pe cineva la faţa locului, dacă nu ne credeţi.

Din spate se auzi un tropot de cal. Sosise Mihai de la Şipotele.

— Iote pe Flămînzilă! strigă Stelaru, minunîndu-se că-l vedea în haine civile. Da ce mă, frate-miu, te liberaşi?

— Mă liberai, zîmbi Gavrilă, cam stînjenit.

— Bine făcuşi, neică, încuviinţară ceilalţi ostaşi în glumă. Poate-om pune şi noi milităria în cui.

Lazăr luă vorba din nou:

— Poftim! Întrebaţi-l pe Gavrilă dacă nu credeţi; că veni la ţanc.

Soldaţii se strînseră grămadă în jurul călăreţului, curioşi să audă veştile. Mihai întări spusele vlădoienilor adăugind că numai don' sublocotenent Radomir fugise cu calul, încolo toţi trecuseră de partea răsculaţilor.

— Mama mă-si de militărie, o făcuraţi de oaie, pufni ciudos sergentul Corbea, scărpinîndu-se după ceafă.

— Văz că nici voi nu rămaseraţi cu nasurile neroşite, zise Mihai făoînd aluzie la băutură. Apoi, apropiindu-se de sergent, adăugă: iote ici ordin de la don' plotoner să veniţi la Şipotele, sînteţi poftiţi la praznic.

— Şi pe cine lăsăm aici în loc?

— Vraişte! strigară soldaţii.

— Las-că îi păzim noi pe boieri, zise Lazăr. De-aia şi venirăm să vă schimbăm.

— Mă, al naibii deştept e ăsta, de nu poţi sta de vorbă cu el, rîseră cîţiva soldaţi. Se topeşte de dragul boierilor.

— Hai, plecaţi o dată să ne vedem de lucru, că mi-e degrab şi ne-apucă noaptea cu treaba neisprăvită.

Lazăr şi flăcăii lui, vreo doisprezece la număr, pătrunseră în curte şi se îndreptară spre conac. În clipa aceea, moşierul Mîrşanu deschise uşa, ca să coboare în curte. Văzînd ceata voinicilor, se înfurie şi începu să strige la ei:

— Ce căutaţi aici? Cine v-a dat voie să intraţi?

— Pe dumneata te căutăm, boierule, îl înfruntă Gore arţăgos.

— Pe mine?

— Avem să-ţi spunem o vorbuliţă la ureche.

— Ieşiţi afară! Cu mine n-aveţi nici vorbe, nici vorbuliţe...

Lazăr se proţăpi deodată în faţa moşierului:

— Ba avem... şi încă ce vorbă...

Mîrşanu, cînd zări pe feciorul lui Toader Ţarină i se făcu negru pe dinaintea ochilor.

— Caporal, pune mîna pe tîlharul ăsta şi leagă-l...

Ruican, căci lui i se adresase moşierul, ridică din umeri:

— Da ce-am eu cu el? Mie nu mi-a făcut nimic...

Atunci Mîrşanu strigă la ceilalţi soldaţi care stăteau mai departe:

— Puneţi mîna pe ucigaş!...

Aceştia se făcură n-aude, n-a vede. Unul dintre ei n-avu de lucru şi-i spuse:

— Să dea ordin don' sergent...

— Unde-i Corbea? Unde-i sergentul? întrebă Iencuţu căutînd cu ochii printre soldaţi.

— Icea sînt, boierule, zise Corbea, dar mai bine-i să vă-nţelegeţi cu don' locotinent cînd s-o întoarce.

Moşierul se clătină cu pămîntul fugit de sub picioare, dîndu-şi seama că nu se mai putea bizui pe sprijinul armatei, că rămăsese singur în ghearele ţăranilor.

— Pînă să puie ei mîna să mă lege, te leg eu pe dumneata că eşti mai ucigaş ca mine, îl înfruntă Lazăr vărsînd pe ochi scîntei de ură.

— Eu ucigaş? Dar pe cine am ucis, mă, stîrpitură, care mi-ai omorît şi batjocorit băiatul? Dacă vrei să fiu ucigaş, uite că sînt! răcni Mîrşanu şi scoţînd din buzunar revolverul de care nu se despărţea, descărcă trei gloanţe în pieptul ţăranului.

— Na să te saturi...

La auzul împuşcăturilor se iscă un freamăt surd. Parte din flăcăi se traseră cîţiva paşi înapoi, spăimîntaţi. Alţii rămaseră pe loc, fără mişcare, ca stanele de piatră. Lazăr, lovit în inimă, se lăsă moale în braţele lui Gore, abia, reuşind să îngaime:

— Auliu, m-a curăţat, tîlharu…

După ce culcă pe flăcău la pămînt, moşierul continuă să urle:

— Afară, bandiţilor, căraţi-vă d-aci, că vă împuşc ca pe cîini!

Văzînd că nici unul nu se clinteşte din loc, făcu cale întoarsă, vrînd să pătrundă în conac. Dar se răzgîndi, fie că observase un soldat în dreptul uşii, care aştepta parcă să-l înhaţe, fie că socoti primejdios să se adăpostească în casă şi o rupse de fugă spre poartă.

— Pe el, fraţilor, răcni Gore Mototolea, dezmeticit, luîndu-se după fugar, ca ogarul pe urmele iepurelui.

O dată cu el se năpustiră şi ceilalţi flăcăi precum şi cîţiva soldaţi care se găseau în mijlocul curţii, dincolo de chioşc. Mîrşanu, după ce trecu de poartă şi ajunse în dreptul mormîntului deschis proaspăt de vlădoieni, se opri brusc în loc şi, întorcîndu-se cu faţa spre pîlcul de urmăritori, începu să tragă cu pistolul. Cîteva detunături le zgîlţîi scurt porţile urechilor.

— Culcat! strigă un ostaş din spate şi toţi flăcăii se lungiră cu burta la pămînt.

Moşierul mai apăsă pe trăgaci, dar în sec. Pistolul nu mai scuipa foc. Atunci o luă din nou la fugă.

— Nu mai are gloanţe, vesti Gore săltînd de la pămînt cu toţi flăcăiandrii în spinare.

Turică, mai iute de picior, ajunse pe fugar din urmă şi-i puse o piedică iscusită. Ciocoiul se rostogoli pleaşcă în şanţ, cu un icnet surd. Revolverul îi scăpă din mînă şi căzu alături. Nici n-apucă să se ridice, că flăcăii făcuseră zid în juru-i. Gore şi Turică îl înhăţară, imobilizîndu-i mîinile fără să întîmpine împotrivire. Cel dintîi se adresă alor lui:

— Desfaceţi careva betele să-i treacă pofta de alergătură.

Pătru descolăci betele cu care era încins şi-l legă vîrtos de mîini şi de picioare, ca pe un prunc în faşă, de nu mai putea să mişte. Moşierul, văzînd că primejdia se îngroşase, se zbătea cumplit, cu uriaşa putere pe care i-o împrumuta deznădejdea. Deodată tresări ca de lumina unui fulger: zărise venind într-acolo pe ţăranul Matei Ciupagea.

— Dumnezeu te-aduse încoace, Matei, căci la tine veneam. Te ştiu om de omenie. Scapă-mă din ghearele blestemaţilor ăstora.

Ţăranul îl măsură lung cu privirile, din cap pînă-n călcîie:

— La mine alergaşi, boierule, să te scap? Da ce sînt eu, căpitan ca ăla pe care-l puseşi să ne prăpădească?

— Şi tu te-ai schimbat? Şi tu îmi întorci spatele? Vai de zilele mele! Trebuie să înţelegi, omule, că nu sînt vinovat. Am vrut să-mpiedic pe zmintit de a împuşca oamenii nevinovaţi, fiindcă ştiam că ponosul o să

cadă tot pe mine. Dumnezeu mi-e martor că l-am dat afară din casă. Eu n-am trăit cu armata, cu voi am trăit…

— Dacă ai trăit cu noi, de ce chemaşi armata să te apere? Acuşa reazămă-te pe umbra dumitale.

— Ce crezi că eu am chemat-o? A avut ordin să vie şi a venit. S-a dus şi la Şipotele şi la Hurezani şi-n toate părţile. Este, măi, ostaşi?

Soldaţii se codiră să dea vreun răspuns.

— De ce tăceţi? Spuneţi ca să ştie oamenii care-i adevărul.

— Parcă noi ştim? Nici noi nu ştim! răspunse Apostoliu.

— Degeaba încerci s-o dregi, boierule, că mai rău o strici, reluă Ciupagea. Dacă nu venea armata, trebuia să ne dai moşia şi nu-ţi era la îndemînă. Ne-ai tras pe sfoară, asta ai făcut. Cînd ţi-a fost bine ne-ai împroşcat cu gloanţe. Apăi asta e faptă de iertat?

— Nu-i adevărat, Matei, nu v-am tras pe sfoară…

— Atunci de unde ştia căpitanul de învoiala noastră? Cine i-a spus de alde Bogoe, Mototolea şi de mine, de ne-a chemat să ne împuşte? Dacă nu plecam după mălai la Cornăţel eram pe lumea cealaltă. Eu sînt cum spuseşi, om de omenie, dar dumneata eşti ucigaş…

— Eu, ucigaş? bîigui Mîrşanu pierit. Şi tu mă faci ucigaş cum mă făcură ăştia?

— Adică, ce, nu eşti? se răsti Gore la el. Cine omorî adineauri pe Lăzărică? Nu-l omorîşi dumneata?

Matei Ciupagea se proţăpi în faţa moşierului, ca un lup rănit, gata să sară asupra potrivnicului şi să-l sfîşie în bucăţele. Răcni fioros:

— Nu-ţi ajunseră ăle unsprezece vieţi, mai ridicaşi încă una, hai? Şi acum, cînd veni ceasu socotelilor, ia spune, cu ce plăteşti? Ai douăsprezece suflete în dumneata, că n-ai? N-ai decît unu şi ăla păcătos şi negru ca tăciunele. Răspunde ici, boierule, cu ce plăteşti? Unde-ţi sînt sufletele? Scoate sufletele, şi ţăranul înfigîndu-i mîinile în umeri îl zgîlţîi cu putere.

— Nu-s vinovat, nu… bolborosi Mîrşanu cu glas scăzut, îngălbenind ca lumînarea.

— Nu eşti? Din pricina cui s-a săpat groapa aia cît toate zilele?

— De groapă să aibă parte, strigă Pătru, ea să-i fie de-acu moşia… Haideţi, mă, să-i dăm moşia în primire.

— E şi logofătu acolo. Are cine să-l slujească, zise Turică.

Gore apucă pe Mîrşanu de picioare iar Turică de cap şi luîndu-l pe sus se îndreptară spre groapa rămasă deschisă după scoaterea morţilor. Moşierul, dîndu-şi seama că vor să-l îngroape de viu, începu a răcni cît îl ţinea gura, zbătîndu-se ca să scape din chingile betelor.

— De cînd sînt n-am auzit pe cineva să ţipe aşa cînd îl duci la groapă, exclamă Pătru în derîdere.

— Uitaşi, mă, că săracului i-e frică de viaţă şi bogatului de moarte? explică Sandu.

Cei doi flăcăi care duceau ciocoiul pe sus ajungînd la marginea gropii se opriră. Urletele condamnatului îi asurzeau. Dar ei nu se sinchiseau de loc: să urle pînă i-o veni gura la ceafă. Legănară în aer trupul, într-o parte şi alta, ca să-i facă vînt şi la strigătul: hei-rup! îl sloboziră în adînc.

Se auzi un zdup greu, înfundat, după care urmă o ciudată linişte. Iencuţu Mîrşanu, lovit la cap, îşi pierdu un timp cunoştinţa. Cînd îşi veni în fire nu mai ştia pe ce lume se află. Se făcea că parcă ţinea în mînă cele patru chitanţe ticluite de el, cu autografele Vlădoiencii. Erau mari, albe, îndoliate pe margini, nespus de mari şi de albe. După aceea nu-şi mai dădu seama de nimic.

Deasupra, flăcăii zoreau cu mîinile şi picioarele să arunce pămîntul umed. Văzînd că nu pridideşc, desfăcură cîteva uluci din gardul conacului şi folosindu-le ca lopeţi astupară groapa. Apoi bătătorind ţărîna, netezirăă locul.

— Auliu, betele mele, strigă Pătru ca trezit din somn aducîndu-şi aminte că legase cu ele pe moşier. Rămăsei fără ele!...

Toţi flăcăii rîseră de păţania tovarăşului lor. Gore Mototolea îl consolă, bătîndu-l prieteneşte pe umăr:

-— Lasă, frate-miu, că ţi le dă înapoi pe lumea ailantă. Numai ţăranul Ciupagea rămase îngîndurat, parcă ceva nu-i venea la îndemînă.

— Degeaba, măi băieţi. Se cheamă că tot dator ne-a rămas.

VINE EA RĂZMERIŢA ŞI LA NOI

Popa Grigore şi ţăranul Gheorghiţă al Floarei îndemnau spre Vlădoaia. În urma lor mergea căpăţînosul Lache Dîrlă, ţinînd la subsuoară patrafirul şi cădelniţa.

Cînd cei trei drumeţi ajunseră în apropiere de conac auziră bocete şi blesteme.

— Ce-o mai fi şi asta? se întrebă Gheorghiţă al Floarei.

Se abătură din drum şi intrară în curte. Cîteva femei, printre care Reghina lui Toader Hodoroabă, străjuiau un trup de voinic, lipit de pămînt chiar cu sîngele lui. Mama mortului plîngea şi-şi smulgea părul:

— Auliu, Lăzărică, maică, ce-ţi făcură boierii de-ai încleştat gura? Te cununară şi pe tine cu Recea şi Neînduplecata ca pe soru-ta Ilinca? De ce nu te păzişi, flăcău maichii, de ei? Nu ştiai că-s răi ca lupii?

Apoi ridicînd ochii grei de lacrimi, răcni către cer:

— Şi fata şi băiatu, pe-amîndoi mi-i prăpădiră, alege-s-ar prafu şi pulberea de boieri!

Preotul vru să întrebe ce s-a întîmplat, cine l-a omorît pe Lăzărică, dar în clipa aceea auzi un glas spăimîntat de femeie care-l striga:

— Părinte Grigore! Părinte Grigore!

Cîţiva flăcăi, în cap cu Gore şi Pătru, scoaseră din conac pe cucoana Vasilichia, legată cu o frînghie de mîini şi de picioare, şi o tîrau ca s-o ducă lîngă bărbatu-său, că acolo — după socoteala lor — era locul ei.

Popa alergă în întîmpinarea lor:

— Ce este, măi băieţi? Ce aveţi cu cucoana?

— Avem noi o socoteală, răspunse Gore, că n-am ferecat-o de florile mărului.

— Pe Mădălina au batjocorit-o în faţa mea, strigă moşiereasa cu glas plîngător şi pe mine vor să mă omoare. Ce rău le-am făcut eu? Scapă-mă, părinte!

— Destul sînge! Dezlegaţi-o! rosti aspru popa Grigore, dar văzînd că nimeni nu clinteşte un deget se apropie de moşieriţă vrînd să-i desfacă frînghia.

Gore, cu o mişcare bruscă, îi înhăţă mîna ca să-l împiedice:

— Ce faci, sfinţia-ta? Te muiaşi de mila ei, ai? Da de mila noastră cine se muie? Îl omorîră pe taica, omorîră atîţia oameni şi pe ei nu-i apucă mila.

— În lături! strigă preotul cu glas ridicat. Dreptul de a da moarte îl are numai Dumne...

Gore sări dîrz, luîndu-i vorba din gură:

— Da boier Mîrşanu cum avu dreptu să împuşte adineauri pe nea Lăzărică? Şi ameninţă crunt cu pumnul: Lasă că vine ea răzmeriţa şi pe la noi... Să vezi atunci...

Reghina lui Ţarină, văzînd îndîrjirea flăcăilor, lăsă mortul în grija celorlalte babe şi tăbărî cu gura pe ei:

— Ce, mă băieţi, vă luă Dumnezeu minţile de vă încontraţi cu sfinţia sa? Căraţi-vă p-aci încolo, că vă dau cu ceva în cap. Pieriţi din ochii mei!

Flăcăii se traseră la o parte, intimidaţi de ocara mamei lui Lăzărică. Preotul dezlegă pe cucoana Vasilichia şi aruncă frînghia cît colo. Gore murmură înciudat, printre dinţi:

— Mare noroc avu cu sfinţia-ta!

Cînd se văzu liberă, moşieriţa îl asaltă din nou pe salvator:

— Pentru numele lui Dumnezeu, părinte, scap-o şi pe Mădălina. Numai dumneata poţi s-o faci.

— Unde e?

— Înăuntru, în conac... Au batjocorit-o, trebuie să fie într-un hal fără de hal. Te implor!

— Vino cu mine…

Porniră împreună îndreptîndu-se spre conac. Cînd să urce scările, ieşea pe uşă un alt grup de flăcăi. Turică ducea în braţe trupul Mădălinei, căreia îi atîrnau cozile despletite pînă la pămînt.

Cucoana Vasilichia slobozi alt ţipăt de durere:

— Mi-au omorît fata!

Şi începu, cuprinsă de nebunie, să-şi sfîşie veşmintele de pe ea, gemînd şi urlînd:

— Omorîţi-mă şi pe mine! Omorîţi-mă şi pe mine!

Lache Dîrlă, care pînă atunci stătuse liniştit, se repezi răcnind ca un turbat şi smulse trupul inert al Mădălinei din braţele lui Turică. Apoi se învîrti, năuc, în loc, tropăind cu picioarele şi urlînd.

— Lache, ce faci, ai căpiat? făcu părintele îngrozit la rîndu-i.

Brusc, ca la poruncă, schilodul se domoli şi, ruşinîndu-se parcă de ceea ce făcuse, aşeză jos cadavrul, la picioarele maică-si.

În vremea asta, moş Bică vizitiul, care habar n-avea de toate cîte se întîmplaseră, înhămase caii după cum avea poruncă de la boier şi trase trăsura la scară, după obicei. Văzînd lume strînsă şi auzind ţipete, moşul se dete jos de pe capră şi, cu biciul în mînă, se apropie să vadă ce-i cu zarva.

— Madeleine, Madeleine, a venit trăsura să plecăm la gară! strigă cucoana Vasilichia şi căzu leşinată pe jos.

TREI ÎNVINSE

I

Văzînd cum forfotea lumea prin conac ca în tîrgul de săptămînă, Mihai tresări cuprins de grijă: „Ce s-o fi făcut Daria?“

Uitase de ea ca de boală. Se furişă în conac şi începu colindul prin odăi. În sufragerie nu găsi pe nimeni. În salon cîţiva flăcăi ciopîrţiseră mobila cu topoarele şi acum tocau pianul care scotea sunete ciudate. Îi lăsă în pace şi trecu în iatac. Nimic. Unde s-o fi ascuns Daria? N-o fi fugit cumva?

Coborî la subsol de unde se auzeau zgomote nelămurite. Acolo dădu peste alţi flăcăi, care şi ei căutau pe cineva. Încercă o uşă, două, pînă nimeri în bucătărie. O femeie, întoarsă cu spatele, îndesa într-o legăturică lucruri de îmbrăcăminte. Urcă din nou în hol unde erau înşirate odăile de musafiri. Aci îi ajunseră pînă la urechi cîteva ţipete şi parcă larma unei lupte care venea de sus. Sui cîteva trepte şi se pomeni în faţa unei uşi mascate. La început nu bănui că-i uşă fiindcă era tapisată la fel cu peretele. Dar descoperind o crăpătură subţire în

perete, pocni locul atît de crîncen cu vîrful bocancului încît crăpară scîndurile.

Astfel Mihai pătrunse în baia conacului. Acolo, pe un divan, Daria se zbătea în mîinile soldatului Bădîrţă. Acesta îi sfîşiase rochia şi cămaşa de pe ea şi-o lăsase aproape goală. Fata ţipa îngrozită, se apăra cu mîinile, cu picioarele, cu dinţii.

Cînd zări pe feciorul lui Gavrilă slobozi un ţipăt de surpriză, apoi întinzînd mîinile spre el ca după o supremă mîntuire, strigă cu toată fiinţa:

— Mihai!

Flăcăul înaintă cîţiva paşi în scăldătoarea largă cît o cameră, cu privirile încruntate, pumnii încleştaţi şi fălcile strînse. Făcu un semn scurt din cap lui Bădîrţă, care însemna să „cureţe“ locul. Dar ţiganul nu înţelese sau nu vru să înţeleagă. Privi la rîndu-i înciudat şi mînios pe musafirul nepoftit care nu numai că-l stînjenea de la aşa treabă, dar voia chiar să-i sufle vînatul.

— E ibovnica mea, zise Mihai cu glas coborît.

Bădîrţă pufni ironic, ca şi cum ar fi vrut să spună: de unde şi pînă unde?

Mihai pricepu unde bătea.

— N-ai auzit cum m-a strigat pe nume? De unde ştia cum mă cheamă?

— Ne-i fi cumva de prin părţile astea?

— Sigur că sînt. Hai, şterge-o cînd îţi dau ordin.

Soldatul nu se îndura cu una cu două să lase altuia prada pe care pusese mîna. Se proţăpi dîrz pe loc.

— Faci pe gradaţii cu mine în haine civile? Ori crezi că dacă l-ai împuşcat pe don-locotenent, mă dai gata cu vitejia ta?

Şi-i trînti în auz o bombă:

— Şi eu găurii ţeasta lui don-căpitan cu un cartuş…

— Mă, nu te împăuna cu penele altora. Eu ştiu că rebelii i-au făcut de petrecanie.

— S-o crezi tu… Rebelii îl zgîriară numai. Dac-ar fi fost după ei trăia şi-acuma. Eu l-am atins la moacă.

Gavrilă se uita la el măsurîndu-l din cap pînă în călcîie ca pe o ciudăţenie.

— Şi-mi spui aşa pe şleau? Nu ţi-e frică?

— Nu mi-e… De ce să-mi fie? Dac-ar fi fost om, nu-l omoram… Da nu era…

— Bravo, Bădîrţă, îmi plăcu, mă, de tine… Ai mare curaj, pe cinstea mea, strigă Mihai şi-l bătu pe umăr.

Pe faţa ţiganului poposi o lumină. Nimeni pînă atunci nu-i spusese o vorbă bună. Se simţea cotropit de un simţămînt ciudat care aducea a încredere de sine, a bucurie, a mîngîiere.

— Vezi, Flămînzilă, că noi ne putem înţelege? făcu Bădîrţă. Apoi surîzînd cu înţeles, pe sub mustaţă, adăugă: dacă-i pe-aşa, ţi-o las pe dumneaei... Nu-i drept să mă bag peste tine. Da să ştii că-i marfă de soi... Ai pus bine ochii...

Şi întorcîndu-i spatele ieşi bălăbănindu-se ca un răţoi.

Daria, sleită de emoţie, îşi uitase ochii pe Mihai. Îl privea cu sufletul la gură, aşteptînd ca el să-i hotărască soarta. Acum ajunsese stăpînul ei şi putea să facă ce voia cu dînsa: s-o ia cu sine, s-o părăsească la voia întîmplării, s-o ucidă chiar. O clipă îi păru parcă rău că nu i se dăduse în noaptea aceea, lîngă plopi, cînd ardeau amîndoi ca o vîlvătaie. Poate alta ar fi fost acum soarta ei...

Dar Mihai nu se legă de ea, nici prin gînd nu-i trecu să se apuce de drăgostit cînd pămîntul era jar sub călcîie. Îi spuse doar cu glas aspru, scăzut:

— Nu trebuie să rămîi aici. Haidem!

Daria se ridică ascultătoare fără să-şi tragă privirile de pe chipul lui, dar o apucă o ameţeală şi instinctiv se sprijini de braţul lui.

— Ce puternic eşti! murmură înfiorată.

Mihai parcă nici n-o auzi. Fără a pierde vremea, smulse cearşaful de pe divan, îi înfăşură trupul ca să-i ascundă goliciunea, apoi o luă în braţe, ca odinioară în pădurea Fratoştiţei.

— Unde mă duci? întrebă ea încet, cu o stranie teamă.

Flăcăul nu-i dete răspuns. Ieşi în hol, oprindu-se o clipă să se orienteze pe unde să apuce. De jos, de la parter sau de la subsol, suia imaterială o trîmbă de fum. „Au pus foc“, gîndi el rece, fără a se mira, ca şi cînd acest lucru era cel mai firesc de pe lume.

Simţind fumul, Daria tresări, însă nu spuse nici ea nimic. Mihai coborî scările cu povara şi ieşi în curte. Văzînd trăsura, întrebă unde-i vizitiul?

— Plecă după baba Anica, îi spuse o femeie, că i s-a făcut cucoanei rău.

Îl bătu gîndul să se urce în trăsură, dar renunţă. Dezlegă calul cu care venise, o urcă pe Daria în faţă, încălecă şi el şi porniră înapoi spre Şipotele.

— Aba, surată, nu e aia fata Dănescului? întrebă Reghina pe una din vecinele ei.

— Ea o fi. Da unde-o mai duce?

— Cine ştie?... Poate la spînzurătoare!

Calul mergea la trap. Daria trase adînc în piept aerul tare, ca pe un leac făcător de minuni. Simţea lîngă flăcău încredere, siguranţă, curaj fără margini. Se gîndi la norocul orb care-o păscuse, trimiţîndu-i calul în împrejurări atît de stranii ca s-o scape din iadul de la castel şi adineauri pe Mihai, într-o clipă de care-i atîrna viaţa. Copleşită de bucuria de-a trăi, se făcu mică şi strîngîndu-se toată la pieptul bărbatului, îi şopti din nou în ureche:

— Ce puternic eşti!

Flăcăul tăcea mereu încruntat, cu gîndurile zburate.

— Spune, unde mă duci? îl întrebă iarăşi, dar cum el rămînea mut ca stînca, tot ea se grăbi să încuviinţeze: Du-mă unde vrei…

După ce mai străbătură o bucată de drum, Daria îl iscodi încă o dată:

— Tot ţii supărarea?

Mihai îndemna calul, arzîndu-i bice să ajungă mai lepede la Şipotele. Ciudat, i se năzărise că telegarul umblă prin pîntecele norilor şi de ajuns nu mai ajunge. Cînd se văzu în dreptul bisericii parcă nu-i venea a crede. Cotorosindu-se de gînduri, opri calul şi ajută Dariei să descalece.

— Du-te la fata popii şi stai acolo, îi porunci scurt.

— Ah, bine te-ai gîndit, zise ea, cuprinzîndu-l cu priviri calde. Dar după o clipă adăugă: Tu ce faci?

Flăcăul ridică nepăsător din umeri şi, dînd bice calului, porni mai departe. Fata strigă după el:

— Mihai, nu pleca aşa… Vreau cel puţin să-ţi mulţumese pentru…

Feciorul lui Gavrilă se depărtase prea tare ca s-o mai audă. Daria, aproape mutilată de purtarea lui, rămase pe loc, petrecîndu-l cu privirile. Cînd nu-l mai văzu, i se umeziră ochii. Pătrunse în curtea bisericii şi bătu la uşa Ştefaniei.

II

Pînă să vie baba Anica. părintele Grigore puse de transportă pe moşieriţă în casă şi încercă s-o aducă în simţiri, frecînd-o cu oţet pe la tîmple.

În acest timp lui Lache i se năzări un gînd proaspăt. Profitînd de faptul că părintele se dusese la conac, după cucoana Vasilichia, apucă stîrvul Mădălinei în braţe şi ieşi cu el pe poartă.

— Unde te duci şi tu cu moarta, mă zăbăucule? îl luă la rost o bătrînă.

— Ce-ţi pa-pasă d-dumitale?

— Lasă moarta acilea, n-o mai tîrî pe drumuri.

Lache nu-i dădu nici ascultare, nici răspuns şi porni cu Mădălina în braţe spre Şipotele. Voia să arate Ştefaniei pe „hoaţa“ care-i furase

iubitul, s-o bucure că nu mai e printre cei vii, că de acum înainte nu mai era nici o barieră în drumul spre inima judecătorului cel mîndru.

Tot purtînd povara în braţe obosise de-a binelea, dar nu se odihni. N-avea astîmpăr o clipă şi zorea ca gonit din spate. La orice zgomot, cît de mic, căta speriat în toate părţile să nu-i fure cineva preţioasa pradă. În fine, cu chiu cu vai, ajunse în curtea bisericii. Răsuflă uşurat şi-şi şterse năduşeala de pe frunte cu dosul mînecii. Apoi strigă:

— Don' şoară! Don' şoară!

Ştefania îşi luă cîrjele şi ieşi în tinda casei:

— Ce-i Lache? Ce s-a întîmplat?

— Ţi-adusei hoaţa, strigă schilodul, cu ochii sclipind de lumina biruinţei.

— Ce hoaţă? Cine e? Ce-a furat? făcu nedumerită fata popii şi se apropie de moartă, dar recunoscînd pe Mădălina slobozi un ţipăt de spaimă.

Bicisnicul se sperie şi era cît pe-aci să scape trupul care-i atîrna în braţe. Ce-o mai fi şi asta? De ce nu se bucura „don'şoara" de darul lui? Ce-o apucase să ţipe şi să se vaite parcă ar fi murit cineva de-al casei?

Într-adevăr, Ştefania întinse mîinile şi îmbrăţişă moarta plîngînd cu hohote. Apoi deodată se ridică înspăimîntătoare, cu faţa crispată şi cu ochii clocotitori de mînie grea:

— Cine a omorît-o?

— N...u...nu ştiu, bîlbîi schilodul uluit de această întorsătură a lucrurilor pe care mintea lui n-o înţelegea.

— Tu ai omorît-o? îl zgîlţîi Ştefania cu deznădejde.

— N-nu eu... alţii...

În timp ce Lache Dîrlă se trăgea înapoi aiurit, fata popii izbucni din nou în plîns şi cuprinse moarta în braţe. În clipa aceea se ivi Daria pe uşă.

— Ce s-a întîmplat, Fani? o întrebă ea îngrijată, cu jumătate glas.

Ştefania clătină amarnic capul:

— A venit şi Mădălina. Sîntem la un loc cîteştrele — învinsele!

AŞA RĂMÎNE!

Ospăţul se lungea. Dacă lingura goală îi rupe omului dinţii, apoi o fripturică şi-o udătură bună îi aduc tihnă la stomac si voioşie în suflet.

Heruvim Tănase mînca şi bea fără saţiu, dovedind mai multă hărnicie decît ceilalţi. Moş Barbu Găvană, care îi văzuse sîrguinţa, zise:

— Iote la ăsta, bea cu oala să-i fugă boala.

— Apăi lu Heruvim şi dracu îi iese înainte cu clondiru, adăugă Dumitru Spoială.

— Vezi, mă, că ţi-a roşit nasu ca pătlăgica, îl mai luă la rost şi Enache Bădoi.

Pe cînd vorbeau aşa pică taraful lui Gligă cu diblele subsuoară şi ţambalul legat pe după gît.

Pantelimon Gavrilă îndepărtă lăutarii:

— Aici nu-i nici nuntă nici chef la toartă. Aici e facere cu sînge şi la facere nimeni nu cîntă. Dac-o ieşi copilul sănătos, vă chemăm noi la botez, n-aveţi grijă.

Deşi multora le-ar fi plăcut să rămîie lăutarii, totuşi nimeni nu cîrti împotriva hotărîrii lui Pantelimon.

Nu mult după ce plecă taraful, o lumină ciudată poposi de undeva, ocolind satul ca o apă vie, jucăuşă.

— Măi, ce-o mai fi şi asta? se întrebară oamenii miraţi.

— Arde conacul Mîrşanului, strigă Petre Dănilă dînd de rost nedumeririi care muncea pe toată lumea.

Cîţiva se ridicară de la masă şi iscodind cu privirile cerul Vlădoaiei se întoarseră, întărind spusa lui Petre.

— I-au dat foc conacului. Se văd flăcările…

— Dete Dumnezeu de-i veni şi lui rîndu, zise Barbu Găvană. Băieţii ăia nu plecară degeaba: ştiu că se aşternură pe treabă.

— Las-că făcură bine, moş Barbule, răspunse Călin Bîrligatu. Tot n-aveam noi lumină şi praznic pe chiorîte nu se cade.

Cînd ospăţul era pe sparte se desluşi din întunecime o umbră apropiindu-se din ce în ce. Nimeni nu luă seama la străin, căci fiecare avea ochii traşi şi urechile ciulite la discuţia care se încinsese despre răzmeriţă. Abia cînd ajunse în mijlocul lor şi le dete bineţe, şipotenii îl recunoscură şi săriră de la locurile lor: era învăţătorul Preda.

Izbucni pe dată o explozie uriaşă de bucurie. Şipotenii îl strînseră în braţe să-i moaie oasele, apoi se îmbrăţişară şi ei, unii pe alţii. Cîţiva scoaseră chiote ascuţite, aruncînd căciulile în văzduh şi le lăsară acolo pe unde căzuseră, fără a se mai sinchisi de ele.

Învăţătorul, copleşit de atîta revărsare, nu ştia ce să mai facă, nici ce să mai zică. Privea buimac masa încărcată cu merinde, din care se desprindea un miros îmbietor, se uita la soldaţii amestecaţi printre ţărani şi încerca să înţeleagă ce s-a întîmplat prin partea locului.

Îl poftiră să şadă în capul mesei, dar Preda îşi ceru iertare, spunînd că mai întîi trebuie să se abată pe-acasă, căci nevastă-sa nici nu ştia că s-a întors.

— Las-că trimitem noi după doamna învăţătoare să vie încoace, spuse Pantelimon Gavrilă.

Învăţătorul, vrînd-nevrînd, se aşeză, gîndind cît e de greu să înduri uneori chiar iubirea cu care te acoperă oamenii.

— Se cheamă că am picat tocmai bine, la masa întinsă, zise el rîzînd.

— Culegi ce-ai semănat, răspunseră cu tîlc cîteva glasuri.

Heruvim adăugă şi el:

— Boierii, dacă semănară vînt, culeg acuşa furtună.

— Aşa-i, întări Preda. De haram luară moşiile, de haram se duseră. Ia spuneţi, ce s-a întîmplat pe-aici, să aud şi eu?!

Ţăranii din juru-i, grămădindu-se la vorbă, îi istorisiră care cum apuca ce se petrecuse în sat: cum izgoniseră pe jandarmi, întîmplarea cu clopotele, apoi cu boierul care dînd slobozenie mîniei omorîse pe Dumitru Răzmeriţă şi pe primarul Gheorghe Murgu.

— Şi Dănescu ce-a făcut? A fugit? întrebă speriat învăţătorul.

— N-a mai rămas din el decît cenuşa.

— Şi ostaşii? Ce-i cu ei?

Oamenii îi mai povestiră pe larg socoteala bună cu armata, care trecuse de partea lor.

— Atunci sînt toate bune, zise Preda, înţelegînd multe lucruri pe deasupra cuvintelor.

— Bune, nici vorbă, dac-ar fi să rămîie aşa, rosti cam îndoit Pleznilă.

— Aşa rămîne, strigară ceilalţi ca la poruncă. Nu se clinteşte nici un fir din capul nostru. Nu ni-e frică de boieri şi nici de armata lor.

— Dacă sînteţi uniţi, aşa rămîne, întări Preda la rîndu-i.

— Sîntem! Cum să nu fim!

Pantelimon Gavrilă şi Barbu Găvană îl îndemnară pe învăţător:

— Acum deşartă şi dumneata traista şi ne spune cum scăpaşi din ghearele lupilor?

Preda le povesti şi el tot ce păţise, stăruind mai ales asupra panicii în care trăiau caracalenii de cîtva timp.

— Machea, de ce le e aşa de frică? întrebă Spoială.

— Se tot speriau că… năvăliţi în oraş. Şi n-ar fi rău…

— Aha! D-aia le dîrdîia dosu, că boierii nu sînt învăţaţi cu plăcinta asta acră. Numai că de ce le e frică nu scapă ei! zise Pantelimon Gavrilă aprinzînd o ţigară.

Învăţătorul încheie destăinuirile, arătînd cum evadase din puşcărie şi cum venise de la Caracal pe jos, vreme de şapte ceasuri din cauza drumului desfundat.

— Va să zică nu te liberară, singur îţi făcuşi vînt încoace, se miră Petre Dănilă. Mai bine. Să poftească să se mai atingă cineva de dumneata.

— Să ştii că aşa e, strigă Heruvim. Te pui cu primaru?

— Adevărat, e primar? făcu vesel Preda.

— E, d-apoi cum? Ce-i al lui e pus deoparte.

— Oameni buni, mîine dimineaţă aş vrea să ne vedem şi să mai chibzuim ce-i de făcut şi ce nu, propuse Preda.

— Da, da, sînt multe de făcut! răspunseră şipotenii într-un singur glas.

SĂ LE RETEZĂM GHEARELE!

I

Cînd Sorin Preda făcu ochi, cam tîrzior, în plină lumină, şi plimbă privirile în juru-i, nu mai văzu fereastra zăbrelită, veşnic fără geamuri, nici hîrdăul cu murdării din spatele uşii, nici potopul de deţinuţi, înghesuiţi unii într-alţii, ca sardelele din cutie.

— Te-ai trezit, somnorosule? îl întrebă Simina intrînd în odaie.

Şi se aşternură la vorbă, ca să aducă trecutul la zi. Se întîmplaseră doar atîtea în lipsa lui, mai ales de-o lună încoace, de cînd cu răzmeriţa.

— Aşadar pe Mîrşanu l-au îngropat de viu? De unde ai aflat?

— Adineauri cînd dormeai mi-a spus Florica lui Păun Vulpe. Şi conacului i-au dat foc.

— Asta o ştiu de aseară.

— Să vezi cum mai arde! Din curte se vede foarte bine.

Îi spuse că şi la Gornăţel şi la Hurezani s-a întîmplat acelaşi lucru. Calametescu a scăpat teafăr, dar Papadopol a fost ciopîrţit, fiindcă a omorît pe cîţiva ţărani.

— S-a dus pe copcă puterea boierilor! strigă bărbatul cu ochii scînteind de bucurie. Trebuia să se întîmple odată şi asta!

— Mi-e frică, Sorine, boierii sînt încă tari, şopti înfiorată Simina.

— Nu fii prostuţ, copilule, sînt pe dric, răspunse el cu nezdruncinată convingere. Cine poate sugruma răscoala odată dezlănţuită? Cine poate stăvili revărsarea apelor? Năvălesc peste tot, cuprind tot, îneacă tot. Ţara va fi clădită din nou pe alte temelii. Vom avea prefaceri mari, zvîrcoliri uriaşe, vom trăi zile mari. Ne aşteaptă altă viaţă…

— Mi-e teamă, Sorine, zise iar femeia şi aducîndu-şi aminte de ceva fugi din odaie ca să se întoarcă după aceea cu o tavă pe care era o plăcintă fumegîndă, abia scoasă din cuptor.

— Plăcintă cu mere! tresări de plăcere bărbatul. Cînd ai avut timp s-o faci? Apoi adăugă rîzînd cu poftă: Numai de plăcinte de-astea să am parte!

II

Învăţătorul n-avu timp să se întindă prea mult la taifas cu nevastă-sa, că se arătă un pîlc de ţărani la poartă. Era Pantelimon Gavrilă, Barbu Găvană, Enache Bădoi, Petre Dănilă şi încă vreo cinci-şase inşi.

— Venirăm, cum spuseşi aseară, să ne sfătuim o ţîră, începu moş Barbu, poate o da Dumnezeu şi ne-om lumina.

— Bine aţi făcut, oameni buni, îi întîmpină Preda. Poftiţi şi şedeţi dumneavoastră.

Şipotenii se aşezară respectuoşi, cum le era felul, în jurul mesei, ţinînd căciulile pe genunchi.

— Mai întîi sînt curios să ştiu de unde primiţi ordinele? îi întrebă învăţătorul.

Oamenii se uitară lung, unii la alţii. Nu pricepeau ce va să zică asta? Petre Dănilă ceru deslușiri:

— Ce fel de ordine sînt alea?

— Nu ascultaţi de cineva mai mare care porunceşte ce să faceţi şi ce nu?

— Nu, n-ascultăm de nimeni. Adică ascultăm de noi... ce ne spune inima...

Învăţătorul Preda îşi dădu numaidecît seama că răscoala nu fusese pregătită, ci izbucnise spontan aşijderi unei dureri care nu mai putea fi înăbuşită. „Hm! Nu-i bine, îşi spuse în sinea lui, în acest chip stăpînirea va reuşi s-o sugrume mai lesne“. Dar gîndind că spontaneitatea dăduse răscoalelor o crîncenă virulenţă socoti că aceasta are să înlocuiască pînă una-alta lipsa de organizare.

— Ei, ia spuneţi, oameni buni, ce vă doare acum?

— Eu zic, începu Pantelimon Gavrilă, că dacă pornirăm pe drumu ăsta să mergem pîn-la capăt. De scăpat, scăparăm de boier, avem moşia în mînă. Acu ce facem? Stăm şi ne uităm la ea? S-apropie muncile de primăvară, trebuie să ne apucăm de treabă. Ia învaţă-ne cum s-o împărţim?

— N-ar fi bine să aşteptăm pe domnii ştiudenţi să ne dea ei loturile? făcu o întrebare moş Găvană. Că ei am auzit că umblă cu peceţile? Aşa-i sau ba?

— Staţi, oameni buni, pînă la peceţi mai va, vorbi învăţătorul. Deocamdată nu s-a isprăvit cu răzmeriţa, ca să-i vedem folosul.

— Cum nu s-a isprăvit, ce mai e? făcu mirat Enache Bădoi.

— Lasă, mă Enache, nu te băga, să vedem ce ne spune domnu învăţător, îl ţinu de rău Petre Dănilă.

— Pînă acuma e-adevărat că satele sînt în mîna ţăranilor, dar au rămas oraşele.

— Ei, văzuşi? întrerupse Barbu Găvană, cătînd dojenitor spre Enache. Rămaseră oraşele.

— Da, au rămas oraşele, continuă Preda, şi trebuie să punem mîna pe ele. Nu ştiu, aşa văd eu. Poate că greşesc…

— Ba nu greşeşti, trebuie luate şi oraşele, ca să retezăm boierilor gheara de tot.

— Eu aş zice altfel, îşi dădu părerea Enache Bădoi. Să lăsăm boierilor oraşele şi să rămînem noi cu satele. Nu-i bine?

— Nu-i bine, răspunse învăţătorul. Dacă stăpînesc boierii oraşele stăpînesc şi armata şi atunci o să trimită armata să ne prăpădească pentru a-şi lua moşiile înapoi.

— Să ia moşiile înapoi? tună Călin Bîrligatu. Nu se mai întoarce mortu de la groapă.

— Are dreptate domnu învăţător, toţi boierii cîţi scăpară cu viaţă fugiră la oraş şi de-acolo asmut armata împotriva noastră. Noi trebuie să ne facem datoria şi să luăm Caracalu.

Învăţătorul se ridică în picioare:

— Chiar mîine trebuie pornit într-acolo cu mic, cu mare. Oraşul n-are armată. Armata cîtă-i e răspîndită prin judeţ.

— Şi ne ducem numai noi, şipotenii? Hurezanii de ce să stea cu deştu-n gură?

— Drept e să mergem cu toţii. Să luăm legătura cu ei şi nu numai cu ei, dar cu toţi megieşii. Să ne hotărîm cînd pornim treaba, că nu-i timp de pierdut.

— Şi mai e, oameni buni, o chestiune. Aţi rupt firele telegrafice cu oraşul? întrebă Sorin Preda.

— Nu, nici nu ne-am gîndit.

— Apăi vezi? Ce treabă e aia dacă lăsăm pe boieri să comunice prin telegraf pe deasupra capetelor noastre? Nu ne tăiem singuri craca de sub picioare?

— Aşa-i… aşa-i, făcură oamenii adînc convinşi.

— Vezi ce însemnează un cap purtat prin şcoli? adăugă moş Barbu Găvană, cătînd cu smerenie la învăţător.

Şipotenii se puseră pe treabă, împărţind sarcinile. Enache Bădoi şi cu Oprea Măruntu să se repeadă călări la Hurezani pentru a se înţelege cu oamenii de acolo. Călin Bîrligatu şi cu Dumitru Spoială să meargă la Cornăţel, alţii la Străjeşti, la Găvana, Potopinu, în sfîrşit, prin toate satele vecine. Pantelimon Gavrilă căpătă misiunea să reteze firele telegrafice.

— Nu uitaţi, strigă Preda, mîine în revărsatul zorilor pornim să punem mîna pe Caracal, dacă între timp nu l-or fi luat alţii mai vrednici...

III

În ziua aceea de duminică, domni la Şipotele un fierbăt şi un zor cum nu mai fusese niciciînd. O parte din oameni colindau prin satele vecine, după cum luaseră înţelegere cu învăţătorul, punînd la cale marşul asupra capitalei judeţului. Unii plecară călări, alţii în căruţe, cîte cinci-şase inşi, după cum găsiră înlesnire, numai treaba să se facă. Cîţiva împreună cu Pantelimon Gavrilă şi Iacob Negoiţă retezară parii de telegraf din toate direcţiile, tăindu-i cu ferăstrăul de jos, de la pămînt, şi rupînd sîrmele.

Fiindcă bărbaţii aveau de lucru, nu se duseră la biserică decît muierile şi bătrînii. După liturghie fu botezată fetiţa lui Oprea Măruntu. Vîlsan, dirigintele poştei, veni şi el la botez. Zărind pe învăţător, se bucură că-i dăduseră drumul de la puşcărie, apoi zise:

— Ce să facem la oficiu, sufleţelule? Nu mai răspunde nici Caracalul, nici Vlădulenii, nimeni. Toţi au amuţit.

Lui Preda îi zbură gîndul la Pantelimon Gavrilă, care, se vede, îşi îndeplinise misiunea. Întrebă, în treacăt, pe diriginte ce mai face nevastă-sa, Marga, rugîndu-l să-i transmită mulţumiri pentru străduinţele ei de a-l elibera din închisoare.

— Mititica, răspunse Vîlsan, s-a zbătut mult, dar fără folos. Putea să lupte cu morile de vînt? Acum e la Caracal, am fost amîndoi transferaţi în centrală. Plec şi eu mîine, numai dacă noul diriginte o veni să-i dau în primire. Ne-ajunge opt ani de cînd stăm aici.

Învăţătorul îl lăsă, avea atîtea treburi pe cap. Oamenii întorşi din satele vecine îi raportară că ţăranii cu mic cu mare răspunseseră chemării, socotind-o datorie curată. Aşa că mîine dimineaţă, de Blagoveştenii, vor fi în păr ia Şipotele.

— Foarte bine, zise Preda. După ce s-or aduna toţi oamenii, pornim spre capitala judeţului.

Cu toată zarva şi frămîntările de peste zi, Pantelimon Gavrilă nu se îndură să lipsească de la botezul fetii lui Oprea Măruntu. Petrecerea se prelungi pînă noaptea tîrziu. Chiar Marin Viţu, care era cumpătat de felul său, pierdu măsura şi se îmbătă. Cum suferă de pelagră i se făcu rău şi fu nevoit să plece acasă, cu Mitrana. Pantelimon plecă o dată cu ei, ducîndu-l pe Marin în spinare, ca pe un sac cu făină.

Cînd să iasă, Mitrana îl aştepta ca un bulumac la poartă. Trecuse de miezul nopţii, era întuneric beznă şi se făcuse frig.

— Plecaşi, Oane? îl întrebă cu glas tremurat.

— Plecai, ce să fac? Tu nu te duci să te culci?

— Ba mă duc.

Femeia închise poarta şovăielnic, cu mişcare înceată şi făcu cîţiva paşi spre umbra casei.

— Trană, ia stai să-ţi spui o vorbă.

— Ce să-mi spui? şopti ea şi rămase locului, aşteptîndu-l.

Pantelimon se apropie de dînsa ghicind unde era după licărul ochilor şi răsuflarea pripită. Îl bătuse gîndul s-o strîngă în braţe, să-i storcoşească oasele, dar ceva mai sus de înţelegerea lui îi îngheţă vrerea.

— Lasă, nu-ţi mai spui nimic, oftă el şi fugi ca de blestem.

Mitrana nu scoase o vorbă. Se furişă în casă, împleticindu-se şi lăsă poarta deschisă.

BLAGOVEŞTENIILE

I

A doua zi era sărbătoarea Blagoveşteniei. Încă nu se limpezise bine lumina de rămăşiţa întunericului, cînd o goarnă răscoli văzduhul şipotelor cu ţipetele ei asurzitoare. Cei mai mulţi dintre ţărani crezură că soldaţii, care se culcaseră la spital unde aveau loc berechet, le dădeau de ştire, după obiceiul lor de la cazarmă, că a bătut ceasul să pornească iureşul spre Caracal. Dar Pantelimon Gavrilă, Enache Bădoi, Petre Dănilă şi alţi fruntaşi se înţeleseseră să adune lumea prin bătaia clopotelor. Cine o fi schimbat înţelegerea şi pentru care pricină? De aceea lăsară somnul nu de mult început şi alergară la tîrg, lîngă gorun, să vadă dacă n-or fi venit cumva oamenii din satele vecine. Cînd, spre mirarea lor, deteră peste o patrulă militară călare, în fruntea căreia se afla un plutonier. Să nu le vie a crede ochilor.

— Na-ţi-o frîntă, bolborosi Pantelimon încruntat. Ăştia nu sînt de-ai noştri.

— De unde-or fi venit cu noaptea-n cap şi ce-or fi vrînd? se întrebară, la rîndu-le, ceilalţi, zgîndăriţi de nelinişte.

Gornistul suna într-una, să bage lumea în sperieţi. Cei proaspăt veniţi se apropiară de patrulă. Ţăranii prinseră a izvorî din case, ca apa din şipote. Uliţele vărsau toată suflarea omenească în jurul bătrînului gorun.

— Cine-i primar aici? făcu plutonierul întrebare, cu glas ridicat.

— Eu! răspunse Petre Dănilă.

— Să dai sătenilor ordin ca în trei ceasuri să evacueze satul. Să nu mai rămîie picior de om.

— Da pentru care motiv, mă tată?

— Pentru motivu că la ora nouă va fi bombardată comuna. Aşa sună ordinu.

Mai mulţi şipoteni, auzind această năzdrăvănie, nu-i dădură crezare socotind că-i glumă de speriat proştii. Alţii însă luară vestea în serios. Enache Bădoi întrebă răstit:

— De ce să bombardeze satu? Cine e deşteptu care-a dat ordinu ăsta?

— Deşteptu e don' colonel, care altu? răspunse dîrz plutonierul. Haide, spălaţi putina şi nu mai pălăvrăgiţi de pomană!

— Nu spălăm nici o putină, strigară oamenii întărîtaţi. Să dea don' colonel cu tunu cît o vrea, că nu ne mişcăm din sat.

— Unde ne-am născut, acolo murim! se auziră alte glasuri.

Plutonierul, văzînd atîta puhoi de lume, o cam băgă pe mînecă şi muie glasul:

— Oameni buni, vorbim să n-adormim. Eu avusei ordin să vă spui că la ceasurile nouă începe artileria bombardamentul! Atît şi nimic mai mult. Voi faceţi ce vă taie capu... Treaba voastră...

Spunînd acestea, subofiţerul făcu soldaţilor semn de plecare. Caii porniră încet la pas croindu-şi anevoie drum prin mulţimea tescuită. O parte din ţărani se ţineau scai de soldaţi., iscodindu-i mereu cu întrebările:

— De unde picaraţi, mă leat?

— De la Craiova.

— Sînteţi mulţi, mă, creştinilor?

— Sîntem o companie, başca o secţie de artilerie.

— Măi, da bună vestire ne aduseraţi, n-avem ce zice. Halam să vă fie!

Plutonierul, auzind pălăvrăgelile din spatele lui, strigă aspru:

— Vorba!...

După ce trecu rîul, patrula o luă în sus, pe dealul Călmăţuiului şi se topi din calea văzului.

Şipotenii se adunară, strîngîndu-se unii într-alţii, de se făceau grămezi omeneşti ca un trup de balaur cu zeci de capete. Toţi se frămîntau şi se sfătuiau ce să facă în asemenea împrejurare, ca să iasă basma curată.

— Nici n-apucarăm să pornim la „asalt", că ne pică plăcinta din pod.

— Puserăm şi pe oamenii ăia pe drumuri, spuneau ei gîndindu-se la ţăranii din satele vecine, care, la vremea asta, trebuie să fi pornit spre Şipotele.

Unii dintre ţărani, ca Prăsilă, Buzatu ori Spoială erau pentru evacuare, alţii contra. Pantelimon spuse:

— Mă, fraţilor, ce împotrivire e aia dacă o tulim din sat şi-l lăsăm vraişte? Stăm pe loc şi ne apărăm!

— Mai bine murim în cocioabele noastre, decît prin străini, rosti Enache Bădoi, luînd partea lui Gavrilă.

Oprea Măruntu îşi dete şi el cu părerea:

— Dac-or vedea că nu plecăm, poate să nu ne bombardeze.

— Da, da, s-ar putea şi asta, săriră cîţiva, agăţîndu-se de-o nădejde. Ei au ordin să bombardeze satele goale, nu cu oameni.

Notabilităţile şipotelor erau însă pentru evacuare. Atît Vîlsan, dirigintele poştei, cît şi Turcu, perceptorul, Pleşea, grefierul, Partenie, notarul, ba chiar noul învăţător, Vasilescu sfătuiră pe oameni că a rămîne în sat pe timpul bombardamentului înseamnă sinucidere curată.

— Ce ni-e scris la fiecare aia o să se întîmple, zise Petre Dănilă. O dată moare omu.

— Dacă vreţi să muriţi cu tot dinadinsul, n-aveţi decît să rămîneţi! exclamă Pleşea.

— Apăi vorba-i să rămînem şi la bine şi la rău.

Lefegiii, la auzul acestor cuvinte, făcură feţe-feţe. Nu prea le venea la îndemînă să-l repeadă pe primar. Şipotenii dovediseră cu vîrf şi îndesat că nu luau seama la mărimi şi nu era deloc înţelept să se strice cu ei tocmai acum.

— Eu, unul, nu stau, spuse Turcu. Crapă fierea în mine de frică.

— Las-că şi-n noi crăpa fierea cînd ne luai ultimul creiţar din pungă, îl luă repede Prăsilă. Eşti de-ai noştri ori nu eşti?

— Sînt! Nici vorbă că sînt! bîigui perceptorul pălind ca frunza de toamnă.

Petre Dănilă hotărî pe loc:

— Cine-i cu noi rămîne. Cine nu e, pleacă.

— Toţi sîntem, suflete pricăjite, oftă dirigintele Vîlsan.

— Atunci, rămîneţi... S-a isprăvit!

Părintele Grigore veni şi el cotropit de grijă. Cînd îl văzu, învăţătorul Vasilescu strigă către oameni:

— Am o idee! Poate, cine ştie, scăpăm de năpastă.

— Ia spune, care e? făcură şipotenii curioşi.

— Uite ce-aş zice: să purcedem toată lumea, cu sfinţia sa în frunte şi, îngenunchind în faţa armatei, să cerem iertare...

— Pe ce să cerem iertare, dascăle? îl înfruntă dîrz Pantelimon Gavrilă. Pe dreptu nostru? Cu ce-am greşit noi?

— Au mai cerut şi alţii şi au căpătat iertare.

— Treaba lor. Îi priveşte. Noi nu cerem iertare... N-am greşit cu nimic... Este, măi, fraţilor?

— Este! Este! încuviinţară ceilalţi.

Preotul Grigore fu de părerea învăţătorului.

— Oameni buni şi eu parcă aş fi pentru iertare.

— Oi fi dumneata părinte, nu zic ba, grăi Pantelimon, dar noi n-am păcătuit. Dacă n-am păcătuit, de ce să ne socotim vinovaţi şi să le dăm apă la moară? Oricum ar fi, boierii tot nu ne iartă, aşa cum lupu nu iartă pe miel. Şi pe urmă cu ostaşii care trecură de partea noastră ce facem? Îi dăm peşcheş pe mîna ofiţerilor să-i căsăpească? Nu mai pomeniţi de iertare că văd negru pe dinaintea ochilor!

— Atunci ce-i de făcut?

— Trebuie să luptăm... Asta-i tot ce ne-a rămas. Dacă din cinci murim trei, tot rămîn doi care s-o ducă mai omeneşte.

— E o nebuie ce spui. Cum o să luptaţi cu armata română?

— Noi sîntem armata română, nu ei.

II

Soldaţii care dormiseră noaptea în spital săriră toţi în picioare auzind trompetul care suna „adunarea“. Nu-şi dădură îndată seama cam ce se întîmplase, dar, oricum, nu mirosea a bine. Picase desigur în comună o unitate militară, o companie sau poate un batalion. Stelaru, trăgînd o fugă prin tîrg, întări ştirea că era vorba de o patrulă militară.

Sergentul Găluşcă Florea, care îşi dădea seama ce-i aşteaptă, vru să se înţeleagă cu plutonierul Gîscanu ce drum să apuce.

— Don’plotoner, strigă el, don’plotoner.

Dar cel strigat nu răspundea.

— Ia vezi, mă, ostaş, unde-i don’plotoner?

Soldaţii, iscodiţi, îl căutară pretutindeni, prin toate încăperile. Nici urmă de plutonier, parcă intrase în pămînt.

— Mi-e c-a dat bir cu fugiţii, don’sergent, raportă Mocanu, scărpinîndu-se după ceafă.

— Serios, măi? făcu palid Găluşcă Florea.

— Să mor dacă te minţ. Nu e nicăieri. Pesemne azi-noapte şi-a luat tălpăşiţa.

— Şi-acu ce-i facem? se întrebă descumpănit sergentul.

— Păi tot aia ce făceam dacă era şi el, răspunseră ostaşii.

Pe cînd vorbeau astfel, se arătă învăţătorul Preda însoţit de moş Barbu Găvană, care le aduse vestea ultimatumului de trei ore dat de armată.

— Va să zică au adus şi artilerie? Paştile mă-sii, e borţoasă chestia! pufni sergentul Găluşcă.

— Aduseră de toate, făcu moş Barbu întunecat. Vorba e cum o descurcăm?

Mai veni un grup de oameni: Pantelimon Gavrilă, Enache Bădoi, Călin Bîrligatu, Petre Dănilă şi alţii.

— Aci erai, domnule învăţător? Tocmai voiam să trimitem după dumneata, zise Pantelimon bucurîndu-se că-l vedea. Ce ne gîndirăm să facem noi şi iote ce ieşi…

— Nu e nimic, Pantelimoane, dacă nu-i azi, o să fie mîine şi tot o să punem mîna pe oraş, grăi Preda adînc convins. Deocamdată, trebuie să curăţăm aici locul.

— Aşa zisei şi eu adineauri, fără jertfe nu poţi dobîndi nici un capăt de aţă.

Soldaţii se amestecară şi ei în vorbă:

— Pînă una-alta, trebuie să evacuaţi satul.

— Nu evacuăm nici un sat, aşa ne-nţeleserăm, glăsui Petre Dănilă. Toată lumea rămîne pe loc.

— Ce vorbă e asta? se miră sergentul Găluşcă. Habar n-aveţi ce-nseamnă un bombardament.

Moş Barbu se apropie de ei şi spuse:

— Să adăpostim muierile colea în spital şi la şcoală, că-s ferite de ghiulele. N-o să dea armata în clădirile statului.

— Şi noi, bărbaţii, ce facem?

— Ne-om lupta, asta facem, strigă mînios Mihai Gavrilă. Ne-ţi fi vrînd să-i lăsăm să prăpădească Şipotele?

Norocel veni fuga, suflînd ca un mînz speriat şi, strecurîndu-se printre oameni, se opri dinaintea lui Pantelimon.

— Nene, soldaţii puseră tunuri sus, pe Călmăţui.

— Unde le-au pus, mă, în ce loc?

— Unu e lîngă şosea, deasupra Olteţului, ălălalt o ţîră mai acana de castel.

— Numai două sînt?

— Nu ştiu, nu le văzui decît p-astea.

— Dacă-s două e o secţie, dacă-s patru se cheamă că-i o baterie, îi lămuri sergentul.

Mai dădură buzna în curtea spitalului şi alţi şipoteni, puzderie, care vociferau aprinşi de mînie:

— De ce să ne bombardeze degeaba? Ce le-am făcut noi? Iar prinseră boierii glas?

Moş Stan Cimpoieru strigă la ei:

— Măi, fraţilor, decît să vă văicăriţi ca muierile, mai bine v-aţi duce peste ei să puneţi mîna pe tunuri înainte de a trage.

Îndemnul moşului parcă turnă gaz peste foc. Oamenii se aprinseră ca o vîlvătaie şi începură a se îndemna unul pe altul:

— Hai să le luăm tunurile! Să se lingă pe bot de bombardat!

Vlădoienii, care sosiseră între timp pentru marşul împotriva Caracalului, vreo şaptezeci-optzeci de oameni, auzind de schimbarea lucrurilor, luară şi ei foc:

— Hai la tunuri să le facem praf!

Într-o încăpere a spitalului, învăţătorul Preda dimpreună cu şipotenii care-l înconjurau hotărîră să dea piept cu armata. Ştiau din spusa patrulei că efectivul ei nu era decît de o companie. Mihai Gavrilă, ca unul care avea inimă de viteaz şi cunoştea locurile, luă cu sine pe camarazii lui la care se adăugară şi vreo două sute de şipoteni şi vlădoieni, toţi flăcăi iuţi şi aprigi, şi plecă în pas alergător cu gînd să urce dealul Călmăţuiului, pe ocolite, mai încoace de pădurea Fratoştiţei, pentru a cădea în spatele armatei.

— E bun planu de bătaie, exclamă satisfăcut sergentul Găluşcă şi adresîndu-se învăţătorului, îl întrebă: De unde vă pricepeţi aşa la militărie?

— Era să ajung ofiţer dacă nu sufeream un accident, răspunse acesta.

Dincolo de rîul Olteţului, învăţătorul Preda cu restul ostaşilor şi ţăranilor urma să facă un front de mîntuială ca să atragă asupra lui atenţia comandantului, dînd celorlalţi apă ca să-i ia ca din oală. Petre Dănilă rămase în sat cu bătrînii şi femeile pentru a păstra ordinea.

După ce plecară oamenii, înarmaţi care cu ce găsiră, furci, seceri, topoare, bîte, primarul chemă pe Norocel deoparte şi-i porunci:

— Mă, tartore, ia haiducii tăi şi daţi sfoară prin sat să nu şadă nici o muiere prin case, toate să vie încoace, la spital.

— Şi ăle sănătoase?

Dănilă îl luă la trei păzeşte:

— Mă, acu-ţi trag două perechi de palme de vezi stele verzi! Hai, cară-te!

Norocel o rupse la fugă, cum îi era obiceiul, căci nu ştia să meargă domol, ca orice copil. Inimos din fire, nu mai apelă la „ienicerii“ lui, ci făcu singur toată treaba, anunţînd din casă în casă porunca primarului.

Muierile, care auziseră de bombardament şi văzuseră plecînd bărbaţii la „război“, nu se speriară atîta de toate astea cît de porunca primarului. De ce să părăsească ele casele? Era aşa de mare primejdie să şadă în case? Adică vrea armata să le dărîme, ce vrea, doamne-iartă-mă? Şi începură a se văicări, dînd slobozenie glasului:

— Vezi, fă, ce prăpăd se abătu pe capu nostru?

— Credeaţi că boierii se lasă călcaţi în picioare? Iote că nu se lăsară.

— Mai bine dacă-şi vedeau de treabă rumînii noştri şi nu mai porneau amărîta de răzmeriţă, că dintr-asta o să ni se tragă toate nenorocirile.

Unele se încăpăţînau să nu se mişte din casă, socotind că e păcat.

— Las'să se dărîme tavanul pe mine şi pe copii…

Altele însă, cuprinse de spaimă, începură a sosi la spital, cu boccele în care grămădiseră tot felul de boarfe sau încărcate peste cap cu lucruri casnice fără nici o valoare. Cîteva tîrau, opintindu-se, lăzi sau cufere, în care îndesaseră la repezeală ce aveau mai de preţ. Copiii mai mărişori cărau şi ei lucruri, fel şi chip.

Moş Barbu Găvană striga mereu în dreapta şi-n stînga:

— Făăă, lăsaţi lucruşoarele acasă, nu vă omorîţi cu ele degeaba, înţelegeţi de vorbă!

Dar muierile tot ce ştiau, aia făceau.

— Cum o să las pînza-nălbită? zicea Rada lui Enache Bădoi. Patru anişori îmi fărîmai mîinile pîn-o ţesui pentru măritişul fetii şi-acu să mi-o bombardeze armata? Ba n-o las de loc, iote aşa! Mor cu ea şi n-o las!

Cineva aduse vestea că popa Grigore începe slujba mai devreme. Adevărat, după o bucată de timp, clopotele porniră să bată vijelios, ca o alarmă. Parcă nici nu era glasul lor care chema credincioşii, ci un lung ţipăt de spaimă, prevestitor al morţii.

O parte din muieri, printre care Tudora răposatului Dumitru Răzmeriţă, Domnica lui Ion Buzatu şi altele, plecară să se adăpostească în biserică şi să asculte totodată liturghia.

Tot la spital veni să se adăpostească şi văduva Nicoliţa Opran, dimpreună cu locotenentul Niţă Pantelie, care avea mîna dreaptă bandajată pînă la umăr. Femeile priviră duşmănos, cu coada ochilor, pe ofiţerul rănit şi începură a şuşoti pe furiş:

— Iote şi pe ibovnicul Nicoliţei, nu se îndură să-l lase acasă să nu-i piară sămînţa.

Locotenentul, de cum puse piciorul şi văzu adăpostul, se adresă către muieri:

— Nu-i bine să staţi aici. Pivniţă n-are spitalul?

— Ba are, da cine-i nebuna să se ducă acolo? Dacă se dărîmă hardughia pe noi, ce facem? Dacă vrei, du-te dumneata cu Nicoliţa…

Nici o femeie nu vru să coboare în pivniţă. Văzînd că nu-i chip să le convingă, Niţă Pantelie tăcu şi se retrase într-un colţ singuratic.

Un grup de bătrîni, nu prea mare, rămas în grija lui Petre Dănilă, stătea răspîndit în curtea bisericii şi prin cimitir. Aceştia aveau sarcina de-a păzi ordinea, fiind mereu cu ochii pe simbriaşi ca să nu-şi ia tălpăşiţa dînd femeilor pildă rea ori stîrnindu-le mai vîrtos frica. Tot ei

aveau să întîmpine armata, dacă aceasta, răzbind pe şipoteni, ar fi pătruns în sat. Cei mai mulţi se tupilară pe lîngă morminte sau la rădăcina arborilor bătrîni. Cimitirul se umplu de vuiet ca la o înmormîntare.

Părintele Gherase, pe care şipotenii nu-l mai zăriseră de la Crăciun, dar ştiau că zace bolnav în pat, ieşi în curte să vadă ce e cu forfota.

— Bine făcurăţi venind încoace, lîngă Dumnezeu, le spuse. O să îndurăm şi năpasta care vine, căci e pedeapsă cerească...

— Ba e pămîntească toată ziua, părinte, îi aruncă Petre Dănilă.

În toiul larmei şi frămîntării se ivi în piaţă Heruvim Tănase, împleticindu-se şi cîntînd cu foc:

De ce, maică, măiculiţă,
Mă făcuşi boier de viţă?

— Ia uită-te, fă, Diţo, la bărbat-tu, se făcu iar criţă, o înghioldi Rada pe femeia lui Heruvim, oltenizîndu-i mitologicu-i nume. Cînd naiba se îmbătă? Adineauri parcă era treaz.

— Nu vezi că umblă cu clondiru în buzunar, pufni Joiţa lui Prăsilă.

— Lovi-l-ar moartea de trenţăros! Minte la el cît glas la peşte. Se perpeleşte satu şi lui îi arde de băutură cu noaptea-n cap, îşi vărsă Afrodita focul.

BĂTĂLIA DE PE CĂLMĂŢUI

Mihai Gavrilă cu oastea lui amestecată din militari şi civili n-apucă s-ajungă în dreptul Fratoştiţei, cînd pe şosea se zări un nor pîclos care se apropia din ce în ce.

— Ce-o fi mogîldeaţa aia, măi, fîrtaţilor, se întrebară oamenii, suliţînd depărtarea cu ochii ca să desluşească ce ascundea umbra tîrîtoare.

Cu toate că aveau zor, se hotărîră să trimeată niscaiva iscoade cu miros bun, temîndu-se să nu fie cumva altă armată. Dar Gore, feciorul lui Mototolea, dete norului de rost:

— Sînt cornăţenii! Sînt de-ai noştri!

Avea dreptate flăcăul. Erau ţăranii din Cornăţel, vreo două sute la număr, care veneau, după înţelegere, să se lipească de şipoteni şi împreună să apuce drumul Caracalului. Se înarmaseră cu furci, tîrnăcoape şi coase. Numai cîţiva purtau pe umeri puşti de vînătoare.

Mihai Gavrilă îi aşteptă cu oastea pînă se apropiară:

— Fraţilor, de ieri pînă azi se întoarse socoteala pe dos.

Le înşiră pe nerăsuflate cum se pomeniseră cu armata care îşi pusese în cap să bombardeze Şipotele, căci pasămite boierii voiau să pedepsească aspru satele răsculate.

Mai dintîi vestea îi fripse pe cornăţeni la inimă, dar pe urmă îi îndîrji. Dacă e vorba pe-aşa, o să lase mai tîrzior Caracalul, ca să dea acum piept cu armata de aici, că ei sînt puşi pe orice şi nu le pasă ce-o alege urma. Decît aşa viaţă, mai bine lipsă!

Fără a mai bate apa în piuă, căci timpul era împuţinat rău, oastea sporită a răsculaţilor cîrmi la stînga pe sub deal, pe o potecă îngustă, deasupra unei rîpe, înşirîndu-se oamenii unul după altul ca mărgelele într-o salbă. Cîţiva şipoteni care ştiau seama locului grăbiră pasul pentru a mirosi dacă nu cumva îi pîndeşte vreo primejdie din faţă. Nu descoperiră nici picior de soldat. Taci că era bine! Armata, ce să prindă ea de veste mişcarea de învăluire pe care i-o pregăteau ţăranii?

Cînd ajunseră la Adîncata, o vale repede care sta tocmai în partea opusă a Şipotelor, la depărtare de cîţiva kilometri, oamenii începură a urca din spate dealul Călmăţuiului, de astă dată cu grijă mare ca să nu fie descoperiţi şi să dărîme tot ce clădiseră pînă atunci.

— Fraţilor, auziţi încoa! Atingeţi-i la moacă numai pe ofiţeri.

— Lasă, ghinărare, că-i culegem de pe jos ca snopii, se auziră glasuri.

— Ba nu-i prea culegem ca snopii cu furcile alea şi cu tîrnăcoapele, da dacă îi izbim pe neaşteptate, le luăm piuitu…

Mihai Gavrilă, tîrîndu-se pe burtă, ajunse cel dintîi pe creasta dealului. Acolo se opri grijuliu să cerceteze împrejurimile. În faţa ochilor i se deschise ca un evantai o privelişte largă, necuprinsă, să sature o mie de ochi, nu numai doi. În dreapta, cam la o fugă bună de cal, zăceau ruinele castelului înălţînd spre cer ziduri negre, deznădăjduite, aşa cum le lăsase urgia focului. În parcul din spate, cu pomii văduvi de frunziş, împrejmuit încă de garduri înalte, se zărea oarecare furnicărie omenească, un du-te vino neîntrerupt. Va să zică armata, cît era, se aciuase la castel, între plopi, unde odinioară se drăgostise el cu boieriţa Daria.

Drept în faţa lui, la o depărtare ceva mai mică, observă mişunînd alte furnici.

Tîrîş-grăpiş, se cocoţară pe coastă şi sergenţii Găluşcă şi Corbea, lungindu-se lîngă Mihai.

— N-or fi ăia artileriştii? întrebă Corbea.

— Ba ei sînt, născătoarea mamii lor, răspunse Gavrilă.

După ce se sfătuiră un timp, sergentul Corbea făcu semn ostaşilor din spate să înainteze. Aceştia, tîrîndu-se tot de-a buşilea, poposiră pe creastă şi se desfăcură ca o aripă pe-o întindere mare, ţinînd arma la ochi, gata în orice clipă să scuipe gloanţele îndată ce tovarăşii din dreapta rîului vor deschide focul, după cum fusese înţelegerea. În

spatele lor, ţăranii se aşternură şi ei pe pămîntul umed, încingîndu-l cu fierbinţeala trupurilor.

Pătru, flăcăiandrul vlădoian, cum sta culcat cu nasul în iarba proaspătă, zări o viorea micuţă şi speriată care ar fi luat-o la fugă dacă n-o ţinea în loc rădăcina.

— Nu te speria, mîndruţo, că nu-ţi face neica nici un rău, o linişti flăcăul care-i ghicise parcă gîndul.

Dar nu se ţinu de vorbă şi smulgînd-o uşurel, ca să n-o doară o culcă pe după ureche.

— Stai aici, că stai bine…

Ţăranii, grămădiţi în spatele oştenilor, n-aveau astîmpăr, parcă ar fi stat pe ghimpi. Se suceau într-o parte şi alta, lungeau gîturile, zgîiau ochii, se îndulceau la vorbă pînă cînd, pierzîndu-şi răbdarea, începură a cîrti:

— Ce facem, ghinărare, mai stăm mult cu mîinile în sîn?

— Venirăm să ne batem sau să dormim?

Mihai abia putea să-i mai ţie în frîu:

— Aveţi răbdare pînă or începe ăilanţi focu. Ce vreţi s-o zbîrcim, să ne rămîie oasele pe-aici? Fiţi oameni de înţeles, ce dracu!

Alţi săteni mai copţi săriră şi ei cu gura:

— Mai potoliţi-vă, mînjilor, că nu-i timp de zbenguială.

Cum se ciorovăiau aşa, se auzi deodată venind din dreapta un zgomot ciudat, ca un iureş de glasuri în preajma unui asalt.

— Iote-te! Ce-o fi asta? făcură oamenii ciulind urechile ca să audă mai bine.

— Ce naiba s-a întîmplat? se întrebă la rîndu-i Mihai.

Îndepărtatul vuiet creştea, auzindu-se tot mai desluşit. Feciorul lui Gavrilă dimpreună cu cei doi sergenţi îşi băteau degeaba capul să afle ce era. S-o fi tras Preda cu ceilalţi tocmai spre partea Străjeştilor, ca să lovească pe-acolo armata?

Greu de crezut, căci n-avea temei. Şi-apoi alta fusese tocmeala. Pe Gore, băiatul lui Mototolea, nu-l răbdă inima şi se ridică în picioare, doar o vedea ce este, dar sergentul Corbea îl culcă numaidecît la pămînt:

— Ce-ai căpiat, mînzule? Vrei să ne descopere şi să ne toace ca pe varză?

— Măi Gorică, ai tărîţe în cap sau ţi s-a făcut de cimitir? îl luară şi alţii la trei păzeşte.

Forfota din parcul castelului se înteţi. Se vedeau cu ochii liberi soldaţi alergînd încoace şi încolo, ca sfîrlezele.

— Au dibuit ei ceva şi acum se pregătesc de luptă, îşi dete cu părerea sergentul Găluşcă. Prost al dracului!

— Stai că nu e prost de loc, strigă Mihai fulgerat de un gînd. Trebuie să fi venit hurezanii, ca viţeii la tăiere. Şi uite că-i prijoane armata.

— Că bine zici, făcură oamenii luminaţi. Nu le-a ieşit nimeni înainte să le spuie ce-i aşteaptă?

Gavrilă ridică din umeri:

— Ştiu eu? I-or fi uitat ca naiba în zoru ăla, fiindcă…

Dar îşi frînse spusa, căci de jos, de sub deal, porni vijelios o răpăială de împuşcături.

— Sînt ai noştri, strigară glasuri din toate părţile, brodite la o vorbă.

Începură a pîrîi puştile şi din dreptul castelui. Armata răspundea răsculaţilor cu acelaşi glas.

— Flămînzilă, acu e timpul să sărim pîrleazul, că ăia nu mai au capu să gîndească ce-i în spate, propuse sergentul Corbea.

— Hai s-o zvîcnim!

În clipa următoare oastea răsculaţilor zbură din loc fără să atingă pămîntul şi în cîteva minute ajunse la gardul din fundul parcului, lîngă plopi. Mai mulţi flăcăi încercară a sări dincolo, peste uluci, cîţiva săriră chiar, dar Mihai îi opri făcîndu-le muteşte semne desperate. Împuşcăturile se înteţiră şi dintr-o parte şi din alta, dar încă nu se vedea vreo ispravă. Pesemne un pluton trăgea spre rîu, făcînd front în ruinele castelului, iar celelalte, vrînd să încercuiască pe hurezani şi să-i prindă în capcană, se desfăşuraseră apucînd-o prin spatele parcului, adică tocmai în partea în care poposiseră şipotenii.

Astfel oastea pestriţă a lui Mihai Gavrilă zări spinările soldaţilor care se îndreptau în grabă spre hurezani.

— Foc! răcni Corbea puşcaşilor rînduiţi în frunte.

O ploaie de gloanţe răpăi ca din senin, ciuruind liniştea. Vreo zece-cincisprezece soldaţi căzură trăsniţi, fără a se mai ridica. Ceilalţi se poticniră, lovindu-se unii de alţii, apoi cuprinşi de spaimă o rupseră la fugă înapoi. Mulţi dintre ei, ca să poată fugi mai lesne, aruncară armele.

— I-am luat ca din oală! chiui Mihai în beţia izbînzii.

Tot Călmăţuiul, pînă departe, răsună de strigătele biruitorilor. Flăcăii înfipseră adînc în pămînt furcile şi tîrnăcoapele şi se repeziră să culeagă puştile morţilor şi fugarilor.

— I-ha, le căzu comandantu! strigă Ruican, oprindu-se lîngă un locotenent-colonel care zăcea cu faţa la pămînt. În jurul lui erau presăraţi alţi morţi. Doi gradaţi îşi trăgeau sufletul.

— Iote şi pe don'plutonier, strigă Stelaru, recunoscînd printre cei căzuţi pe Gîscanu.

Sergentul Gălușcă Florea se apropie să-l vadă și el:

— De unde și pînă unde răsări acilea?

— Apăi fugi de la bine, că-l trăgea ața la moarte.

— Mă, don' plotoner, ce căutași aia găsiși, zise sergentul cu obidă.

Șipotenii, vlădoienii și cornățenii, amestecați ca frații, continuară iureșul, scoțînd urlete asurzitoare și răspîndindu-se ca potîrnichile pe întinderea Călmățuiului. Dar nu mai aveau cu cine lupta. Armata se ascunsese printre ruinele castelului și de acolo, de la adăpost, trăgea de stingea. Se prăvăliră cîțiva flăcăi printre care și Pătru cu vioreaua la ureche. Dacă văzură așa, se traseră dincolo de garduri. Ce să te bați pe nevăzutelea, cu gloanțele?

În timpul acesta se ivi cealaltă „oaste" de sub comanda învățătorului Preda. Izbucniră urale și strigăte de biruință de o parte și de alta.

— Prea multă bucurie nu-i bună, zise Preda ca să-i mai domolească.

— Așa-i, încuviință Pantelimon Gavrilă, abia cumpărarăm coada porcului și noi gata, să bem aldămașu pentru tot porcu. Stați ușurel, că mai avem de furcă.

Sergentul Gălușcă zise și el:

— Fraților, s-o judecăm nițel cu capu. Dacă ăia avură comandant un locotenent-colonel, apăi să mă iertați, nu sînt numai o companie cum crezurăm la început.

— Ei na... Cîți or fi tot îi răzbim noi, strigă Călin Bîrligatu.

Enache Bădoi își făcea loc cu coatele prin mulțime:

— Măi, ce oameni ăți fi, nu pot pricepe. În loc să prăpădiți tunurile, îmi stați ca muierile la taifas.

Îndemnul țăranului găsi răsunet. Cîțiva flăcăi, în cap cu Mihai Gavrilă se repeziră la tunurile părăsite în voia soartei:

— Le facem vînt în Olteț, porunci Mihai Gavrilă.

Erau două tunuri de 75, cu chesoane, așezate la o mică depărtare unul de altul, avînd gurile îndreptate spre sat. Flăcăii se puseră pe treabă și, scoțînd cu tîrnăcopul sapele care-l fixau în pămînt, urniră din loc primul tun după care îi dădură brînci în vale. Tunul porni vijelios, descriind zigzaguri ca de om beat, culcă la pămînt o salcie tînără, dar se izbi de un salcîm și rămase acolo, la mijlocul drumului.

— Jigodia, nu vrea să intre la apă, strigă înciudat Mihai.

Cîțiva flăcăi coborîră să-l urnească din loc, dar tunul se opri în alt pom. Din nou îi făcură vînt. De astă dată tunul, nemaiavînd viteză, intră numai pe jumătate în apa rîului și încremeni acolo, cu țeava sprijinită de mal.

— Lăsați-l că șade bine și-așa.

Pe cînd ţăranii se trudeau să desfacă şi tunul celălalt, răbufniră împuşcături din flancul stîng.

— Da astea de unde vin? se întrebă Mihai uluit.

— Culcat! ordonă sergentul Găluşcă.

Numai soldaţii executară comanda. Ceilalţi alergară în neorînduială spre castel. Dar şi de-acolo fură întîmpinaţi de-o răpăială care le împuţină rîndurile.

— Culcat! Culcat! răcniră mai multe glasuri tunătoare.

O parte ascultară şi se întinseră pe pămînt, iar ceilalţi cuprinşi de panică, o rupseră de fugă spre albia rîului, cu gînd să se repeadă în sat. Alte salve ucigaşe îi prigoni şi din partea aceea, de pe malul celălalt al Olteţului.

— Ait! Ne-au înconjurat! strigă sergentul Corbea ca fript. Cum naiba făcură?

— Nu vă spusei eu că nu e numai o companie? zise Găluşcă. Fac prinsoare că-i un batalion.

Gloanţele ţiuiau mereu pe la urechi cînd dintr-o parte, cînd din alta, de nu mai ştia omul cum să se ferească.

Cel dintîi căzu Pantelimon Gavrilă. Auzind gemetele tatălui, Mihai alergă prin ploaia de gloanţe şi îngenunche lîngă el.

— Te nimeriră hoţii, mă, taică?

— Pînă aici mi-a fost dat... răspunse rănitul cu glas stins. Şi tata şi eu... tot de glonţ... Voi, vedeţi-vă de treabă...

Şi aplecînd uşor capul într-o parte, muri simplu, parcă ar fi trecut drumul la vecin sau ar fi răsucit o ţigară.

Mihai, cuprins de-o îndîrjire fără seamăn, se năpusti orbeşte cu un pîlc de oşteni, printre care era şi sergentul Corbea, pisînd într-un punct pe care-l socotea mai slab, ca să spargă încercuirea. Gloanţele, izvorînd din toate părţile, şuierau zgîriind aerul, ba umblau chiar pe pămînt făcînd şerpi de ţărînă. Stelaru, Stancu şi Ruican căzură. Dar drumul se deschise spre libertate.

— Scăpărăm, Corbeo, hai s-o tundem!

— Încotro?

— Ia-te după mine, că ştiu locurile. Pe-aci am copilărit.

O luară pe valea Adîncatei, fugind fără să mai cate înapoi. Dar deodată sergentul se poticni, dîndu-se de cîteva ori de-a berbeleacul.

La început Mihai nu-şi dădu seama dacă fusese atins sau se împiedicase. Cînd se apropie, Corbea nu mai răsufla.

— N-avuseşi noroc, frate-miu, să vezi ţară străină, că pe-aici nu mai e de trăit, în ţara noastră, îi spuse Mihai clătinînd trist capul, frămîntat de gîndul de-a se refugia undeva, departe...

VULTANII DE FOC

I

În sat, muierile şi bătrînii care se adăpostiseră la spital îşi pierduseră răbdarea.

— O să ne apuce pe-aici prînzu-ăl bun... bombăni muierea lui Spoială.

Femeia lui Ceacîru se plîngea la rîndu-i:

— Mă luară cu noaptea-n cap. Nici n-avusei cînd să mulg pe Joiana. Barem de-aş fi muls vaca să mă ştiu scăpată de-o grijă...

Baba Ghimpoaia şi o vecină de-a ei, după ce dădură cu bobii, plecară acasă:

— Pui mîna în foc că n-o să fie nimic.

— Bine-ar fi să ne alegem numai cu sperietura, îi răspunse Glafira, văduva lui Poponete.

Cam la un ceas după plecarea babelor, se auzi de sus, de pe Călmăţui, o spuză de împuşcături. După cîteva clipe pîrîi altă salvă, parcă mai aproape. Împuşcăturile îndepărtate se înteţiră, dar nici cele apropiate nu se lăsau mai prejos, pînă cînd deodată se amestecară unele cu altele de nu mai era chip să le deosebeşti.

— Se bat ai noştri pe deal cu armata, strigă înspăimîntată Joiţa lui Prăsilă şi căzu în genunchi cu mîinile împreunate a rugăciune: Ajută-le, Doamne, să izbîndească!

Ca sub îndemnul unei porunci înalte, toate femeile căzură în genunchi şi începură să se roage, aşternînd cruci mari pe piept.

Iar se pripăşi o tăcere nu prea lungă, după care din nou începu lătrătura puştilor de nu se mai isprăvea.

— Ce-o fi făcut, fă, ai noştri, au răzbit armata?

— Cum o vrea Dumnezeu, parcă e după ei?

— O fi căzut vreunul?

— Care cum i-a fost scrisa.

Deodată, în mijlocul acestei vorbiri, trăsni o bubuitură năprasnică de se clătină pămîntul cu case cu tot.

— Auliu! A-nceput să tragă cu tunurile! izbucniră glasuri îngrozite.

Se iscă o rumoare neobişnuită, ca mugetul mării. Femeile se uitară una la alta, cu ochii măriţi de spaimă, aşteptînd să se dărîme clădirea pe ele dintr-o clipă într-alta. Cîteva deteră să fugă.

— Staţi pe loc... Nu vă speriaţi că nu cade aici, răcni moaşa Dumitrana, care era mai curajoasă decît un bărbat.

Intervenţia energică a moaşei linişti pe femei. Se strînseră unele în altele, ţinînd plozii în braţe, ca să fie mai aproape de ele şi aşteptară, lipite, să li se împlinească „scrisa“.

II

O nouă bubuitură sparse urechile aerului şi o proaspătă ghiulea poposi deasupra şipotelor, căzînd în balta Gorganului.

— Alta, mă, că asta s-a dus la scăldătoare! zbieră Heruvim, încercînd a-i urmări zborul prin văzduh.

Bubuiră încă două trăsnete. O ghiulea nimeri în curtea lui Buzatu, mutîndu-i pătulul în uliţă, iar alta se abătu asupra casei lui Stoian Ulmu, retezînd-o pe din două, ca pe-o mămăligă.

— O atinseşi, cîrno, dumnezeii mă-tii, parcă băgaşi vreo cărămidă în gospodăria lui Ceacîru, strigă Heruvim clătinîndu-se în mijlocul uliţei ca o luntre pe valuri.

Apoi se adresă artileriei nevăzute care vărsa foc numai pe-o gură de tun:

— Mai trage, mă, una în baltă!

Fiuuu! Fiuu! Buum! şuieră altă ghiulea deasupra capului lui Heruvim, dar beţivul nu reuşi să vadă unde a căzut.

— Ascunde-te, nărodule, că te face chisăliţă, îi strigă moş Barbu Găvană, trecînd drumul ca să se refugieze în biserică.

— N-are inima aia... răspunse chefliul. De mine nici dracu nu se atinge că-s „heruvim“, darmite o curvă de ghiulea?

O ghiulea care căzu la vreo două sute de metri de spital stîrni spaima în femeile adunate acolo. Uneia dintre ele i se păru că se prăbuşeşte clădirea şi zbieră înfricoşată:

— Cade spitalul pe noi!

Parcă fu un făcut. Toate muierile ieşiră claie peste grămadă din sala unde se adăpostiseră şi, cuprinse de panică, o apucară în neştire spre piaţă.

— Staţi pe loc, nu fugiţi! strigă după ele locotenentul Niţă Pantelie, dar vocea lui n-o auzi nimeni.

Cînd al doilea grup de femei fugite ajunse în dreptul cîrciumii, chiar în acea clipă hardughia lui Chioru se prăbuşi ca trăsnită şi se aprinse. O puzderie de aşchii şi ţăndări din acoperiş şi şopron se abătu asupra fugarelor năuce, sădind un gol în mijlocul lor. Patru femei căzură şi nu se mai ridicară de jos. Alte cinci, rănite, o rupseră la fugă mai departe, urlînd de durere şi mai mult de groază. Printre cele moarte se afla şi Joiţa lui Prăsilă, care ţinea în braţe un copil de ţîţă şi pe alţi doi mai mici de mînă.

— De capu-ţi! strigă Heruvim văzînd prăpădul. Te întrecuşi cu firea… Asta fu prea belalie.

Pfiuuu! Pfiuuu! Buuuuum!

— Ho, ajungă-vă! Destul, lighioanelor! Isprăviţi o dată că mă pui cu paru pe voi!

Vauuu! Vauu!

— Staţi, mă, n-auziţi, grijania mamii voastre de mahomedani, ce vreţi să ne radeţi satu ca cu briciu?

Ghiulele drăceşti foiau pe sus încinse şi tăbărau duşmăneşte pe colibele şipotenilor, făcîndu-le zob. Căsuţele lui Pantelimon Gavrilă şi Marin Viţu, care erau lipite spate-n spate, se amestecaseră una cu alta alcătuind un morman sfîşietor de ruine. Coliba lui Plesnilă, pe care doi ani încheiaţi se canonise omul s-o înalţe, ardea cu vîlvătăi mari. Se mai întîmplară şi lucruri ciudate: aşa, un obuz retezase de la pămînt salcîmul din ograda lui Dumitru Răzmeriţă şi-l înfipsese în acoperişul casei lui Călin Bîrligatu, iar cîinele lui Radu Viziru fusese zvîrlit tocmai în vîrful bătrînului gorun din tîrgul de săptămînă şi zăcea acolo, agăţat de-o creangă, cu burta spintecată.

Şipotenii aciuaţi în cimitir, ajunşi clocot de mînie, îşi plimbau mereu ochii pe cerul înfierbîntat, de unde poposeau vultanii de foc semănînd schilodirea sau moartea. Petre Dănilă, trecînd de graniţa răbdării se desprinse de locul unde stătea, urcîndu-se pe moviliţa unui mormînt. De acolo începu a răcni cu glas de tunet ca să-l audă toţi morţii, chiar şi cei îngropaţi la capătul celălalt al cimitirului, slobozind în cuvinte tot focul şi revolta care îi prăjeau sufletul.

— Sculaţi-vă, măi, adormiţilor, că v-o fi putrezit oasele de atîta şedere! Cum vă rabdă inima să tînjiţi în groapă cînd s-a abătut atîta urgie pe capul nostru? Ridicaţi-vă din culcuşuri să vedeţi ce n-aţi văzut de cînd lumea.

— Scoală, măi Dumitre, să te-ntreb dacă ştii ce sat o fi ăsta, că eu nu mai ştiu. Cînd trăiai, colibele noastre stăteau pe pămînt, acum se zbenguiesc în aer, ca păsările…

— Scoală şi dumneata, nea Pavele, care luptaşi la 77 şi erai tunar, să vezi ce e aia bombardament. Voi nu şterseraţi Plevna de pe faţa pămîntului, cum ne şterse artileria Şipotele noastre fiindcă ne căutarăm drepturile. Acum o să ne căutăm şi satu…

— Trezeşte-te şi tu, Ioniţă Poponete, măcar o clipă să te bucuri că nu mai sînt boieri prin partea locului, ca să scoţi căciula dinaintea lor. Pe urmă te-oi culca iarăşi să te odihneşti, că ai fost tare trudit, săracu de tine…

Petre Dănilă curmă convorbirea cu răposaţii şi îşi şterse cîteva pîrîiaşe de sudoare cu dosul mînecii. Vreo trei-patru ghiulele trosniră înfundat, undeva pe-aproape, ridicînd nori groşi de ţărînă.

— Nu! răcni din nou Petre, făcînd un gest deznădăjduit cu mîna, nu vă treziţi! Mai bine staţi pe loc, că venim şi noi acilea. Colea pe pămînt nu ne mai găsim rostu... Venim cu viaţa netrăită, aşa cum sînteţi toţi în satu vostru de sub pămînt...

Şipotenii se uitau împietriţi la Dănilă, ascultîndu-i vorbele încinse ca fierul înroşit şi oftau într-una.

Deodată un obuz se năpusti fără veste dînd iama în cîteva morminte, parcă ar fi avut o socoteală şi cu morţii. Un morman de oseminte ieşiră la iveală din măruntaiele pămîntului, jucînd un tontoroi scurt şi macabru prin văzduh. Trei oameni care se aflau în preajmă fură sfîrtecaţi şi învălmăşiţi cu rămăşiţele celor duşi.

— A ieşit serdaru din groapă! strigară şipotenii cuprinşi de panică, fugind de-a valma peste morminte ca să scape teferi.

— Se puseră şi boierii ăi morţi să ne căsăpească, zbieră Ion Buzatu, nimerind devale drept în albia Olteţului.

Petre Dănilă, cu toată sperietura, se stăpîni şi rămase neclintit pe locul unde se afla. Apoi, ridicînd privirea spre cer, scrîşni cu dojană aspră:

— Mă, Doamne, ce păzeşti acolo?

Nu-l auzi nimeni, căci cimitirul rămăsese numai cu morţii. Dincolo, în biserică, la auzul trăsnetului picat în cimitir, lumea dădu buzna să iasă pe uşă afară, crezînd că ghiuleaua căzuse pe casa domnului s-o facă una cu pămîntul. Cîteva femei aflate mai aproape de ieşire nimeriră în pridvor, dar cînd veni grosul se făcu o înghesuială cumplită, care zăvorî ieşirea.

Moş Barbu Găvană, dîndu-şi seama de primejdia strivirii, răcni cu glas de tunet:

— Staţi pe loc! Nu s-a întîmplat nimic!

Preotul, ieşind din altar, strigă şi el:

— Nu fugiţi! Nu-i nici un pericol!

Aceste intervenţii avură darul să liniştească lumea. Năvala spre uşă se muie ca prin farmec, iar femeile şi copiii se întoarseră cu faţa spre altar.

— Nu vă speriaţi, căci în sfînta biserică nu vi se poate întîmpla nimic rău, le cuvîntă preotul cu glas tremurînd, abia stăpînindu-şi emoţia.

Numai pe Heruvim Tănase nu-l răpuse groaza. Chefliul se plimba nepăsător prin împărăţia ghiulelelor, de unul singur, ca vodă prin

lobodă, ieşindu-le în întîmpinare, ocărîndu-le sau blestemîndu-le ca pe nişte fiinţe cu pricepere şi grai.

— Ce făcuşi, fă, tîrfă afurisită, de ce şterpelişi acoperişu creştinului? Ce, nu era pus bine sau pui tu altu mai bun?

După un timp începu să se roage:

— Trimete, mă leat, una mai sprîncenată, s-o prinz în braţe şi s-o joc o învîrtită!

Şchijele unui obuz căzut în preajma oficiului poştal avariară faţada acestuia făcînd ţăndări fereastra şi uşa.

— Ei, vezi, aşa mai merge, mîndruţo! urlă Heruvim. Trebuie să avem în vedere şi clădirile stăpînirii... Mai ţin-te şi cu statu!

Dar după un timp beţivul obosi. Urmărea încă păsările de foc, dar nu mai spunea nimic. Tot alergînd încoace şi încolo, zări locul unde fusese coliba lui Buzatu, acum rămas gol. În ograda lui Oprea Măruntu văzu un bou sfîrtecat, din care trăgeau o haită de cîini.

Îl trecu năpristan un fior prin şira spinării. Se gîndi unde ar putea s-o şteargă ca să scape mai repede din iad. Dar în clipa aceea o nouă ghiulea şfichiui văzduhul.

— Mă văzu spurcăciunea, îşi spuse omul în gînd şi de astă dată, cotropit de-o teamă subită, se ciuci în şanţul uliţei, sub un podeţ.

Un trosnet uriaş zgîlţîi satul din ţîţîni pentru a nu ştiu cîta oară, făcîndu-l să se clatine ca o corabie pe valuri. De pe locul unde picase vulturul de foc se ridică un nor greu, întunecat, de tarînă. Cînd se împrăştie, Heruvim nu mai era nicăieri de găsit. Pierise o dată cu norul, în necuprins.

Altă ghiulea nu mai căzu. Bombardamentul încetase.

NU POT SĂ TE IERT DOAMNE!

I

Gjgel Năsturaş, ajuns la Caracal, nimeri drept la Şuculescu, prefectul judeţului, căruia îi înşiră toate cîte se petrecuseră la Şipotele, în noaptea aceea de pomină. Acesta îl ascultă cam plictisit, pe urmă îşi văzu de treburi. Eh, conace şi castele ca acelea din Şipotele fuseseră ele multe prefăcute în scrum şi mulţi moşieri ca Dănescu îşi pierduseră viaţa, nevrînd să se refugieze la oraş, ca să nu-şi părăsească averile la voia întîmplării. De aceea nu luă nici o măsură specială. Ce măsură să ia? Nu trimisese chiar ieri o companie de soldaţi la Vlădoaia, care avea misiunea de a restabili ordinea şi la Şipotele? Dar, pe urmă, cînd primi o înştiinţare telefonică din partea lui Vîlsan, dirigintele poştei, care îl ţinea în curent cu mersul „evenimentelor“, că armata pactizase cu răsculaţii,

intră la grijă. Hm, drăcia dracului, nu prea era de glumă! Cu rezerviştii, mai du-te-vino, poţi să treci cu vederea o defecţiune, dar cu soldaţii în termen — iată un lucru destul de grav.

Tocmai atunci pică în capitala judeţului şi sublocotenentul Radomir Radu, scăpat cu fuga din mîinile răsculaţilor, care-i povesti pe larg ce se întîmplase în satul acela „blestemat“. Aşadar îşi pierduse viaţa un ofiţer, căpitanul Mazilu, răpus de rebeli, iar despre locotenentul Niţă Pantelie nu se ştia nimic. În orice caz, situaţia devenise critică nu numai prin proporţiile luate de răscoală, dar şi prin exemplul primejdios care în orice clipă ar fi găsit imitatori în armată.

Şipotele, cuibul acela de „rebeli“, întrecuse în virulenţă revoluţionară Stăneştii din Vlaşca şi Băileştii din Dolj, ridicîndu-se în capul mişcării.

Trebuia să ia măsuri urgente, drastice, să spargă buba cu puroi, să nu gangreneze tot judeţul. Chemă pe colonelul Deleanu, comandantul militar al judeţului, pe Stamatiu, comandantul jandarmeriei, avansat de curînd maior, pe procurorul Aldea şi pe Iatropol, directorul prefecturii. Consfătuirea ţinu pînă noaptea tîrziu. Între timp vorbiră în două rînduri cu generalul Năsturaş de la Craiova. Răscoala şipotenilor şi a soldaţilor din regimentul 34 trebuia reprimată cu străşnicie, fără nici o amînare.

A doua zi, pe înserat, pornea spre Şipotele un batalion de infanterie şi o secţie de artilerie cu ordinul special de a bombarda satul, pentru a pedepsi exemplar pe răsculaţi.

Plecarea se făcu însă defectuos. Lt.-colonelul Ioanid, care avea unităţile răspîndite, plecă înainte cu compania a IV-a, urmînd ca maiorul Macovei să vie mai tîrziu cu celelalte trei. Pe lîngă această greşeală mai comise şi alta: nesocotind că l-ar paşte vreo primejdie, nu făcu siguranţa dispozitivului în faţă şi pe flancuri, aşa cum scria la carte. Aceste greşeli îl costară viaţa.

Maiorul Macovei sosi tocmai la timp şi, dîndu-şi seama de situaţia în care se afla compania a IV-a, efectuă numaidecît o manevră de învăluire cu ajutorul celor trei companii ale sale. Răsculaţii deschiseră focul, dar prinzînd de veste că sînt încercuiţi n-avură încotro şi se predară cu pierderi grele.

II

Armata se instalase în clădirea spitalului. În pivniţă înghesuiră claie peste grămadă vreo două sute de ţărani şi soldaţi prinşi în încercuire, căci o bună parte reuşiseră să scape.

Maiorul Macovei tuna şi fulgera:

— Auzi, domnule, să opună rezistenţă armatei... Să se lupte cu armata! Ceva nemaipomenit... Să-ţi stea mintea-n loc!

Satul rămase pustiu, ca noaptea pe furtună. Colibele zăceau la pămînt, în măruntaiele lor devorate de foc, fumegînd încă. Unele erau mutate din loc sau rămase fără acoperişuri; altele spintecate pe din două, fără pereţi, lăsînd să se vadă ce aveau înăuntru, ca la teatru. Uliţele şi ogrăzile fuseseră şi ele desfundate de gropile obuzelor sau de ruine căzute cine ştie de pe unde. Parcă se abătuse asupra Şipotelor un uragan năprasnic, ca de sfîrşit de lume, care răvăşise din temelii toată aşezarea gospodărească, dînd-o peste cap, duşmăneşte. Numai un mănunchi de case pe care le numărai pe degete scăpaseră tefere din iureşul nimicitor. Arătau însă triste şi stinghere de norocul lor, văzînd în preajmă atîta jale şi pustiu. Printre ele era şi casa cea mai răsărită din sat — a lui Oancea, fostul primar.

Mulţimea care se afla în biserică dete cea dintîi ochii cu armata. Bătrînii şi femeile căzură în genunchi dinaintea maiorului Macovei, ca-n faţa unui împărat, care, cucerind o cetate, împărţea supuşilor săi viaţa sau moartea.

Acesta cîntări îndelung fiinţele înfricoşate, cu feţe scofîlcite, aproape neomeneşti, care strîngeau ploduri în braţe, sau arătări gîrbove, cu plete ninse. O clipă îi trecu prin minte: „ăştia sînt talpa ţării?“ comparaţia stereotipă cu care politicienii şi gazetarii băteau monedă. Clătină din cap şi-i întrebă:

— Voi aţi stat în biserică pe timpul bombardamentului?

— Să trăieşti, luminăţia ta, vorbi moş Găvană, ne-am dus la slujbă. Ce era să facem?

— Cum la slujbă? Ce slujbă e aia? făcu tot mai mirat ofiţerul.

— Apăi azi sînt blagoveşteniile, sărbătoare mare, îl lămuri moşul.

Maiorul rămase perplex. Ţăranii ăştia sînt nebuni de legat. Auzi colo, să asculte liturghia fără să se sinchisească de bombardament. Din ce aluat erau plămădiţi?

Şi întorcîndu-se către căpitanul Dincea îl întrebă:

— Ce zici, căpitane, de una ca asta?

— Ce să zic, domnule maior? Mie vă rog să-mi daţi voie să-i... să-i admir.

— Da, cam aşa-i... Unde pui că sînt mai multe femei decît bărbaţi. Nevastă-mea se sperie de un şoarece, dar s-audă tunurile bubuind? Şi prăpăditele astea mi-au stat sub potopul de ghiulele. Apoi adăugă, mai mult pentru sine: Se pare totuşi că e ceva adevărat cu talpa...

Le făcu semn să se ridice şi să plece. Cînd femeile se împrăştiară prin sat şi văzură prăpădul cu ochii, cînd îşi găsiră gospodăriile turtite la pămînt sau cuprinse de flăcări începură să ţipe şi să răcnească parcă le

umblau turcii cu iataganele prin măruntaie. Unele se tăvăleau prin ţărînă de deznădejde, urlînd:

— Ia-mă moarte! La ce mă ţii să mă prăjeşti de vie?

Altele cîrteau împotriva cerului, cuprinse de nebunie, blestemau cum le venea la gură, fără frîu.

— Iote ce urgie ne aduseră blagoveşteniile.

— Dumnezeu nu mai vede şi nu mai aude.

Tudora lui Dumitru Răzmeriţă găsi casa întreagă în picioare, numai gardul fusese smuls o parte şi prefăcut în ţăndări.

— Avuseşi noroc, Tudoriţo, numai de noroc să nu se plîngă omu, îi aruncă o vecină, pizmuind-o.

— Mai bine se ducea casa şi-mi trăia bărbatu! răspunse ea cu glas muiat, clătinînd din cap.

Abia după prînz se întoarseră ceilalţi care fugiseră peste Olteţ. Se stîrni alt val de urlete şi ţipete:

— Vă trebuia răzmeriţă? Na! Săturaţi-vă de răzmeriţă!

La Prăsilă situaţia era şi mai tragică: casa lovită de două ghiulele stătea pe brînci, cu acoperişul lăsat la pămînt, prefăcută parcă în bordei. Joiţa, femeia lui, zăcea moartă în faţa cîrciumii lui Chioru cu un plod de ţîţă; ceilalţi doi copii mai măricei, uşor răniţi, nimeriseră în casa popii, unde-i îngrijeau Ştefania şi Daria, iar Prăsilă se afla închis în pivniţa spitalului, prins de oaste, printre rebeli. Ceilalţi copii rătăceau, buimaci, fără stăpîn, neştiind ce să facă, încotro să-şi îndrepte paşii.

Femeile cărora nu le veniră bărbaţii fură cuprinse de altă deznădejde, mai cruntă decît cea dintîi. Se apucară să-i caute peste tot, întrebînd şi iscodind la nimereală, fără nici un rost.

Mitrana lui Viţu umbla speriată după Marin al ei, fără să-i mai pese de casă.

— Nu te prăpădi cu firea că trăieşte, o încredinţă Nicoliţa Opran, auzii că l-a pus la popreală în pivniţă.

Dar Mitrana nu era să se ia după vorbe. Alergă sus, pe deal, unde fusese „blestemata“ de luptă, să-l caute de n-o fi printre morţi.

Pe dealul Călmăţuiului răsărise un cimitir nou, fără morminte, numai cu morţi. Femeile foiau încoace şi încolo printre leşuri, umblînd să-şi recunoască bărbaţii. Cîteva, înfipte locului, boceau pe cadavre de se înfiora văzduhul. Maria găsise trupul bărbatului ei şi îl scălda în lacrimi.

— Auleo şi pe Pantelimon îl căsăpiră? şi Mitrana începu să ţipe şi să se văicărească.

— Da ce-l plîngi cu atîta foc? o întrebă Maria, cătînd mirată la vecina ei.

Dar Mitrana, care scăpase hăţul durerii, n-o auzea şi chiar dacă o auzea, ce-i păsa de dînsa?

Rada găsise pe bărbatu-su, Enache, şi după ce îl plînse mai bine de un ceas, află la cîţiva paşi şi leşul băiatului ei, Ducu. De unde să mai izvorască lacrimi şi pentru el? Le secase izvorul şi nu mai avea putere nici să geamă. Ridică ochii spre cerul rămas încă senin şi surîzător şi murmură năbuşit, clătinînd capul către cineva care părea c-o vede şi-o aude:

— Mă lăsaşi singură pe lume...! Cum te răbdă inima? Ori ai inimă de piatră?

Deşi sfîrşită, la capătul suferinţelor, femeia mai avu un suprem acces de revoltă:

— Nu poot! Nu pot să te iert, doamne!

SALA DE OPERAŢII

I

Trecu cea mai cumplită noapte pe care o trăiseră vreodată şipotenii şi zorile împletiră altă zi. Dis-de-diminaţă umblă vestea că se întorsese în sat şeful secţiei, Chiţu, cu jandarmii lui.

— Ei, şi? Dac-au venit, ce?

Oamenii ridicau nepăsători din umeri. Ce rău mai puteau să le facă jandarmii peste ceea ce înduraseră? Să vie sănătoşi!

Mai mult decît atîta: sosise chiar Stamatiu, comandantul jandarmeriei din judeţ, avansat proaspăt maior, şi se aştepta să pice şi alte mărimi de la Caracal.

Stamatiu, de cum sosi, se puse pe lucru. Mai întîi îşi instală biroul în sala de operaţii a spitalului.

— Trebuie, Chiţule, să tăiem cu bisturiul în carne vie, altfel nu reuşim a pacifica pe bandiţi! zise aspru comandantul jandarmilor.

Şi începu înfrigurat cercetările pentru a descoperi pe capii răscoalei care făcuseră autorităţilor de la centru atîta sînge rău. Îl invită pe locotenentul Niţă Pantelie ca să-l descoase în ce împrejurări soldaţii pactizaseră cu rebelii. Ofiţerul, cu mîna dreaptă bandajată, îi povesti pe scurt cum se întîmplase „nenorocirea“, stăruind asupra neaşteptatului gest al lui Poenaru Mircea.

— Am găsit în lucrurile lui şi un număr din *România Muncitoare*. Dumneata nu ştiai că ai în companie elemente socialiste?

— Nu, domnule maior, răspunse Niţă. Nici domnul căpitan Mazilu nu avea cunoştinţă. Altfel nu l-ar fi luat.

— Bine, să zicem că nu ştiai, replică Stamatiu concesiv. Dar nu ştiaţi că celălalt, caporalul Gavrilă, e de fel de-aici, din Şipotele?

— Nici asta, domnule maior.

— Apoi, locotenente, cam multe lucruri nu ştiaţi, pe care totuşi trebuia să le ştiţi. Acum cred că ţi-ai dat seama, chiar pe pielea dumitale, ce urmări pot avea asemenea greşeli regretabile. E de mirare că rebelii nu te-au masacrat. Eu să fi fost în locul lor făceam altfel, pe onoarea mea.

— Vă înşelaţi, domnule maior, ţăranii sînt miloşi… Dacă uneori devin răi, aceasta se datoreşte mizeriei în care trăiesc.

Un hohot uriaş de rîs fu răspunsul.

— Miloşi? Să mori de rîs… Sînt cîini, locotenente, cîini turbaţi. Cui i-ar fi trecut prin minte să taie cu ferăstrăul pe nenorocitul de logofăt al lui Dănescu?

Locotenentul Niţă tăcu. Se obişnuise în scurta lui carieră militară să nu întreţie discuţii în contradictoriu cu superiorii săi, pentru că dreptatea trebuia să fie întotdeauna de partea lor. Asta era lege în armată. Totuşi ceru îngăduire lui Stamatiu să plece la Craiova pentru a se interna într-un spital, deoarece rana de la mînă se înrăutăţise.

— Bine, du-te. Să-ţi facă plutonierul formele.

Apoi, zîmbind maliţios, adăugă:

— Vezi că şi noi orăşenii sîntem miloşi?

II

După plecarea locotenentului Niţă Pantelie, comandantul Stamatiu puse jandarmii să caute pe caporalul Gavrilă Mihai şi să-l aducă viu sau mort. Chiţu, cu ajutoarele sale, se dete peste cap să prindă pe feciorul lui Pantelimon, dar ia-l de unde nu-i. Nu era nicăieri de găsit, parcă intrase în pămînt. Întrebară în dreapta şi în stînga, îl căutară printre cadavre, crezînd că o fi căzut în lupta de pe Călmăţui, nimic. O schingiuiră pe maică-sa Maria, doar-doar le-o da în vileag ascunzătoarea. Degeaba! „Tîlharul“ dovedea deşteptăciune, nu sta cu deştu-n gură, ştia să-şi păzească pielea. Se vede că-şi luase tălpăşiţa ca de rîndul trecut şi acuma — pas de mai pune mîna pe el. „Măcar să fi trăit tat-su, îşi spunea cu ciudă şeful de post, îmi răcoream o ţîră inima pentru bătaia care mi-o dete atunci“.

Chiar în aceeaşi zi se înfăţişă înaintea lui Stamatiu, fără să fie chemat, notarul Partenie.

— Să trăiţi, don’maiur, începu acesta plecîndu-se umil pînă la pămînt, venii să vă spui tot ce-a fost pe-aici, ca să ştiţi şi dumneavoastră care-s vinovaţii şi care nu.

— Bine, mă, foarte bine ai făcut, îl încurajă maiorul. Asta dovedeşte că eşti un slujbaş devotat statului.

— Aşa am fost întotdeauna, aşa sînt şi-acum.

— Ia aşază-te şi scrie pe hîrtie ce ai de spus.

— Vă rog să mă iertaţi de îndrăzneală, don'maiur, însă n-am spor la scriere şi mă cam poticnesc. Lăsaţi mai bine să-i dau cu gura, că mi-e mai la îndemînă şi notaţi dumneavoastră că sînteţi umblat prin şcoli.

Stamatiu vru să-l repeadă, dar se răzgîndi. S-ar putea ca stîrpitura să-i furnizeze informaţii importante şi ar fi o nechibzuinţă din parte-i să nu le culeagă, ori de unde ar veni ele.

Notarul îşi dezlegă larg limba. Timp de două ore povesti comandantului jandarmeriei tot ce se petrecuse în sat din noaptea cînd moşierul Dănescu îşi găsise sfîrşitul şi pînă la venirea armatei. Nu uită să adauge că şipotenii jefuiseră castelul şi hambarele, cărînd acasă nu numai grînele, dar şi lucrurile Dănescului.

— Unu, Ghiţă Cărare, a dus acasă pianul boierului, că vedeţi dumneavoastră muieri-sa făcea scurtă la mînă dacă nu zdrăngănea la domnu pian. Altu, un beţiv, un ăla care nu e zi de la Dumnezeu să nu se-mbete, notaţi-l, îl cheamă Heruvim Tănase, umbla cu bejarca boierului în cap.

— Ce e aia bejarcă? întrebă curios ofiţerul.

— Apăi... un troncănel... mare cît o oală...

— Joben, mă, prostule, zise Stamatiu ghicind despre ce era vorba.

— Iertaţi, don'maiur, nu ştiam că aşa-i spune.

Apoi notarul se apucă să depene împrejurările în care soldaţii trecuseră de partea răsculaţilor, din cauza lui Mihai Gavrilă.

— Treci peste asta, ştiu cum s-a întîmplat, îi porunci Stamatiu.

— Însă p-asta de v-o spui acuşi, pun mîna în foc că n-o ştiţi, şi-i dete pe faţă planul oamenilor de-a porni spre capitala judeţului cu gînd s-o devasteze.

— Cum, mă, ce voiau să facă? Să atace Caracalul? se miră Stamatiu.

— Aşa, dom'maiur, să-l ia cu asalt ca pe Griviţa. Cum nu venea armata la ţanc, cum năvăleau răsculaţii peste dumneavoastră.

— Fugi d-aci, jigăritule, nu umbla cu gogoşi, i-o reteză neîncrezător maiorul.

— Să nu mă ridic după scaun dacă vă mint, se apără Partenie. Păi nu ştiu eu ce-au ticluit dumnealor? Nu plecară capii răscoalei să ia înţelegere cu cornăţenii, cu vlădoienii şi cu hurezanii? Cum vă daţi dumneavoastră cu ideea că armata i-a prins şi pe-ăia din Cornăţel şi Vlădoaia? Ce căutau ei într-ai noştri? Ce mai, e cu ochi şi cu sprîncene...

— Extraordinar! făcu minunîndu-se Stamatiu. Şi cine a fost cu planul ăsta criminal?

— Apăi cine putea să fie, decît Preda, învăţătorul. El a fost.

— Aici n-ai nimerit-o: Preda e arestat şi stă la răcoare.

— Vedeţi că nu sînteţi la curent? Preda nu e la răcoare. I-a dat drumu, l-am văzut cu ochii mei. Dumnealui a fost toată pacostea, că dacă nu era, n-avea cine sminti oamenilor minţile din cap; ăsta e unu la mînă. Al doilea e Pantelimon cu fi-su Mihai; al treilea Petrică Dănilă, pe care l-au pus primar, nu l-ar mai fi pus; al patrulea socru-su, moş Barbu...

— Barbu şi mai cum? întrebă maiorul care însemna numele.

— Barbu Găvană, după pronume. Zisei al patrălea... Aşa... şi al cincilea, care? A, ăsta... moş Stan Cimpoieru care are băiatu ajuns mare la Bucureşti.

— Ăştia sînt toţi?

— Staţi că uitai pe Iacob...

— Care Iacob?

— Iacob Negoiţă, ăl de-a fost condamnat.

— Ce-a făcut ăsta?

— Apăi nu vă spusei că după ce a omorît Dumitru pe boier, ăilanţi au pus mîna pe logofăt şi păcătosu ăsta l-a tăiat cu fierăstrăul ca pe un buştean?

— Altceva ce mai ştii?

— Atîta pînă una-alta. Dacă mi-oi aduce aminte sau dacă oi mai afla ceva viu să vă raportez, fiindcă, după cum spuseraţi şi dumneavoastră, eu sînt slujbaş devotat cîrmuirii. Să puneţi pe lîngă don'prefect o vorbă bună pentru mine, poate m-o avea în vedere.

— Bine, bine... făcu plictisit maiorul.

— E drept că trăiesc cu oamenii din sat, dar nu-mi dă ei demîncare, cîrmuirea îmi dă şi cu ea trebuie să ţin. Este, don' maiur sau nu?

Stamatiu nu răspunse. Notarul continuă încălzit:

— Tot eu avusei grijă cînd a ieşit de la tipografie cîntecul cu pămîntul să-i duc o foaie răposatului boier, Dumnezeu să-l ierte!

— Lasă astea. Astea-s lucruri vechi. Spune-mi unde-i învăţătorul?

— Nu ştiu, să mă bată Dumnezeu dacă ştiu. Ce nu ştiu, nu ştiu!

— Tîlharul merită să fie împuşcat! strigă Stamatiu furios, izbind cu pumnul de sărire în sus toate lucrurile de pe masă.

După plecarea notarului Partenie, comandantul jandarmilor chemă pe Chiţu la el şi-l întrebă:

— Ce ştii de învăţătorul Preda?

Şeful secţiei ridică din umeri. Nu ştia nimic.

— Îţi dau termen de trei ore să mi-l aduci legat fedeleş.

— Înţeles, don'maior, să trăiţi!

Începu o goană furibundă după învăţător. Jandarmii întrebară pe Simina dacă e acasă bărbatu-su, dar cum femeia, speriată, spuse că nu l-a văzut de ieri, cotrobăiră prin odăi, prin sălile de clasă, prin pivniţă şi pod, fără nici un rezultat.

— N-o fi murit? îşi dete Chiţu cu părerea, dar tot el lepădă gîndul. Dacă murea se afla pînă acum fără doar şi poate.

Îl căută în cîteva locuri pe unde bănuia că s-ar fi putut ascunde, la părintele Gherase, la moş Barbu Găvană, la Petre Dănilă. Nu era de găsit. Chiţu turba de furie. Cum să se înfăţişeze înaintea comandantului cu mîna goală? Tocmai cînd pierduse orice nădejde, socotind că o fi fugit omul undeva la oraş ca să-şi scape pielea, sergentul Dulamă avu ideea să-l caute printre cei prinşi de armată, care erau închişi în pivniţa spitalului. Şi într-adevăr îl găsi acolo.

— Măi, măi, cum m-am prostit, mama mă-si de treabă, făcu obidit Chiţu, dîndu-şi un pumn în cap. Dacă nu era boul ăsta de sergent păţeam ruşinea. Auzi, lui să-i dea prin gînd şi mie nu…

NU S-A TERMINAT RĂZMERIŢA

Învăţătorul Preda fu scos din pivniţa spitalului unde zăceau „prizonierii" şi adus în sala de operaţii. Arăta ca un om scăpat dintr-o crîncenă încăierare: în pometul obrazului avea o rană vînătă, din care încă şiruia sînge, iar în frunte o pată negricioasă, pînă deasupra ochiului drept. Haina era ruptă, un buzunar smuls din cusătură atîrna jos, iar îmbrăcămintea se pătase toată de pămînt jilav.

Preda nu părea să ia în seamă starea jalnică în care se afla, din cauza schingiuirilor îndurate de la jandarmi. Dimpotrivă avea o uitătură demnă, chiar semeaţă, care contrasta dureros cu ţinuta lui devastată.

Cum îl zări, maiorul Stamatiu se schimbă la faţă. Din încruntat cum era, deveni zîmbitor şi ca de obicei, cînd se găsea în toane bune, o dete prin glumă:

— Ce faci, puiule moţat? Cine mi te-a scărmănat?

Învăţătorul, auzind zeflemeaua mai dureroasă decît rănile de pe corp, aruncă maiorului o privire dispreţuitoare şi rosti sfidător:

— Curînd-curînd, văduva dumitale îmi va cerşi pîine pentru copiii ei.

— Ce e aia? Ce-ai spus? Nevastă-mea văduvă? Şi tu mare şi tare în ţara asta?

Şi Stamatiu izbucni într-un rîs homeric, după care trase o înjurătură:

— Coliva mă-ti de flămînd, uite de la cine o să cerşim noi demîncare… Apoi brusc, ridicînd tonul, într-o dezlănţuire de mînie, urlă: Pînă atunci fă bine şi spune-mi de ce ai fugit, banditule, de la puşcărie? Pentru care motiv? Şi ce mi-ai căutat aici? Ca să te înhăitezi cu alţi bandiţi de teapa ta şi să-mi atacaţi mişeleşte armata română? Ai? Răspunde, şontorogule!

Învăţătorul, împroşcat de ocări, ridică din umeri şi pufni pe nas abia perceptibil. Stamatiu se înfurie:

— Nu vrei să răspunzi, tîlharule? Ai prune în gură sau ai amuţit?

Preda tăcea, liniştit ca apa adîncă.

— Aşa? Atunci răspund eu în locul tău: ai venit să ridici pe flămînzii ăştia ca să atacaţi Caracalul şi să-l jefuiţi. Ai? Te-am ghicit, rebelule?

Un nou surîs, abia vizibil, fu răspunsul. Maiorul continuă:

— Chiar atacarea armatei care a costat atîtea vieţi e tot isprava ta. Tu eşti capul tuturor nenorocirilor care s-au întîmplat aici. Cum de te-a ţinut statul, de ce ţi-a plătit leafă, cine te-a pus să înveţi carte pe copii, mă, trădătorule şi banditule? Răspunde că te fac una cu pămîntul…

— Cît timp nu vorbeşti cuviincios, n-am ce răspunde, spuse răspicat învăţătorul.

Parcă ar fi explodat un obuz. Maiorul sări în sus ca im arc desprins:

— Tu o să mă înveţi pe mine cum să vorbesc?

Şi tăbărî cu pumnii pe învăţător, lovindu-l ca un căpiat, numai în fălci, gata să i le mute din loc.

— Răspunzi sau nu răspunzi? urla necontenit maiorul, făcînd spume la gură şi cărînd la pumni cu nemiluita în capul arestatului.

Dar Preda tăcea îndărătnic, tăcea mereu. Făcu numai o grimasă de durere, cînd călăul, izbindu-l orbeşte în rana de la obraz, îi rupse pojghiţa.

— Lasă că te fac eu să vorbeşti, chiar să ţii un discurs, îl ameninţă maiorul obosind cu bătaia.

Făcuse desigur o prostie zdrelindu-şi pumnii ca să aplice o corecţie unei „bestii“ cum rar îi fusese dat să vadă, cînd avea la îndemînă alte mijloace, mai eficace. Îşi spălă mîinile de sînge şi porunci plantonului de la uşă:

— Să vie Măreţu încoace.

Plutonierul Măreţu era o namilă cît un urs, de se speria omul numai ce-l vedea. Avea două labe mari şi late ca lopeţile şi întreg insul părea croit într-adins pentru îndeletnicirea de călău.

— Ordonaţi, don’ maior!

— Măreţule, dă-i pantalonii jos şi trage-i 25 de bălane.

Bătăuşul încrucişă, pe sub sprîncene, o privire întrebătoare cu superiorul său, căci amîndoi se obişnuiseră a se înţelege din ochi. Stamatiu îl asigură, scuturînd din cap, ca şi cum ar fi vrut să-i spună:

— Nu te teme, că rabdă el.

Plutonierul apucă de mînă pe osînclit, cu gînd să-l ducă în camera de tortură.

— Aici, porunci maiorul, în faţa mea.

Doi jandarmi aduseră din odaia vecină o stranie unealtă, construită din lemn, avînd înfăţişarea unui pat, cu o planşă mobilă pe care se lega victima şi care putea să fie întoarsă în orice poziţie. Era „bălana“, invenţia plutonierului Măreţu.

Patru jandarmi, ajutoarele călăului, despuiară pe condamnat în pielea goală şi întinzîndu-l pe planşă, cu faţa în jos, îl legară fedeleş. Măreţu începu să biciuiască nevolnicul trup în care sălăşluia un suflet atît de răzvrătit. Din cînd în cînd, muia frînghia care-i servea drept bici în apă cu sare. Şi după fiecare lovitură, icnea adînc, apoi număra:

— Una, două, trei…

Spinarea învăţătorului se umplu de şerpi roşii, încremeniţi, strînşi unul lîngă altul sau încălecaţi, din cauza îngustimii locului. Cînd se îndesiră loviturile şerpii crăpară şi sîngele începu să curgă pîrîiaşe din toate părţile prelingîndu-se pe şipcăria „bălanei“ pînă jos, pe podele, unde se aduna în băltoace mici. Dar Preda răbda trăsnetele fără a crîcni, fără a scoate un geamăt. Scrîşnea numai din dinţi şi încleşta mîinile mai-mai să strivească şipcile de care se ţinea. Îi umblau prin minte vorbele lui Sachelarie Munteanu care îi prorocise odinioară că are stofă de apostol. Unde era marele său dascăl să se convingă că într-adevăr nu se înşelase?

— Douăzeci şi cinci! gemu călăul sfîrşind numărătoarea.

— Ei, acum vorbeşti, bestie? îl întrebă maiorul de pe scaunul său de spectator.

Nici un răspuns.

— Măreţule, mai trace-i o porţie.

Loviturile începură din nou să curgă. Nu se auzea decît plescăitul frînghiei ude pe balta de sînge din spinarea victimei, încolo nimic, nici geamăt, nici urlet de durere.

— Mă, vedeţi, n-o fi murit?

— A leşinat, constată unul din ajutoarele călăului.

Atunci plutonierul turnă peste el o găleată de apă. Trupul încins se înfioră sub sărutul apei reci.

— Te-ai hotărît, în sfîrşit, să vorbeşti? îl întrebă iarăşi maiorul.

Preda făcu un semn cu capul. Jandarmii îl dezlegară ajutîndu-i să se ridice în picioare. Învăţătorul, ca scos dintr-o albie de sînge, cu părul

vîlvoi, cu ochii umflaţi, gata să-i sară din orbite, părea o apariţie apocaliptică. Adunîndu-şi toate puterile care-i mai rămăseseră, răcni înfiorător:

— Nu s-a terminat răzmeriţa!

AŞA I-A CÎNTAT CUCUL!

I

N-apucară a ieşi cinci numere din şugubeaţa revistă a lui Haralamb că se strîmbă vremea, arătîndu-şi colţii: pornise răzmeriţa şi se întindea ca pecinginea pe întreg trupul ţării. Cui îi mai ardea de humor cînd trosnea totul, din temelii? Acum lumea tăbăra ca smintită pe ţigănuşi, smulgîndu-le ziarele din mînă, ca să afle ultimele ştiri despre mersul răscoalelor.

Pe la începutul lui martie, Haralamb, alarmat de proporţiile pîrjolului care mistuia averile boiereşti, cît şi de veştile tot mai rele care umblau din gură în gură, trimise părinţilor o telegramă, avertizîndu-i să părăsească Şipotele şi să se refugieze la Caracal. Se gîndea mai mult la maică-sa şi la Daria. Nu primi nici un răspuns. În schimb, după două săptămîni se pomeni cu o telegramă din partea unchiului Dincă Milioneru, care îl vestea că părinţii săi fuseseră masacraţi de ţărani şi îl chema totodată să vină de urgenţă la Caracal.

Haralamb se urcă în primul tren şi cînd dădu cu ochii de unchiul său, în loc de bună ziua, explodă într-o avalanşă de ocări:

— Nu le-am telegrafiat să se pună la adăpost? Ce mi-or fi păzit acolo? Să nu le fure ţăranii moşia şi să fugă cu ea? Sau le era de lucruri? N-au vrut să asculte şi uite ce-au păţit…

— De, măi băiete, răspunse moşneagul care habar n-avea de revista strănepotului, dacă aşa le-a cîntat cucu?

— Bună, unchiule! exclamă tînărul.

II

La drept vorbind, Haralamb nu încercă o durere prea mare aflînd de moartea părinţilor. Ba într-un fel se bucură chiar de nenorocirea întîmplată, gîndindu-se la uriaşa moştenire căzută pleaşcă tocmai cînd se aştepta mai puţin şi de care avea atîta nevoie pentru planurile lui cu revista. Va trebui neapărat să cumpere o tipografie, să aducă o rotativă din Germania, să achiziţioneze… Cîte nu erau de făcut? Moşia, să vedem, poate s-o arendeze, deşi mai cuminte ar fi s-o vîndă. Ce atîtea buclucuri cu ţăranii? Vindem tot-tot… curăţăm locul… La naiba cu satul acela blestemat.

Plecă peste două zile la Şipotele cu judecătorul Filip Ghişcu care se ducea la Vlădoaia să-şi înmormînteze soţia, pe Mădălina. Acesta îl încredinţă că se poate deplasa fără nici o teamă, întrucît armata era acum stăpînă pe tot judeţul. Trebuia să vadă ce este cu soră-sa Daria, s-o aducă eventual la Caracal şi să recupereze din lucrurile jefuite tot ce se mai putea recupera.

Cînd ajunse în sat şi zări din trăsură ruinele mohorîte ale castelului părintesc îl trecu un fior prin şira spinării. Apoi, fără vrere, îi suna în cap obsedanta expresie:

— Aşa i-a cîntat cucul!

Numai după ce intrară în satul schilodit de obuze, cu colibele oamenilor arse ori făcute zob şi uliţele arate duşmăneşte, feciorul Dănescului se luă de gînduri şi uită de zicala cucului.

Ducîndu-se s-o vadă pe soru-sa Daria, care se adăpostise în casa părintelui Gherase, încă de la uşă o acoperi de mustrări:

— Nu v-am telegrafiat să plecaţi? De ce aţi stat pe loc? Nu puteaţi fugi la Caracal? Nu ştiaţi ce vă aşteaptă? Unde vă erau minţile?

— Eu am vrut să plecăm, dar tata s-a opus. Spunea că n-o să fie nimic, să terminăm cu temerile astea prosteşti, se dezvinovăţi Daria. Pe urmă, adăugă: Nu ştiu nimic de telegrama ta. Cînd ai trimis-o?

— Pe la începutul lunii.

— Poate că nici n-au primit-o…

Cînd o întrebă cum s-a întîmplat nenorocirea, ea încercă să-i povestească primejdiile prin care trecuse, dar alandala. Amesteca, fără şir, faptele petrecute la Şipotele cu cele petrecute la Vlădoaia, încît Haralamb, neînţelegînd nimic, renunţă s-o mai descoase.

După aceea plecă întins la comandament, să se intereseze dacă au mai rămas ceva din lucruri. Maiorul Stamatiu îl informă:

— Tot ce se poate recupera în natură sînt caii şi vitele. Restul s-a distrus urmînd să primeşti de la ţărani despăgubiri în numerar.

PORTRETUL DIN PERETE

După o noapte albă, Simina, frîntă de oboseală, se culcă mai devreme, dar n-o apuca somnul. Era mai liniştită; prăvălise o stîncă de pe suflet aflînd că bărbatul ei scăpase cu zile din temerara încleştare a ţăranilor cu armata. Nu ştia însă ce se va alege de el: îl vor închide ca de rîndul trecut, îi vor face din nou proces?

Pe cînd se perpelea aşa, frămîntată de griji, auzi bătăi în poartă. Se ridică din pat şi aruncînd un capot pe umeri ieşi să vadă cine-i.

— Eu sînt, Partenie, şopti un glas după uluci, venii să vă aduc o veste.

Învăţătoarea se sperie:

— Ce veste? Poftim înăuntru.

Deschise poarta şi notarul pătrunse în curtea şcolii. Apoi intră în casă.

— Doamnă învăţătoare, mai întîi vă rog să vă juraţi că n-o să spuneţi nimănui ce-ţi auzi de la mine. Parcă n-aş fi venit, dar nu mă răbdă inima să nu vă fac un pustiu de bine, fiindcă ştiţi cît ţiu eu la domnu Preda.

— Ştiu, ştiu, zise Simina, eşti un om cumsecade şi mă jur pe ce am mai sfînt că voi păstra secretul.

Notarul, înainte de a-şi dezlega limba, cătă binişor în juru-i.

— Nu-ţi fie frică, nu ne aude nimeni. Ia spune, ce veste mi-aduci? Bună?

— Nu prea. Uitaţi ce este doamnă învăţătoare, rosti notarul cu glas spart, dete ordin don' maiur să-l împuşte mîine pe bărbatul dumneavoastră…

Învăţătoarea scăpă un ţipăt scurt şi înţepeni locului. Nu putea să înţeleagă, vestea nu încăpea în mintea ei. Prinse a dîrdîi ca apucată de friguri. Îngăimă cu sufletul la gură:

— Cum să-l împuşte? De ce să-l împuşte? Ce-a făcut să-l împuşte? Cum să dea ordin? De unde acest drept?

Copleşit de grindina întrebărilor, notarul cercă să se apere:

— Pe mine găsiraţi, păcatele mele, să mă întrebaţi de ce şi cum?

— Dar pe cine să întreb? şi pe urmă, de unde ai aflat? Cine ţi-a spus? E sigur că s-a dat ordinul sau e numai o presupunere?

— Dacă vă spui eu? Credeţi că altfel veneam încoace?

Pe Simina o scutură un plîns năvalnic, cu sughiţuri.

— Nu mai plîngeţi aşa. Mai bine să ne gîndim cum s-o dregem.

— Se poate… drege? tresări ea şi o fărîmă de nădejde îi încălzi sufletul.

— Ce nu se poate pe lumea asta? exclamă notarul cu aer de atotştiutor.

— Spune, cum? Ce-i de făcut?

— Duceţi-vă iute la conaşu Haralamb, în mîna lui e scăparea. Asta-i de făcut.

Femeia se uită la el ca năucă:

— Care Haralamb?

— Haralamb Dănescu, feciorul boierului, care altu? A venit azi dimineaţă şi stă la Oancea. Duceţi-vă fuga la dumnealui să nu se culce. Dacă-l rugaţi, nu se poate să nu vă servească… Lucrează mînă-n mînă cu don'maiur. Ce-l costă să arunce, acolo, o vorbă? Duceţi-vă şi nu mai

pierdeţi timpu… Da să nu-i spuneţi de unde ştiţi, că m-aţi nenorocit. Mă împuşcă şi pe mine.

Notarul Partenie plecă. Învăţătoarea, încremenită în poartă, urmări absent făptura-i schiloadă pînă se făcu una cu întunericul, uitînd chiar să-i mulţumească. Intră din nou în casă, cu plumb în picioare.

Aşadar Sorin… mîine dimineaţă în zori… Dar, cum? Fără judecată, fără sentinţă, fără nimic? Nu se poate! Şi dacă totuşi îl vor împuşca? Să se ducă la Haralamb? Tocmai la el? Trebuia să-şi calce pe inimă, să-l roage, orice s-ar întîmpla. Ştia dinainte preţul, dar putea să facă altfel cînd la mijloc era o viaţă de om — viaţa propriului ei bărbat?

Se îmbrăcă, înfrigurată, cu neîndemănare. Ce-o să zică Oancea zărind-o că vine noaptea la un tînăr? Dar ce-i pasă de lume, poate să vorbească pe seama ei pînă i-o veni gura la ceafă. Numai de-ar reuşi să-şi scape soţul.

Ieşi în pripă şi o apucă pe uliţă în sus. Cînd ajunse la Oancea, întîlni pe fi-su Zamfir în poartă.

— Dumneavoastră, doamnă învăţătoare? se miră el văzînd-o.

— Eu, Zamfire. Spune-mi, te rog, e acasă domnul Haralamb?

— Chiar acum a venit. Vreţi să vorbiţi cu dumnealui?

— Da. Eşti bun să-l anunţi?

Haralamb, auzind că e căutat, ieşi în ceardac. În faţa lui stătea făptura învăţătoarei. O privi cercetător, ca pe-o străină, îndoindu-se că-i ea în carne şi oase:

— În sfîrşit, iată-te, Mona Vanna! îi spuse rece, clătinînd capul. Tocmai cînd te aşteptam mai puţin. E întotdeauna ceva sfîşietor cînd vine o femeie pe care n-o mai aştepţi, de la care ţi-ai luat orice nădejde…

Ea surîse fără să-şi dea seama de ce.

— Ce-i cu zîmbetul ăsta? Mă sperie, pre legea mea. Nu e făcut pentru faţa ta.

— Am uitat cum se zîmbeşte.

Simina pătrunse într-o odaie mare, salonul familiei Oancea, tixită pînă la refuz de mobile şi covoare. Pereţii erau năbuşiţi de tablouri şi fotografii în rame ieftine. Cel dintîi lucru pe care i-l arătară privirile fu patul cu tăblii de metal, acoperit cu un covor oltenesc.

— Ia loc, te rog, o pofti Haralamb să şadă arătîndu-i un scaun, şi spune-mi pentru ce ai uitat să zîmbeşti?

— În schimb mă pricep să plîng, ocoli ea răspunsul şi, ca la comandă, ochii i se umeziră.

— Te rog, Mona Vanna, fără lacrimi. E o armă femeiască complet demodată. Prefer rîsul sănătos, eventual chiotul. Ai venit tot pentru chestiunea aceea veche?

Învăţătoarea se precipită spre el şi cu vocea spartă, care nu mai aducea cu a ei, îl imploră:

— Scapă-l. E vorba să fie împuşcat. Salvează-i viaţa. Făgăduieşte-mi, nu pregeta.

Spunînd acestea îi apucă maşinal mîinile şi, sfredelindu-l cu ochii ei mari, aşteptă înfrigurată răspunsul de care atîrna o viaţă.

— Stai, frate, nu pricep nimic. Cum să fie împuşcat? Lămureşte-mă, cine a dat acest ordin?

— Maiorul Stamatiu a dat ordin ca să-l execute pe soţul meu mîine dimineaţă.

— Stamatiu? Dar ce e el, Consiliul de război? Nici Consiliul de război nu poate să condamne pe cineva la moarte.

— Ştiu sigur că maiorul vrea să-l ucidă, dar nu-mi cere să-ţi spun de unde am aflat aceasta, fiindcă am făcut jurămînt să păstrez secretul.

— Poate vrea să-l facă fugit de sub escortă... Aşa da, mai merge... E drept că sînt anumite sisteme... Dar nu înţeleg pentru ce? Dacă e cineva pe lume care doreşte dispariţia bărbatului tău, apoi eu sînt acela.

— De ce? ţipă îngrozită Simina.

— Ca să-i iau nevasta. E atît de simplu!

— Niciodată n-ai să izbuteşti în acest fel. Niciodată, bagă de seamă!

— Îl iubeşti aşa de mult?

— Nu ştiu. Dacă tremur pentru orice viaţă, cum să nu tremur pentru a lui?

— Am glumit, Mona Vanna. Ca să fiu sincer, nu te iubesc într-atît ca să fac moarte de om. Nu este însă mai puţin adevărat că pînă acum eşti singura femeie care m-a răscolit şi mi-a furat multe gînduri. Am luptat s-o cuceresc, dar m-a înfrînt repede. Dacă vrei să ştii, m-am certat cu tatăl meu tot din cauza ta şi am plecat de-acasă, fără să-l mai revăd nici pe el, nici pe mama.

— Nu ştiam...

— Nu-i nimic. Acum să revenim la obiect. Îmi ceri să intervin pe lîngă Stamatiu ca să se astîmpere, nu-i aşa? Adică să nu-l împuşte...

— Da, da, întocmai...

— Ei bine, îmi calc pe conştiinţă şi intervin. Nu uita, Mona Vanna, că bărbatul tău e duşmanul nostru, a instigat pe ţărani şi e unul din autorii morali ai dezastrului care a fost. Poate lui îi datoresc moartea părinţilor mei, în orice caz mi-a pricinuit pagube imense, colosale. Îţi dai deci seama ce preţ mare are acest gest?

— Îmi dau seama...

— Dacă e aşa, ce aş putea să-ţi cer în schimb?

Învăţătoarea îl măsură cu privirile, apoi coborînd ochii în podea, răspunse încet:

— Ştiu preţul…

La auzul acestei vorbe un zîmbet de biruinţă înflori pe chipul tînărului. Adăugă:

— Ţin neapărat să mi-l plăteşti acum…

Femeia înclină uşor capul, a încuviinţare. El se apropie şi o mîngîie cu mîna pe păr.

— Nu vrei să-ţi scoţi paltonul?

— Da…

Ascultătoare ca o elevă, Simina îşi dezbrăcă paltonul şi-l puse pe spătarul unui scaun.

— De ce tremuri aşa? Ţi-e frig?

— Nu.

— Ba da, ba da. Vino lîngă sobă. E mai cald…

Trecură amîndoi lîngă soba de teracotă, în care pîlpîiau lumini roşietice. Dar şi acolo femeia tremura vargă şi îl privea halucinată, ca o păsăruică încăputâ în ghearele uliului. Atunci Haralamb o lipi de piept şi o strînse în braţe s-o încălzească. În timpul acestei îmbrăţişări, privirile ei căzură pe o fotografie, agăţată în perete. Doamne sfinte, era el — Sorin — bărbatul ei! Din încercuirea ramei, ca din închisoare, o săgeta neputincios cu ochii lui pătrunzători, îi judeca fapta, o condamna pentru totdeauna.

Se desprinse brusc din îmbrăţişarea bărbatului şi repezindu-se la paltonul atîrnînd pe speteaza scaunului îl îmbrăcă furioasă.

— Ce faci? bîigui Haralamb, uluit de neaşteptata întoarcere a lucrurilor.

— Nu pot!

— Dar bine, cum rămîne cu…

— Împuşcaţi-l! strigă învăţătoarea ca de pe culmea unui munte. N-aveţi decît. O să-l doară mai puţin moartea decît… asta… îl cunosc bine…

Şi fugi, luminată, întreagă, cu aripi la picioare.

MORMINTE FĂRĂ CRUCI

I

A doua zi de dimineaţă, Haralamb Dănescu alergă la Stamatiu. Toată noaptea se perpelise din pricina eşecului suferit. Tocmai cînd să pună mîna pe „Mona Vanna“, prada fluidă îi scăpase printre degete. Nu era afemeiat ca răposatul Andrei Mîrşanu, nici vorbă, dar „jucărioara“ asta îi plăcea, îl atrăgea irezistibil cu farmecul ei de fecioară. Legătura cu

Neaga avea alt izvor: se născuse din afinităţi sufleteşti comune, mai ales în ceea ce priveşte muzica şi murise fiindcă îi lipsea tocmai acea atracţie care ţinea unite două fiinţe. De astă dată îşi dădu seama că atîta vreme cît trăia bărbatul învăţătoarei, nu va izbuti niciodată să pună mîna pe ea. Nu crezuse o iotă din spusa femeii, căci maiorul n-avea dreptul să condamne şi să execute pe răsculaţii aflaţi în cercetarea sa. Numai dacă un rebel ar fi fugit de sub escortă, atunci...

Găsi pe Stamatiu la biroul său, în sala de operaţii a spitalului, tocmai cînd sorbea o cafea. Nu părea prea bine dispus. Fuma ţigară după ţigară.

— Ascultă, Jorj, ce-i cu Preda ăsta?

— De unde ştii? tresări maiorul ca fript.

— Ce să ştiu? Am venit să mă interesez: ce faci cu el?

Stamatiu îi întoarse întrebarea:

— Şi tu ce-ai vrea să fac?

— Dacă mă întrebi, eu sînt de părere să-l cureţi.

— Vorbeşti serios?

— Foarte serios! Nu ştiu ce crezi, însă eu am convingerea că lui îi datorez nenorocirea care m-a lovit. Este, aşadar, un element extrem de periculos. Ce să mai complicăm lucrurile cu proces şi cu puşcărie? Dacă vine o graţiere şi scapă? Nu-l avem duşman toată viaţa? Fă-l fugit de sub escortă, pune-l la zid, şi gata...

— N-am cum să-l mai pun la zid...

— De ce? Nu înţeleg.

— O să înţelegi numaidecît. Ia vino-ncoace, zise maiorul şi, chemînd pe Măreţu, îi făcu semn cu ochiul. Cîteşitrei coborîră în curtea spitalului, o tăiară de-a curmezişul şi ocolind o clădire mică nimeriră într-un loc tainic, ferit de privirile dinafară. Plutonierul o luă înainte şi se opri la doi paşi înapoia gardului înalt, unde se cunoştea că pămîntul era proaspăt bătătorit. Arătă celorlalţi cu mîna:

— Aici e...

— Cine-i aici? întrebă nedumerit Haralamb.

— Mormîntul lui Preda.

Tînărul Dănescu îngălbeni ca ceara.

— Aşadar l-ai împuşcat?

— De împuşcat nu l-am împuşcat, răspunse Stamatiu cu o linişte de ţintirim, i-am aplicat numai o corecţie cam forte. Mă sfida, nenorocitul; nu puteam să-i scot un cuvînt din gură.

— E drept că i-am tras 80 de bălane, nu jucărie, adăugă plutonierul Măreţu.

— Şi dimineaţa l-am găsit rece. Murise în cursul nopţii. Cine ar fi crezut că o să ne facă o figură ca asta, fiindcă, să-ţi spun drept, arăta o tărie care mă cam pusese pe gînduri!

— Probabil că această tărie era mai mult de natură psihică.

— Naiba ştie, replică Stamatiu, nălţînd nepăsător umerii, n-a scos măcar un geamăt, parcă ar fi fost de oţel.

După un timp adăugă:

— Ce-a căutat a găsit: un mormînt fără cruce…

II

De trei zile începuse în pivniţele spitalului o activitate febrilă. Prizonierii îngrămădiţi acolo fură snopiţi în bătăi. Trebuia să li se facă „toaleta“ arestaţilor, înainte de a se înfăţişa la cercetări, ca să nu aibă maiorul Stamatiu prea mult de furcă cu ei. Dacă erau pieptănaţi bine, mărturiseau fără greutate tot ce li se cerea şi treaba mergea strună.

Astfel, jandarmii şi soldaţii îi pisălogeau zilnic, lovindu-i cu pumnii în cap, în faţă, în burtă, pe unde se nimerea, după care călcau cu picioarele pe ei. Oamenii, terciuiţi, se zvîrcoleau ca peştele pe uscat, zbierînd de ţi se făcea părul măciucă.

O dată, Chiţu, căci el conducea operaţiile „toaletei“, scoase pe rebeli afară, în locul ferit din dosul spitalului şi-i puse să joace o bătută. Oamenii, îndobitociţi de groază, însîngeraţi şi sleiţi de vlagă cum erau, îşi încolăciră mîinile zdrobite şi încinseră cea mai halucinantă bătută care se pomenise pînă atunci. Chiţu, Dulamă şi Mistreţu umblau printre ei, ca sfîrleaza, cu bicele în mîini. Dacă ostenea vreunul sau i se muiau picioarele din genunchi, tăbărau pe el cu biciul de-l făceau numai carne vie.

În ciuda „toaletei“ executată cu atîta grijă, maiorul Stamatiu nu reuşi să smulgă nici unuia vreo mărturisire. Toţi anchetaţii aruncau vina pe Enache Bădoi, Pantelimon Gavrilă, Călin Bîrligatu şi alţii care căzuseră în luptă.

Chiţu şopti la urechea maiorului că a prins firul: oamenii erau legaţi prin jurămînt.

— Aşa? Au jurat în biserică? urlă Stamatiu şi trimise un jandarm să-i aducă preotul pe sus.

Părintele Grigorie era plecat la Vlădoaia pentru înmormîntarea Mădălinei. Veni în schimb preotul cel bătrîn. De cum intră, maiorul îl luă în primire.

— E adevărat sau nu că ai luat jurămîntul rebelilor?

Preotul încremeni. Întrebarea îl picnise ca un pumn în tîmplă. Cum să dea de gol pe gineri-su, Grigorie, să-i strice cariera sau să-i căşuneze

cine ştie ce pocinog? Se gîndi că-i mai bine să ia vina asupra lui: era bătrîn, la capătul vieţii, ce aveau să-i facă?

— E-adevărat, domnule maior, eu l-am luat…

— De ce mă, banditule? De ce ai făcut isprava asta? În loc să iei pe turbaţi cu duhul blîndeţii, că eşti popă, şi să-i sfătuieşti să se potolească şi să-şi vadă de treburi tu mi-i legi prin jurămînt şi-i întăriţi să se apuce de tîlhării? De unde ai înfulecat pîine, cine ţi-a dat leafă, statul ori ţăranii? Mi-e ruşine de bătrîneţea ta, porc bătrîn ce eşti! Am terminat cu tine…

Făcu din ochi un semn plutonierului Măreţu. Acesta replică spontan .

— Înţeles, s-trăiţi.

Doi jandarmi ridicară pe preot de subsuori şi-l duseră în spatele spitalului. Măreţu mergea în urma lor.

— Unde mă duceţi, taică? întrebă Gherase pe plutonier, fiindcă nu ştia seama pe la spital.

— La bine, sfinţia-ta, la bine, îi răspunse rînjind Măreţu.

Tare ar fi vrut să-i răspundă că-l duce acolo „unde nu este durere, nici întristare, nici suspin“, dar îşi călcă pe inimă, căci n-avea poftă de tărăboi. Aşa că scoase pe furiş pistolul din buzunar şi-i descărcă un glonţ în ceafă, ca să isprăvească treaba mai iute. Părintele se prăvăli mototol, fără a apuca să se mire de ceea ce i se întîmplase. Potcapul i se rostogoli cît colo şi se opri lîngă zid.

Plutonierul culese potcapul de jos şi i-l aşeză pe pîntec. Porunci celor doi jandarmi:

— Săpaţi-i o groapă lîngă învăţător. O să se înţeleagă bine amîndoi.

După aceea se întoarse la superiorul său pentru a-i raporta că a executat ordinul.

Stamatiu aproape nici nu-l băgă în seamă. Aici îşi aşteptau rîndul Lache Dîrlă şi Iacob Negoiţă.

— De ce ai omorît-o, mă, pe doamna Ghişcu? întrebă maiorul pe schilod.

— Eu am omorît-o?… Nici-nici n-o cunosc cine e, răspunse căpăţînosul, bîlbîindu-se, aşa cum făcea de obicei cînd era emoţionat.

— Cum mă, Cristosu mă-ti, n-o cunoşti tu pe fata Mîrşanilor care e măritată cu judecătorul?

— Pe ea o cunosc, da pe ailantă nu…

— Tot una e, sau faci pe prostu cu mine? Răspunde pentru care motiv ai omorît-o?

— Nnn-am omorît-o eu… ni-nici nu m-am gîndit s-o omor, asta mi-e crucea, zise Lache opintit şi se închină.

— Pe cine minţi tu, mă, tîmpitule? Nu te-a văzut lumea cum o cărai în braţe? Unde ai dus-o?

— De cărat am cărat-o, da de omorît, n-am omorît-o… A-alţii o omorîră pe-acolo… că e-erau şi alţii… nu numai eu…

— Mă, tu ai omorît-o, nu mai lua pe nu ştiu în braţe, că te-am dovedit, tîlharule…

Apoi, întorcînd capul spre şeful de post, Chiţu, care era de faţă, îi ceru părerea:

— Ce zici, Chiţule, e vinovat bîlbîitul ăsta?

— Da, dom' maior, s-trăiţi, îl cunosc ca pe-un cal breaz: e criminal din născare. Acum cîţiva ani a pus foc la locuinţa administratorului, dar popa l-a făcut scăpat.

— Aşa ai făcut, mă, dobitocule?

Lache, care n-auzise cele spuse de Chiţu, încuviinţă, imprudent:

— Aşa… dom' ofiţerule!

Stamatiu repetă lui Măreţu îngrozitorul semn. Plutonierul îl luă şi-l duse în spatele spitalului. Un alt glonţ puse punct şi acestei cercetări.

Veni rîndul lui Negoiţă, pe care-l scoaseră din pivniţă. Avea două răni vinete pe faţă, din care se prelingeau încă rîme subţiri de sînge.

— Ce ţi-a făcut logofătul, mă scîrnăvie, de l-ai retezat cu ferăstrăul?

Ţăranul, auzind asemenea învinuire, căzu în genunchi în faţa maiorului şi începu să se vaite:

— Să mor dacă l-am omorît eu, dom' maiur, chemaţi încoace oamenii să vă spuie cine l-a omorît, că eu nu l-am omorît…

— Atunci cine, tîlharule? Spune tu cine?

— Pantelimon Gavrilă, el l-a omorît. Am văzut cu ochii mei, aşa cum te văd.

Stamatiu întrebă din priviri pe Chiţu:

— Ce-i cu Pantelimon ăsta?

— E mort, don' maior!

— Mă, şontorogule, nu umbla cu fofîrlica şi nu da vina pe morţi că nu ţi se prinde. Spune mai bine drept: eu l-am omorît, domnule maior, şi te iert, fiindcă îmi place la om în primul rîrid sinceritatea.

— Cum să spui că eu l-am omorît, dacă îl omorîră alţii? Ştiu eu că dumneavoastră mă iertaţi, da nu mă iartă adevăru care a fost…

Maiorul mai cercetă doi şipoteni dintre rebelii pe care-i avea la popreală, dar aceştia declarară că logofătul fusese ucis de… alţi morţi. În cele din urmă veni Rădiţa, fosta slujnică de la castel, care-l înfundă:

— Cui spui tu, mă, prăpăditule, că Pantelimon l-a omorît? Nu umblai tu cu ferăstrăul în spinare ziua şi noaptea? Şi-acu te apucaşi să dai vina pe alţii?

— N-o asculta, dom' maiur, se ruga Iacob tîrîndu-se, căţeaua asta i-a fost ibovnică.

Stamatiu făcu semn călăului să-l ia. Negoiţă, presimţind că plutonierul îl ridică pentru a-l împuşca, se prosternă în faţa maiorului, îmbrăţişîndu-i genunchii cu mîinile. Ofiţerul se apără, încercînd să-l dea la o parte, mai ales că-i umpluse pantalonii de sînge, dar nu reuşi. Săriră jandarmii care-l traseră brutal, scăpînd pe superiorul lor de îmbrăţişarea deznădăjduită a osînditului. Dar acesta se agăţă de piciorul mesei, care era cît pe-aci să se răstoarne, apoi de tocul uşii. Nu voia în ruptul capului să meargă cu jandarmii.

— Hai, mă omule, că nu-ţi facem nimic.

— Nu merg, că mă împuşcaţi! urla Negoiţă ca din gură de şarpe.

— Nu fii nerod! Nu te-mpuşcă nimeni... Hai d-aci... că-l deranjăm şi se supără don' maior.

Ţăranul nu credea şi se zbătea în mîinile lor, cu o putere uriaşă de care se mirau toţi de unde-i vine. Săriră şi patru soldaţi în ajutor, care împreună cu jandarmii abia reuşiră să-l lege şi să-l ducă pe sus, ca un pachet, în dosul spitalului.

Negoiţă se zvîrcolea în strînsoarea frînghiilor mai-mai să le rupă şi urla de se auzea dincolo de Vlădoaia. Deodată tăcu brusc. Din cauza urletelor lui, nimeni n-auzi detunătura pistolului.

CU ZILELE ÎN MÎNĂ

I

Deşi avea o recoltă îmbelşugată de osîndiţi, maiorul Stamatiu spumega de mînie:

— Chiţule, n-am făcut nici o scofală dacă nu punem mîna pe Mihai Gavrilă. Ticălosul ăsta e vinovatul cel mare, alături de Preda. Ceilalţi sînt fleacuri. Pune niţel suflet, nu te lăsa pe tînjeală.

— Eu nu pui suflet, don' maior? Apăi de la cine mi se trage tot răul, dacă nu de la acest pui de lele? Dacă-l prind, îl mănînc de viu, pe nemestecate...

Afrodita, muierea lui Heruvim Tănase, dădea toată ziua tîrcoale pe la spital rugîndu-se de jandarmi şi soldaţi să-i spuie dacă bărbatul ei nu-i cumva şi el printre prizonieri.

— Nu e, fă, ţi-am spus, nu înţelegi de vorbă? o repezi sergentul Dulamă. Caută-l printre morţi, o fi pe-acolo.

— L-am căutat şi nu e...

— Dacă nu e, de unde vrei să ţi-l scot eu? Din buzunar?

Femeia pleca desperată şi după un timp iar se întorcea:

— Nu se poate. Aci trebuie să fie. Mai uită-te o dată sau lasă-mă pe mine să iau seama.

Jandarmii o goneau, dar femeia se încăpăţîna să plece. Nu că acolo este, alt undeva n-are unde. Chiţu, exasperat că nu mai scapă de ea, o luă brutal de mînă şi o duse în pivniţă. După ce se convinse că Heruvim al ei nu era acolo, o apucă pe uliţă, ţipînd şi văicărindu-se parcă îşi ieşise din minţi.

O vecină o dojeni:

— Ce-l boceşti fă aşa, că te bătea toată ziua.

Femeia prinse a răcni mai tare, tăvălindu-se pe jos şi rupîndu-şi ţoalele de pe dînsa. Deznădejdea coborîse pustiitoare peste sat, dînd iama în suflete, mai crîncenă decît orice boală.

Ştefania îngrijată că tatăl ei, părintele Gherase, nu se întorsese de la „Comandament“ cu toate că trecuse o noapte, se îmbrăcă şi se duse să vorbească cu maiorul.

— Merg şi eu cu tine, Fany, îi spuse Daria.

Plecară împreună. Stamatiu nu le primi îndată, căci avea o cercetare. Fetele aşteptară într-o săliţă, aşezîndu-se pe o bancă improvizată dintr-o scîndură. Deodată se auzi o mişcare neobişnuită în curtea spitalului. Uşa se deschise larg de perete şi se ivi falnic colonelul Spiridon Deleanu, comandantul militar al judeţului. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, cu barbeţii puţin cărunţiţi, săritor şi jovial. Cum zări pe Daria, se precipită spre ea şi-i sărută curtenitor mîna:

— O, drăguţa mea, ce-a putut să ţi se întîmple…

— Ar fi putut să mi se întîmple şi mai rău, zîmbi dureros fata Dănescului.

— Da, da, adevărat. Zi, doamne fereşte. Dar spune-mi, ce te-aduce pe-aci?

— Eu şi prietena mea vrem să vorbim cu domnul maior….

Colonelul, făcînd cunoştinţă cu Ştefania, îi sărută şi ei mîna:

— Dar poftiţi înăuntru, dragele mele şi, deschizînd uşa de perete, le făcu loc să treacă înainte.

Maiorul Stamatiu, zărind pe colonel, se ridică brusc în picioare, pocni călcîiele şi salută respectuos. Deleanu îi dădu mîna…

— Nu te deranja, dragă, continuă. Pe urmă o să stăm şi noi puţin de vorbă.

În faţa anchetatorului şedea smirnă Dumitrana Murgu, moaşa, mare şi mătăhăloasă, avînd sub nas o umbră de mustaţă, iar în obraz un smoc de fire de păr. Lîngă ea stătea ca pe ghimpi Norocel, rotind privirile, neastîmpărat ca un viezure.

— V-aţi fi închipuit vreodată, domnule colonel, grăi Stamatiu adresîndu-se superiorului său, că un mucos ca ăsta, care nici nu ştie să ţie pistolul în mînă, ar putea să împuşte un ofiţer din armata română?

— Pe cine a împuşcat băiatul? făcu mirat colonelul.

— Pe căpitanul Mazilu Vlad…

Dumitrana Murgu, la auzul acestui nume, scoase un ţipăt:

— Mazilu Vlad? Aşa aţi spus? Păi ăsta era tat-su…

— Cum tat-su? întrebă Stamatiu, neînţelegînd ce voia să spună femeia. De unde şi pînă unde tat-su?

Moaşa, tulburată de această coincidenţă, povesti ce se întîmplase în urmă cu 13—14 ani la Caracal, pe cînd Mazilu era locotenent şi necinstise pe sora ei Ioana, lăsînd-o borţoasă.

— Dumnezeu nu doarme în cer, încheie femeia, şi dacă l-a adus pe căpitan încoace ca să-i ia zilele cu mîna băiatului, apoi a ştiut ce face… Dacă nu-l omora băiatul, îl omoram eu… şi viu tot nu scăpa.

Colonelul Deleanu, care în fond era un sentimental, se arătă impresionat, ba chiar alarmat de această întîmplare aproape neverosimilă, aşa cum de multe ori arată adevărul, fiindcă avusese şi el o legătură în tinereţe de pe urma căreia venise un plod pe lume.

— Da, da, e ceva extraordinar, pe onoarea mea!

— Daţi-mi voie, nu-i adevărat, sări Daria. Pe căpitanul Mazilu nu l-a ucis Norocel, ci un soldat…

— Care soldat? Cum îl cheamă? întrebă Stamatiu.

— Nu ştiu cum îl cheamă, n-aveam de unde să-i aflu numele, dar ştiu că era ţigan. A, un amănunt: are un dinte de aur în gură. L-am auzit cu urechile mele cum se lăuda că l-a împuşcat.

Şi Daria povesti ce i se întîmplase cu o săptămînă înainte la conacul Mîrşanilor unde se afla refugiată şi cum datorită unui şipotean, fost coleg de şcoală, anume Mihai Gavrilă, scăpase de poftele zmintite ale ţiganului.

— Cum? Tîlharul acela te-a salvat din ghearele satirului? făcu Stamatiu uluit.

— Da, domnule maior. Tot el m-a adus de la Vlădoaia pînă la prietena mea, care este aci, ca să mă pună la adăpost.

— Să mă bată Dumnezeu dacă mai înţeleg ceva! făcu Stamatiu bălăbănind braţele. El a declanşat rebeliunea ostaşilor şi pe urmă s-a apucat să salveze… feţe boiereşti? Nu vedeţi că faptele se bat cap în cap?

— Mă Stamatiule, nu te mira degeaba, zise colonelul, în viaţă se-ntîmplă unele lucruri de-ţi stă mintea în loc, mai abitir ca-n romane, pe onoarea mea. Asta însă nu-l apără de pedeapsă. Gavrilă va fi pedepsit exemplar, numai să punem mîna pe el. Cît priveşte chestiunea

băieţaşului ăstuia, care mă pasionează foarte mult, voi căuta s-o rezolv personal.

— Prea bine, domnule colonel.

Apoi, adresîndu-se celor doi „împricinaţi“, femeia şi copilul, le făcu vînt:

— Puteţi pleca. În urma declaraţiei domnişoarei Dănescu sper că băiatul n-o să aibă nici o neplăcere.

— Vă mulţumesc cu respect… Sînteţi foarte bun, domnule colonel. Să vă trăiască Dumnezeu după inima dumneavoastră, îl copleşi moaşa Dumitrana cu laude şi urări, apoi împinse pe băiat: Du-te, păcătosule, de-i sărută mîna.

— Lasă că nu sînt popă, se împotrivi colonelul. Cum spuseşi că-l cheamă pe cavaler?

— Norocel, să trăiţi…

— Da…, da…, îmi place. Frumos nume i-ai pus. Şi uită-te, domnule, că nu-l poartă degeaba: are noroc. Nu-i aşa, Stamatiule?

— Aveţi dreptate, domnule colonel, rînji maiorul.

— Ce vrei să te faci, mă, puşcaşule, cînd vei fi mare? îl întrebă ofiţerul pe Norocel.

— Colonel ca dumneavoastră, răspunse prompt băiatul.

II

După ce plecă moaşa cu fiul ei adoptiv, Deleanu se adresă inferiorului său:

— Ascultă, Stamatiule!

— Ordonaţi, domnule colonel…

— Acum fă-ţi timp şi ascultă pe domnişoarele.

— A, tocmai voiam să te întreb, domnişoară Dănescu, despre pretenţiunile dumitale.

— Ce pretenţiuni?

— E vorba de lucrurile jefuite de la castel. Întrucît recuperarea acestora e foarte anevoioasă din cauza bombardamentului care a distrus majoritatea locuinţelor, sînt de părere să pretinzi ţăranilor despăgubiri în bani.

— Le voi pretinde, însă despăgubirile în bani nu pot acoperi întreaga suferinţă materială şi mai ales morală care a lovit familia mea. Îi voi pune să dea socoteală în faţa judecăţii. De altfel, mă voi sfătui şi cu Haralamb în această problemă.

— Mă, Stamatiule, interveni din nou colonelul, vezi acuma ce vrea şi domnişoara Gherase?

— La ordin, domnule colonel. Spune, te rog, domnişoară, despre ce este vorba?

Ştefania începu cu sfiiciune în glas:

— Am venit să mă interesez ce este cu tatăl meu care a fost chemat ieri la dumneavoastră şi încă nu s-a întors acasă. La fel s-a întîmplat şi cu paracliserul.

— Cine este tatăl dumitale?

— Preotul Miron Gherase…

— A, părintele? bîigui Stamatiu, pălind puţin. Apoi cu sfinţia-sa e caz grav. Chiar dînsul a declarat în faţa noastră că a luat jurămîntul răsculaţilor.

— Nu-i adevărat, nu tata, ci cumnatul meu, părintele Grigore a luat jurămîntul, fiindcă l-au silit oamenii…

— Dar a declarat personal, fără să-l forţez. N-am obiceiul să forţez pe nimeni.

— Iertaţi-mă, dar nu… nu-i cu putinţă… Tata nu putea să declare ceva neadevărat. V-aş ruga să-mi arătaţi declaraţia…

Maiorul păli de-a binelea. Ca să ocolească răspunsul, recurse la o nouă învinuire:

— Sînt nevoit atunci să arestez şi pe cumnatul dumitale pînă cînd se vor lămuri lucrurile.

— De ce să-l arestaţi? A fost silit, repet, i s-a impus să facă acest lucru… Aceasta nu înseamnă că este împotriva boierilor, deoarece nu s-a dat în lături, cînd a avut putinţa să salveze viaţa doamnei Mîrşanu. Doamna Mîrşanu trăieşte, poate să confirme…

Colonelul Deleanu interveni la timp, punînd capăt discuţiei:

— Uite ce este, domnişoară dragă, du-te dumneata acasă şi aşteaptă cuminte rezultatul. Noi ne sfătuim aici, cîntărim faptele şi vă facem dreptate. Te rog să ai toată încrederea că nu tăiem nimănui capul. E bine aşa?

— Bine, domnule colonel, am toată încrederea în dumneavoastră. Cînd socotiţi că voi avea rezultatul?

— Să zicem pînă deseară.

— Fie, precum spuneţi…

În clipa aceea uşa se deschise şi judecătorul Filip Ghişcu intră în sala de operaţii însoţit de soacră-sa. Doamna Vasilichia Mîrşanu era înveşmîntată în doliu mare, cu voal negru pe faţă. În urma încercărilor prin care trecuse, părea îmbătrînită cu cel puţin zece ani.

Cînd Ştefania zări pe judecător scăpă un ţipăt de dureroasă surpriză. Ar fi vrut să intre în pămînt ca să n-o vadă în cîrje, să zboare pe fereastră sau să se topească în aer ca un fum. Totuşi învinse greaua încurcătură în care se afla, adresîndu-se colonelului Deleanu:

— Ce noroc! Iată pe doamna Mîrşanu. Puteţi s-o întrebaţi pe dînsa.

— Ce să mă întrebe, Ştefanio? făcu văduva Mîrşanului curioasă.

— Cine v-a salvat viaţa, nu v-a salvat-o părintele Grigore?

— Hei, drăguţă, mi-o fi salvat-o, nu zic ba. Însă am auzit că a luat jurămîntul ţăranilor. Îi cam plăcea să umble în două luntri. Ce-i cu el? E tras acum la răspundere?

— Lăsaţi, doamnă Mîrşanu, nu-i nimic, interveni liniştitor colonelul. O chestiune care, în tot cazul, se va aranja.

III

Cînd Deleanu află că preotul fusese împuşcat rămase înmărmurit, încît un timp nu fu în stare să scoată un cuvînt.

— M-aţi trimis aici să anchetez şi să identific capii răscoalei. Îmi iau răspunderea pentru tot ce am făcut, strigă maiorul scos din fire. Dacă dumneavoastră credeţi că o asemenea anchetă se poate face cu graţiozităţi şi bombonele, vă înşelaţi. Răsculaţii sînt fiare sălbatice, nu sînt fetiţe de pension cu mămică şi păpică.

— Lasă tu la o parte mămica şi păpica şi mai ţine-te de legalitate, dă-o dracului de treabă. Nici aşa... ei...

— Dar cu legalitatea trăim noi, domnule colonel? Ea ne dă să mîncăm? Cu legalitatea murim de foame... parole d'honneur!

— Mai uşurel, Stamatiule, ai luat-o razna. Hai, înţeleg să cureţi pe ici, pe colea cîte un ţopîrlan, doi, mai periculoşi... Treacă-meargă. Dar să-mi împuşti oameni cu vază... asta, nu!... Tu eşti în stare să mă achiţi şi pe mine, ai? Eşti omul dracului... L-ai întrecut chiar pe Mazilu. Ştii că ţăranii i-au aruncat cadavrul în foc? Vezi să nu păţeşti la fel. Nu mai umbla cu zilele în mînă, ca anchetaţii tăi.

— Dacă dumneavoastră credeţi de cuviinţă, n-aveţi decît să-mi faceţi raport... Nu-i nici o supărare...

Deodată faţa blajină şi surîzătoare a colonelului se întunecă, acoperită de nori negri. Un tunet bubui năprasnic:

— Maior Stamatiu Gheorghe!

— Ordonaţi!

— Nu dumneata ai să mă înveţi ce trebuie să fac sau să nu fac. Marş din ochii mei!

— Vă cer scuze, bîigui maiorul, descumpănit.

Un nou tunet îi sparse urechile:

— Marş, am zis!

Stamatiu, văruit brusc la faţă, cu ochii mici şi speriaţi, ieşi de-andaratelea, fără a uita să salute:

— Am onoarea!

— N-ai nici o onoare, n-ai nimic!

Privind lung în urma lui, colonelul zise clătinînd capul a supărare:

— Uite al dracului! Mă învaţă el pe mine cum să-mi apăr moşia...

PRIMĂVARA MUTĂ

I

Colonelul Deleanu se aşează la masa lui Stamatiu şi se apucă să lucreze în locul lui, luînd ca ajutor pe maiorul Macovei.

— Stamatiu ăsta ne încurcă lucrurile, pe onoarea mea. Hai ce zici?

— Aveţi dreptate, domnule colonel, răspunse Macovei. Acum cînd trebuie să-i îmblînzim pe ţărani, el îi aţîţă.

Mai întîi colonelul trimise după preotul Grigorie, care sosi mai mult mort de frică.

— Ia loc, părinţele, îl pofti Deleanu politicos şi-i arăta un scaun în faţa biroului.

Popa se aşeză cu grijă, potrivindu-şi anteriul. Parcă îi mai veni inima la loc.

— Uite ce-i, sfinţia-ta, socrul dumitale a fost împuşcat de subalternul meu, pentru vina de a fi luat jurămîntul sătenilor rebeli.

— Doamne! Dumne... strigă preotul îngrozit, îngălbenindu-se ca lumînarea.

— Planton! Adă un pahar cu apă, ce zgîieşti ochii la mine. Nu vezi că părintelui i-a venit rău?

Soldatul de la uşă aduse în grabă un pahar şi popa abia reuşi, cu mîinile tremurînde, să-l ducă la gură.

— Eşti cam slab de înger, urmă Deleanu. Acum ce-i de făcut, părinţele? Mie îmi trebuie o reclamaţie din partea familiei ca să pot deferi justiţiei pe maiorul Stamatiu, care a dat ordinul. Fiindcă nu părintele Gherase era vinovat, ci dumneata, căci sfinţia-ta ai luat jurămîntul oamenilor în biserică, nu-i aşa?

— Dacă am fost silit, domnule colonel?! N-am putut să fac altfel. Eram singur în faţa a şase sute de oameni îndîrjiţi... Dumneavoastră cum aţi fi procedat în locul meu?

— Părinţele dragă, legea e lege, dura lex, sed lex, asta-i... ! Eu aş închide ochii asupra acestei chestiuni, dar de unde ştiu că familia nu reclamă pe dobitocul de maior care a făcut cercetările?

— Familia? Vă încredinţez că familia nu o să aibă nici o pretenţie asupra domnului maior...

— În ce fel mă încredinţezi: verbal?

— Fac cum spuneţi dumneavoastră.

Deleanu se plimbă gînditor cîteva minute prin încăpere, cu mîinile la spate, apoi rosti:

— Adu-mi din partea celor două fiice ale sale o hîrtie prin care ne aduc la cunoştinţă că paracliserul a omorît pe părintele Gherase, nu

interesează din ce motive, după care acesta s-a sinucis. Noi facem o cercetare de formă şi dresăm un proces-verbal. E soluţia cea mai bună. N-are nici o raţiune să-i fac maiorului acte de dare în judecată, fiindcă pe socrul dumitale tot nu-l putem învia, şi afară de asta trebuie să te trimit şi pe dumneata în judecată. Ne-am înţeles?

— Da, domnule colonel, sînteţi prea bun.

— Aşa-mi spune toată lumea. Hai du-te şi adu-mi hîrtia. Îţi mărturisesc că-mi pare rău de cele întîmplate, dar ce să fac?

După ce plecă preotul, colonelul îşi frecă mîinile:

— Ce zici, maioraşule, o adusei bine din condei?

— Casaţie domnule colonel! exclamă Macovei, bătînd linguşitor în strunele superiorului.

— Ascultă, Chiţule, ia fă-te încoace…

— Ordonaţi, domnule colonel!

— Nu e cumva printre rebeli un ţigan cu un dinte de aur în gură?

Plutonierul major se gîndi o clipă, apoi replică brusc:

— Este, domnule colonel… Mi-aduc aminte că este…

— Adu-mi-l încoace.

Peste cîteva minute, în faţa lui Deleanu stătea smirnă soldatul Bădîrţă Gheorghe. Era groaznic la vedere: avea o rană mare în falcă şi alta deasupra ochiului drept. Cît arăta el de tuciuriu la faţă, dar acum parcă se înnegrise de tot, ca fundul unui ceaun.

— Ascultă Bădîrţă, e adevărat că tu l-ai împuşcat pe căpitanul Mazilu?

Ţiganul înlemni la auzul acestei învinuiri. Vru să tăgăduiască, dar se răzgîndi aproape pe loc. La ce bun? Să-l mai deznoade cu bătaia ca să ajungă tot acolo? Răspunse clătinînd capul:

— O dibăciraţi şi pe-asta! apoi continuă cu alt ton: E-adevărat, don' colonel. Ce să mă dau în sus? Eu l-am curăţat!

Uluit că soldatul mărturisise cu uşurinţă o faptă atît de gravă, colonelul îl întrebă:

— Şi cum ai făcut, mă?

— Păi, să trăiţi, cînd s-au auzit împuşcăturile răsculaţilor sau cine or fi fost, don-căpitan ne-a ordonat să tragem în direcţia de unde veneau ele. Eu, unul, n-am tras într-acolo, am tras chiar în dumnealui… Aşa am făcut…

— Nu te-a zărit nimeni

— N-avea cum, se întunecase bine şi toţi trăgeau orbeşte. Numai că eu-s ţintaş bun şi l-am nimerit…

— De nimerit l-ai nimerit, dar ce-aveai cu el?

— N-aveam nimic, dumnealui avea ce-avea cu mine şi-mi purta sîmbetele de cînd am intrat recrut. Ceva mai înainte de a beli ochii, mi-a spus că mă mănîncă fript. Da nu m-a mîncat el, că l-am mîncat eu. Acum puteţi să mă împuşcaţi, să-mi faceţi ce vreţi…

Bădîrţă semnă senin declaraţia pe care maiorul Macovei i-o puse în faţă fără s-o fi citit, fără să ştie măcar ce cuprinde şi plecă legănîndu-se, cu mersul lui de răţoi, urmat de Chiţu, de parcă ar fi făcut o bună afacere. Se miră că majurul nu-l duce în dosul spitalului, unde ştia că-i achită pe osîndiţi. „Poate mai au ceva forme de făcut, gîndi el, dar ziua de mîine tot n-o apuc…“

Pe cînd cobora scara care ducea la pivniţă, şeful de secţie îl înghionti:

— Mişcă mai repede, paştele mă-ti de cioară…

Bădîrţă, care răbdase de la Mazilu atîtea bătăi de n-avea fire de păr în cap, care înghiţise batjocoriri cu ghiotura, care jucase bătuta în curtea spitalului prăjit de răni şi scăldat de sudoare, ocara aceasta n-o mai putu răbda:

— Pe cine faci tu „cioară“, mă, mîrlane? urlă el năvălit de toate furiile pămîntului şi, înainte ca jandarmul să se dezmeticească, îi trăsni un pumn uriaş în faţă, de-l grămădi jos. Apoi îi pisă capul cu călcîiul bocancului pînă cînd Chiţu nu mai răsuflă de loc.

După ce isprăvi treaba, făcu calea-întoarsă de unul singur pînă la cabinetul colonelului şi raportă tot atîta de senin şi liniştit:

— S-trăiţi, don’ colonel, treceţi la declaraţie c-am mai omorît şi pe majur. N-avu de lucru şi mă făcu cioară…

II

Moartea şefului de secţie Chiţu nu iscă vîlvă prea multă. Nici nu era timp pentru aşa ceva. Colonelul Deleanu scoase vinovat tot pe jandarm pentru prostia pe care o făcuse, escortînd un deţinut fără cătuşe, cu mîinile în buzunar.

— Ce facem cu ţiganul? îl întrebă Macovei. Nu-l punem la zid?

— De ce să-l punem? se înfurie colonelul. Ai luat-o şi tu pe urmele lui Stamatiu? Nu există Consiliu de Război? I-l trimit lor plăcintă, să se spele cu el pe cap. Adică de ce să-l judec eu şi ei să şadă cu mîinile în sîn? Fiecare avem atribuţiile noastre şi trebuie să ne facem datoria, cum scrie la carte. Este?

— Aveţi dreptate, domnule colonel. Dumneavoastră sînteţi omul legalităţii.

— Numai cîteodată, Macovei, nu pot întotdeauna… E de mirare totuşi că reuşesc uneori!

A doua zi îl invită la „Comandament“ pe Petre Dănilă. Omul se aştepta să fie chemat, ba chiar era nedumerit că pînă acum îl lăsaseră în pace. Umbla vestea prin sat că un zbir de maior îi descoase un pic pe bănuiţi, după care îi pune în faţa plutonului de execuţie şi pac! pac! îi curăţă de zile. „Dacă-i aşa, îşi spuse el, nu mă vînd lesne. Măcar doi-trei tîrăsc cu mine în groapă“.

Şi îşi luă un cuţitaş, ascuţit ca briciul, pe care îl ascunse în sîn.

— Uite, mă Petre, de ce te-am chemat, îi spuse colonelul familiar, fapt care impresionă plăcut pe Dănilă. Dar, stai, am uitat să te întreb: cine te-a pus pe tine primar, omule?

— Apăi domnu ştiudentu, el m-a pus… minţi Dănilă.

— Aha, băiatul domnului general… Bine, bine… Păi, eu zic… să rămîi mai departe primar…

Petre Dănilă se uită lung la colonel. Asta fuse, va să zică, pricina? Să nu-l încerce cumva să-l ia mai de departe, pe ocolite. La orice vicleşug te poţi aştepta din partea boierilor ăstora.

— Să trăiţi, don' colonel, eu aş rămîne primaru satului, dar n-am pricepere. De ce nu puneţi pe cineva care ştie cum e rostu?

— Parcă ai dreptate, făcu Deleanu gînditor. Există cineva care a mai fost primar?

— Cum să nu? E nea Matei Oancea.

Bătrînul Oancea, adus în grabă, se codi şi el să primească funcţia de primar.

— Eu nu mai pot… mi-au slăbit balamalele… Ba ficatu, ba rinichiu, ba aia, ba ailaltă, nu mai merge… Plus de asta s-au înrăit oamenii. Şi p-ormă, ăsta mai e sat? Nici în cincizeci de ani nu se mai face la loc.

— Moşule, ursul nu joacă de voie. Sat-nesat, e ordin să fii uns primar. Şi ordinul nu se discută.

— Dacă-i vorba pe-aşa mă duc să-mi iau postu în primire şi am terminat. Adică, nu! N-am terminat, se răzgîndi bătrînul, care era frecat cu boierii şi ştia cum să-i ia. Aş avea o rugăciune la dumneavoastră…

— Ia spune ce rugăciune?

— Apăi, v-aş ruga prea plecat să le daţi drumu oamenilor noştri din beci, că le-o fi ajungînd atîta năpastă… Or spune şi la morţi ce păţiră. Dacă au căzut în greşeală, luîndu-se după unii şi alţii, acum n-o să tragă toată viaţa ponoasele. Lăsaţi-i să se apuce de treabă, să-şi dreagă casele dacă mai au ce drege, sau să-şi facă bordeie şi pe-urmă să pornească la cîmp, că semănăturile de primăvară n-aşteaptă.

— Stai, moşule, chestia nu-i tocmai uşoară. Dă-mi răgaz să cercetez ce vină au şi, dacă nu le-oi găsi vini prea grele, îţi promit că-i liberez.

— Vina lor e că i-a prins armata. P-ăi de nu i-a prins sînt slobozi.

— Dar vinovaţi printre ei nu sînt? Spune drept!

— Parcă a fost un făcut: vinovaţii toţi au murit. Şi Răzmeriţă, şi Pantelimon şi Lazăr şi Iacob… Adică să nu mint: mai e unu: Mihai, care a dat, văz, bir cu fugiţii.

— Dacă-i precum spui, să ştii că le dau drumul.

— Aşa-i, aşa-i… Daţi-le drumul ca să-mi încep foncţia cu o faptă care să-mi aducă niţică apă la moară. Nu de alta, dar aş vrea să-i aud pe oameni spunînd: văzurăţi ce făcu Oancea pentru noi?

După-amiază veni şi prefectul Şuculescu împreună cu Iatropol, umbra lui. Maiorul Stamatiu îl întîmpină la poartă:

— Ei, Stamatiule, saltă negoţul? îl întrebă mai marele judeţului. Văd că tunarii noştri făcură niţele ravagii pe-aici.

— Ce negoţ să salte, domnule prefect, se plînse maiorul. Pornisem bine, pe drum sănătos, cînd mi-a picat moş-Beşleagă şi mi-a întors lucrurile pe dos. Pun pariu că mîine-poimîine o să se răscoale din nou prăpădiţii ăştia de ţărani, dacă-i luăm cu şoşele şi momele.

— Ce să-ţi fac, dragă, îmi pare rău că ai neplăceri. O să vorbesc cu Averescu să-l mute în altă parte… Parole!

— Paşte murgule iarbă verde! exclamă dezamăgit maiorul de jandarmi. Mai bine ai vorbi cu Grigoriu să-l ia în trupa lui de operetă, căci ăsta e în stare să ne defere Consiliului de Război…

— De ce? Ce-ai făcut? se miră Şuculescu.

— Acolo… nişte fleacuri, bagateliză maiorul şi le povesti pe scurt tărăşenia cu învăţătorul şi preotul, „trădători fioroşi“. E drept că pe ultimul îl împuşcase, dar pe învăţător îl găsise ţeapăn. Cine s-ar fi aşteptat să moară dintr-o bătaie?

— Lasă, Stamatiule, nu te mai scuza atîta, îl mustră binevoitor prefectul. Cam ai tu obiceiul să le „faci“, asta-i al tău… Însă în privinţa lui Deleanu nici o grijă… Aranjez eu lucrurile.

Numaidecît avu loc o consfătuire între reprezentanţii autorităţii de la centru. Maiorul Macovei făcu un raport amănunţit asupra operaţiunilor militare desfăşurate în dimineaţa zilei de 25 martie. În urma bombardamentului, 127 de case şi bordeie fuseseră distruse complet, iar circa 200 avariate, inclusiv oficiul poştal. La capitolul pierderi: armata număra 22 morţi şi 30 de răniţi, iar insurgenţii 141, dintre oare 111 ţărani, iar restul soldaţi rebeli. Fuseseră prinşi 186 răsculaţi, plus 35 soldaţi rebeli.

— După cum văd a fost bătălie în toată regula, rosti prefectul. Cred că le-a ieşit răzmeriţa pe nas. Ce zici?

— Sigur că da, confirmă maiorul Macovei. Vai de mama lor!

Colonelul Deleanu făcu şi el un expozeu al situaţiei, arătînd măsurile pe care le luase, printre care instalarea unui nou primar al comunei şi încheie propunînd o... destindere.

— Sînt de părere să dăm drumul la ţăranii luaţi prizonieri, reţinînd numai pe soldaţii rebeli.

— Dacă nu există temeri de noi agitaţii, n-am nimic împotrivă, grăi prefectul.

— Spiritele sînt totuşi îndîrjite, obiectă maiorul Stamatiu.

— Ai dreptate, Stamatiule, rîse colonelul. Iacă, de pildă, ieri noapte paracliserul a asasinat pe parohul bisericii... Poftim, citeşte!

Cei de faţă citiră cu surprindere o petiţie prin care familia părintelui Gherase aducea la cunoştinţa comandamentului militar odioasa faptă. Stamatiu făcu feţe-feţe. Era într-adevăr uluitor cît de ingenios rezolvase colonelul această chestiune care ar fi putut să-i aducă neplăceri. Prefectul se apropie de urechea maiorului şi-i şopti:

— Ce zici, mai trimitem pe Beşleagă la operetă sau te duci tu personal?

— S-o lăsăm baltă, zise Stamatiu făcînd feţe-feţe.

Colonelul Deleanu mai avea o propunere pe care o anunţă cu bonomie:

— Uitaţi ce este, domnilor: m-am gîndit să-i cuminţesc pe ţărani cu ajutorul bisericii.

— Cum vine asta? făcu mirat Şuculescu.

— Ce-ar fi să-i punem să jure pe cruce că vor sta liniştiţi de-aci înainte?

— Straşnică idee! exclamară cei de faţă, cîştigaţi de propunerea colonelului, care se dovedea plin de iniţiative.

— Apropo de biserică, raportă prefectul, am primit de la interne textul unei rugăciuni care, pînă la Paşti, urmează să facă parte integrantă din liturghie, şi umblînd prin buzunare scoase o adresă cu antet pe care i-o întinse colonelului.

— Fii bun şi trimite-o popii s-o înveţe.

Deleanu, curios, s-apucă să citească. Apoi izbucni în rîs:

— Ia te uită cu ce se îndeletnicesc ăia de la interne.

— Ce să-i faci, replică şuculescu. Dacă mitropolitul e ocupat cu... reforma administrativă?

III

A doua zi primarul Oancea puse toba să bată pentru a vesti pe şipoteni că e ordin de sus să vie cu toţii la biserică unde are să fie o slujbă specială. Cine lipseşte se consideră tot răsculat îşi va fi aspru pedepsit.

Cînd clopotele începură a sparge urechile văzduhului, oamenii se strecurară grupuri-grupuri în lăcaş. Veniră şi vlădoienii cu Toader Hodoroabă în frunte, căci după pierderea bătrînului Zaharia Zvîrlugă el rămăsese fruntaş. Toţi arătau aspri, posomorîţi şi nu vorbeau între ei parcă ar fi fost supăraţi unii pe alţii. Veniră şi cei închişi, afară de soldaţi, fără să fie păziţi de santinele. Ceilalţi îi priviră nepăsători, ca şi cînd nici nu i-ar fi cunoscut.

Slujba începu gravă, ca un mister. Părintele Grigore, înveşmîntat în odăjdii sclinitoare, cînta cu glasul lui melodios şi răscolitor rugăciunea ticluită de Ministerul internelor.

— Domnului să ne rugăm pentru sufletele acelora care păcătuind au fost ucişi în timpul răscoalelor.

— Doamne miluieşte! răspunse norodul covîrşit, cu un geamăt prelung, din rărunchi.

— Domnului să ne rugăm pentru ca să ierte păcatul cel mare săvîrşit de cei ce au dat foc avutului altuia sau au ridicat vieţi de oameni…

— Doamne miluieşte!

— Domnului să ne rugăm ca iertaţi să fie oştenii care au apărat ţara de răzvrătire şi de jaf, trăgînd cu armele împotriva fraţilor şi părinţilor lor!…

După ce părintele sfîrşi rugăciunea, prefectul Şuculescu ţinu o cuvîntare scurtă, îndemnînd pe oameni la cuminţenie, că tot cuminţenia e mai bună decît răzvrătirea, care aduce prăpăd şi jale, după cum s-a încredinţat fiecare pe pielea lui.

Ţăranii jurară cu toţii că vor asculta de legi, rămînînd credincioşi patriei-mume, apoi unul cîte unul îşi puse iscălitura pe o hîrtie mare, liniată, în dreptul numelui său. Mai mult de trei sferturi apăsară cu degetul pe cîte o cruce de cerneală în loc de semnătură.

— Chiar dacă am iscălit hîrtia, nu înseamnă că ne-am mutat gîndu de la o viaţă mai bună, şopti Petre Dănilă lui Oprea Măruntu care se nimerise lîngă el.

— Numai după ce ne-or omorî pe toţi, se cheamă că ne-au biruit. Ori aşa ceva nu se poate, răspunse ţăranul tot în şoaptă…

Afară era cald şi bine, nefiresc de cald şi de bine. Soarele se scălda vesel în apele albastre ale cerului, potopind de acolo pămîntul cu o ploaie de lumină, căldicică şi dureros de binefăcătoare. De unde să ştie cerul de rana care sîngera în inima şipotenilor şi în atîtea milioane de suflete răspîndite pe tot cuprinsul ţării?

În liniştea de sub marea boltă se auzi un glas tresărit de mirare:

— Iote, înfloriră zarzării!

Strigase Gheorghiță al Floarei, îmboldit de farmecul priveliștei. Oamenii ridicară și ei, fără să vrea, priviri nepăsătoarelă zarzării din grădina lui Barbu Găvană, peste drum de biserică. Parcă ninsese în timpul nopții și-i acoperise de beteală, ca pe un pîlc de mirese.

Venise primăvara pe furiș, ca o hoață, cu găteli și străluciri împărătești. Nimeni n-o mai aștepta, nimănui nu-i ardea de farmecele ei. Mai bine să nu fi venit! Dar, ciudățenie: nu semăna cu primăverile de altădată, se simțea parcă ceva schimbat în fire și nimeni nu știa ce e.

Abia mai tîrziu deslușiră oamenii care era pricina: fugiseră păsărelele din sat, speriate pesemne de bombardament și nu mai veniseră înapoi. Șipotele rămaseră fără cîntătoare, văduvite de freamăt și ciripit, ca un meleag peste care a fîlfîit: crunt aripa morții.

În anul acela de pomină, primăvara era mută...

SFÎRȘIT